

JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH

OUR FIELDS

- Exact Sciences
- Natural sciences
- Medical sciences
- Technical sciences
- Economics
- Philological sciences
- Pedagogical sciences
- Social and humanitarian sciences
- Psychological sciences
- Arts and cultural sciences
- Physical education and sports

SJIF 2023: 3.778,
2024: 5.073
RESEARCHBIB IMPACT
FACTOR: 6.4 / 2023

Research Science and
Innovation House

OUR INDEXING

ISSN (E): 2181-4570

<http://universalpublishings.com>

Research Science and
Innovation House

"RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION HOUSE" MCHJ

JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH

APRIL 30, 2024

VOLUME 2, ISSUE 4

**"Journal of Universal Science Research" scientific-methodical journal:
30.04.2024.**

In this collection, the articles accepted for the **"Journal of Universal Science Research"**, Volume-2, Issue-4, 2024, are published.

DOI number was attached to all articles in the journal and indexed in the international scientific bases of **Directory of Research Journals Indexing, Researchbib, Index Copernicus, Zenodo, Open Aire, Google Scholar, Advanced Science Index, J-Base, Cite Factor, International Scientific Indexing, Euarasian Scientific Journal Index, General Impact Factor, Internet Archive, Scientific Journal Impact Factor, EuroPub.**

Dissertations are officially recognized as articles published in national journals on the list of journals recommended to publish the main scientific results of dissertations by OAK.

Basis: Page 3 of the list of scientific publications recommended to publish the main scientific results of dissertations of the Higher Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan. - Tashkent: 2019. - 160 p

The materials of the magazine can be used by professors, teachers, independent researchers, doctoral students, masters, students, lyceum colleges and school teachers, scientific workers and all those interested in science.

Reminder! The authors are personally responsible for the correctness of the numbers, reports, data and the correctness of the quotations in the scientific articles included in the collection of journal materials.

Research Science and
Innovation House

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” LLC**

EDITORIAL TEAM

Editor-in-chief, **Eshkaraev Sadridin Chorievich** - associate professor of the Department of Analytical Chemistry of Termiz State University, Doctor of Philosophy Chemical Science, Termez, Uzbekistan. esadir_74@rambler.ru

Editor of medical sciences **Ye Fan Wang Glavin**, Case Western Reserve University, United States / Chinese Academy of Medical Sciences, Peking Union Medical College, China

Editor-of technical science, **Eshkaraev Ulugbek Chorievich** - Associate Professor of the Department of Primary Education Methodology of Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy, Candidate of Technical Sciences, Denau, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **Carolyn Steele Gray**, Canada Research Chair in Implementing Digital Health Innovation (Tier 2), Canada

Editor of technical science **Babamuratov Bekzod Ergashevich** - associate professor of the Department of Physical Chemistry of Termiz State University, Doctor of Philosophy Technical Science, Termez, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **Donata Kurpas**, Wroclaw Medical University, Poland

Editor of chemical sciences **Mirabbos Hojamberdiev Ikromovich**- associate professor of the Technische Universität Berlin, doctor of chemical science, Berlin, Germany

Editor of medical sciences **Mirella Minkman**, Vilans, Netherlands

Editor of chemical science **Furkat B. Eshkurbonov** - Termiz institute of engineering and technology, doctor of sciences in chemistry, Professor of technology of organic substance and materials on their basis, Termez, Uzbekistan. E-mail: furqateshqurbonov@gmail.com

Editor of medical sciences **Roberto Nuño**, Director Investigación y Formación Fundación Gaspar Casal, Spain

Editor-of Economic, **Otamurodov Shavkat Tillayevich** - Vice-rector of Termiz University of Economics and Service Doctor of Economic science, Termez, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **David Perkins**, University of Newcastle, Australia

Editor-of Social and humanities, **Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich** - Termiz Institute of Engineering and Technology, Doctor of Social and humanity Science, Termez, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **Otamurodov Furqat Abdulkarimovich**, Director of Termiz Branch of Tashkent Medical Academy, Termez, Uzbekistan Doctor of science in Medical Sciences, Termez, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **Robert Henderson**, University of Arizona

Editor biological sciences **Nurova Zamira Annakulovna** Termez branch of Tashkent Medical Academy. Termez, Uzbekistan Doctor of biological science, docent, Termez, Uzbekistan.

Editor filological sciences **Chris Kennedy**, University of Chicago

Editor of medical sciences **Turabayeva Zarina Kenjabekovna** Termez branch of Tashkent Medical Academy, doctor of Philosophy medical sciences, Termez, Uzbekistan.

Editor of Sociology science **Eryigitova Lobar Qodirovna** Head of the Department of Social Sciences and Physical Culture of CAMU International Medical University

Editor filological sciences **Jurayeva Ramziya Abdurahimovna** Kokand State Pedagogical Institute. Kokand, Uzbekistan Doctor of Philosophy in Philological Sciences (PhD), senior teacher.

Editor of physics-mathematics-sciences **Bobamuratov Ulugbek Erkinovich** Termiz Institute of Engineering and Technology, Doctor of Philosophy physics-mathematics-sciences, Termez, Uzbekistan.

Editor of medical sciences **Akhmedov Kamoliddin Khakimovich** Dean of the Faculty of Treatment No. 1 of the Termiz branch of the Tashkent Medical Academy, Candidate of medical sciences, associate professor

Editor of medical sciences **Vahidov Alisher Shavkatovich** Termez branch of Tashkent Medical Academy General surgery, children head of the department of surgery and pediatric urology Doctor of medical sciences, professor

Editor of Humanitarian science **Rakhmonov Abdukahhor Abdusattorovich** Vice-Director for Spiritual Education and Youth Affairs, Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical Sciences

Editor of technical sciences **Hasan Soyibnazarovich Beknazarov** Leading researcher of the Tashkent Research Institute of Chemical Technology, doctor of technical sciences, professor.

Editor of pedagogical sciences **Sultonova O'g'iloy Nabiyevna** Termiz Institute of Engineering and Technology, Doctor of Pedagogical sciences, Termez, Uzbekistan.

Editor-of medical sciences, **Sultonov Ravshan Komiljonovich** - Termiz University of Economics and Service Doctor of Philosophy of medical science, Termez, Uzbekistan. e-mail: ravshansultonov605@gmail.com

Editor of pedagogical sciences **Eshkoraev Kahramon**- Chirchik state pedagogical University Doctor of Philosophy in pedagogical science, Termez, Uzbekistan e-mail: eshqorayev1987@mail.ru

Editor of technical sciences **Rakhmankulov E. Jasur**-Tashkent scientific Research Institute of Innovative Chemical Technology Doctor of Philosophy in technical science. e-mail: jasurer87gmail.com

Editor of the Department of Agricultural Sciences **Jurakhon N. Nadzhiev** - Advisor to the Termez Institute of Agricultural Technologies and Innovative Development, Doctor of Agricultural Sciences DSc.

Editor of the Department of Agricultural Sciences **Dilshod T. Jumanov** - Advisor to the Termez Institute of Agricultural Technologies and Innovative Development, Candidate of Agricultural Sciences.

Editor of technical science **Nomozov K. Abror** - Doctor of Philosophy to the Termez Institute of engineering and technology, Termez, Uzbekistan. e-mail: abornomozov055@gmail.com

Editor of technical science **Misirov Kh. Zafar** Doctor of Philosophy to the Termez Institute of engineering and technology, Termez, Uzbekistan. e-mail: zafarmisirov1986@gmail.com

Editor of technical science **Shaymardanova A. Mokhichekhra** - Termiz institute of Engineering and Technology, doctor of philosophy in technical science. E-mail: mokhichekhrashaymardanova@gmail.com

Editor of Philology sciences **Mariya D. Bekbergenova** - Karakalpak State University, doctor of philosophy in Philology science(PhD)

Editor of Philological sciences **Zulfiya K. Ktaybekova** - Karakalpak State University, doctor of philosophy in Philology science(PhD)

Editor of Medical sciences **Dilorom A. Khurmatova** - Termez branch of Tashkent Medical Academy, doctor of Philosophy in Medicine(PhD)

Editor of Technical science, **Sahomiddin. Z. Hodjamkulov** - Termez Institute of engineering and technology Doctor of philosophy in technics, Docent of Technology Inorganic Substance and Materials on their Basis. E-mail: xodjamkulovsahomiddin@tiet.uz

Editor of Pedagogical sciences **Nodira. N. Musaeva** - Bukhara State University, doctor of science in Pedagogics(DSc), docent of Theory and methodology of professional education.

Editor of Technical science, **Berdimuratov. T. Umid** - Termiz institute of engineering and technology, Doctor of Philosophy in technical science. E-mail: umidberdumu5@gmail.com

Editor of technical sciences, **Diyorov. G. Husan** - Termez Institute of engineering and technology Doctor of Philosophy in technical sciences. E-mail: husan_diyorov88@mail.ru

Editor of technical science, **Rustam. R. Karimov** - Termez Institute of engineering and Technology Doctor of Philosophy in technical Science, Docent of the Agriengineering and Chemical Technologies Department

Editor of Historical sciences, **Kholiyarov. Ch, Tulkinjon** - Head of the "Social and Humanities" Department of the Termiz Institute of Engineering and Technology, doctor of philosophy in Historical science. E-mail: txoliyarov@mail.ru

Editor of Technical Sciences, **Zakir. R. Khudaikulov** - Termiz Institute of Engineering and Technology, docent of the General Electric Engineering, doctor of philosophy in Technical science.

Editor of Technical Sciences, **Bobomurodov. R. Mirkomil** - Termiz Institute of Engineering and Technology, doctor of philosophy in Technical science.

Editor of Technical sciences, **Qalandarov Ro'zimurod Qurbonovich** - Termiz Institute of Engineering and Technology, professor, Candidate of technical sciences

Editor of Philology Sciences, **Allambergenova. A. Guljakhan** - Karakalpak State University, Doctor of Philosophy in Philology, Docent of Karakalpak language.

Editor of Pedagogical sciences, **Feruza. B. Muzafarova** - Bukhara State University, Doctor of Philosophy in Pedagogical science, Docent in theory and methodology of physical education and sports training

JISMONIY TARBIYADA INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Qurbanov Omirbek Arazmuratovich

1-son kasb-xunar maktabi direktori

***Annotatsiya:** Maqolada jismoniy tarbiya va sport darolarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati, dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, jismoniy, ma'naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirish bo'yicha ayrim tavsiyalar berilgan muxokama qilingan.*

***Kalit so'zlar:** sport, pedagogik texnologiyalar, uslublar, mezonlar, amaliy darslar*

***Abstract:** The article discusses the importance of the use of modern pedagogical technologies in physical education and sports lessons, some recommendations on the formation of worldview and thinking, the formation of physical, spiritual and moral qualities.*

***Keywords:** sports, pedagogical technologies, methods, criteria, practical lessons*

***Аннотация:** В статье обсуждается важность использования современных педагогических технологий на занятиях по физическому воспитанию и спорту, даны рекомендации по формированию мировоззрения и мышления, формированию физических, духовных и нравственных качеств.*

***Ключевые слова:** спорт, педагогические технологии, методы, критерии, практические занятия.*

KIRISH

Mustaqil O'zbekiston Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlol g'oyasi Respublika Konstitutsiyasida e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va jamiyatni barpo etish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy hamda madaniy rivojlanishning yuqori bosqichlariga ko'tarish, jahon hamjamiyati safidan munosib o'rin egallashga yo'naltirilgan ezgu maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqsadlarning ijobiy natijaga ega bo'lishi eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, jismoniy, ma'naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog'liqdir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish, mustaqil

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

O'zbekiston Respublikasining rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy egallashini ta'minlash yosh avlodni xar tomonlama komil inson hamda malakali mutaxassis qilib tarbiyalashga bog'liqdir.

O'qituvchilar o'qitish uslublarini mujassamlashtirgan holda, mashg'ulotlar o'tkazishga tayyorlanishi, turli o'quv qurollaridan samarali foydalanishi hamda o'quv rejasi va dasturlarini metodologiyasini ochib berishi lozim.

Biroq, shuni unutmash lozimki, o'qitish va o'rgatish jarayonlarini boshqarish, mavjud o'quv vositalaridan samarali foydalanish va o'quv mashg'ulotlarida o'quvchilarga imkon qadar manfaatli bo'lishini ta'minlash va shu kabi boshqa ko'pgina vazifalar o'qituvchining zimmasiga to'liq yuklatiladi. Fanlarni o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish; o'qituvchi o'qitish va o'rgatish, shuningdek, mavjud imkoniyat va sharoitlardan unumli foydalanish uchun mas'ul shaxs hisoblanadi. Bu vazifani bajarish uchun o'qituvchi o'qitish jarayoni hamda o'qitiladigan fanlarning ilmiy va texnik jihatlarini to'liq bilishi lozim. Bundan maqsad shuki, o'qitish uslubi shunday yo'lga qo'yilsinki, bunda o'quvchilar o'qitilayotgan fanni to'liq o'zlashtira olishsin.

Adabiyotlar tahlili

Shu o'rinda ayrim darsliklarga ham e'tiborni qaratar ekanmiz jismoniy tarbiyada qo'llaniladigan metodlar xususidagi ma'lumotlarga duch kelamiz. Xususan, R.S.Salomov, A.K.Sharipovlarning "Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati"¹ hamda S.R.Salomovning "Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati" darsliklarida metodlardan namunalar keltiriladi. Masalan, darslikda ko'rgazmalilik metodi haqida to'xtalar ekan, metod haqida quyidagi ma'lumotlar beriladi. Unda ta'kidlanishicha, bu metod jismoniy tarbiyada keng qo'llanilar ekan. Ya'ni hamma sezgi organlariga ta'sir etib, bor narsalar bilan aloqa o'rnatiladi. Bunda ko'rish, harakat va boshqa sezgilardan foydalaniladi. Keng ma'nodagi ko'rgazmalilikni amalga oshirishda mashqlarning xarakteristikasi, bajarish sharoitlariga asoslangan metodlar majmuasidan foydalanib bu metodlar quyidagi guruhchalarga bo'linadi. Ular bivosita namoyish qilishni o'qituvchi tomonidan yoki bir o'quvchi yordamida metodik ko'rsatishidan iborat.

O'qitish usullarining o'quvchilar talabiga mos kelishini aniqlashda o'qituvchi o'z dasturining quyidagi oltita asosiy tarkibiy qismini hisobga olishi zarur:

¹ jismoniy-tarbiya-darslarida-pedagogik-texnologiyalardan-foydalanishning-ahamiyati-va-samaradorligi.pdf

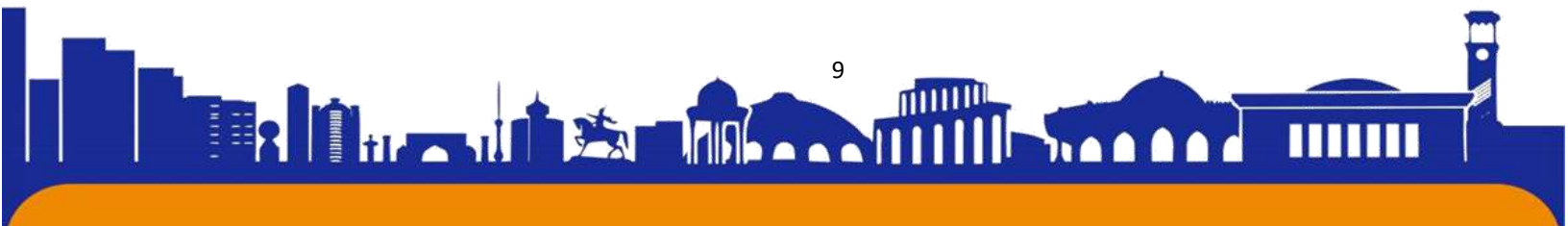
1. Rejalashtirish
2. Imkoniyat va sharoitlar
3. Uslublar
4. Faoliyatlar
5. Teskari aloqa
6. Nazorat

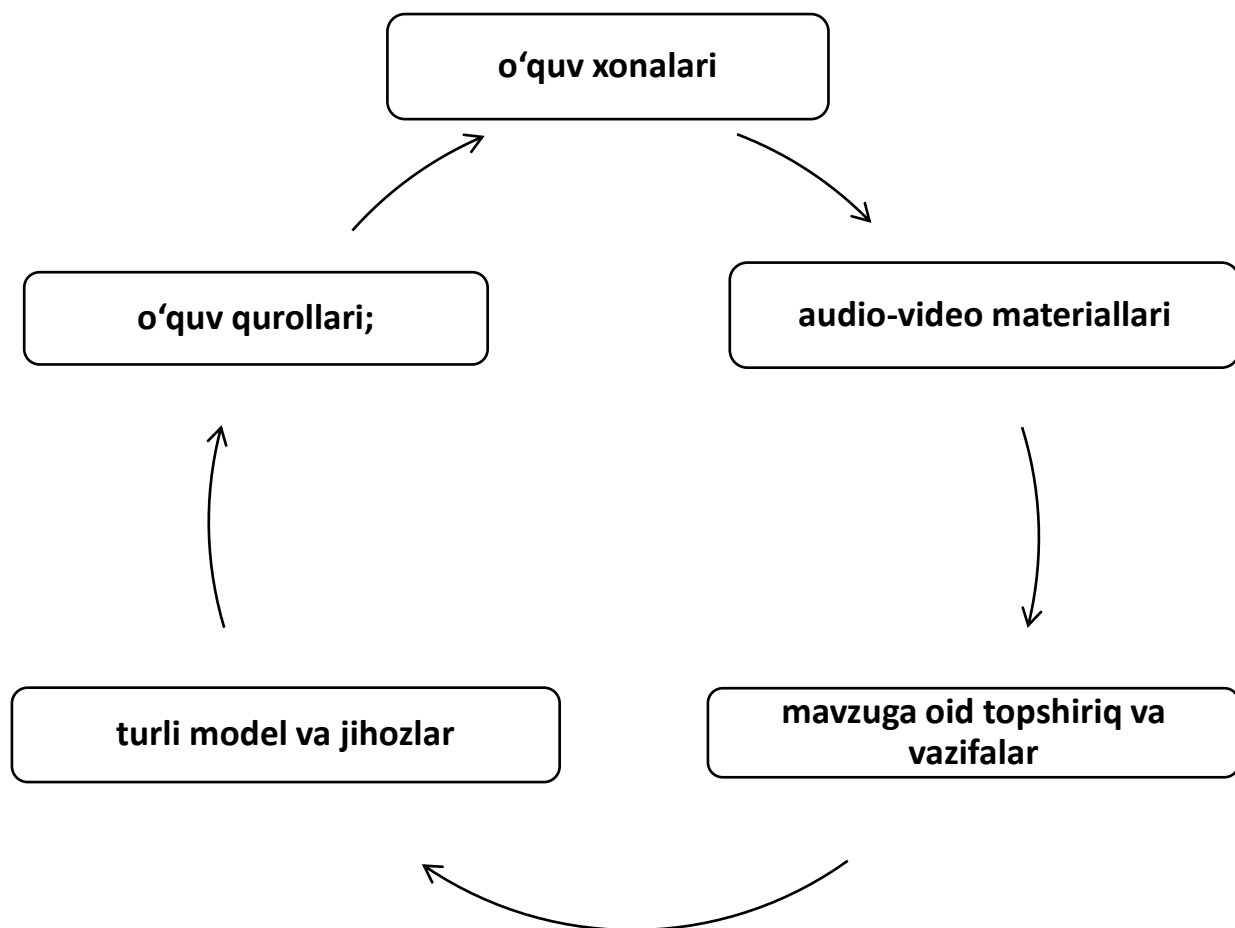
O‘qitish uslubini aniqlash yo‘llaridan biri bu yuqorida keltirilgan oltita omilning har biriga tegishli bo‘lgan savollar ro‘yxatini tuzishdir. Ta’kidlash joizki, har bir tarkibiy qism talblarining to‘liq bajarilishini ta’minlash hamda unga amal qilish tanlangan o‘qitish uslubining samaradorligini oshiradi.

O‘qitish uslubi quyidagilarni o‘z ichiga oladi, ya’ni:

- malakalar va ko‘zlangan asosiy maqsadlar tahlili;
- guruh tarkibi;
- zarur bo‘lgan malakalar;
- o‘rganilishi lozim bo‘lgan fanlar;
- o‘rganishga ruhlantiruvchi omillar;
- o‘rganish turlari va imkoniyatlari;
- o‘quv materiallari va uning zamonga mosligi;
- muammolarni aniqlash va echimlarni topishda tajribalarni umumlashtirish zarurati; – o‘quv materialini taqdim etish usullariga bo‘lgan ehtiyoj;

O‘qish uchun quyidagi sharoitlar mavjud bo‘lishi zarur:

O'qituvchi quyidagi o'qitish uslublaridan xabardor bo'lishi kerak:

- ishni bajarish bo'yicha ko'rsatmalar berib, o'qitish;
- maxsus kompyuter dasturlari yordamida o'qitish;
- ma'ruza qilib, o'qitish;
- namoyish qilish va tajriba o'tkazish;
- loyiha asosida ishlash;
- algoritm va turli tahlil uslublaridan foydalanish;
- holatni o'rganish;
- rol o'ynash, muhokama qilish va rag'batlantirish mashg'ulotlari;
- kompyuter yordamida o'qitish.

O'qitishning quyidagi qaysi bir uslubini qo'llash orqali eng yaxshi natijaga erishish mumkin?

- ma'ruza;

- mustaqil ish o‘tkazish;
 - tinglovchilar talabiga asoslangan o‘qitish;
 - yakka tartibda o‘qitish;
 - mehnat tajribasini orttirish imkoniyatini yaratish.
 - o‘qituvchining faqat bilimlarni tarqatuvchi bo‘lib qolmay, balki bu bilimlarni tinglovchi o‘zlashtira oladigan qilib etkazib beruvchi bo‘la olishi;
 - baholash tizimini tashkil etish;
 - o‘qituvchilar bilan tinglovchilar orasidagi teskari aloqani tez o‘rnatish.
- Yuqorida aniqlangan mezonlar asosida mos keladigan o‘qitish va o‘rgatish dasturini ishlab chiqish uchun o‘qituvchi quyidagilarga qodir bo‘lishi lozim:
- haqiqatda mavjud o‘rgatish malakalariga ega bo‘lish;
 - o‘quvchilarning bilim darajasini baholash uchun o‘rnatilgan me‘yorlarni aniqlash mezonini tushuntirib berish;
 - o‘quvchilarga o‘qitish uslublarining mosligini aniqlash.

Jismoniy tarbiya va sport darslarida o‘qitish uslublarini mujassamlashtirgan holda, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash samaradorligini oshirish metodi va vositalari hisoblanadi. Hozirgi kunda barcha pedagoglar singari jismoniy tarbiya o‘qituvchilariga ham darslarni zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish, darsga innovatsion yondashuvni, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatishni dars davomida shakllantirish kabi ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishni talab etadi. Interfaol metod – ta‘lim jarayonida o‘quvchilar hamda o‘qituvchi o‘rtasidagi faollikni oshirish orqali o‘quvchilarni jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarida, bilimlarni o‘zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Interaktiv (interfaol)-inglizcha so‘z bo‘lib, “interakt” “inter”-bu, o‘zaro, “akt”- bu —harakat qilmoq - ma‘nosini anglatadi. Umumlashtirganda esa -interaktiv (interfaol) – o‘zaro harakat qilmoq ma‘nosini anglatadi. noananaviy hamda interfaol dars orasidagi farqlar

1.O‘quv rejadagi mavzularni o‘qitishda, qaysi mavzular bo‘yicha inter faol darslar tashkil qilish maqsadga muvofiqligini hisobga olish zarur. Bunda bir mavzu bo‘yicha mashg‘ulotning maqsadiga to‘liq erishishni ta‘minlaydigan interfaol yoki an‘anaviy mashg‘ulot turlaridan foydalanish ko‘zda tutiladi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

2. Interfaol mashg'ulotning samarali bo'lishi uchun o'quvchilar yangi mashg'ulotdan oldin, uning mavzusi bo'yicha asosiy tushunchalarni va dastlabki ma'lumotlarni bilishlarini ta'minlash zarur.

3. Interfaol mashg'ulotda o'quvchilarning mustaqil ishlashlari uchun an'anaviy mashg'ulotga nisbatan ko'p vaqt sarflanishini hisobga olish zarur. Interfaol ta'lim usuli – har bir o'qituvchi tomonidan mavjud vositalar va o'z imkoniyatlari darajasida amalga oshiriladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi o'quvchilarning muayyan shart-sharoitlari darajasini bilsagina, ularning bilish va o'rganish faolligini oshirishga erisha oladi. Buning uchun o'quvchilarning interfaol o'quv mashg'ulotga tayyorlash, o'tilgan mavzuni o'zlashtirib olishlari, xamda o'quv mashg'ulotiga tayyorlanib kelishlari, dars jarayonida o'qilgan yoki tinglangan matn yuzasidan muhokamalar o'tkaza bilishlari, ijodiy, amaliy xarakterdagi topshiriqlarni osonlikcha bajarishlari zarur.

Ta'lim jarayoni faqat o'qituvchi tomonidan boshqariladigan jarayon emas, u o'quvchilar faoliyati bilan ham chambarchas bog'langan. O'quvchining o'z-o'zini boshqarishi natijasida o'quv jarayoni faollashadi. Jismoniy tarbiya va sport darslarida o'quvchining o'z xatti-harakatini o'zi nazorat qilishi, yo'l qo'ygan xatolarini o'zi aniqlashi va bartaraf etishi, mustaqil holda xulosalar chiqarishi, reproduktiv, qisman izlanuvchanlik va ijodiy topshiriqlarni bajarishda ishtirok etishi, o'quvchi faolligini oshiradi va uni amalga tadbiq etilishiga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Jismoniy tarbiya va sportning nazariy, amaliy darslarida, interfaol metodlardan foydalanishning afzalligi:

1. O'quvchilarni mavzularni chuqur o'zlashtirilishi;
2. O'qituvchi tomonidan o'quvchilarni nazorat qilishning qulayligi
3. O'quvchilarni qisqa vaqt ichida ko'proq malumot olishi
4. O'quvchilarni ko'nikma va malakalarini maksimal rivojlanishi

Xulosa

Dunyoda davlatlarini ezgu g'oyasi do'stlik, salomatlik, xalollik, mehr-oqibatlik shartlari bilan birlashtirgan sport faqatgina fan emas jismoniy tarbiya o'qituvchilarining hayotiy zarurati. Bir mamlakatni dunyoga tanitishda eng ilg'or usul ham sportdir. Bugun shu maydonda, xalqaro, jahon, Osiyo sport musobaqalarida yurt bayrog'ini ko'klarga ko'tarayotgan o'g'il-qizlarimizning yutuqlari zamirida albatta, mohir pedagoglarning ham o'z xissasi bor. Buni e'tirof etib, yanada ko'proq imkoniyatlar eshigini ochib, eng qimmatli sovrinlar bilan taqdirlayotgan davlatimiz rahbarining ham

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

biz sport ustalaridan umidi katta. Shunday ekan sohada yangidan yangi metodlarni joriy qilib, jahongashta chempionlar safini kengaytirsak ulkan vazifalarni amalga oshirishda katta imkoniyatlarni yarata olamiz.

Xulosa qilib aytish mumkinki, interfaol ta'lim bir vaqtda bir nechta masalani hal etish imkoniyatini beradi. Bulardan asosiysi-o'quvchilarning muloqot olib borish bo'yicha ko'nikma va malakalari rivojlanadi, o'quvchilar orasida emotsional aloqalar o'rnatilishiga yordam beradi, ularni jamoa tarkibida ishlashga, o'z o'rtoqlarining fikrini tinglashga o'rgatish orqali tarbiyaviy vazifalarning bajarilishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Piraxunova F.N., Nazirov A.X. O'qitishning yangi pedagogik texnologiyalari. Uslubiy qo'llanma. –T.: “IQTISOD-MOLIYA”. 2018, 3-48 bet.

2. O'zbekiston Respublikasida Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. “O'zbekiston”, Toshkent, 2017 yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 16 oktyabrdagi “Oliy va o'rta maxsus ta'lim davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi qarori

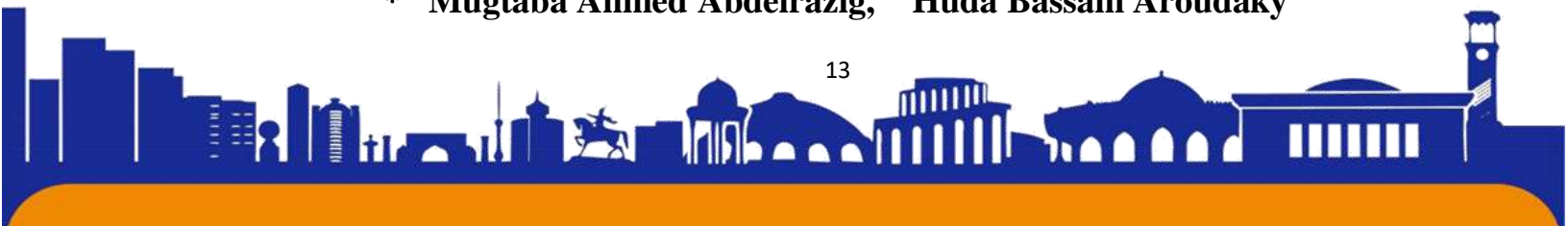
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2022-yilda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan majlisi materiallaridan “O'zbekiston ovozi” gazetasi, 2022-yil 12-fevral

5. Salomov R.S. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati. Darslik. T.: «ITAPRESS», 2022. 269 bet.

6. Salomov RS., Sharipov A.K. Jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati. Darslik. T.: «ITA-PRESS», 2021.182 bet. 7. Goncharova O.V. “Yosh sportchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish” o'quv qo'llanma T.: O'zDJTI nashriyoti 2021y.

Identification of Respiratory Fungal Infections using Cytoscreening

*¹ Mugtaba Ahmed Abdelrazig, ² Huda Bassam Aroudaky

College of medical laboratory science, Sudan University of Science and Technology,
Khartoum, Sudan

Email: [1 Abuhamzah66@gmail.com](mailto:1Abuhamzah66@gmail.com), [2 hudaaroudaky@gmail.com](mailto:2hudaaroudaky@gmail.com)

Abstract: Cytoscreening is a simple and rapid technique that requires a high index of suspicion due to the increased reported cases worldwide especially among the immunocompromised patients. The identification of fungal infection by cytoscreening depends on the finding of the causing agent or its effects (inflammatory cells and cytopathic effects). This study aimed to identify respiratory fungal infections using cytoscreening. Fifty-nine cytological smears were used in this study, 56 of which were sputum samples representing (95.2%) and 3 were BAL representing (4.8%). Samples were smeared directly on clean dry slide and stained by Grocott's Hexamine Silver. Of the total sample size, there were 31 (52.5%) male samples and 28 (47.4%) female samples. The patients' ages ranged between 20-75 years old with mean of 45.19 years. The age interval 20-59 was 47 representing (79.7%) while the age interval more than 59 years was 12 representing (20.3%). Clinical distribution of patients revealed 31 (52.5%) asthmatic patients from which 12 (38.7%) were male and 19 (67.8%) female, 15 patients with TB from which 12 (38.7%) were male and 3 (10.7%) female, 12 CF patients from which 7 (28.6%) were male and 5 (17.9%) female and one female cancer patient representing (3.6%) and absent of male. Yeast cells have been in 2 sample representing 3.6% and inflammatory background has been seen in 51 samples (86.4%) while 8 samples (13.6%) had no inflammatory background. The present study concluded that Grocott's Hexamine Silver stain is might help in identification of fungi and its inflammatory background.

Keywords— cytoscreening; respiratory fungi; Grocott's hexamine silver; fungal elements.

1. INTRODUCTION

Respiratory tract infections are globally responsible for one third of infectious diseases associated mortality accounting for 4.3 million annual deaths, among these; the fungal infections of the respiratory tract are largely unrecognized [1].

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Pulmonary fungal diseases include cryptococcosis, histoplasmosis, blastomycosis, coccidioidomycosis, paracoccidioidomycosis, sporotrichosis, candidiasis, zygomycosis, aspergillosis and pneumonia [2].

Fungi attack mainly the immunocompromised patients because of less virulence of the organism, hence; any factor that attenuates the immune system gives the fungi the opportunity to grow, such as uncontrolled antibiotic use and chronic diseases like diabetes, HIV and cancer can induce fungal infection [3].

Many fungi elicit a range of host reactions from exudative, necrotizing to granulomatous whilst other fungi produce little cellular response to indicate their presence [4]. Fungal infections diagnosis was done by direct microscopy, culture, serological tests and nonculture methods [5].

Wide spectrum of antifungal drugs used for the treatment of fungal infections with different mode of action on fungi [5]. Grocott's hexamine silver, haematoxylin and eosin stains used to stain fungi. A modification applied to Grocott's hexamine silver as to make it suitable for cytological smears and detection of cytological changes caused by the fungi [4]. The delay of fungal culture and the occasional false negative results when using direct microscopy because of the apparent absence of the infectious agent replaced by cytoscreening, which also aids in the confirmation of the microbiological tests as well as in the early diagnosis of the infection cause, which is necessary in order to decide the appropriate treatment. Cytoscreening is a cost effective and non-invasive technique, hence; it is more preferable by the patient.

2. MATERIALS AND METHODS:

2.1 Materials:

Sputum and BAL samples were used in this study.

2.2 Study design

This is a hospital based descriptive retrospective case study, aimed to detect respiratory fungal infections using cytoscreening.

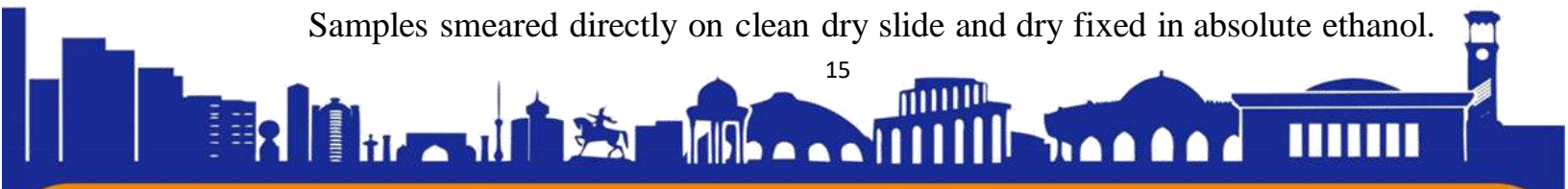
2.3 Study sample:

Deep cough sputum and BAL samples selected from immunocompromised patients, collected in clean, dry and sterile containers.

3. METHODS:

3.1 Sample processing:

Samples smeared directly on clean dry slide and dry fixed in absolute ethanol.

3.2 Grocott's hexamine silver:

The fungal cell wall contains mucopolysaccharides that oxidized by chromic acid to release aldehyde groups, which later react with silver nitrate. Silver nitrate was converted to metallic silver black color, which becomes visible on cell wall of fungi [6]. The procedure of this technique as follows, smears were fixed by addition of two drops of absolute ethanol for 5 mins, washed in distilled water and then the smears were flooded with 4% chromic acid for 45 mins for oxidation to release aldehyde groups and washed in DW. 1% sodium metabisulfite was added for 1 min to bleach the color of chromic acid and washed in DW, after that the working solution of hexamine silver was added for 10 mins then washed with DW, then the silver reduced with 0.1% ferric chloride. 5% sodium thiosulfate was added for 2 mins to remove unreduced silver and washed in DW. 1% light green solution was used as a counter stain for 1 min finally the smears were dried and viewed under oil immersion [6].

3.3 Result interpretation:

The slide with fungal elements stained the inner part of micelle black or pink hyphae with background in pale green was considered as positive.

3.4 Data analysis:

Data were analyzed by SPSS statistics 16 computer program. Frequencies and means were calculated.

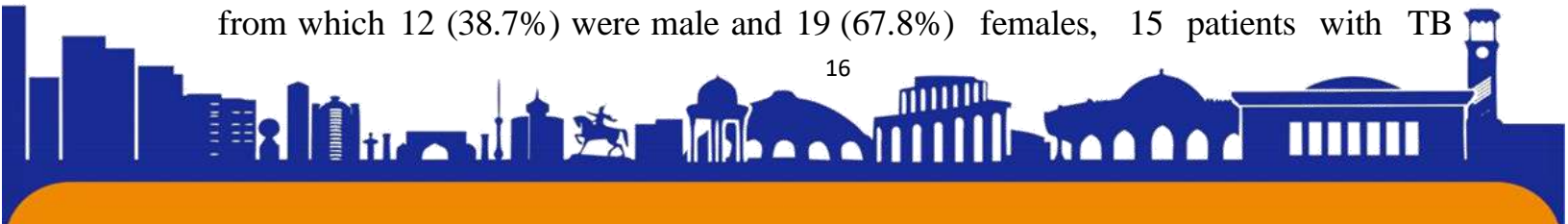
3.5 Ethical consideration:

Samples collected after ethical acceptance from Al Shaabi specialized hospital and verbal consent from patients.

4. RESULTS:

Fifty-nine cytological smears were used in this study, 56 of which were sputum samples representing (95.2%) and 3 were BAL representing (4.8%) as indicated in table (4.1). Table (4.2) showed patients' ages ranged between 20-75 years old with mean of 45.19 years. The age interval 10-59 was 47 representing (79.7%) while the interval more than 59 was 12 representing (20.3%). Of the total sample size, there were 31 (52.5%) male samples and 28 (47.4%) female samples as indicated in table (4.3).

Clinical distribution of patients revealed 31 (52.5%) asthmatic patients from which 12 (38.7%) were male and 19 (67.8%) females, 15 patients with TB

from which 12 (38.7%) were male and 3 (10.7%) females, 12 CF patients from which 7 (28.6%) were male and 5 (17.9%) female and one female cancer patient representing (3.6%) and non male as revealed in table (4.4).

Inflammatory background detected in 51 samples (86.4%) while 8 samples (13.6%) showed no inflammatory background as in table (4.5). From the 56 sputum samples, squamous cells had been isolated in 40 (71.4%) samples, pus cells in 33 (58.9%) samples, columnar cells in 1 (1.8%) sample and yeast cells in 2 (3.6%), while from the three BAL samples, squamous cells had been isolated in 2 (66.7%) samples, pus cells in 3 (100%) samples, columnar cells in 0 (0%) sample and yeast cells in 0 (0%) table (4.6)

Table (4.1): Frequency of samples among study population

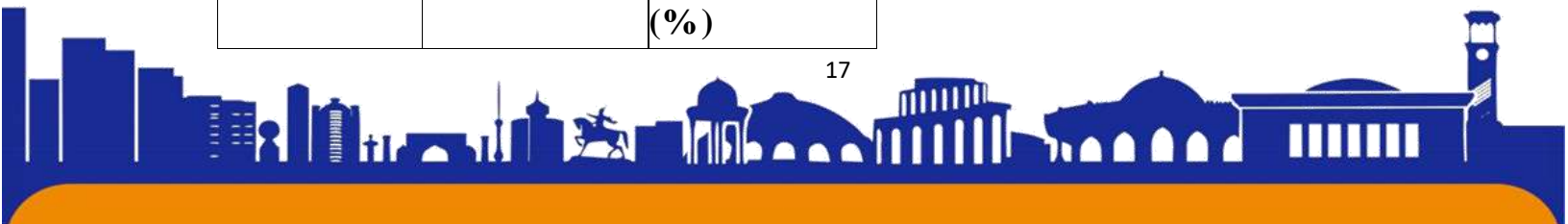
Sample	Frequency	Percentage (%)
Sputum	56	95.2
BAL	3	4.8
Total	59	100

Table (4.2): Frequency of age among study population

Age group	Frequency	Percentage (%)
59 and less	47	79.7
More than 59	12	20.3
Total	59	100

Table (4.3): Distribution of gender among study population

Gender	Frequency	Percentage (%)
--------	-----------	----------------

Male	31	52.5
Female	28	47.4
Total	59	100

Table (4.4): Clinical diagnosis distribution among the gender

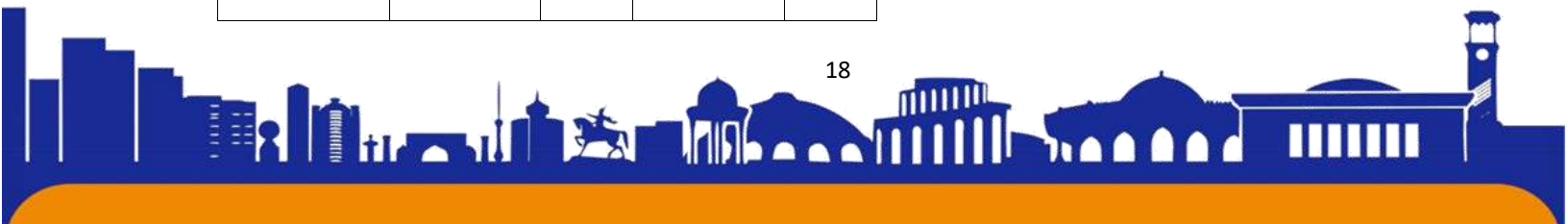
Diagnosi s	Male		Female	
	Frequenc y	(%)	Frequen cy	(%)
Asthma	12	38.7	19	67.8
TB	12	38.7	3	10.7
CF	7	22.6	5	17.9
Cancer	0	0	1	3.6
Total	31	100	28	100

Table (4.5): Inflammatory background frequency

Background	Frequency	(%)
Inflammatory background	51	86.4
Non inflammatory background	8	13.6
Total	59	100

Table (4.6): Frequency of isolated cells among study samples

Cells	Sputum		BAL	
	Frequen cy	(%)	Frequen cy	(%)
Squamous cells	40	71.4	2	66.7
Pus cells	33	58.9	3	100
Columnar	1	1.8	0	0

cells				
Yeast cells	2	3.6	0	0

5. DISCUSSION

The selection of staining method was primarily based on the sample used. This study involved 59 pulmonary lesion samples, 3.6% of samples revealed fungal infection and its results were incompatible with the findings of Shen and colleagues, and they concluded that most pulmonary fungal elements are isolated from sputum samples rather than BAL [7]. In contrast, another study stated that most fungi are isolated from BAL than sputum samples [8].

The study population ages ranged from 20-75 years with a mean of 45.19, most of the study population ages were less than 59 years, which is inconsistent with study concluded that more frequent inpatients above 65 years old [9].

This study revealed that males were affected by pulmonary lesions more than females, these finding consolidated by study of Chen and colleagues; they stated that the pulmonary invasive lesions were more common among male than female [9]. In addition, another study represented homogenous result with this study [10].

This study resulted in that the pulmonary lesions were most common among asthmatic patients while the cancerous patients were less frequent; these outcomes disagreed with study showed that the pulmonary lesions were common among chronic obstructive pulmonary disease while TB was the least common [7].

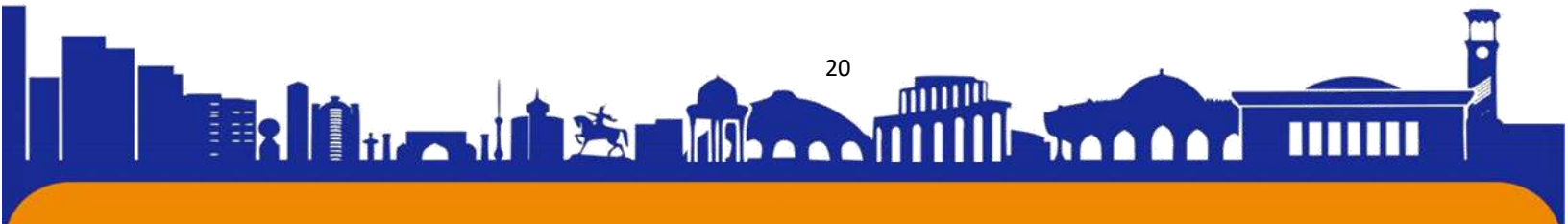
The present study deduced that cytoscreening help in identification of inflammatory background, which was compatible with study, inferred that cytology is a useful tool for identification of unusual fungi with characteristic microscopic morphology in cervical smears [11].

6. CONCLUSION:

The present study concludes that fungal infection is less frequent among respiratory lesions of Sudanese patients and Grocott's Hexamine Silver stain help in identification of fungi and its inflammatory background.

REFERENCES:

- 1- Chowdhary, A., Agarwal, K. and Meis, J.F. (2016). Filamentous fungi in respiratory infections. What lies beyond Aspergillosis and Mucomycosis, Canada. PLoS pathogens, 12(4).
- 2- Edmund,S.C and Barbara,S.D. (2009). Cytology diagnostic principles and clinical correlates. 3th edition. Philadelphia: Elsevier: 65- 104.
- 3- healthcommunities.com, (2000). Fungal Infection Risk Factors. (Online) available at <http://www.healthcommunities.com>. (accessed 31 Aug 2000).
- 4- Bancroft, J.D., Suvarna, S.K. and Layton, C. (2013). Theory and Practice of Histological Techniques. 7th edition. London: Churchill Livingstone: 291-315.
- 5- Subhash ,C.P. (2012). Textbook of Microbiology and Immunology. 2th edition. India: ELSEVIER: 603-607.
- 6- Vijai, K.G., Maria, G.T., Manimaran, A., Anthonia, O. and Kevin, M. T.(2013). Laboratory Protocols in Fungal Biology. 1th edition. London: Springer: 237-258.
- 7- Shen, Y., Zhang, X., Lin, W., Wan, C., Li, Q. and Jiang, Y. (2017). Liquid-based cytopathology test as a novel method to identify Aspergillus in patients with pulmonary aspergillosis. Scientific reports: 7: 7528.
- 8- Danés, C., González-Martín, J., Pumarola, T., Rañó, A., Benito, N., Torres, A., Moreno, A., Rovira, M.,and de la Bellacasa, J. P. (2002). Pulmonary Infiltrates in Immunosuppressed Patients: Analysis of a Diagnostic Protocol. American Society for Microbiology, 40(6): 2134– 2140.
- 9- Chen, C. Y., Sheng, W. H., Tien, F. M., Lee, P, C., Huang, S. Y., Tang, J. L., Tsay, W., Tien, H. F. and Hsueh, P. R. (2018). Clinical characteristics

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

and treatment outcomes of pulmonary invasive fungal infection among adult patients with hematological malignancy in a medical centre in Taiwan, 2008-2013. *Journal of Microbiology, Immunology and Infection*.

10- Simoni M, Cai G-H, Norback D, Annesi-Maesano I, Lavaud F, Sigsgaard T, Wieslander G, Nystad W, Canciani M, Viegi G, Sestini P. (2011). Total viable molds and fungal DNA in classrooms and association with respiratory health and pulmonary function of European schoolchildren. *Pediatr Allergy Immunol*: 22(8): 843–852.

11- Gupta, S., Sodhani, P. and Jain, S. (2003). Macroconidia of *Fusarium* Species. *Acta cytological*, 47(1): 41-44

ROUTE PLANNING FOR A MOBILE ROBOT IN 3D SPACE BASED ON AN ALGORITHM PROBABILISTIC ROADMAP

Vladyslav Yevsieiev ¹,
Svitlana Maksymova ¹,
Amer Abu-Jassar ²

¹ Department of Computer-Integrated Technologies, Automation and Robotics,
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

² Faculty of Information Technology, Department of Computer Science, Ajloun
National University, Ajloun, Jordan

ABSTRACT:

This article discusses route planning for a mobile robot in three-dimensional space using the Probabilistic Roadmap (PRM) algorithm. The mathematical apparatus of PRM allows you to build a state graph for the robot's movement space, taking into account obstacles and environmental features. The developed Python program includes an implementation of the PRM algorithm to find the optimal path in 3D space. Experiments on route generation in various environments were conducted to demonstrate the effectiveness and accuracy of the proposed approach. The results obtained confirm the applicability of the PRM algorithm for route planning of mobile robots in complex 3D environments.

Key words: Industry 5.0, Computer Vision Systems, Mobile Robots, Work zone, Manufacturing Innovation, Industrial Innovation

INTRODUCTION

In the modern world, autonomous mobile robots are playing an increasingly important role in various fields, including manufacturing, logistics, medicine, and more [1]-[17]. For such robots to function effectively, it is necessary to have effective route planning algorithms [18]-[23], especially in three-dimensional space, which takes into account not only the plane of motion, but also vertical obstacles and environmental conditions. Various methods, approaches, and ideas can be used here [24]-[33]. One of

the promising methods for planning routes for mobile robots in 3D space is the Probabilistic Roadmap (PRM) algorithm, which allows you to generate routes taking into account complex 3D obstacles and environmental features.

However, to effectively implement a PRM algorithm, it is important to consider a number of features and challenges. First, it is necessary to correctly select the algorithm parameters, such as the number of generated points and the radius of the search for nearest neighbors, to ensure optimality and speed of route construction. Secondly, computational complexity must be taken into account, especially when working with large amounts of data in 3D space.

Thus, the implementation of route planning for a mobile robot in 3D space based on the PRM algorithm is an urgent task, ensuring efficient and accurate movement of robots in complex three-dimensional conditions. Research in this area will allow the development of new methods and technologies to improve the navigation of autonomous systems and their application in various fields of industry and science.

Related works

Modern trends in path finding for a mobile robot involve the use of various algorithms. Among them we can highlight Probabilistic Roadmap (PRM) algorithm. It is considered for path planning by plenty of scientists in their researches. Let us look at some recent works on this topic.

Let us begin from the fact, that path planning and navigation is a very important problem in robotics, especially for mobile robots operating in complex environments [34]. An improved sampling-based path planning method for mobile robot navigation is proposed in [34]. The proposed method uses a layered hybrid Probabilistic Roadmap and the Artificial Potential Field (APF) method for global planning.

Paper [35] presents a new path planning algorithm based on the probabilistic roadmaps method, in order to effectively solve the autonomous path planning of mobile robots in complex environments with multiple narrow channels. The improved PRM algorithm mainly improves the density and distribution of sampling points in the narrow channel, through a combination of the learning process of the PRM algorithm and the APF algorithm.

Authors in [36] try to develop a new path planning algorithm that can guarantee the optimal path solution. Their method hybridizes the Probabilistic Road Map (PRM) algorithm with the Information Search Algorithm.

Probabilistic Roadmap algorithm is also used for cable harness route planning. A novel multi-branch cable harness layout design method is presented in [37], which unites the probabilistic roadmap method and the genetic algorithm.

Researchers in [38] present Temporal-PRM, a novel sampling-based path-planning algorithm that performs obstacle avoidance in dynamic environments. They show that their algorithm can run onboard a flying robot, performing obstacle avoidance in real time.

The study [39] proposes an improved probabilistic roadmap planning method for safe indoor flights based on the assumption of a quadrotor model UAV. The results showed that our method ensures safe indoor UAV flights while significantly improving computational efficiency.

Scientists in [40] developed a novel probabilistic roadmap algorithm, or node reduction-based search algorithm. They try to reduce the shortcomings of conventional algorithms in mobile robot path planning, such as long paths, random sampling and high collision risk.

Thus, we see that this algorithm is widely used to create various paths in a wide variety of areas. Next, we will consider the use of this algorithm to select the path of a mobile robot

Mathematical description of the Probabilistic Roadmap algorithm for planning the route for a mobile robot

The PRM (Probabilistic Roadmap) algorithm is a powerful method for planning routes for mobile robots in 3D space. Its main advantage is that it allows paths to be built in complex and dynamic environments, taking into account various constraints and obstacles. The way the algorithm works is that it creates a graph where the vertices represent valid positions for the robot, and the edges represent valid paths between these positions.

One of the key stages of the algorithm is the generation of random points in space, which can be used as potential vertices of the graph. Then, for each point, its connection to other points is checked through an obstacle collision check. If two points can be connected, then an edge is added to the graph between them.

One of the disadvantages of the PRM algorithm is that it can require a large number of points to construct the graph in complex environments. This can lead to high computational complexity and memory requirements. Additionally, PRM does not

guarantee finding the optimal path because it operates on random samples and may miss better paths.

However, the PRM algorithm remains a popular choice for route planning in 3D space due to its efficiency and ability to work in a variety of environments. It can take into account complex obstacle shapes and dynamically changing conditions, making it applicable to a wide range of motion planning problems for mobile robots.

Let V be a set of graph vertices, where each vertex represents a point in space, E be a set of graph edges, where each edge connects two vertices, if these vertices can be connected without intersecting with obstacles, then:

$$G = (V, E) \tag{1}$$

- G – routes graph;
- V – graph vertices set;
- E – graph edges set.

Let us denote by P_{start} and P_{end} – start and end points respectively.

Then the main steps of the PRM algorithm can be represented as follows:

– points generation:

$$V = \{P_{start}, P_{end}, P_1, P_2, \dots, P_i, \dots, P_n\} \tag{2}$$

- P_{start} – start point;
- P_{end} – end point;
- P_i – randomly generated points;

– edge search:

$$E = \{(P_i, P_j) \mid C(P_i, P_j) = False\} \tag{3}$$

C – function for checking collisions between two points or their surroundings and obstacles;

P_i, P_j – randomly generated points and

– pathfinding (you can use standard pathfinding algorithms such as Dijkstra's algorithm or A* to find the optimal path between the starting and ending points).

This can be represented as follows: let P_{cur} be the current point on the path, be $N(P_{cur})$ the set of all neighbors of the point P_{cur} , $C(P_{cur}, P_{next})$ be a function that

determines the cost of moving from point P_{cur} to point P_{next} , let $D(S_{start}, P_{end})$ be the length of the path from point P_{start} to point P_{end} . Then the path search can be described as follows:

– initialization:

$$P_{cur} = P_{start}, Path = \{P_{start}\}, Visited = \{P_{start}\} \quad (4)$$

Under the condition that while $P_{cur} \neq P_{end}$ then:

1. Selecting $P_{next} \in N(P_{cur})$, such that $P_{next} \notin Visited$ and $C(P_{cur}, P_{next}) \rightarrow \min$
2. Adding P_{next} to $Path$ and $Visited$
3. $P_{cur} = P_{next}$ and $Path$ is returned

Software implementation and experiments

To check the correctness of the reasoning, we will develop a program in Python in the development environment PyCharm 2022.2.3 (Professional Edition). Let us give an example of software implementation of the above described mathematical expressions.

```
# Generate PRM path
num_samples = 50
num_neighbors = 1
prm_path = generate_prm_path(start, end, obstacles, num_samples,
num_neighbors, radius)
```

This code uses the previously defined start point, end point, obstacles list, and the num_samples, num_neighbors, and radius parameters to generate a path using the generate_prm_path function.

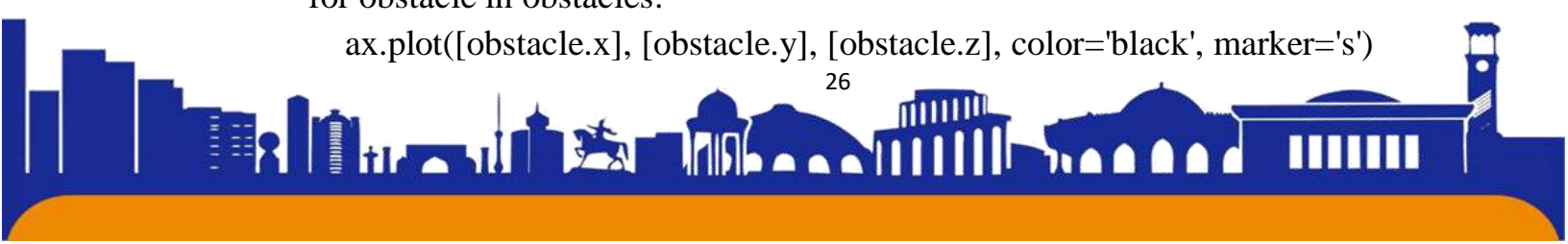
The num_samples parameter determines the number of random points that will be generated to construct the PRM graph, num_neighbors is the number of nearest neighbors taken into account when constructing the graph, and radius is the collision radius to check the intersection of points with obstacles.

After executing this code, the prm_path variable will contain the generated path from the start to the end point using the PRM algorithm.

```
# Rendering space with obstacles
```

```
for obstacle in obstacles:
```

```
ax.plot([obstacle.x], [obstacle.y], [obstacle.z], color='black', marker='s')
```


ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

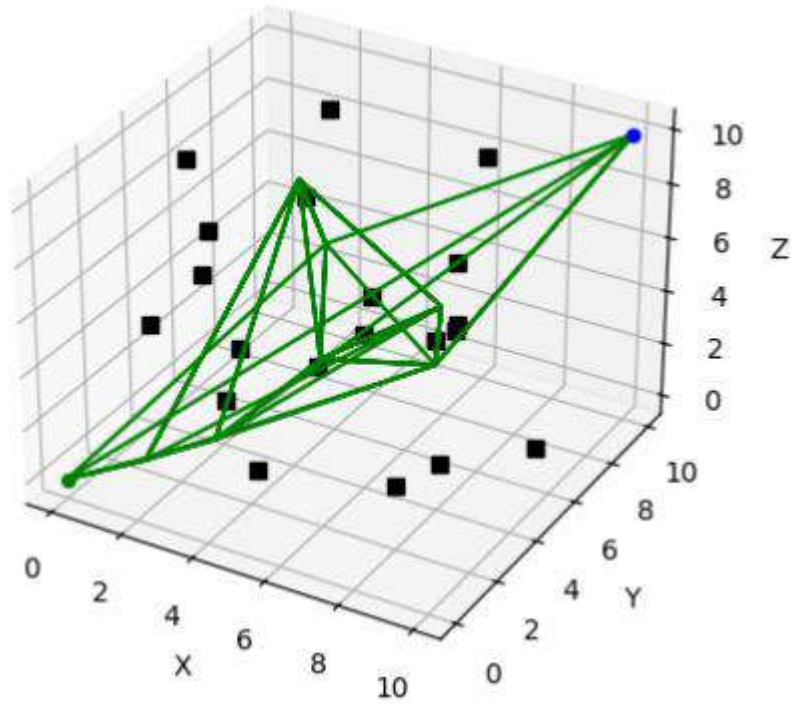
This code is used to draw obstacles in 3D space on a graph. For each obstacle in the obstacles list, it calls the plot method of the ax object, indicating the obstacle's X, Y, and Z coordinates. The obstacles are displayed as black cubes (marker 's'). This code should be placed after the space is created and before the graph is displayed so that obstacles are added to the graph

```
# Draw start and end points  
ax.scatter(start.x, start.y, start.z, color='g', marker='o')  
ax.scatter(end.x, end.y, end.z, color='b', marker='o')
```

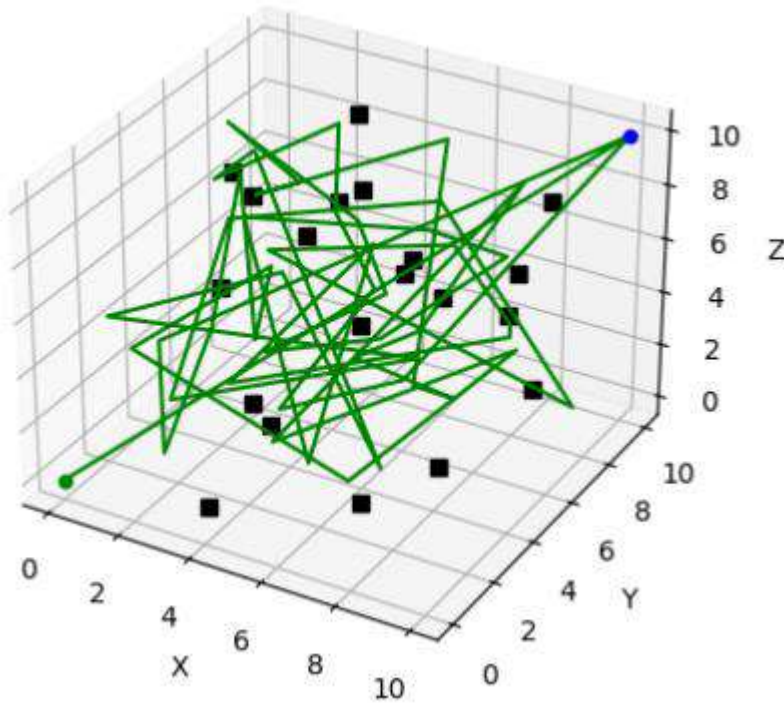
This code is used to draw the start and end points on the graph. It calls the scatter method of the ax object (coordinate axes) to display points with the coordinates of the starting point start and the end point end. The start point is shown with green color (color='g') and a circle marker (marker='o'), and the end point is shown with blue color (color='b') and a circle marker (marker='o'). This code should be placed after the obstacles are drawn and before the graph is displayed so that the points are added to the graph.

The following hardware was used for research: CPU Intel(R) Core(TM) i5-9300H CPU @ 2.40GHz, RAM 16 Gb, GPU NVideo GeForce GTX 1660Ti (Ram 8Gb), Web-camera HD WebCam, OS Windows 10 Pro (Version 22H2). A program for implementing route construction in 3-dimensional space based on the PRM algorithm was developed in the PyCharm 2022.2.3 (Professional Edition) environment in Python. The results of the program are presented in Figure 1.

a) (num_samples = 10; num_neighbors=5)

b) (num_samples = 50; num_neighbors=1)

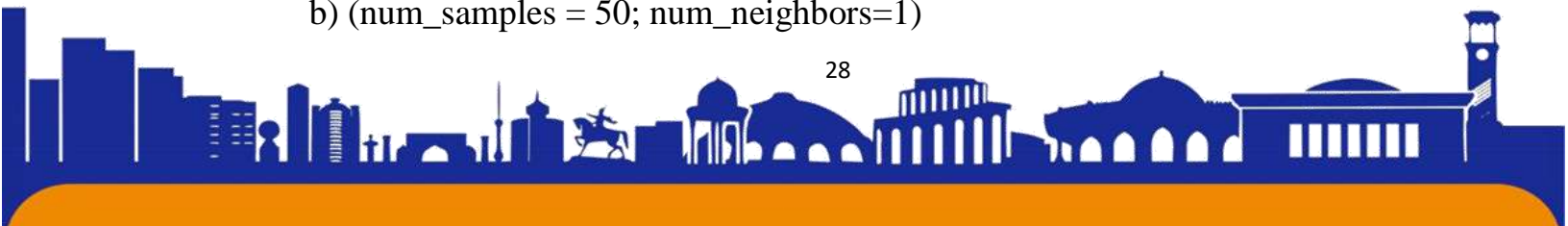

Figure 1: Results of the program for constructing a route in 3D space based on the PRM algorithm

However, the PRM algorithm also has some disadvantages. It can require a lot of computational resources and time to build a route graph in complex environments. In addition, PRM does not guarantee that the optimal path will be found, since it is based on random samples of points and may miss more efficient routes.

To successfully implement the PRM algorithm, it is recommended to conduct a thorough analysis of the environment and its features to determine the optimal parameters for generating points and checking collisions. It is also important to take into account the limitations of the robot and the features of its movement when building a route.

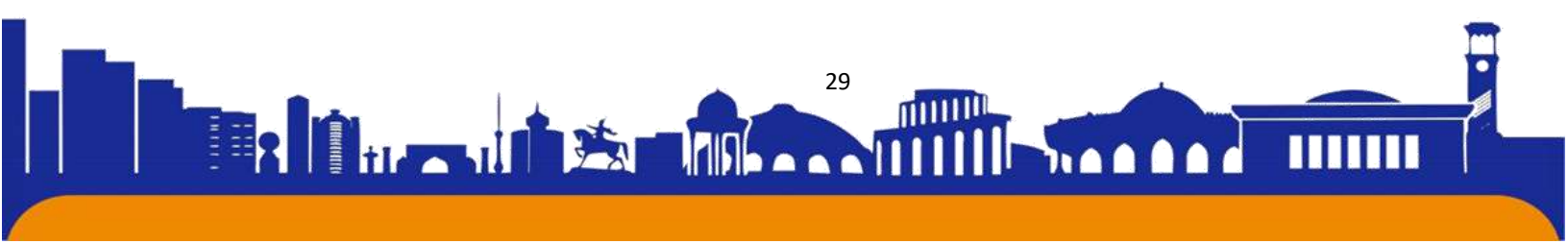
CONCLUSION

The PRM (Probabilistic Roadmap) algorithm is an efficient approach to route planning for mobile robots in 3D space. It is widely used due to its ability to operate in complex environments with obstacles and dynamically changing conditions. The advantage of the algorithm is its probabilistic nature, which allows it to take into account random factors and uncertainty in the environment.

One of the key benefits of PRM is the ability to build a path that takes into account the shape of obstacles and optimal use of available space. This makes it suitable for tasks where it is necessary to avoid collisions with obstacles and find the optimal route given various constraints.

To successfully implement the PRM algorithm, it is recommended to conduct a thorough analysis of the environment and its features to determine the optimal parameters for generating points and checking collisions. It is also important to take into account the limitations of the robot and the features of its movement when building a route.

Overall, the PRM algorithm is a powerful tool for planning routes for mobile robots in 3D space, which can take into account complex environmental conditions and ensure safe and efficient robot movement.

REFERENCES:

1. Shcherbyna, V., & et al. (2023). Mobile Robot for Fires Detection Development. *Journal of Universal Science Research*, 1(11), 17-27.
2. Nevliudov, I., & et al. (2023). Development of a Mobile Robot Prototype with an Interactive Control System. *Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць*, 3(73), 128-133.
3. Matarneh, R., & et al. (2018). Voice Control for Flexible Medicine Robot. *International Journal of Computer Trends and Technology*, 56(1), 1-5.
4. Al-Sharo Y., & et al. (2023). A Robo-hand prototype design gripping device within the framework of sustainable development. *Indian Journal of Engineering*, 2023, 20, e37ije1673.
5. Nevliudov, I., & et al. (2023). A Small-Sized Robot Prototype Development Using 3D Printing. In *XXXI International Conference CAD In Machinery Design Implementation and Educational Issues*, 12.
6. Attar, H., Abu-Jassar, A. T., Yevsieiev, V., Lyashenko, V., Nevliudov, I., & Luhach, A. K. (2022). Zoomorphic Mobile Robot Development for Vertical Movement Based on the Geometrical Family Caterpillar. *Computational intelligence and neuroscience*, 2022, 3046116.
7. Abu-Jassar, A. T., Al-Sharo, Y. M., Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2021). Some Features of Classifiers Implementation for Object Recognition in Specialized Computer systems. *TEM Journal*, 10(4), 1645.
8. Baker, J. H., Laariedh, F., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., Sotnik, S., & Mustafa, S. K. (2021). Some interesting features of semantic model in Robotic Science. *SSRG International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(7), 38-44.
9. Matarneh, R., Maksymova, S., Deineko, Z., & Lyashenko, V. (2017). Building robot voice control training methodology using artificial neural net. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 8(10), 523-532.
10. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2021). Neural networks as a tool for pattern recognition of fasteners. *International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(10), 151-160.
11. Sotnik, S., Mustafa, S. K., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., & Zeleniy, O. (2020). Some features of route planning as the basis in a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(5), 2074-2079.

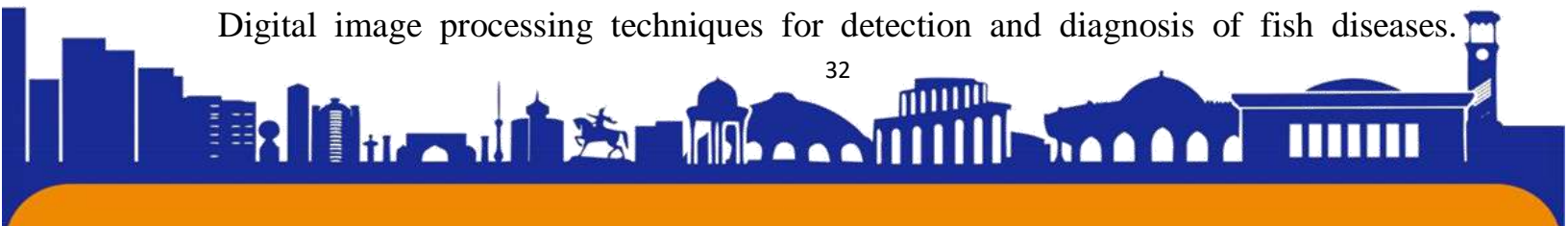
12. Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2022). Prospects for Introduction of Robotics in Service. *Prospects*, 6(5), 4-9.
13. Ahmad, M. A., Sinelnikova, T., Lyashenko, V., & Mustafa, S. K. (2020). Features of the construction and control of the navigation system of a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(4), 1445-1449.
14. Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2022). Overview of Innovative Walking Robots. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 6(4), 3-7.
15. Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2020). Analysis of Basic Principles for Sensor System Design Process Mobile Robots. *Journal La Multiapp*, 1(4), 1-6.
16. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Lyashenko, V., Amer, A., Sotnik, S., & Solyman, A. (2023). Access control to robotic systems based on biometric: the generalized model and its practical implementation. *International Journal of Intelligent Engineering and Systems*, 16(5), 313-328.
17. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2023). Generalized Procedure for Determining the Collision-Free Trajectory for a Robotic Arm. *Tikrit Journal of Engineering Sciences*, 30(2), 142-151.
18. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Using Contouring Algorithms to Select Objects in the Robots' Workspace. *Technical Science Research In Uzbekistan*, 2(2), 32-42.
19. Basiuk, V., & et al. (2023). Mobile Robot Position Determining Using Odometry Method. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 227-234.
20. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Active Contours Method Implementation for Objects Selection in the Mobile Robot's Workspace. *Journal of Universal Science Research*, 2(2), 135-145.
21. Nevliudov, I., & et al. (2023). Mobile Robot Navigation System Based on Ultrasonic Sensors. In *2023 IEEE XXVIII International Seminar/Workshop on Direct and Inverse Problems of Electromagnetic and Acoustic Wave Theory (DIPED)*, IEEE, 1, 247-251.
22. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Object Recognition and Tracking Method in the Mobile Robot's Workspace in Real Time. *Technical Science Research In Uzbekistan*, 2(2), 115-124.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

23. Yevsieiev, V., & et al. (2024). The Canny Algorithm Implementation For Obtaining the Object Contour in a Mobile Robot's Workspace in Real Time. *Journal of Universal Science Research*, 2(3), 7-19.
24. Uchqun o'g'li, B. S., Valentin, L., & Vyacheslav, L. (2023). Image Processing Techniques as a Tool for the Analysis of Liver Diseases. *Journal of Universal Science Research*, 1(8), 223-233.
25. Babker, A., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2018). Polymeric Materials in Medicine. *Sch. J. Appl. Med Sci*, 6, 148-153.
26. Ahmad, M. A., Kots, G. P., & Lyashenko, V. V. (2015). Bank Lending Efficiency in the Real Sector of the Economy of Ukraine within the Period of 2011 to 2014 Years. *Modern Economy*, 6(12), 1209-1218.
27. Ahmad, M. A., Kots, G. P., & Lyashenko, V. V. (2016). Statistical Study of Bank Lending Efficiency in the Real Sector of the Economy of Ukraine within the Period of Years 2009 to 2012. *Asian Academic Research Journal of Multidisciplinary*, 3(2), pp. 104-120.
28. Ahmad, M. A., Kuzemin, O., Lyashenko, V., & Ahmad, N. A. (2015). Microsituations as part of the formalization of avalanche climate to avalanche-riskiness and avalanche-safety classes in the emergency situations separation. *International Journal*, 3(4), 684-691.
29. Lyashenko, V. V., Matarneh, R., Baranova, V., & Deineko, Z. V. (2016). Hurst Exponent as a part of wavelet decomposition coefficients to measure long-term memory time series based on multiresolution analysis. *American Journal of Systems and Software*, 4(2), 51-56.
30. Lyashenko, V., Ahmad, M. A., Sotnik, S., Deineko, Z., & Khan, A. (2018). Defects of communication pipes from plastic in modern civil engineering. *International Journal of Mechanical and Production Engineering Research and Development*, 8(1), 253-262.
31. Babker, A. M., Altoum, A. E. A., Tvoroshenko, I., & Lyashenko, V. (2019). Information technologies of the processing of the spaces of the states of a complex biophysical object in the intellectual medical system health. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 8(6), 3221-3227.
32. Lyubchenko, V., Matarneh, R., Kobylin, O., & Lyashenko, V. (2016). Digital image processing techniques for detection and diagnosis of fish diseases.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering, 6(7), 79-83.

33. Vasiurenko, O., Lyashenko, V., Baranova, V., & Deineko, Z. (2020). Spatial-Temporal Analysis the Dynamics of Changes on the Foreign Exchange Market: an Empirical Estimates from Ukraine. *Journal of Asian Multicultural Research for Economy and Management Study*, 1(2), 1-6.

34. Ravankar, A. A., & et al. (2020). HPPRM: hybrid potential based probabilistic roadmap algorithm for improved dynamic path planning of mobile robots. *Ieee Access*, 8, 221743-221766.

35. Qiao, L., & et al. (2022). An Optimized Probabilistic Roadmap Algorithm for Path Planning of Mobile Robots in Complex Environments with Narrow Channels. *sensors*, 22(22), 8983.

36. Aria, M. (2021). Optimal path planning using informed probabilistic road map algorithm. *Journal of Engineering Research*.

37. Zhao, Y., & et al. (2021). Multi-branch cable harness layout design based on genetic algorithm with probabilistic roadmap method. *Chinese Journal of Mechanical Engineering*, 34, 1-11.

38. Hüppi, M., & et al. (2022). T-prm: Temporal probabilistic roadmap for path planning in dynamic environments. In *2022 IEEE/RSJ International Conference on Intelligent Robots and Systems (IROS)*, IEEE, 10320-10327.

39. Jin, Q., & et al. (2023). An improved probabilistic roadmap planning method for safe indoor flights of unmanned aerial vehicles. *Drones*, 7(2), 92.

40. Kumar, S., & Sikander, A. (2023). A modified probabilistic roadmap algorithm for efficient mobile robot path planning. *Engineering Optimization*, 55(9), 1616-1634.

SURXONDARYO VILOYATINING TOVARLAR TASHQI SAVDO AYLANMASINI TREND MODELLARI ORQALI MODELLASHTIRISH

A.O‘.Omonova

Termiz davlat universiteti talabasi

i.f.f.d. (PhD) B.E. Turayev

Termiz davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu paragrafda Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdo aylanmasini trend modellari orqali modellashtirish jarayoni aks ettirilgan.

Tayanch iboralar: Trend modellari, eksport, import, tashqi savdo, eksponentsial, chiziqli, parabola, darajali, logarifmik.

Ma’lumki, tashqi savdo - bir mamlakatning boshqa mamlakat yoki mamlakatlar bilan olib boradigan savdosi. Mamlakatdan tovarlar chiqarish (eksport) va mamlakatga tovarlar kiritish importdan tashkil topadi. Eksport va import yig‘indisi mamlakatning tashqi savdo aylanmasini tashkil etadi. Mamlakatlar o‘rtasida savdo-sotiqni rivojlanishi ikki tomonlama foyda olish imkonini beradi. Tashqi savdo mamlakatlararo iqtisodiy munosabatlarning eng oddiy va eng kerakli shaklidir².

Surxondaryo viloyati tashqi savdo hajmi ko‘rsatkichini tahlil qilishda ekonometrik usullar, xususan regression tahlil orqali modellashtirish markaziy o‘rin tutadi. Aslida model - bu shunday moddiy yoki hayolan tasavvur qilinadigan ob‘ektki, u tadqiqot jarayonida haqiqiy ob‘ektning o‘rmini shunday bosadiki, uni bevosita o‘rganish haqiqiy ob‘ekt haqida yangi bilimlar beradi. Modellarini qurishda tadqiq qilinayotgan hodisani belgilovchi muhim omillar aniqlanadi va qo‘yilgan masalani yechish uchun muhim bo‘lmagan qismlar chiqarib tashlanadi³.

Tajribalarda keng qo‘llaniladigan eng oddiy prognozlash modellaridan biri trend modeli hisoblanadi. Trend - bu vaqt tendensiyasining matematik tavsifi hisoblanadi. Unda natijaviy belgi (y) sifatida o‘rganayotgan ko‘rsatkich, omil belgi (x) sifatida esa

² [Wikipediya \(wikipedia.org\)](https://wikipedia.org)

³ Фукина С.П. Трендовые модели в экономических исследованиях // Экономический анализ: теория и практика. 2011. №11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/trendovye-modeli-v-ekonomicheskix-issledovaniyah> (дата обращения: 28.11.2023).

kuzatuv davri soni olinadi. Odatda trend modellarining umumiy ko'rinishi quyidagicha bo'ladi⁴:

- $y = ae^{bt}$ -eksponentsial trend modeli
- $y = a + b * t$ -chiziqli trend modeli
- $y = a + b \ln t$ -logarifmik trend tenglamalari
- $y = a + b_1x + b_2x^2$ - 2-darajali polinom
- $y = at^b$ -darajali

Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdosini eksponentsial, chiziqli, logarifmik, 2-darajali polinom va darajali trend modellari bilan modellashtirish uchun Microsoft Excel dasturiy ta'minotining "Анализ-данных" paketidan foydalangan holda amalga oshirildi. Tahlil uchun 1-jadvaldagi ma'lumotlardan foydalanildi.

Dastlabki bosqichda www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi rasmiy saytidan o'rganilayotgan ob'ekt bo'yicha 2018-2023-yillar ma'lumotlari olindi:

1-jadval

Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdosi (ming AQSH dollari)⁵

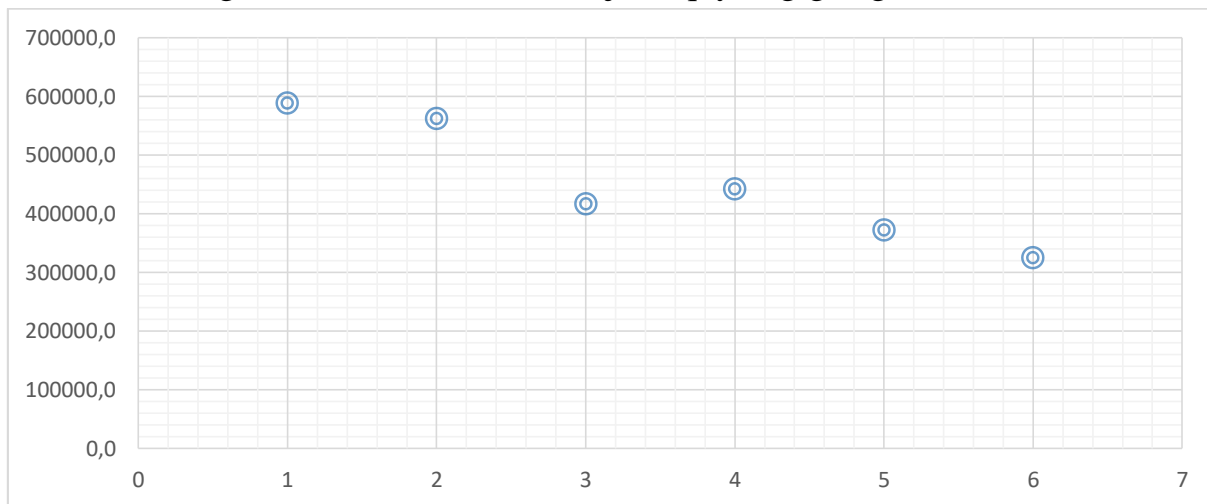
Yillar (2018 y. - 2023 y. yanvar-dekabr)	TSA (Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdosi), ming AQSH dollari
<i>t</i>	<i>y</i>
1	589070,3
2	562652,7
3	416921,5
4	442 483,0
5	372 791,3
6	325 206,7

⁴ Panjiyeva M.M., Turayev B.E. Surxondaryo viloyati asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmini trend modellari orqali modellashtirish. //Journal of Universal Science Research. – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 296-302.

⁵ Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi rasmiy sayti www.surxonstat.uz ma'lumotlari.

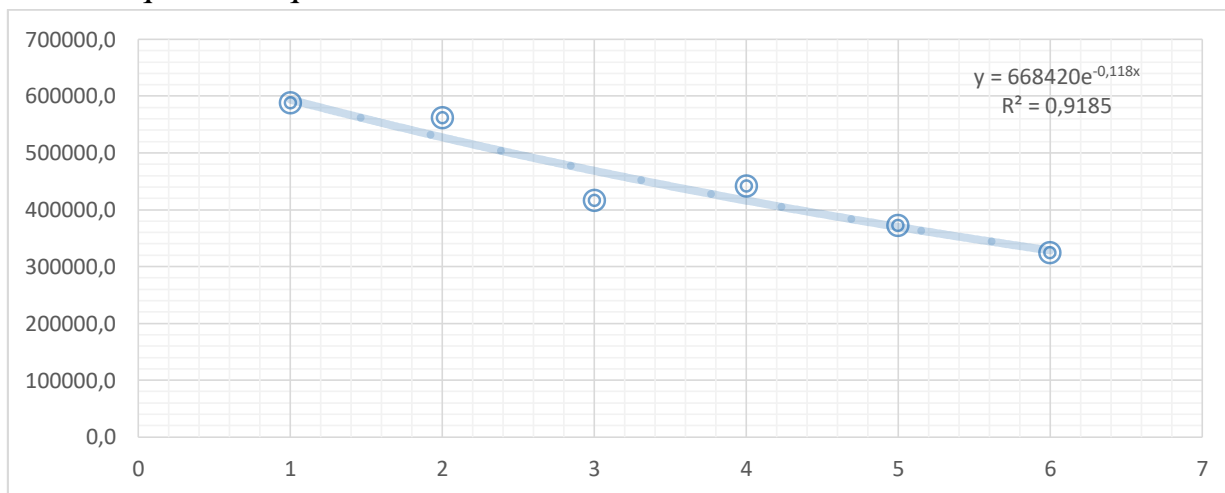

Keyingi bosqichda 1-jadvaldagi ma'lumotlar tajriba uchun MS Excelga yuklab olindi va ma'lumotlar oralig'i belgilab olinib, **“Вставка – Диаграмма – Точечная – Точечная”** diagrammasini tanladik. Natijada quyidagiga ega bo'ldik.

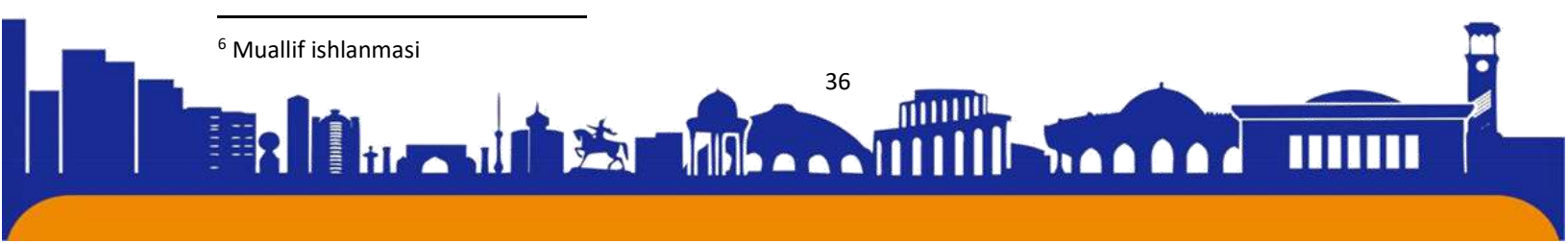

1-rasm. Trend model nuqtalari joylashuvi⁶

Istalgan nuqtaning ustida sichqonchanning o'ng tugmasini bosib, paydo bo'lgan oynadan **“Добавить линию тренда”** ni tanlaymiz. Natijada bir necha eksponensial, chiziqli, logarifmik, 2-darajali polinom va darajali trend modellarini tuzish imkoniga ega bo'lamiz. Bu modellarning tenglamasini **“показывать уравнение на диаграмме”** punkitini tanlash orqali va ularning determinatsiya koeffitsientini esa **“поместить на диаграмму величину достов аппроксимации (R²)”** punkitini tanlash orqali hosil qilamiz.

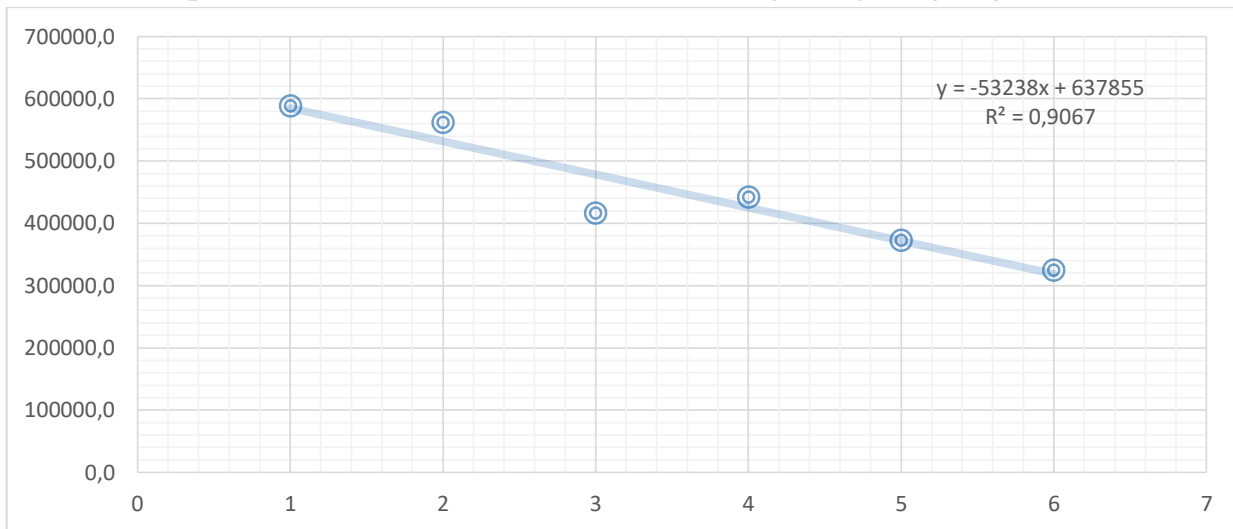
⁶ Muallif ishlanmasi

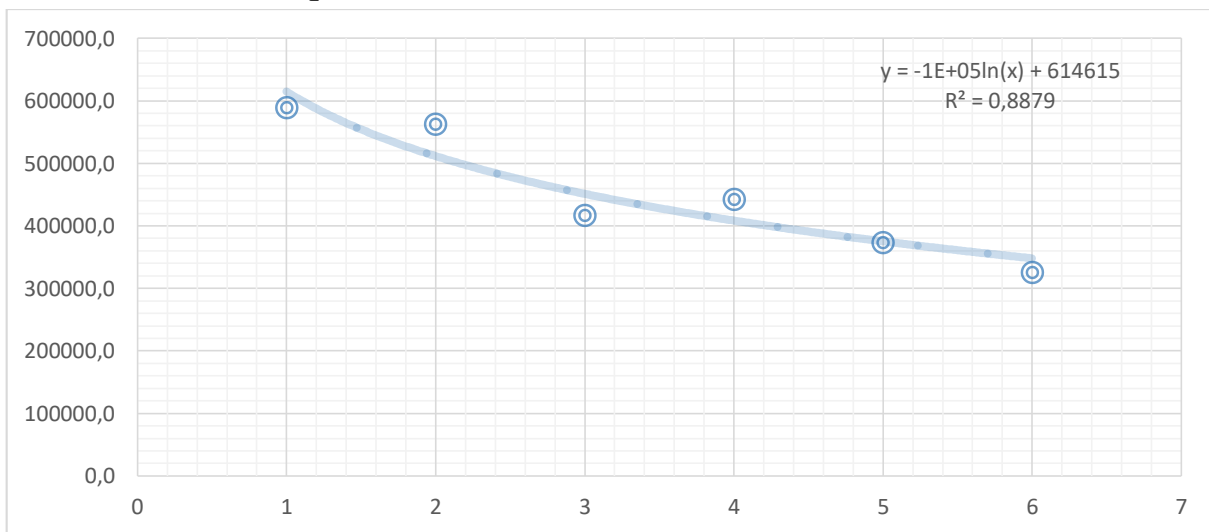

2-rasm. Eksponentsial trend modeli⁷

Boshqa model turlarini tanlab 3-6-rasmlardagi natijalarga ega bo'lamiz:

3-rasm. Chiziqli trend modeli⁸

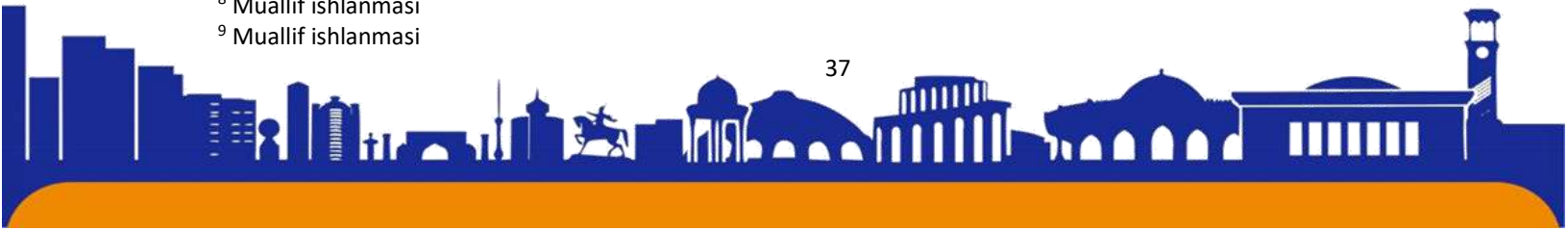

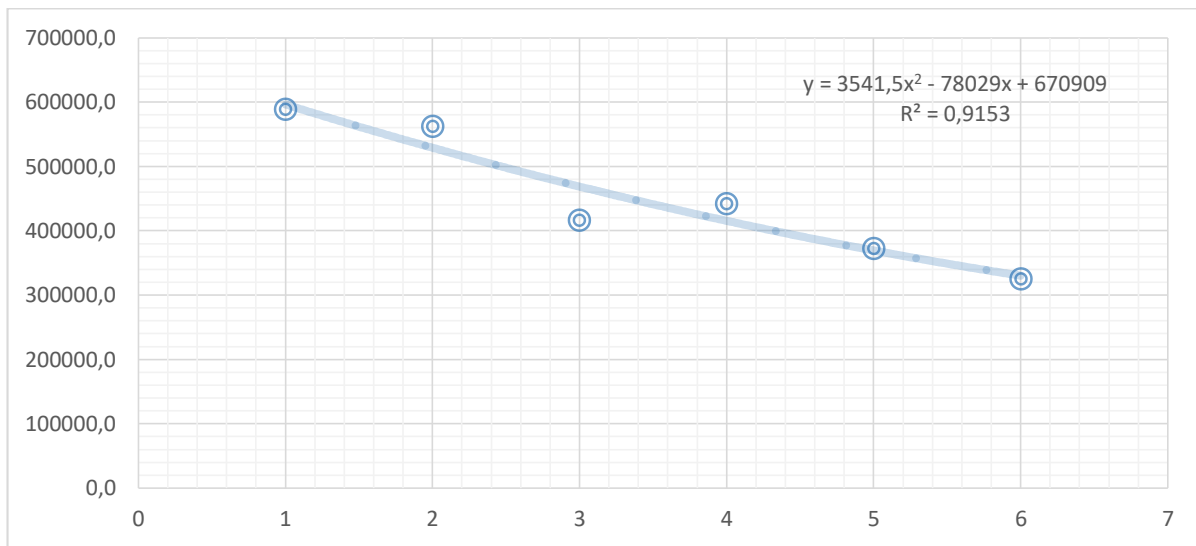
4-rasm. Logarifmik trend modeli⁹

⁷ Muallif ishlanmasi

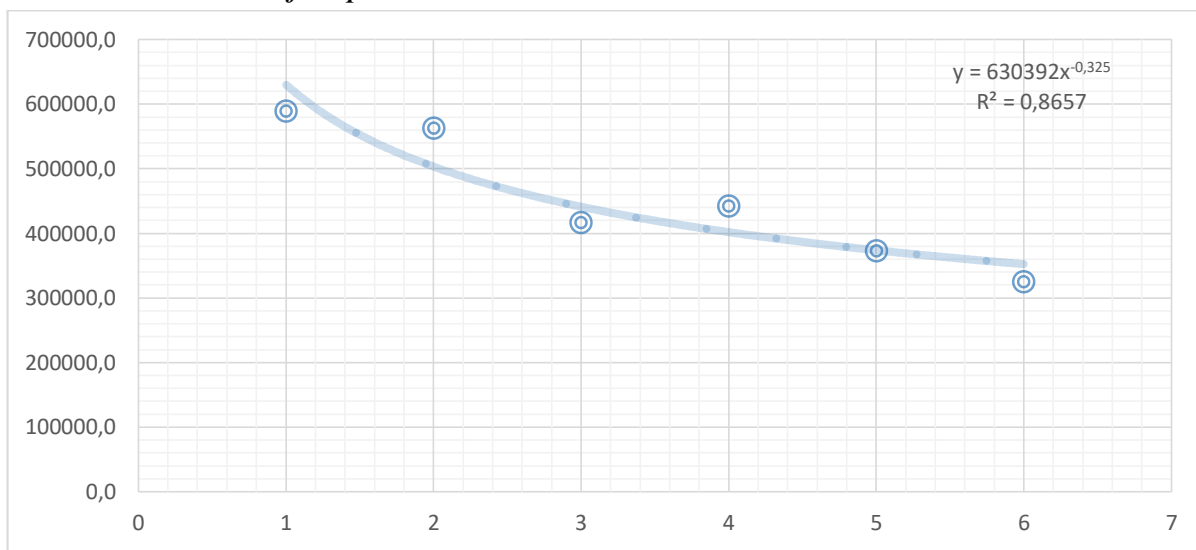
⁸ Muallif ishlanmasi

⁹ Muallif ishlanmasi

5-rasm. 2-darajali polinom trend modeli¹⁰

6-rasm. Darajali trend modeli¹¹

Shunday qilib, 5 turdagi trend modellarni tuzib olindi. Endi ularning sifatini va ahamiyatligini tekshirib ko'ramiz (2-jadval).

2-jadval

Regression tahlil natijalari¹²

¹⁰ Muallif ishlanmasi

¹¹ Muallif ishlanmasi

¹² Muallif ishlanmasi

T/r	Model turi	Model tenglamasi	Determinatsiya koeffitsienti
1	Ekspontensial	$y = 668420e^{-0,118x}$	0,9185
2	Chiziqli	$y = -53238x + 637855$	0,9067
3	Logarifmik	$y = -1E+05\ln(x) + 614615$	0,8879
4	Polinomli	$y = 3541,5x^2 - 78029x + 670909$	0,9153
5	Darajali	$y = 630392x - 0,325$	0,8657

2-jadvaldan ko'rinib turibdiki, eksponentsial trend modeli bo'yicha determinatsiya koeffitsienti eng katta. Demak, ushbu model sifati boshqa modellarning sifatiga qaraganda yuqori. Shu boisdan, eksponentsial trend modeli bo'yicha regression tahlilni amalga oshiramiz. Modelning ahamiyatini esa Fisher mezonini bilan va parametrlarining statistik ishonchligini student (t) mezonini bilan tekshiramiz.

3-jadval

Hisob-kitob natijalari¹³

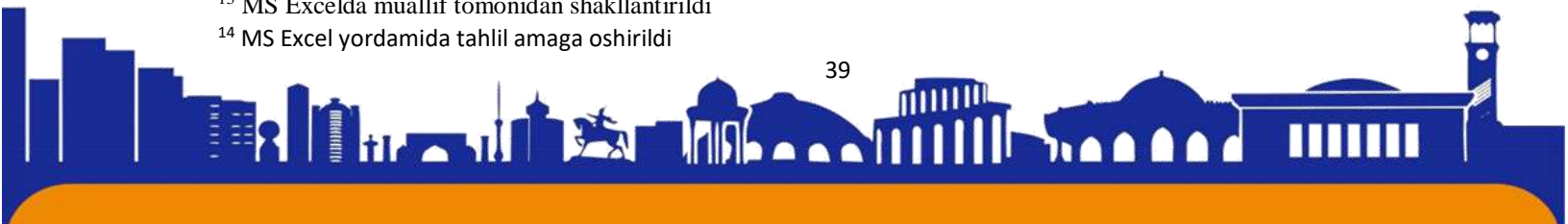
n	y	lny	t
1	589070,3	13,3	1
2	562652,7	13,2	2
3	416921,5	12,9	3
4	442 483,0	13,0	4
5	372 791,3	12,8	5
6	325 206,7	12,7	6

4-jadval

Regression tahlil natijalari¹⁴

¹³ MS Excelda muallif tomonidan shakllantirildi

¹⁴ MS Excel yordamida tahlil amaga oshirildi

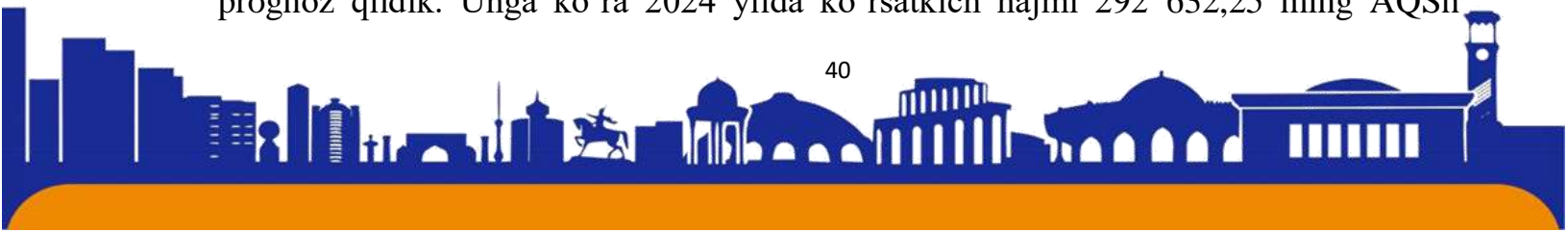
<i>Регрессионная статистика</i>					
Множественный R	0,958				
R-квадрат	0,919				
Нормированный R-квадрат	0,898				
Стандартная ошибка	0,074				
Наблюдения	6,000				
<i>Дисперсионный анализ</i>					
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>
Регрессия	1	0,246	0,246	45,107	0,003
Остаток	4	0,022	0,005		
Итого	5	0,267			
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>
Y-пересечение	13,413	0,069	195,275	0,000	13,222
Переменная X 1	-0,118	0,018	-6,716	0,003	-0,167

Shunday qilib, Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdo aylanmasini eksponentsial trend modeli ishlab chiqildi. Modelning umumiy ko`rinishi:

$$y = 668420e^{-0,118t} \quad (1)$$

Modelning Fisher F mezoni qiymati 45,107 ga va parametrlari Student t mezoni qiymati 195,275 va -6,716ga teng. Shu bilan birga, p-qiymatlar 0,05 ahamiyatlilik darajasidan katta. Demak, model iqtisodiy jarayonga mos.

Modeldan foydalanib 2025 yilga qadar tovarlar tashqi savdo aylanmasi hajmini prognoz qildik. Unga ko`ra 2024 yilda ko`rsatkich hajmi 292 632,25 ming AQSh

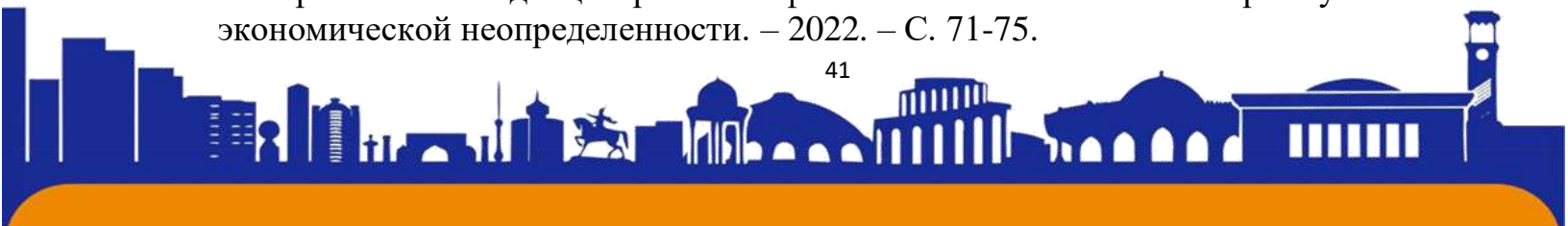

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

dollarini va 2025 yilda esa 260 061,12 ming AQSh dollarini ya`ni pasayish kutilmoqda. Tadqiqotlarimiz natijasida Surxondaryo viloyatining eksport hajmi barqaror holatda va lekin import hajmi pasayish tendensiyasidaligi sababli Surxondaryo viloyatining tovarlar tashqi savdo aylanmasi pasayishi kutilmoqda. Tashqi savdo aylanmasini ijobiy o`shishi uchun eksport hajmini oshirish va import hajmi kamaytirish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. [Vikipediya \(wikipedia.org\)](https://wikipedia.org)
2. Фукина С.П. Трендовые модели в экономических исследованиях // Экономический анализ: теория и практика. 2011. №11.
3. Panjiyeva M.M., Turayev B.E. Surxondaryo viloyati asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmini trend modellari orqali modellashtirish. //Journal of Universal Science Research. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 296-302.
4. Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi rasmiy sayti www.surxonstat.uz ma'lumotlari.
5. Тураев Б. Корреляционно-регрессионный анализ доли строительных работ в валовом региональном продукте Сурхандарьинской области //Экономика и инновационные технологии. – 2021. – №. 6. – С. 205-214.
6. Субханова М. А., Тураев Б. Э. Корреляционно-регрессионный анализ ликвидности коммерческих банков //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 3. – С. 38-43.
7. Tulaganova M. H., Turayev B. E. Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarni trend modellari yordamida prognozlash (surxondaryo viloyati misolida) //Technical science research in Uzbekistan. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 223-230.
8. Tuychiyeva M. K., Turayev B. E. Trend modellari yordamida elektron tijorat aylanmasi hajmini modellashtirish va prognozashtirish //Technical science research in Uzbekistan. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 193-199.
9. Xursanova S. A., Turayev B. E. Hudud dehqonchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini trend modellari yordamida prognozashtirish //Technical science research in Uzbekistan. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 200-208.
10. Mirzohidovna P. M., Turayev B. E. Surxondaryo viloyati asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmini trend modellari orqali modellashtirish //Journal of Universal Science Research. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 296-302.
11. Тураев Б. Э. Моделирование изменения цен в промышленности строительных материалов (на примере Сурхандарьинской области) //Современные тенденции развития финансово-банковского сектора в условиях экономической неопределенности. – 2022. – С. 71-75.

AMINLARNI ANIQLOVCHI YARIMO‘TKAZGICHLI SENSORNI METROLOGIK TAVSIFINI O‘RGANISH

Salohiddin Aliqul o‘g‘li Zikirov
Hayit Xudaynazarovich Turayev
Nurmuhammad Suyunovich Boltayev
Sunnattullo Toshpo‘lat o‘g‘li Mansurov
Termiz davlat universiteti

Annotatsiya. Aminlarni sensorlariga bo‘lgan qiziqish, shubhasiz, ularning ekologiya va kimyoda sanoatida texnika xavfsizligini ta‘minlashda keng qo‘llanilishidan kelib chiqadi. Hozirgi vaqtda yarimo‘tkazgichli sensorlarning (YAO‘S) sezgir elementlari sifatida metall oksidlari keng qo‘llanilmoqda. Aminlarning yarimo‘tkazgichli sensorining (YAO‘S-NH) gazsezgir qatlami sifatida qalay, temir, nikel, temir, indiy, kumush va boshqa metall oksidlaridan foydalanilgan. Muammoni qo‘yilishiga qarab, barqaror hususiyatlarga ega bo‘lgan gazsezgir plyonkalar turli usullarda olinadi. Ularning ichida zol-gel texnologiyasi usuli eng ko‘p qo‘llaniladi.

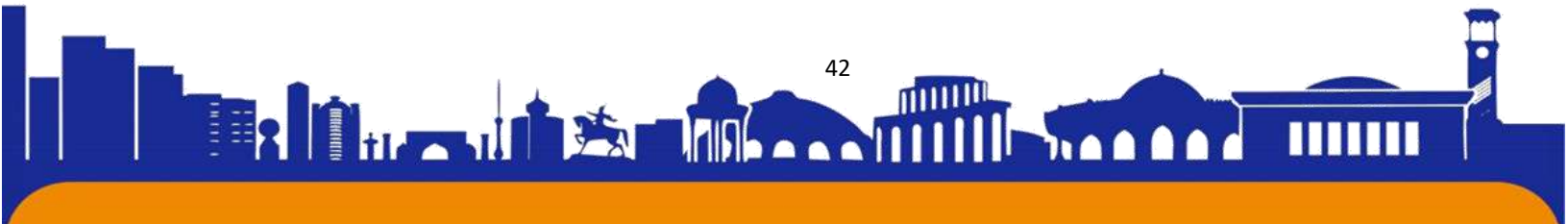
Kalit so‘zlar: Yarimo‘tkazgichli sensorlarning YAO‘S, GSM, YaO‘Slarning qarshiligi, sensorning sezgirligi.

1. Yarimo‘tkazgich trimetilamin sensorining metrologik ko‘rsatgichlarlariga turli xil omillarning ta‘siri.

Eksperimentlar jarayonida qalay va temir oksidlari asosida tayyorlangan sezgir elementlarga ega bo‘lgan trimetilamin sensorlarining metrologik tavsiflari o‘rganildi. Ushbu eksperimentlarning maqsadi, sensorning sezgirligi, selektivligi, ekspressligi va uning signalini konsentrasiya va temperaturaga bog‘liqligini aniqlashdan iborat.

Yarimo‘tkazgichli trimetilamin sensori sezgirligiga haroratning ta‘siri.

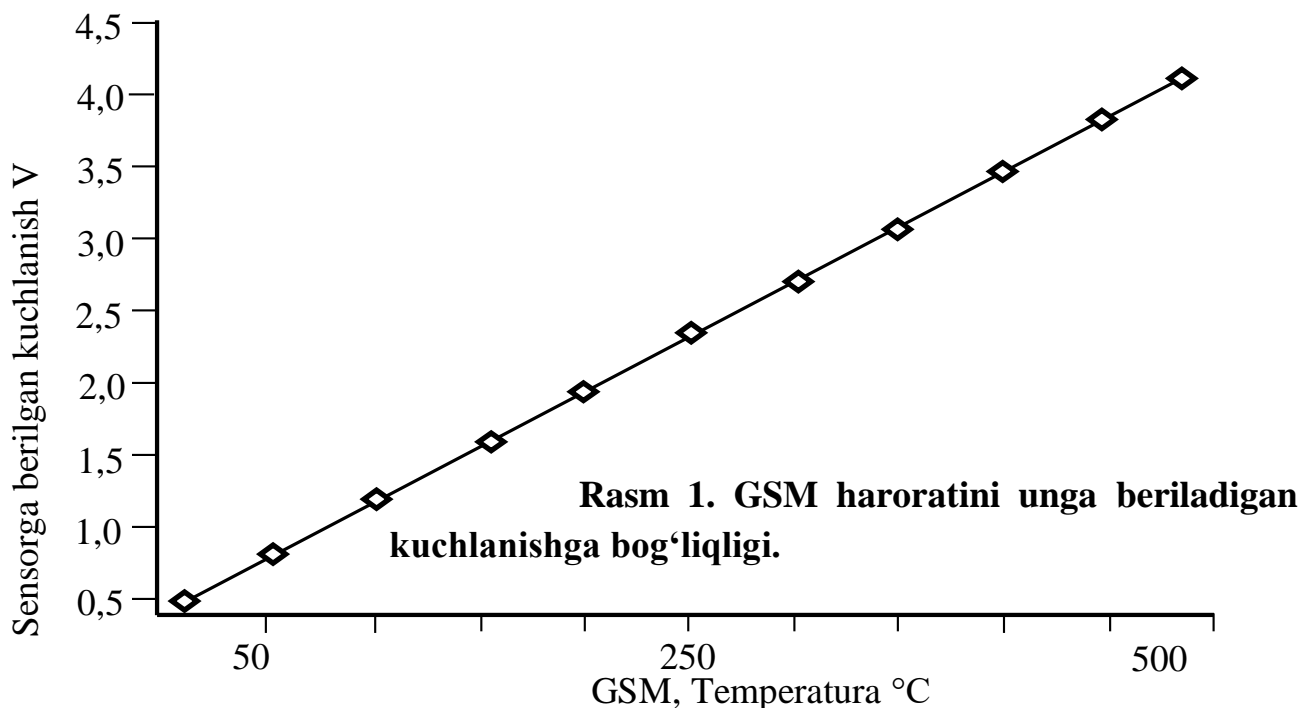
Yarimo‘tkazgich yuzasiga trimetilaminning adsorbsiyalanish, desorbsiyalanish va reaksiyaga kirishish tezligi haroratga bog‘liq. Trimetilamin sensori gazsezgir qatlamining harorati unga beriladigan kuchlanish qiymatini o‘zgartirilishi bilan taminlanadi. [78-81].

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Sensor gazsezgir elementi haroratining unga beriladigan elektr quvvatiga kuchlanishga bogʻliqligini aniqlash natijalari 1-rasmda keltirilgan.

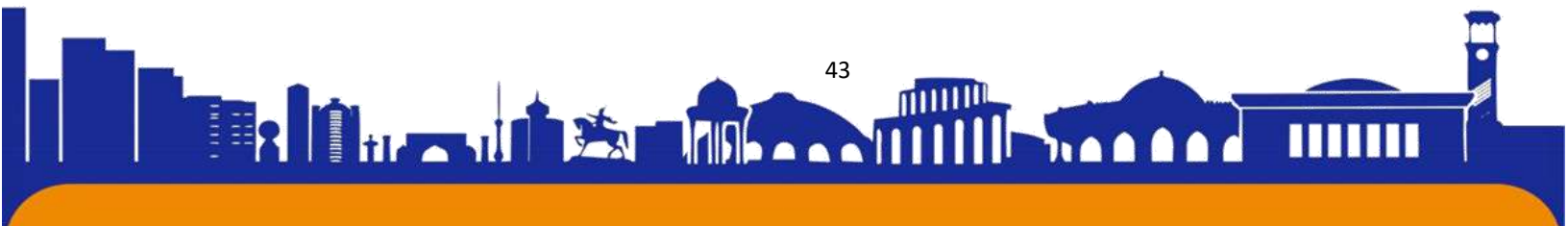

1-rasmdan haroratni oʻrganilgan oraligʻida, sezgir elementning harorati unga beriladigan kuchlanishga togʻri proporsionalligini koʻramiz. Sensorning isitgichi va gazga sezgir qatlamlari orasidagi harorat farqini kichikligi, sensorning gazsezgir qavatining haroratini saqlab turish imkonini beradi.

Gazga sezgir materialni isitish uchun optimal harorat qiymati sensorning gazga nisbatan maksimal sezgirliги bilan aniqlanadi. YaOʻS-NH ning gazga nisbatan sezgirliğini haroratga bogʻliqligini oʻrganish dinamik usulda 200 °C dan 500 °C gacha boʻlgan harorat oraligʻida 50 °C farq bilan amalga oshirildi. Tajribalar quyidagi ketma-ketlikda oʻtkazildi:

1. Sensorning sezuvchanligiga harorat taʼsirini aniqlash kamerasiga kerakli haroratni oʻrnatish va haroratni barqarorlashini kutish.

2. Harorat barqarorlashganidan soʻng tegishli ventil yordamida toza havo oqimini yuborish va GSM qarshiligini oʻlchash.

3. Trimetilaminni kameraga kiritish. Buni amalga oshirish uchun, havo ventili yopiladi va tahlil qilingan gaz aralashmasi ventili ochiladi. Komponentning berilgan konsentrasiya qiymatiga mos signal qiymatini barqaror holati belgilab olinadi.

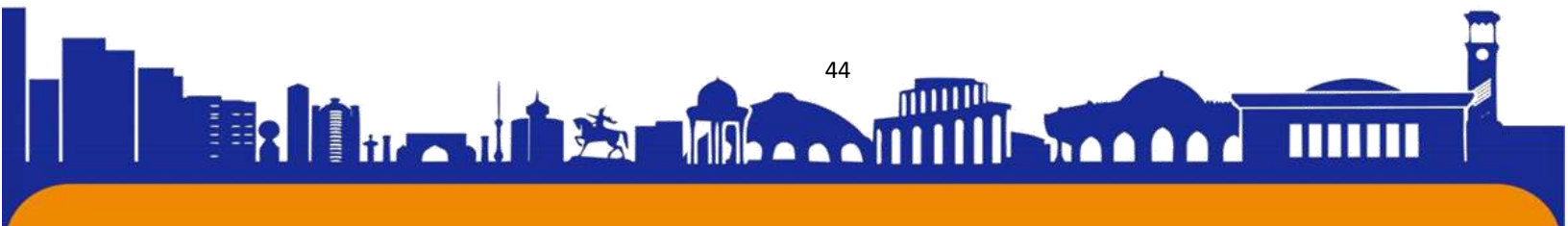
4. Gaz taminot venteli yopiladi va havoni venteli ochiladi. Sensorning qarshiligini $\pm 10\%$ boshlang'ich qiymatigacha qaytish vaqti aniqlanadi. SnO_2 va Fe_2O_3 ga asoslangan GSM qarshiligining sensor haroratiga bog'liqligini o'rganish natijalari 3-jadvalda keltirilgan.

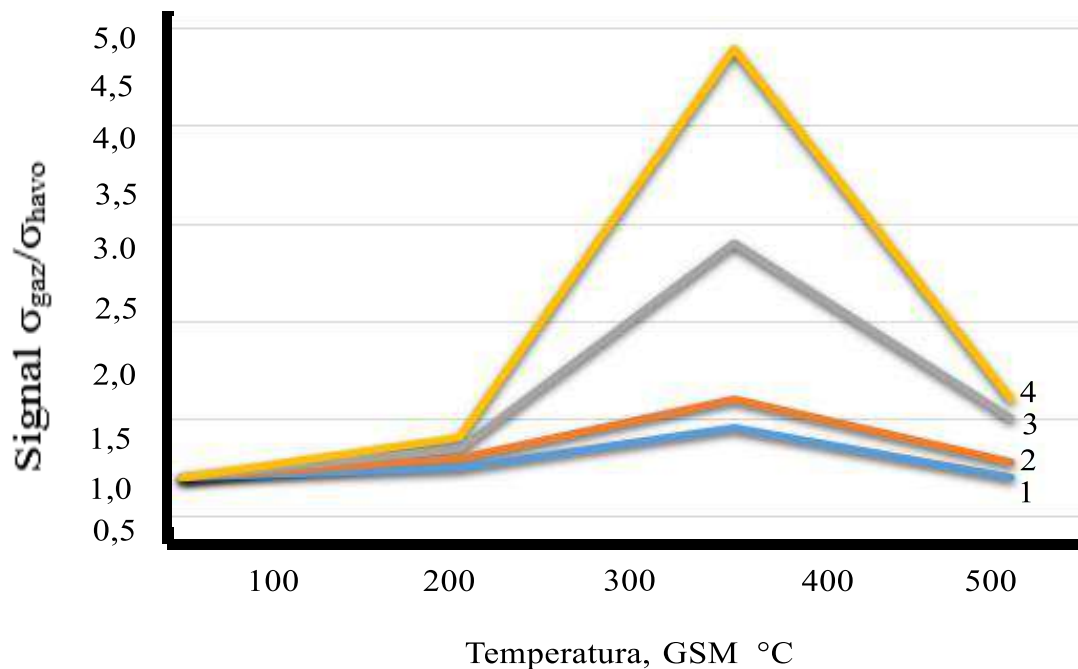
Jadval 1

$\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$ - Fe_2O_3 tarkibli GSM qarshiligining sensor haroratiga bog'liqligi (Trimetilaminni aralashmadagi miqdori 1000 mg/m^3).

GSM tarkibi	R_{havo}	GSM temperaturasi, °C									
		50	100	150	200	250	300	350	400	450	500
$\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$	3500	3280	3026	2900	2784	2677	2578	2486	2522	2677	2784
$\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$ 1% Fe_2O_3	2920	2646	2316	2184	2010	1890	1755	1663	1654	1755	1930
$\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$ 5% Fe_2O_3	2380	1926	1538	1200	983	828	715	656	694	858	1026
$\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$ 10% Fe_2O_3	1900	1407	1091	813	656	550	456	416	440	542	693

Eksperimental natijalardan ma'lum bo'lishicha, YaO'Slarning qarshiligini (o'tkazuvchanligini) o'rganilayotgan oraliqdagi haroratga bog'liqligi o'zgaruvchan tabiatga ega. Isitgichning harorati $370-380^\circ\text{C}$ gacha ko'tarilishida GSM ning barcha o'rganilgan tarkiblarida qarshilikni pasayishi kuzatildi. Temperaturaning 380°C yuqoriga ko'tarilishi qatlamning qarshiligini oshiradi. $\text{SiO}_2/\text{SnO}_2$ - Fe_2O_3 ga asoslangan sensor signalining temperaturaga bog'liqligini o'rganish natijasi trimetilamin uchun YaO'S-NH ning eng yuqori signali haroratining $350-375^\circ\text{C}$ ga to'g'ri kelishini ko'rsatdi (3-rasm).

2-rasm. YaO‘S signalini temperaturaga bog‘liqligi ($S_{(S_2N_5)_3N}$ -500mg/m³, 1- SiO₂/SnO₂; 2- SiO₂/SnO₂-1% Fe₂O₃; 3- SiO₂/SnO₂-5% Fe₂O₃; 4- SiO₂/SnO₂-10% Fe₂O₃).

Tadqiqot natijalari.

Haroratning optimal qiymatdan chetlanishi bilan foydali analitik signalning pasayishi kuzatildi. Agar t_{optim} katta bo‘lsa, kislorod va trimetilaminni adsorbsiyasini kamayishi hisobiga sezgirlikni pasaytiradi. Shuni takidlash kerakki, yuqori haroratda sensor GSM ni parchalanishi va uni ishdan chiqishi kuzatildi [98-103].

2-rasmdan SnO₂ va Fe₂O₃ lariga asoslangan GSM ni trimetilaminga yuqori sezuvchanligini taminlovchi optimal harorat (375 °C) mavjudligini ko‘rish mumkin. Ushbu haroratda SiO₂/SnO₂ ga asoslangan, GSMlarni trimetilaminning bir xil konsentrasiyasiga mos keluvchi signal qiymati GSM tarkibida Fe₂O₃ miqdorining ko‘payishi bilan ortadi. Optimal haroratda (375 °C) trimetilamin uchun eng yuqori signal SiO₂/SnO₂-10% Fe₂O₃ asosidagi GSM da kuzatildi. GSM sirtida 375 °C harorat sensorga beriladigan kuchlanishni 2,1 V ga teng qiymati ta’sirida taminlandi. Shu sababli keyingi tajribalar sensorga beriladigan kuchlanishning 2,1 V ga teng qiymatida otkazildi. YaO‘S qarshiligini temperaturaning turli qiymatlariga mos o‘zgarishi GSM yuzasiga gazlarning adsorbsiyasini farqlanishi va ularning o‘zaro ta’siri mexanizmlarining turli bo‘lishi bilan tushuntiriladi va bu trimetilaminni boshqa gazlar

ishtirokida selektiv aniqlash uchun ishlatilishi mumkin. Shunday qilib, o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida SnO_2 va Fe_2O_3 ga asoslangan yarimo'tgazgichli plyonkalardan foydalanilganda GSM ning trimetilaminga nisbatan maksimal signalini taminlovchi optimal harorat $375\text{ }^\circ\text{C}$ tanlangan. Ushbu haroratda trimetilaminni bir xil konsentratsiyasiga mos keluvchi signal qiymati $\text{SiO}_2/\text{SnO}_2+\text{Fe}_2\text{O}_3$ tarkibli, gazsezgir materiallarda Fe_2O_3 miqdorini ko'payishi bilan ortib bordi va $375\text{ }^\circ\text{C}$ (optimal haroratda) trimetilamin uchun eng katta signal trimetilamin tarkibli GSM da aniqlandi.

XULOSA

1. Tadqiqot natijasida gaz aralashmalari tarkibidan trimetilamin miqdorining monitoringi uchun selektiv va sezgir yarimo'tgazgichli sensor ishlab chiqildi va uni metrologik ko'rsatgichlari o'rganilgan.

2. $\text{SiO}_2/\text{SnO}_2+\text{Fe}_2\text{O}_3$ tarkibli sensor uchun eng yuqori signalni taminlovchi optimal harorati $350-375\text{ }^\circ\text{C}$ ga teng. Haroratni optimal qiymatidan o'zgarishi sensorning signalini pasayishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Ergashboy Abdurakhmonov, Zulfiya Muradova and Salokhiddin Zikirov Development of triethylamine detecting semiconductor sensor and to study its metrological description in technical and ecological safety. E3S Web of Conferences 486, 04014 (2024). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202448604014>

2. Гаман В.И. Физика полупроводниковых газовых сенсоров. – Томск: Изд-во науч.-технической литературы, 2012. – 110 с.

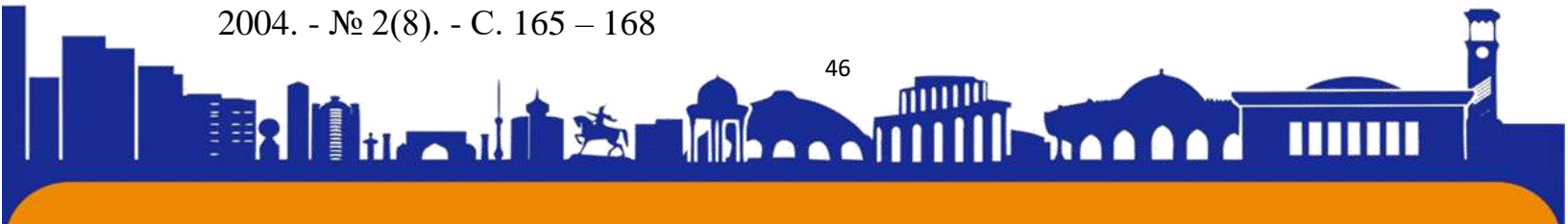
3. Каттралл Роберт В. Химические сенсоры.-М.: Научный мир, 2000.-144 с.

4. Марков В.А., Баширов Р.М., Габитов И.И. Токсичность отработавших газов дизелей. М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2002. - 376 с.

5. Султанов М.М., Абдурахманов Э. Термокаталитический газоанализатор для определения оксида углерода. // Universum: технические науки, электрон. научн. журн. 2018. №2 (47).

6. Эшкobilова М.Э., Сидикова Х.Г., Абдурахманов Э. Метрологические характеристики полупроводникового газоанализатора оксида углерода «ПГА-СО»// Вестник НУУз. 2021.3/2/1.– С. 299-306.

7. Абдурахманов Э. Сенсор для селективного мониторинга оксида углерода в воздухе и промышленных газообразных выбросах // Журн. анал. и конт. – М., 2004. - № 2(8). - С. 165 – 168

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

8. Газоанализаторы, сигнализаторы газа, аналитические приборы.
(Газоанализаторы оксида углерода (CO) //info@ gazanalizator.ru 12.02.2021

9. Зикиров С.А, Саидов Д.Х. Атмосфера ҳавосидаги тримэтиламин миқдорини аниқловчи яримўтказгичли сенсорлар олиш. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 8 2022.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7336431>

10. Jumayeva Z.E., Mirzayeva F.J. Saidov D.X The determination of the appearance, color, density of ethyl acetate obtained on the basis of eaf World Bulletin of Social Sciences (WBSS) Available Online at: <https://www.scholarexpress.net> Vol. 5, December – 2021 ISSN: 2749-361X.

ИНТЕНСИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Kenjayeva Muxabbat Toshtemirovna

Преподаватель кафедры русской и мировой литературы Термезского государственного университета

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются эффективные методы интенсивных технологий обучения в нефилологических вузах. Также указаны главные аспекты интенсивных технологий обучения.

Ключевые слова: двуязычие, многоязычие, коммуникативный, компетенция, самоактуализация, логическая структура, аналитическое чтение.

Образовательная система Республики Узбекистан ориентирована на высокообразованную личность и качественное улучшение выпускаемых кадров и специалистов. Проблема развития государственного (узбекского) языка и русского языка как языка межнационального общения является приоритетным направлением языковой политики на высшем государственном уровне.

Наше государство последовательно принимает меры по созданию благоприятных условий для развития не только государственного языка, но и русского и иностранных языков, содействует решению возникающих проблем в области дву- и многоязычия. Современная языковая ситуация в республике и обеспечение межкультурной коммуникации предполагает позитивное гармоничное вхождение страны в многочисленные международные контакты, которые определяют важность и целесообразность преподавания и изучения русского языка в Узбекистане. Знание этого языка - это не только атрибут культурного развития человека, но и условие его успешной деятельности в самых разных сферах производства. В связи с этим пересматриваются цели и задачи преподавания русского языка, появляются новые концепции и подходы к его обучению, внедряются современные формы и методы обучения.

Содержание обучения, инновационные подходы в учебном процессе требуют всестороннего развития субъектов учебного процесса. Сегодня

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

образование выдвигает новые требования к профессиональной подготовке специалиста, способного свободно ориентироваться в сложных социокультурных обстоятельствах, готового обслуживать не только инновационные процессы, но и процессы коммуникации в широком смысле этого слова. Экономист, технолог, менеджер и многие другие специалисты должны обладать коммуникативной культурой, способностью к сотрудничеству, умением вести диалог, проявлять гибкость в общении, т.е. быть коммуникативно-компетентными. В разрешении проблемы воспитания, обучения и развития личности ключевую роль играют инновационные интенсивные технологии обучения, которые направлены на организацию мыслительной работы обучаемого и расширение границ творческой деятельности преподавателя в учебном процессе, на активное взаимодействие субъектов процесса обучения, обеспечивающие такие способности обучаемого, как самостоятельность, самовыражение, самоактуализация, инициатива, творчество, самооценка. Интенсивная технология преподавания русского языка подразумевает познавательный, коммуникативный, развивающий и воспитательный аспекты обучения, где отличительным фактором выступают интерактивные методы обучения. Важную роль играет знание структуры и внутреннего строя изучаемого языка, специфических особенностей в области лексики, фразеологии, грамматики и стилистики языка, сходств и различий с родным языком.

Все перечисленные технологии обучения способствуют решению проблемы эффективности учебно-познавательного процесса и повышению качества знаний, умений и навыков студентов национальной аудитории при изучении русского языка. Формирование у них умений и навыков коммуникативной компетентности в полной мере может быть реализовано на внедрения в широкую учебную практику современных методов обучения. Сущность интенсивных технологий состоит в том, что учебный процесс организован так, что практически все студенты оказываются вовлеченными в процесс познания, они имеют возможность понимать и рефлексировать по поводу того, что они знают и думают. Специфической чертой интенсивных технологий преподавания русского языка, как неродного является то, что целью обучения является овладение этим языком.

Использование инновационных интенсивных технологий вносит позитивные изменения в речевую деятельность студентов: развиваются навыки говорения на русском языке, совершенствуется качество коммуникативной компетенции, устойчивость и гибкость ответа студентов, динамичность, продуктивность и самостоятельность речевой деятельности. Разные виды текстов имеют различные темпы чтения; художественный текст читается быстрее, чем тексты по специальности или научного содержания, обязательно каждый день студенту необходимо уделять больше внимания для самостоятельного чтения различных учебных или художественных текстов, научных статей, рассказов, повестей и романов. В ходе формирования понятия «логическая структура» речевой деятельности можно использовать различные инновационные дидактические приёмы обучения, способствующие аналитическому чтению и последовательному аргументированному обсуждению изучаемых текстов.

Работу над совершенствованием продуктивной речевой деятельности эффективно проводить в пять этапов: скорочтение, аналитическое чтение, восприятие (понимание содержания) текста, воспроизведение содержания, логическое аргументированное обсуждение главной мысли учебной информации. В процессе работы студенты могут взаимодействовать в парах, группах по три человека и в командах по 4-5 человек. Можно использовать такие способы формирования устно-речевого взаимодействия, как создание концептуальных карт и кластеров для передачи содержания прочитанных текстов, «Синквейн» (Пятистишие), ролевая игра (на протяжении работы над темой-проблемой); мозговая атака (этап I-II), диалог, интервью, дискуссия, дебаты (этапы II-V), написание аргументированного эссе, как завершающий вид деятельности. Сегодня существенно меняются требования к уровню владения специалистами неязыковых профессий русскому языку. Одной из главных задач выработки нового подхода к организации процесса обучения в вузах, форм и методов формирования деловых качеств и профессиональной компетентности в рамках дисциплины «Русский язык» может быть достигнуто на основе следующих принципов организации процесса обучения студентов нефилологических специальностей: принцип интеграции языковой и экономической подготовки специалиста; принцип профессиональной

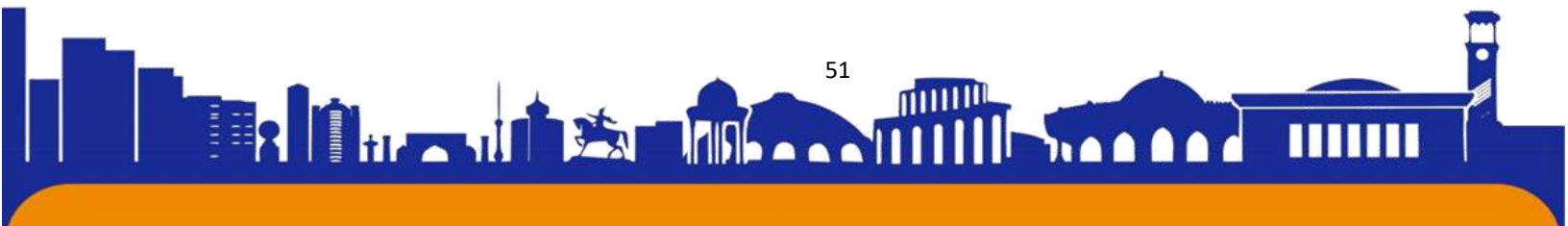

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

направленности содержания, форм и технологий изучения русского языка; принцип сочетания и взаимообусловленности формируемых коммуникативную, лингвистическую (языковую) социолингвистическую стратегическую и профессиональную компетенций у будущего специалиста.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Матюшкин А.М. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности // Вопросы психологии. – М., 1982.
2. Абушенко В.Л. Понимание / Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов.- М.: Книжный двор, 2001.

O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI

Axmedov Alim Babaniyazovich

Termiz davlat universiteti Raqamli iqtisodiyot, biznes boshqaruvi va ekonometrika kafedrası o'qituvchisi

Mardanova Dilnoza Aliqul qizi

Termiz Davlat Universiteti Iqtisod va turizm fakulteti Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs talabasi

ANNOTATSIYA:

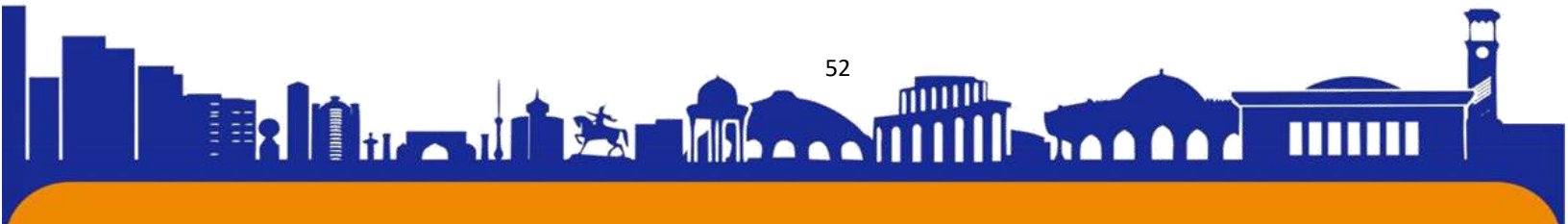
Ushbu maqola O'zbekistonda Barqaror rivojlanish maqsadlarini (BRM) amalga oshirish va borishini o'rganadi. Unda O'zbekistonning BRMga sodiqligi va turli sohalarda barqaror rivojlanishga erishish uchun qo'llanilayotgan strategiyalar tahlil qilinadi. Mamlakatning qashshoqlikni qisqartirish, sog'liqni saqlash, ta'lim, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy o'sish kabi sohalardagi sa'y-harakatlarini o'rganib, ushbu tadqiqot O'zbekistonda barqaror rivojlanishga intilish bilan bog'liq muammolar va imkoniyatlar haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Barqaror rivojlanish maqsadlari, O'zbekiston, barqaror rivojlanish, qashshoqlikni kamaytirish, sog'liqni saqlash, ta'lim, atrof-muhitni muhofaza qilish, iqtisodiy o'sish.

ABSTRACT:

This paper explores the implementation and progress of the Sustainable Development Goals (SDGs) in Uzbekistan. It analyzes Uzbekistan's commitment to the SDGs and the strategies employed to achieve sustainable development across various sectors. By examining the country's efforts in areas such as poverty reduction, healthcare, education, environmental conservation, and economic growth, this study provides insights into the challenges and opportunities associated with the pursuit of sustainable development in Uzbekistan.

Keywords: Sustainable Development Goals, Uzbekistan, sustainable development, poverty reduction, healthcare, education, environmental conservation, economic growth.

АННОТАЦИЯ:

В данном документе исследуется реализация и прогресс Целей устойчивого развития (ЦУР) в Узбекистане. В нем анализируется приверженность Узбекистана ЦУР и стратегии, используемые для достижения устойчивого развития в различных секторах. Изучая усилия страны в таких областях, как сокращение бедности, здравоохранение, образование, охрана окружающей среды и экономический рост, это исследование дает представление о проблемах и возможностях, связанных со стремлением к устойчивому развитию в Узбекистане.

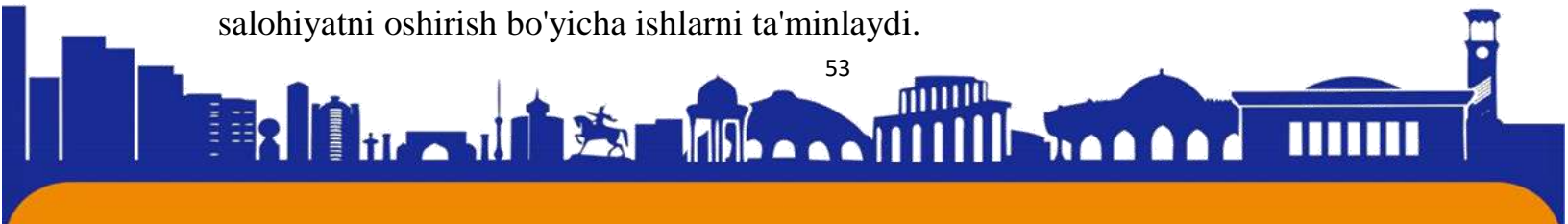
Ключевые слова: Цели устойчивого развития, Узбекистан, устойчивое развитие, сокращение бедности, здравоохранение, образование, охрана окружающей среды, экономический рост.

KIRISH.

Barqaror rivojlanish maqsadlari—bu Birlashgan Millatlar Tashkilotining dunyoda iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik vaziyatni har tomonlama yaxshilash orqali butun insoniyatning hayot tarzini yaxshilash va turmush farovonligini oshirishga, adolatli va barqaror jamiyat qurishga qaratilgan global chaqirig'idir. Barqaror rivojlanish sohasidagi turli mamlakatlarning tajribasi juda katta farq qilganligi sababli, 2030 yil kun tartibining barcha maqsadlari va tegishli vazifalari umumiy, universal shaklda shakllantirilgan va qoida tariqasida aniq miqdoriy maqsadlar mavjud emas. Har bir mamlakat BRMni lokalizatsiya qilishi, ya'ni 2030 yilga mo'ljallangan kun tartibidagi 169 ta vazifadan o'zining rivojlanish ustuvorligi va moliyaviy imkoniyatlaridan kelib chiqib, milliy rivojlanish maqsadlarini ishlab chiqishi belgilangan. Mamlakatlar ushbu maqsadlarni o'zining milliy sharoitlariga moslashtirishi, har bir vazifaga tegishli statistik ko'rsatkichlar uchun miqdoriy ko'rsatkichlarni aniqlashi hamda vazifalar va aniq miqdoriy ko'rsatkichlarni milliy strategik hujjatlarda belgilashi kerak.

Asosiy qism

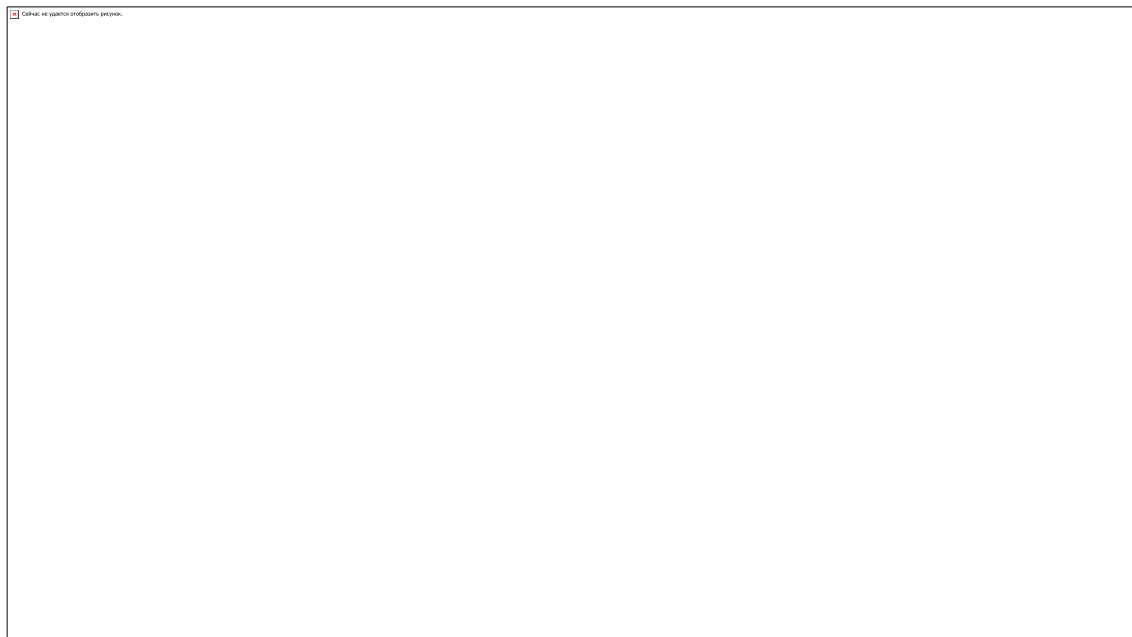
Bugungi kunda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqtisodiy va Ijtimoiy Departamentida (UNDESA) Barqaror Rivojlanish Maqsadlari bo'limi (DSDG) BRMLar va ular bilan bog'liq tematik masalalar, shu jumladan suv, energetika, iqlim, okeanlar, urbanizatsiya, transport, fan va texnologiyalar uchun moddiy yordam ko'rsatish va salohiyatni oshirish bo'yicha ishlarni ta'minlaydi.

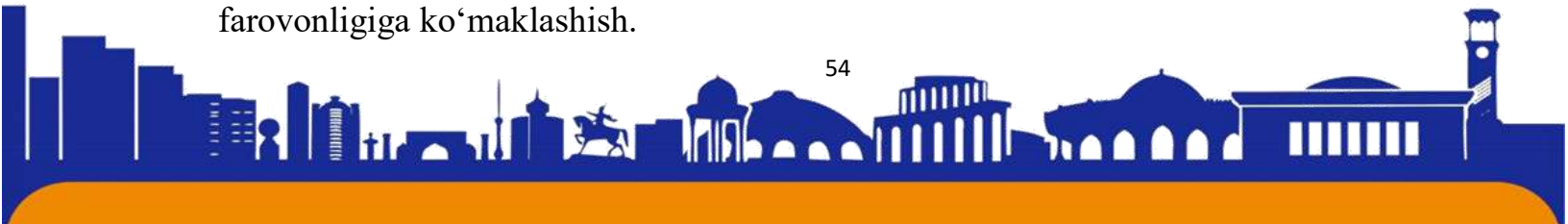
O'zbekistonda Barqaror Rivojlanish Maqsadlari

O'zbekiston ham 2015 yilning sentabr oyida BMT Sammitida e'lon qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlarining milliy darajada bajarilishi bo'yicha shartlarini qabul qildi va 2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni belgilab oldi. Qaror asosida 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun 16 ta Barqaror rivojlanish milliy maqsadlari hamda ular bilan bog'liq bo'lgan 125 ta vazifalar tasdiqlandi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 841-son qarori qabul qilinib, har bir yo'nalish bo'yicha mas'ul vazirlik va idoralar belgilandi. Shuningdek, hukumat darajasida O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari rahbarligida idoralararo Muvofiqlashtiruvchi kengash tuzildi va milliy BRMLarni amalga oshirish uchun tegishli «yo'l xaritasi» qabul qilindi. BRM ko'rsatkichlari bo'yicha ma'lumotlarni monitoring qilish maqsadida nsdg.stat.uz sayti ishga tushirildi. Ushbu platforma mamlakatdagi BRMga erishishda mavjud vaziyat to'g'risida ma'lumot to'plash va umumlashtirish uchun yagona markaz hisoblanadi.

Barqaror rivojlanish maqsadlari:

1. Qashshoqlikning barcha shakllariga barham berish
- 2) Ochlikni tugatish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va oziqlanishni yaxshilash hamda qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishiga ko'maklashish.
- 3) Sog'lom turmush tarzini ta'minlash va barcha yoshdagi kishilarning farovonligiga ko'maklashish.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

4) Barchani qamrab oluvchi, teng huquqli hamda sifatli ta'limni ta'minlash va barcha uchun uzluksiz ta'lim olish imkoniyatini kengaytirish..

5) Gender tengligini ta'minlash, barcha ayol va qiz bolalarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish.

6) Barcha uchun xavfsiz suv zaxiralari va sanitariya vositalaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash.

7) Barcha uchun energiyaning arzon, ishonchli, barqaror va zamonaviy manbalaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash.

8) Keng qamrovli va barqaror iqtisodiy o'sish hamda barcha uchun bandlik va munosib mehnat qilish imkoniyatlarini ta'minlashga ko'maklashish.

9) Mustahkam infratuzilma yaratish, keng sanoatlashgan va innovatsiyalar bilan boyitilgan tizim joriy etilishiga ko'maklashish.

10) Mamlakatlararo va ichki tengsizlik darajasini qisqartirish.

11) Shahar va aholi yashash joylarining ochiqligi, xavfsizligi, mustahkamligi va ekologik barqarorligini ta'minlash.

12) Oqilona iste'mol qilish va ishlab chiqarish modellariga o'tishni ta'minlash.

13) Iqlim o'zgarishi va uning oqibatlariga qarshi kurashish bo'yicha tezkor choralar ko'rish.

14) Barqaror taraqqiyot yo'lida okeanlar, dengizlar va dengiz zaxiralarini asrash va ulardan oqilona foydalanish.

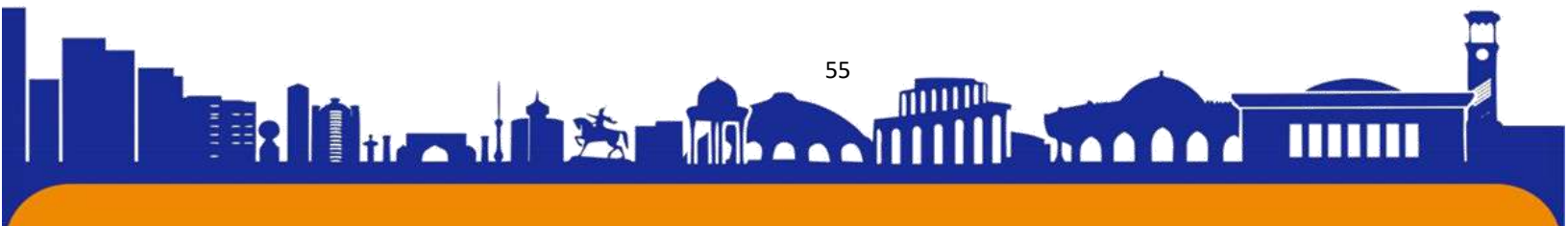
15) O'rmonlardan oqilona foydalanish, cho'llashishga qarshi kurashish, yer tanazzuli holatlariga chek qo'yish va yer unumdorligini qayta tiklash hamda biologik xilma-xillikning yo'qolib ketish xavfini bartaraf etish.

16) Barqaror rivojlanish manfaatlari yo'lida tinchliksevar va ochiq jamiyatlar qurilishiga ko'maklashish, barcha uchun odil sudlov imkoniyatidan foydalanishni ta'minlash va barcha darajalarda samarali, hisobdor va keng ishtirokka asoslangan muassasalarni tashkil etish.

17) Barqaror rivojlanish manfaatlari yo'lida global hamkorlikni faollashtirish.

Maqsadlarga erishish strategiyasi

BRMga erishish bo'yicha ishlar 2016-yil 1-yanvardan boshlanishi va 2030-yilning 31-dekabriga qadar yakunlanishi kutilmoqda. Biroq, ilgari tuzilgan xalqaro shartnomalar asosida ishlab chiqilgan ayrim vazifalar 2030-yil yakunidan avval ham

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

hal qilinishi kutilmoqda. BRMga erishish quyidagi qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi deb taxmin qilinadi:

Mamlakatlar mustaqil ravishda barqaror rivojlanish bo'yicha o'z strategiyalari, rejalari va dasturlarini ishlab chiqadilar. SDG mamlakatlarga o'z rejalarini global majburiyatlari bilan muvofiqlashtirish imkonini beruvchi etalon bo'lib xizmat qiladi.

Barqaror rivojlanish bo'yicha yuqori darajadagi siyosiy forumda har yili BRMga erishish bo'yicha yutuqlar tahlili asosida kelgusidagi chora-tadbirlar belgilanadi.

Addis-Abeba Harakatlar dasturida (Taraqqiyotni moliyalashtirish bo'yicha uchinchi konferentsiyaning yakuniy hujjatida) nazarda tutilganidek, barqaror rivojlanish sohasidagi yangi kun tartibini amalga oshirishga ko'maklashish uchun moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash maqsadida BRMni amalga oshirish vositalarini nazorat qilish va ko'rib chiqish tashkil etiladi.

Texnologiyalarni rivojlantirish mexanizmi rivojlanayotgan mamlakatlarning texnologiyaga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishni ta'minlashi va ushbu ehtiyojlarni qondirish va salohiyatni oshirish uchun muqobil variantlarni taqdim etishi kerak.

2030-yilga, ya'ni BRMlariga erishilishiga atigi olti yil qolgan bir vaqtda, Barqaror rivojlanish maqsadlari ruhini chinakam o'zida mujassam etgan dunyoni yaratish uchun yuqorida keltirilgan asoslarga tayanib, qat'iy harakat qilish hammamizning umumiy burchimizdir.

Xulosa qilib shuni aytaolamizki O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlarini bo'yicha olib borilayotgan ishlar yildan yilga o'z samarasini yanada ko'rsatib boradi. Davlatimiz va ijtimoiy soha rivojlanishi uchun juda katta ahamiyatga ega hisoblanadi. O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlari borasidagi forumlarni qayta tashkillashtirish borasidagi g'oyalarni eng ustuvor yo'nalish bo'libgina qolmay, uni amalda oshirishimiz bizning kelajagimiz uchun qo'yilgan pillapoyalardan biridir. Shunday ekan Barqaror rivojlanish maqsadlari yo'lidagi ishlar uchun o'z xissamizni qo'shishimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. [↑ Sustainable Development Goals](#)
2. [↑ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 83-sonli qarori](#)
3. [↑ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 841-sonli qarori](#)
4. [↑ Sustainable Development Summit.pdf](#)
5. [↑ Аддис-Аббеская программа действий _ru.pdf](#)

UNDERSTANDING THE PILLARS OF THE GLOBAL STANDARD OF ACCOUNTING

Ismailov Shapakhat Sodikovich

Department of Senior Lecturer of the Accounting and Auditing Termiz State University

ABSTRACT:

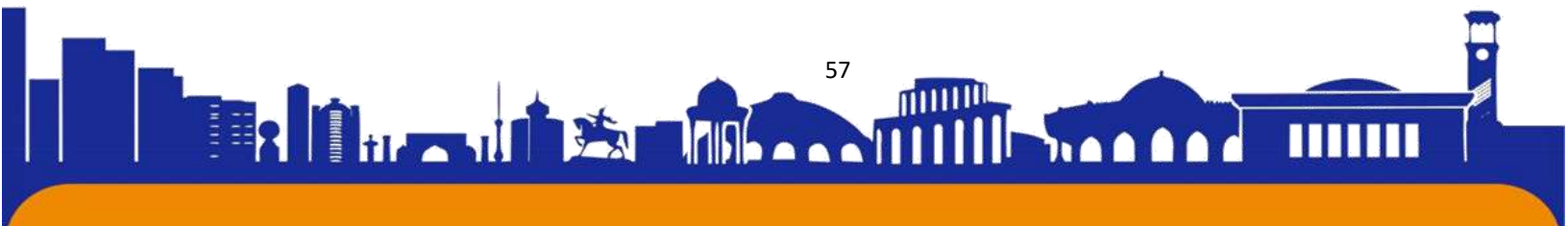
This article explores the pillars of the global standard of accounting, emphasizing their significance, evolution, and key components. It discusses the importance of a unified standard in facilitating international trade and investment, the historical context of accounting standards convergence, and the role of organizations like the International Accounting Standards Board (IASB) in developing International Financial Reporting Standards (IFRS). Additionally, it highlights challenges and future directions in achieving uniformity across jurisdictions.

Keywords: Global standard, accounting, International Financial Reporting Standards (IFRS), International Accounting Standards Board (IASB), convergence, financial reporting.

АННОТАЦИЯ.

В этой статье исследуются основные принципы глобального стандарта бухгалтерского учета, подчеркивая их значение, эволюцию и ключевые компоненты. В нем обсуждается важность единого стандарта для содействия международной торговле и инвестициям, исторический контекст конвергенции стандартов бухгалтерского учета и роль таких организаций, как Совет по международным стандартам финансовой отчетности (IASB), в разработке Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО). Кроме того, в нем освещаются проблемы и будущие направления в достижении единообразия в разных юрисдикциях.

Ключевые слова: глобальный стандарт, бухгалтерский учет, Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), Совет по международным стандартам финансовой отчетности (IASB), конвергенция, финансовая отчетность.

INTRODUCTION.

In the interconnected world of finance, where transactions span continents and corporations operate on a multinational scale, the importance of a unified standard of accounting cannot be overstated. The global standard of accounting serves as the backbone of financial reporting, providing consistency, transparency, and comparability across borders. In this article, we delve into the significance, evolution, and key components of the global standard of accounting.

Significance of a Global Standard

A global standard of accounting plays a pivotal role in facilitating international trade, investment, and economic development. It ensures that financial information presented by companies is relevant, reliable, and comparable, enabling investors, creditors, and other stakeholders to make informed decisions. Moreover, it enhances the Credibility of financial markets, reduces information asymmetry, and fosters trust among market participants.

Evolution of Accounting Standards

Historically, accounting standards varied significantly across jurisdictions, leading to disparities in financial reporting practices and hindering cross-border investment. Recognizing the need for convergence, efforts began in the late 20th century to harmonize accounting standards globally. The International Accounting Standards Committee (IASC), formed in 1973, laid the groundwork for international cooperation in standard-setting. However, it was the establishment of the International Accounting Standards Board (IASB) in 2001 that marked a significant milestone in the pursuit of a single set of high-quality global accounting standards.

Methods:

This article utilizes a literature review approach to examine the significance, evolution, and components of the global standard of accounting. It draws on scholarly articles, reports from standard-setting bodies such as the IASB, and other reputable sources to provide a comprehensive overview of the topic. Additionally, insights are derived from historical analysis and discussions on current challenges and future directions in accounting standardization.

Results:

- The global standard of accounting plays a crucial role in facilitating international trade, investment, and economic development.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

- Efforts towards convergence have led to the development of International Financial Reporting Standards (IFRS) by the International Accounting Standards Board (IASB).

- Key components of the global standard include IFRS, conceptual framework, framework for financial statement preparation, and monitoring/enforcement mechanisms.

- Challenges remain in achieving uniformity across jurisdictions, including regulatory divergence and cultural differences.

- Continued collaboration and adaptation are essential for addressing challenges and evolving accounting standards to meet the needs of the global business landscape.

Key Components of the Global Standard

1. International Financial Reporting Standards (IFRS):

IFRS, developed and maintained by the IASB, constitute the core framework of the global standard of accounting. These standards provide principles-based guidance on the preparation and presentation of financial statements, covering areas such as revenue recognition, financial instruments, and leases.

2. Conceptual Framework:

The conceptual framework underpinning IFRS defines the fundamental concepts of financial reporting, such as the qualitative characteristics of useful financial information, the elements of financial statements, and the principles of measurement and recognition.

3. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements:

This framework outlines the structure and content of financial statements, including the balance sheet, income statement, statement of cash flows, and statement of changes in equity. It establishes guidelines for the presentation, classification, and disclosure of financial information to ensure clarity and transparency.

4. Monitoring and Enforcement Mechanisms:

To uphold the integrity of financial reporting, robust mechanisms for monitoring and enforcement are essential. National regulatory authorities, stock exchanges, and professional bodies play a crucial role in overseeing compliance with accounting standards, conducting audits, and imposing sanctions for non-compliance.

Analysis:

1. International Financial Reporting Standards (IFRS):

IFRS represents the core framework of the global standard of accounting. These standards are principles-based, providing flexibility in application while maintaining consistency and comparability across jurisdictions. By establishing common principles for financial reporting, IFRS enhances transparency and facilitates cross-border investment and analysis.

2. Conceptual Framework

The conceptual framework serves as the theoretical foundation for accounting standards, guiding the development of principles that underpin financial reporting. It defines the qualitative characteristics of useful financial information, the elements of financial statements, and the principles of measurement and recognition. This framework ensures the relevance, reliability, and comparability of financial reporting practices.

3. Framework for Financial Statement Preparation:

This framework outlines the structure, content, and presentation of financial statements, providing guidelines for preparers to follow. By standardizing the format and content of financial statements, this framework enhances clarity, comparability, and transparency, enabling stakeholders to make informed decisions.

4. Monitoring and Enforcement Mechanisms:

Robust mechanisms for monitoring and enforcement are essential to uphold the integrity of financial reporting. National regulatory authorities, stock exchanges, and professional bodies play a crucial role in overseeing compliance with accounting standards, conducting audits, and imposing sanctions for non-compliance. Effective enforcement mechanisms ensure the credibility and reliability of financial information presented by reporting entities.

In summary, the key components of the global standard of accounting work synergistically to promote consistency, transparency, and comparability in financial reporting practices worldwide. By adhering to these pillars, stakeholders can trust the integrity of financial information and make informed decisions in the global marketplace.

Table 1: Key Components of the Global Standard of Accounting

Component	Description
International Financial Reporting Standards	Principles-based standards developed and maintained by the International Accounting Standards Board (IASB) governing the preparation and presentation of financial statements.
Conceptual Framework	Defines fundamental concepts underlying financial reporting, including qualitative characteristics, elements of financial statements, and principles of measurement.
Framework for Financial Statement Preparation	Guidelines for the structure, content, and presentation of financial statements, ensuring clarity, comparability, and transparency across reporting entities.
Monitoring and Enforcement Mechanisms	Mechanisms for overseeing compliance with accounting standards, conducting audits, and imposing sanctions for non-compliance, ensuring integrity and credibility.

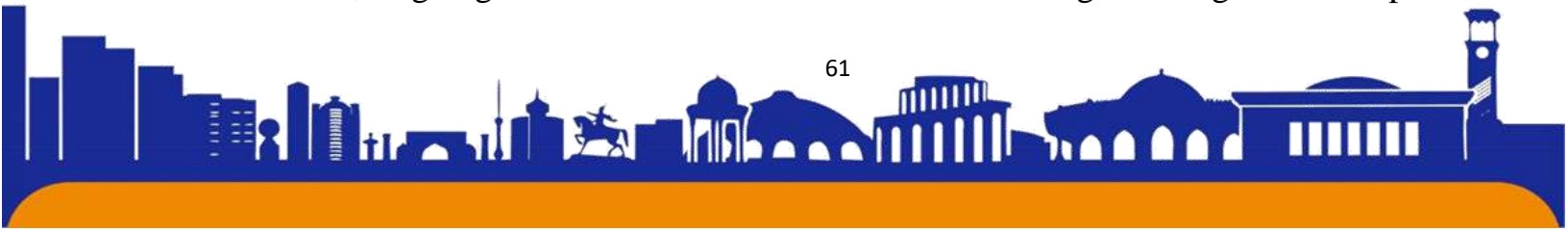
DISCUSSION

Challenges and Future Directions

Despite significant progress towards convergence, challenges remain in achieving a truly uniform global standard of accounting. Divergent regulatory frameworks, cultural differences, and varying levels of enforcement pose obstacles to harmonization efforts. Moreover, emerging issues such as digitalization, sustainability reporting, and cryptocurrencies present new complexities that require ongoing adaptation of accounting standards.

Looking ahead, the continued collaboration between standard-setters, regulators, and industry stakeholders will be essential to address these challenges and enhance the effectiveness of the global standard of accounting. Embracing technological advancements, fostering greater transparency, and promoting the adoption of best practices will contribute to the evolution of accounting standards in response to the changing landscape of global business.

In conclusion, the global standard of accounting serves as a cornerstone of financial stability and economic growth, facilitating trust, transparency, and efficiency in the global marketplace. While progress has been made in harmonizing accounting standards, ongoing efforts are needed to address remaining challenges and adapt to

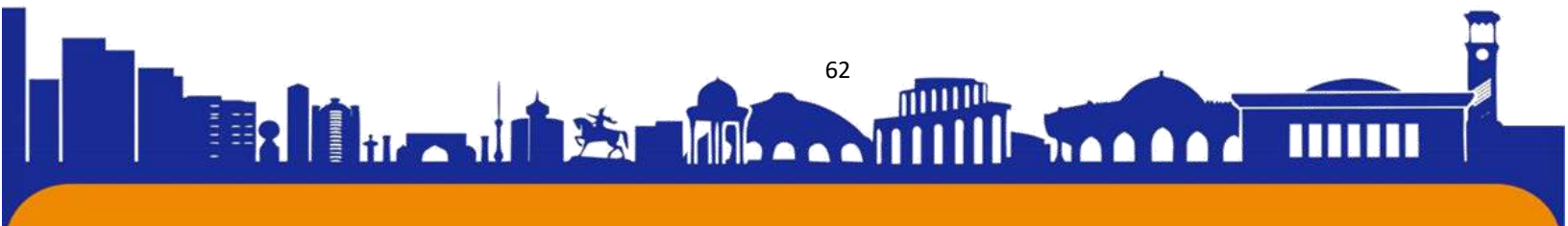

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

evolving trends. By upholding the principles of integrity, accuracy, and relevance, the global standard of accounting will continue to underpin the functioning of modern economies and support sustainable development in the years to come.

REFERENCES:

1. International Accounting Standards Board. (2022). About Us. Retrieved from <https://www.ifrs.org/about-us/>
2. International Accounting Standards Board. (2022). International Financial Reporting Standards (IFRS). Retrieved from <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/>
3. Ernst & Young Global Limited. (2022). International GAAP®. Retrieved from https://www.ey.com/en_gl/ifrs
4. Nobes, C., & Parker, R. (2021). Comparative International Accounting (14th ed.). Pearson.
5. Alexander, D., Britton, A., & Jorissen, A. (2017). International Financial Reporting and Analysis (7th ed.). Cengage Learning.
6. Walton, P., & Aerts, W. (2020). Global Financial Accounting and Reporting: Principles and Analysis (5th ed.). Cengage Learning.
7. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). Corporate Governance. Retrieved from <https://www.oecd.org/corporate/>
8. Financial Accounting Standards Board. (2022). International Activities. Retrieved from <https://www.fasb.org/jsp/FASB/Page/SectionPage&cid=1218220131749>

THE VITAL ROLE OF ACCOUNTING AND AUDITING IN THE DIGITAL ECONOMY

Qo'shayev To'xtasin Abdiquodirovich

Teacher of the Department of Accounting and Auditing.

abduqodirova991@gmail.com

ABSTRACT:

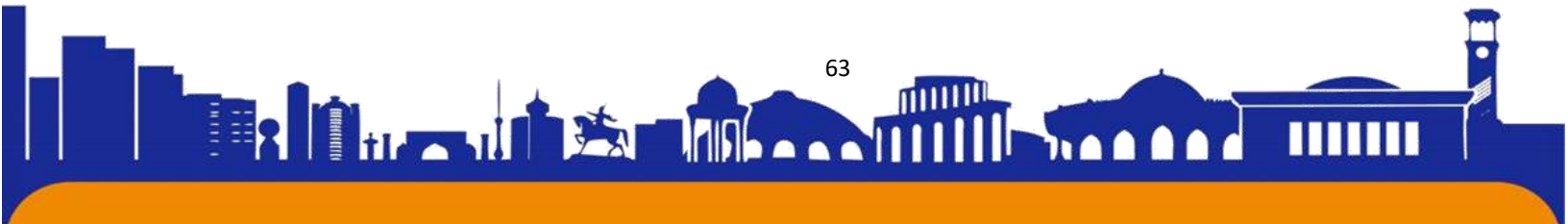
In the digital economy, characterized by rapid technological advancements and globalization, accounting and auditing play indispensable roles in ensuring transparency, accountability, and trust in financial transactions. This article explores the significance of accounting and auditing in the digital era, examining their role in enhancing financial reporting, ensuring compliance and risk management, and fostering innovation and adaptability. Through advanced technologies and methodologies, businesses can leverage accounting and auditing practices to navigate the complexities of the digital landscape and drive sustainable growth.

Keywords: digital economy, accounting, auditing, financial reporting, compliance, risk management, innovation, technology.

АННОТАЦИЯ.

В цифровой экономике, характеризующейся быстрым технологическим прогрессом и глобализацией, бухгалтерский учет и аудит играют незаменимую роль в обеспечении прозрачности, подотчетности и доверия к финансовым операциям. В этой статье исследуется значение бухгалтерского учета и аудита в цифровую эпоху, рассматривается их роль в совершенствовании финансовой отчетности, обеспечении соблюдения требований и управлении рисками, а также в содействии инновациям и адаптивности. Благодаря передовым технологиям и методологиям предприятия могут использовать методы бухгалтерского учета и аудита для преодоления сложностей цифрового ландшафта и обеспечения устойчивого роста.

Ключевые слова: цифровая экономика, бухгалтерский учет, аудит, финансовая отчетность, комплаенс, управление рисками, инновации, технологии.

Introduction:

In the rapidly evolving landscape of the digital economy, where transactions occur at lightning speed across borders and through various platforms, the role of accounting and auditing has become increasingly crucial. As businesses embrace digital technologies to streamline operations and reach wider markets, the need for accurate financial reporting and robust audit processes becomes paramount. This article delves into the significance of accounting and auditing in the digital economy and how they ensure transparency, trust, and accountability in financial transactions.

Methods:

This article employs a literature review approach to examine the role of accounting and auditing in the digital economy. Drawing on scholarly articles, industry reports, and regulatory frameworks, the study synthesizes existing knowledge and insights on the subject. Additionally, case studies and examples are utilized to illustrate practical applications and challenges faced by businesses in the digital era.

Results:

Accounting and auditing play vital roles in the digital economy, serving as foundational pillars for financial transparency and accountability. In the realm of financial reporting, advancements in technology enable businesses to manage and analyze vast amounts of financial data in real-time, providing stakeholders with timely and accurate insights into organizational performance. Auditing, facilitated by sophisticated data analytics and cybersecurity tools, ensures compliance with regulatory standards and mitigates risks associated with cyber threats and data breaches.

Moreover, accounting and auditing foster innovation and adaptability by providing insights into the financial implications of emerging technologies and business strategies. Through proactive risk assessment and compliance monitoring, businesses can navigate regulatory complexities and seize opportunities for growth and expansion in the digital marketplace.

Enhanced Financial Reporting:

The digital economy has revolutionized the way businesses conduct financial transactions. With the advent of e-commerce, online payments, and digital currencies, the volume and complexity of financial data have surged. Accounting plays a pivotal role in organizing and interpreting this data to provide meaningful insights into a company's financial health. Through advanced accounting software and automation

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

tools, businesses can efficiently manage their finances, track expenses, and generate real-time financial reports. These reports not only aid in decision-making but also enhance transparency and accountability by providing stakeholders with accurate and timely information.

Furthermore, accounting in the digital economy extends beyond traditional financial statements to encompass non-financial metrics such as customer engagement, website traffic, and social media analytics. By integrating these metrics into their reporting frameworks, businesses can gain a comprehensive understanding of their performance and adapt strategies to meet evolving market demands.

Ensuring Compliance and Risk Management:

In the digital economy, where data breaches and cyber threats are prevalent, ensuring compliance with regulatory standards and safeguarding financial information are paramount. Auditing plays a critical role in this regard by providing independent assurance on the reliability and integrity of financial statements. Auditors utilize advanced data analytics and cybersecurity tools to assess the effectiveness of internal controls, identify potential risks, and detect any irregularities or fraudulent activities.

Moreover, as businesses increasingly rely on cloud-based technologies and third-party service providers, auditors must assess the security and reliability of these systems to mitigate risks associated with data privacy and confidentiality. Through thorough audits, businesses can demonstrate compliance with regulatory requirements such as the Sarbanes-Oxley Act, GDPR, and PCI DSS, thereby enhancing trust and credibility among investors, customers, and other stakeholders.

Facilitating Innovation and Adaptability:

The digital economy is characterized by rapid technological advancements and disruptive innovations that challenge traditional business models. Accounting and auditing play a crucial role in facilitating innovation and adaptability by providing insights into the financial implications of new technologies and business strategies. By analyzing investment returns, cost structures, and revenue projections, businesses can make informed decisions regarding the adoption of emerging technologies such as artificial intelligence, blockchain, and Internet of Things.

Furthermore, auditors play a proactive role in assessing the risks and opportunities associated with innovation, helping businesses navigate regulatory complexities and compliance requirements. By fostering a culture of innovation and

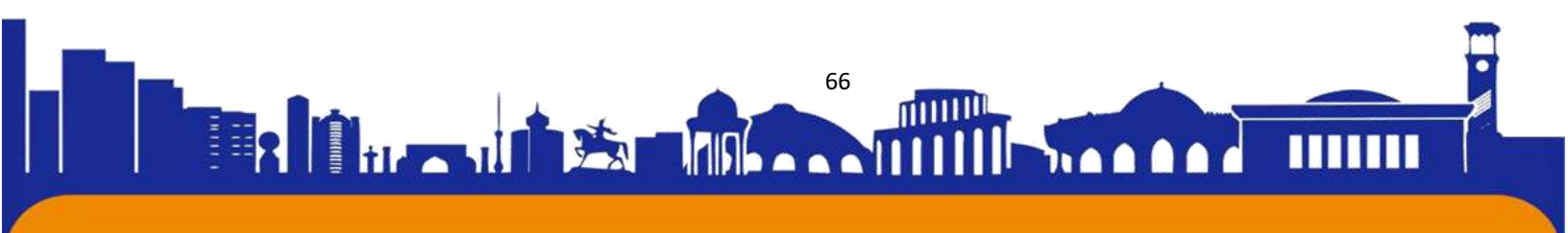

continuous improvement, accounting and auditing enable businesses to stay ahead of the curve and remain competitive in the digital economy.

Statistics	Details
Global digital economy size	Estimated to reach \$23 trillion by 2024 (Statista)
Percentage of businesses using accounting software	80% of businesses globally use accounting software (Sage)
Increase in adoption of cloud-based accounting	Expected to grow at a CAGR of 8.6% from 2021 to 2028 (Grand View Research)
Impact of automation on auditing processes	Automation can reduce audit time by 40-50% (Deloitte)
Estimated global spending on cybersecurity	Expected to exceed \$1 trillion cumulatively from 2021 to 2025 (Cybersecurity Ventures)
Percentage of audit firms using AI and data analytics	71% of audit firms use or plan to use AI and data analytics (PwC)
Increase in demand for blockchain auditing	Demand for blockchain auditing services expected to grow at a CAGR of 42.5% from 2021 to 2026 (Fortune Business Insights)
Cost of global cybercrime	Estimated to reach \$6 trillion annually by 2021 (Cybersecurity Ventures)
Percentage of CFOs investing in digital transformation	89% of CFOs are investing in digital transformation initiatives (Gartner)

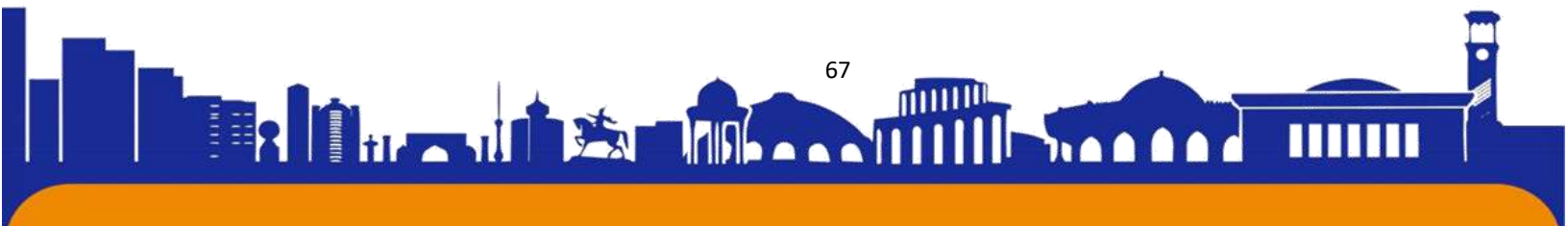
CONCLUSION:

In conclusion, accounting and auditing serve as the backbone of the digital economy, ensuring transparency, trust, and accountability in financial transactions. By harnessing the power of digital technologies, businesses can streamline their financial reporting processes, enhance compliance and risk management, and foster innovation and adaptability. As the digital landscape continues to evolve, the role of accounting and auditing will remain indispensable in driving sustainable growth and prosperity in the global economy.

REFERENCES:

1. AICPA. (2020). Harnessing the power of data analytics in accounting. Retrieved from <https://www.aicpa.org/content/dam/aicpa/interestareas/frc/assuranceadvisoryservices/downloadabledocuments/data-analytics-in-accounting.pdf>
2. Deloitte. (2021). The future of audit in a digital world. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/audit/articles/future-of-audit-in-a-digital-world.html>
3. International Federation of Accountants (IFAC). (2020). Digital transformation in accounting and finance. Retrieved from <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/digital-transformation-in-accounting-and-finance.pdf>
4. PricewaterhouseCoopers (PwC). (2021). Digital trust insights. Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/services/advisory/consulting/digital/digital-trust-insights.html>

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

**DAVLATNING BYUDJETDAN TASHQARI MAQSADLI JAMG'ARMALARI
FAOLIYATI SAMARODORLIGINI OSHIRISH YONALISHLARI.**

(PENSIYA JAMG'ARMA SI MISOLIDA)

**НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ВНЕБЮДЖЕТНЫХ ЦЕЛЕВЫХ ФОНДОВ.**

(НА ПРИМЕРЕ ПЕНСИОННОГО ФОНДА)

**CONTRAINDICATIONS TO INCREASING THE EFFECTIVENESS OF THE
ACTIVITIES OF NON-BUDGETARY TARGET FUNDS OF THE STATE.**

(ON THE EXAMPLE OF A PENSION FUND)

Aslonova Mohinur Rustam qizi

TDIU, Moliya fakulteti 2-kurs talabasi.

E-mail: Aslonovamohinur1@gmail.com

Rahimova Nozimaxon

TDIU, Moliya kafedrası o'qituvchisi

rahimovanozimaxon83@gmail.com

Annотatsiya. Iqtisodiyotni modernizatsiyalashuvi sharoitida davlat maqsadli fondlarining roli ortib borar ekan, undan samarali foydalanish milliy iqtisodiyotni rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish bilan birga mamlakat ichida iqtisodiy-ijtimoiy barqarorlikni yuzaga kelishini ta'minlaydi. Bugungi kunda har qanday davlatda tashkil etiladigan turli xil fondlar, xususan, byudjetdan tashqari jamg'armalar shu mamlakat iqtisodiyotida eng muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Ularning samarali faoliyat ko'rsatishi iqtisodiy o'sishning sifatiga va mamlakat aholisining ijtimoiy farovonlik darajasiga bevosita o'z ta'sirini ko'rsatadi. Aynan shuning uchun ham keying yillarda Davlat byudjeti masalalariga (o'z ornida, muammolariga) katta e'tibor bilan qaralayapti.

Аннотация. Поскольку роль государственных целевых фондов возрастает в условиях модернизации экономики, их эффективное использование обеспечивает возникновение экономико-социальной стабильности внутри страны, оказывая при этом положительное влияние на развитие народного хозяйства. Сегодня различные фонды, в частности внебюджетные фонды,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

созданные в любом государстве, являются одними из важнейших институтов в экономике этой страны. Их эффективное функционирование напрямую влияет на качество экономического роста и уровень социального благосостояния населения страны. Именно поэтому в последующие годы большое внимание уделяется вопросам государственного бюджета.

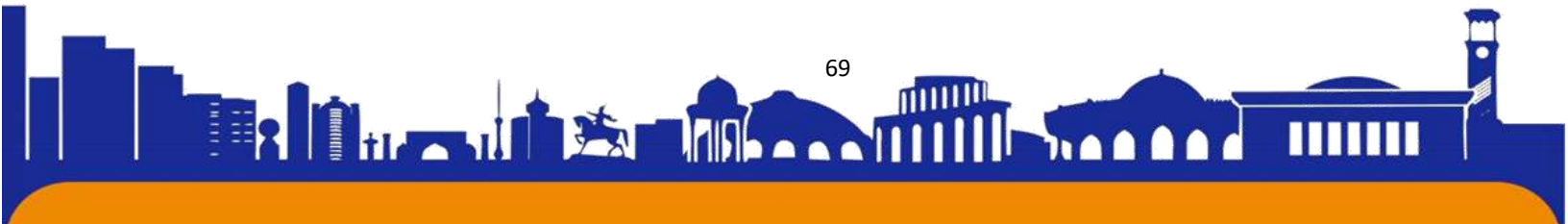
Annotation. As the role of State target funds increases in the conditions of modernization of the economy, its effective use ensures the emergence of economic and social stability within the country, while positively affecting the development of the national economy. Today, the various funds that are established in any state, in particular, extra-budgetary funds, are one of the most important institutions in the economy of this country. Their effective functioning directly affects the quality of economic growth and the level of social welfare of the country's population. It is for this reason that in the coming years, a lot of attention is paid to the issues of the state budget (among themselves, to their problems).

Kalit so'zlar. Davlat moliyasi, davlat maqsadli va byudjetdan tashqari fondlari, ijtimoiy fondlar, iqtisodiy fondlar, jamlanma byudjet, pensiya jamg'armasi, maqsadli jamg'armalar, maqsadli jamg'armalar daromadlari.

Ключевые слова. Государственные финансы, государственные целевые и внебюджетные фонды, социальные фонды, экономические фонды, консолидированный бюджет, Пенсионный фонд, целевые фонды, доходы целевых фондов.

Keywords. Income from Public Finance, State targeted and non-budgetary funds, social funds, Economic funds, consolidated budget, pension fund, targeted funds, targeted funds.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohatlarning kuchli tomonlaridan biri uning ijtimoiy yo`naltirilganligidir. Hukumatimiz respublikamiz mustaqilligining dastlabki kunlaridayoq islohatlaning aholini xususan, uning ehtiyojmand qismini ijtimoiy muhofaza qilish asosida amalga oshira boshladi va shu yo`ldan boqmoqda. Ijtimoiy sohani rivojlantirish 2017-2021-yillarda O`zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo`nalishi bo`yicha Harakatlar strategiyasining

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

muhim bir yo`nalishi sifatida qabul qilinishi mazkur soha taraqqiyotini ta`minlash masalasining dolzarbligini ifodalaydi.¹⁵

Byudjetdan tashqari maqsadli jamg`armalar — davlatning davlat byudjetiga kiritmaydigan va aniq maqsadlarga mo`ljallangan pul mablag`lari. O`zbekistonning bozor munosabatlariga o`tish jarayonida moliya-byudjet tizimining takomillashtirilishi, byudjetdan tashqari maqsadli jamg`armalar tarkibini shakllantirdi. Bularga, masalan, davlat pensiya jamg`armasi, bandlikka yordam jamg`armasi, davlat sug`urta jamg`armasi va boshqalar kiradi.

Davlat moliyasi tarkibida alohida o`rinni egallaydigan byudjetdan tashqari maqsadli fondlar tegishli hukumat organlarining byudjetiga bog`liq bo`lmaydi va ko`pgina mamlakatlarda yuridik shaxs huquqiga ega. Byudjetdan tashqari maqsadli fondlar hukumat organlari qabul qilgan qonun doirasida tashkil etiladi. Davlat moliyasi va mahaliy moliya:

- Davlat byudjeti;
- Davlat krediti;
- Davlat maqsadli fondlari.

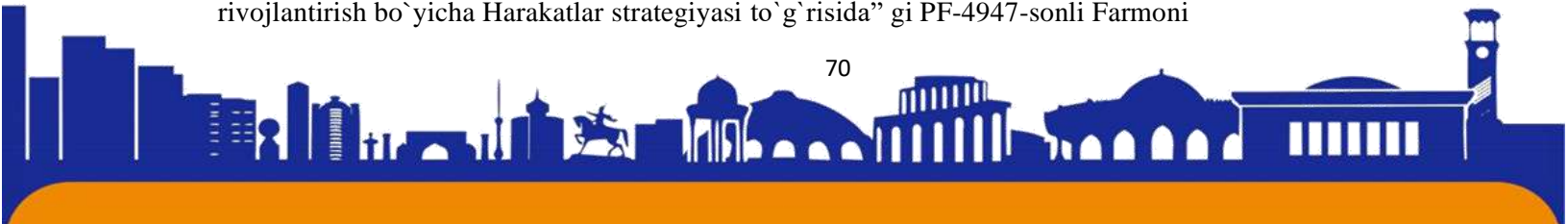
Davlat byudjetidan tashqari jamg`armalar tashkil etish uchun quyidagi omillar ta`sir etadi:

- Iqtisodiyot qisman nobarqaror bo`lgan bir sharoitda tijorat va tadbirkorlikni qo`llab-quvvatlash, zarur bo`lgan sharoitlarda ularning moliyaviy operatsiyalarini rag`batlantirish uchun davlat boshqaruv organlari ortiqcha moliyaviy resurslar hisobidan yangi shakldagi qo`shimcha Davlat fondlarini tashkil etish;

- Davlatning byudjetidan xoli bo`lgan Davlatning byudjetdan tashqari jamg`armalari muayyan bir muommoni bartaraf etish yoxud mavjud muommolari ko`lamini qisqartirishga qaratilgan bo`lib, davlat tomonidan qat`iy e`tiborga molik bo`ladi. Aynan ushbu jamg`armalar qat`iy maqsadli yo`nalishga ega bo`lib, ularning moliyaviy resurslarini tashkil etish, taqsimlash va foydalanishni davlat tomonidan samarali nazorat qilish imkoniyati tug`uladi;

- Davlatning byudjetdan tashqari jamg`armalari muayyan bir sharoitlarda, ya`ni daromadlariga nisbatan xarajatlari kam bo`lgan hollarda, ortiqcha mablag`lardan

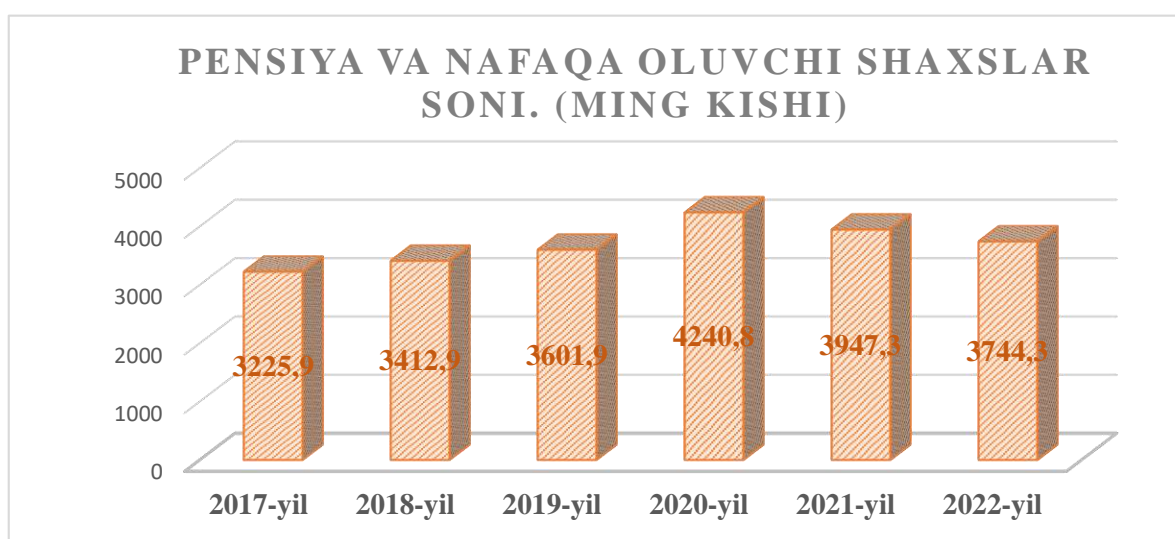
¹⁵ O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O`zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo`yicha Harakatlar strategiyasi to`g`risida” gi PF-4947-sonli Farmoni

Davlat byudjeti defitsitini kredit shaklda qisqartiradi yoki moliyaviy bozordan foiz va dividend shaklida manba olib, daromadlar hajmini yanada ko'paytiradi.

Davlat pensiyalarining turlari:

6. yoshga doir pensiya;
7. nogironlik pensiyasi;
8. boquvchisini yo'qotganlik pensiyasi.

1-rasm. Pensiya va nafaqa oluvchi shaxslar soni, ming kishi.¹⁶

2022- yilda O'zbekiston Respublikasida Pensiya va nafaqa oluvchi soni 4240,8 ming nafarni tashkil etgan bo'lib, 2019- yilda bu ko'rsatkich 3601,9 ming nafarni tashkil etgan. 2022- yil oxiriga nisbatan o'sish ko'rsatkichi 638,9 ming kishiga yoki 1,2 baravarga ko'paygan.

Yoshga doir pensiya olish huquqiga:

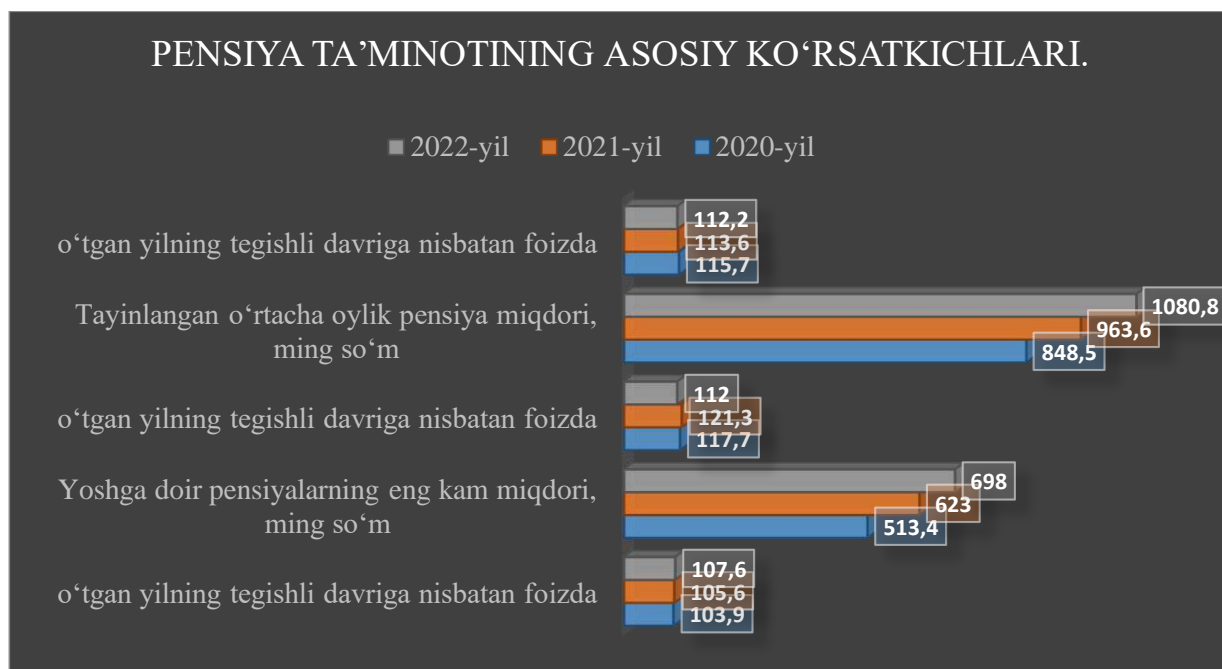
- erkaklar — 60 yoshga to'lganda va ish stajlari kamida 25 yil bo'lgan taqdirda;
- ayollar — 55 yoshga to'lganda va ish stajlari kamida 20 yil bo'lgan taqdirda ega bo'ladilar.

Ma'lum qilinishicha, bugungi kunda respublikada pensiya oluvchilar soni 3 million 839 ming 508 nafarni, nafaqa oluvchilar 608 ming 89 nafarni tashkil qilmoqda.

¹⁶ Stat.uz malumotlari asosida muallif tomonida tayyorlandi.

- yoshga doir pensiya oluvchilar 3 millon 182 ming 617 nafar,
- nogironlik pensiyasini oluvchilar 426 ming 532 nafar,
- boquvchisini yo‘qotganlik pensiyasini oluvchilar 230 ming 359 nafardir.

2-rasm. Pensiya ta'minotining asosiy ko'rsatkichlari.¹⁷

Byudjetdan tashqari fondlar ikkita asosiy vazifani bajaradi:

- iqtisodiyotning muhim tarmoqlarini qo'shimcha mablag'lar bilan ta'minlash;
- aholi uchun ijtimoiy xizmatlarni kengaytirish.

Dunyo mamlakatlari pensiya tizimlarida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi erta pensiyaga chiqish (imtiyozlar)ni kamaytirish, kech pensiyaga chiqishni rag'batlantirish va eng muhimi pensiya yoshini oshirishga qaratilgan. O'zbekistonda ham pensiya islohotlari boshlangan bo'lib, asosiy masala pensiya miqdorlarini indeksatsiyalash, jumladan minimal pensiya miqdorlarini minimal iste'mol xarajatlariga tenglashtirish, pensiya hisoblash uchun hisobga olinadigan o'rtacha oylik ish haqi miqdorini oshirish orqali pensiya hisoblash mehanizmini takomillashtirish,

¹⁷ Stat.uz malumotlari asosida muallif tomonida tayyorlandi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ko'p darajali pensiya tizimiga o'tish hamda pensiya sohasini raqamlashtirishga qaratilmoqda. Dunyoda o'rtacha umr ko'rish yoshining o'sib borayotganligi, o'rtacha pensiya yoshining yuqoriligiga qaramasdan pensiya yoshini oshirish masalasi islohotlarda zarur chora sifatida ko'rilmayapti. Pensiyalarni hisoblashda mehnat stajiga e'tibor qaratish va pensiya yoshini belgilash bo'yicha mamlakatga xos va mos bo'lgan xorij tajribalarini o'rganish va amalda qo'llash muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

So'nggi yillarda mamlakatimiz iqtisodchi-olimlari tomonidan pensiya ta'minotini tadqiq qilish, uning moliyaviy barqarorligini ta'minlash yuzasidan keng ko'lamli nazariy va amaliy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Ko'plab iqtisodchilar pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va samarali faoliyat ko'rsatishining muhim ko'rsatkichi sifatida "bog'liqlik koeffitsiyenti"ni ko'rsatadi¹⁸

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947-sonli Farmoni.
2. Xaitov A., Ziyadulaev M. O'zbekistonda pensiya ta'minoti va xorijiy tajribasi. O'quv qo'llanma. -T.: "Adolat". 2009.
3. Sholdarov D., Tursunov J. O'zbekistonda davlat pensiya ta'minoti tizimini moliyalashtirishni takomillashtirish. "Moliya" ilmiy jurnali. 2018-yil 1-son.
4. <https://www.stat.uz>(O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi).

¹⁸ Sholdarov D., Tursunov J. O'zbekistonda davlat pensiya ta'minoti tizimini moliyalashtirishni takomillashtirish. "Moliya" ilmiy jurnali. 2018-yil 1-son. 107 b.

IQTISODIYOTDA MODERNIZATSIYANING TUTGAN O'RNI

Kenjayeva Sabohat Safarovna

Termiz davlat universiteti "Iqtisodiyot" ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

sabohatkenjayeva2004@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada, dastlab, modernizatsiya tushunchasiga umumiy ta'rif beriladi va mamlakatlar iqtisodiyotida qanday rol o'ynashi yoritib beriladi. Shuningdek, iqtisodiyotda modernizatsiyaning tutgan o'rni o'tmishda qanday bo'lganligi, ayni vaqtda qanday holatdali va modernizatsiya rivojlanish modellari haqida ma'lumotlar berib o'tiladi.

Kalit so'zlar: postindustrial shakl, evolyutsion yo'l, tub o'zgarishlar, avtoritar rejimlar, mintaqaviy rivojlanish

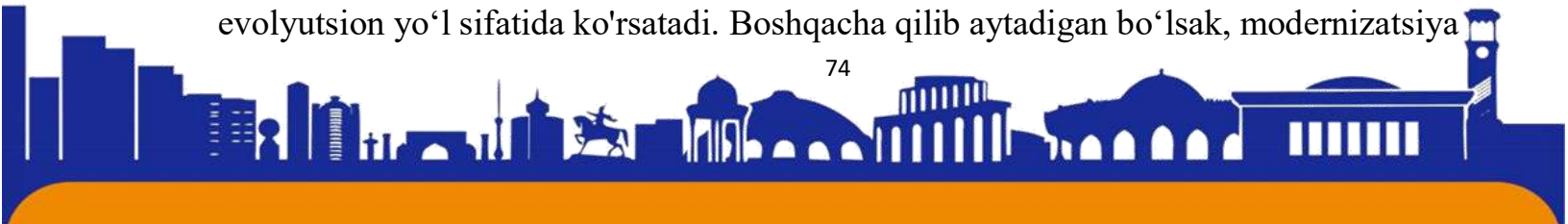
THE ROLE OF MODERNIZATION IN THE ECONOMY

ABSTRACT

The article first gives a general definition of the concept of modernization and explains how it plays a role in the economy of countries. Also, information is provided about the role of modernization in the economy in the past, its current state, and how it is expected to be in the future.

Keywords: post-industrial form, evolutionary path, fundamental changes, authoritarian regimes, regional development

Modernizatsiya nazariyasi 1950-1960-yillarda iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish masalalarini tushunish va kambag'al mamlakatlarda iqtisodiy va ijtimoiy o'tishlarga yordam beradigan siyosatni yaratish bilan bog'liq holda mashhur bo'lgan nazariya majmuasini anglatadi. Modernizatsiya nazariyasining turli tarkibiy qismlari boshidanoq tanqidlar uchrad, ammo ularning siyosatni ishlab chiqishdagi ta'siri ancha vaqt davom etdi. 1950-1960-yillardagi modernizatsiya jarayonini izohlashga uringan nazariyalar majmuasi hech qanday tarzda izchil g'oyalar majmuasi emas edi. Modernizatsiya nazariyasi rivojlanishini qishloq xo'jaligi, qishloq va an'anaviy jamiyatlardan, postindustrial, shahar va zamonaviy shakllargacha bo'lgan yagona evolyutsion yo'l sifatida ko'rsatadi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, modernizatsiya

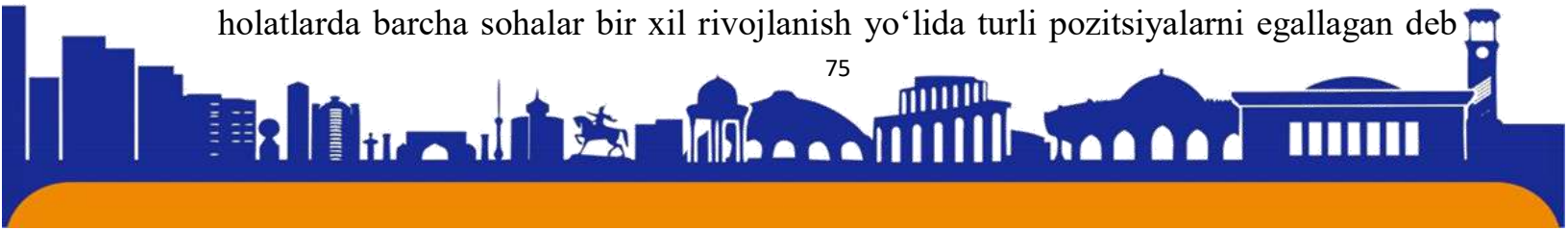

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

jarayoniga kirishgan barcha jamiyatlar rivojlanish bosqichlarining oldindan belgilangan ketma-ketligini kuzatib boradilar: an'anaviy iqtisodiyot, parvozga o'tish, o'zini ko'tarish, yetuklikka intilish, yuqori iste'mol davri va postindustrial jamiyat. Modernizatsiya nazariyasi rasmiy ta'lim, bozor iqtisodiyoti, demokratik va dunyoviy siyosiy tuzilmalar kabi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ichki kuchlari va manbalariga urg'u beradi. Garchi modernizatsiya nazariyasi tashqi kuchlar va ijtimoiy o'zgarishlar va iqtisodiy rivojlanish manbalarini inkor etmasa ham, u yot ta'sirlarga kamroq e'tibor beradi.

Modernizatsiya nazariyotchilari ko'pincha an'analarni iqtisodiy rivojlanishga to'siq sifatida ko'rdilar. Seymour Martin Lipsetning so'zlariga ko'ra, iqtisodiy sharoitlar ushbu jamiyatda mavjud bo'lgan madaniy va ijtimoiy qadriyatlar bilan belgilanadi. Bundan tashqari, modernizatsiya an'anaviy jamiyatlar uchun zo'ravonlik va tub o'zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lsa-da, bu narxga arziydi. Tanqidchilarning ta'kidlashicha, agar ilg'or jamiyatlar va bunday jamiyatlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovut kuchaygan bo'lsa, an'anaviy jamiyatlar va'da qilingan afzalliklarga ega bo'lmay, ko'pincha yo'q qilingan. Ayrim jamiyatlar uchun modernizatsiyaning aniq ta'siri, bu tanqidchilarga ko'ra, an'anaviy qashshoqlikning zamonaviyroq qashshoqlik shakli bilan almashtirilishi edi. Boshqalar esa turmush darajasi, jismoniy infratuzilma, ta'lim va iqtisodiy imkoniyatlarning yaxshilanishiga ishora qilib, bunday tanqidlarni rad etishadi. Samuel P. Xaddington kabi modernizatsiya nazariyotchilari 1960 va 1970-yillarda avtoritar rejimlar demokratik davlatlarga qaraganda ko'proq iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, deb ta'kidladilar. Biroq, bu fikrga qarshi chiqildi. *Demokratiya va taraqqiyot: dunyoda siyosiy institutlar va farovonlik, 1950–1990* (2000) asarida Adam Prjevorski "demokratiyalar avtoritar rejimlar kabi iqtisodiy jihatdan ham yaxshi ishlaydi" deb ta'kidlagan. Daron Acemoglu, Suresh Naidu, Paskual Restrepo va Jeyms A. Robinson tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, "demokratiya aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YaIMga ijobiy ta'sir ko'rsatadi".

Modernizatsiya nazariyalari, shuningdek, mintaqaviy rivojlanishning tahlili haqida ma'lumot berdi. Bu nazariyalar birinchi marta Evropada paydo bo'lgan va keyinchalik dunyoning boshqa qismlariga tarqalib ketgan iqtisodiy va ijtimoiy hayot va iqtisodiy va ijtimoiy tashkilot usullarining paydo bo'lishini o'rganadi. Haddan tashqari holatlarda barcha sohalar bir xil rivojlanish yo'lida turli pozitsiyalarni egallagan deb

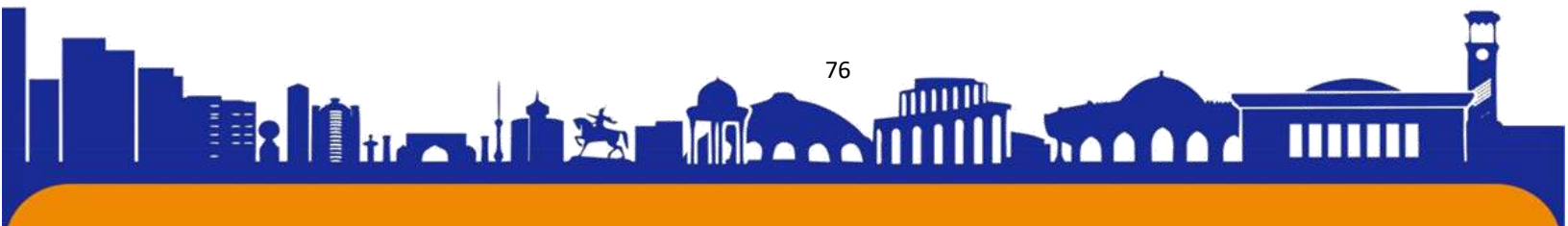

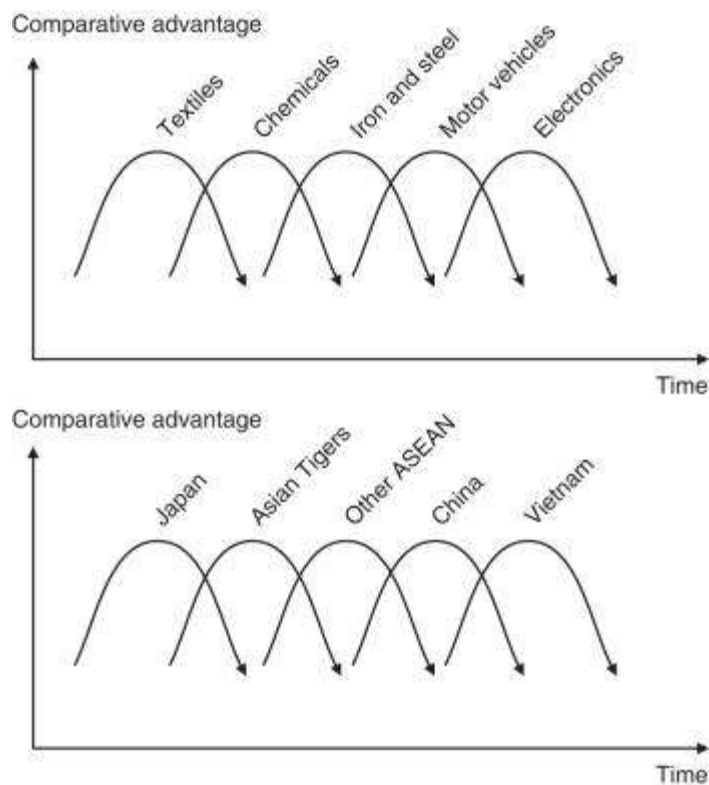

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

hisoblanadi. Ikkinchi jahon urushidan keyingi misol uchun Rostov tomonidan aniqlangan (neoamerikalik) iqtisodiy o'sish bosqichlari keltirilgan: an'anaviy jamiyat; uchish uchun dastlabki shartlar; yechish; uchib ketish; yetuklikka intilish; va yuqori ommaviy iste'mol yoshi. Zamonaviy misollar globallashuv va rivojlanishning neoliberal modellarini o'z ichiga oladi. Bu hisoblarning barchasi shuni ko'rsatadiki, kam rivojlangan hududlar dunyodagi eng rivojlangan kapitalistik iqtisodlar tomonidan belgilab qo'yilgan yagona rivojlanish yo'li bo'ylab avvalgi bosqichda bo'ladi.

Modernizatsiya nazariyasining nufuzli Sharqiy Osiyo varianti uchuvchi gozlar paradigmasi edi (1-rasm). Ushbu model Sharqiy Osiyoni quvib chiqarish dominant o'sish markazining (Yaponiya) paydo bo'lishi bilan bog'liq degan g'oyaga asoslangan bo'lib, u keyinchalik ikkinchi darajaga, Osiyo yo'lbarlari iqtisodiyotiga kirgan iyerarxik izdoshlar guruhining rahbari sifatida harakat qildi. uchinchi darajali Malayziya, Tailand, Indoneziya va Janubi-Sharqiy Osiyo Millatlar Uyushmasining (ASEAN) boshqa a'zolari va nihoyat Xitoy va Vetnam (shuningdek, ASEANga a'zo davlat). Savdo nazariyasining dinamik versiyalariga tayangan holda, Sharqiy Osiyoda rivojlanayotgan iqtisodlar ketma-ket sanoat evolyutsiyasini davom ettirdi. Birinchisi, ketma-ket zamonaviy ishlab chiqarishlarni import qilishni, mahalliy ishlab chiqarishni, eksportni va nihoyat, ishlab chiqarish offshorga ko'chirilgandan so'ng qayta importni o'z ichiga olgan mahsulot aylanishi ketma-ketligini o'z ichiga oladi. Ikkinchisi sanoat ketma-ketligidan pastroq qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan faoliyatga o'tishni va bir qator sanoat tarmoqlarini (to'qimachilik, kimyo, temir va po'lat, avtotransport vositalari va elektron mahsulotlar) o'z ichiga oladi. Uchinchi ketma-ketlik ichki milliy emas, xalqaro miqyosda bo'lib, mahsulot va tarmoqlarni rivojlangan mamlakatlardan iyerarxiyada pastroq o'rinlarni egallagan mamlakatlarga o'tkazishni o'z ichiga oldi.

1-rasm. “Uchuvchi g‘ozlar modeli”. Manba: <https://www.sciencedirect.com>

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

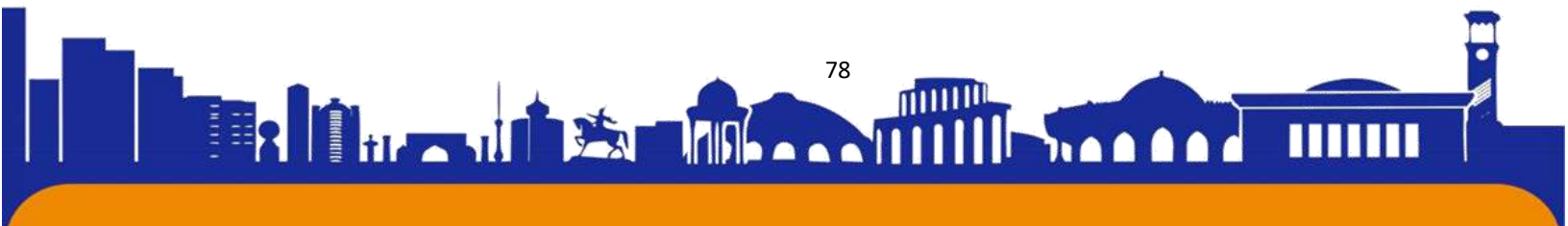
1. Modernization Theory – an overview <https://www.sciencedirect.com>
1. Hojiqulova F. MAMLAKATIMIZDA SOLIQ TIZIMINI TAKOMILLASHTRISH MASALALARI //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. C7. – C. 378-382.
2. Hojiqulova F. MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHI BANKLARNING TRANSFORMATSION SALOHİYATIGA TA’SIRI //Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – С. 317-318.
3. Hojiqulova F. et al. IMPROVING THE TAX SYSTEM IN OUR COUNTRY TRAINING ISSUES //Science and Innovation. – 2022. – T. 1. – №. 7. – C. 378-382.
4. Hojiqulova F. MAHALLIY BYUDJETLARDAROMADARINI SHAKLLANTIRISH ASOSLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 13.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

5. Hojiqulova F., Eshquvvatov O. UMUMDAVLAT SOLIQLARI VA DAROMADLARIDAN MAHALLIY BUDJETLARGA AJRATMALAR HISOBI // "Science Shine" International scientific journal. – 2023. – T. 7. – №. 1.
6. qizi Hojiqulova F. D., Eshquvvatov O. A. MAMLAKAT IQTISODIYOTINI YUKSALTIRISHDA SUN'YI INTELLEKTNING ROLI //GOLDEN BRAIN. – 2023. – T. 1. – №. 23. – C. 19-23.
7. Feruza X., Eshquvvatov O. A. SUNIY INTELLEKTNING MEHNAT BOZORIGA TASIRI // "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. – 2023. – T. 1. – №. 8. – C. 36-39.
8. Hojiqulova Feruza Dona qizi 'TA'LIM SOHASINING BOZOR IQTISODIYOTIGA TASIRI'-2024. – T. 1. – №. – C. 220-223.
9. Hojiqulova Feruza Dona qizi 'MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHI BANKLARNING TRANSFORMATSION SALOHIYATIGA TASIRI'-2024. – T. 1. – №. – C. 407-410.
10. Hojiqulova Feruza Dona qizi, & Eshquvvatov Otabek Abdullayevich. 'SURXONDARYO VILOYATI BO'YICHA INVESTITSIYALAR VA QURILISH FAOLIYATINING ASOSIY IJTIMOYIY-IQTISODIY KO'RSATKICHLARI HAJMINI ARIMA MODEL YORDAMIDA PROGNOZLASHTIRISH'//Journal of Universal Science Research, -2024. – T. 2. – №. – C. 382-395.
11. Hojiqulov Feruza Dona qizi, & Xojimuratov Zafarbek Jo'ra o'g'li. O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INVESTITSIYALARNING O'RNI VA ULARNI JALB ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI//Journal of Universal Science Research, -2024. – T. 2. – №. – C.20-31.
12. Hojiqulova Feruza Dona qizi, & Kenjayeva Sabohat Safarovna. SURXONDARYO VILOYATI AHOLI JON BOSHINING ASOSIY KAPITALIGA O'ZLASHTIRILGAN INVESTITSIYALAR HAJMINI ARIMA MODEL YORDAMIDA PROGNOZLASHTIRISH//Journal of Universal Science Research, - 2024. – T. 2. – №. – C. 257–266.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

**ТРАНСФОРМАЦИЯ ГЕРОЯ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIX ВЕКА В
ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. С. ПУШКИНА, М. Ю. ЛЕРМОНТОВА, И. С.
ТУРГЕНЕВА**

**TRANSFORMATION OF THE HERO IN RUSSIAN LITERATURE OF THE
19TH CENTURY IN THE WORKS OF A. S. PUSHKIN, M. YU.
LERMONTOV, I. S. TURGENEV**

Xoldorov Chorshanbi Xoldorovich

преподаватель “кафедры русского языка и литературы” Термезского
государственного педагогического института

E-mail: ckholdorov_tdpi@mail.ru Тел.: +99893-794-29-29

Аннотация. В статье анализируются произведения знаменитых писателей XIX столетия, которые пытались понять, какие черты присущи людям той эпохи, кто обладает наиболее прогрессивными идеями общественного сознания и какими качествами должна обладать личность, чтобы выделиться из массы.

Ключевые слова: персонаж, герой, реалистический метод, образ, романтизм, актуальность, характер, философия, поколение

Annotation. The article analyzes the works of famous writers of the 19th century who tried to understand what traits are inherent in the people of that era, who has the most progressive ideas of social consciousness and what qualities a person should have in order to stand out from the masses.

Key words: character, hero, realistic method, image, romanticism, relevance, character, philosophy, generation

В русской литературе XIX века наблюдаются значительные изменения в типаже героя, отображенные в произведениях А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова и И.С. Тургенева. У Пушкина прослеживается переход от индивидуалистичного персонажа (Евгений Онегин) к героической личности, стремящейся к общественной активности и служению социуму (Петр Гринев из “Капитанской дочки”). Этот процесс обусловлен развитием реалистического направления в творчестве писателя и поиском нравственных идеалов. Лермонтов также

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

трансформирует образ героя, переходя от одинокого романтического персонажа (Мцыри) к борцу с социальным неравенством (Печорин). Данные изменения связаны с усилением социальной критики в творчестве Лермонтова и переменами в общественном сознании после декабристского мятежа. И. С. Тургенев продолжает развивать образ разночинца (главного носителя новых идей и устремлений) в своих произведениях («Отцы и дети», «Дым», «Новь»). Этот образ отражает перемены, происходящие в российском обществе, где разночинцы превращаются в движущую силу развития страны.

Проблема героя своего времени являлась одной из наиболее актуальных в литературе XIX столетия. Все выдающиеся писатели того времени, в той или иной степени, стремились определить, какие черты характера присущи людям того времени, кто является носителем самых прогрессивных идей общественной мысли и какие качества могут выделить личность из толпы. Разумеется, представление о герое своего времени менялось с течением времени. Русский романтизм создавал образы героев, которые стремились вырваться из плена обыденности и рутины. Реалистический метод позволил писателям создавать образы персонажей, чьи характеры формировались под воздействием окружающей среды и отражали свое время.

В романе «Евгений Онегин» Александр Сергеевич Пушкин представляет дворянина Евгения Онегина как героя своего времени. Онегин получил типичное для своего времени образование и воспитание, руководствуется модными тенденциями и светскими идеалами. Он стоит выше многих своих современников и быстро устаёт от поощряемых в обществе удовольствий. Однако что герой может противопоставить этому обществу? Труд отталкивает Онегина, светские понятия о чести делают его неспособным к нормальным человеческим чувствам, он не способен видеть красоту и понимать природу. Все это приводит героя к постоянному чувству скуки, перенасыщенности и разочарованию в людях. Черты героя своего времени включают индивидуализм и сосредоточенность на своей «уникальной» личности («мы все смотрим на Наполеона ...»).

Конечно, А.С. Пушкин не стремится создать отрицательного героя в своем романе. Главная цель автора – показать разрушительное влияние общества на талантливого человека. Но писатель также показывает процесс постепенного возникновения новых потребностей человека в мире и себе, поиска смысла жизни

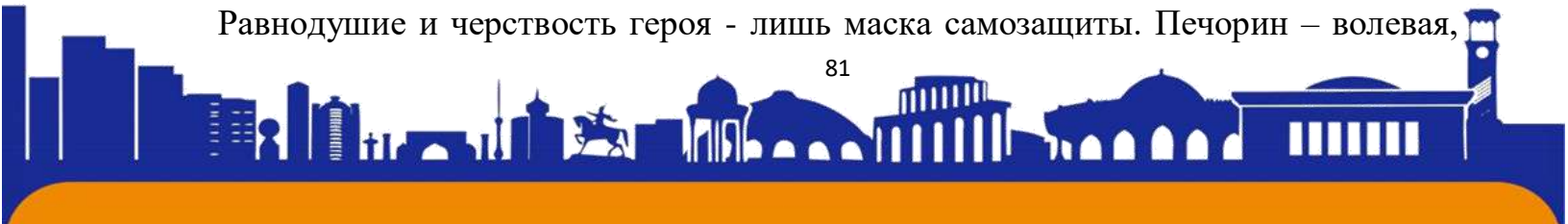
и места человека в обществе. Финал романа позволяет по-разному интерпретировать потенциал развития героя романа и людей пушкинской эпохи. На мой взгляд, Пушкин подчеркивает в любви Онегина к Татьяне, что его герой способен к моральному возрождению, что он не остывший ко всему человек, в котором все еще кипят страсти и обретаются жизненные силы. Это, вероятно, должно было побудить Онегина к стремлению к общественной деятельности.

Образ Евгения Онегина положил начало в русской реалистической литературе галерею образов “лишних людей”, то есть выдающихся героев, которые оказались жертвами своего времени и которым общество мешает стать свободными и счастливыми. Эту тему М.Ю. Лермонтов развил в романе, название которого сразу указывает на его главную проблему: “Герой нашего времени”.

В. Белинский справедливо заметил, что Печорин продолжает тему Онегина, поскольку разница между этими персонажами меньше, чем расстояние между реками Онега и Печора. Основная цель Лермонтова в романе “Герой нашего времени” - рассказать “историю человеческой души”, показав в ней отражение эпохи. Характер Печорина формируется в среде высшего общества, что сближает его с персонажем романа “Евгений Онегин”. Суэта и безнравственность светского общества надоедают Печорину, однако он не может уйти от реалий своего времени, и тема сильной, незаурядной личности, героического начала в романе приобретает то трагическое звучание, которое она приобретает в 1830-х годах.

Именно период реакции, наступивший в России после восстания декабристов, создал таких людей, как Печорин. Герой “чувствует в своей душе огромные силы”, но не находит возможности реализовать свои “великие цели”, а потому тратит себя на погоню за “пустыми страстями”, утоляет жажду жизни в бесцельном риске и постоянном самокопании, которое разрушает его изнутри. Размышления, перенос активной деятельности во внутренний мир Лермонтов считает одним из главных качеств своего поколения.

Печорин – личность с богатым потенциалом. Он обладает пронизательным умом, его суждения о людях и их поступках точны; он характеризуется критическим отношением не только к окружающим, но и к себе самому. Равнодушие и черствость героя - лишь маска самозащиты. Печорин – волевая,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

сильная, активная личность; в нем скрыты “жизненные силы”, он способен к действиям. Однако все его поступки несут отрицательный заряд, его деятельность направлена на разрушение, а не на созидание. Не случайно Белинский видит в характере Печорина “переходное состояние души, в котором для человека старое разрушено, новое еще не появилось и в котором человек является лишь возможностью чего-то реального в будущем и полным призраком в настоящем”.

Предполагая, что читатели могут увидеть в романе злую насмешку над такими людьми, как Печорин, Лермонтов дает понять, что авторская ирония направлена не на само слово “герой”, а на словосочетание “нашего времени”, поскольку именно действительность помешала Печорину полностью реализовать себя. Итак, Пушкин и Лермонтов выбрали в качестве героев своего времени лучших представителей дворянства, людей, которые противостоят своей эпохе. Но новая эпоха создает нового героя, как, например, Базаров из романа Тургенева “Отцы и дети”. Базарова с уверенностью можно назвать выразителем духа 60-ых годов XIX века, так как в нем воплотились характерные черты того времени, которое, в отличие от эпохи Печорина, было отмечено стремлением к действию.

Базаров – разночинец, сын бедного помещика, врача. Именно разночинцы в то время становятся важной общественной силой. Персонаж романа представлен как один из молодых людей, которые “стремятся к борьбе”. Базаров – человек умственного труда и его увлечение естественными науками становится важной чертой эпохи. Аркадий Кирсанов говорит о своем друге, что “он все знает” именно потому, что в 60-ые годы естественные науки, конкретное действие и эмпирические знания становятся источником истины.

Для людей 60-х все явления и сама жизнь оцениваются с точки зрения главного критерия – пользы. Это влияет на отношение Базарова к природе, искусству и романтизму. “По моему мнению, Рафаэль не стоит и ломаного гроша”, - шокирует окружающих Евгений. “Хороший химик в двадцать раз более полезен, чем любой поэт”, - утверждает персонаж романа и искренне в это верит. Его познания, способность многое делать рождаются прежде всего из деятельности, а не из духовного развития.

Философия предыдущего поколения решительно отождествляется Базаровым с романтизмом. “Мы действуем исходя из того, что считаем

полезным”, - заявляет новый герой своего времени. “В настоящее время наиболее полезно отрицание, и мы отрицаем”. Стремление к отрицанию, в свою очередь, выливается в особый тип мышления, называемый “нигилизм”. Это название происходит от латинского слова “ничто”. Нигилизм ставит полезное выше прекрасного, не признает никаких принципов и отрицает даже веру. Базаров остается верен своим убеждениям даже перед лицом смерти: он отказывается принять причастие, потому что признает только практическое действие.

Создавая в романе ситуацию, когда Базаров вынужден вести споры с выразителем идей дворянства Павлом Петровичем Кирсановым, Тургенев доказывает, что его герои — представители разных стадий русской общественной мысли. По мнению писателя, то, что источник и носитель мысли обновляются, — процесс закономерный и неизбежный, хотя представителями предшествующего этапа развития он будет восприниматься болезненно. Базаров вступает в диалог с предшествующим поколением, ибо только так он может доказать, что идеалы дворянства уже утратили свою прогрессивность.

Таким образом, Тургенев подтверждает, что пришло время для людей, которые сменяют героев дворянства.

Безусловно, поиск героя времени в русской литературе на творчестве Тургенева не заканчивается, как, собственно, образы Онегина, Печорина и Базарова не являются единственными в своем роде. Чичиков, Обломов, Штольц, Левин, Раскольников – вот лишь некоторые из персонажей, каждый из которых мог бы считаться “героем” своего времени. Тем не менее, на мой взгляд, именно Онегина, Печорина и Базарова можно считать героями в полном смысле этого слова, поскольку они не побоялись открыто противостоять обществу.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бердиева Ш. СВОЕОБРАЗИЕ СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ АНТИУТОПИИ НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВОДЕНИЙ Т. ТОЛСТОЙ //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 41-45.
2. Жаккар, Ж.-Ф. Даниил Хармс и конец русского авангарда / Ж.-Ф. Жаккар. – СПб, 1995.
3. Оромидинова, Д. (2023). ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ МИФОВ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (НА ПРИМЕРЕ МИФА О МИНОТАВРЕ). *Экономика и социум*, (6-1 (109)), 933-936.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

4. Пастернак, Б. Л. Письмо к Ж. де Пруайяр / Б. Л. Пастернак // Пастернак, Б. Л. Полн. собр. соч.: в 11 т. – Т. 10. – М., 2004.

5. Умаров, А. (2023). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 3(11).

6. Шавилова, Н. С. (2021). РОЛЬ ПАРОНИМИИ В АРСЕНАЛЕ ПОЭТИЧЕСКИХ ПРИЁМОВ У АНДРЕЯ ВОЗНЕСЕНСКОГО. In *МОЛОДОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ* (pp. 28-39).

7. Berdiyeva, S. (2023). Zamonaviy adabiyotda non-ficshning o ‘ziga hosligi. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(1), 59-62.

8. Shavilova, N. S. (2024). Peculiarities of Russian Language Teaching in the National Rural School of Uzbekistan. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 182-185.

UNIB O'SGAN O'Z YURTINGDAN AYRILMA

Shabbazova Nodira Xamzayevna

Termiz davlat universiteti Adabiyotshunoslik: o'zbek adabiyoti mutaxassisligi
2- bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada iste'dodli turkman shoiri Maxtumqulining hayot yo'li, Firog'iy taxallusini tanlashiga sabab bo'lgan omillar, o'zbek-turkman xalqlarining mushtarak aloqalariga bir nazar tashlandi.

Kalit so'zlar: Maxtumquli hayoti, she'rlari, vatanparvarlik, shoir ijodiga o'zbek xalqining chuqur ehtiromi, Firog'iy, ayriliq.

Аннотация: В данной статье рассмотрен жизненный путь талантливого туркменского поэта Махтумкули, факторы, побудившие его выбрать псевдоним Фироги, а также общие связи между узбекско-туркменскими народами.

Ключевые слова: жизнь Махтумкули, стихи, патриотизм, глубокое уважение узбекского народа к творчеству поэта, Фироги, разлука.

Abstract: This article examines the life path of the talented Turkmen poet Magtymguly, the factors that prompted him to choose the pseudonym Firogi, as well as the general ties between the Uzbek-Turkmen peoples.

Key words: life of Magtymguly, poetry, patriotism, deep respect of the Uzbek people for the work of the poet, Firogi, separation.

KIRISH

Atoqli turkman shoiri Maxtumquli Markaziy Osiyo xalqlari, jumladan o'zbek xalqining qalbida chuqur iz qoldirgan. Uning qo'shiqqa aylangan she'rlarini bilmagan o'zbek yo'q. Maxtumquli Firog'iy ijodiga, uning boy adabiy merosiga o'zbek xalqida qiziqish katta. Buning isboti tarzida, har yili u tug'ilgan sana Yurtboshimiz tashabbuslari bilan yurtimizda keng miqyosda nishonlanadi. Zero, Yurtboshimiz ta'kidlaganlaridek, "Beqiyos so'z san'atkori Maxtumquli Firog'iy nafaqat turkman xalqiga, ayni paytda butun Markaziy Osiyo xalqlari, xususan, o'zbek xalqiga ham birdek aziz va qadrlı siymodir. Maxtumqulining biror she'rini bilmaydigan o'zbek, yurtimizda uning kitoblari, qo'shiqlari kirib bormagan biror xonadon yo'q, desak, yanglishmagan bo'lamiz".[1, 367.] Bu yil Maxtumquli tavalludining 300 yilligini

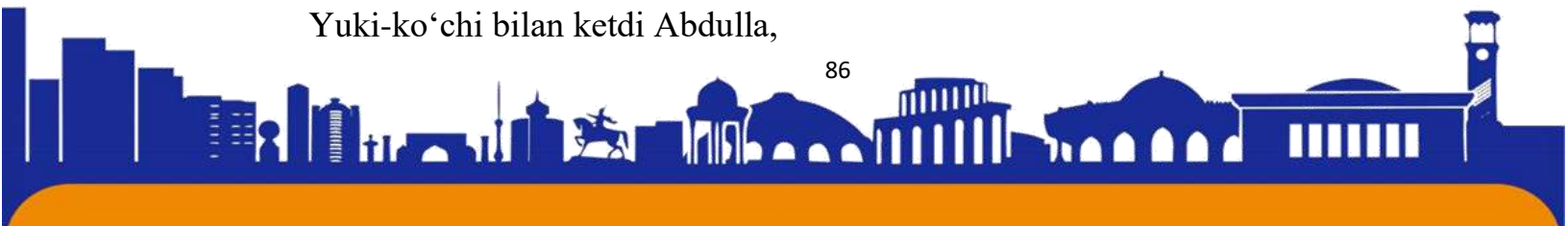

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

O‘zbekistonda ko‘tarinki tarzda nishonlanishi ko‘zda tutilib, O‘zbekiston Respublikasi Prezident Qarori imzolandi. Qarorda tashkiliy qo‘mita tuzilib, Maxtumqulining Tanlangan asarlari hamda uning ilmiy merosiga oid ilmiy maqolalar chop etilishi, spektakllar sahnalashtirilib, badiiy filmlar yaratilishi, “Maxtumquli she‘rlari bilan aytiladigan eng yaxshi qo‘shiqlar ijrochisi” respublika tanlovini o‘tkazish, tasviriy san‘at asarlari ko‘rgazmasini tashkil qilish, “Maxtumquli ijodining o‘zbek adabiyoti va san‘atida tutgan o‘rni” mavzusida xalqaro ilmiy konferensiya o‘tkazish ko‘zda tutilgan.

Atrek daryosi sohilidagi Hoji-Govshan qishlog‘ida dunyoga kelgan ulug‘ turkman shoiri Maxtumquli badiiy so‘zni e‘zozlagan, ma‘rifatli oila farzandi edi. Otasi Davlatmamad juda qobiliyatli, ma‘rifatli inson bo‘lgan. Maxtumqulining bobosi Maxtumquli (Maxtumquliga bobosining ismini qo‘yishgan edi) ham adabiyotga qiziqishi kuchli bo‘lib, she‘r yozishga havasmand inson bo‘ladi. Shoirning bobosida she‘r yozishga havasgina bo‘lsa, otasi Davlatmamad esa haqiqiy turkman shoiri bo‘lib, Ozodiy taxallusi bilan she‘rlar yozgan. Uning qariyb 6 ming misradan iborat pand-nasihat mazmunidagi “Vaz‘i ozod” (“Ozod vaz‘i”) nomli dostoni saqlanib qolgan. Bu asarlar Ozodiyning forsiy (voqean, u yaxshigina shohnamaxon bo‘lgan) va turkiy adabiyotdan, xususan, Alisher Navoiy ijodidan yetarli darajada xabardorligini ko‘rsatadi. [2, 4.] Shu sababdan, bevosita Maxtumqulining Navoiy ijodiga mehrini otasi uyg‘otgan desak, shubha qilmagan bo‘lamiz. Maxtumquli dastlabki ta‘limni ovulida otasidan oladi. So‘ngra 6 yoshida qishlog‘idagi Niyozsolih mulladan ta‘lim oladi. Maxtumquli Xalach atrofining Qiziloyoq qishlog‘idagi Idrisbobo madrasasida, keyinchalik Buxoroning Ko‘kaldosh, Xivaning Sherg‘oziy madrasalarida o‘qiydi. Nizomiy Ganjaviy, Firdavsiy, Fuzuliy, Alisher Navoiy kabi taniqli shoirlar ijodini chuqur o‘rganadi. O‘qishi davomida boshqa tengdoshlaridan o‘zining aqli, bilim salohiyati, o‘ta ziyrakligi va teran fikrlashi bilan ajralib turgan. Alisher Navoiyning ijodiga katta qiziqish bilan qaraydi, Navoiyni o‘ziga ustoz deb biladi. Maxtumquli 6 yoshidan she‘rlar yoza boshlaydi. Yozgan she‘rlariga Firog‘iy- “ayriliq” deb taxallus qo‘yadi. Maxtumqulishunoslar Maxtumquli bu taxallusni qo‘llashining asosiy sababi yaqinlaridan judo bo‘lib, hayoti davomida ko‘plab ayriliqlarga uchraganini ta‘kidlashadi. [3, 140.] Dastavval shoir ikki akasidan, so‘ngra otasi va ikki o‘g‘lidan ayriladi. Akalari Abdulla, Mamatsafodan ayrilig‘i shoirning “Kelmadi” she‘rida bayon qilingan:

Yuki-ko‘chi bilan ketdi Abdulla,

Hamma ketgan keldi, bular kelmadi,
Mamatsafo ketdi yordam bermoqqa,
Uzatganlar keldi, bular kelmadi.[4, 9.]

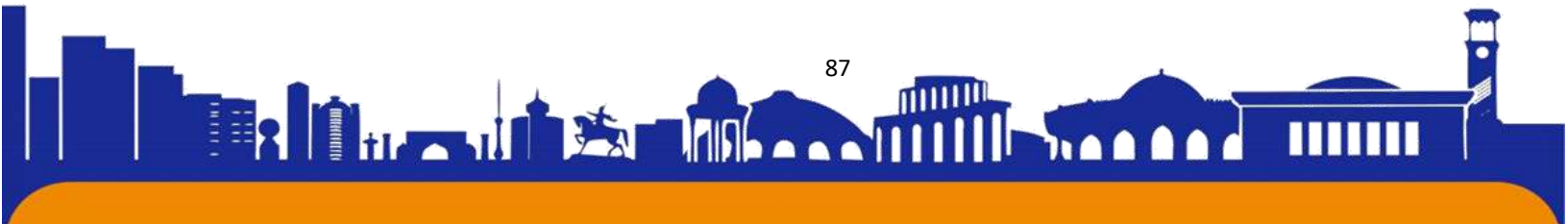
Turkman xalqi tarixining eng og'ir va eng notinch sharoitida yashagan Maxtumquli akalari Abdulla va Mamatsafolar Chovdirxon boshchiligida Afg'onistonga Ahmadshoh huzuriga vakil qilib yuboriladi va dushmanlar tomonidan shafqatsizlarcha o'ldiriladi. She'rida shoir hamma ketganlar keldi, lekin akalari uyiga qaytib kelmaganligini, bu xolat esa shoir qalbini iztirobga solganligi tasvirleydi. Shoir yaqinlarini yo'qotish qanchalar azob ekanligini sodda so'zlar ila bayon qilgan. Shoirning otasidan ayrilig'i azobi "Ozodim qani" she'rida aks etgan:

Falak, izlar edim, sen duchor bo'lding,
Ko'zimning ravshani – Ozodim qani?
Yuragim sug'urib itlarga berding.
Shahrimning sultoni – Ozodim qani?

Shoir falakdan ko'zini nuri, shahri sultoni otasi qayerdaligini so'rab, nola qiladi. Otasidan judo bo'lganidan so'ng, butun bir oila tashvishi Maxtumqulining zimmasida qoladi, chunki otasidan oldin ikki akasi vafot etadi. Katta oilaning barcha yuki shoir gardaniga tushadi. Maxtumquli mudarrislik, ota bobosidan qolgan to'qindo'zlik, temirchilik, zargarlik kasblarini o'rganadi va shu kasblarni mohir ustasi bo'lib yetishadi. Otasidan keyin ro'zg'or yuritishda shu kasblar unga qo'l keladi.

Shakar edi, zahar bo'ldi so'zlarim,
Za'farondek sarg'ayibdur yuzlarim,
Quvvat ketdi, xiralandi ko'zlarim
Minbarim azoni – Ozodim qani?[5, 11.]

Shoir otasining o'limidan so'ng shakar so'zlari zahar bo'lganligini, ranglari sarg'ayib, tanasidan quvvat ketib, ko'zlari xiralashganini, azoni minbari Otasi qayerda ekanligini falakdan so'rab, fig'on chekadi. Sababi otasi uni hayot yo'lini yoritgan mash'ala edi, otasi bilan hamfikir edi. Otasining bevaqt o'limi yosh shoirni qayg'uga soladi. She'rida shoir ichki kechinmalari, dard-iztiroblari aks etgan. Shuningdek, shoir she'rida o'xshatish san'atidan ham chiroyli foydalangan. Yuzini sarg'ayishini za'faron o'simligiga o'xshatadi. Shoir she'rlarida badiiy san'atlardan mohirona foydalangan. Shoirga yaqinlarini yo'qotishi qattiq ta'sir qiladi. Ayniqsa, sevgan yoriga moddiy

qiyinchiliklar tufayli yetisha olmaganidan qiynaladi. Buni quyidagi misralarida yaqqol sezishimiz mumkin:

Jon halqumga keldi, yondim, yorildim

Bag'ishlasang netar, yorni, ey falak!

Nachog'liq sevishdim, bevaj ayrildim,

Bag'ishlasang netar, yorni, ey falak!

Shoir yoridan ayrilib joni halqumiga kelib, yondim, yorildim deb azoblanadi. Qanchalik sevib, sababsiz ayrilganini nola qilib, falakdan yorni bag'ishlasang nima qiladi? deb murojaat qiladi. Aslida, falak timsolida Allohga murojaat qiladi.

Maxtumquli, dunyo eski jahondir,

Sevishmaklik bu dasturi zamondir.

Gunohim ko'p bo'lsa, karaming kondir,

Bag'ishlasang netar, yorni, ey falak! [6, 139.]

Shoir gunohlari uchun Allohdan kechirim so'raydi, Uning keng karamidan umidvor bo'ladi. Shoir Maxtumquli sevgan yoriga she'rlari orqali nazmiy haykal qo'ygan yetuk qobiliyat egasi desak, mubolag'a qilmagan bo'lamiz. Maxtumqulining barcha she'rlarida tasavvufona ohanglarni ko'ramiz. Naqlga ko'ra, Maxtumqulining ilk she'ri "Turgil, dedilar" manzumasidir. Shoir she'rda Alloh taolo ato etgan ma'naviy ikromni shukrona va hissiyot bilan bayon etadi:

Bir kecha yotardim, tunning yarmida, To'rtta otlig kelib, "Turgil!", dedilar, "Xabar bergaydirmiz fursat yetganda, Bul yerda erlar bor, ko'rgil!" dedilar. Nazarim tushganda ul to'rt mardona, Ko'nglim jo'sha keldi, boshim gardona,

deya shoir ma'no olamida erlar – valiy zotlarni ko'rib, ko'ngli jo'sh urib, boshi aylanganini aytib, his-hayajonini izhor etadi. Ma'no olamidan Maxtumquliga insonlarni she'r bilan Haqqa da'vat etish izni va iste'dodi berilgani manzuma zamirida ifodalangan. Bu "O'g'lon, Alloh yoring, borgil, dedilar" satridan ham anglashiladi. [7, 3-4.]

Maxtumquli bir qancha lirik she'rlar, lirik-epik dostonlar, g'azal va muxammaslar yozgan. Bizgacha uning lirik, falsafiy, didaktik ruhdagi 10 ming misradan ortiq she'rlari yetib kelgan. Maxtumqulining «Bo'lmasa», «Kelgay», «Bilan», «Naylayin», «Etmas», «Bular», «Ketdi zamona» va boshqa bir qator she'rlarida turkman xalqining hayoti, urf-odatleri, o'z davrining muhim ijtimoiy-siyosiy hodisalari, shoirning ichki kechinmalari teran ifoda etilgan.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Maxtumquli turkman xalqini hamjihat bo'lishini xohlaydi, turkman beklarini birlashishga chorlaydi, markazlashgan turkman davlatini tuzishga urinadi. Har bir she'rlarida turkman xalqini ahil bo'lib, yakdil bo'lishga chaqiradi. Maxtumquli she'rlarining tag zamirida xalqining ahvoliga achinishini his qilasiz. Har bir she'rlarida dard seziladi, shuning uchun ham shoirning ko'p she'rlari mashhur san'atkorlar tomonidan qo'shiq qilib kuylangan. Shoir she'rlari tili sodda va tushunarli bo'lib, barcha xalqlar tomonidan sevib o'qiladi.

Maxtumquli dunyo kezib, ko'p yurtlarda bo'ladi, musofirlik, faqirlik g'urbatini chekadi, o'z Vatanini sog'inadi. Vatan sog'inchiga atalgan she'rlarida shoir o'z yurtini sevish, undan ayrilmaslik to'g'risida nasihatlar qiladi. Shoirning shunday nasihatga boy bir she'rini keltirib o'tishni joiz deb bildim:

Mastona yurguncha g'ayr yurtinda,
Unib – o'sgan o'z yurtidingdan ayrilma.
Mag'rur kaklik kabi nafsing yo'lida,
Doma tushub, qanotingdan ayrilma.[8, 4.]

O'zga yurtdan o'zing tug'ilib o'sgan o'z yurtiding afzalligini, yurtidingdan ayrilib, kaklik kabi nafsning quli bo'lib, aldanib, qanotingdan ayrilib qolma deb shoir nasihat qiladi. She'rlari orqali buyuk adabiy meros qoldirgan Maxtumquli turkman xalqining istiqboli uchun yondi, turkman eli ravnaqi uchun joninida berishga tayyor edi.

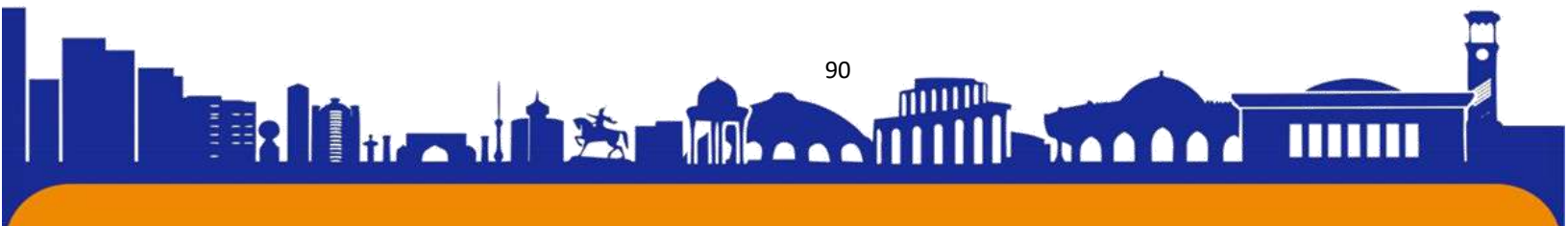
XULOSA

Maxtumquli she'rlarining tag zamirida asosiy g'oya xalqining orzu-umidlarini, or-u nomusini madh qildi. Maxtumquli she'rlari o'zbek adabiyotshunoslari tomonidan katta qiziqish bilan o'rganilyapti. Uning ayriliq taxallusini qo'lashida nimalar sabab bo'lgani shoir ijodi shinavandalari uchun qiziq. Shu sababdan, uning yaqinlari yo'qotishiga oid she'rlari tahlilga tortildi. Bu o'rganilganlar aslida Maxtumquli ijodidan bir tomchi, xolos. Uning adabiy merosini o'rganish, she'rlaridan dinimiz mazmun- mohiyatini anglash butun turk xalqi uchun, xususan biz o'zbek xalqi ixlosmandlari uchun yuksak sharaf tuyg'usini uyg'otadi. Pandu nasihatga boy she'rlari bizni yanada jo'shqinlikka undaydi. Zero, ajdodlari merosini chuqur bilmagan avlod tanazzulga uchrashi muqarrar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мирзиеев Ш.М. Миллий тараққиёт йулимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Тошкент.: “Ўзбекистон”, 2017, - Б, 367.
2. Қурбанов Т. “Беркарар девлет ислерин” // Махтумкули-250 (Научные доклад статьи и сообщение о поэте). – Ашхабад, 1989, С, 140.
3. Махтумқули Dunyo o‘tib boradir she’rlar. T: Sharq nashriyoti, 2007, 4-bet.
4. Kerboboyev B. Махтумқули drama. Komil Yashin Asarlar, Oltinchi jild, Tarjimalar. T: G’afur G’ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti, 1980, 139- bet.
5. Shomuhamedov Sh. Махтумқули she’riyatidan, T: 1976, 9-11- betlar.
6. Kenjabek M. Saylanma. Махтумқули-valiy shoir. www.ziyouz.com, 2007, 3-4-bet.
7. Махтумқули- Firog’iy. Saylanma. T.: O‘zbekiston, 2008, 4- bet.

ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ ПРОЗА: ОТРАЖЕНИЕ РЕАЛЬНОСТИ ЧЕРЕЗ ПЕРО ПИСАТЕЛЯ

NON-FICTION: REFLECTION OF REALITY THROUGH THE WRITER'S PEN

Shaxnoza Berdiyeva

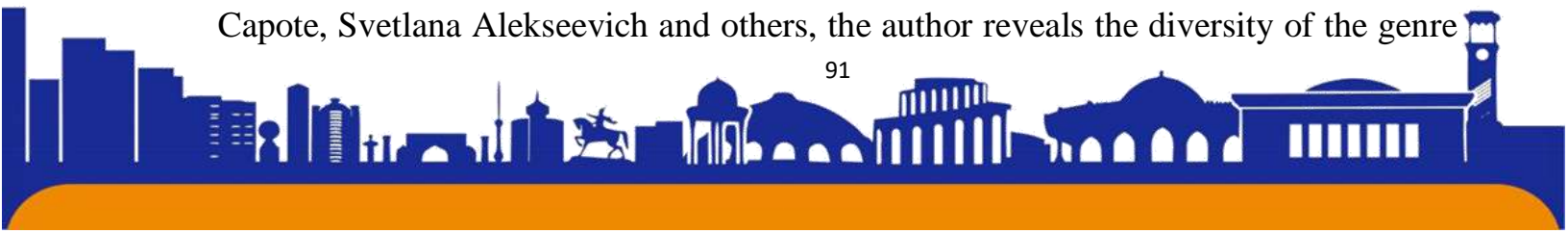
Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

E-mail: shat19@inbox.ru

Аннотация. Статья "Документальная проза: отражение реальности через перо писателя" представляет собой обзор жанра документальной прозы в современной литературе. Автор анализирует особенности этого жанра, его историю и значение в современном обществе. Обсуждается влияние документальной прозы на формирование общественного мнения, выявление социокультурных проблем и стимулирование аналитического мышления читателей. Через примеры известных произведений таких авторов, как Трумен Капоте, Светлана Алексиевич и другие, автор раскрывает разнообразие жанра и его способность к передаче реальности жизни. Статья призвана погрузить читателя в увлекательный мир документальной прозы и показать важность этого жанра как источника понимания современности и источника вдохновения для читателей различных возрастов и культурных контекстов.

Ключевые слова: документальная литература, реальные события, факты, Трумен Капоте, Светлана Алексиевич, особенности документальной прозы, социально-политические проблемы, исторические события, эмпатия, важные темы.

Annotation. The article "Non-fiction: Reflecting Reality through the pen of a writer" is an overview of the genre of documentary prose in modern literature. The author analyzes the features of this genre, its history and importance in modern society. The influence of documentary prose on the formation of public opinion, the identification of socio-cultural problems and the stimulation of analytical thinking of readers is discussed. Through examples of famous works by such authors as Truman Capote, Svetlana Alekseevich and others, the author reveals the diversity of the genre

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

and its ability to convey the reality of life. The article aims to immerse the reader in the fascinating world of nonfiction and show the importance of this genre as a source of understanding of modernity and a source of inspiration for readers of different ages and cultural contexts.

Key words: non-fiction, real events, facts, Truman Capote, Svetlana Alekseevich, features of documentary prose, socio-political problems, historical events, empathy, important topics.

Жанр документальной прозы является одним из наиболее увлекательных и значимых направлений в современной литературе. Он представляет собой мощный инструмент передачи реальности через призму литературного творчества. В данной статье мы погрузимся в мир документальной прозы, проанализируем его особенности, историю и значение в современном обществе, а также рассмотрим влияние этого жанра на формирование общественного мнения и стимулирование аналитического мышления читателей.

Жанр документальной прозы имеет давнюю и интересную историю, начиная с древних времен до современности. Этот жанр литературы стремится передать реальные события, факты и идеи в форме прозы, чтобы раскрыть истину и вызвать у читателя интерес к изучению реального мира. Первые письменные произведения, которые можно отнести к документальной прозе, появились еще в Древнем Египте и Древней Греции. Одним из примеров такой ранней документальной прозы можно назвать "Историю Геродота", который описывал историю и культуру различных народов. С развитием письменности и печати жанр документальной прозы стал все более популярным. В эпоху Просвещения в Европе появились множество документальных произведений, затрагивающих различные аспекты общества, науки и искусства. В XIX веке документальная проза стала обретать свои собственные формы и стили. Одним из определяющих произведений этого времени можно считать "Письма о природе" Жоржа Санда, где автор описывает природу и обычаи французской деревни.

В XX веке жанр документальной прозы стал особенно актуальным, поскольку авторы все более часто обращались к реальным событиям и проблемам в своих произведениях. Такие авторы, как Джон Стейнбек, Джордж Оруэлл, Травис Хаммонд, Эллен Уилксон и другие, создавали произведения, которые

отражали социальные, политические и экономические реалии своего времени. С появлением цифровых технологий и интернета в XXI веке документальная проза стала доступной широкой аудитории через различные средства массовой информации и платформы. Современные авторы продолжают развивать и расширять границы документальной прозы, обращаясь к новым темам, аспектам и идеям. Таким образом, история жанра документальной прозы богата и разнообразна, и она продолжает развиваться и процветать в наше время.

Одной из ключевых особенностей документальной прозы является стремление к достоверному отражению реальности. Писатели этого жанра исследуют и фиксируют события, людей, идеи без вымысла и украшения. Через перо писателя реальность приобретает новые измерения, вызывая у читателей глубокие эмоции и размышления. За счет использования фактов, интервью, дневниковых записей и других документов документальная проза создает живые и уникальные образы, которые касаются нас прямо в сердце.

Документальная проза - это жанр литературы, основанный на реальных фактах, событиях и историях, который стремится передать читателю правдивую картину мира. Два известных представителя этого жанра - Трумен Капоте и Светлана Александровна Алексеевич - каждый в своей сфере создали произведения, которые стали яркими образцами документальной прозы. Трумен Капоте, американский писатель и журналист, прославился своими работами в жанре "новая журналистика". Его наиболее известное произведение "Завтрак у Тиффани" изначально было рассказом о светской жизни Нью-Йорка, но позже Капоте обратил внимание на историю убийства четырех членов семьи в Канзасе, которая легла в основу его знаменитого рассказа "Хладнокровное убийство". В этом произведении автор совместил жанры документальной прозы и романа, рассказывая о реальном преступлении, переживаниях членов семьи убитых и самом убийце.

Светлана Алексеевич – известный белорусский писатель и лауреат Нобелевской премии по литературе. В ее творчестве особое место занимает документальная проза, которая позволяет ей создавать глубокие, эмоционально насыщенные произведения, основанные на реальных событиях и мнениях людей. В книге "У войны - не женское лицо" Светлана Алексеевич рассказывает о женщинах, участвовавших во Второй мировой войне. Она собрала реальные

истории, свидетельства и воспоминания женщин, которые принимали участие в боевых действиях, работали на фронте, врачевали раненых, сталкивались с тяжелыми испытаниями военных лет. Стиль работы Светланы Алексиевич в этой книге впечатляет своей искренностью и психологической глубиной. Она не только рассказывает о событиях войны, но и исследует внутренний мир и чувства своих героинь. Она поднимает важные вопросы о женской силе, стойкости, жертвенности и любви в самых тяжелых условиях. Книга "У войны не женское лицо" показывает, что война оставляет след не только на территории, но и в сердцах людей. Светлана Алексиевич открывает перед читателями новую перспективу на события войны, показывая ее через призму женского взгляда и опыта.

Это произведение не только памятник женщинам-героиням, оно также позволяет нам задуматься о том, как война меняет человека, его ценности и понимание мира. Благодаря работам Светланы Алексиевич мы можем услышать голоса тех, кто испытал ужасы войны на себе и кто преодолел их с достоинством и силой, независимо от пола. И Трумен Капоте, и Светлана Алексиевич умело используют факты, интервью, документы и свое тонкое чувство стиля, чтобы воссоздать живые истории, которые трогают сердца читателей и заставляют задуматься о важности правдивого повествования. Оба писателя отличаются высоким профессионализмом, глубоким пониманием человеческой психологии и умением создавать красочные и убедительные образы.

Документальная проза играет важную роль в формировании общественного мнения и освещении социокультурных проблем. Благодаря произведениям таких авторов, как Светлана Алексиевич и Трумен Капоте, читатели получают возможность погрузиться в реальную жизнь и переживания людей, столкнувшихся с трагическими событиями и вызовами современности. Данная проза способствует развитию эмпатии, понимания и сочувствия к окружающему миру, что является важным шагом к построению гуманного общества.

Документальная проза – это не просто жанр литературы, но и мощное средство отражения реальности через перо писателя. Художественные произведения в этом жанре позволяют нам увидеть исторические факты, социокультурные события и человеческие судьбы через призму литературного

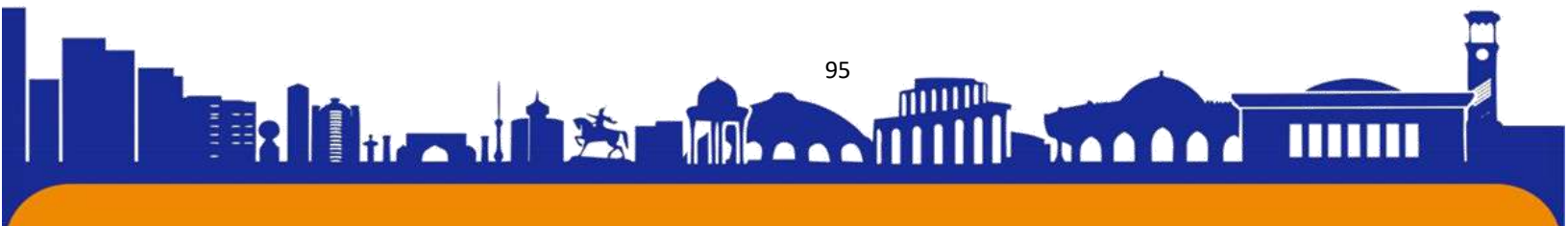
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

воображения авторов. Они берут нас за руку и проводят сквозь запутанные дорожки прошлого и настоящего, оставляя в наших сердцах эмоции и понимание.

Таким образом документальная проза дает нам возможность погружаться в различные эпохи, переживать события более глубоко и, в конечном итоге, обогащать наше мировоззрение. Она играет важную роль в сохранении исторической памяти, отражении социокультурной ситуации и вызове к размышлениям над человеческой сущностью. Через документальную прозу мы видим, как писатели передают реальность своим уникальным, литературным образом, разбирают сложные вопросы, вызывают эмоции и заставляют задуматься: что призывает нас к осмысленному взгляду на прошлое, нынешнее и будущее, помогая нам стать более сознательными и эмпатичными существами. Документальная проза – это мост между реальностью и искусством, между прошлым и настоящим, который позволяет нам увидеть мир с новой, литературной перспективой.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Документальная литература [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tolkslovar.ru/d5190.html>
2. Местергази Е.Г. Специфика художественной образности в «документальной литературе» [Текст] // Филологические науки. – №1. – 2007. – С. 3-8.
3. Berdieva, S. (2023). Documentary Imagery in Modern Non-Fictional Prose. *European Science Methodical Journal*, 1(3), 4-10.
4. Светлана Алексиевич « У войны - не женское лицо » Мастацкая литература 1985 г.
5. Berdiyeva, S. (2023). Zamonaviy adabiyotda non-ficshning o 'ziga hosligi. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(1), 59-62.

BADIIY KO‘CHIM VA RAMZNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATI

Rajabov To‘xtamurod Abdullayevich

(BuxDU O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası o‘qituvchisi)

Har bir davr adabiyoti, xususan, she‘riyatining nozik qirralarini ifodalovchi xususiyati, uslubiy yo‘nalishining she‘riy vaznlarga, janrlarga xos munosabati namoyon bo‘ladi. Bu jarayonda badiiy ko‘chim ham she‘riyatga ta‘sirini o‘tkazadi. Barcha davrlarda individual xususiyatdan kelib chiqib ijod qilinishini inkor qilib bo‘lmaydi. Zamonaviy o‘zbek she‘riyati ham mana shunday jarayonni boshidan kechirdi va bu jarayon davom etmoqda. Bu davrda ko‘chimlarni qo‘llashda ularning shakliy tuzilishiga ko‘proq e‘tibor berildi. Yillar davomida taroshlangan va yaxlitlangan simvol va ramzlarga yangicha yondashuvlar paydo bo‘ldi. Ijodkorlar ushbu shakllar, simvollar orqali mavzu va g‘oyani ochib berish yo‘lidan yurdilar. Jahon adabiyotshunosligida D.S.Uang badiiy adabiyotdagi asarlardan olingan ayrim ramz va metaforalarni san‘at ko‘rinishlaridan biri sifatida tahlilga tortib, an‘anaviy san‘atni tadqiq etish asnosida ramz va metaforaning tarixiy rivojlanishini ham o‘rganadi.

Zamonaviy she‘riyatdagi simvollar misrada yuzaga kelishi, fikrni to‘la ochib berishga xizmat qilishi va jarayonga aloqasi nuqtayi nazaridan alohidalik hosil qiladi. Simvol barcha sohalarda uchrashi, uning she‘riyatga singishida ham shoirning mahorati jiddiy o‘rin egallaydi. “Simvol (grekcha “sumbol” so‘zidan olingan bo‘lib, qadimgi greklarda maxfiy bir tashkilot a‘zolarining bir-birini tanib olish uchun qo‘llangan shartli belgidir) belgi tushunchasini anglatadi”. Poetik simvollar tashqi ko‘rinish jihatidan intim tuyg‘ularni belgilar orqali ifodalashga xizmat qiladi. Shu bilan bir qatorda, simvol o‘zi ifodalayotgan tushunchani aniq va badiylik me‘yorlariga amal qilgan holda ko‘rsatishi ham shart hisoblanadi. Simvolning turli sohalarda uchrashini tadqiqotchi N.Kostoromov to‘la tadqiq etadi. “Simvallashtirish nisbatan turli sohalarda uchraydi. Farq shundaki, ayrim hollarda (poetik simvollarda) simvol insonning mavjud psixik xususiyatlariga suyangan holda yuzaga keladi, boshqalarda esa (simvol-belgida) u sun‘iy bo‘ladi, shuning uchun ham u o‘ta shartli mohiyatga ega”. Simvol she‘rda g‘oya jihatidan hikoyaga teng muayyan bir ma‘noni ochishga yordam bera oladi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Albatta, she'riy parchada keltirilgan simvolni to'g'ri va aniq tahlil qilish uchun simvol anglatgan ramziy ma'noni aniq tushunib yetish talab qilinadi.

Otlar tishi qariydi,
Palaxmonlar belog'riq.
Shahar devor ko'ksida
Kunda ochilar yoriq.

Adabiyotshunos olim D.Quronov ta'kidlaganidek: "Badiiy asar ijodkorning borliq bilan munosabati mahsuli o'laroq dunyoga keladi". Yuqoridagi she'rda ham ijodkor o'zini tarix qa'riga tashlaydi. Qolaversa, barcha urushlar, vayronagarchiliklar tugab dorilomon kunlar boshlanayotgani haqida to'lqinlanib so'zlaydi. Voqelik mazmunini ochib berishda esa palaxmon obrazidan foydalanadi. "Palaxmonlar belog'riq" satri orqali urush bizdan yiroq ketganiga ishora qiladi. Palaxmon so'zi ramziy ma'noda qo'llangan bo'lib, urush va vayronagarchilik ramzi sifatida ishlatilgan.

Aslida, she'riyatda mantiq va simvol hayotiy xulosalar bilan aralashgan holda ifodalanishi lozim. Ramz ko'chim sifatida qabul qilinib, u hayotiy misollar orqali ifodalanmas ekan, bunday simvollar o'z oldiga qo'ygan maqsadga erisholmaydi. Qolaversa, ko'chim va timsol tugallangan obraz yaratishda o'zaro yaxlitlikka erishishi lozim. Buning uchun esa ijodkordan ma'lum bir me'yor va aniq ritm talab etiladi. "Badiiy detal, timsol va obrazga singdirilgan fikr, g'oya o'zining ma'no darajalarining alohida qavatlanishi bilan musiqadagi yanglig' notalar jamuljamligini eslatadi. O'z navbatida, har qanday badiiy obrazning, yaxlit she'riy matnning yuzaga kelishida badiiy detal va badiiy timsol pog'ona vazifasini o'taydi".

Ma'lumki, folklor an'analari bilan sug'orilgan adabiyotimizda bitta obraz ham simvol darajasiga ko'tarilishi va ko'chma ma'no ifodalashi mumkin. Xalq og'zaki ijodi orqali millatimiz ongiga singgan ba'zi obrazlar zamonaviy she'riyatda simvol darajasiga chiqqan. Masalan, Alpomish, Farhod, Tohir obrazlari bunga dalil bo'la oladi. Chunki bulardagi alohida holat va ustunlik boshqa obrazlarga nisbatan chuqur o'rnashgan. Shuning uchun ham qahramonlik, fidokorlik, sevgi tushunchalari, odatda, shu obrazlar atrofida mujassamlashtirilgan. Natijada, katta ma'noni ifodalagan tushunchalar ramz darajasiga ko'tarilgan. Davr shoirlari umumiy holatni ifodalashda mazkur ramzlardan foydalanish an'anasini o'rganishgan. An'anaviy xususiyatga ega bo'lgan ushbu ramzlar ham hech qanday qoidasiz, hech qanday ifodasiz to'g'ridan to'g'ri ko'chim turi sifatida kela oladi:

O'g'lim desang, osmonlarga
G'irotd bo'lib uchgayman,
Chambil yurtda Alpomishga
Navkar bo'lib tushgayman,
Padarkushdan pana qilib
Ulug'beging quchgayman,
G'ichir-g'ichir tishimdagi
So'lig'imsan, Vatanim....

“A.A.Potebnya o'z davrida metaforani “qisqartirilgan qiyos” deb atagan edi. Darhaqiqat, masalaga bir tomonlama yondashilsa, bunday nomlash (atash) metaforizatsiya hodisasining xarakteriga va ayni paytda o'zbek tili dalillariga ham mos keladi”. Alpomish obrazi butun bir millat uchun qahramonlik namunasi ekanligi barchaga o'zida ravshan. Shoir aynan mana shu holatni nazarda tutadi. Biron kishining o'g'il farzandi bo'lsa, beixtiyor “Alpomishday yigit bo'lsin” deya niyat qiladi. Ko'rinib turibdiki, Alpomish o'zbek xalqi uchun qahramonlik ramzidir. Shoir shundan foydalanib, butun bir millat vakili sifatida qahramonning navkari bo'lishni xoxlaydi. Ramz bir necha kishida uchraydigan fazilatlarni bir kishi atrofida birlashtiradi. Ya'ni yuzlab insondan umumiy yaxshi sifatlarini oladi va o'zi gavdalantirayotgan obrazda umumlashtiradi va shu kabi holatlar evaziga adabiyotshunoslikda ramz yuzaga keladi. Ramziy obraz yillar o'tgani sari zamon zayliga qarab to'lishib, mukammallashib boradi. Shuning uchun o'z ahamiyatini yo'qotmasdan, yangilanib boraveradi. Davr ijodkori esa zamonlardan oshgan obrazni mohiyatan yangilab ishlata boradi.

Zamon shoirlari ramzlarga asoslangan ko'chmlarni qo'llashda (ular yaratilmaydi, matnga tayyor holda olib kiriladi) an'anaviylikdan chetga chiqmaydi, poetikada shakllangan qoliplar asosida ish ko'radi. Ramziy ko'chmlar hosil qilishda shakliy jihatdan ularga ta'sir etmay yangi ma'noviy qirralarni kashf etishlari tabiiy.

She'riyatda ramzlarning tuzilishi va uning turli o'rinlarda turli ma'nolarda kelishini majoziylik nuqtayi nazaridan tahlil qilib to'laroq anglash mumkin. Har bir ramz ma'lum bir poetik ifoda va shu ifodaga asos bo'luvchi ma'lum bir unurni ifodalaydi. Shoirning ruhiy holati obrazlarni qanday ramziy ma'noda qo'llash uchun asos bo'lishini ta'minlab beruvchi unsur sanaladi. Shu orqali bir-birini takrorlamaydigan, bir-birini inkor qilmaydigan, o'zaro yaqinlikka ega, ammo jiddiy farqlarga uchragan bir qator ramziy obrazlar she'riyatga kirib keladi. Xuddi mana shu

holat poetikada xilma-xillikka sabab bo‘ladi. Ushbu holatlarning barchasi esa poetik ifodaning yuzaga kelishiga sabab bo‘luvchi vositaga aylanib qolganini sezish ham qiyin bo‘lib qoladi. So‘zning belgilari boshqa so‘zlar bilan bog‘langanidan keyin yaralgan obraz o‘zining xususiy ifodasiga aylanib qoladi. Shundan so‘ng poetik ifoda ikki so‘zning qo‘shilishini emas, balki ramzga aylangan obrazni o‘zida ifodalab boradi. Natijada, misrada aks etilgan va akslantirilgan so‘zlar yuzaga keladi. Bu esa poetik ifodalovchi va poetik ifodalanovchi kabi tushunchalarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi.

Somon yo‘llarida yuribmiz, mana,
Falak burjlaridan irjaymoqdamiz.
Ko‘kda Zuhrodan ham so‘rab ko‘r, mana,
Goh hingirlab, goho tirjaymoqdamiz.

Mazkur namuna ustozlar ijodini davr ijodidan yuqori baholab yozilgan she‘r sanaladi. Zuhro yulduz esa yetolmaslik va go‘zallikning ramzi sanaladi. Zuhro yulduz eslanganda beixtiyor yuksaklik va ulug‘lik gavdalanadi kishida. Bu o‘rinda Zuhro ifodalanayotgan ramz sanaladi, atrofidagi so‘zlar esa o‘z-o‘zidan ifodalovchiga aylanib boradi. Ushbu misoldan anglash mumkinki, aslida shoirning tafakkur darajasi o‘quvchining tafakkuridan ustunroq bo‘lishi lozim. Shundagina shoir o‘zi anglagan irfoniy tuyg‘uni o‘quvchiga ko‘chim tarzida beqiyos yetkazib bera oladi.

Yuqorida keltirilgan she‘riy parchadan ko‘rishimiz mumkinki, ijodkorning mahorati, shoirlik tasavvuri, xayolot ummonining boyligini ko‘rsatuvchi badiiy vosita ramzdir. Ramziylik asosida ma‘no ko‘chirish jahon adabiyotidagi barcha ijodkorlar uchun umumiy, mushtarak holatdir. Shuning uchun ham dunyoviy va milliy adabiyotdagi ramziylik bir-biriga mos tushadi.

Barcha davr she‘riyatida ham simvol va ramziy obraz majozning bir turini ifodalab kelgan. Ramz hamisha majoz bo‘la oladi, ammo har qanday ko‘chim turi ramziylik hosil qilolmaydi. She‘riyatda metaforalarga simvol tarzida qarash ham uchraydi, ammo ko‘chim simvol darajasiga chiqishi uchun bir qator talablarga javob berishi kerak. Avvalo ramz bo‘lishi uchun bitta ko‘chim o‘zida bir necha ma‘noviy qirrani umumlashtirgan bo‘lishi, she‘riyatda ramz sifatida o‘rtaga tashlangan ko‘chim turining maqsad va vazifalari barcha o‘quvchilarga birdek tushunarli bo‘lishi, ifodalanayotgan ko‘chimning o‘rni o‘zgargan taqdirda ham uning ma‘noviy bo‘yoqdorligiga putur yetmasligi kerak. Mana shu holatdagina ko‘chim ramz darajasiga

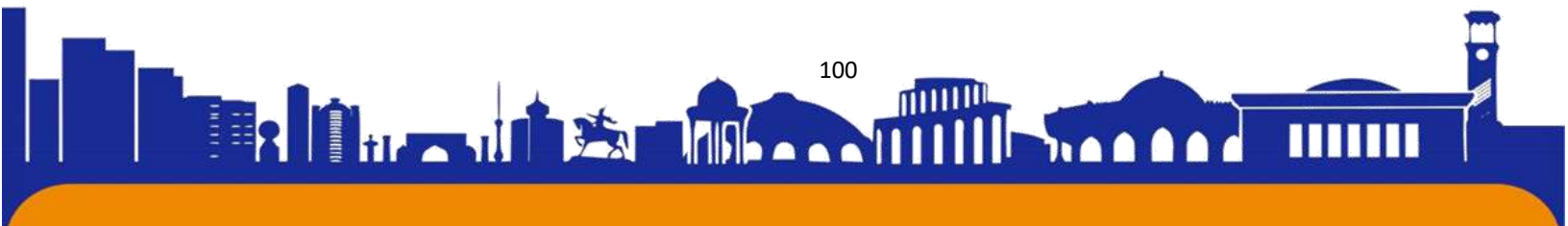

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

chiqadi, boshqa holatlarda esa metafora, yoki metonimiyaning bir ko‘rinishi sifatida qoladi. Barcha voqea-hodisa va narsalarni shartli ravishda boshqa nom bilan ifodalash ramziy ko‘rinishni hosil qilavermaydi. Voqea-hodisalarni boshqa nom bilan atash odatda tasviriy ifodalarni hosil qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI!

1. Шаропов А. Оламлар ичра оламлар – Т.: Фофур Фулом. 1978.
2. Н.Косторомов “Историческое значение южно-русского народного творчества”, журнал “беседа”, 1872, стр. 48.
3. Ражабов Д. Бадиий образ ва ритм табиати. – Б.: Бухоро, 2002
4. Ражабова И. Варазруд гулоби –Т.: Академнашр 2015.
5. Юсуф М. Сайланма. – Т.: Шарқ. 2007.
6. Абдуллаев А. Ўзбек тилида экспрессивликнинг ифодаланиши. – Т.: Фан, 1983.
7. Сирожиддин Саййид. Элдошларим, дилдошларим. – Т.: Адабиёт. 2021

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KREDITDAN SAMARALI FOYDALANISH

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

Hojiqulova Feruza Dona qizi

Termiz davlat universiteti talabasi

Jumayeva Nafisa Narzulla qizi

Annotatsiya: Tadbirkorlikni rivojlantirish iqtisodiy faoliyat sohasida dasturlar doirasida ilgari olgan kreditlaridan samarali foydalanib, tadbirkorligini yo'lga qo'ygan va kredit to'lovlarini o'z vaqtida amalga oshirgan kichik tadbirkorlik sub'yektlariga faoliyatini yanada kengaytirishi uchun mazkur kreditlardan takroran foydalanishga ruxsat etilishi jarayonidagi asosiy jihatlarini ko'rib chiqamiz.

Annotation: The main aspects of the process of allowing repeated use of these loans in order to further expand their activities to small business entities that have effectively used the previously received loans within the framework of programs for the development of entrepreneurship and made loan payments on time we'll see.

Kalit so'zlar: Tadbirkorlik, kredit, Imtiyozli kredit shartlaridan foydalanish, Moliyaviy moslashuvchanlikni oshirish, Yetkazib beruvchilar bilan ishonchni mustahkamlash, Investitsiyalar va hamkorlikni jalb qilish, Biznesni kengaytirishga yordam berish, Biznes krediti reytingini mustahkamlash.

Keywords: Entrepreneurship, credit, Access to preferential credit terms, Increasing financial flexibility, Strengthening trust with suppliers, Attracting investment and cooperation, Helping business expansion, Strengthening business credit rating.

Tadbirkorlikning dinamik manzarasida yaxshi kredit amaliyotini saqlashning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Korxonalarining kredit amaliyoti uning moliyaviy sog'lig'iga, o'sish trayektoriyasiga va umumiy muvaffaqiyatiga chuqur ta'sir qiladi. Ushbu maqola tadbirkorlikning barqaror o'sishini rag'batlantirishda ishonchli kredit amaliyotlarini qabul qilish va ularga rioya qilishning chuqur ta'sirini o'rganadi ;

1. *Imtiyozli kredit shartlaridan foydalanish:* Ijobiy kredit tarixini yaratish va qo'llab-quvvatlash qulay kredit shartlariga kirish eshigini ochadi. Kreditorlar

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

mas'uliyatli kredit boshqaruvi bo'yicha tasdiqlangan tajribaga ega bo'lgan korxonalariga past foiz stavkalari, moslashuvchan to'lov shartlari va kredit limitlarini oshirishni taklif qilishga ko'proq moyil.

2. *Moliyaviy moslashuvchanlikni oshirish*: Yaxshi kredit amaliyotlari korxonalariga turli ssenariylarni boshqarish uchun moliyaviy moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Ushbu moslashuvchanlik kompaniyalarga kengaytirish, uskunalar sotib olish yoki qiyin bozor sharoitlariga moslashish va chidamlilikni oshirish uchun moliyalashtirishni ta'minlash imkonini beradi.

3. *Yetkazib beruvchilar bilan ishonchni mustahkamlash*: Qattiq kredit tarixi kompaniyaning yetkazib beruvchilar oldida ishonchliligini oshiradi. Ushbu mustahkamlangan ishonchlilik yanada qulay to'lov shartlari, chegirmalar va etkazib beruvchilar bilan yaxshilangan munosabatlarga aylanadi, bu esa yanada silliq operatsiyalar va xarajatlarni tejashga yordam beradi.

4. *Investitsiyalar va hamkorlikni jalb qilish*: Investorlar va potentsial biznes hamkorlar kompaniyaning kredit qobiliyatini diqqat bilan o'rganadilar. Yaxshi kredit amaliyotini namoyish etish moliyaviy barqarorlik va mas'uliyatni anglatadi, biznesni sarmoya va hamkorlik imkoniyatlari uchun yanada jozibador qiladi.

5. *Iqtisodiy tanazzulga bardosh berish qobiliyati*: Kuchli kredit profiliga ega bo'lgan korxonalar iqtisodiy tanazzulga bardosh berish uchun qulayroqdir. Qiyin paytlarda kreditga ega bo'lish operatsiyalarni davom ettirish, strategik investitsiyalar va iqtisodiy noaniqliklar sharoitida imkoniyatlardan foydalanish imkoniyatini beradi.

6. *Biznesni kengaytirishga yordam berish*: Yaxshi kredit amaliyotlari biznesni kengaytirish uchun zarur bo'lgan mablag'ni ta'minlash uchun asosiy hisoblanadi. Kreditlar yoki kredit liniyalari orqali korxonalar ishonchli tarzda kengaytirish tashabbuslarini amalga oshirishlari, yangi bozorlarga kirishlari va kengaytiriladigan infratuzilmaga sarmoya kiritishlari mumkin.

7. *Sotuvchilar bilan yaxshiroq shartlarni muhokama qilish*: Ijobiy kredit tarixi korxonalariga sotuvchilar bilan yaxshiroq shartlarni muhokama qilish imkonini beradi. Bunga qulay to'lov shartlari, ommaviy xaridlar uchun chegirmalar va boshqa imtiyozlar kiradi, bu esa xarajatlarni tejashga va umumiy moliyaviy samaradorlikni oshirishga yordam beradi.

8. *Biznes krediti reytingini mustahkamlash*: Yaxshi kredit amaliyotlariga izchil rioya qilish biznes kredit reytingini oshiradi. Kuchli kredit reytingi qo'shimcha

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

moliyaviy imkoniyatlar, jumladan, yuqori kredit limitlari va turli moliyaviy mahsulotlardan foydalanish imkoniyatini yaxshilash uchun eshiklarni ochadi.

Tadbirkorlikni moliyalashtirishga turli yo‘nalishlarda yondashish mumkin. Bozor iste‘molchilarga nimani taklif qilishini va ushbu bitimlardan to‘liq potentsialidan qanday foydalanishni tushunish muhimdir. Iste‘molchilarning kompaniyangiz rivojlanishidagi ushbu dastlabki bosqich uning uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun juda muhim hisoblanadi.

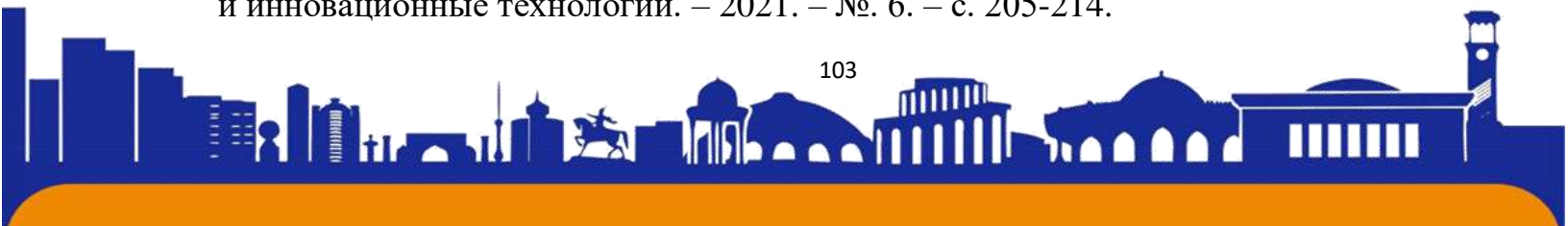
Kredit karta tadbirkorlikni moliyalashtirishning eng mashhur usullaridan biridir, ammo u diqqat bilan ko‘rib chiqishingiz kerak bo‘lgan bir nechta ogohlantirishlarni o‘z ichiga oladi. Eng muhimi, bu tadbirkorlik krediti bilan bir xil narsa emas va u iste‘molchilar bilishi kerak bo‘lgan turli xil oqibatlariga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maqolada tadbirkorlikning rivojlanishi samarali kredit orqali rivojlanishi bo‘yicha jarayonlar muhokama qilinib, taklif va tavsiyalar berilgan, shuningdek yaxshi kredit amaliyotlarining tadbirkorlik o‘shiga ta‘siri o‘zgaruvchan jarayon hisoblanadi. Imtiyozli kredit shartlarini ta‘minlashdan tortib investitsiyalarni jalb qilish va kuchli hamkorlikni rivojlantirishga qadar, mas‘uliyatli kredit boshqaruviga ustuvor ahamiyat beradigan tadbirkorlik dinamik tadbirkorlik landshaftida uzoq muddatli muvaffaqiyat va barqarorlik uchun o‘zini tutadi. To‘g‘ri kredit amaliyotini qabul qilish va qo‘llab-quvvatlash nafaqat moliyaviy tanlov, balki barqaror o‘shishni maqsad qilgan korxonalar uchun strategik majburiyat jarayonidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

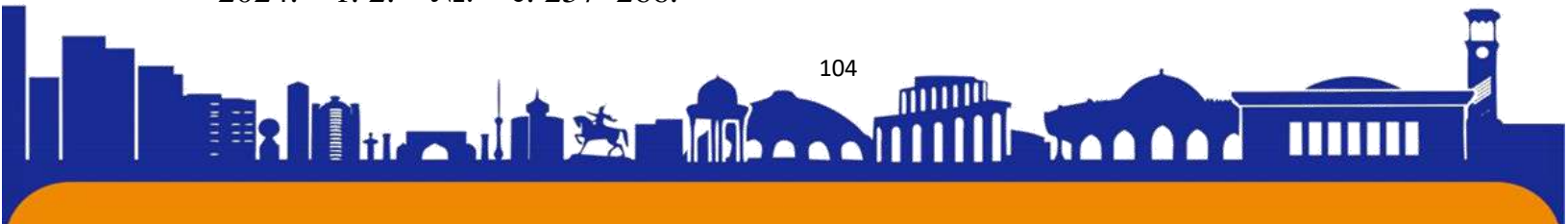
1. tulakov u., ch u., turaev b. increasing the income of the population is the guarantee of a prosperous life //test engineering & management. – 2020. – т. 83. – №. 3. – с. 609-615.
2. тўраев б. э., хатамов о. қ. арима модели ёрдамида курилиш ишлари хажмини прогноз қилиш (сурхондарё вилоятида мисолида).“ //uzbridge” электрон журнали. – с. 74-84.
3. to‘rayev b. e. et al. mahalliy byudjet daromadlarini arima modeli asosida prognozlash //journal of universal science research. – 2024. – т. 2. – №. 1. – с. 141-149.
4. тураев б. корреляционно-регрессионный анализ доли строительных работ в валовом региональном продукте сурхандарьинской области //экономика и инновационные технологии. – 2021. – №. 6. – с. 205-214.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

5. turaev b. e. forecasting the volume of construction work using the arima model (on the example of surkhandarya region) //scientific progress. – 2021. – т. 2. – №. 2. – с. 1287-1290.
6. hojiqulova f., eshquvvatov o. umumdavlat soliqlari va daromadlaridan mahalliy budjetlarga ajratmalar hisobi // " science shine" international scientific journal. – 2023. – т. 7. – №. 1.
7. qizi hojiqulova f. d., eshquvvatov o. a. mamlakat iqtisodiyotini yuksaltirishda sun'iy intellektning roli //golden brain. – 2023. – т. 1. – №. 23. – с. 19-23.
8. feruza x., eshquvvatov o. a. suniy intellektning mehnat bozoriga tasiri //" xxi asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta'lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. – 2023. – т. 1. – №. 8. – с. 36-39.
9. hojiqulova f. mahalliy byudjetlardaromadlarini shakllantirish asoslari //talqin va tadqiqotlar. – 2023. – т. 1. – №. 13.
10. hojiqulova f. moliyaviy texnologiyalarning rivojlanishi banklarning transformatsion salohiyatiga ta'siri //приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – с. 317-318.
11. hojiqulova f. et al. improving the tax system in our countrytraining issues //science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. 7. – с. 378-382.
12. hojiqulova f. mamlakatimizda soliq tizimini takomillashtirish masalalari //science and innovation. – 2022. – т. 1. – №. 7. – с. 378-382.
13. hojiqulova feruza dona qizi 'ta'lim sohasining bozor iqtisodiyotiga tasiri' - 2024. – т. 1. – №. – с. 220-223.
14. hojiqulova feruza dona qizi 'moliyaviy texnologiyalarning rivojlanishi banklarning transformatsion salohiyatiga tasiri' -2024. – т. 1. – №. – с. 407-410.
15. hojiqulova feruza dona qizi, & eshquvvatov otabek abdullayevich. 'surxondaryo viloyati bo'yicha investitsiyalar va qurilish faoliyatining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari hajmini arima modeli yordamida prognozlashtirish' //journal of universal science research, -2024. – т. 2. – №. – с. 382-395.
16. hojiqulov feruza dona qizi, & xojimuratov zafarbek jo'ra o'g'li. o'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalarning o'rni va ularni jalb etishning ilmiy-nazariy asoslari //journal of universal science research, -2024. – т. 2. – №. – с.20-31.
17. hojiqulova feruza dona qizi, & kenjayeva sabohat safarovna. surxondaryo viloyati aholi jon boshining asosiy kapitaliga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmini arima modeli yordamida prognozlashtirish //journal of universal science research, - 2024. – т. 2. – №. – с. 257–266.

MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA AGRAR SOHANING TUTGAN O'RNI

Xamidov Asilbek Umuruzoqovich

Termiz davlat universiteti talabasi

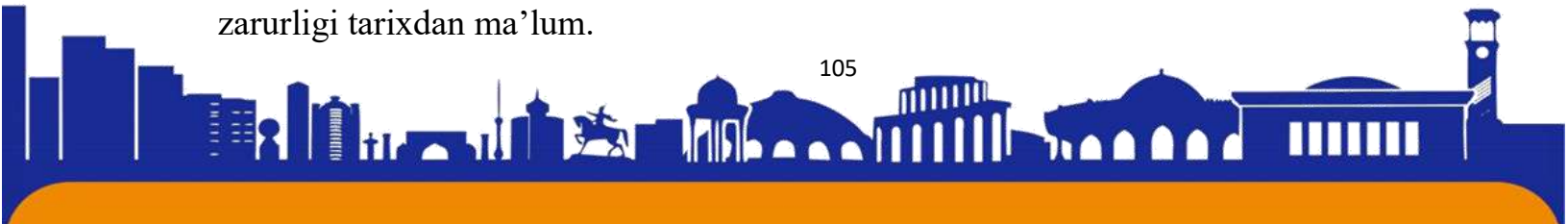
Ashurov Jaloliddin Eshpo'latovich

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolda agrar sohadagi muammolar, rivojlanish, muammolarga yechimlar, agrar soha va agroturizm o'rtasidagi bog'liqliklar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: agrar soha, paxtachilik, strategiya, agroturizm.

Markaziy Osiyo qadimdan o'zining qishloq xo'jaligi sohasining eng yuksak cho'qqilariga erishgan, ya'ni g'alla yetishtirish, yilqichilik, qo'ychilik kabi. Ko'rinib turibdiki, Markaziy Osiyo aynan, O'zbekiston mintaqasida agrar sektorda ishlovchi aholining bilim va tajribalari ko'p. Ammo Chor Rossiyasining O'rta Osiyo mamlakatlarini bosib olishi, undan so'ng paxtachilik siyosati doirasida, yuksak taraqqiy etgan qishloq xo'jaligi tanazzulga yuz tutdi, keyin Sobiq sovet ittifoqi(SSSR)ning kollektivlashtirishidan so'ng qishloq xo'jaligi tanazzuli yakunlandi, ya'ni unumdor bo'lgan yerlar paxta ekish uchun berildi, mamlakatda paxta xalq uchun yetishtiriluvchi g'alla miqdoridan ko'p edi va bu uzoq yillar davomida saqlanib kelgan qishloq xo'jaligi yutuqlarini yo'qqa chiqardi. Bu siyosatlar birgina qishloq xo'jaligi sohasiga emas, balki O'rta Osiyo tabiatiga ham o'zining aks ta'sirini ko'rsatmasdan qolmadi. Daryo suvlari orqali yangi, o'zlashtirilmagan cho'l hududlarini o'zlashtirish, paxta dalalarini sug'orish maqsadida foydalanish oqibatida Orol dengiziga suv yetib bormay, ko'lning qurib ketishiga olib keldi. Bu muvafaqqiyatsiz siyosatlar oqibatida yuzaga kelgan tabiiy va ijtimoiy muammolardan Markaziy Osiyo(O'zbekiston) hozirgi vaqtgacha ziyat chekib kelmoqda. Yuqoridagi fiklar asosida, agrar sanoat mintaqa iqtisodiyotini, hamda tabiatini rivojlantirishi ham yoki tanazzulga olib kelishi ham mumkin. Mintaqada agrar soha orqali iqtisodiyotni rivojlantirish bilan bir qatorda, o'sha hududning flora va faunasini ham rivojlantirish, faqat iqtisodiyotni emas, balki tabiatni ham o'ylash zarurligi tarixdan ma'lum.

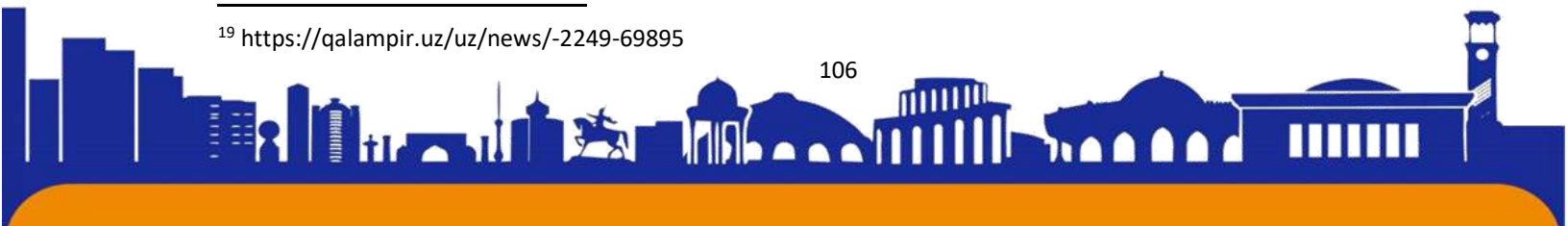

O'zbekiston mustaqillika erishgandan so'ng, yerlarni fermerlarga bo'lib berish, agrar sohani rivojlanishida dastlabki qadamlardan biri bo'ldi. Ammo 1991-yildan keyin ham paxta yetishtirish, qishloq xo'jaligida katta ulushga ega bo'lib keldi. Yana bir muhim faktga yuzlansak, 2003 yilda Jahon savdo tashkiloti kam rivojlangan mamlakatlarning paxta va paxta mahsulotlarining bozorga kirish imkoniyatlarini yaxshilash maqsadida "Paxta tashabbusi"ni ishlab chiqdi. Iqtisodiy rivojlangan davlatlar uchun paxta muhim mahsulot sifatida qaraladi. Ammo rivojlanayotgan va kam rivojlangan mamlakatlar uchun u "xavfsizlik yostig'i" hisoblanadi. Paxta ko'plab kichik qishloq fermerlari va ishchilari, ayniqsa, ayollar uchun keng foydalanuvchi manba bo'lib, dunyodagi eng qashshoq qishloq joylarida ish va daromad keltiruvchi mahsulotdir.¹⁹

Agrar sohadagi muammolar. Agrar soha faoliyati mintaqada to'g'ri yo'lga qo'yilmasa, iqtisodiyotda kerakli rivojlanishni bermaydi. Ya'ni dehqon va fermerlarga islohotlar orqali yetarli sharoit yaratib berilmas ekan soha rivojlanishda orqada qolib ketadi. O'zbekiston sharoitida qishloq xo'jaligi rivojlanishi sust ekanligining eng katta sabablaridan biri bu- mulk huquqi juda zaif himoyalanganligidadir. Buni quyidagicha izohlash mumkin: fermerlarning mulk daxlsizligi yaxshi himoya qilinmaganligi, mahalliy davlat organlari tomonidan oson olib qo'yilishi mumkinligi uchun yerga katta investitsiyalarni jalb qilmaydi va ekin miqdorining kamayib ketishiga olib keladi. Agarda fermerlar huquqlari to'la davlat himoyasiga olinsa, ular yerga katta investitsiyalarni jalb etadi va soha yaqin yillar ichida misli ko'rilmagan rivojlanishga erishadi. Keyingi muammolardan biri esa fermerlardan davlat xarid stavkalarining kamligi sababidan keyingi ekin mavsumigacha foyda va zarar bir bo'lib qoladi, keyingi rivojlanish uchun kam miqdordagi pul mablag'i jab etishiga olib keladi. Ammo bu muammolar sharoitida ham qishloq xo'jaligi 2023- yilda yetarli darajada o'sdi.(1-diagramma). 2040-yilga borib Markaziy Osiyo mamlakatlarida qurg'oqchilik bo'lishi prognoz qilinayabdi. Bu esa nafaqat qishloq xo'jaligiga, balki barcha sohalarga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi. Shu sababli ham keyingi yillarda suv muammosi ham agrar sohada dolzarb bo'lib boradi, bu esa oldimizda yechilishi qiyin bo'lgan katta boshqotirma turganidan darak beradi. Tomchilatib sug'orish, yokida

¹⁹ <https://qalampir.uz/uz/news/-2249-69895>

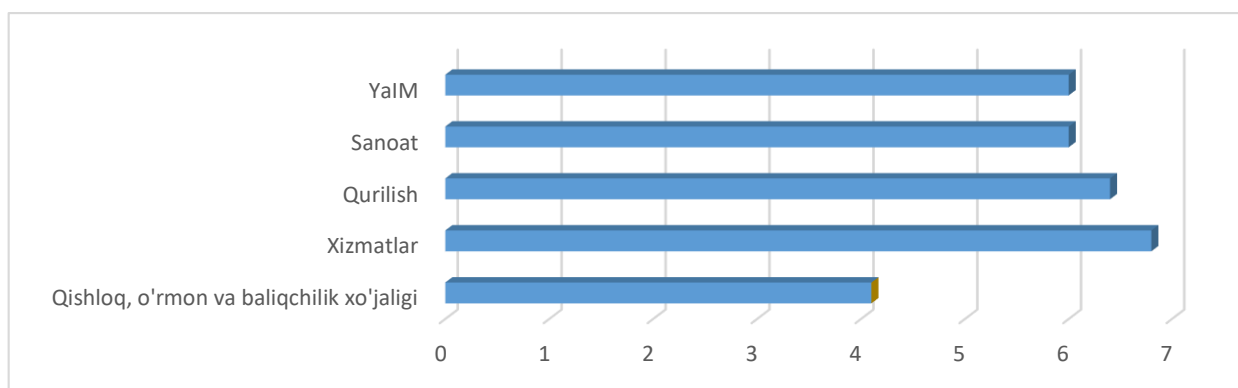

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

sug'orishda boshqa suvni tejavchi vositalardan foydalanilmasa, yomon oqibatlar tez orada o'zini ta'sirini ko'rsatishni boshlaydi.

1-rasm. 2023-yil holatiga O'zbekiston Respublikasi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning o'ish sur'atlari(o'tgan yildagiga nisbatan, % da)

Agrar sohani rivojlantirish. Agrar sohani rivojlantirish uchun hozirda ulkan ishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasi qabul qilingani

sohani tubdan isloh qilishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirda ushbu strategiya belgilab berilgan ishlarning amalga oshirilishi natijasida, qishloq xo'jaligida ko'plab sezilarli o'zgarishlar yuz berdmqda. Shu o'zgarishlarga misol qilib, Xo'jalik yuritishning zamonaviy uslublari va ilg'or shakllari, jumladan, turli ixtisoslashuvdagi klasterlar, qishloq xo'jaligi birlashmalari (kooperatsiya) tashkil etildi. Shu bilan birga, hududlarda jami 51,9 ming gektar er qayta foydalanishga kiritildi.²⁰ Qishloq xo'jaligini rivojlantirishda bir qator ustuvor yo'nalishda sanab o'tishni lozim topdim:

1. Femerlarga yer egaligini berish, ularning mulk himoyasini davlat tomonidan qat'iy nazoartga olish, bu bo'yicha qaror, farmon va qonunlarni ishlab chiqish. Fermerlarning yerdan uzoq vaqt foydalanishlariga imkoniyat yaratib berish. Bu esa ularga yerga uzoq vaqtli investitsiya kiritishlariga yordam beradi va hosilning oshishiga olib keladi.

2. Jahonning ilg'or texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatish, fermerlar uchun chetdan qishloq xo'jaligida foydalaniladigan texnologiyalarni olib kirishda, bojxona qiymatlarini minimallashtirish.

²⁰ <https://yuz.uz/uz/news/qishloq-xo'jaligini-rivojlantirishda-qanday-muammolar-bor->

3. Femerlarga agrar sohada dunyoning yetakchi o'rinlarda boruvchi, Germaniya, Amerika fermerlari bilan fikr, tajriba almashishlariga imkoniyatlar yaratib berish.

Agrar soha va Agroturizm o'rtasidagi bog'liqliklar. Agrar soha rivojlanib borar ekan, unga bog'liq bo'lgan agroturizm ham bir qatorda rivojlanishi uchun qulay sharoit bo'ladi. Sharq madaniyati, oilaviy tamoyillari, yashash sharoiti kabilarga qiziquvchi turistlarni mamlakatga jalb etadi. Bunda qishloqlarda turistlar yashashi uchun "sayyohlik uylari" tashkil etish, ularga qulay sharqona madaniyatni ko'rsatuvchi sharoitlar yaratib berishdan iborat bo'ladi. Agroturizmni tashkil etishning kompleksli tamoyili. Unga muvofiq qishloq joylarining tabbiy, ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy, ekologik, tarixiy resurlardan foydalanish maqsadida agroturizmni, tarixiy, diniy, etnik turizm turlari bilan birga qo'shib tashkil etish zaruratga aylanadi.²¹ Agrar sohani barqaror rivojlantirish uchun imkoniyatlar juda ham ko'p bo'lib, shulardan biri sifatida agroturizmni olishimiz mumkin. Agroturizmni tashkil etish va rivojlantirish orqali mintaqalarda qishloq aholisini ish bilan ta'minlanishiga, ularning qo'shimcha daromadlari oshishiga, agrar korxonalar va turistik korxonalarining foydalilik darajalarining yuqori bo'lishiga, qishloq infratuzilmasining yaxshilanishiga erishiladi. Zero, turizm daromadli soha ekanligi jahon amaliyotida o'z isbotini topgan. Ba'zi bir xorijiy mamlakatlarda agroturizm qishloq joylarni va qishloq xo'jaligini rivojlantirish va qo'shimcha daromad manbai bo'lib qolmoqda²²

XULOSA

Yuqorida yuritilgan fikrlarni jamlagan holda, agro soha iqtisodiyot uchun juda katta foyda olib keladi, ammo undagi muammolar hal qilinmasa, soha O'zbekiston iqtisodiyotida ulkan foyda olib kelolmaydi. Agro sohani rivojlantirish barobarida mamlakat infratuzilmasi, agroturizmni rivojlantirish uchun yetarli sharoitlarni yarata oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. D.A.Nazarova, Sh.S.Yusubova Agroturizmni hududiy tashkil etishning tamoyillari, rivojlanish modellari va ulardan amaliyotda foydalanish.

²¹ D.A.Nazarova, Sh.S.Yusubova Agroturizmni hududiy tashkil etishning tamoyillari, rivojlanish modellari va ulardan amaliyotda foydalanish. Ijodkor o'qituvchi ilmiy-amaliy jurnali. T.2021

²² S.N.Abdurahimov. Mamlakatda agroturizmni rivojlantirishda investitsiyalarni o'rni. "O'zbekistonda "Aqlli qishloq xo'jaligi" va "Qishloq xo'jaligi-4.0" konsepsiyalarini amalga oshirish: muammo va yechimlar" mavzusida Respublika ilmiy-amaliy anjumani. T.2021

2. S.N.Abdurahimov. Mamlakatda agroturizmni rivojlantirishda investitsiyalarni o'рни. "O'zbekistonda "Aqlli qishloq xo'jaligi" va "Qishloq xo'jaligi-4.0" konsepsiyalarini amalga oshirish: muammo va yechimlar" mavzusida Respublika ilmiy-amaliy anjumani. T.2021

3. I.Sh.Egamberdiyeva, "Ekoturizm", 25-bet, Toshkent-2021

4. R.Xaitboyev, Ekologik Turizm

5. M.A.Boltaboyev, I.S.Tuxliyev, B.SH.Safarov, S.A.Abduxamidov. Turizm: nazariya va amaliyot. 2018

6. Xursanova, S. A., & Turayev, B. E. (2024). Hudud dehqonchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini trend modellari yordamida prognozlashtirish. *Technical science research in Uzbekistan*, 2(2), 200-208.

7. Khurramov, E. X. (2019). Role of innovation in increasing efficiency of production of agricultural products in forestry. *Theoretical & Applied Science*, (10), 518-521.

8. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Global experiences in improving the economic mechanisms of irrigated land improvement. *Экономика и социум*, (6-1), 418-426.

9. Xudoyberdievich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligidagi asosiy vositalarni takomillashtirish va ularning iqtisodiy jarayonlari. *Journal of innovations in scientific and educational research*, 6(4), 1093-1096.

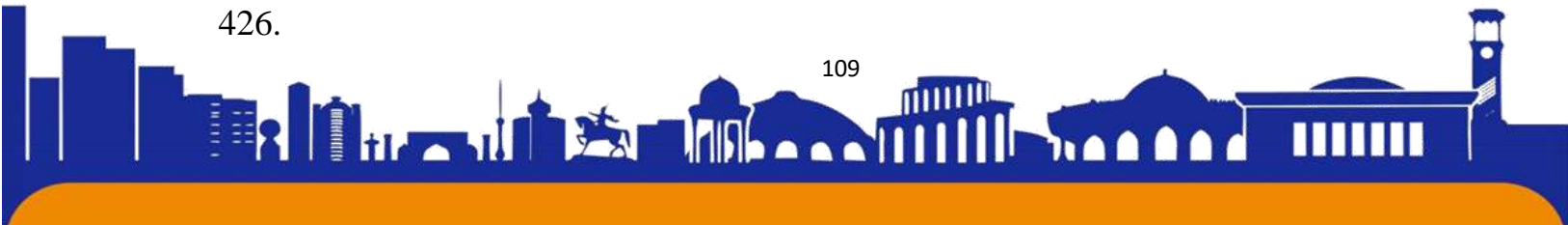
10. Xudoyberdievich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligida iqtisodiy kontsentratsiyaning roli. *Ijodkor o'qituvchi*, 3(29), 466-470.

11. Xudoyberdiyevich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligida investitsiya va uning samaradorligini oshirish. *Journal of Universal Science Research*, 1(5), 622-627.

12. Khurrama, E. X. (2020). Эффективное увеличение сельскохозяйственного производства на землях лесного фонда. *Theoretical & Applied Science*, (7), 5-9.

13. Sultonov, X. G. (2022). Effectiveness of attracting investments in improving the ecological condition of irrigated lands. *Экономика и социум*, (4-1 (95)), 56-60.

14. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Суғориладиган ерлар экологик ходатини яхшилашнинг иктисодий механизмини такомиллаштиришда жаҳон тажрибалари. *Экономика и социум*, (6-1 (85)), 418-426.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

15. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Global experiences in improving the economic mechanisms of irrigated land improvement. *Экономика и социум*, (6-1), 418-426.

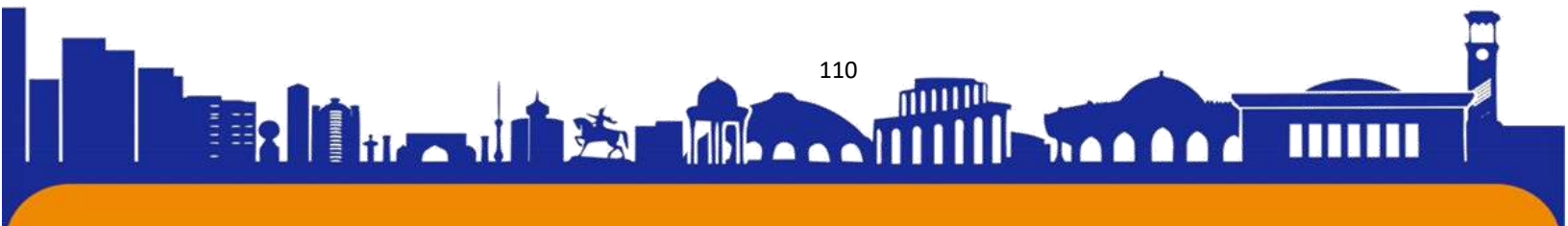
16. Ibragimov, A., & Sulstonov, X. (2019). Bioecology rare species and extinction of the surkhan state natural reservoir. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(2), 77-81.

17. Нормуратов, О. У., Султонов, Х. Г., & Турсунова, Ш. Г. (2017). Влияние различных норм минеральных и органических удобрений на динамику питательных элементов почв и их вынос хлопчатником. *In international innovation research* (pp. 119-123).

18. <https://kun.uz/>

19. <https://yuz.uz>

20. <https://qalampir.uz>

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIK PALATASI VA SENATI O‘RTASIDAGI KELISHMOVCHILIKNI BARTARAF ETISH TARTIBI

Sobirov Sardorbek Bahodir o‘g‘li

Toshkent Davlat Yuridik universiteti, Jinoiy odil sudlov fakulteti 2-bosqich talabasi

sardorsobirov120502@gmail.com

Abdiqahhorov Davlatbek Muzaffar o‘g‘li

Termiz davlat universiteti yuridik fakulteti 3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik Palatasi hamda Senati o‘rtasida qonun loyahasini qabul qilish yoki boshqa protseduraviy kelishmovchiliklar ortidan yuzaga kelgan ziddiyatlar, oqibatlar va uni bartaraf etish tartibi haqida to‘liq yoritadi. Oliy Majlis Qonunchilik Palatasi va Senati o‘rtasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan kelishmovchilik asosan qonun qabul qilish jarayoni bilan bog‘liq bo‘lganligi sabab ushbu jarayonni to‘liq yoritishga qaror qilindi.

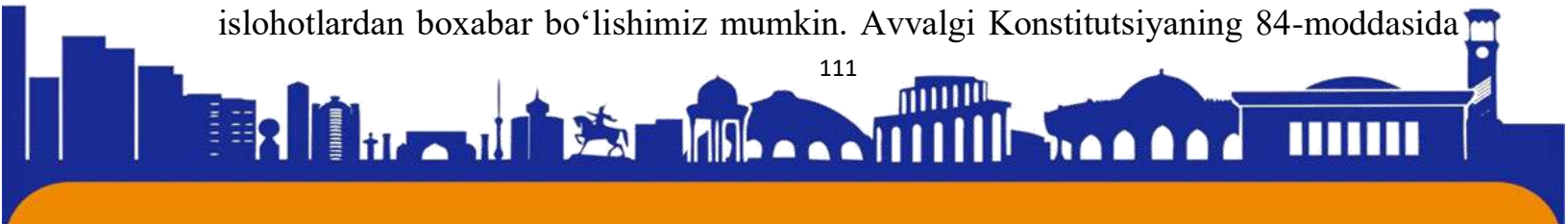
Kalit so‘zlar: Qonun loyhasi, yuridik kuch, protsedura, kelishuv komissiyasi, Qonunchilik palatasi devoni, Senat devoni.

ANNOTATION:

This article fully covers the conflicts, consequences and the procedure for their elimination after the adoption of a draft law or other procedural disagreements between the Legislative Chamber and the Senate of the Republic of Uzbekistan. Since the possible disagreement between the Legislative Chamber and the Senate of the Oliy Majlis is mainly related to the process of adopting the law, it was decided to fully cover this process.

Key words: The draft law, legal force, procedure, agreement commission, office of the Legislative Chamber, office of the Senate.

Demokratiyamizning yorqin namunasi bo‘lib turgan Konstitutsiya 2023-yil 30-aprelda yangilangan holda qayta qabul qilindi va tabiiyki undagi o‘zgarishlar va yangilanishlar anchagina bisyor. Shuningdek, Oliy Majlis tomonidan qabul qilinadigan qonun loyihalari va uni qabul qilish protseduralarida ham yangi islohotlardan boxabar bo‘lishimiz mumkin. Avvalgi Konstitutsiyaning 84-moddasida

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Qonunchilik Palatasi va Senati tomonidan qonun loyihasining qabul qilinishi haqida quyidagicha so‘z boradi, O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik Palatasiga qonun tashabusi subyektlari yohud o‘zining tashabbusi orqali kiritilgan qonun loyihasi qabul qilingach o‘n kundan kechiktirmay Oliy Majlis Senatiga yuborilishi va u tomonidan ma’qullangan va qabul qilingan qonun liyihasi o‘n kundan kechiktirmay O‘zbekiston Respublikasi Prezidentiga yuborishi, so‘ng Prezident tomonidan qonun o‘ttiz kun ichida imzolaniib rasmiy manbalarda e’lon qilingach yuridik kuchga ega bo‘ladi. Ushbu jarayon Yangi Konstitutsiyada muddatlari o‘zgartirilgan holda keltirildi. Ya’ni, Oliy Majlis Qonunchilik Palatasi tasdiqlagan qonun loyihasi Senatga uni ko‘rib chiqishi va ma’qullashi uchun oltmish kun va qabul qilgan taqdirda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentiga o‘n kun muddat ichida taqdim etishi belgilandi. Oliy Majlis Senatiga qonun loyihasini ko‘rib chiqishi va ma’qullashi uchun muddat berilishi mavjud bo‘lgan vakolat oid ish hajmining ko‘pligi bilan bog‘liq deb aytish mumkin. Chunki, Qonunchilik Palatasi qonun liyihasi qabul qilgunga qadar uni muhokama qilishi va kamchiliklari bo‘lgan taqdirda to‘g‘irlashi uchun vaqt bo‘lgani kabi Senatga ham ma’lum muddat berish lozim deb topildi. Senat tomonidan ma’qullangan qonun Oliy majlis tomonidan ma’qullangan deb topiladi hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentiga o‘n kundan kechiktirmay yuboriladi va Prezident qonunni oltmish kun ichida imzolaydi va e’lon qiladi.²³

Qonun qabul qilish jarayonida Qonunchilik Palatasi tomonidan qabul qilinib, Senat tomonidan rad etilsa, qonun Qonunchilik Palatasiga qaytariladi. Qaytgan qonun Qonunchilik palatasi deputatlarining umumiy sonining uchdan ikki qismidan iborat ko‘pchilik tomonidan ma’qullansa, qonun loyihasi Oliy Majlis tomonidan qabul qilingan deb hisoblanib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentiga yuboriladi. Bundan tashqari, Qonunchilik Palatasi tomonidan qabul qilinib, Senatga yuborilgan qonun beldilangan muddat ichida ma’qullanmagan yoki rad etilmagan bo‘lsa qonun Qonunchilik Palatasi tomonidan Prezidentga jo‘natiladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti shu o‘rinda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qonunni o‘z e’tirozlari bilan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga qaytarishga haqli.

Agar qonun avvalgi qabul qilingan tahririda tegishincha O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputatlari va Senati a’zolari

²³ 1992-yil 8-dekabrda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 84-moddasi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

umumiy sonining kamida uchdan ikki qismidan iborat ko'pchilik ovozi bilan ma'qullansa, qonun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan o'n to'rt kun ichida imzolanishi va e'lon qilinishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati tomonidan rad etilgan qonun yuzasidan Qonunchilik palatasi va Senat yuzaga kelgan kelishmovchiliklarni bartaraf etish uchun Qonunchilik palatasi deputatlari va Senat a'zolari orasidan tenglik asosida kelishuv komissiyasini tuzishi mumkin. Palatalar kelishuv komissiyasi takliflarini qabul qilganda qonun odatdagi tartibda ko'rib chiqilishi kerak.²⁴ Bu bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining va Senatining 08.11.2005 yildagi 152-I, 112-I-sonli qarorlari bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining kelishuv komissiyasini tuzish va uning faoliyatini tashkil etish tartibi joriy etilgan. Ushbu tartib O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to'g'risida"gi (30-31-moddalar), "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati to'g'risida"gi (25-modda) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy qonunlari, "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining Reglamenti to'g'risida"gi (16-modda), "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Reglamenti to'g'risida"gi (11-12-moddalar) O'zbekiston Respublikasi qonunlari hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining Reglamenti (137—144-moddalar) va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Reglamentiga (28-modda) muvofiq ishlab chiqiladi. Unga ko'ra, Senatning qonunni rad etish to'g'risidagi qarorida rad etish vajlari ko'rsatilishi kerak. Unda bir vaqtning o'zida qonunga o'zgartishlar va qo'shimchalar kiritish zarurligi to'g'risidagi, shuningdek Senatdan kelishuv komissiyasiga a'zo etib saylangan senatorlarning familiyalarini aniq ko'rsatgan holda kelishuv komissiyasini tuzish haqidagi takliflar bayon etilishi mumkin. Senatning qonunni rad etish to'g'risidagi qarori mazkur qaror qabul qilingan kundan e'tiboran o'n kun ichida Qonunchilik palatasiga yuboriladi. Senat tomonidan rad etilgan qonun yuzasidan Senat va Qonunchilik palatasi yuzaga kelgan kelishmovchiliklarni bartaraf etish uchun Senat a'zolari va Qonunchilik palatasi deputatlari orasidan tenglik asosida kelishuv komissiyasini tuzishi mumkin. Kelishuv komissiyasi tarkibiga nomzodlar yuzasidan Senat Raisi va Qonunchilik palatasining

²⁴1992-yil 8-dekabr O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 99-moddasi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Spikeri tomonidan o‘zaro maslahatlashuvlar o‘tkaziladi. Kelishuv komissiyasining majlislari komissiya a‘zolarining xohishiga ko‘ra Qonunchilik palatasida yoki Senatda o‘tkaziladi. Kelishuv komissiyasining ishini tashkiliy, axborot, hujjatlashtirish jihatidan va boshqacha tarzda ta‘minlash komissiya qayerda ishlashiga qarab, tegishincha Qonunchilik palatasi Devoni yoki Senat Devoni tomonidan amalga oshiriladi. Kelishuv komissiyasi qonunning yagona matnini ishlab chiqish maqsadida Senatning har bir e‘tirozini alohida-alohida ko‘rib chiqadi. Kelishuv komissiyasi qonunning Senat e‘tiroz bildirmagan ayrim moddalari tahririni o‘zgartirish to‘g‘risida, agar bunday o‘zgartirishni Senatning takliflari asosida ishlab chiqilgan qonun moddalarining tahriri taqozo etadigan bo‘lsa, qaror qabul qilishga haqli. Kelishuv komissiyasi ishining natijalari yuzasidan kelishmovchiliklarni bartaraf etish bo‘yicha takliflarni o‘z ichiga olgan xulosa qabul qilinadi. (O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi to‘g‘tisidagi qonun 30-moddasi).

Qonunchilik palatasi bilan Senat o‘rtasida O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining normal faoliyatiga tahdid soluvchi hal qilib bo‘lmaydigan ixtiloflar yuz berganda, Qonunchilik palatasi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi bilan bamaslahat qabul qilgan qarori asosida tarqatib yuborilishi mumkin.

Xulosa o‘rnida shuni aytish joziki, har bir huquqiy ijtimoiy davlat o‘z ichki muammolarini xatto oliy davlat organlari ichida yuz bergan kelishmovchiliklarni qonun yo‘li va huquqiy tartibda yechim bera olishi davlat boshqaruvining irodaviy qobiliyatidan bir namuna bo‘la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O.T.Husanov. Konstitutsiyaviy huquq. (darslik) – T.:“Yuridik adabiyotlar publish”.,2022-yil. 279-285-betlar
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Qonunchilik palatasi Toshkent-2013., 22-b
3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining Tartibi, 08.11.2005 yildagi 152-I-son;
5. O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis to‘g‘risida”gi qonuni.

**SURXONDARYO VILOYATIDAGI DIQQATGA SAZOVOR
ZIYORATGOHLAR
ЗНАЧИТЕЛЬНЫЕ ПАЛОМНИЧЕСТВА В СУРХАНДАРЬИНСКОЙ
ОБЛАСТИ
NOTABLE PILGRIMAGES IN SURKHANDARYA REGION**

Nazarova Shahnoza

Termiz Davlat Universiteti

Khurshidovna123@gmail.com

Ashurov Jaloliddin

TERDU o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Surxondaryo viloyatida joylashgan diqqatga sazovor ziyoratgohlarning siz bilmaga beshtasi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Murchbobo maqbarasi, Zulkifl maqbarasi, Said Vaqqos maqbarasi, Said Otaliq madrasasi, Xo'ja Xasan Ilg'or maqbarasi.

Аннотация: В статье рассказывается о пяти примечательных святынях, расположенных на территории Сурхандарьинской области.

Ключевые слова: мавзолей Мурчбобо, мавзолей Зулкифль, мавзолей Саида Ваккаса, медресе Саида Аталика, мавзолей Ходжи Хасана Ильгора.

Annotation: The article talks about five notable shrines located in the Surkhandarya region.

Key words: Murchbobo mausoleum, Zulkifl mausoleum, Said Waqqas mausoleum, Said Ataliq madrasa, Khoja Hassan Ilgor mausoleum.

O'zbekistonning qoq markazida joylashgan Surxondaryo viloyati boy tarix, jo'shqin madaniyat va hayratlanarli manzaralarga boy hududdir. O'tmishga kirish eshigi bo'lib xizmat qiladigan ko'plab diqqatni tortuvchi ob'ektlarning uyi bo'lgan bu mintaqa tashrif buyuruvchilar va mahalliy aholi uchun boy tajribalar hazinasiga ega. Surxondaryo viloyati qadimiy me'moriy mo'jizalardan tortib, zamon sinovidan o'tgan an'anaviy urf-odatlargacha bo'lgan meros va innovatsiyalarning erish qozonidir. Ushbu maqolada biz ushbu diqqatni tortadigan ob'ektlarning ahamiyatini, tarixini o'rganamiz.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Surxondaryo viloyatini chinakam maftunkor manzilga aylantiruvchi yashirin marvaridlar va aytilmagan hikoyalarni kashf qilish uchun biz bilan sayohatga qo'shiling. Keling, Surxondaryoning eng diqqatga sazovor joylarining hayajonli olami bilan tanishaylik.

Murchbobo Maqbarasi – Asl ismlari shayx Said Vali bo'lgan Samarqandlik savdogar 1874- yilda haj amalini ado etib, kichik yoshli o'g'li bilan Afg'oniston (Balx shahri) orqali o'z vataniga qaytayotib termizga keladi. O'shanda Termiz atrofi qumzor bo'lgan Pattakesar degan joyda bo'lgan. Pattakesar qaroqchi-o'g'rilari savdogar Said Valining qarshisidan chiqadi. Uning belbog'iga boylangan hamyonida pul bor deb o'ylab uni o'dirishadi. Qo'rquvdan daxshatga tushgan baqirib qocha boshlaydi. O'g'rilar uni ham tutib olib o'dirishadi. Belbog'dagi hamyonga qarashsa pul emas, qora murch bo'adi. O'g'rilar murch urug'ini tashlab yuborib, savdogar va uning o'g'lini o'sha yerga ko'mishadi va yerni tekislab qo'yishadi. Faqat belgi sifatida qabr ustiga tayoq qoyib oq mato boylab qo'yishadi. Keyinchalik qabr ustiga murch daraxtlari o'sib chiqadi. Karvonlarga yo'l ko'rsatuvchi, o'sha zamonlarda shubxali yo'l bilan boyib ketgan, keyinchalik katta savdogarga aylangan Termizlik Imom Aliboy 1916-yilda o'z mollariga omborxonaga qurdirish uchun Said Vali va O'g'li shaxid bo'gan joyni tanlaydi va murch daraxtini kestirib qurilishni boshlaydi. Imom Aliboyga bu shaxid joyligi haqida aytishsa ham, bunga etibor bermaydi. Qurilish vaqtida Imom Aliboyga ishchilari odam suyagi qoldiqlari chiqayotganligi haqida xabar berishadi. Bu holatni ko'rgan Aliboy qo'rquvdan falaj oladi. Imomali boy kasalini davolasg uchun bir qancha muvolaja oladi, biroq bu kasallikdan turib ketish og'ir kechadi. Oxir oqibat Imom Aliboy o'z hisobidan ustalarni chorlab shayx qabri ustida maqbara qurdiradi, shayx qabrlari ustiga yana murch daraxti o'sib chiqadi va bu daraxt hozirda ham mavjud. Keyin shayx hazratlari o'zining kim ekanligini boyning tushida ayon qiladi, bu voqealardan keyin Imom Aliboy ko'p o'tmay olamdan o'tadi. 1980-yillarda maqbara Surxondaryo ulug' siymolardan biri diniy arbob Naqshbandiya tariqatining bilimdoni minglab odamlarning piru raxnamosi bo'lan el-yurt ardoqlagan inson Shayx Toshbolta Abdulfafiz xoji xazratlari tomonidan qayta tamirlangan. Ushbu maqbara Termiz shahridan 4,0 km uzoqlikda joylashgan.

Zulkifl Maqbarasi – Termiz yaqinidagi me'moriy yodgorliklar (XI-XII asrlar) Rivoyat qilinishicha, bu yerga Qur'oni karimda tilga olingan 25 payg'ambarlardan biri Zulkifl payg'ambar dafn etilgan. Zulkifl miloddan avvalgi VII-IV asrlarda yashab

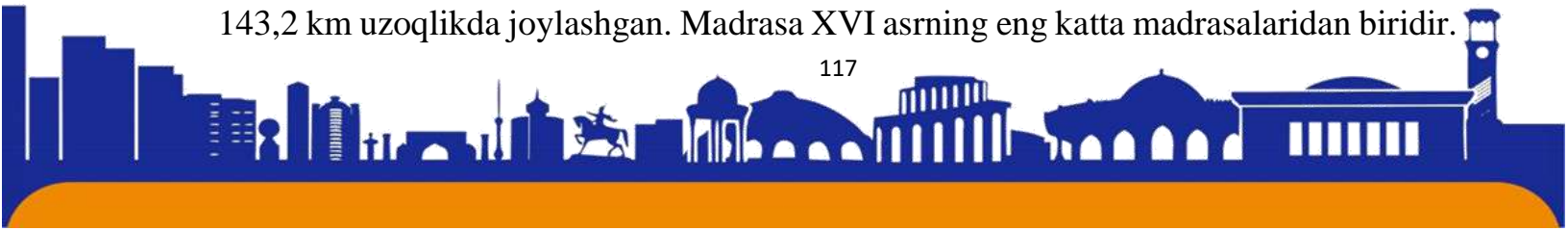
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

o'tgan tarixiy shaxs hisoblanadi. Uning qabri Iroqning Kifl shahrida joylashgan, G'aznaviylar davrida Zulkifl qabri orolga ko'chirib keltirilgan va maqbara hamda masjid barpo etilgan. Tarixiy manbalarda 992-993-yillarda vafot etgan abbosiylarning atoqli lashkarboshilaridan biri Is'hoq Ibn Qunaja ham shu yerda dafn etilgani qayd etilgan. Amudaryodagi payg'ambar orolinig janubiy qismida joylashgan masjid go'rxoha va ularga tutash ikki xonadan iborat. Binolar turli davlarda bunyod etilgan. Masjid murabba tarxli, gumbazli, oldi peshtoqli bo'lib mehrobiga ganchkor girih naqshlar ishlangan. Go'rxona masjid sathidan 1m gacha baland qilib qurilgan, unda sag'ana saqlangan. Go'rxonaning ikki eshigi orqali tutash qurilgan ikki xonaga o'tiladi. Xonalar devoriga g'ishtlar mavjli shaklda terilgan. Ushbu maqbara Eski Termiz shahrida joylashgan bo'lib, Termiz shahridan 16,1 km uzoqlikda joylashgan.

Rivoyatga ko'ra, Amudaryoning narigi sohilida yashagan payg'ambar sifat bir kishi vafoti oldidan o'z muridlariga vasiyat qiladi. Vasiyatda "o'lsam tobutimni Amudaryoga oqizinglar. Tobutim qayrda to'xtasa, o'sha yerga dafn qilinglar" deydi. U shayx vafotidan so'ng, uning shogirdlari vasiyatini bajarib, tobutni daryoga oqizadi. Allohning inoyati ila Amudaryoning suvi qanchalar sersuv va tez oqishiga qaramay, tobut suvga qarama-qarshi oqa boshlaydi. Bundan hayratlangan muridlar tobutni daryo yoqalab kuzatib borishadi. Amudaryo daryosi ikkiga bo'linib, hosil bo'lgan orolchaga yaqinlashgach tobut shu joyda to'xtaydi va vahiy keladi "yuqorida ul zot yotibdiki, hatto tobutim ham ul zotdan xatlab o'tolmaydi". Bu Hakim at-Termiziyga nisbatan kelgan vahiy edi. Tobut o'sha orolchaga dafn etilgach, mahalliy aholi tomonidan ushbu orol "Payg'ambar o'roli" deb yuritila boshlanadi.

Said Baqqos maqbarasi – Maqbara Sherobod Tumanida joylashgan bo'lib Termiz shahridan 61,4 km uzoqlikda joylashgan. Said Vaqqos asl ismlari Axmad ibn Abu Said Vaqqos Termiziy. Bu olimning tug'ilish va vafot etish yillari hamda ijodiy faoliyati haqida malumotlar mavjud emas. U kishi xazrat Imom Abu Iso at -Termiziy yashagan Bug' qishlog'i yaqinida dafn etilgan. Imom termiziy kabi termizlik sayyidlar xonadonidan bo'lgani taxmin etiladi. Olimlar fikricha, Sheroboddagi Abdulloh Said Vaqqos maqbarasi XI-XII asrlarda barpo etilgan. Demak, Abdulloh Said Vaqqos Termiziy bundan ancha oldinroq yashagan. U kishining "Taqdir ul-bashar" nomli asari bo'lgan.

Said otaliq madrasasi – Denov tumanida joylashgan bo'lib termiz shahridan 143,2 km uzoqlikda joylashgan. Madrasa XVI asrning eng katta madrasalaridan biridir.

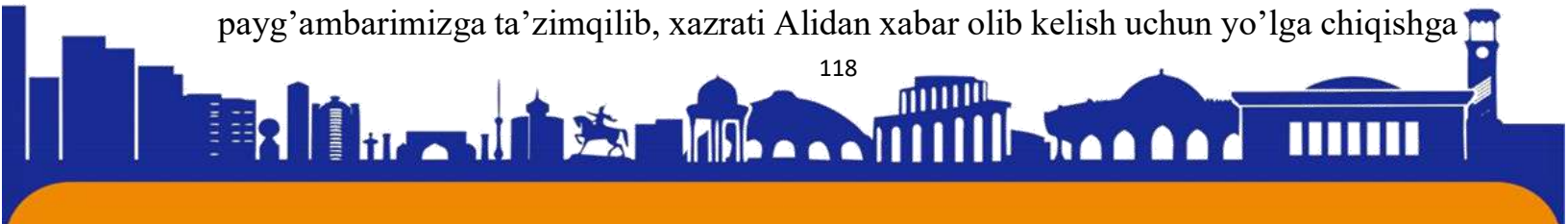

Qur'on suralariga monand 114 ta hujradan iborat qilib qurilgan ikki qavatli inshoot. XVII asr geografi Maxmud ibn Valining yozishicha Denov o'sha davrda katta shahar bo'lganligi uning mustaxkam qal'asi, juda yaxshi bozori, katta madrasa va xonaqohi bo'lganligini yozib qoldirgan. Mahalliy aholi madrasani bundan 200-300 yil avval Said Otaliq nomli inson buyurtmasi asosida bunyod etilganligini aytishadi. Bazi xabarlarga ko'ra madrasa Naqshbandiya tariqatining arboblardan biri Xoja Alouddin Attorga atab u kishining avlodlari tomonidan 26 yil davomida qurilgan. Qurilishda usta Ahmad Mamat Buxoriy rahbarlik qilgan. Aytilishicha, Naqshbandning kuyovlari bo'lib u kishining ikki xalifalaridan biri bo'lgan. Bu kishi dafn qabrlari hozir " Shayx Attor Baliy " yoki "Ostona buva " deyiladi. Madrasa qurilishi buyurtmachisi Said Otaliq ham Alouddin Attor avlodidan bo'lgan. Me'moriy tadqiqotlarga ko'ra poydevorning chuqurligi 5,5 metr. Madrasa shimoldan janubga tomon cho'zilgan, to'g'ri to'rtburchak tarhli (46x64 m), burchaklariga guldastalar ishlangan. Peshtog'ining ikki yon tomonida ikki qavatli uch ravoqli peshayvoni bor. Peshtog' orqali kiraverishda miyonsaroy gumbazi qalqonsimon qanotlarga, masjid va madrasaxona gumbazlari toqilarga tayangan. Hovli (40x29,5 m) atrofida oldi chuqur ravoqli, ikki qavatli hujralar joylashgan. Pastki qavatdagi hujralar hajmi 4,75x2,75 m. Va yuqoridagi hujralar jami 2,75x2,25 m., tomi va yuqoridagi hujralar hajmi 2,75x2,25 m., tomi balxi gumbazli. Peshtoqi va ichki xonalarida miyonsaroy ravoqlarida ganchkori bezaklar va ichki bo'rtma qobirg'asimon, muqarnas naqshlar saqlangan. Madrasa 1956-1960 va 1972-1973- yillarda ilmiy o'rganilib, loyiha asosida tamirlanmoqda.

Xo'ja Xasan Ilg'or – 582-650 yillarda yashab o'tgan payg'ambar saxobalaridan biri. Ul zot Islomni targ'ib qilishda katta kuch sarflagan. Islom ilmining bilimdonlaridan biri sifatida bir qancha janglarda Muhammad (s.a.v.) payg'ambarimizga yordam bergan, o'ta dovyurakligi va botirligi tufayli u janglarda jasorat ko'rsatgan. Xotirasi kuchli bo'lib, har qanday malumotni yodida saqlab qola olgan. Islomga oid risolalar ham bitgan. Shuning uchun unga Xo'ja Xasan yoniga Ilg'oriy degan tahallus berilgan.

Rivoyatga ko'ra, Xazrati Ali Ibn Abu Tolib O'rta Osiyo xalqlarini zabt etish va uni islom diniga kiritish uchun qattiq janglar olib borgan kezlarda, oradan 1 yil o'tsa ham Alidan darak bo'lmagan. Shunda payg'ambarimiz ko'zlariga yosh olib, uni o'lik tirikligini ham bilmadik deb saxobalariga gapirganlar. Shunda Xo'ja Xasan Ilg'oriy payg'ambarimizga ta'zimqilib, xazrati Alidan xabar olib kelish uchun yo'lga chiqishga

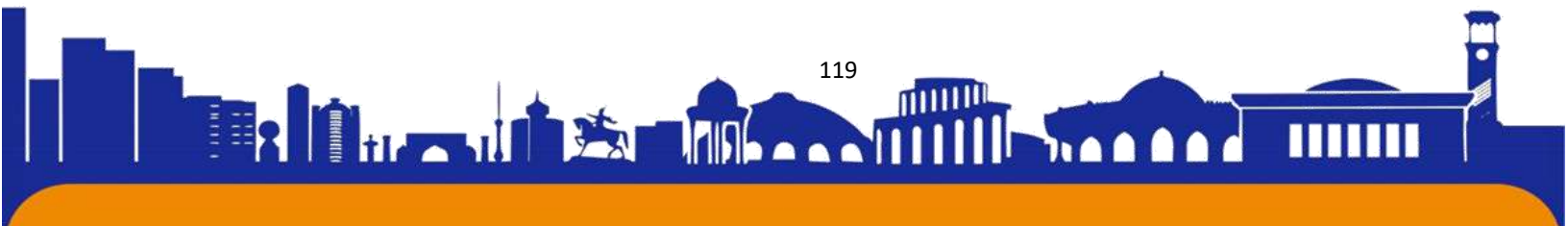
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ruxsat so'raydi. U Alini qidirib topib, u bilan birga jang qiladi. Ammo u og'ir yaralanib, ziyoratgohda yotib qoladi. Qaytib ketishga ko'zi yetmagach bir kabutarni ushlab, unga noma bitib, Alining tirikligi haqida malumot beradi. Payg'ambarimiz nomani olib: "Biz uchun begona yurtlarda hoking qoldi. Iloho ziyoratgohga aylansin" deb duo qiladilar. Ana shundan keyin bu manzil ziyoratgohning asl nomi Xo'ja Xasan Ilg'oriy bo'lsada xalq xabar etkazgan kabutar nomini ham qo'shib aytadigan bo'lishgan. Keyinchalik bu joy kaptarxona ziyoratgohi deb atalib ketgan. Bu yeda ikki qabr bor bo'lib birinchisi Xo'ja Xasan Ilg'oriyga tegishli, uning uzunligi 3-4 metr, eni 2 metr, balandligi 1,5 metrni tashkil etadi. Qabrning tepasida tog' echkisi yoki kiyik shoxi qo'yilgan. Ikki shox o'rtasida o'sha qora tosh joylashtirilgan. Qabr oldiga kichkina eshikcha bo'lib, ostiga tuproq colingan. Ziyorchilar o'sha tuproqdan olib yaralariga malham qiladilar. Ikkinchi qabr Xalifaga tegishli bo'lib, birinchi qabrdek o'rnatilgan. Hajm jihatdan birinchi qabrdan ancha kichik. Ziyoratchilarning aytishicha, shu loy qurib bitguncha yara ham tuzalib ketadi. Ziyoratgoh boshiga 2ta tut daraxti bor. Ikkisi ham ikki tomonga shoxlagan. Kimki qo'rqqan bo'lsa yoki chilla tushgan bo'lsa, mana shu tutni uch marta ziyorat qilib uch marta orasini aylanib, Qur'on oyatlaridan tilovat qilib o'ziga najot izlasa topadi. Bu tutlarning ekilgani 1100-1200 yil deb taxmin qilinadi. Ziyoratgoh tuprog'i asosan turli yaralar, teri kasalliklari, pes va boshqa yaralarga davodir. Chin ixlos qilib, har qanday yaraga tuproq loylaridan surtsalar u tuzalmay qolmaydi va albatta shifo bo'ladi. Kimda-kim surunkali yara, qo'tir, so'gal, chipqon, toshma teri kasalligi bilan og'risa chilla tushgan bo'lsa, shu yerda davo topadi.

Surxondaryodagi har bir tajriba hayrat va kashfiyotlarga boy unutilmas sarguzasht bo'lishini va'da qiladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Surxondaryo viloyati har qanday sayohatchida unutilmas taassurot qoldirishi shubhasiz, o'ziga jalb etuvchi va diqqatni tortuvchi ob'ektlarga boy hududdir. Qadimgi megalitlardan tortib go'zal tog'largacha, bu hudud o'z mo'jizalarini kashf qilishni xohlaydiganlar uchun boy tajribalarni taqdim etadi. Shunday ekan, sumkalarizingizni yig'ing, kashfiyotlar safariga chiqing va Surxondaryoning yashirin xazinalaridan hayratlanishga tayyorlaning.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Surxondaryo viloyat Turiz Boshqarmasi malumotlaridan foydalanildi.

УДК 677.061.9:677.494.745.001.57

**ПАХТА ТОЛАСИНИ МОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИНГАН НИТРОН
ТОЛАСИГА АРАЛАШТИРИБ ЙИГИРИЛГАН ИПЛАРНИНГ БИР
ДАВРЛИ ДЕФОРМАЦИЯСИ
ОДНОЦИКЛОВАЯ ДЕФОРМАЦИЯ ПРЯЖИ, СМЕШАННОЙ С
ХЛОПКОВЫМ ВОЛОКНОМ, МОДИФИЦИРОВАННЫМ
НИТРОНОВЫМ ВОЛОКНОМ
SINGLE CYCLE DEFORMATION OF YARN WHICH IS MIXED WITH
COTTON FIBER MODIFIED NITRONE FIBER**

U.B.Rajarova

«Тўқимачилик материалшунослиги» кафедраси доценти, ТТЕСИ

A.O.Erkinov

«Тўқимачилик материалшунослиги» кафедраси 2-босқич талабаси, ТТЕСИ

A.A.Bahromova

«Тўқимачилик материалшунослиги» кафедраси 2-босқич талабаси, ТТЕСИ

Ушбу мақолада модификация қилинган нитрон толасига пахта толасини маълум улушларда аралаштириб йиғирилган ипларнинг 1 даврли чўзилиш деформациясида олинган кўрсаткичлари таҳлил қилинган.

В статье рассматриваются результаты исследования одноциклового характеристики при растяжений смесовой пряжи хлопка с модифицированным нитроном.

The article discusses the results of a study of the single-cycle tensile characteristics of blended cotton yarn with modified nitron.

нитрон толаси, гигроскопик хусусият, кийим-кечак, тола
нитроновое волокно, гигроскопичность, одежда, волокно

nitron fiber, hygroscopic property, clothing, fiber

Маълумки, нитрон толасининг гигроскопик хусусиятлари жуда паст. Шунинг учун ундан кийим-кечак маҳсулотлари ишлаб чиқариш имкониятлари чегараланган эди. “Толали материаллар ва қоғоз кимёвий технологияси ва дизайни” кафедрасида юқори частотали нурланиш таъсирида табиий ипак

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

чиқиндиларини эритиш технологияси ишлаб чиқилди ва шу технология орқали нитрон толасини табиий ипак чиқиндилари билан модификациялаб, толанинг гигроскопик хусусиятларини яхшилашга эришилди [1]. Бизнинг олдимизга қўйган мақсадимиз, модификация қилинган нитрон толасига пахта толасини маълум улушларда аралаштириб йиғирилган ипларнинг бир даврли чўзилиш деформациясида олинган кўрсаткичларни ўрганишдан иборат. Ушбу ипларнинг ярим даврли чўзилиш деформациясида олинган кўрсаткичлари олдинги мақолада [3] берилган.

Адабиётлардан [2] маълумки, нитрон толасининг эластиклик хусусиятлари пахта толасининг эластиклик хусусиятларидан юқори. Лекин нитрон толаси модификациялангандан кейин эластиклик хусусиятлари сақланиб қоладими ёки ўзгарадими? Ушбу ҳолатни ўрганиш учун икки хил толалардан, яъни пахта ва модификацияланган нитрон толаларидан иплар олинди. Ипларни “Пахтасаноат” илмий марказидаги “Шерли” экспресс лаборатория ускунасида чизикли зичлиги 18,5 текс бўлган иплар йиғириб олинди.

Синов ишлари учун олти вариант иплар йиғириб олинди. Шундан урта вариантда модификацияланган нитрон ҳар хил фоизда пахта толаси билан аралаштирилган, яъни М10/90, М30/70, М60/40 ва урта вариантда пахта толасига модификация қилинмаган нитрон толаси қўшилган, яъни 10/90, 30/70, 60/40 (касрнинг сурати нитрон ва махражи пахта толасининг фоиздаги улушини билдиради). Синов ишлари учун танланган вариантларнинг ярим даврли чўзилиш деформацияда олинган кўрсаткичлари бир-бирига яқин ва улар амалий ишларда фойдаланиш учун тавсия этилган [3].

Бир даврли чўзилиш деформацияда олинган тўлиқ деформацияни проф. Г.Н.Кукин урта қисмга бўлиб, таҳлил қилишни тавсия этади.

1. Шартли қайишқоқ деформация
2. Шартли эластик деформация
3. Шартли пластик ёки қолдиқ деформация.

Бу деформациялар бир вақтда ўтади. Лекин уларнинг тезлиги ҳар хил. Шартли қайишқоқ деформациянинг тезлигини товуш тезлиги билан таққослашади. Амалий ишларда қайишқоқ деформация қисми учун бошланғич 5 секунддаги деформация олинади. Шартли эластик деформация қисми учун 1-3

соат дам олишдан кейинги қайтиш деформация миқдори олинади. Пластик деформацияга эса, намунанинг узайиб қолган қисми киради.

Намуна ипларнинг бир даврли чўзилиш деформациясида олинadиган кўрсаткичлари “Тўқимачилик материалшунослиги” кафедрасида “Стойка” асбобида аниқланди.

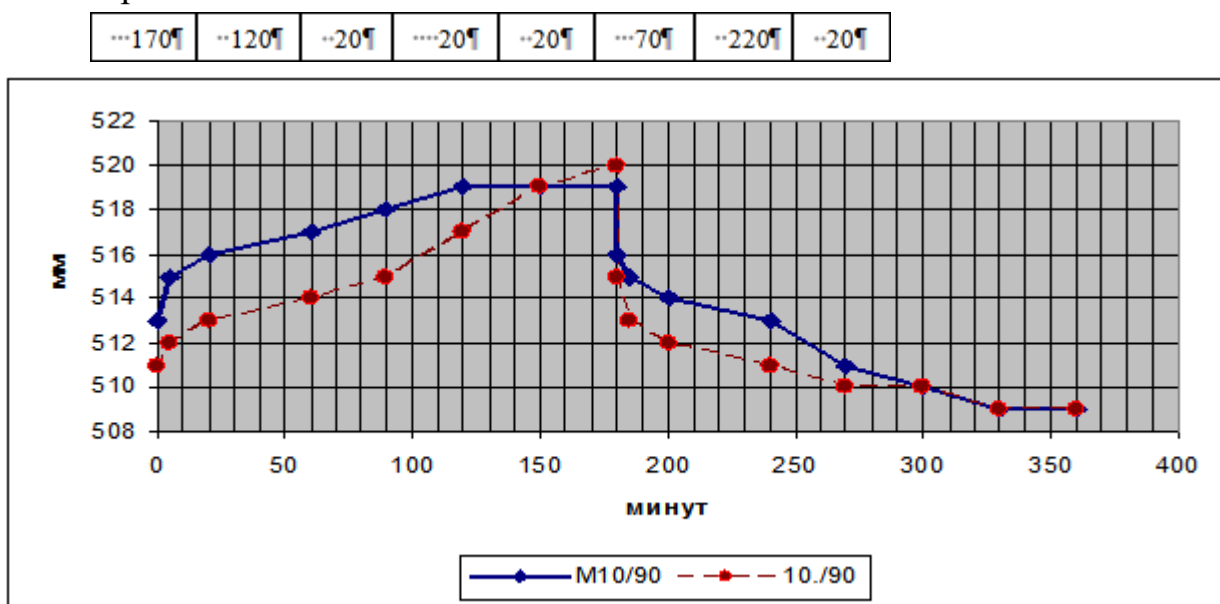
Синов лабораториясида ҳавонинг меъёрий шароити яратилди. “Стойка” асбобига ипнинг бир учи маҳкамланса, ипнинг иккинчи учига статик юк осилди. Статик юкнинг миқдори ипнинг пишиқлигидан 25 фоиз деб олинди.

Тажрибада режалаштирилган 6 соат вақт ичида ипнинг юк таъсирида узайиш ва юкдан кейин қисқариши асбобдаги шкаладан ёзиб олинди.

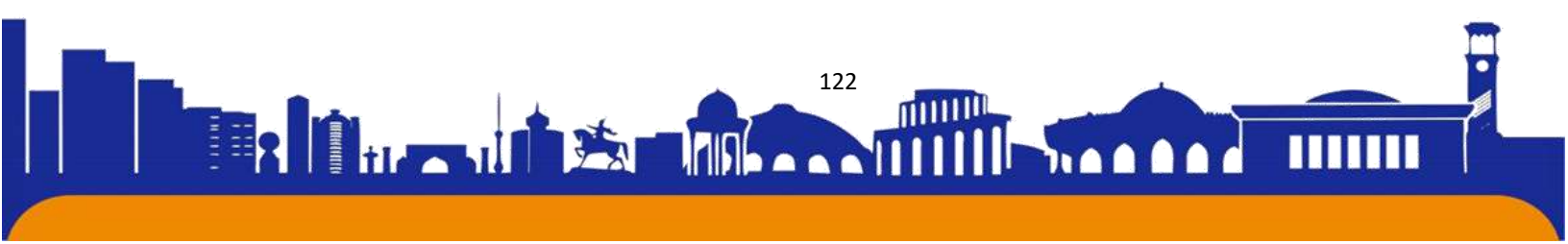
Маълум бўлган формулалар билан тезлик деформациясининг қисмлари фоизларда ёки улушларда ҳисобланади.

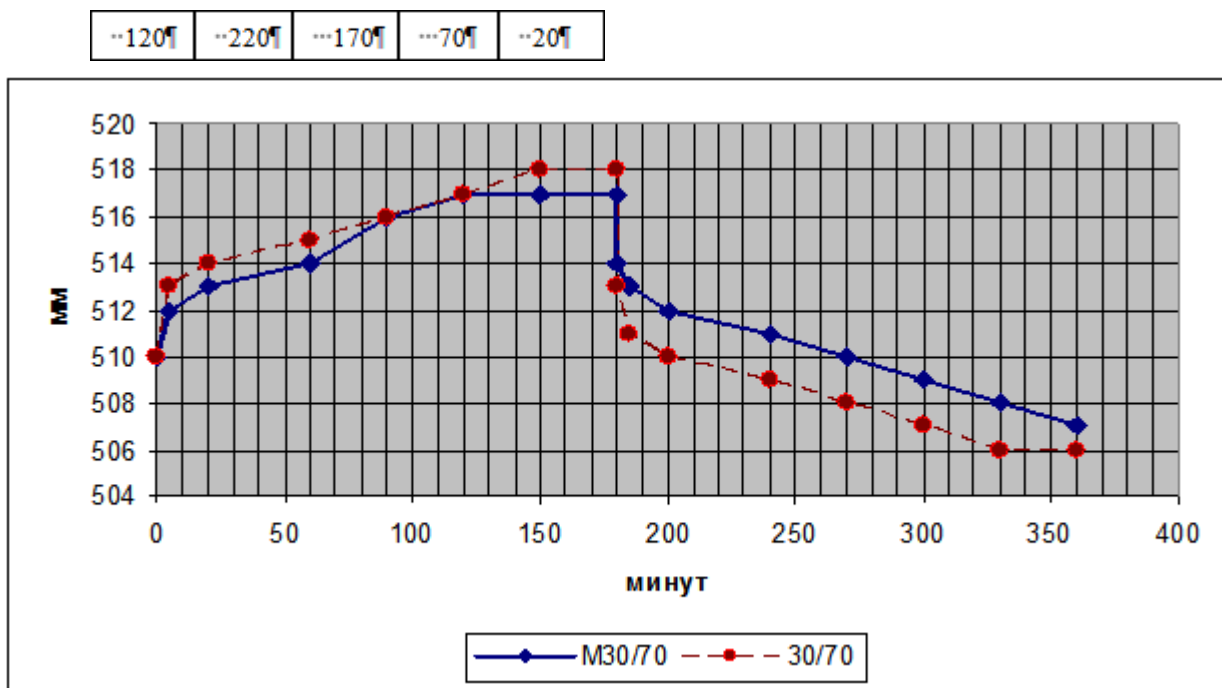
Тажрибада олинган натижалар бўйича намуна ипларнинг бир даврли чўзилиш деформациясидаги релаксация диаграммаси берилган.

1-расм

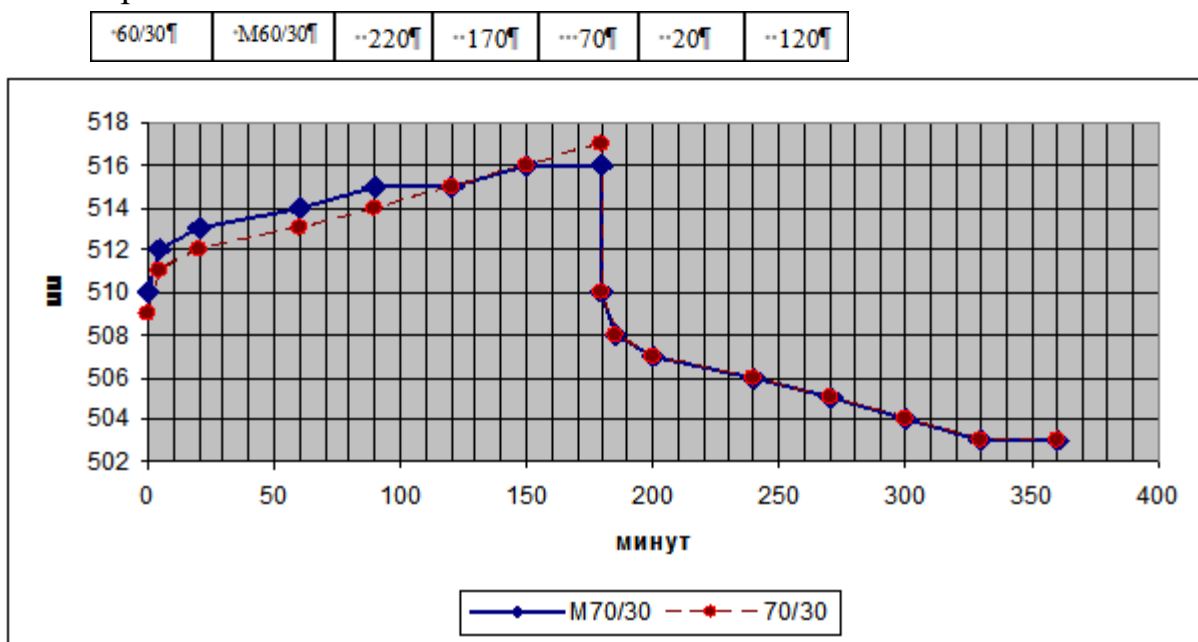

2-расм

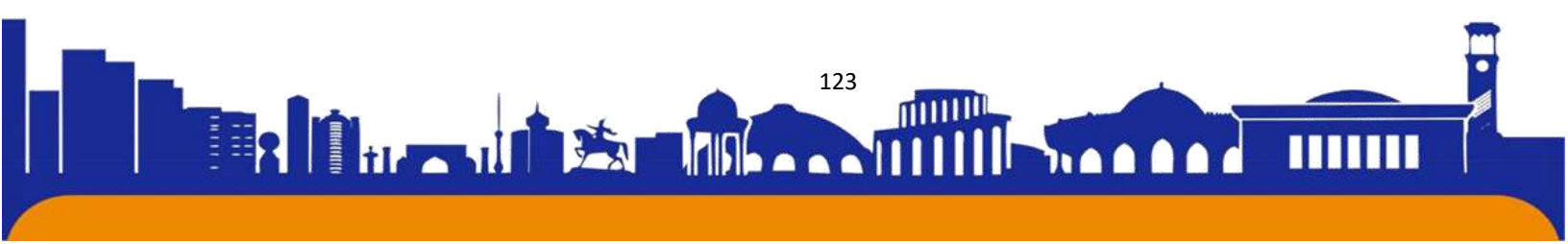

3-расм

Намуна ишларнинг чўзилишдаги тўлиқ деформациянинг таркиби бўйича улушлари қуйидаги жадвалда келтирилган.

1-жадвал

Т/р	Вариантлар	Тўлиқ деформация, мм	Тўлиқ деформация таркибини улуши			Улушлар йиғиндиси
			Қайишқоқ, $r_{\text{қ}}$	Эластик, $r_{\text{э}}$	Пластик, $r_{\text{п}}$	
1	M10/90	19,0	0,16	0,34	0,47	1,0
2	M30/70	17,0	0,18	0,41	0,41	1,0
3	M60/40	16,0	0,37	0,44	0,19	1,0
4	10/90	20,0	0,25	0,25	0,50	1,0
5	30/70	18,0	0,28	0,33	0,39	1,0
6	60/40	17,0	0,41	0,35	0,24	1,0

1-жадвалдан маълумки, бир даврли чўзилиш деформацияда олинадиган кўрсаткичларга, яъни тўлиқ чўзилиш деформациянинг таркибига нитрон толасини модификациялаш салбий таъсир қилмайди. Чунки маълум фоизда нитрон аралашган ипларнинг тўлиқ деформациясининг таркибидаги улушлар бир-бирига яқин.

Қилинган ишлар ва олинган натижалардан қуйидагилар хулоса қилинди:

1. Модификацияланган нитрон ва пахта аралашмасидан йигирилган ипларнинг бир даврли чўзилиш деформацияда олинадиган кўрсаткичлари модификация қилинмаган ип кўрсаткичларига ўхшаш, яъни нитрон толасини модификациялаш салбий таъсир кўрсатмайди.

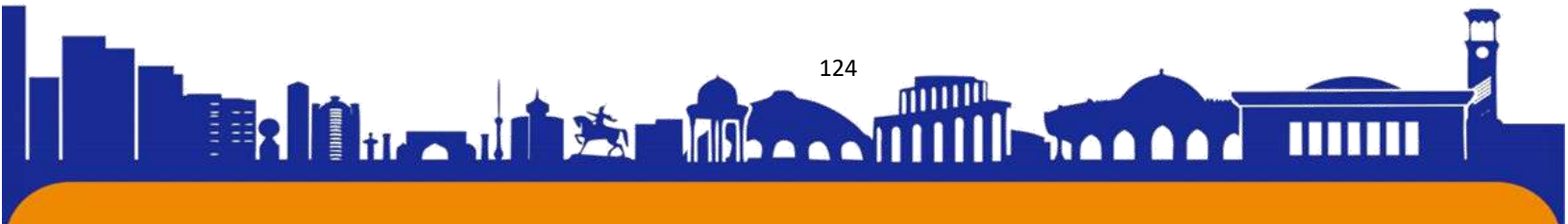
2. Аралашма ипларда нитрон толасининг фоиз миқдори ошиши билан қайтадиган деформациялар улуши ошади. Бу хусусият кийим-кечак маҳсулотлари учун ижобий кўрсаткич ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР

1. И.А.Набиева. Модификация волокно нитрон отходами натурального шелка и разработка технологии отделки смесовых материалов на его основе. //Диссертация на соискание ученой степени доктора технических наук. 2010 г.

2. Г.Н.Кукин, А.Н.Соловьев. Текстильное материаловедение. II. 1989 г.

3. Ражапова У.Б. ва бошқалар. Модификация қилинган нитрон толасини пахта билан аралаштириб йигирилган ипларнинг механикавий кўрсаткичларини тадқиқоти. //Ж. Тўқимачилик муаммолари. 2011 й.

Men yoqtirgan adib**Мой любимый писатель****My favorite writer****Muallif: Saitqulova O`g`iloy Zokir qizi**

Ta`lim muassasasi: Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti 3-kurs talabasi.

Annatsiya: o`zbek adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo`shgan Shukur Xolmirzayev- yuksak badiiy mahorat bilan yaratilgan betakror nasri bilan o`zbek xalqi ma`naviyatining yuksalishida o`ziga xos o`ringa ega. Shukur Xolmirzayev qissa, hikoya va romanlari yosh-u qari sevib o`qiydigan asarlardir, shu o`rinda, yozuvchining barcha asarlarini sevib o`qiyman. Ayniqsa "Ustoz" hikoyasi juda ibratli bo`lib, maqolada keltirib o`tilgan.

Kalit so`zlar: ustoz, shogird, asar, yozuvchi, talant, siyosat.

Аннотация: Шукур Холмирзаев, внесший большой вклад в развитие узбекской литературы, занимает особое место в развитии духовности узбекского народа своей уникальной прозой, созданной с высоким художественным мастерством. Рассказы, повести и романы Шукура Холмирзаева любят и молодые, и старые, и я с удовольствием читаю все произведения писателя. Тем более история «Учителя» очень поучительна и упомянута в статье.

Ключевые слова: учитель, ученик, труд, писатель, талант, политика.

Annotation: Shukur Kholmirzayev, who made a great contribution to the development of Uzbek literature, has a special place in the development of the spirituality of the Uzbek people with his unique prose created with high artistic skills. Shukur Kholmirzayev's short stories, stories and novels are loved by young and old, and I love reading all the writer's works. Especially the story of "Teacher" is very instructive and is mentioned in the article.

Key words: teacher, student, work, writer, talent, politics.

Har bir insonning o`zi sevib o`qiydigan asarlari bo`lganidek, mening ham o`qigan bo`lsamda yana qayta-qayta o`qiydigan asarlarimdan biri Shukur Xolmirzayev qalamiga mansub "Ustoz" hikoyasidir.

Men yoqtirgan adiblardan biri – O`zbekiston xalq yozuvchisi Shukur Xolmirzayev.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Shukur Xolmirzayev 1940-yil 24-mart kuni Surxondaryo viloyati Boysun tumanida tavallud topgan. Sh. Xolmirzayevning dastlabki hikoya va ocherklari 1958 yildan nashr etila boshlagan. Sh. Xolmirzayev ijodining ilk davridayoq hikoya bilan bir qatorda qissa janrida ham qalam tebratib, „Oq otli“ (1962), „To‘lqinlar“ (1963), „Un sakkizga kirmagan kim bor?“ (1965) qissalarini yaratdi. Bu asarlar 60-yillardagi o‘zbek qissalarining eng yaxshi namunalaridan bo‘lib qoldi. Yozuvchining shu davrda yozgan hikoyalari keyinchalik „Olis yulduzlar ostida“ (1971), „Hayot abadiy“ (1974), „Og‘ir tosh ko‘chsa...“ (1980), „Yo‘llar, yo‘ldoshlar“ (1984), „Bodom qishda gulladi“ (1986), „Tog‘larga qor tushdi“ (1987) singari to‘plamlaridan o‘rin oldi. Sh. Xolmirzayevning hikoya va qissalarida, bir tomondan, yoshlik va talabalik yillarining o‘ziga xos romantikasi ifodalangan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, yozuvchi tug‘ilib o‘sgan Boysun tumanida yashovchi turfa tabiatli kishilar hayoti, jamiyatda va ular ruhiy olamida kechgan kurash va o‘zgarishlar o‘zining badiiy talqinini topdi. Keyinchalik Boysun va boysunliklar hayoti Sh. Xolmirzayev ijodining asosiy mavzusi darajasiga ko‘tarilib, yozuvchi ijodida realistik tasvirning ustuvor yo‘nalishga aylanishida muhim omil bo‘ldi. Sh. Xolmirzayev voqelikdagi murakkab hayotiy jarayonlar va kishilarning ziddiyatlardan iborat ruhiy olamini kashf eta borgan sayin uning dastlabki hikoya va qissalaridagi romantik pafos endi o‘z o‘rnini realizmga bo‘shatib berdi va yozuvchining o‘zbek adabiyotiga „shafqatsiz realizm“ unsurlarini olib kirishiga imkoniyat yaratdi. XX asrning 80—90-yillarda yaratgan asarlarida mazkur davrdagi jamiyat va xalq hayotining chuqur badiiy tahlilini berdi. Sh.Xolmirzayev 1987-yili “Ustoz” hikoyasini yozadi. Ushbu hikoya haqida qancha aytisak ham bir o‘qiganga yetimidi, shu sababli hikoyani o‘zini o‘qishni tavsiya beraman...

Ustoz (hikoya)

Meni bilasan, birovdan til qisiq joyim yo‘q, hamma narsam bor: mashina, dacha; kitoblarim chiqib turibdi. Hamma unvonlarni olib bo‘ldim. Nimadan qo‘rqaman?.. Faqat ehtiyot bo‘lish kerak: odam og‘ziga ehtiyot bo‘lishi kerak. Til o‘lgur yomon: bejiz tilni «suyaksiz» demaydilar. Har xil gapni har kimning oldida gapiravermaslik kerak. To‘g‘ri endi, hozir rostgo‘ylik — modada. Ammo moda — o‘tkinchi. Siyosatning buqalamundan farqi yo‘qligini ko‘rganmiz-da...

Meni bir shogirdim bo‘lardi. Sen uni bilmaysan: asarlari chiqmadi. Eh, attang. Uziga o‘zi qildi. Keyin...

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Juda dangalchi edi-da. Eng «nozik» gaplarni ham bemalol gapiraverardi. Kattani — katta, kichikni — kichik demasdi. Ko‘ngliyam ochiq edi-da, ul bechoraning. Eh... Uning talanti! Yo‘q, mana, salkam yetmishga borib, adabiyotimizda unday talantni ko‘rgan emasman! Io‘q! Yozganda, shundoq ko‘z oldingga keltirib qo‘yardi. Tili! Biram obrazli de. Shunday detallar topardiki, og‘zim ochilib qolardi. Qahhordayam, Chexovdayam topolmaysan u topgan detallarni. Ko‘zi o‘tkir edi!

Boyoqish o‘ziam ancha qiynalib o‘sgan. Qilmagan hunari qolmagan. Hayotni yaxshi bilardi. Lekin hayotni bilgan, achchiq-chuchukni tatigan kishilar odatda kamsuqum, vazmin bo‘lishadi. U bo‘lsa... mag‘rur edi. Odamga tik qarasa, men ham qo‘rqib ketardim.

Bir kun Yozuvchilar uyushmasiga kirsam, kitob do‘koni oldida bir bola turibdi. Meni ko‘rib:

— Assalom alaykum, ustoz, — dedi.

Men hayron bo‘lmadim, uni qaerdadir bir ko‘rganimni esladim. Odatim shu-da, bolam, qaysi oblastga bormayin, yoshlarning boshini silayman.

— Keling, shogird, — dedim.

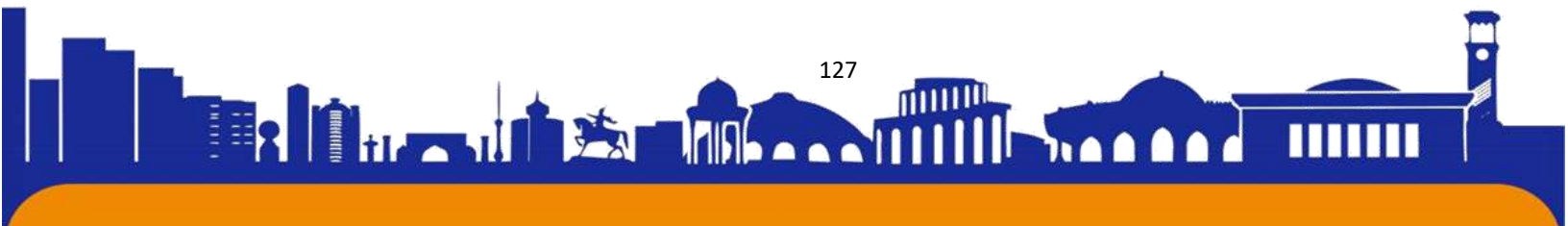
— Sizni so‘roqlab kelgan edim, — dedi u. — O‘sha uchrashuvdan keyin ko‘p vaqtlar o‘tib ketdi... To‘xtovsiz yozaver, mashq qilaver. O‘zingga ishon, degan edingiz... Mana, endi ishonib, bir-ikkita mashkdarni olib kelgan edim. Iloji bo‘lsa, shunga bir ko‘z yugurtirsangiz. Agar yoqmasa, mana shu axlat paqirga yirtib tashlayman.

Eshityapsanmi uning gapini?

Har qalay, uni «jinniboy» deyish ham mumkin edi. Darvish desang ham bo‘ladi. Bir hisobda yozuvchilar o‘zi — darvish xalq. Mana, men ham bir darvish bo‘lmasam, seni mashinangga tushib, shu yoqqa yo‘l olamanmi? Material yetmayaptimi menga? Yozuvchi uchun har qanday narsagayam bir qarash — kifoya. Qolganini o‘zi fantaziyasi bilan to‘ldirib olaveradi...

Bolaga qiziqqanimdan uning qo‘lyozmasini uyimga olib ketdim. Shu kecha: «Qani, nimani yozipti ekan?» deb varaqlay boshladim-u, uzilolmay qoldim.

U bir balo ekan: tasvirlaydigan narsasini shu qadar yaxshi biladiki! Lupa bilan qaraganmi deysan. Qahramonlarning dialogi. Ko‘tarilgan problemalarini aytmaysanmi!.. Ha, hech kimga o‘xshamaydigan bir talant edi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Kechasi bilan uxlolmadim. O'ylatadi-da... Lekin senga aytishim kerak: qaltis joylariyam ko'p. Masalan, bir joyda raykom sekretarini tanqid qiladi... Bilama-an, Markazqo'mning ko'ziga cho'p solib yurgan arboblardan xam bor! Ammo ularni adabiyotga olib kirib urish? Yo'q... Oddiy xo'jalik odamini ol: ana uni xoxdagancha tanqid qilaver. Shuning uchun men ko'proq peyzajga zo'r beraman, lirikaga zo'r beraman: bular beziyon mavzular. Qolaversa, umrboqiy mavzular. To'g'rimi? Ana shunday...

Ertasi vaqtli turib, uyushmaga kelsam, zinapoyada kiyshayib turibdi.

Salom yo'q-alik yo'q:

— Sizga yoqmasayam yirtib tashlamayman, ustoz, — dedi u. — O'ylab ko'rsam, ulardan ham tuzuk narsalar yozolar ekanman.

Men o'sha hikoyalar ta'sirida edim. Do'konchi ayol ham, qorovul ham shu yerda. Bolani shartta quchib o'pdim.

— Tabriklayman, o'g'lim. Sen allaqachon yozuvchi bo'libsam, — dedim.

U bir minutlar dirillab qoldi. Keyin:

— Rahmat, — dedi.

— Seni tushunibmanmi?

— Ha..

Bolani podvaldagi oshxonaga olib tushdim. Rangidan sezgan edim: maishatining mazasi yo'q. Ovqat olib berdim... Bilasan, men pulga sig'ingan odam emasman: ziqnalarni o'lgudek yomon ko'raman.

Bechora bola! Odobli-da, ovqatni oxirigacha yemadi. Chamamda, mening maqtovim bilan to'yib qolgan edi...

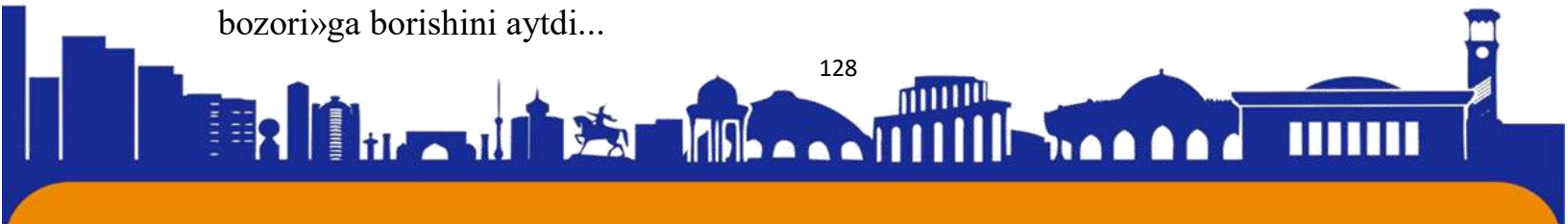
Keyin:

— Jur, redaksiyaga boramiz, — dedim.

Lo'mbillab yonimga tushdi. Sen ustozning bunday paytdagi holatini bilmaysanda: yonida shogirdi bo'lsa, tag'in talantli bo'lsa, o, undan quvonchli bayram yo'q uning uchun!

Shunday qilib, jurnalga bordik... Ha, o'sha jurnalga. Hikoyani kam beradi-yu, lekin beradi. Redaktori yo'q ekan, bo'limga opkirib, mudir bilan tanishtirdim. Hikoyalarini maqtadim. Lozim bo'lsa, «Oq yo'l» yozib beraman, dedim.

Bola xursand bo'lib ketdi... Xursandligi shunchalikki, hoziroq «mardikor bozori»ga borishini aytdi...

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Oradan uch-to'rt kun vaqt o'tdi. Bolaga telefonimni bergan edim. Qo'ng'iroq qilmadi. Bir kun yana uyushmaga kelsam, xuddi o'sha kitob do'koni oldida turibdi.

— Salom, ustoz! — dedi.

— Nega telefon qilmaysan?

— Xalaqit bergim kelmadi. Ishlayotgan bo'lsangiz... Ko'rdingmi uning odobini? Boya aytganimday dangal, o'lgudek mag'rur bola, tagan bunaqa andishali edi.

— Ha, nima yangilik bor? — dedim.

— Bosilarmish! — dedi u ko'zlari chaqnab. — Sizni so'rashayotgan edi.

— A, ketskik!

Tag'in uni mashinamga o'tqazib, redaksiyaga bordim. Bo'limga kirsak, hikoyalarni allaqachon tahrirdan chiqarib, mashinistkaga berishgan. Bolani tabrikladim.

Keyin o'zim redaktor kabinetiga kirdim... Uni bi-lasanmi? O'lgudek qo'rqq odam-da. Jurnalda bitta orfografik xato o'tib ketsa, sochini yuladi.

U ham bolaning hikoyalarini o'qigan ekan.

— Tabriklayman! Zo'r talant topibsanz-ku? — dedi.

— Topamiz-da, — dedim. — Talantlar seni redaksiyanga emas, redaksiyam bo'lmasayam menga keladi.

Keyin u bolaning qaerdan ekani, nima ish qilishi, xullas, rosa surishtirdi. Aytib berdim.

Yetimlar uyida o'sgan, universitetning filologiya fakultetiga kirolmagan. Sirdan jamiyatshunoslik bo'limida o'qirgan.

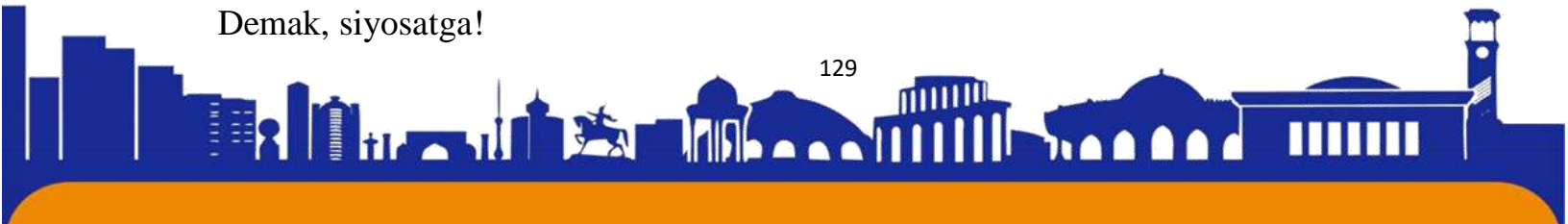
Xullas, u o'sha kuni redaksiyadan chiqqandan keyin nimalarni gapirib bergan bo'lsa, aytib berdim.

Keyin, redaktor mendan unga «Oq yo'l» yozib berishni so'radi.

— Jonim bilan yozib beraman! — dedim.

Lekin, uka, men o'zimni vijdonli odam deb hisoblayman. To'g'rimi? Unga qarshi borolmayman. Yo'q-yo'q... Xullas, redaktorga masalani yotig'i bilan tushuntirdim:

— Sen bermalol bosaver, — dedim. — Tanqidchilar bor, ular o'z hukmini chiqarishadi. Qo'rqadigan joyi yo'q... Lekin, ba'zi qaltis momentlar bor, — dedim. — Masalan, ayrim joylarda rahbar shaxslarga tegib ketgan. Raykom sekretarigayam... Demak, siyosatga!

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

He, yaramas! Rangi o‘chib ketsa bo‘ladimi? Aytdim-ku, o‘lgudek qo‘rqoq deb!

Lekin o‘sha paytda boshqa gap gapirmadi.

— Yaxshi, o‘ylab ko‘ramiz, — dedi.

Shu gapidan sal gumonsiragan edim. O‘ylaganimday bo‘lib chiqdi.

Hikoyalarni qoldiripti!

Ha.

Tag‘in bir kun bolani o‘sha kitob do‘koni oldida ko‘rdim. G‘amginlik bilan kuldi-da:

— Meni tushunishmadi, — dedi. — Niyatimni...

Redaktorni, — og‘aynim bo‘lsayam, — rosa so‘kdim: unga o‘xshagan kishilar talantga yo‘l berishmaydi, uka. Ba‘zan hayron bo‘lasan: shunday kishilarga matbuotning rulini berib qo‘yishadi.

— Xafa bo‘lma, boshqa bir ish qilamiz! — dedim. — Jur, mashinaga kir.

Mashinada nashriyotga borayotganimizda, boyoqish asta so‘radi:

— Rahbar ham odam-ku, a? Unda ham insoniy ojizliklar bo‘ladi-ku?

Nima, men unga «ojizliklar» — kamchiliklardir, ularni tuzat, yumshat, zamonaga boq, deyishim kerakmidi? Yo‘q, bu gapni mensiz ham aytishgan bo‘lsa kerak redaksiyada. Balki chiqib qolsa, keyin tanqidchilar aytishardi.

— Bo‘lganda qandoq! — dedim.

Yosh talantning darrov yo‘lini kesib, qo‘rqitib qo‘yishim mumkin. Talantni o‘z holiga qo‘yish kerak: ana shunda u bemalol o‘sadi. O‘zligini topadi: mening unga aytadigan har bir gapim — go‘yo mening yo‘limga tush deganim bo‘ladi.

Endi o‘ylab qarasam, uka, unga o‘sha paytda ochiq gapirsam bo‘lar ekan...

Lekin, uning qabul qilmasligini ham bilardim-da! Asarlaridan ko‘rinib turardi!

Hikoyalarni u chin e‘tiqodlan yozgan.

Birinchi kundagi bir gapini aytdim, shekilli:

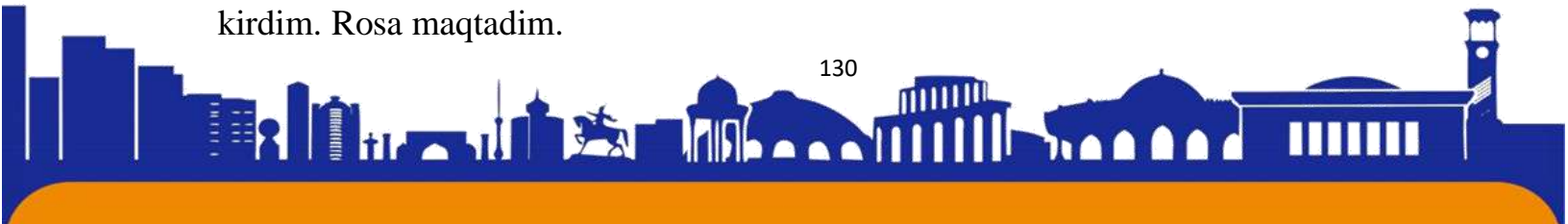
«Hikoyalarim sizga yoqmasayam, yirtib tashlamayman!»

Tushunarli-da.

Mening vazifam — uni qanday bo‘lsa, shu holida chiqarish edi.

Buni adabiyotdagi demokratizm deyilar, bolam. Hech kim birovga o‘z fikrini o‘tkazmasligi kerak.

Nashriyotga bordik. Direktori — eski og‘aynim. Bolani to‘g‘ri uning oldiga olib kirdim. Rosa maqtadim.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

— Kitobi chiqsa, nashriyotingga obro‘ keltiradi, — dedim. — Buning ustiga, bitta talantni ochgan bo‘lasan!

Direktor mening gapimni ikki qiladimi?

— Bosh ustiga. Bitta retsenziyaga beramiz. Tamom. Planga kiritamiz. Qarabsizki, ikki yildan keyin kitobi chiqib turipti, — dedi.

— Bir yildan keyin, — dedim.

— Ha, bir «okno» ochilsa, tushirib yuboramiz, — dedi.

— Lozim bo‘lsa, «So‘zboshi» yozib beraman.

— Olam guliston!

Keyin, bolani chiqarib yubordimda, direktorga yotig‘i bilan tushuntirdim.

Nima, men rost gapni... O‘z e‘tiqodimni aytmasligim kerakmi?

Qolaversa, uka, uning mas‘uliyati — mening bo‘ynimda edi: asari chiqqandan keyin biron joyda gap qo‘zg‘alsa, men javob berishim kerak. Ustozning burchi bu...

Shuning uchun bu tomonini ham puxta qilishim ke-rak.

To‘g‘rimi?

— Mana shunday gaplar... Sal qaltis demasang, bunaqa hikoyalar yaratilmagan...

E, odamlar, odamlar!

Qo‘lyozmani olib ketib, direktorning o‘zi o‘qib chi-qipti-da, keyin retsenziyaga beribdi.

Retsenziyachilar ham har xil bo‘ladi, bolam. Ba‘zisi rahbarning qovog‘iga qarab turadi. Agar o‘sha asar haqida direktorningmi, bo‘lim mudiriningmi sal gumoni bo‘lsa, bas, «yaramaydi» deb retsenziya yozib keladi.

Ana shunday bir ablahning qo‘liga tushgan ekan: yo‘qqa chiqarib kelibdi.

Bola hikoyalarini olib ketganini eshitdim. Endi o‘zini surishtiraman de!

Hech yo‘qki — topilsa!

Senga o‘xshagan shogirdlar ko‘p-da, o‘g‘lim. Meni o‘zi yoshlar yaxshi ko‘radi.

Birigayam qattiq gapirmayman.

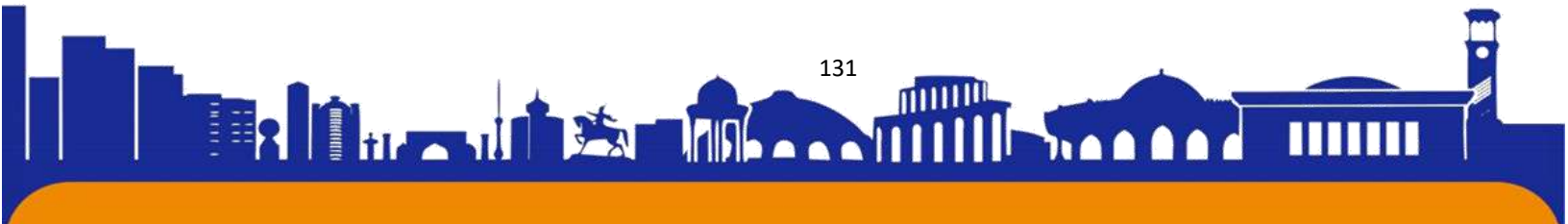
Nima uchun endi gapirishim kerak?

Uning yo‘lini o‘zgartirishim kerak?

Yo‘q!

Lekin, u bola...

Xullas, daragi o‘chib ketdi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Bir kuni de, uyushmaga kelsam, xat bor. Olsam, o‘shandan. Falon kasalxonada yotibman, siz bilan bir hasratlashgim keldi, ustoz, deb yozibdi. Tag‘in ming bir andisha... Sezdim: u bejiz meni yo‘qlamayapti. Uyimga telefon qilishdan cho‘chigan bola kasalxonaga chaqirib tursa!

Kun sovuq edi. Dekabr oyi edi-da. Avtoni surib haydab, bozorga bordim. Olma, nok xarid qildim. Ikkita issiq non. Bir qog‘oz xaltaga solib, kasalxonaga bordim.

Men u kasalxonada hech bo‘lmagan edim. Shaharning chekkasi. Aytgiligi yo‘q. Palatasiyam sassiq, tor, olti kishi yotibdi.

Osma ukol olayotgan ekan.

Rangida rang yo‘q.

Ko‘nglim buzilib ketdi:

— Nima bo‘ldi? — dedim.

— Jigarim shamollapti.

— Ko‘zing sariq emas-ku?

— Sarig‘i sirtga tepmapti.

Voy-voy, cho‘p bo‘lib qolgan ekan. Bir oz gaplashib o‘tirdim: shunda uning bolalari tashlab ketgan bir rus kampirning balkonida — ijaraga turishini bildim. Rosa urishdim.

Axir, menga ochig‘ini aytsa, men unga joy topib berolmasmidim? Ana shunaqa edi-da...

— Xo‘sh, mendan nima yordam kerak? — dedim. — Bu yer juda iflos-ku?

— Iflosligiyam mayli, — dedi u. — Lekin dorilar uzilib qolgan. Bu yilgi dori ado bo‘pti. Yanvardan berishar ekan. Shunga sal-pal... Bu yerda odamlarning qarindoshlari topib kelishyapti. Mening hech kimim yo‘q...

Dod deb yuborayozdim.

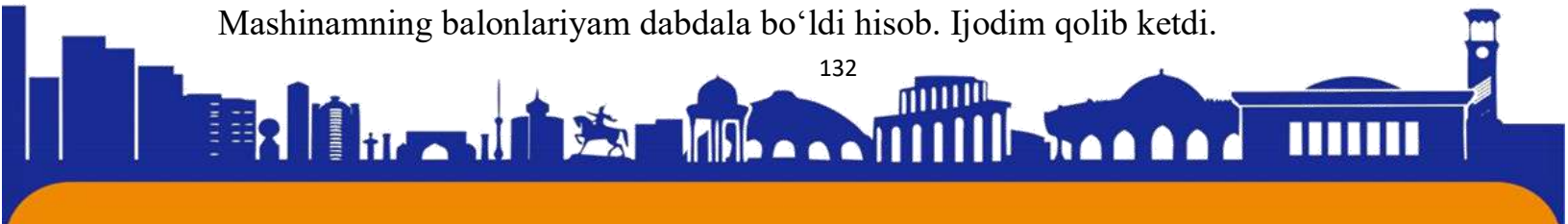
— Seni yaxshiroq kasalxonalardan biriga o‘tkazaman, — dedim.

Tashqariga chiqqach, vrachlar bilan sal aytishdim ham: bunaqa kasalxona-yu, undagi dori problemasini fantaziya qilib ham topolmaysan, axir. Juda g‘alatida...

Keyin yugur-yugur boshlandi: bilmadim, uning o‘z otasi bo‘lgandayam menchalik chopmasdi.

Chopgan bilan hech narsaga qo‘li yetmasdi.

Rayzdravga kirdim. Keyin oblzdravga kirdim. Gorzdravga kirdim. Qor, muz. Mashinamning balonlariyam dabdala bo‘ldi hisob. Ijodim qolib ketdi.

Ishqilib, shunga yordamim tegsin, deyman-da.
... Oxiri yo‘li topildi.
Hukumatga yaqin shifoxona bor edi. Kirib, o‘zimni tanishtirdim.
Juda yaxshi qabul qilishdi.
— Shunday-shunday... Bir shogirdimiz bor, ahvoli chatoq... — deb tushuntirdim.
Bosh vrach yaxshigina odam ko‘rindi.
— Xo‘p bo‘ladi. Bir og‘iz so‘zingiz... Telefon qildirmasdan to‘g‘ri opkelaversangiz bo‘lar ekan, — dedi. — Bizda zapas dorilar bor, yaxshi qarashamiz...
— Rahmat. Salomat bo‘ling!
U meni koridorga kuzatib chiqdi.
Xayrlashayotib... nima deb o‘ylaysan?.. Indamay ketishim kerakmidi?
Yo‘q. Vijdonim yo‘l qo‘ymasdi, uka. Qurg‘ur vijdon azobi qattiq bo‘ladi-da!
Buning ustiga, u menga shogird bo‘lgandan keyin, uni bu yerga o‘zym keltirib yotqizganimdan keyin... haligi mas‘uliyati ham bo‘ynimda bo‘ladi...
— Kechirasiz, — dedim. — Juda yaxshi, o‘ta talantli bola-yu, ba‘zan jindak, nima desam ekan, betga choparlik odati bor... Yosh-da. Sizlarda hukumat odamlari kelib davolanadi... Shu, nima desam ekan, uqtirib qo‘yasizmi...
— Tushundim, tushundim, — degandi bu... yaramas ham! Keyin ko‘chaga ham kuzatib chiqqanini ko‘rib, juda ko‘nglim tinchigandi. Lekin: «— Bolani o‘zimiz olib kelamiz. Yo bugun, yo erta... Ishqilib, joy bo‘shashi bilan», — deganiga parvo qilmayman.
Juda charchagan ekanman, uyga ketdim. Shu kecha toza havodan nafas olay deb hovliga chiqqan edim, boshim shamollagan ekan, haroratim ko‘tarilib, to‘rt kun yotdim.
Beshinchi kuni zo‘rg‘a o‘rnimdan turdim.
Xayolim bolada!
Sen hozir tushunmaysan: katta bo‘l, yozuvchi bo‘l...
Keyin birovni shogird tut. Ana undan keyin mening holatimni tushunib olasan: bamisoli bolang-jigaringga aylanib qoladi shogirdlaring!.. Ammo u bitta edi!
Mashinani bir amallab garajdan chiqardim. Xotinim hay-haylab turibdi. Qaramadim.
Eski kasalxona oldidan o‘tayotib, to‘xtadim. Tavakkal qilib ichkariga kirdim. «Priyomni pokoy»ning oldidan o‘tayotgandim, o‘sha kuni aytishib qolgan vrachim chiqib qoldi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

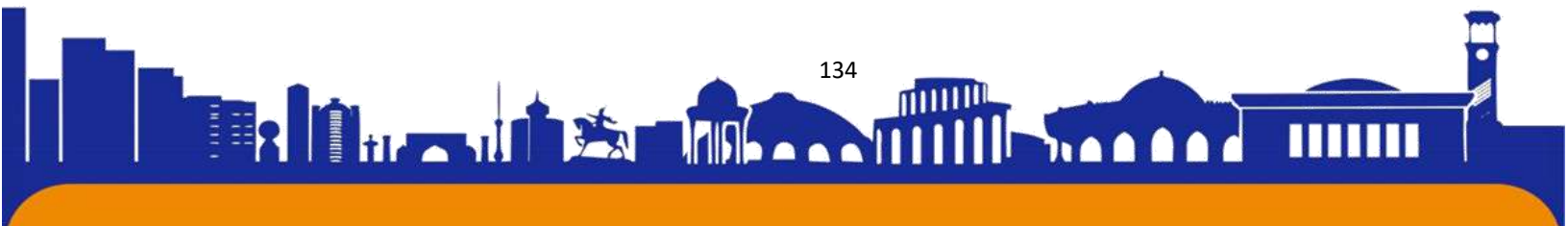
— Assalomu alaykum, domla!
— Va allaykum, — dedim. — xayolim joyidamas-da. O'tib ketishinga...
— Marhamat, kiring.
— Bizning bolani opketishdimi? Qachon opketishdi?
— Yo'q. Hech kim so'rab kelmadi, — dedi vrach. Qarasam, rangi bir xil...
E, nima deysanki, uni o'tgan kuni opchiqishgan ekan. Shu tobda morgda yotgan ekan...
He, shunday kuydim, shunday kuydim...
Uni kim o'ldirdi? Endi o'ylab ko'r, o'g'lim: odamlar mana shunaqa. Qo'rqoq, vahimachi, vijdonsiz!.. Bu gaplarni senga aytyapman.

* * *

Men mashinani to'xtatdim.
— Tushing, domla!
— E, nimaga?
— Men o'lishni istamayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Toshboyev.O., „Adabiy zamondosh“, „G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi“, T:2018
2. Shukur Xolmirzayev "Saylanma". "Sharq" nashriyoti. TOSHKENT:2016

MODIFIKATSIYALANGAN KARBAMID-FORMALDEGID SMOLASIGA QO'SHIMCHA PLASSIFIKATOR QO'SHIB KOMPOZITLAR OLISH

Murodova Dildora Chori qizi Kimyo fakulteti III kurs talabasi

Ilmiy rahbar: **Eshmurodov X.E.**

E-mail: khurshideshmurodov@gmail.com

Annotasiya. Ushbu ishda formaldegid va karbamid asosida olingan yelimning tarkibi o'rganilib chiqildi va unga modifikator sifatida dietil tereftal kislota qo'shdik. Tayyor bo'lgan mahsulotni tajribada sinab ko'rdik. Ularni qo'llash bo'yicha tavsiyalar berildi.

Kalit so'zlar. Karbamid, formaldegid smolasi, modifikator, dietil tereftal kislota, NaOH 40% li, ammoniy xlorid.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ КОМПОЗИТОВ ПУТЕМ ДОБАВЛЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ПЛАСТИФИКАТОРА В МОДИФИЦИРОВАННУЮ МОЧЕВИНОФОРМАЛЬДЕГИДНУЮ СМОЛУ

Абстрактный. В данной работе был изучен состав клея на основе формальдегида и карбамида и в качестве модификатора к нему добавлена диэтилтерефталевая кислота. Готовый продукт мы протестировали в эксперименте. Даны рекомендации по их использованию.

Ключевые слова. Карбамид, формальдегидная смола, модификатор, диэтилтерефталевая кислота, NaOH 40%, хлорид аммония.

PREPARATION OF COMPOSITES BY ADDING ADDITIONAL PLASTICIZER TO MODIFIED UREA-FORMALDEHYDE RESIN

Abstract. In this work, the composition of formaldehyde-based and urea-based glue was studied and diethyl terephthalic acid was added to it as a modifier. We tested the finished product in an experiment. Recommendations on their use were given.

Keywords. Urea, formaldehyde resin, modifier, diethyl terephthalic acid, NaOH 40%, ammonium chloride.

KIRISH

Bugungi kunda qurilish materiallariga bo'lgan talablar soni tobora ortib bormoqda. Shular qatoriga DSP ga ham bo'lgan talab oshib bormoqda. Shu bilan birgalikda mahalliy xomashyolardan unumli foydalanib ulardan sifatli va arzon mahsulotlar ishlab chiqarishga talab yuqori. Shular jumlasiga qamishzorlardan unumli foydalanib DSP mahsulotlari ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan. Bu esa har yili yoqib yuboriladigan qamishzorlardan unumli foydalanishga va atrof-muhit ifloslanishini oldini olishga yordam beradi. DSP ning chidamliligi, olovbardoshliligi, suv yutuvchanlik xususiyatining pastligini uni tarkibiga qo'shilgan yelim belgilab beradi. Agar yelim tarkibidan ajralib chiqayotgan erkin formaldegid miqdori kamaysa DSP mahsulotlariga bo'lgan talab yanada oshadi [1-3].

Ushbu yelimning tarkibi yaxshilanishi mahalliy xomashyoga bo'lgan qamish qirindilaridan sifatli va arzon DSP mahsulotlarini ishlab chiqarishga imkon beradi va shu bilan birgalikda chetdan kirib keladigan mahsulotni hajmini kamaytirishga ham imkon beradi [4-5].

Tadqiqotning maqsadi

Tadqiqotning maqsadi karbamid-formaldegid smolasi asosida yelim ishlab chiqarish va yelimga modifikator sifatida dietil tereftal qo'shish va DSP mahsulotining sifatini yaxshilash. Bu yerda biz qo'shayotgan klassifikator karbamidga birikmay qolgan formaldegid bilan reaksiyaga kirishib tarmoqlanishni hosil qiladi. Bu esa yelimni tarkibidan ajralib chiqayotgan erkin formaldegid miqdori keskin kamayishiga olib keladi. Shu tariqa yelimni sifati yaxshilanadi.

Tajribaviy qism

Ushbu tajribani amalga oshirish uchun kerakli jihoz va reaktivlarni yig'ib olamiz. Bunda bizga laboratoriya sharoitida kerak bo'ladi: o'lchov pipetkalari, kolbalar, suv hammomi, texnik aralashtirgich, ammoniy xlorid, ishqor 40% li, karbamid, formaldegid, dietil tereftal kislota, kalsiyning tuzi kerak bo'ladi. So'ngra karbamiddan 25 gr, formaldegiddan 50 ml, NaOH dan 1 ml va yopishqoqligini amalga oshirish uchun 2 ml NH_4Cl solamiz. So'ngra yelimning sifatini yaxshilash va tarmoqlangan uglerodlar sonini ko'paytirish uchun unga modifikator sifatida dietil tereftal kislotadan 2 gr qo'shamiz.

Ishning ketma-ketligi quyidagicha amalga oshiramiz: birinchi probirkaga 25 gr karbamidan solamiz va ustiga 50 ml formaldegid solib, 60 C temperaturada qizdiramiz.

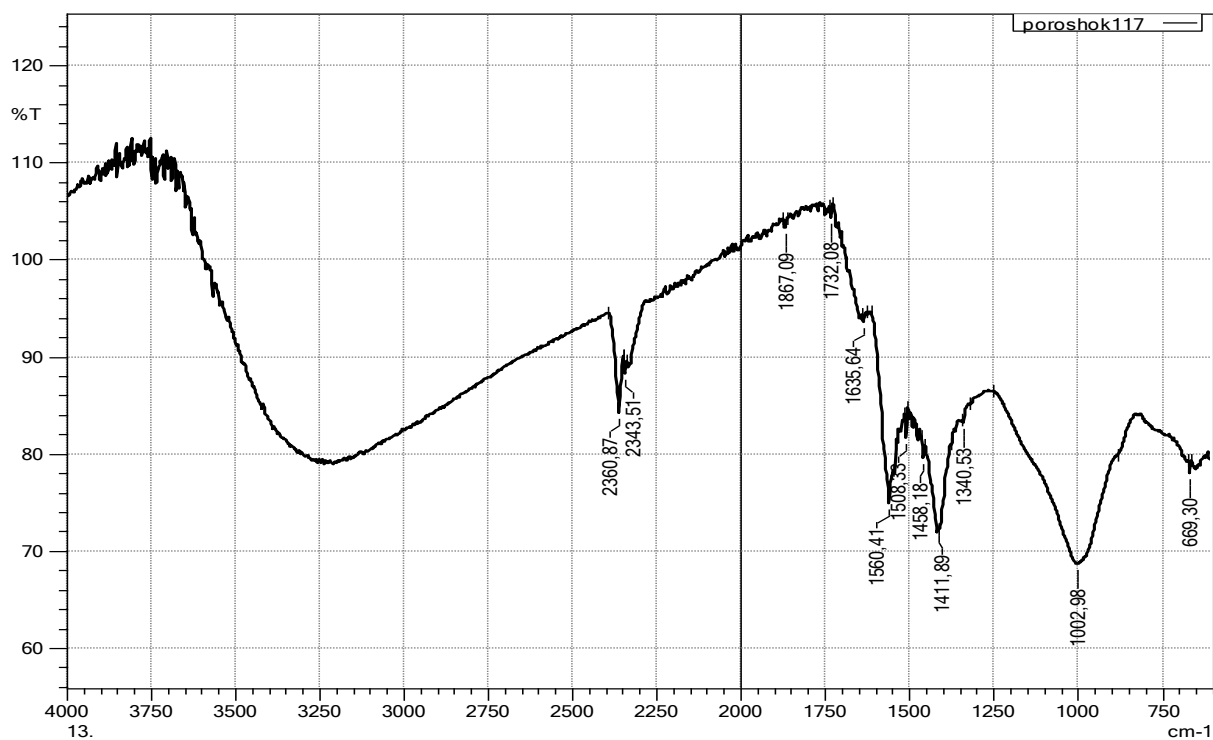
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Karbamid to‘liq formaldegidda erigandan so‘ng sekin-astalik bilan 1 ml NaOH dan oz miqdorda tomizib turamiz. Bu ishqorni qo‘shishdan maqsad yelimning pH muhitini ushlab turishga yordam beradi. Ishqor to‘liq aralashib ketgandan so‘ng 2 ml NH_4Cl va 2 gr dietil tereftal solamiz va 2 soat davomida suv hammomida texnik aralashtirgichda aralashtirilib turiladi [6].

Tayyor bo‘lgan yelimni sinab ko‘rish uchun DSP mahsulotlari tayyorlanib ko‘riladi va tayyor bo‘lgan DSP suvga bo‘ktirib uni suv yutuvchanlik xususiyati o‘rganilib ko‘riladi.

Natijalar tahlili

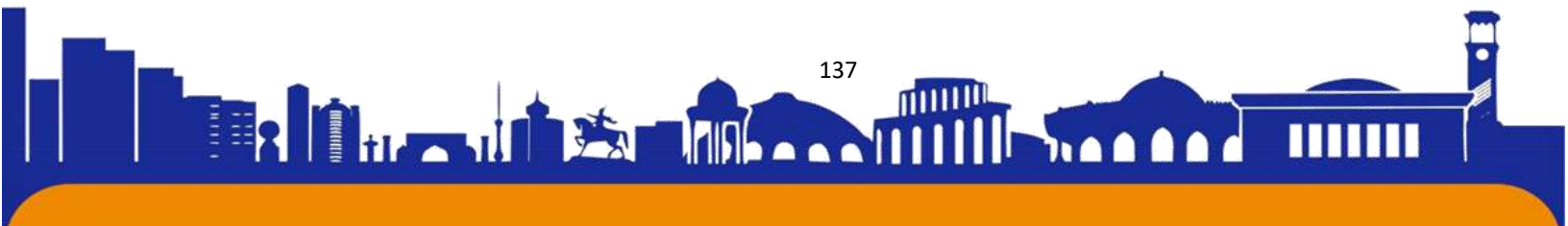
Yelim tarkibiga modifikator sifatida qo‘shilgan dietil tereftalning IQ-spektri tahlili olindi (1-rasm).

1-rasm. Dietil tereftalning IQ-spektri tahlili

1-rasmda keltirilgan IQ-spektrda $1002,98 \text{ sm}^{-1}$ sohada benzol halqasining, $1340,53$ sohada (-COO-) murakkab efir guruhining valent tebranishlari ko‘rinadi.

XULOSA

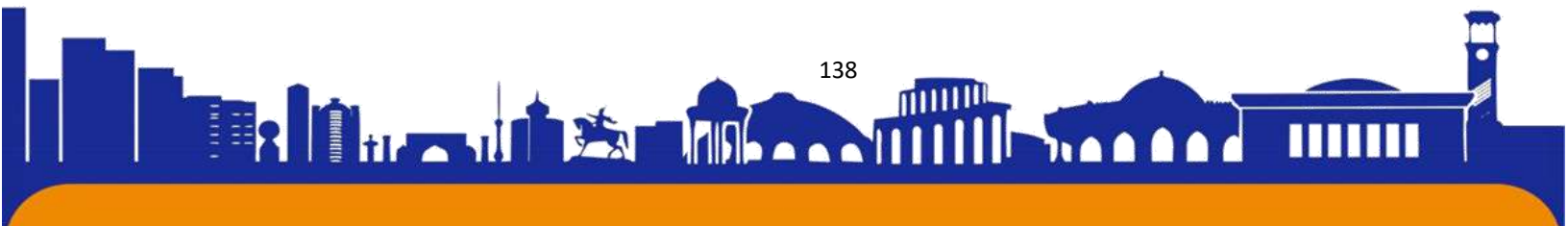
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Karbamid-formaldegid smolasi va modifikator sifatida foydalangan dietil tereftal asosida olingan yelimni tarkibi o'rganilib chiqildi. Olingan natijalarning suv yutuvchanlik xususiyati o'rganilib chiqildi.

Xulosada yelimga modifikator qo'shganimizdan so'ng DSP ning mustahkamligi, olovbardoshliligi avvalgilariga qaraganda yuqori natijani berdi. Ushbu yelimdan tayyorlangan qamish qirindili plitalar istiqbolli ekanligini ko'rishimiz mumkin.

АДАБИЁТЛАР:

1. Демидова В.М. Применение и основы получения кремнийорганических полимеров “Молодой учёный”. № 26 (264) . Июнь 2019 г.
2. Кондратьев, В.П. Синтетические клеи для древесных материалов / В.П. Кондратьев, В.И. Кондращенко. – М.: Научный мир, 2004. – 520 с.
3. Азаров, В. И. Химия древесины и синтетических полимеров: учебник / В.И. Азаров, А.В. Буров, А.В. Оболенская. - СПб.: Лань, 2010. - 624 с.
4. Угрюмов, С.А. “Модифицирование карбамидоформальдегидной смолы для производства кистроплит” / С.А. Угрюмов, В.Е. Цветков // Деревообрабатывающая промышленность. – 2008. – № 3. – С. 16-18.
5. Федотов, А.А. Исследование свойств древесно-стружечных плит на основе синтетических смол с различной долей добавки фурановой смолы // А.А. Федотов, С.А. Угрюмов // Клеи. Герметики. Технологии. – 2012. – № 12. – С. 16–19.
6. Угрюмов С.А., Осетров А.В. “Анализ химического состава и свойств древесных плит на основе модифицированных клеевых композиций” Лесной вестник 4/2016, С.40-43

IMPORTANCE OF LEARNING ENGLISH LANGUAGE IN XXI CENTURY

Lobar Murodova Zoyer qizi

Student of Samarkand state institute of foreign languages

Annotation: The significance of the English language in today's interconnected world, highlighting its role in enhancing communication, facilitating global interactions, and opening doors to academic and professional opportunities. The article analyses the practical benefits of English proficiency, emphasizing its value in navigating diverse environments and engaging with various cultures. This article underscores the importance of embracing English as a valuable asset that empowers individuals to thrive in a globalized society and foster meaningful connections. Overall, the annotation encapsulates the key points of the text and emphasizes the importance of English language learning in today's world.

Keywords: communication, opportunity, cultural understanding, capability, cultural exchange, information, benefit.

XXI ASRDA INGLIZ TILINI O'RGANISHNING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ingliz tilining bugungi o'zaro bog'liq dunyoda ahamiyati, uning muloqotni kuchaytirish, global o'zaro aloqalarni osonlashtirish va akademik va professional imkoniyatlarga eshiklarni ochishdagi rolini ta'kidlash. Maqolada ingliz tilini bilishning amaliy afzalliklari tahlil qilinib, uning turli muhitlarda harakat qilish va turli madaniyatlar bilan muloqot qilishdagi ahamiyati ta'kidlangan. Ushbu maqola ingliz tilini insonlarga globallashtirish jamiyatda rivojlanish va mazmunli aloqalarni rivojlantirishga yordam beradigan qimmatli bo'ylik sifatida qabul qilish muhimligini ta'kidlaydi. Umuman olganda, izoh matnning asosiy fikrlarini qamrab oladi va bugungi dunyoda ingliz tilini o'rganish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: aloqa, imkoniyat, madaniy tushunish, qobiliyat, madaniy almashinuv, axborot, foyda.

ЗНАЧИМОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В XXI ВЕКЕ

Аннотация: Значение английского языка в современном взаимосвязанном мире, подчеркивая его роль в улучшении общения, содействии глобальному взаимодействию и открытии дверей для академических и профессиональных возможностей. В статье анализируются практические преимущества владения

английским языком, подчеркивая его ценность для ориентирования в разнообразной среде и взаимодействия с различными культурами. В этой статье подчеркивается важность принятия английского языка как ценного актива, который дает людям возможность преуспевать в глобализованном обществе и укреплять значимые связи. В целом аннотация отражает ключевые моменты текста и подчеркивает важность изучения английского языка в современном мире.

Ключевые слова: общение, возможность, культурное взаимопонимание, способность, культурный обмен, информация, выгода.

Introduction The 21st century is being exactly the century of innovation, development and advanced technology. Trends in technology, education and economics are moving fast towards automation. This revolution that the world is going up, and that is most felt in the workplace, would not have been possible without the preparation of a new generation who in the future will be the flourishing instruments of a dynamic modern world. In today's fast-paced and technological world, individuals from different backgrounds, ethnicities and languages are interacting now more than ever before. What used to take weeks to communicate via letter can now be transformed in mere minutes by a text message. Also, the English language plays a significant role on the internet and social media as it serves as a global lingua franca, allowing people from diverse linguistic backgrounds to communicate and share information effectively. Many websites, platforms, and content online are predominantly in English, contributing to its widespread usage and influence in these digital spaces. Additionally, English is often used in hashtags, captions, posts, and comments on social media platforms, further highlighting its importance in facilitating online interactions and connectivity across borders. In economics, English is the dominant language used for research, publications, conferences, and communication among professionals globally. It serves as the lingua franca of the field, facilitating the exchange of ideas, data, and findings across borders and among diverse groups of researchers, policymakers, and practitioners. English plays a crucial role in students' lives as it is a global language essential for communication, education, and career advancement. Proficiency in English opens up opportunities for higher education, employment, and cultural exchange. It facilitates access to a vast array of resources like books, online content,

and research materials. Strong English skills enhance academic performance, social interactions, and overall personal development.

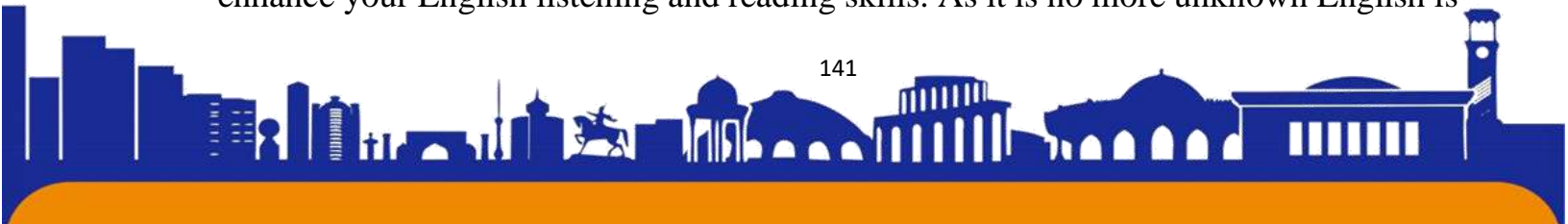
Research materials and methodology. The main objective of the study English would be that during preparation of young people for a new society and new economy, it is believed to refer to some skills which are vital for an the individual growth in physically and mentally, and the advantages of which are seemed not only in the individual but also those who surround it. Multilingualism is becoming more and more essential. In addition to creating job opportunities, being multilingual means, able to communicate a foreign language can bring a real connection with people and to acquire more about diverse cultures, places and lifestyles. The more proficient you are, the better you can express yourself. Out of the 6 500 spoken languages in the world today, why choose to learn English? As the third most widely spoken language in the world, English is widely spoken and taught in over 118 countries and is commonly used around the world as a trade language or diplomatic language. It is the language of science, aviation, computers, diplomacy and tourism. Last but not least, it is the language of international communication, the media and the internet.

No matter it is for professional or personal reasons, realization the importance of English may help you reach target goals. There are several factors why world should keep learning and practicing English language skills.

English is becoming the Language of International Communication

In spite of not the most spoken language in the world, it is the official language in 53 countries and is used as a first language by around 400 million people worldwide. Moreover, it is also the most widespread second language in the world. According to the British Council, by 2020 about two billion people in the world will be studying English. That's why, meeting someone from another country means to be able to speak English for both of them. It opens door to the world and gives an opportunity communicate easily with global citizens.

English can give an access to more entertainment and more access to the Internet. It is undeniable fact is that many films, TV shows, books and music are published and performed in English. With help of understanding English, you do not have to rely on translations and subtitles anymore. By accessing these media, you will also constantly enhance your English listening and reading skills. As it is no more unknown English is

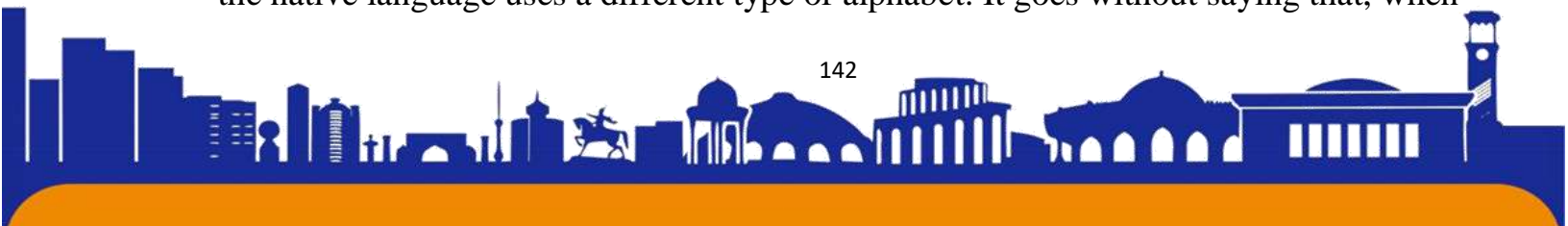
currently the language of the internet. An estimated of 565 million people use the internet every day and about 52% of the world's most visited websites are displayed in English. Therefore, learning this language gives access to over half the content of the internet, which might not be available otherwise. Whether it is for fun or for work, if you understand English, you will be able to exchange information with more people online and use many more materials.

English plays a crucial role in the field of medicine as it serves as the universal language of communication among healthcare professionals worldwide. Medical professionals, researchers, and students from different countries often need to interact with each other, share knowledge, collaborate on research projects, and communicate effectively with patients. Proficiency in English is essential for accessing and understanding the latest medical research, attending international conferences, publishing research papers in reputable journals, and participating in global healthcare initiatives.

Research results. In addition, English is the primary language used in medical textbooks, scientific publications, and medical conferences, making it indispensable for medical education and professional development. Medical students and healthcare professionals are required to have a strong command of English to study and practice medicine effectively, as many medical schools and institutions around the world offer courses and resources in English.

Moreover, English proficiency is essential for healthcare providers to communicate with patients from diverse linguistic backgrounds. In multicultural societies or when treating international patients, medical professionals must be able to explain complex medical concepts, provide instructions for treatment, and offer emotional support in a clear and understandable manner. Effective communication in English can enhance patient care, build trust between healthcare providers and patients, and ensure accurate diagnosis and treatment.

As highlighted before, since English is spoken as a first language in 53 countries and as a second language in over 118 countries, learning the language makes it much easier to travel anywhere. Indeed, airport announcements, train timetables, emergency information and street signs are often available in English, including in countries where the native language uses a different type of alphabet. It goes without saying that, when

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

travelling to a country where you don't speak the language, you are practically guaranteed to find someone who understands at least some English. English can make you "smarter".

Learning a foreign language increase your cognitive and analytical abilities. Learning a new language can be perplexed and it involves a lot of mental exercises. Research from a 2012 Swiss Study shows that learning a new language changes the brain structures, impacting the parts of the brain responsible for memory, conscious thought and it can make you more creative. In the long term, bilingualism can keep the brain strong and healthy into old age and supports concentration and memory skills. On an individual level, it improves personality and increases sense of self-worth. In simple words, learning a foreign language makes the brain stronger and more versatile.

Boost Brain Power

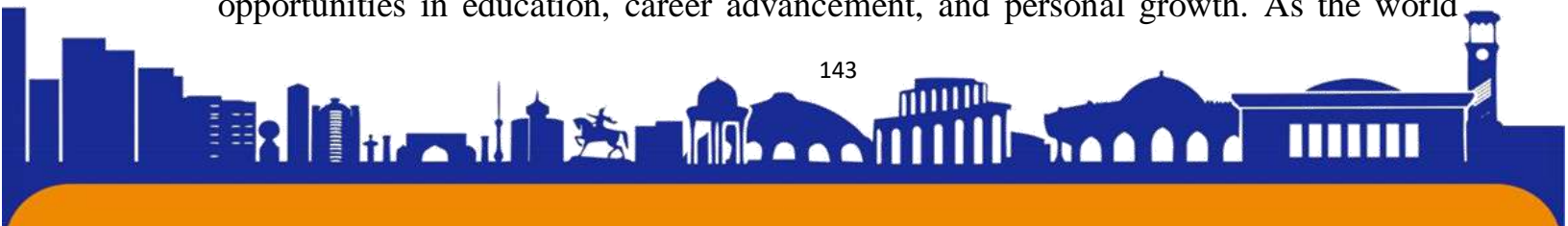
Mastering a new language can greatly enhance cognitive abilities. Each language comes with its own unique set of rules, structures, and vocabulary. Engaging with these intricacies challenges the brain to handle complexity and adapt to new patterns. Progressing in language proficiency and striving to communicate effectively fosters essential learning skills like critical thinking and problem-solving.

Improve Memory

Just as a muscle grows stronger with use, your brain also becomes more powerful when you exercise it. When you learn a new language, you not only need to understand its rules and vocabulary but also challenge yourself to remember and apply this information in real-time situations. This could explain why research has found that bilingual individuals excel at recalling shopping lists, names, and directions. By engaging your brain in language learning, you can also enhance your memory capabilities.

In essence, English is important for fostering global connections, facilitating education and career growth, and enabling individuals to engage with diverse cultures and opportunities on a global scale.

Conclusion. In conclusion, the importance of the English language cannot be overstated. It serves as a global lingua franca, facilitating communication and fostering connections across cultures and borders. Mastery of English opens up a world of opportunities in education, career advancement, and personal growth. As the world

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

becomes increasingly interconnected, proficiency in English is essential for success in today's globalized society. In conclusion, the significance of the English language in today's world cannot be ignored. From enhancing communication and facilitating global interactions to opening doors to academic and professional opportunities, English plays a pivotal role in shaping our interconnected society. As we navigate an increasingly globalized world, proficiency in English has become a valuable asset that empowers individuals to thrive in diverse environments and engage with a wide range of cultures. Embracing the importance of English is not just a matter of practicality, but a key to unlocking a world of possibilities and fostering meaningful connections in our increasingly interconnected world.

REFERENCES:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/role-of-the-english-language-in-the-modern-society/viewer>
2. <https://www.daily-sun.com/magazine/details/298585>
3. [Importance of English Language in Our Life: - Best Online English Speaking Course in India \(One on One\) \(engconvo.com\)](#)
4. *Barno Djumanova. THE ROLE OF ENGLISH IN MODERN WORLD SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 2 | ISSUE 2 | 2021 ISSN: 2181-1601*

ИММУННЫЙ ОТВЕТ НОВОРОЖДЕННЫХ, РОЖДЕННЫХ ОТ МАТЕРЕЙ, ИНФИЦИРОВАННЫХ SARS-COV-2.

Karomatova Fazolat Abdikaxxorovna

fazolatkaromatova761@gmail.com

Бухарский государственный медицинский институт

Ассистент кафедры пропедевтики детских болезней и детской неврологии.

Абстрактный: Передача и заболевание инфекцией COVID-19 во время беременности у женщин. начале может быть фактором риска для жизни женщины и плода. Осложнение заболевания так как высокое количество фибриногена в крови увеличивает нагрузку на сердце у женщин, может привести к ускорению созревания плаценты, гипоксии плода. Цель исследования – выяснить, какие осложнения вызывает инфекция COVID-19 определить, какое влияние он оказывает на плод.

Ключевые слова. инфекция COVID-19, плацента, шкала Апгар, воспаление, фибрин, виллит, интервиллусит.

SARS-COV-2 INFEKTSION BO'LGAN ONALARDAN TUG'ILGAN YANGI TUG'ILGANLARNING IMMUNIY JAVOBI.

Annotatsiya: Ayollarda homiladorlik davrida COVID-19 infeksiyasining tarqalishi va kasalligi. erta ayol va homila hayoti uchun xavf omili bo'lishi mumkin. Kasallikning asorati, chunki qonda ko'p miqdorda fibrinogen ayollarda yurakka yukni oshiradi, platsentaning tez pishib etishiga va homila gipoksiyasiga olib kelishi mumkin. Tadqiqotning maqsadi - COVID-19 infeksiyasi qanday asoratlarni keltirib chiqarishini aniqlash va uning homilaga qanday ta'sirini aniqlashdir.

Kalit so'zlar. COVID-19 infeksiyasi, platsenta, Apgar shkalasi, yallig'lanish, fibrin, villit, intervillyuzit.

IMMUNE RESPONSE OF NEWBORN BORN FROM MOTHERS INFECTED BY SARS-COV-2.

Abstract: Transmission and illness of COVID-19 infection during pregnancy in women. early may be a risk factor for the life of the woman and the fetus. A

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

complication of the disease, since a high amount of fibrinogen in the blood increases the load on the heart in women, can lead to accelerated maturation of the placenta and fetal hypoxia. The purpose of the study is to find out what complications the COVID-19 infection causes and to determine what effect it has on the fetus.

Keywords. COVID-19 infection, placenta, Apgar score, inflammation, fibrin, villitis, intervillitis.

В 2019 году заболевание COVID-19 носит зоонозный характер считается болезнью животных (1) и этот вирус в декабре 2019 г. Выяснилось, что он стал причиной тяжелой вспышки пневмонии в Ухане, Китай. По состоянию на 9 ноября 2020 года во всем мире зарегистрировано 50,4 миллиона случаев заболевания. Из них умерло 1,26 млн, т.е. 2,5% (2). лекарство от инфекции COVID-19 Персонал был удивлен, поскольку эта инфекция похожа на другие респираторные инфекции. Это не то же самое, и пораженным органом являются не только легкие. Больные пациенты у большинства из них наблюдается лихорадка, симптомы респираторных заболеваний, кроме легких также наблюдалось повреждение органов, таких как сердце, почки, печень, пищеварительный тракт и нервы система (3). Юлдош не исключение. Плацента также заражена COVID-19 обнаруживаются признаки повреждения. Интересно, что его забрали у больных матерей Молекулярные и ультраструктурные маркеры заражения COVID-19 в плацентах несмотря на то, что число выявленных случаев увеличивается, поскольку вирус встречается у новорожденных никаких признаков повреждения не видно (4). В это проспективное когортное исследование были включены 28 беременных женщин с положительным результатом теста на инфекцию SARS-CoV-2, рожавших в период с ноября 2020 года по май 2021 года, и их новорожденных. Системные иммунные реакции матери и новорожденного исследовали путем обнаружения спайк-специфических антител в сыворотке, а иммунный ответ слизистой оболочки оценивали путем измерения специфических антител в материнском грудном молоке и слюне ребенка через 48 часов после родов и через 2 месяца.

Основные результаты и меры: Системный иммунный ответ оценивали путем обнаружения антител IgG и IgA к SARS-CoV-2, а также антител IgM, специфичных для рецепторсвязывающего домена, в материнской и неонатальной

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

сыворотке. Иммуный ответ слизистой оболочки оценивали путем измерения спайк-специфических антител в грудном молоке и слюне младенца, а наличие иммунных комплексов антиген-антитело спайк IgA исследовали в образцах грудного молока. Все антитела были выявлены с помощью иммуноферментного анализа. Всего в исследование было включено 28 диад мать-ребенок (средний [SD] возраст матери 31,8 [6,4] года; средний [SD] гестационный возраст 38,1 [2,3] недели; 18 [60%] младенцев мужского пола) были включены в исследование при родах и 21 диады завершили исследование через 2 месяца наблюдения. Поскольку во всех случаях материнское инфицирование произошло недавно, трансплацентарный перенос антител IgG, специфичных к шипам вируса, произошел только у одного ребенка. Наблюдался один случай потенциальной вертикальной передачи и один случай горизонтального заражения. Антитела IgA слюны, специфичные к белку вирусного спайка, были значительно увеличены ($P = 0,01$) у детей, вскармливаемых грудным молоком (0,99 условных единиц [AU]; IQR, 0,39–1,68 AU), по сравнению с младенцами, которых кормили исключительно молочной смесью (0,16 AU; IQR, 0,02). -0,83 а.е.). Материнское молоко содержало спайковые иммунные комплексы IgA через 48 часов (0,53 AU; IQR, 0,25-0,39 AU) и через 2 месяца (0,09 AU; IQR, 0,03-0,17 AU) и могло действовать как специфические стимулы для иммунного ответа слизистой оболочки младенца. По шкале Апгар дети, рожденные женщинами основной группы Результаты оценки таковы: 16 (73%) детей родились недоношенными родившихся 11 (50%) из 16 (73%) малышей имели средний балл 5 баллов за 1 минуту, 5 (23%) 6,4 балла, а через 5 минут 10 (45%) имели в среднем 6,4 балла, 6 (27%) — 7. Среднее значение в 1 минуту у 6 (27%) доношенных детей, составивших общий балл счет составил 6,6 балла, счет после 5-й минуты – 7,8 балла. У женщин контрольной группы младенцы оценивались в 6,8 балла на 1-й минуте и 7,6 балла на 5-й минуте.

Гаджбхийе и др. (2020) сообщили 313 Только 24 младенца родились от женщин, инфицированных COVID-19. Тест на COVID-19 показал положительный результат (5) и это привело к появлению следующего вопроса приходит, так существует ли трансплацентарный путь передачи вируса или нет? Обратите внимание, что Это означает, что изменения, вызванные вирусом у матери, у ребенка не наблюдаются. вертикальная трансплацентарная передача

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

вируса также не доказана. Человеческая плацента иммунная система, защищающая от заражения возбудителями фетальных клеток сохраняет выносливость. COVID-19 у плодов и новорожденных существуют также предположения о врожденном иммунитете, защищающем от инфекции. Децидуо-базальный слой, то есть материнская часть плаценты, считается врожденным иммунитетом сколько иммунных клеток удерживается, это естественные киллеры (70%), децидуальные макрофаги (15%) и CD4-T-клетки (15%). Кроме того, он находится в самой верхней части плаценты где ворсинки хориона находятся в непосредственном контакте с кровью матери в части плотно расположенная часть синцитотрофобластов, и эта часть имеет трещины и таким образом защищает плод от различных возбудителей, находящихся в крови матери. Кроме того, базальная мембрана трофобластов также является механической для патогенов. является барьером.

Тяжелый острый респираторный синдром под названием COVID-19 вертикальная передача инфекции и возможные осложнения беременности, выкидыш, дефекты развития плода, задержка развития плода или мертворождение является серьезной проблемой для беременных женщин. До сих пор случаев заражения COVID-19 информация о вертикальной передаче ограничена. Рожденные от больных матерей хотя тест на заражение ребенка COVID-19 показал отрицательный результат, быстрое возникновение аномалий, в том числе нарушений кровообращения у матери и плода есть информация о. В качестве первичного рецептора инфекции COVID-19 распознаются рецепторы, связанные с ангиотензином. Этих рецепторов много у матери и плода. Существуют, например, синцитотрофобласты, цитотрофобласты, эндотелиальные клетки включая гладкую мускулатуру сосудов первичных и вторичных ворсинок. Но не следует забывать и о других путях трансплацентарной передачи. Видно, что даже если это не дает полного результата присутствует плацентарный барьер. У нас 16 плацент, зараженных Covid-19 мы выучили Патагномоничных изменений не выявлено, но кровообращение в материнской части расстройства, частота межворсинчатых тромбов и хорангиоза довольно высока. Этот Выводы указывают на то, что заболеваемость COVID-19 во время беременности является отрицательной в перинатальном периоде нет никакой возможности, что это закончится

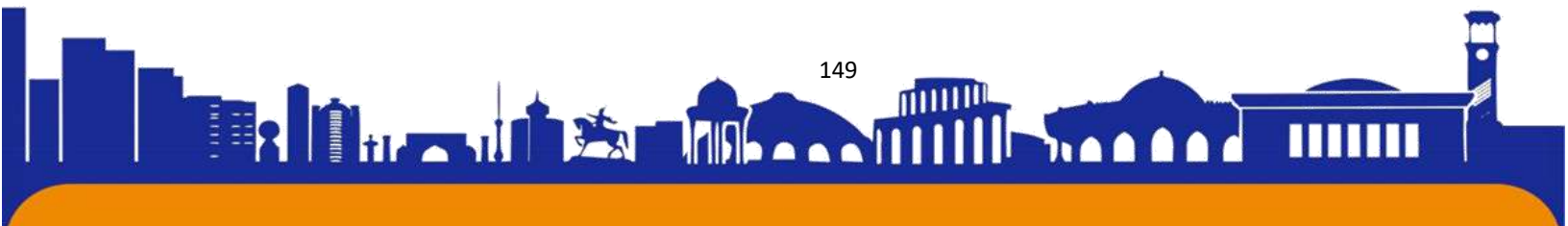
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

последствиями. Согласно этим результатам, при беременности Необходимо своевременное выявление заражения COVID-19 и применение тактики.

Краткое содержание. Инфекция COVID-19 представляет собой воспаление плаценты, как и других органов заставляет это случиться. По результатам изменения у плода находятся в плаценте. из-за изменений, если беременность прервалась вовремя, у малыша это тяжел никаких изменений не наблюдается. Плацента при беременности с инфекцией COVID-19 может выполнять защитную функцию для плода. По этой причине вероятность серьезных заболеваний органов ребенка мала. В этом когортном исследовании в слюне младенцев были обнаружены специфические антитела IgA к SARS-CoV-2, что может частично объяснить, почему новорожденные устойчивы к инфекции SARS-CoV-2. Матери, инфицированные в послеродовом периоде, по-видимому, не только пассивно защищают новорожденного посредством секретируемых в грудном молоке IgA, но также активно стимулируют и тренируют неонатальную иммунную систему посредством иммунных комплексов грудного молока.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Blumberg, D.A.; Underwood, M.A.; Hedriana, H.L.; Lakshminrusimha, S. Vertical transmission of SARS-CoV-2: What is the optimal definition? *Am. J. Perinatol.* 2020, 37, 769–772. [CrossRef] [PubMed]
2. Carsetti, R.; Quintarelli, C.; Quinti, I.; Piano Mortari, E.; Zumla, A.; Ippolito, G.; Locatelli, F. The immune system of children: The key to understanding SARS-CoV-2 susceptibility? *Lancet Child Adolesc. Health* 2020, 4, 414–416. [CrossRef]
3. Dong, E.; Du, H.; Gardner, L. An interactive web-based dashboard to track COVID19 in real time. *Lancet Infect. Dis.* 2020, 20, 533–534. [CrossRef]
4. Elisheva D. Shanes, MD,¹ Leena B. Mithal, MD, MSCI,² Sebastian Otero,² Hooman A. Azad,³ Emily S. Miller, MD, MPH,⁴ and Jeffery A. Goldstein, MD, PhD¹ Placental Pathology in COVID-19 (2020)
5. Gajbhiye, R.; Modi, D.; Mahale, S. Pregnancy outcomes, newborn complications and maternal-fetal transmission of SARS-CoV-2 in women with COVID-19: A systematic review of 441 cases. *medRxiv* 2020, in press.

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA SMETALAR IJROSI HISOBINI YURITISH

Shaymatova Nargiza Ashurovna

Termiz davlat universiteti, "Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrası o'qituvchisi
shnargiza@tersu.uz

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola oliy ta'lim muassasalarida (OTM) smetalarning bajarilishini hisobga olishning muhim rolini o'rganadi. U OTMlarda to'g'ri moliyaviy boshqaruv muhimligini ta'kidlab, byudjetlashtirish va resurslarni taqsimlashning ahamiyatini ta'kidlash bilan boshlanadi. Keng qamrovli adabiyotlarni tahlil qilish orqali maqola OTMlarda byudjetlashtirish amaliyoti, daromadlarni smetalash va xarajatlarni prognozlash bo'yicha mavjud tadqiqotlar o'rganildi. Adabiyotlarni ko'rib chiqishda muassasalar duch keladigan asosiy muammolar, masalan, daromadlarni prognozlashdagi noaniqliklar va xarajatlar naqshlarini bashorat qilishdagi qiyinchiliklar aniqlandi.

Kalit so'zlar. Oliy ta'lim, buxgalteriya hisobi, smeta, moliyaviy menejment, byudjetlashtirish, metodologiya, adabiyotlar tahlili, natijalar.

KEEPING ACCOUNTS OF ESTIMATES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

ABSTRACT

This article investigates the critical role of accounting for the execution of estimates in higher education institutions (HEIs). It begins by highlighting the importance of accurate financial management in HEIs, emphasizing the significance of budgeting and resource allocation. Through a comprehensive literature analysis, the article explores existing research on budgeting practices, revenue estimation, and expenditure forecasting in HEIs. The literature review identifies key challenges faced by institutions, such as uncertainties in revenue projections and difficulties in predicting expenditure patterns.

Keywords. Higher education, accounting, estimates, financial management, budgeting, methodology, literature analysis, results.

ВЕДЕНИЕ УЧЕТА СМЕТ В ВУЗАХ АННОТАЦИЯ

В данной статье исследуется важная роль учета результатов деятельности в высших учебных заведениях (ВУЗах). Он начинается с подчеркивания важности рационального финансового управления в вузах, а также важности составления бюджета и распределения ресурсов. Посредством всестороннего обзора литературы в статье были изучены существующие исследования в области практики составления бюджета, оценки доходов и прогнозирования затрат в вузах. Обзор литературы выявил ключевые проблемы, с которыми сталкиваются учреждения, такие как неопределенность в прогнозировании доходов и трудности в прогнозировании структуры расходов.

Ключевые слова. Высшее образование, бухгалтерский учет, оценка, финансовый менеджмент, бюджетирование, методология, обзор литературы, результаты.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasalarining (OTM) samarali faoliyat ko'rsatishi uchun to'g'ri moliyaviy boshqaruv zarur. Moliyaviy menejmentning muhim jihatlaridan biri byudjet tuzish va resurslarni taqsimlashda hal qiluvchi rol o'ynaydigan smetalarni bajarishni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola OTMlarda hisob-kitoblarning bajarilishini hisobga olishning ahamiyatini o'rganadi.

Maqolada qo'llaniladigan metodologiya tasvirlangan bo'lib, u adabiyotlarni tahlil qilish va turli OTMlarning moliya xodimlari va ma'murlari bilan sifatli suhbatlarni o'z ichiga oladi. Suhbatlar OTMda byudjetlashtirish jarayonlari haqida qimmatli tushunchalar beradi, daromadlar va xarajatlarni hisoblash bilan bog'liq murakkabliklarga oydinlik kiritadi.

Natijalar bo'limi adabiyotlar tahlili va intervyu natijalarini umumlashtiradi, daromadlar va xarajatlarni baholash muammolari, shuningdek, OTMlar o'rtasida byudjetlashtirish jarayonlari va institutsional maqsadlar o'rtasidagi moslashuvdagi o'zgarishlar kabi asosiy mavzularni yoritadi. Maqolaning yakunida OTMlar hisob-kitoblarning to'g'riligini oshirish uchun ham miqdoriy modellar, ham sifat ko'rsatkichlaridan foydalangan holda byudjetlashtirish amaliyotlarini doimiy ravishda takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, u oliy ta'limning dinamik

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

landshaftida byudjetlashtirish va prognozlashda innovatsion yondashuvlarni o'rganish kabi kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'llarni taklif qiladi.

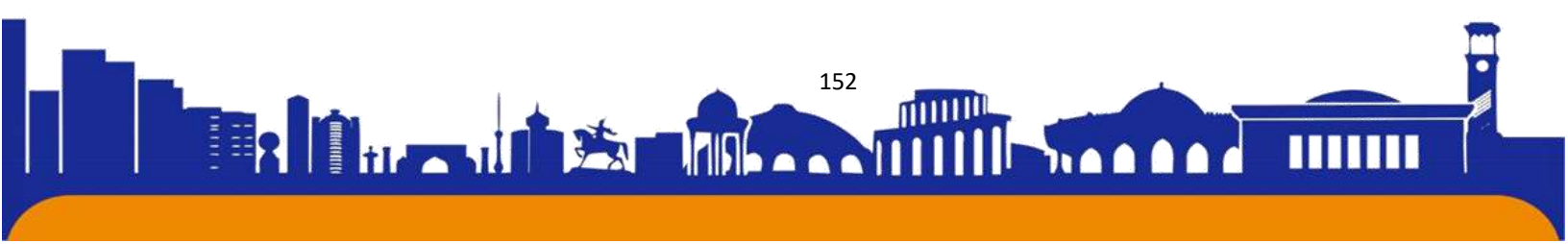
Umuman olganda, ushbu maqola oliy o'quv yurtlarida moliyaviy menejmentning murakkabliklari haqida qimmatli tushunchalar beradi va sektorda byudjetlashtirish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Oliy o'quv yurtlarida moliyaviy menejment bo'yicha adabiyotlar byudjetlashtirish jarayonlarining, xususan, kelajakdagi xarajatlar va daromadlarni hisoblashda murakkabligini ta'kidlaydi. McMillan and Wergin (2018) kabi mualliflar byudjetlashtirish amaliyotini institutsional maqsadlar va strategik rejalar bilan moslashtirish muhimligini ta'kidlaydilar. Bundan tashqari, Kim va Briker (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar OTMLar daromadlari, o'qish to'lovlari va davlat tomonidan moliyalashtirilishini aniq prognoz qilishda duch keladigan qiyinchiliklarni ta'kidlaydi.

Ushbu tadqiqot uchun aralash usullardan foydalanilgan. Dastlab, OTMLarda buxgalteriya hisobi amaliyotiga oid adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish o'tkazildi. Ushbu sharh asosiy mavzular va mavjud tadqiqotlardagi kamchiliklarni aniqlashga yordam berdi. Shundan so'ng, turli oliy o'quv yurtlarining moliya xodimlari va ma'murlari bilan ularning byudjetlashtirish jarayonlari, xususan, hisob-kitoblarning bajarilishi haqida tushunchalar to'plash uchun sifatli suhbatlar o'tkazildi.

Asosiy topilmalar	Adabiyotlar tahlili	Metodologiya
Baholashdagi qiyinchiliklar	McMillan and Wergin (2018) byudjetlashtirish amaliyotini institutsional maqsadlar va strategik rejalar bilan moslashtirish muhimligini ta'kidlaydi.	Moliyaviy xodimlar va ma'murlar bilan sifatli suhbatlar o'qishga qabul qilish ko'rsatkichlarining o'zgarishi va davlat tomonidan moliyalashtirishdagi o'zgarishlar tufayli daromadlarni baholashda noaniqliklarni aniqladi.

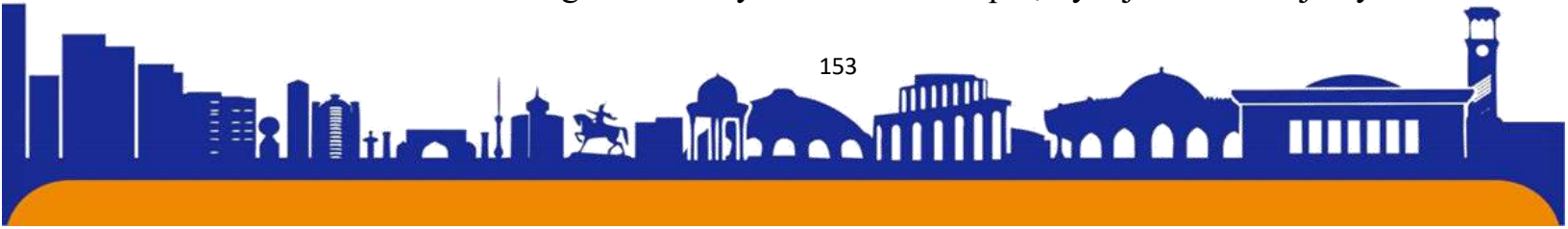
Daromadlar va xarajatlar	Kim va Briker (2019) daromadlar, o'quv to'lovlari va davlat mablag'larini to'g'ri prognoz qilishdagi qiyinchiliklarni ta'kidlaydi.	Ko'pgina institutlar murakkab moliyaviy modellashtirish usullarini qo'llaydilar, biroq xarajatlar sxemalarini, xususan, professor-o'qituvchilarning ish haqi, tadqiqot grantlari va ob'ektni ta'mirlashni bashorat qilishda qiyinchiliklar saqlanib qolmoqda.
Byudjetlashtirish o'rtasidagi muvofiqlashtirish	Oliy ta'lim muassasalari o'rtasida byudjetlashtirish jarayonlari va institutsional maqsadlar o'rtasidagi moslashuvda tafovutlar mavjud.	Kelgusi tadqiqotlar oliy ta'lim muassasalarida byudjetlashtirish va prognozlashning innovatsion yondashuvlarini o'rganishga qaratilishi kerak.

NATIJALAR

Adabiyotlarni tahlil qilish va suhbatlar bir nechta muhim xulosalarni aniqladi. Birinchidan, OTMlar ko'pincha o'qishga qabul qilish ko'rsatkichlarining o'zgaruvchanligi va davlat tomonidan moliyalashtirishdagi o'zgarishlar tufayli daromadlarni baholashda noaniqliklarga duch kelishadi. Ikkinchidan, ko'pgina institutlar murakkab moliyaviy modellashtirish usullarini qo'llasa-da, xarajatlar sxemalarini, xususan, professor-o'qituvchilarning ish haqi, tadqiqot grantlari va ob'ektni ta'mirlash kabi sohalarda aniq prognoz qilishda qiyinchiliklar mavjud. Nihoyat, byudjetlashtirish jarayonlari va institutsional maqsadlar o'rtasidagi muvofiqlik OTMlar o'rtasida sezilarli darajada farq qildi, ba'zi institutlar resurslarni taqsimlashda yanada strategik yondashuvni namoyish etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, smetalarning bajarilishini hisobga olish OTMda moliyaviy menejmentning muhim jihati hisoblanadi. Natijalar muassasalar hisob-kitoblarning to'g'riligini oshirish uchun miqdoriy modellar va sifat ko'rsatkichlaridan foydalangan holda o'zlarining byudjetlashtirish amaliyotlarini doimiy ravishda takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, byudjetlashtirish jarayonlari

va institutsional maqsadlar o'rtasida yanada uyg'unlikni ta'minlash resurslarni taqsimlashda shaffoflik va javobgarlikni oshirishi mumkin. Ushbu sohadagi kelgusi tadqiqotlar oliy ta'limning dinamik landshaftida byudjetlashtirish va prognozlashning innovatsion yondashuvlarini o'rganishga qaratilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. McMillan, J. H., & Wergin, J. F. (2018). Budgeting in Higher Education. Routledge.
2. Kim, S., & Bricker, R. (2019). Tuition Revenue Estimation in Higher Education: Challenges and Best Practices. *Journal of Accounting Education*, 48, 73-86.
3. Hossain, M., & Alam, S. (2020). Budgeting Practices in Higher Education Institutions: A Literature Review. *Journal of Education and Practice*, 11(21), 25-33.
4. Molas-Gallart, J., & Castro-Martínez, E. (2019). The challenges of budgeting in universities: an international perspective. *Public Money & Management*, 39(6), 415-422.
5. Boni-Saenz, A. A., & Castro-Martínez, E. (2018). Strategic budgeting: Challenges for European universities. *Financial Accountability & Management*, 34(3), 280-300.
6. Бабаниязович, А.А. (2024). ЗНАЧЕНИЕ И СУЩНОСТЬ МАРКЕТИНГА В МАЛОМ БИЗНЕСЕ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ. *Господарка и инновации*, (45), 246-250.
7. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNING ISTIQBOLLARI VA REKLAMADAGI ANAMIYATI. *ИДЖОДКОР О'КИТУВЧИ*, 4 (37), 154-157.
8. Бабаниязович А.А., Бахрамовна УЛТ и Чори о'г TRJ (2024). ЗНАЧИМОСТЬ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКЕ. *Журнал универсальных научных исследований*, 2 (2), 196–199.
9. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). РОЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В ФИНАНСОВЫХ И БАНКОВСКИХ РЕФОРМАХ. *Международный междисциплинарный журнал исследований и разработок*, 11 (01).
10. Бабаниязович, А.А. (2023). МИЛЛИЙ ИКТИСОДИЕТНИНГ МАНАВИЙ АСОСЛАРИ. *ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НАУЧНЫХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ*, 6 (3), 467-470.
11. Бабаниязович, А.А. (2023). Мамлакатимизда саноат салохиятини ривойлантириш. *Журнал универсальных научных исследований*, 1 (3), 86-89.

12. Babaniyazovich, A. A. (2023). MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TARKIBIY O'ZGARISHLARNING AHAMIYATI VA O'RNI. *PEDAGOG*, 6(3), 178-182.
13. Бабаниязович, А.А. (2023). СОХАЛАР БО 'ЙИЧА МАРКЕТИНГ. *УЗБЕКИСТОНДА ФАНЛАРАРО ИННОВАЦИЯЛАР ВА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР ЖУРНАЛИ*, 2 (17), 636-639.
14. Бабаниязович, А.А. (2023). Makroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или 'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований*, 1 (3), 172–174.
15. Axmedov, A. (2023). KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDA MARKETING SOHASINING AHAMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 2(8), 56-58.
16. Babaniyazovich, A. A. (2023). HR MANAGEMENT DIFFERENCIES AROUND DIFFERENT COUNTRIES. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(09), 433-438.
17. AKHMEDOV, A. (2020). ON SPECTRA OF MULTIPLE BAND GENERALIZED DIFFERENCE OPERATOR-MATRICES WITH RETURNED SEQUENCES. *CONTROL AND OPTIMIZATION WITH INDUSTRIAL APPLICATIONS*, 62.
18. Babaniyazovich, A. A. (2023). THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON HUMAN LIFE IN THE FUTURE. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(10).
19. Babaniyazovich, A. A., & Abdullayevich, J. S. (2023). INCREASING FINANCIAL LITERACY IN RURAL AREAS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(4), 1-3.
20. Babaniyazovich, A. A. (2022). Ways to increase the importance and efficiency of crop rotation in agriculture.
21. Babaniyazovich, A. A., Bakhtiyarovich, A. S., & Abbos G'affor o'g, J. (2023). FACTORS LEADING TO DRINKING WATER SHORTAGE AND DROUGHT IN UZBEKISTAN. *PEDAGOGS*, 46(2), 118-123.
22. Бабаниязович, А.А. (2022). Пути повышения значения и эффективности севооборота в сельском хозяйстве.
23. Бабаниязович, А.А. (2023). Makroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или o'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований*, 1 (3), 172–174.

IMPACT OF NEW ECONOMIC POLICY ON TRADE AND INDUSTRY
YANGI IQTISODIY SIYOSATNING SAVDO VA SANOATGA TA'SIRI
ВЛИЯНИЕ НЭП НА ТОРГОВЛЮ И ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Yunusova B.A

ASU senior teacher

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi iqtisodiy siyosat sharoitida o'zbek qishloqlarining umumiy holati, yerdan foydalanish, qishloq xo'jalik, ishlab chiqarish munosabatlarining o'ziga xos xususiyati, yangi iqtisodiy siyosatning savdo va sanoat sohasidagi ahamiyati yoritib berilgan.

Аннотация: В данной статье освещено общее состояние узбекских сел в условиях новой экономической политики, землепользование, особенности сельскохозяйственных производственных отношений, значение новой экономической политики в торговле и промышленности.

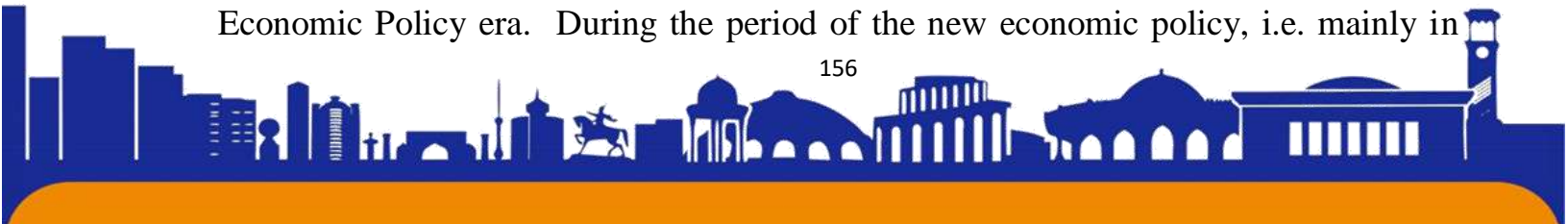
Abstract: In this article, the general condition of Uzbek villages under the new economic policy, land use, specific characteristics of agricultural production relations, the importance of the new economic policy in trade and industry are highlighted.

Kalit so'zlar: Yangi iqtisodiy siyosat, sanoatmetall, qurilish tresti, Turksoyuz, tovar, savdo, sanoat, natural, teri mahsulotlari, mo'yna, jun, pilla, quruq meva.

Ключевые слова: НЭП, промышленный металл, строительный трест, Тюрксоюз, товары, торговля, промышленность, натуральные, изделия из кожи, меха, шерсти, коконов, сухофруктов.

Key words: New economic policy, industrial metal, construction trust, Turksoyuz, goods, trade, industry, natural, leather products, fur, wool, cocoons, dried fruit.

The introduction of a new economic policy in Turkestan in the first half of the 20th century and the formation and development of the first buds of market relations in this process, as well as the history of accumulated experiences in this regard, are of great interest. Analysis of the historical experience of the 1920s is also important because of the creation of a state-controlled and controlled market mechanism during the New Economic Policy era. During the period of the new economic policy, i.e. mainly in

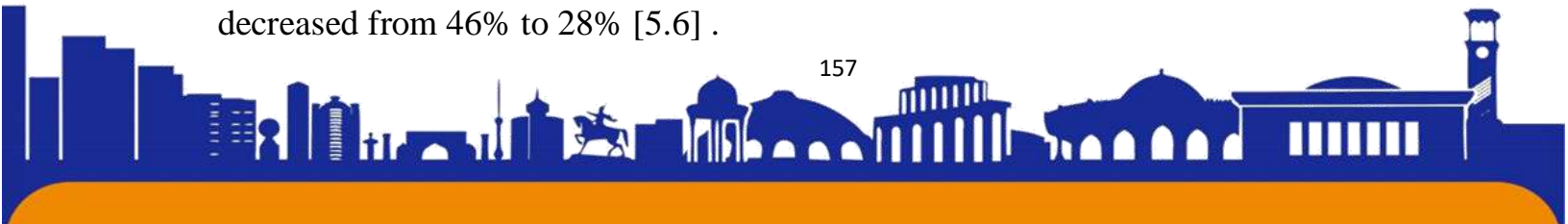
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

1921-1929, market relations were settled in Turkestan, private ownership developed in the countryside, and the production of agricultural products increased significantly.

By 1920, as in the agriculture of Turkestan, a deep crisis occurred in its industry. In particular, the processing, mining and transport sectors were completely destroyed. In 1920, the total volume of the gross product of the country's industry decreased by 80% compared to 1914, the production of cotton fiber, cotton oil, and shulkha decreased 17 times. A fifth of the locomotives on the railways were barely working. Coal and oil production did not even cover their daily needs [6.363-364].

One of the structural elements of the application of new economic policy reforms in the industrial sector was Lenin's idea of "state capitalism". It envisaged a temporary restoration of non-socialist forms of economic management, but important sectors, primarily large-scale industry, were kept in the hands of the state, which was the main executor, owner and manager of socialist restructuring. The New Economic Policy, leading in the socialist sector of industrial production, focused on a large-scale restructuring of management based on the introduction of strict planning and economic accounting in industry and enterprises, which was controlled by the *soum* and to some extent the democracy of production. would provide expansion. In 1921, a reorganization of the management of the industry was carried out. Its main essence was to centralize production in large and important enterprises. Those producing the same products were consolidated, and those that were not profitable were closed. In the conditions of the new economic policy, production associations - centralized trusts were recognized as the most acceptable form of the state's industrial reorganization policy. By the end of 1921, 10 such trusts were established in Turkestan, which united 99 large enterprises transferred to the economic account. For example, fuel industry enterprises were merged into "Turkyogilgi trust", metalworking industry enterprises into "Sanoatmetall" trust, building materials enterprises into "Kurilish trust", flour mill industry enterprises into "Untrest" [4.77].

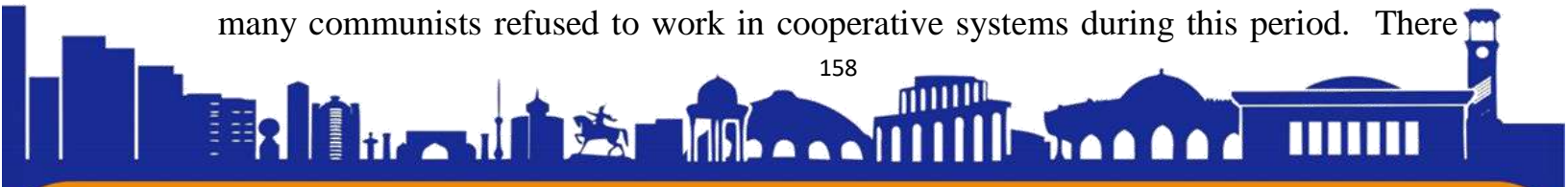
In addition, there were other trusts covering many areas of economic life in Turkestan. The trusts, which replaced the centralized bodies of economic management, played a positive role in the development of the economy as part of the newly formed economic mechanism. As a result, the number of non-working enterprises under the jurisdiction of the High People's Economic Council of the Republic of Turkestan decreased from 46% to 28% [5.6].

Turkestan industry was restored and developed primarily as a means of socialist production. In 1924, the share of the public sector in the total gross product production was 97.1%, the share of the private capitalist sector was 1.8%, and the share of the cooperative sector was 1.1%. Private capital could be used in non-essential core industries and would be under strict state control. One of the forms of capital recovery was the introduction of rent. Leasing of enterprises subordinated to the OXXK was established by the decree of the RSFSR KKK dated July 5, 1921. According to this decree, it was recommended to lease only unprofitable, small and suspended enterprises. Tenants are mostly private individuals, and in many cases they were former owners of enterprises or cooperative organizations. In practice, the Soviet state tried by all means to limit the spread of private initiative in the industrial sector, to put an effective barrier to the strengthening of the position of private capital. Nevertheless, despite the strict conditions, new forms of economic management were introduced. As early as 1921, 86 enterprises were leased in TASSR. Although the state monopoly prevailed, private capital was very interested in cotton cultivation. Private capital was leased small and half-broken cotton ginning and oil factories. The weak development of the large-scale factory industry in Turkestan created an opportunity for the development of handicrafts. Realizing the benefits of joint production of raw materials and sale of products, the artisans joined their artels and established a craft cooperative. In 1921, there were 1,270 cooperative-craft artel networks of various branches of production in the country, and about 30,000 craftsmen joined them.

In the conditions of NEP, agricultural and craft-industrial cooperative systems faced a number of problems. They were entrusted with the tasks of economically unifying small individual farms, providing them with technical means based on electrification and mechanization, and increasing production efficiency based on scientific and technical achievements. The Central Committee of the Communist Party mobilized specialists and communists in these institutions to activate political campaigning among urban and rural residents in the matter of cooperation. However, the scope of activities of cooperatives during this period was aimed at the expansion and development of small private production, which was in some way contrary to the programs of the Communist Party. Support for small-scale private production literally meant the development of the bourgeoisie or a return to capitalism. For this reason, many communists refused to work in cooperative systems during this period. There

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

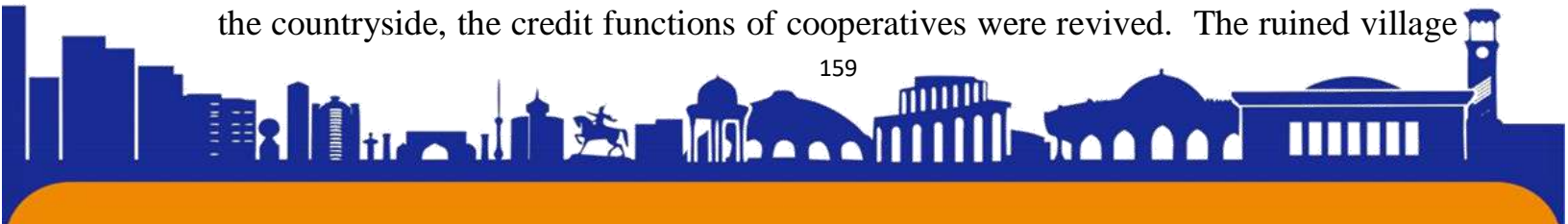
were many opponents to the idea of developing cooperatives in the higher party bodies, even in the Central Committee. Therefore, issues of cooperation construction were widely discussed at the X, XI, XII party conferences and at the XI party congress.

Restoration of economic independence of cooperatives from the bottom to the top was determined by the recognition of the following principles in its work: voluntary membership, material benefit, distribution of profits by membership fees and shares. The recognition of these principles ensured the economic independence of cooperatives. The restoration processes in the village began with the revival of commodity exchange. This is based on the relatively dynamic development of information cooperation. The function of Matlubot cooperatives was specified by the decree of the Council of People's Commissars of April 7, 1921 "On Matlubot cooperatives". In accordance with the decree, Centrosoyuz was assigned the task of organizing product exchange, immediately improving food supply to city residents, providing industry with raw materials, and rural residents with industrial products. The entire content of the decree was aimed at establishing and developing the exchange of products between the city and the countryside [1,230].

However, due to the difficult economic conditions, cooperatives were still directed to provide services for the state's interests. This one-sided goal has also caused a number of negative consequences. For example, when the activities of cooperatives were analyzed at the end of 1921, the general situation was such that the main activity of cooperatives was to provide industrial workers and urban residents with food products, and the food-growing rural population insufficient attention was paid to the provision of necessary equipment and supplies.

The support provided by the state had the main effect on the revival of cooperatives. Centrosoyuz was placed as the main tool between socialist industry and agriculture. Cooperatives have received a number of benefits in the fields of credit, tax, pricing, and product supply. These had a serious impact on the growth of product exchange through the cooperative. Only from September 1921 to mid-December, the volume of trade operations of Centrosoyuz increased from 2 billion to 80 billion soums, i.e. 40 times. The volume of products delivered to state bodies under the contract increased 5 times, from 30 billion soums to 146 billion soums [2,266] .

Simultaneously with the development of economic relations between the city and the countryside, the credit functions of cooperatives were revived. The ruined village

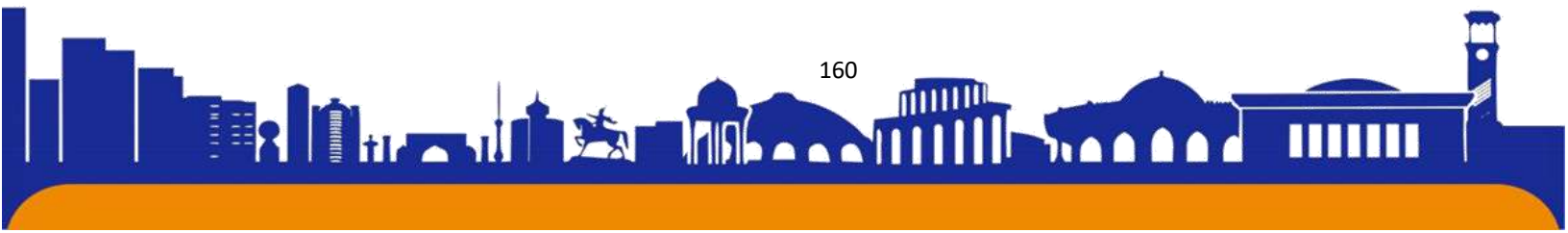

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

gradually came to life, began to move to intensive methods of land use, the number of livestock increased, agricultural equipment began to be renewed and improved, and market relations began to settle. These processes, in turn, created a great need for credit funds for farmers. At the beginning of the new economic policy, the state was unable to provide sufficient financial support to farmers. The NEP bourgeoisie and the kulaks were the main providers of credit to the poor peasants. Therefore, the co-operation of credit relations was important. The unification of all layers of peasant farms in the circle of cooperatives was an important date from the point of view of targeting the capital of wealthy layers and taking credit relations under the control of the state and society. In the conditions of the new economic policy, the cooperative movement gained its solid foundation. Trade relations grew, and the production productivity of peasant farms increased. The coverage of certain areas of agricultural production activity by various cooperative systems prepared the ground for the transition from lower to higher forms of cooperatives in the future. The economic achievements of the Renaissance posed a number of new political, social and economic problems for the cooperative system. The rise in industry, transport and agriculture required the regulation and correct establishment of market relations and the further improvement of the cooperative system.

The organization and management of market relations required, first of all, the increase of agricultural productivity, the formation of the commodity production apparatus, and the support of the poor and middle-class peasants as the main agricultural producers. For this, it was necessary to control prices, credit and other sources of finance. For this, it was considered necessary to establish a strong connection between peasant farms and socialist industry [3.233].

In the economic years of 1923-1924, the production of all large and medium-sized industrial products in TASSR increased more than 1.7 times compared to 1921. The revival and development of industry significantly accelerated the class differentiation in the republic, as the Bolsheviks wanted. From January 1922 to January 1925, the number of workers and servants increased from 6,244 to 14,824. 30% of the workers were representatives of local nationality. Therefore, it should be emphasized that the rate of recovery of industrial production in Turkestan was completely incompatible with the opportunities created for economic growth due to the introduction of YIS. In

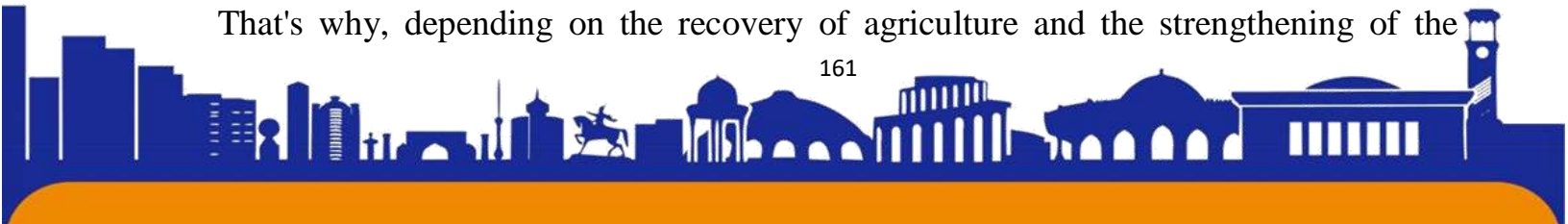

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

economic years 1923-1924, the amount of the gross product of the republic's industry was only 65% of the level of 1914 [6,317].

In connection with the transition to a new economic policy, trade and economic structures were started to be organized, which deal with the commercial preparation and sale of agricultural raw materials. Among such trade and economic organizations were the Union of Trade Societies of Turkestan (Turksoyuz), the Union of Cotton Growers of Turkestan, the office of RosSredaz in Russia, and others. They exchanged goods using market mechanisms within the limits of the allowed possibilities. For example, in accordance with the decision of the Republic of Turkestan on October 19, 1921, Turksoyuz was allowed to exchange goods both within the republic and with regions of Russia using any one of the following forms of exchange: 1) in-kind exchange 2) mixed exchange 3) exchange of goods with money the right to increase was given. The Soviet regime sought to make the most of Turkestan's mineral resources and all raw material products. In addition to cotton raw materials, black leather and leather products, fur, wool, cocoons, dry fruits, etc. were constantly transported from the Republic of Turkestan to the Center.

In 1923, instead of the local monetary system, a single currency, the soum, was introduced in the three republics. In addition, the banking system of the republics became part of the banking system of the RSFSR. The policy of occupying the markets of the region, which was started by the Tsarist Empire, finally reached its infamous end in the Soviet era with the establishment of the Central Asian Economic Council. Turkestan peasants welcomed the decision of Turkestan MIQ on April 22, 1922 "on the tax in kind" with great joy. Because by these years, the government had no choice but to ignore the growing anger of the villagers. With this decision, the "food rationing" that is hated by all would be canceled. The implementation of this decision not only reduced the tax levied on different categories of farmers, but also allowed to develop the economic factors of production regulation. However, in the first year, the idea of a food tax was implemented very weakly. Food tax in Turkestan consisted of 8 types of taxes. The introduction of the food tax in kind in Turkestan was determined by the acute shortage of food, the rise of inflation, and the derailment of money circulation. However, this form of food tax created a number of difficulties for both taxpayers and tax authorities related to the transportation and storage of products. That's why, depending on the recovery of agriculture and the strengthening of the

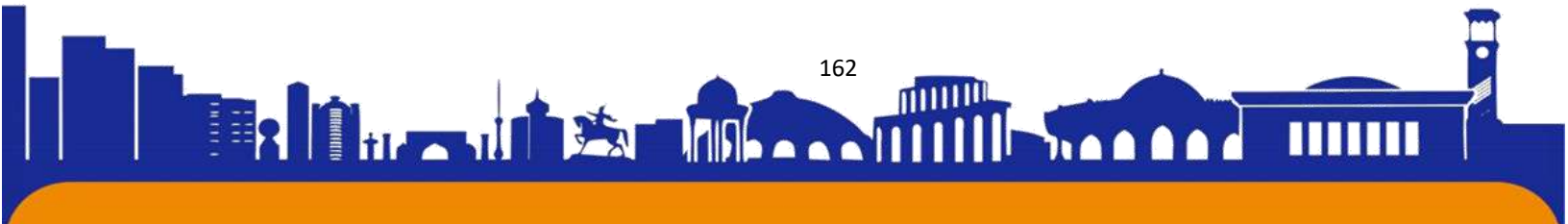
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

financial situation of farmers, measures have been taken to unify taxes. On June 13, 1923, the Turkish MIQ and TASSR issued a decree on the transition from a food tax to a single agricultural tax. As a result, the role of peasants, who are subjects of commodity-money relations, has significantly increased. The application of YIS not only in the field of agricultural and industrial production, but also in the fields of urban economy, trade, household and cultural assistance to the population helped to strengthen the processes of formation of a new system of commodity-money relations. Experiments have been started everywhere to rent shopping malls, catering establishments, houses, theaters, baths, markets, plots of land and other objects. The positive side of the reality of the new economic policy was that the relations of the state with private capital, tenants, owners of various properties and farms were established through taxes.

So, by making a general assessment of the economic situation that arose in Turkestan in the first half of the 20s, it can be said that the process of free activity that began in all areas of society, the principles of the new economic policy and the joint efforts of its components will gradually end the destruction and economic recovery. led to the recovery of his life. Economic revitalization covered industry, agriculture and trade and was reflected in commodity-money relations.

SOURCES AND REFERENCES.

1. Директивы КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам. – Москва: 1957.
2. История крестьянства СССР. История советского крестьянства. Е.1.- с. 266
3. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Изд. 9-е, ..3. –с. 233
4. Улмасбаев Ш.Н Промышление развитие Советского Узбекистана. Т. 1958. С 77
5. O‘zR MDA, 25-fond, 1-ro‘yxat, 108-yig‘majild, 6-varaq
6. O‘zbekiston SSR tarixi. 4 tomlik.Uchinchi tom. Bosh muharrir Mo‘minov I.M.- T.: “Fan”, 1971.

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА ЁШЛАРДА ВИРТУАЛ МАДАНИЯТНИ ШАКИЛЛАНТИРИШ КЎНИКМАЛАРИ

Самарқанд вилояти ИИБ ходими подполковник

Karimov Odiljon Ikramovich

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола виртуалистиканинг ахлоқий жихатларини очиб берган. Ахборотлашган жамиятда виртуал маданият унинг ижтимоий ҳаётга таъсири тўғрисида илмий маълумот берилган. Ижтимоий ҳаётни бугунги курунишлари яъни виртуал жамият, виртуал реалликлар уларнинг бугунги кун ижтимоий жараёнларга таъсири масаласи кенг баён этилган.

Калит сузлар: виртуалистика, билиш, ахлоқ, виртуал реаллик, виртуал образ, ахборот.

SKILLS OF FORMING VIRTUAL CULTURE IN YOUTH IN THE INFORMATION SOCIETY

RESUME

This article has revealed the ethical aspects of virtualistics. Virtual culture in the information society is scientifically informed about its impact on social life. Today's view of social life, i.e. virtual society, virtual realities and their impact on today's social processes is widely explained.

Key words: virtualistics, cognition, ethics, virtual reality, virtual image, information.

НАВЫКИ ФОРМИРОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У МОЛОДЕЖИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

РЕЗЮМЕ

В данной статье раскрыты этические аспекты виртуалистики. Виртуальная культура в информационном обществе научно информирована о ее влиянии на социальную жизнь. Широко объясняется сегодняшний взгляд на социальную жизнь, то есть на виртуальное общество, виртуальные реальности и их влияние на сегодняшние социальные процессы.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

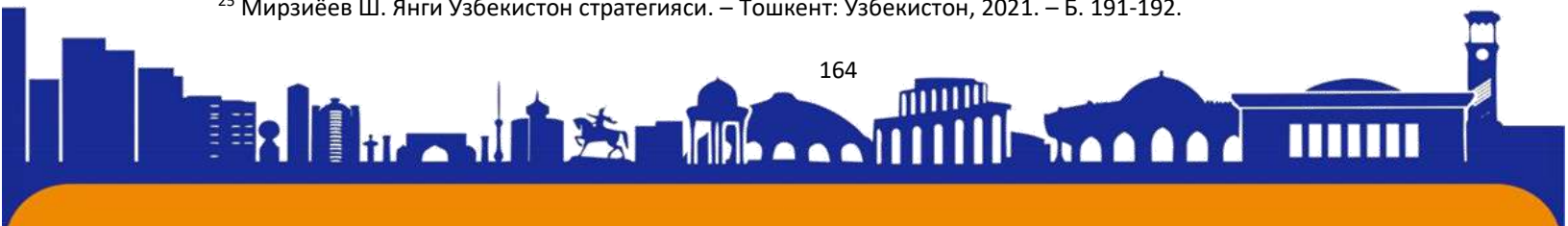
Ключевые слова: виртуалистика, познание, этика, виртуальная реальность, виртуальный образ, информация.

Бугунги кунда юртимизда ёшлар ахборот истеъмоли маданиятини юксалтириш, уларни виртуал макондаги турли кўринишдаги тахдидлардан асраш, замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланиш кўникмаларини ошириш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. “Айни пайтда бутун мамлакат миқёсида рақамли технологиялардан фойдаланиш кўникмаларини баҳолаш механизмларини ишлаб чиқиш ва бунда қуйидаги жиҳатларни инобатга олиш: ахборот саводхонлиги, компьютер саводхонлиги, медиа саводхонлиги, коммуникатив саводхонлик, технологик инновацияларга ижобий муносабатни шакллантириш ҳам муҳим вазифа саналади”²⁵. Бу вазифаларни амалга оширишда ахборот тўплаш, сақлаш ва узатиш механизмларини такомиллаштириш жараёни билан боғлиқ ахлоқий мезонлар ва ижтимоий-ҳуқуқий асосларни илмий тадқиқ қилиш долзарб аҳамият касб этмоқда.

Виртуал макондаги “оммавий маданият”нинг таъсири туфайли баъзи ёшлар ўзларининг ижтимоий мавқеи ва қадриятларини йўқотиб бормоқдалар. Онлайн мулоқот инсонлар ўртасидаги алоқа имкониятларини кенгайтирса ҳам, инсонлар ўртасидаги юзма-юз мулоқот имкониятларини пасайтиради, шахслараро муносабатларни бегоналаштиради ва ҳатто бефарқликни юзага келтиради. Маълум бир даражада, ушбу “онлайн” мулоқот ёшларни ҳар томонлама етук инсон қилиб тарбиялашга кўмак бермайди. Н.Қодиров фикрича, “Ҳозирда халқаро муносабатлар интеграцияси жаҳон ҳамжамияти томонидан инсониятнинг ахборот маданияти глобаллашуви ютуқларини сақлаб қолишнинг асосий имконияти сифатида эътироф этилмоқда.

Дарҳақиқат, глобаллашув туфайли “оммавий маданият” тахдидининг олдини олишга қаратилган мафкуравий усуллар, ижтимоий-сиёсий механизмлар, технологик асослар, интеллектуал салоҳият, ахборот базаси, халқаро институционал тизимни ривожлантириш давр талабига айланди. Бу глобал

²⁵ Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2021. – Б. 191-192.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

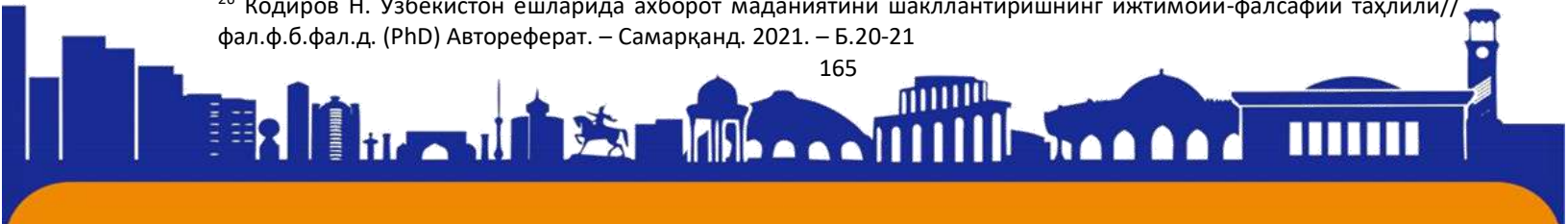
маънавий инқироз муаммоларини ҳал қилишда ҳар томонлама ва тизимли ёндашишни, алоҳида давлатларнинг утилитар-меркантил миллий эгоситик этноэгоцентрик манфаатларининг мутлақлашуви фонида халқаро институционал тизим, ҳуқуқий макон яратишни тақозо этади”²⁶.

Замонавий ёшлар - бу янги давр билан бирга ривожланаётган авлод. Ёшларнинг кўплиги нафақат мамлакат келажаги учун пойдевор, балки янги даврнинг мақсад ва вазифаларини ҳам амалга оширишда асосий қатлам ҳисобланади. Зеро, янги медиа даври тармоқ муҳити ижтимоий муҳитни ҳам ўзгаришига сабаб бўлмоқда. Шунинг учун ёшларнинг маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш жараёнида ижтимоий муҳит билан боғлиқ муаммоларни бартараф этишга алоҳида эътибор қаратиш керак. Аксарият ёшлар ҳалқимизнинг юксак маънавий-ахлоқий кадриятларини онгли равишда ўзлаштиришлари ва ўзларида эзгу фазилатларни юксалтиришлари керак. Янги оммавий ахборот воситалари асрида биз юксак маънавий-ахлоқий кадриятларнинг йўналишини янада кучайтиришимиз керак. Бунинг учун эса барча янги медиа платформаларда халқимизга хос юксак маънавий-ахлоқий кадриятларни тарғиб қилишни кучайтириш ва уларни ёшлар таълими билан уйғунлаштиришимиз керак бўлади.

Медиа технологияларининг жадаллик билан ривожланиши инсонларга ўз фикрларини билдириш учун имконият яратади, шу билан бирга интернетдаги жамоатчилик фикрига таъсир кўрсатади. Медиа маҳсулотларнинг баъзилари ёшлар дунёқарашига тўғри келмайди. Шунинг учун барча соҳага масъуллар ва тарғибот марказлари жамоатчилик фикрини бошқариш бўйича фаол иш олиб бориши ва жамоатчилик фикрининг ижобий муҳитини яратишлари лозим.

Виртуал олам ўйинлар билан чекланиб қолмай, тақдимотнинг долзарблиги даражасига қараб, компьютер конференциялари ва матнли суҳбатларни ўз ичига олиши мумкин. Шу боисдан ҳам М.Н.Нормамова “XX асрни иккинчи ярмида бир-биридан мустақил равишда фан ва техниканинг бир нечта соҳаларида виртуаллик ғояси вужудга келди. Виртуал объектлардан ташкил топган виртуаллик оламига кириш ва уни тадқиқ қилиш бошланди. Физикада виртуал заррачалар, метеорологияда виртуал ҳарорат, эргономикада виртуал ҳолат,

²⁶ Кодиров Н. Ўзбекистон ёшларида ахборот маданиятини шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий таҳлили// фал.ф.б.фал.д. (PhD) Автореферат. – Самарқанд. 2021. – Б.20-21

психологияда виртуал қобилият, санъатшуносликда виртуал театр, антропологияда виртуал инсон, компьютер технологиясида компьютерли виртуал реаллик ва бошқа тушунчаларни ишлаб чиқиш виртуалистик билиш объекти устида эпистемологик рефлексияни амалга ошириш имкониятини бермоқда”²⁷ деб таъкидлайди.

Виртуал олам фалсафий нуқтаи-назардан қараганда, ҳар қандай субстратда техника воситалари ёрдамида яратиладиган ва инсонга унинг моддий дунёни идрок этиш имконини берадиган одатдаги сезгилари: кўриш, эшитиш, ҳид билиш ва бошқа қобилиятлари орқали узатиладиган оламдир.

Шу ўринда мамлакатимиз Президенти Ш.Мирзиёвнинг фикрига эътибор қаратиш зарур: “Биз бир нарсани ҳеч қачон эсимиздан чиқармаслигимиз зарур. Агар “оммавий маданият” таҳдиди фақат четдан – Ғарбдан кириб келади, десак, қаттиқ адашамиз. Бу бало, афсуски, ўзимиздан, ўз орамиздан ҳам чиқиши мумкин. Мен бу гапларни осмондан олиб айтаётганим йўқ. Юртимизда нашр этилаётган айрим газета-журналлар, китобларни, суратга олинаётган баъзи клип ва киноларни, эфирга берилаётган кўшиқ ва рақсларни кузатиб, соғлом фикрлайдиган ҳар қандай одам шундай хулосага келиши табиий”²⁸.

Шу нуқтаи назардан, “Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида ёшларнинг илмий ва бадиий адабиётлар, шу жумладан, электрон асарларни мутолаа қилишга қизиқишини ошириш, ҳуқуқий, экологик, тиббий ва ахборот маданиятини ошириш, уларни турли мафкуравий таҳдидлар, жумладан, диний экстремизм, терроризм, “оммавий маданият” ва бошқа ғояларга қарши кучли иммунитетни шакллантиришнинг муҳимлиги қайд этилган”²⁹.

Хулоса қилиб айтганда, ёшларни ахборот таҳдидларидан асрашда уларнинг интернет саводхонлигини ошириб бориш, виртуал макондаги қизиқишларини мунтазам равишда ўрганиб бориш, ахборот муҳитидаги ижтимоий онгини

²⁷ Нормаматова М.Н. Виртуалистикада постноклассик эпистемология ғоялари. Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD) диссертацияси автореферати. Самарқанд 2018. –Б.13.

²⁸ Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан учрашувдаги маърузаси . Халқ сўзи. 2017 йил 5 август.

²⁹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 5 июлдаги «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги Фармони. lex.uz

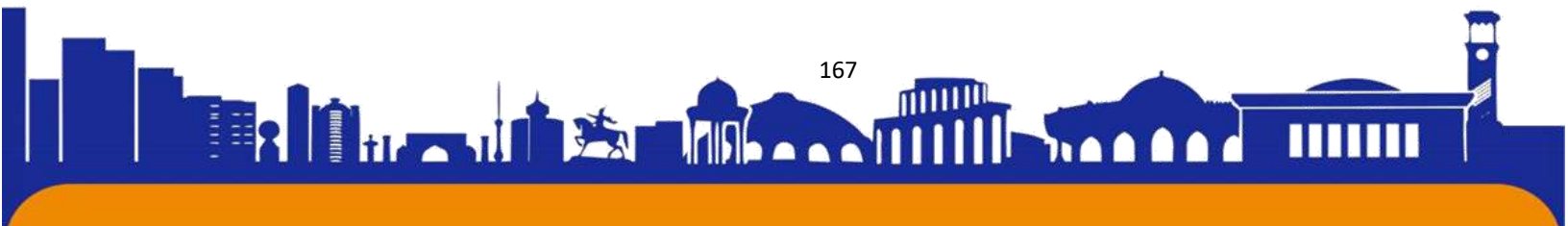

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

мониторинг қилиш тизимини шакллантириш, виртуал макондаги қизиқиш ва эҳтиёжларини ўрганиш, уларнинг онгига салбий таъсир этувчи ёт ва бузғунчи ғоялар, “оммавий маданият”нинг зарарли кўринишларидан асрашда уларга тўғри маълумотларни етказиш мақсадга мувофиқ.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2021. – Б. 191-192.
2. Кодиров Н. Ўзбекистон ёшларида ахборот маданиятини шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий таҳлили// фал.ф.б.фал.д. (PhD) Автореферат. – Самарқанд. 2021. – Б.20-21
3. Нормаматова М.Н. Виртуалистикада постноклассик эпистемология ғоялари. Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD) диссертацияси автореферати. Самарқанд 2018. –Б.13.
4. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан учрашувдаги маърузаси . Халқ сўзи. 2017 йил 5 август.
- 5.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 5 июлдаги «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини кўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги Фармони. lex.uz
- 6.Krueger Myron W. Artificial reality: Past and future // Virtual reality: theory, practice and promise / Ed. Sandra K. Helsel and Judith — Paris: Roth. Meckler; — Westport and London:-1991. — P. 19-26.

ИЖТИМОЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ КОММУНИКАТИВ УСУЛЛАРИ

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд давлат университети Социология ва ижтимоий иш кафедраси ф.ф.д.(DSc) доц.

M.N.Normamatova

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақола рақамлаштириш тушунчасини маъноси ёритилган. Ахборотлашган жамиятда рақамли жамият унинг ижтимоий ҳаётга таъсири тўғрисида илмий маълумот берилган. Ижтимоий ҳаётни бугунги курунишлари яъни рақамли жамият, рақамли реалликлар уларнинг бугунги кун ижтимоий жараёнларга таъсири масаласи кенг баён этилган.

Калит сузлар: рақамлаштириш, билиш, эпистемология, рақамли реаллик, рақамли образ, ахборот.

НАВЫКИ ФОРМИРОВАНИЯ ВИРТУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У МОЛОДЕЖИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

РЕЗЮМЕ

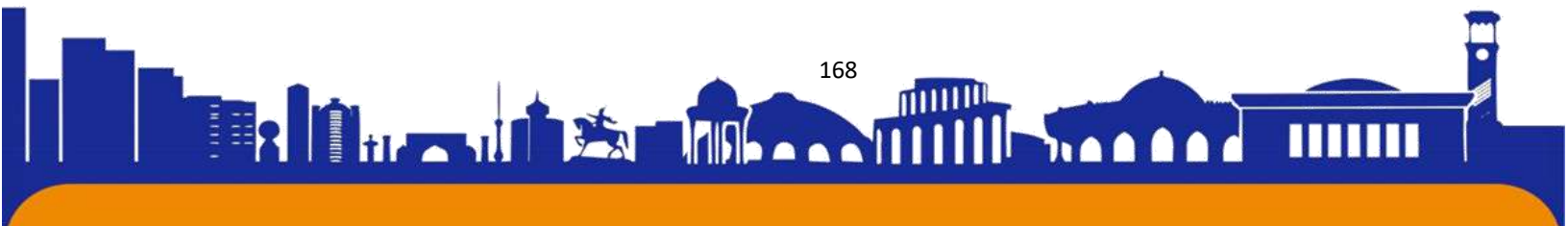
В данной статье раскрыты этические аспекты виртуалистики. Виртуальная культура в информационном обществе научно информирована о ее влиянии на социальную жизнь. Широко объясняется сегодняшний взгляд на социальную жизнь, то есть на виртуальное общество, виртуальные реальности и их влияние на сегодняшние социальные процессы.

Ключевые слова: виртуалистика, познание, этика, виртуальная реальность, виртуальный образ, информация.

MODERN COMMUNICATIVE METHODS OF SOCIAL SERVICE

RESUME

This article explains the meaning of the concept of digitization. In the information society, digital society is scientifically informed about its impact on social

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

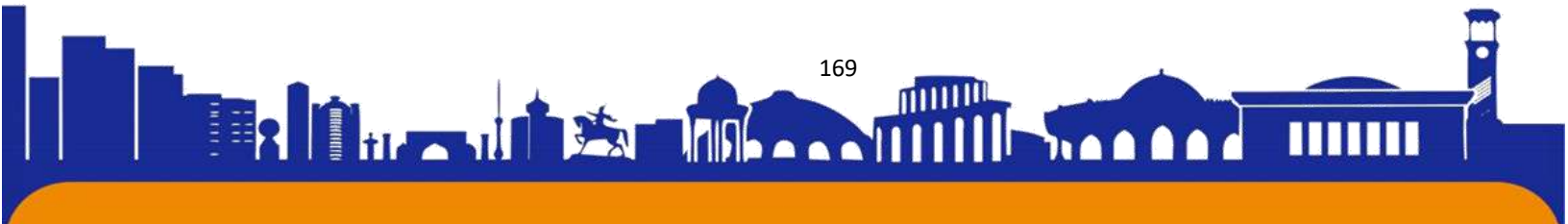
life. Today's views of social life, i.e. digital society, digital realities and their influence on today's social processes are widely explained.

Key words: digitization, knowledge, epistemology, digital reality, digital image, information.

Мамлакатимизда бугунги кунда аҳолининг турли қатламларига ёши, жинси, ижтимоий ҳолати, жисмоний салоҳиятини инобатга олган ҳолда амалий ёрдам кўрсатиш тизимини виртуаллаштириш давлат сиёсатининг асосий устувор йўналишларидан бирига айланмоқда. “Юртимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этиш учун бизга замонавий илм ва яна бир бор илм, тарбия ва яна бир бор тарбия керак. Бугунги ва эртанги кунимизни, ёшларимиз тақдирини ҳал қиладиган юксак малакали муаллим ва мураббийлар, профессор-ўқитувчилар, ҳақиқий зиёлилар керак” [1]. Шу мақсад йўлида, ривожланган мамлакатларнинг синовдан ўтган тажрибалари асосида ижтимоий хизматлар тизимини янгича механизмларини ташкил этиш ва мамлакатимизда замонавий, ижтимоий хизматларни шакллантириш борасидаги тадқиқотларга бўлган эҳтиёж тобора ортиб бормоқда. Бундан келиб чиқиб, истиқболли, ижтимоий хизматларини виртуаллаштириш қонуниятларини назарий-методологик таҳлил этиш объектив заруриятга айланмоқда.

Кейинги вақтларда шахсийлаштирилган хизмат моделлари шакллантирилмоқда. Мақсадли интернет - маркетинг, 3Д форматда босиб чиқариш ва бошқа рақамли технологиялар ҳар бир мижознинг талаб ва эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда маҳсулот ва хизматларни ишлаб чиқариш ва сотишни шахсийлаштиришга, натижада, ресурсларни тежашга ёрдам беради, талаб ва таклифнинг тузилиши ҳамда ҳажмини мувофиқлаштиради, аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини оширади[2].

Ишлаб чиқарувчилар ва истеъмолчилар ўртасида тўғридан-тўғри ўзаро таъсир мавжуд. Ишлаб чиқарувчи ва охириги истеъмолчи ўртасида воситачилар занжирини қисқартириш, самарали саноат ва истеъмол кооперациясини яратиш "умумий иқтисодиёт"нинг "мулк ҳуқуқлари тўплами" тушунчасининг тарқалиши учун зарур шарт -шароитлар яратилган. Товарларга биргаликда эгалик қилиш феномени ривожланмоқда (айниқса, техник жиҳатдан мураккаб ва қиммат,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

масалан, автомобиллар), бу охириги фойдаланувчиларнинг харажатларини тубдан камайтириши мумкин.

Уни алоҳида иштирокчиларининг иқтисодий фаоллигига қўшган ҳиссаси ортиб бормоқда, кичик ва ўрта бизнеснинг ривожланиши, мослашувчан ва ҳаракатчан бўлгани каби, бизнес-жараёнларда муҳим роль ўйнайди; инновацион стартапларни жадал рағбатлантириш амалга оширилмоқда; "шахслар иқтисодиёти" сектори кенгаймоқда ва иқтисодиёт тузилмасининг ўсиш тенденцияси кузатилмоқда.

Масалан, дунёдаги энг кўп Интернет фойдаланувчилари (720 миллиондан ортиқ киши) бўлган Хитойнинг рақамли бозори жаҳон бозоридан мустақил равишда мавжуд. Европа Иттифоқининг 400 миллиондан ортиқ Интернет фойдаланувчилари бор, лекин унинг бозори ҳали ҳам парчаланиб кетган. Шу муносабат билан, Европа Иттифоқи мамлакатлари раҳбарлари ушбу интеграцион уюшма учун ягона рақамли бозорни яратиш устида фаол иш олиб бормоқда. Шунга ўхшаш муаммолар алоҳида мамлакатлар даражасида ҳам пайдо бўлиши мумкин. Масалан, Ҳиндистонда 460 миллиондан ортиқ интернет фойдаланувчилари бор. Аммо ҳинд рақамли иқтисодиёти кўп тилли (ундаги молиявий операциялар бир неча тилларда амалга оширилади), бу рақамли бозорнинг ишлашига салбий таъсир кўрсатади. Шунини таъкидлаш керакки, ҳар қандай бошқа кенг кўламли ҳодиса сингари, рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши нафақат ижобий натижалар билан, балки ҳар хил хавф ва таҳдидлар билан ҳам боғлиқ[3]. Бу таъсирларнинг иккита асосий манбаи бор. Биринчидан, бу рақамли иқтисодиётга хос бўлган ва унинг технологик хусусиятларига асосланган янги турдаги хавф ва таҳдидларнинг пайдо бўлиши. Иккинчидан, рақамли иқтисодиётга ўтиш даврида институционал трансформация содир бўлади, унинг ўзи сабаблари ва табиатидан қатъи назар, барқарор ва муваффақиятли ижтимоий-иқтисодий ривожланиш учун беқарорлаштирувчи кучли омил ҳисобланади[4].

Хулоса қилиб айтганда, рақамлаштириш бугунги глобал жамиятда долзарб масала ҳисобланади. Жамиятни рақамлаштириш орқали фуқаролар давлат органлари фаолияти, қолаверса, виртуал хизмат кўрсатиш сифатининг бевосита гувоҳи бўлиш имкониятига эга. Масалан, ягона дарча фаолияти давлат ва фуқаро ўртасида бевосита рақамли боғланувчи ҳисобланади. Рақамлаштириш коррупцион

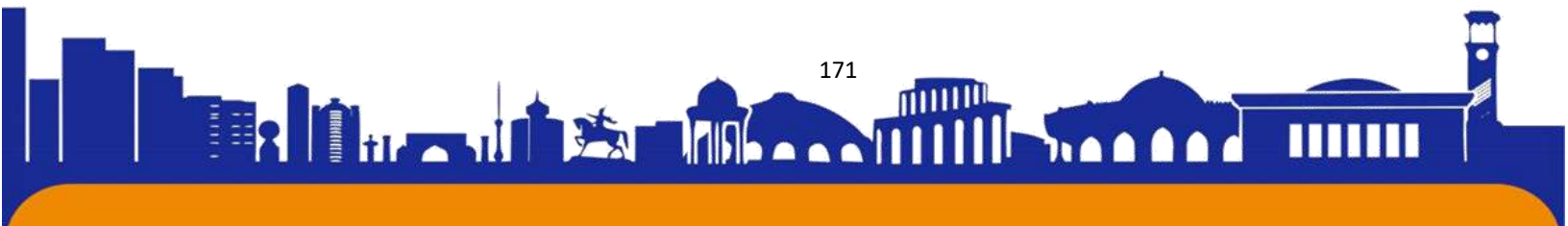

ҳолатлар ва таниш билиш билан боғлиқ муаммоларни олдини олади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Мирзиёев Ш.М. 2021 йил 6 ноябрь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида сўзлаган нутқи.-Тошкент “Ўзбекистон овози” газетаси. № 223 (479), 2021 йил 7 ноябрь.
2. Бытие: коллективная монография. - Уфа, 2001. –С. 130-152;
3. Нурулин Р.А. Виртуальность как основание бытие бытия. Казань: Изд-во КГУ, 2004. – С. 336;
4. Грязнова Е.В. Виртуальная реальность: анализ смысловых элементов понятия //Философские науки. 2005. №2. -С. 125-143;
- 5.<https://www.pv.uz/uz/news/raqamli-talimga-otishni-pandemiya-jadallashtirdimi>

A Program for Analyzing the Structure of a Web site Development Using the Parsing Method Based on the Python

Vladyslav Yevsieiev ¹, Svitlana Maksymova ¹, Ahmad Alkhalaileh ²

¹ Department of Computer-Integrated Technologies, Automation and Robotics, Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

² Senior Developer Electronic Health Solution, Amman, Jordan

Abstract:

This article discusses the development of a program in Python to analyze the structure of a website using the parsing method. The work presents the developed algorithm for the program, describes the software and conducts experiments on web site parsing. The program's algorithm includes sending a GET request to a website, receiving and analyzing the HTML code of the page using the BeautifulSoup library. The `find_all('a')` method was used to analyze the website structure and extract link information. The obtained data was processed and displayed in a convenient format. It allows you to automate the process of analyzing the structure of a website, which can be useful for web developers, SEO specialists and web resource owners.

Key words: Parsing, Website, Structure, Python, Analysis, Manufacturing Innovation, Industrial Innovation.

Introduction

In the modern world, websites are the main communication and information exchange tool for organizations and users [1]-[5]. However, for the effective use and improvement of web resources, it is necessary to analyze their structure. Various methods and approaches can be used here [6]-[15].

The Python programming language is very powerful and is used in a wide variety of areas: from robotics [16]-[31] to website testing [32]-[38].

The development of a program for analyzing the structure of a website using the parsing method based on the Python language is becoming increasingly relevant and necessary.

The main goal of such a program is to study the internal structure of a website, its components and the connections between them. This allows you to evaluate the ease of use of the site, optimize its navigation and increase the overall efficiency of the web project. Analyzing a website's structure also helps identify errors and vulnerabilities, improve SEO performance, and improve overall accessibility of information.

One of the key tools for analyzing the structure of a website is the parsing method, which allows you to extract and analyze data on web pages. Python is one of the most popular programming languages for creating such programs due to its simplicity, flexibility and rich ecosystem of libraries.

Website structure analysis programs can be useful for both web resource owners and web development and SEO optimization specialists. They allow you to systematize information about the structure of the site, identify problems and propose solutions to eliminate them.

Related works

The problem of website analysis is considered by many scientists. Moreover, many of them use Python language tools. Let's look at some works on this topic.

Alnavar, K., & et al. [32] propose a computer-assisted document parsing tool. The proposed approach employs Python packages such as pytesseract, textblob and BeautifulSoup to perform Optical Character Recognition, Translation and Extraction of Hypertext Markup Language data respectively.

The poorly designed data that largely fills up the Internet is difficult to extract and hard to use in an automated process [33]. Web scraping cuts this manual job of extracting information and organizing information and provides an easy-to-use way to collect data from the webpages, convert it into some desired format, and store it in some local repository. The paper also comments on the legality associated with Web scraping at the end.

The author in [34] discusses how Python language with its vast library support implements web scraping to collect data from internet.

Jin, D. in [35] studies the image information collection system based on Python web crawler technology. This paper studies and develops a data acquisition system based on Python web crawler technology, which realizes the automatic collection of subject data.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

The study [36] proposes an open-source Python-based Machine Learning SEO software tool to the general public, catering to the needs of both website owners and SEO specialists.

Ablahd, A. Z in [37] presents a system that is aimed to detect the web application vulnerabilities before exploited by an attacker. A special scanner was built using python 3.7 built-in tools like AST, CFG, Flask, and Django to detect these vulnerabilities.

The goal of the thesis by Andersson, P. [38] is to build a python-based web scraper that collects data from TimeEdit and saves this in a structured manner.

We see that the use of the Python language is widespread in various areas of website testing, as well as working with information in general. Later in this article we will consider a program for analyzing the structure of a web site development using the parsing method based on the Python.

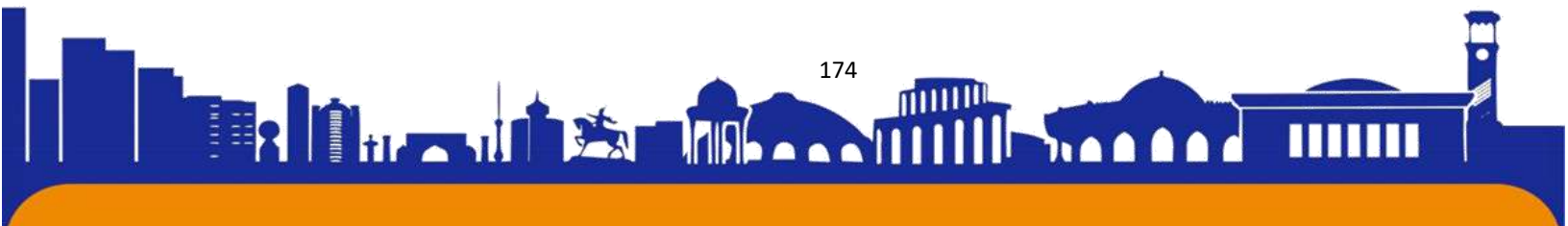
An Algorithm and Program Development for the Web site structure analyzing

Website parsing is the process of extracting and analyzing data contained in web pages. It is often used to automate information collection, content analysis, or monitoring changes to a site. Parsing may involve extracting text, images, links, metadata, and other page elements.

Various technologies are often used to scrape websites, such as Python libraries (for example, BeautifulSoup, Scrapy), which allow you to programmatically access the HTML code of the page and extract the necessary data. Parsing can be useful for a variety of tasks, from creating archives of news articles to analyzing product prices in online stores.

One of the key aspects of website parsing is accessing pages in accordance with the site's rules of use (robots.txt) and avoiding overloading the server with requests. Parsing can also involve processing dynamic page elements such as JavaScript to fully extract data.

Through website parsing and subsequent data analysis, you can gain valuable information for a variety of purposes, from market research to improving SEO strategies. However, you must be aware of laws and data usage regulations to avoid violating copyrights or site rules.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

As a base site for researching parsing methods to analyze the structure of a Web site and all links and URLs, we will use the site of the Department of Computer-Integrated Technologies, Automation and Robotics (CITAR) Kharkiv National University of Radioelectronics located at <https://tapr.nure.ua/en/>.

Before developing a program for parsing the Web site <https://tapr.nure.ua/en/> based on the Python language, the following algorithm was developed, which is presented in Figure 1.

As you can see from Figure 1, the following libraries will be used in the developed program:

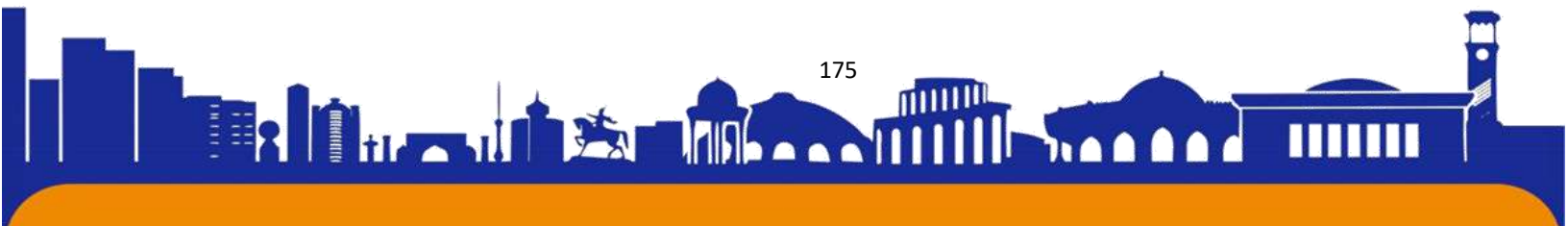
- requests is used to make HTTP requests in the Python programming language. Using requests allows you to retrieve web page content, make POST requests, pass parameters, manage cookies, and other aspects of HTTP requests. It is convenient for working with website APIs, obtaining data for parsing or interacting with web servers.

- BeautifulSoup is a tool for parsing HTML and XML documents in Python. It allows you to parse incoming data from web pages and conveniently extract the desired elements using CSS selectors, XPath or other methods. BeautifulSoup makes HTML parsing simple and efficient, and is used in many projects to retrieve data from the Internet.

```
pip install requests
```

```
pip install beautifulsoup4
```

The first command will install the requests library, and the second will install beautifulsoup4. Once these libraries are installed, you can import them into your Python programs and use their functionality.

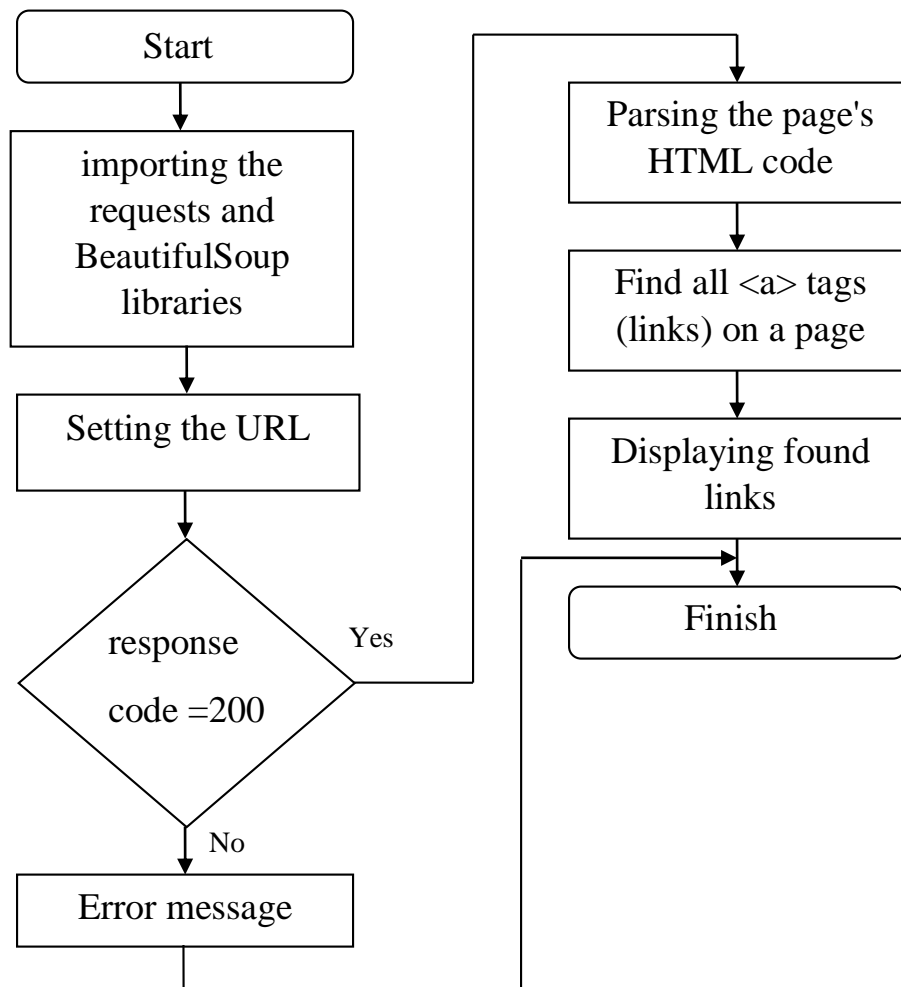

Figure 1: The Web Site <https://tapr.nure.ua/en/> parsing program algorithm

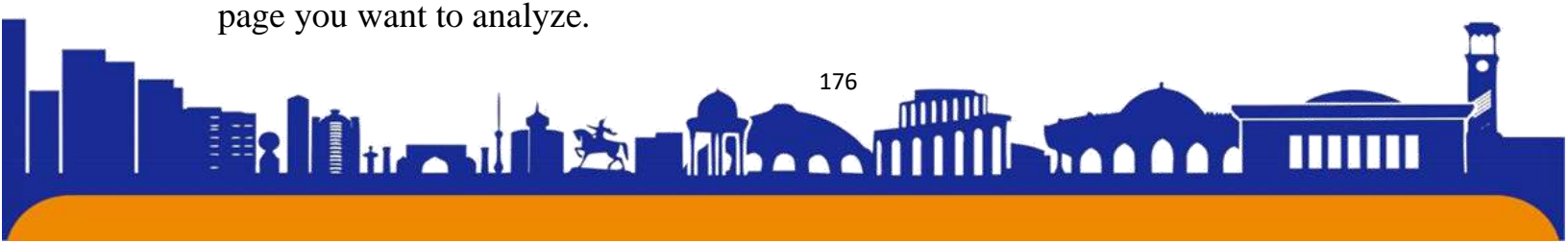
The developed software code for parsing the Web site <https://tapr.nure.ua/en/> is presented below with an explanation.

```

import requests
from bs4 import BeautifulSoup
    
```

This code snippet imports two libraries for working with web pages in Python: requests and BeautifulSoup.

requests is a library that allows you to interact with websites, send requests to the server and receive responses. Thanks to this library, you can get the HTML code of the page you want to analyze.

BeautifulSoup is a library for working with HTML code. It allows you to parse (analyze) HTML code and extract the necessary data from it, such as texts, links, tables, etc. Thanks to this library, you can create a structured object from the HTML code of the page that is easy to parse and process.

```
# URL of the page to be parsed  
url = 'https://tapr.nure.ua/en/'
```

This piece of code defines the page URL that we want to parse. It points to the specific web resource from which we want to retrieve data. This URL will later be used in function calls to send requests and receive a response from the server.

```
# Send a GET request to the page and receive a response  
response = requests.get(url)
```

This piece of code sends a GET request to the specified URL using the requests library and receives a response from the server. A GET request is used to retrieve data from the server and in this case we are using it to retrieve the content of a page at a given URL. The result of this request is a response object containing various information about the server response, such as status code, headers, and page content.

```
# Check if we received a successful response (code 200)  
if response.status_code == 200:
```

```
    # Parsing a page using BeautifulSoup  
    soup = BeautifulSoup(response.text, 'html.parser')
```

This piece of code checks if we have received a successful response from the server. Code 200 means that the request was successfully processed by the server and returned a response. If the response is successful, then further parsing of the page is performed using the BeautifulSoup library. In this case, response.text contains the HTML code of the page, which is passed to the BeautifulSoup constructor for further parsing.

```
# Find all <a> tags (links) on the page  
links = soup.find_all('a')
```

This code snippet uses the find_all() method of the BeautifulSoup object to find all <a> tags (links) on the page. The find_all() method returns a list of all items found that match the specified search criteria. In this case, we are looking for a link on the page for further analysis or processing.

```
# Display found links
```

for link in links:

```
print(link.get('href'))
```

This code snippet displays the found links on the page. It iterates through each element of the links list (containing the <a> tags it finds), and for each element calls the get('href') method to get the value of the href attribute (the URL of the link) and display it on the screen. This will give you a list of URLs pointing to the various pages that are linked to on that page.

else:

```
print('Error retrieving page:', response.status_code)
```

This code snippet displays an error message if the response from the server has a status code other than 200. Otherwise, if the status code is not 200, an error message is printed and the status code itself is provided as additional information to the user. This approach allows you to track errors while retrieving a page and provides a convenient way to debug if you encounter problems retrieving data from a website. A general view of the Web site <https://tapr.nure.ua/en/> taken to study parsing methods to analyze the structure of the Web site and all links and URLs is presented in Figure 2.

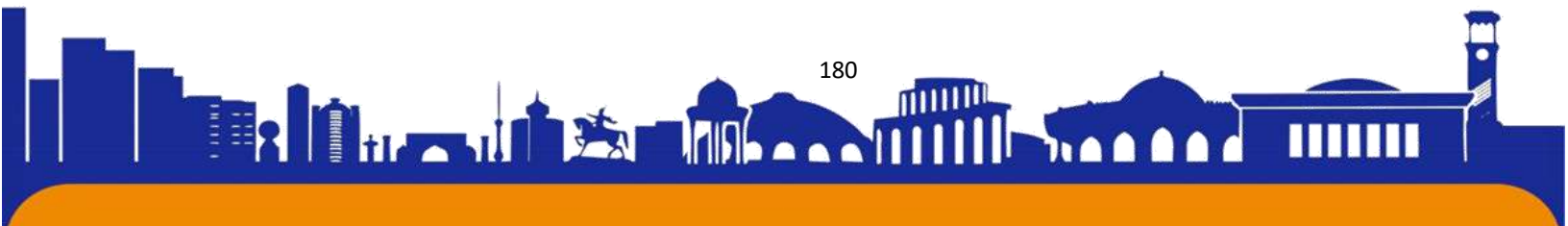

Figure 2: General view of the Web site <https://tapr.nure.ua/en/>

The results of parsing the website <https://tapr.nure.ua/en/> based on the Python language are presented in Figure 3

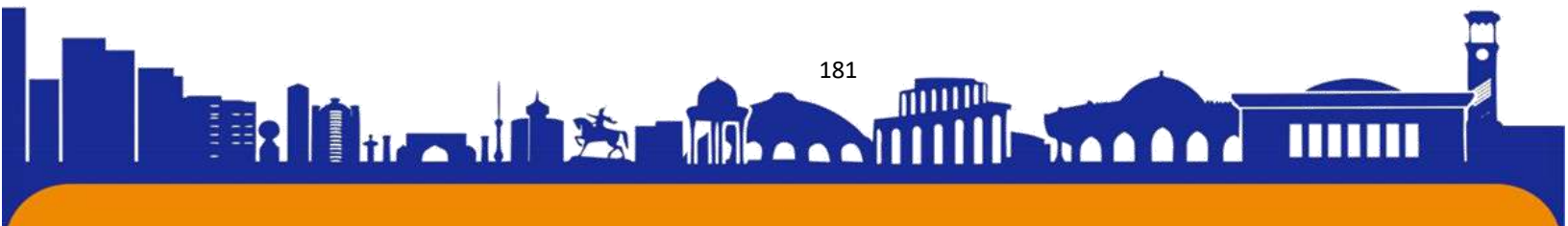

41. Omarov, M., Tikhaya, T., & Lyashenko, V. (2019). Internet marketing metrics visualization methodology for related search queries. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 8(5), 2277-2281.
42. Z. Deineko, "Features of Database Types," *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 2021, vol. 5, issue 10, pp. 73-80.
43. S. Sotnik, T. Shakurova, and V. Lyashenko, "Development Features Web-Applications," vol. 7, no. 1, pp. 79–85, 2023.
44. Sotnik, S., Manakov, V. and Lyashenko, V. (2023), "Overview: PHP and MySQL features for creating modern web projects", *International Journal of Academic Information Systems Research*, Vol. 7, No. 1, pp. 11-17.
45. Omarov, M., TYKHA, T., & Lyashenko, V. (2019). Use of Wavelet Techniques in the Study of Internet Marketing Metrics. *Eskişehir Technical University Journal of Science and Technology A-Applied Sciences and Engineering*, 20, 157-163.
46. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Yevsieiev, V., Amer, A., Demska, N., Luhach, A. K., & Lyashenko, V. (2022). Electronic User Authentication Key for Access to HMI/SCADA via Unsecured Internet Networks. *Computational intelligence and neuroscience*, 2022, 5866922.
47. Al-Sherrawi, M. H., Lyashenko, V., Edaan, E. M., & Sotnik, S. (2018). Corrosion as a source of destruction in construction. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(5), 306-314.
48. Vasiurenko, O., Lyashenko, V., Baranova, V., & Deineko, Z. (2020). Spatial-Temporal Analysis the Dynamics of Changes on the Foreign Exchange Market: an Empirical Estimates from Ukraine. *Journal of Asian Multicultural Research for Economy and Management Study*, 1(2), 1-6.
49. Lyashenko, V., Matarneh, R., & Kobylin, O. (2016). Contrast modification as a tool to study the structure of blood components. *Journal of Environmental Science, Computer Science and Engineering & Technology*, 5(3), 150-160.
50. Nevliudov, I., Yevsieiev, V., Lyashenko, V., & Ahmad, M. A. (2021). GUI Elements and Windows Form Formalization Parameters and Events Method to Automate the Process of Additive Cyber-Design CPPS Development. *Advances in Dynamical Systems and Applications*, 16(2), 441-455.

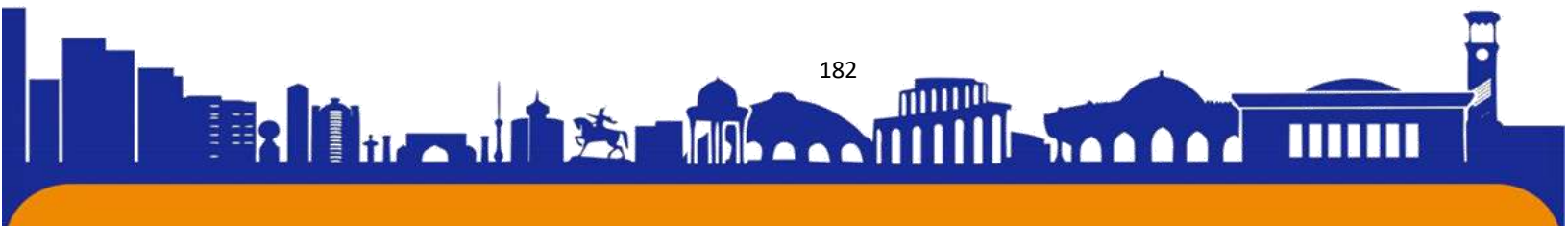
51. Mustafa, S. K., Yevsieiev, V., Nevliudov, I., & Lyashenko, V. (2022). HMI Development Automation with GUI Elements for Object-Oriented Programming Languages Implementation. SSRG International Journal of Engineering Trends and Technology, 70(1), 139-145.
52. Babker, A., & Lyashenko, V. (2018). Identification of megaloblastic anemia cells through the use of image processing techniques. Int J Clin Biomed Res, 4, 1-5.
53. Mustafa, S. K., Lyashenko, V., Ameer Ahamad, N., Rehan, M., & Ajmal, A. A. (2021). Some aspects of modeling in the study of COVID-19 data. International Journal of Pharmaceutical Research, 4124-4129.
54. Kuzomin, O., Lyashenko, V., Dudka, O., Radchenko, V., & Vasylenko, O. (2020). Using of ontologies for building databases and knowledge bases for consequences management of emergency. International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering, 9(4), 5040-5045.
55. Khan, A., Ahmad, M., Joshi, S., & Lyashenko, V. (2016). Synthesis of Alumina Fibre by Annealing Method using Coir Fibre. American Chemical Science Journal, 15(2), 1-7.
56. Al-Sharo Y., & et al. (2023). A Robo-hand prototype design gripping device within the framework of sustainable development. Indian Journal of Engineering, 2023, 20, e37ije1673.
57. Yevsieiev, V., & et al. (2024). The Canny Algorithm Implementation for Obtaining the Object Contour in a Mobile Robot's Workspace in Real Time. Journal of Universal Science Research, 2(3), 7-19.
58. Shcherbyna, V., & et al. (2023). Mobile Robot for Fires Detection Development. Journal of Universal Science Research, 1(11), 17-27.
59. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Object Recognition and Tracking Method in the Mobile Robot's Workspace in Real Time. Technical Science Research In Uzbekistan, 2(2), 115-124.
60. Basiuk, V., & et al. (2023). Mobile Robot Position Determining Using Odometry Method. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(3), 227-234.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

61. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Active Contours Method Implementation for Objects Selection in the Mobile Robot's Workspace. *Journal of Universal Science Research*, 2(2), 135-145.
62. Nikitin, V., & et al (2023). Traffic Signs Recognition System Development. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 235-242.
63. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Using Contouring Algorithms to Select Objects in the Robots' Workspace. *Technical Science Research In Uzbekistan*, 2(2), 32-42.
64. Nevliudov, I., & et al. (2023). Mobile Robot Navigation System Based on Ultrasonic Sensors. In *2023 IEEE XXVIII International Seminar/Workshop on Direct and Inverse Problems of Electromagnetic and Acoustic Wave Theory (DIPED)*, IEEE, 1, 247-251.
65. Yevsieiev, V. V., & et al. (2023). Conveyor Belt Object Identification: Mathematical, Algorithmic, and Software Support. *Appl. Math. Inf. Sci*, 17, 1073-1088.
66. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2023). Generalized Procedure for Determining the Collision-Free Trajectory for a Robotic Arm. *Tikrit Journal of Engineering Sciences*, 30(2), 142-151.
67. Lyashenko, V., Laariedh, F., Ayaz, A. M., & Sotnik, S. (2021). Recognition of Voice Commands Based on Neural Network. *TEM Journal: Technology, Education, Management, Informatics*, 10(2), 583-591.
68. Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2022). Overview of Innovative Walking Robots. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 6(4), 3-7.
69. Attar, H., Abu-Jassar, A. T., Lyashenko, V., Al-qerem, A., Sotnik, S., Alharbi, N., & Solyman, A. A. (2023). Proposed synchronous electric motor simulation with built-in permanent magnets for robotic systems. *SN Applied Sciences*, 5(6), 160.
70. Lyashenko, V., & et al.. (2021). Semantic Model Workspace Industrial Robot. *International Journal of Academic Engineering Research*, 5(9), 40-48.
71. Sotnik, S., Mustafa, S. K., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., & Zeleniy, O. (2020). Some features of route planning as the basis in a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(5), 2074-2079.

72. Alnavar, K., & et al. (2021). Document Parsing Tool for Language Translation and Web Crawling using Django REST Framework. In *Journal of Physics: Conference Series*, IOP Publishing, 1962(1), 012018.
73. Nigam, H., & Biswas, P. (2021). Web scraping: from tools to related legislation and implementation using python. In *Innovative Data Communication Technologies and Application: Proceedings of ICIDCA 2020*, Springer Singapore, 149-164.
74. Kumar, S., & Roy, U. B. (2023). A technique of data collection: web scraping with python. In *Statistical Modeling in Machine Learning*, Academic Press, 23-36.
75. Jin, D. (2021). Image information collection system based on Python Web crawler technology. *converter*, 606-612.
76. Roumeliotis, K. I., & Tselikas, N. D. (2023). A Machine Learning Python-Based Search Engine Optimization Audit Software. In *Informatics*, MDPI, 10(3), 68.
77. Ablahd, A. Z. (2023). Using python to detect web application vulnerability. *Res Militaris*, 13(2), 1045-1058.
78. Andersson, P. (2021). Developing a Python based web scraper: A study on the development of a web scraper for TimeEdit.

**SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY
TADBIRKORLIK ISHLAB CHIQRISH HAJMIGA ASOSIY KAPITALGA
O'ZLASHTIRILGAN INVESTITSUYALARNING TA'SIRINI BAHOLASH.**

**ASSESSMENT OF THE INFLUENCE OF FIXED CAPITAL INVESTMENTS
ON THE VOLUME OF WORK OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE
ENTREPRENEURSHIP IN SURKHONDARYO REGION.**

**ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В ОСНОВНОЙ КАПИТАЛ НА
ОБЪЕМ РАБОТЫ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СУРХОНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ.**

O.Ahmedov

Termiz davlat universiteti katta o'qituvchisi

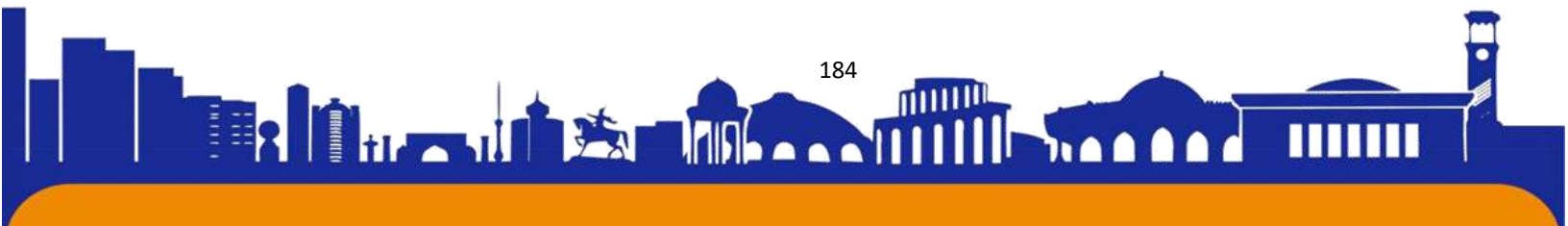
B.E. Turayev

Termiz davlat universiteti katta o'qituvchisi, i.f.f.d.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmiga asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarning ta'siri ekonometrik tahlil qilingan. Natijada qisqa va uzoq muddatli multiplikatorlar qiymatlari aniqlangan va xulosa qilingan.

Kalit so'zlar: model, avtoregressiya, regressiya tenglamasi, student, t mezon, Fisher, instrumental o'zgaruvchi.

Abstract. In this article, an econometric analysis of the impact of capital investments on the volume of production of small businesses and private enterprises in

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Surkhondaryo region is made. As a result, the values of short-term and long-term multipliers were determined and summarized.

Key words: model, autoregression, regression equation, student, t test, Fisher, instrumental variable.

Абстрактный. В данной статье проведен эконометрический анализ влияния капитальных вложений на объем производства малого бизнеса и частных предприятий Сурхандарьинской области. В результате были определены и обобщены значения краткосрочного и долгосрочного мультипликаторов.

Ключевые слова: модель, авторегрессия, уравнение регрессии, Стьюдент, критерий Фишера, инструментальная переменная.

Tadqiqot uchun 2010-2023 yillardagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmi va asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi to'g'risida ma'lumotlar www.surxonstat.uz saytidan olindi (1-jadal).

1-jadval

Surxondaryo viloyati kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmi va asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi qiymatlari³⁰

Yillar	Surxondaryo viloyati kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmi, mlrd so'm	Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar, mlrd so'm
<i>n</i>	<i>y</i>	<i>x</i>
2010	4 664,8	655,3
2011	7 255,4	802,9
2012	8 902,0	980,3
2013	10 745,2	1371,0

³⁰ Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi www.surxonstat.uz sayti

2014	13 670,4	1509,1
2015	16 760,5	1843,6
2016	19 745,3	2142,4
2017	24 412,8	3551,0
2018	31 864,1	7240,6
2019	37 524,5	11835,1
2020	42 529,7	10068,2
2021	52 589,0	12037,8
2022	60 649,2	11569,4
2023*	72 715,3	17956,0

Investitsiyalarning kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmiga ta'sirini baholashda avtoregressiya modelidan foydalanamiz. $ARIMA(1,0,0) + x$ modeli umumiy ko'rinishi quyidagicha:

$$y_t = a + b_0 \cdot x_t + c_1 \cdot y_{t-1} + e_t \quad (1)$$

Ushbu modelni hisoblash uchun dastlab instrumental o'zgaruvchini baholovchi model tuzish talab etiladi:

$$\hat{y}_{t-1} = d_0 + d_1 \cdot x_{t-1} \quad (2)$$

Hisob kitoblar 2-jadvalda berilgan.

2-jadval

Surxondaryo viloyati kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmi va asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi ko'rsatkichlarning $t - 1$ davrdagi qiymatlari³¹

Yillar	y_t	x_t	y_{t-1}	x_{t-1}
--------	-------	-------	-----------	-----------

³¹ Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi www.surxonstat.uz sayti

2010	4 664,8	655,3		-
2011	7 255,4	802,9	4 664,8	655,3
2012	8 902,0	980,3	7 255,4	802,9
2013	10 745,2	1371,0	8 902,0	980,3
2014	13 670,4	1509,1	10 745,2	1370,992
2015	16 760,5	1843,6	13 670,4	1509,144
2016	19 745,3	2142,4	16 760,5	1843,612
2017	24 412,8	3551,0	19 745,3	2142,412
2018	31 864,1	7240,6	24 412,8	3551
2019	37 524,5	11835,1	31 864,1	7240,6
2020	42 529,7	10068,2	37 524,5	11835,07
2021	52 589,0	12037,8	42 529,7	10068,2
2022	60 649,2	11569,4	52 589,0	12037,76
2023	72 715,3	17956,0	60 649,2	11569,4

Microsoft Excel dasturining «Анализ данных» paketidan foydalanib 2-jadvaldagi ma'lumotlarning regression bog'lanishini ko'rib chiqamiz (3-jadval).

3-jadval

Regression tahlil natijalari³²

ВЫВОД
ИТОГОВ

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,950
R-квадрат	0,902

³² Muallif ishlanmasi

Нормированный R-квадрат	0,893
Стандартная ошибка	5 925,044
Наблюдения	13

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>
Регрессия	1	3568997965	3568997965	101,663	6,8078E-07
Остаток	11	386167578	35106143,4		
Итого	12	3955165543			

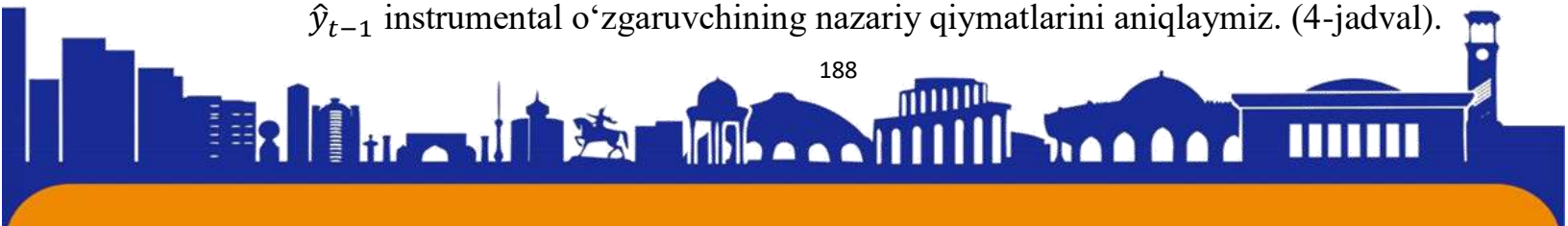
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>
Y-пересечение	7 079,878	2 456,169	2,882	0,015	1 673,887
Переменная X 1	3,647	0,362	10,083	0,000	2,851

\hat{y}_{t-1} instrumental o'zgaruvchini aniqlovchi regressiya tenglamasining umumiy ko'rinishi

$$\hat{y}_{t-1} = 7079,878 + 3,647 \cdot x_{t-1} \quad (3)$$

Ushbu (3) model bo'yicha Fisherning F mezonining hisoblangan qiymati $F_{his} = 1013,663$ ga teng, bu esa $df_1 = m = 1$ va $df_2 = n - 1 - 1 = 12$ erkinlik darajasida hamda, $\alpha = 0,05$ ahamiyatlilik darajasida Fisherning jadval qiymati $F_{jad} = 4.75$ dan katta. Shuningdek (3) modelning parametrlari bo'yicha Styudentning t mezon qiymatlari $t_{d_0} = 2,882$ hamda $t_{d_1} = 10,083$ ga teng, bu esa $\alpha = 0,05$ ahamiyatlilik darajasida hamda $df = n - m = 13$ erkinlik darajasida Styudentning $t_{jad} = 2,16$ dan katta. Shu sababli model statistik ahamiyatga ega hisoblanadi.

\hat{y}_{t-1} instrumental o'zgaruvchining nazariy qiymatlarini aniqlaymiz. (4-jadval).

Instrumental o'zgaruvchining nazariy qiymatlari³³

Yillar	y_t	x_t	y_{t-1}	x_{t-1}	\hat{y}_{t-1}
2010	4 664,8	655,3		-	-
2011	7 255,4	802,9	4 664,8	655,3	7 738,8
2012	8 902,0	980,3	7 255,4	802,9	7 886,4
2013	10 745,2	1371,0	8 902,0	980,3	8 063,8
2014	13 670,4	1509,1	10 745,2	1370,992	8 454,5
2015	16 760,5	1843,6	13 670,4	1509,144	8 592,7
2016	19 745,3	2142,4	16 760,5	1843,612	8 927,1
2017	24 412,8	3551,0	19 745,3	2142,412	9 225,9
2018	31 864,1	7240,6	24 412,8	3551	10 634,5
2019	37 524,5	11835,1	31 864,1	7240,6	14 324,1
2020	42 529,7	10068,2	37 524,5	11835,07	18 918,6
2021	52 589,0	12037,8	42 529,7	10068,2	17 151,7
2022	60 649,2	11569,4	52 589,0	12037,76	19 121,3
2023	72 715,3	17956,0	60 649,2	11569,4	18 652,9

4-jadvaldagi y_t , x_t hamda \hat{y}_{t-1} o'zgaruvchilar ishtirokida (1) modelni baholadik. Buning uchun yana Microsoft excel imkoniyatlaridan foydalandik. Biroq (1) model parametrlari statistik ahamiyatga ega bo'lmadi. Shu sababli (1) modelni o'zgarvas ishtirokisiz baholadik (5-jadval).

Regression tahlil natijalari³⁴

³³ Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi www.surxonstat.uz sayti

³⁴ Muallif ishlanmasi

ВЫВОД
ИТОГОВ

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,992
R-квадрат	0,984
Нормированный R-квадрат	0,892
Стандартная ошибка	5 079,577
Наблюдения	13

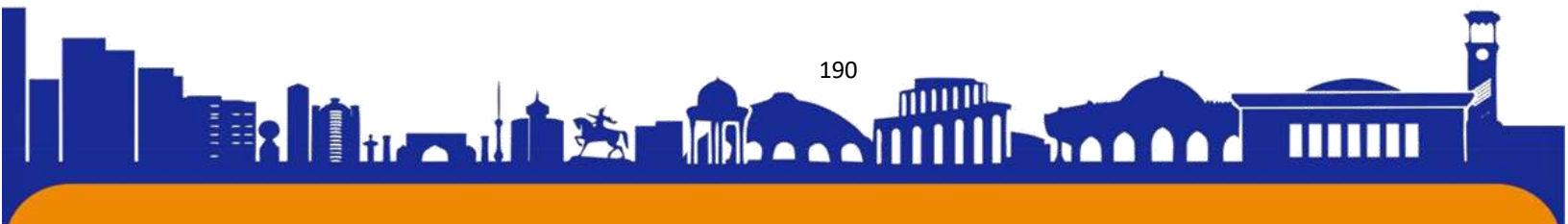
Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>
Регрессия	2	1,7381E+10	8690404383	336,810	6,6977E-10
Остаток	11	283823117	25802101,6		
Итого	13	1,7665E+10			

	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>
Y-пересечение	0,000	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
Переменная X 1	2,699	0,429	6,298	0,000	1,756
Переменная X 2	1,123	0,279	4,033	0,002	0,510

Bundan avtoregressiya tenglamamiz:

$$y_t = 2,699x_t + 1,123y_{t-1} \tag{4}$$

ko‘rinishga ega bo‘ladi. (4) modeldan ko‘rinib turibdiki qisqa muddatli multiplikator $b_0 = 2,699$ ga teng. Xulosa, shunday qilib x_t - asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalar hajmining 1 mlrd so‘mga ortishi y_t - ichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish hajmini o‘rtacha 2,699 mlrd so‘mga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Khidirberdievich, A. E., & Mamadillayevich, Z. S. (2021). Issues of Regulation of Blockchains in the Digital Economy and World Experience in Reducing, Preventing the "Hidden Economy". *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 8(7), 591-597.

2. Khurramov, E. X. (2019). Role of innovation in increasing efficiency of production of agricultural products in forestry. *Theoretical & Applied Science*, (10), 518-521.

3. Xursanova, S. A., & Turayev, B. E. (2024). Hudud dehqonchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini trend modellari yordamida prognozlashtirish. *Technical science research in Uzbekistan*, 2(2), 200-208.

4. Ortikov, S. M. (2021). Experience in statistical study and analysis of employment in foreign countries. *Thematics Journal of Business Management*, 10(7).

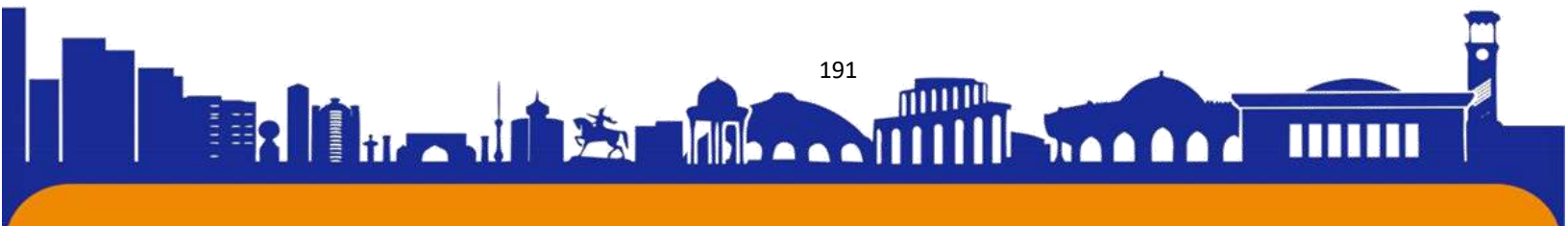
5. Norbek, N. (2022). Agrar sohada raqamli texnologiyalarni qo‘llashning ustuvor yo‘nalishlari. *Архив научных исследований*, 2(1).

6. Khatamov, O. K., & Shakarova, D. R. (2023). Correlation-Regression Analysis Of The Main Use Indicators Of Railway Transport. *Baltic Journal of Law & Politics*, 16(3), 3657-3662.

7. Тураев, Б. (2021). Корреляционно-регрессионный анализ доли строительных работ в валовом региональном продукте Сурхандарьинской области. *Экономика и инновационные технологии*, (6), 205-214.

8. Tuychiyeva, M. K., & Turayev, B. E. (2024). Trend modellari yordamida elektron tijorat aylanmasi hajmini modellashtirish va prognozlashtirish. *Technical science research in Uzbekistan*, 2(2), 193-199.

9. Фукина С.П. (2011). Трендовые модели в экономических исследованиях // *Экономический анализ: теория и практика*. №11.

10. Shodiyev T.Sh., Xakimov T.X., Boltaeva L.R., Ishnazarov A.I., Nurullayeva Sh., Muminova M.A. (2007). *Ekonometrika: o'quv qo'llanma.* – T.: TDIU – 178 b.

11. Abdugabbarovna, D. L., & Abdurashidovich, A. O. (2024). The role of small business and private entrepreneurship in ensuring the employment of the population and increasing their income. *Open Access Repository*, 10(1), 54-57.

12. Tulaganova, M. H., & Turayev, B. E. (2024). Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarni trend modellari yordamida prognozlash (Surxondaryo viloyati misolida). *Technical science research in Uzbekistan*, 2(2), 223-230.

13. Субханова, М. А., & Тураев, Б. Э. (2024). Корреляционно-регрессионный анализ ликвидности коммерческих банков. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 38-43.

14. Turovova, N. (2023). O 'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o 'ziga xos xususiyatlari.

15. Allayor o'g'li, X. R. (2023). Globallashuv sharoitida hududning eksport salohiyatini yanada takomillashtirish yo'nalishlari. *Journal of Universal Science Research*, 1(6), 799-803.

16. Solidjonovna, S. R. (2024). The role of localization of production in the stable and consistent development of the economy. *Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research*, 2(3), 1-4.

17. Буранова, Л. В. (2023). Повышение эффективности управления кредитными ресурсами предприятия. *O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 2(19), 329-333.

18. Safarovna K. S. et al. Surxondaryo viloyati aholi jon boshining asosiy kapitaliga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmini arima modeli yordamida prognozashtirish //Journal of Universal Science Research. – 2024. – T. 2. – №. 2. – С. 257-266.

19. Mirzohidovna, P. M., & Turayev, B. E. (2024). Surxondaryo viloyati asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmini trend modellari orqali modellashtirish. *Journal of Universal Science Research*, 2(2), 296-302.

20. Azamat, K., Akmal, I., Nusratillo, N., & Otabek, M. (2022). Improving The Investment Environment In The Country: The Role And Analysis Of Banks In The Modernization Of Industry. *Journal of Positive School Psychology*, 6(10), 2220-2227.

21. Алтиев, А. С., Очиллов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Global experiences in improving the economic mechanisms of irrigated land improvement. *Экономика и социум*, (6-1), 418-426.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

22. Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi rasmiy sayti www.surxonstat.uz ma'lumotlari.

23. Бабаниязович, А.А. (2024). ЗНАЧЕНИЕ И СУЩНОСТЬ МАРКЕТИНГА В МАЛОМ БИЗНЕСЕ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ. *Господарка и инновации*. , (45), 246-250.

24. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNING ISTIQBOLLARI VA REKLAMADAGI ANAMIYATI. *ИДЖОДКОР О'КИТУВЧИ* , 4 (37), 154-157.

25. Бабаниязович А.А., Бахрамовна УЛТ и Чори о'г TRJ (2024). ЗНАЧИМОСТЬ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКЕ. *Журнал универсальных научных исследований* , 2 (2), 196–199.

26. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). РОЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В ФИНАНСОВЫХ И БАНКОВСКИХ РЕФОРМАХ. *Международный междисциплинарный журнал исследований и разработок* , 11 (01).

27. Бабаниязович, А.А. (2023). МИЛЛИЙ ИКТИСОДИЕТНИНГ МАНАВИЙ АСОСЛАРИ. *ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НАУЧНЫХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ* , 6 (3), 467-470.

28. Бабаниязович, А.А. (2023). Мамлакатимизда саноат салохиятини ривойлантириш. *Журнал универсальных научных исследований* , 1 (3), 86-89.

29. Babaniyazovich, A. A. (2023). MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TARKIBIY O'ZGARISHLARNING ANAMIYATI VA O'RNI. *PEDAGOG*, 6(3), 178-182.

30. Бабаниязович, А.А. (2023). СОХАЛАР БО 'ЙИЧА МАРКЕТИНГ. *УЗБЕКИСТОНДА ФАНЛАРАРО ИННОВАЦИЯЛАР ВА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР ЖУРНАЛИ* , 2 (17), 636-639.

31. Бабаниязович, А.А. (2023). Макroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или 'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований* , 1 (3), 172–174.

32. Axmedov, A. (2023). KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDA MARKETING SOHASINING

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

AHAMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 2(8), 56-58.

33. Babaniyazovich, A. A. (2023). HR MANAGEMENT DIFFERENCIES AROUND DIFFERENT COUNTRIES. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(09), 433-438.

34. AKHMEDOV, A. (2020). ON SPECTRA OF MULTIPLE BAND GENERALIZED DIFFERENCE OPERATOR-MATRICES WITH RETURNED SEQUENCES. *CONTROL AND OPTIMIZATION WITH INDUSTRIAL APPLICATIONS*, 62.

35. Babaniyazovich, A. A. (2023). THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON HUMAN LIFE IN THE FUTURE. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(10).

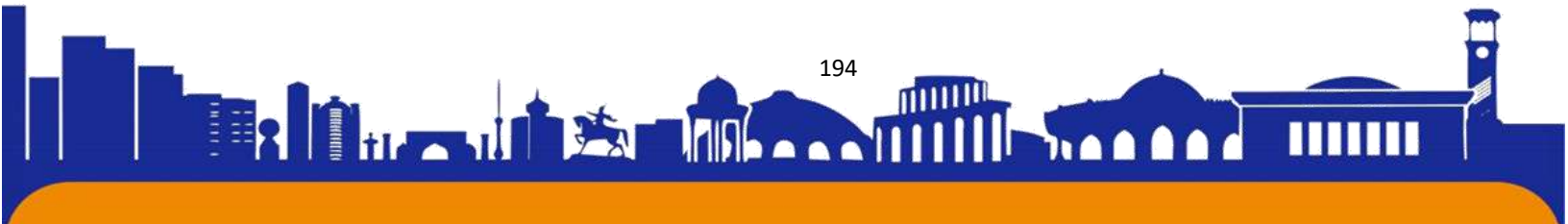
36. Babaniyazovich, A. A., & Abdullayevich, J. S. (2023). INCREASING FINANCIAL LITERACY IN RURAL AREAS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 1(4), 1-3.

37. Babaniyazovich, A. A. (2022). Ways to increase the importance and efficiency of crop rotation in agriculture.

38. Babaniyazovich, A. A., Bakhtiyarovich, A. S., & Abbos G'affor o'g, J. (2023). FACTORS LEADING TO DRINKING WATER SHORTAGE AND DROUGHT IN UZBEKISTAN. *PEDAGOGS*, 46(2), 118-123.

39. Бабаниязович, А.А. (2022). Пути повышения значения и эффективности севооборота в сельском хозяйстве.

40. Бабаниязович, А.А. (2023). Makroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или o'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований* , 1 (3), 172–174.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

**SAVDO, YASHASH VA OVQATLANISH BO‘YICHA XIZMATLAR
SOHASIDA YARATILGAN QO‘SHILGAN QIYMAT HAJMINI
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH**

**ECONOMETRIC MODELING OF THE VOLUME OF ADDED VALUE
CREATED IN THE FIELD OF TRADE, LIVING AND FOOD SERVICES**

**ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ОБЪЕМА
ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ, СОЗДАЕМОЙ В СФЕРЕ ТОРГОВЛИ,
ЖИЛЫХ И ПИТАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ**

O. Axmedov

Termiz davlat universiteti katta o‘qituvchisi

B.E. Turayev

Termiz davlat universiteti katta o‘qituvchisi, i.f.f.d.

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo‘yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo‘shilgan qiymat hajmining choraklar bo‘yicha o‘zgarishi vaqtli qatori modellashtirilgan. Multiplikativ model tuzish orqali YaIM hajmi kelgusi 3 yil uchun prognoz qilingan.

Kalit so‘zlar: Vaqtli qator, multiplikativ model, trend, mavsumiylik.

Abstract: The article models the time series of changes in the volume of added value created in the sphere of trade, living and catering services in the Republic of Uzbekistan by quarters. By creating a multiplicative model, GDP volume was forecasted for the next 3 years.

Key words: Time series, multiplicative model, trend, seasonality.

Аннотация: В статье моделируется временной ряд изменения объема добавленной стоимости, созданной в сфере услуг торговли, быта и общественного питания в Республике Узбекистан по кварталам. Путем создания мультипликативной модели был спрогнозирован объем ВВП на ближайшие 3 года.

Ключевые слова: Временной ряд, мультипликативная модель, тренд, сезонность.

Ma'lumki, savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat yalpi ichki mahsulotning tarkibiy qismi bo'lib, uning barqaror o'sib borishi mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. 2023 yil yakunlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat hajmi 72382,4 mlrd so'mni tashkil etgan. Uning o'sish surati esa 110,2 foiz bo'lgan. Choraklar kesimida ushbu ko'rsatkich darajalari 1-jadvalda berilgan.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat hajmi (mlrd so'm)³⁵

Yillar	Chorak	Ko'rsatkich	Yillar	Chorak	Ko'rsatkich
2016	I	4 197,3	2020	I	8 412,0
2016	II	8 764,6	2020	II	16 611,4
2016	III	13 613,7	2020	III	26 357,4
2016	IV	18 755,4	2020	IV	36 662,8
2017	I	4 753,5	2021	I	10 055,4
2017	II	10 017,9	2021	II	21 404,1
2017	III	15 546,5	2021	III	33 858,1
2017	IV	21 540,6	2021	IV	46 750,0
2018	I	5 810,4	2022	I	12 415,6
2018	II	12 050,7	2022	II	26 501,7
2018	III	19 300,2	2022	III	41 418,3
2018	IV	26 510,1	2022	IV	58 020,3
2019	I	7 032,5	2023	I	15 519,9
2019	II	14 591,2	2023	II	32 871,7
2019	III	23 315,7	2023	III	51 786,4
2019	IV	32 179,7	2023	IV	72 382,4

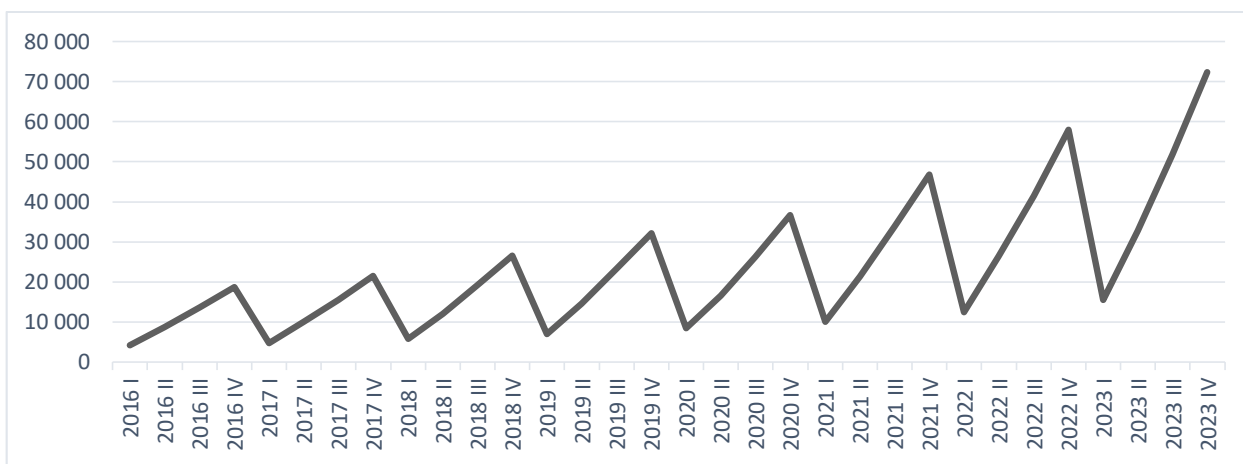
Savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat YAIM tarkibiy qismi bo'lib, uning kelajakdagi qabul qilishi mumkin bo'lgan

³⁵ www.stat.uz - O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari

qiymatlarini prognozlash mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim ma'lumotlarni olishga zamin yaratadi.

1-jadvalda keltirilgan vaqtli qator darajalari choraklik tendentsiyani tashkil etmoqda. Bunday vaqtli qatorlar additiv, multiplikativ, SAR, SMA, SARMA, SARIMA va boshqa turdagi regressiya tenglamalari bilan modellashtiriladi. Odatda model turini tanlashda vaqtli qator chizmasi ko'zdan kechiriladi (1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat (mrd)³⁶.

1-rasmda vaqtli qator tebranish amplitudasi kengayib borayotganligini ko'rish mumkin. Demak, ushbu holatda quyidagi ko'rinishdagi multiplikativ vaqtli qator tenglamasini baholash maqsadga muvofiq:

$$Y = T \cdot S \cdot E \tag{1}$$

bu yerda, T – trend; S – mavsumiylik tarkibiy qism; E – tasodifiy xatolik.

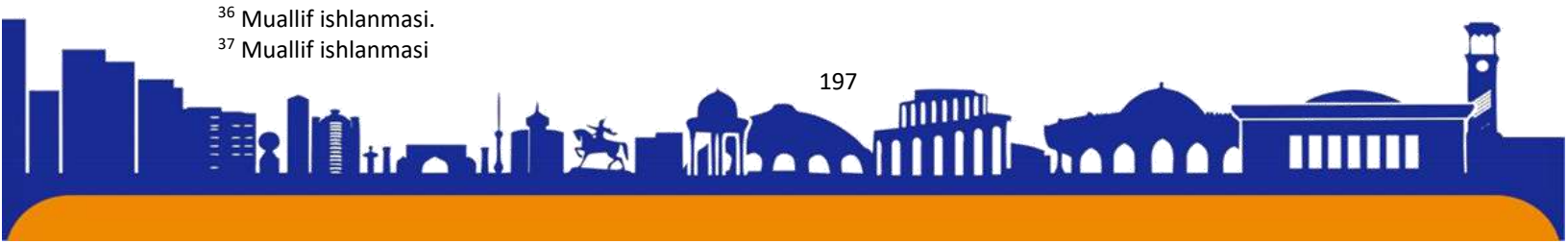
(1) modelni baholash uchun dastlab mavsumiylikni aniqlanishimiz talab etiladi (2-jadval).

2-jadval

Mavsumiylik bahosini aniqlash bo'yicha hisob-kitoblar³⁷

³⁶ Muallif ishlanmasi.

³⁷ Muallif ishlanmasi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Yillar	Chorak	Ko'rsatkich (Y)	Sirg'aluvchi o'rtacha	Markazlashgan sirg'aluvchi o'rtacha	Mavsumiylik bahosi
2016	I	4 197	-	-	-
2016	II	8 765	11 332,8	-	-
2016	III	13 614	11 471,8	11 402,3	1,2
2016	IV	18 755	11 785,1	11 628,5	1,6
2017	I	4 753	12 268,3	12 026,7	0,4
2017	II	10 018	12 964,6	12 616,5	0,8
2017	III	15 546	13 228,9	13 096,7	1,2
2017	IV	21 541	13 737,0	13 483,0	1,6
2018	I	5 810	14 675,5	14 206,3	0,4
2018	II	12 051	15 917,8	15 296,7	0,8
2018	III	19 300	16 223,4	16 070,6	1,2
2018	IV	26 510	16 858,5	16 540,9	1,6
2019	I	7 032	17 862,4	17 360,4	0,4
2019	II	14 591	19 279,8	18 571,1	0,8
2019	III	23 316	19 624,7	19 452,2	1,2
2019	IV	32 180	20 129,7	19 877,2	1,6
2020	I	8 412	20 890,1	20 509,9	0,4
2020	II	16 611	22 010,9	21 450,5	0,8
2020	III	26 357	22 421,8	22 216,3	1,2
2020	IV	36 663	23 619,9	23 020,8	1,6
2021	I	10 055	25 495,1	24 557,5	0,4
2021	II	21 404	28 016,9	26 756,0	0,8
2021	III	33 858	28 606,9	28 311,9	1,2
2021	IV	46 750	29 881,3	29 244,1	1,6
2022	I	12 416	31 771,4	30 826,4	0,4
2022	II	26 502	34 588,9	33 180,2	0,8
2022	III	41 418	35 365,0	34 977,0	1,2
2022	IV	58 020	36 957,5	36 161,3	1,6
2023	I	15 520	39 549,6	38 253,5	0,4
2023	II	32 872	43 140,1	41 344,8	0,8
2023	III	51 786	-	-	-
2023	IV	72 382	-	-	-

2-jadvalda keltirilgan mavsumiylik baholari o'rtacha qiymatlarini to'g'rilovchi koeffitsiyentga bo'lish orqali mavsumiylikni aniqlash mumkin (3-jadval)

3-jadval

Choraklar bo'yicha mavsumiylik tarkibiy qismi darajalari³⁸

Choraklar	I	II	III	IV
JAMI	2,8	5,5	8,3	11,2
O'rtachasi	0,405344	0,790813	1,192432	1,603974
To'g'rilovchi koeffitsiyent	0,998141			
Mavsumiylik (S)	0,406099	0,792286	1,194653	1,606962

Y natijaviy belgini (yoki (1) modelni) S ga bo'lish orqali $T \cdot E$ bahosi aniqlanadi:

$$\frac{Y}{S} = \frac{T \cdot S \cdot E}{S} = T \cdot E \quad (1)$$

Natijalar 4-jadvalda keltirilgan (4-jadval).

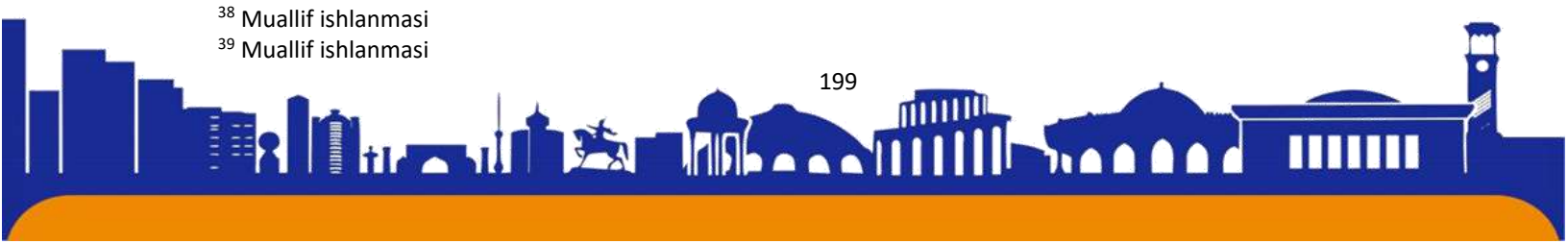
4-jadval

$T \cdot E$ qiymatlari³⁹

Yil	Chorak	$T \cdot E$	Yil	Chorak	$T \cdot E$
2016	I	10335,74	2020	I	20714,13
2016	II	11062,47	2020	II	20966,43
2016	III	11395,48	2020	III	22062,82
2016	IV	11671,34	2020	IV	22814,96
2017	I	11705,23	2021	I	24761,04
2017	II	12644,33	2021	II	27015,64
2017	III	13013,39	2021	III	28341,36
2017	IV	13404,56	2021	IV	29092,17
2018	I	14307,84	2022	I	30572,75
2018	II	15210	2022	II	33449,63
2018	III	16155,52	2022	III	34669,7
2018	IV	16497,02	2022	IV	36105,57
2019	I	17317,12	2023	I	38216,98
2019	II	18416,58	2023	II	41489,69
2019	III	19516,74	2023	III	43348,44
2019	IV	20025,2	2023	IV	45043,02

³⁸ Muallif ishlanmasi

³⁹ Muallif ishlanmasi

$T \cdot E$ bu trend va tasodifiy xatoliklardan iborat qator hisoblanadi. Odatda bunday qatordan trendni ajratish uchun eng kichik kvadratlar usulini qo'llash etarli hisoblanadi. Shu maqsadda $T = a + bt$ ko'rinishidagi chiziqli model tuzamiz (5-jadval).

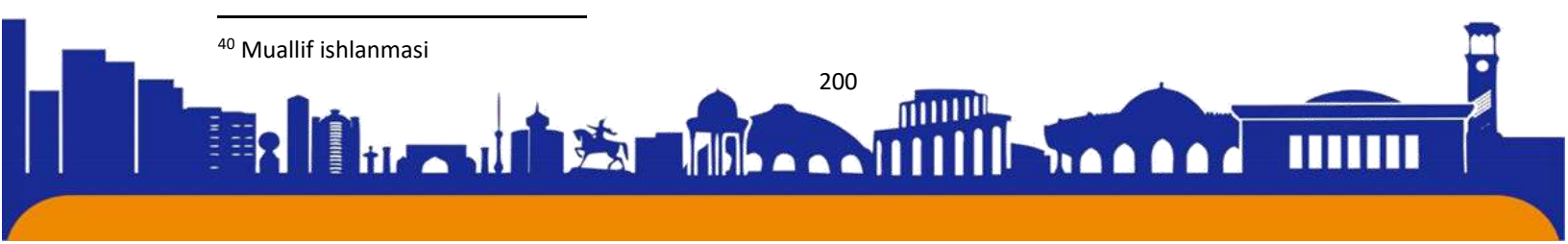
5-jadval

Regression tahlil natijalari⁴⁰

ВЫВОД ИТОГОВ					
<i>Регрессионная статистика</i>					
Множественный R	0,968				
R-квадрат	0,937				
Нормированный R-квадрат	0,935				
Стандартная ошибка	2 636,901				
Наблюдения	32				
Дисперсионный анализ					
	df	SS	MS	F	Значимость F
Регрессия	1	3125894723	3125894723	449,559	1,309E-19
Остаток	30	208597395	6953246,5		
Итого	31	3334492118			
	Коэффициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	Нижние 95%
Y-пересечение	5 192,097	954,574	5,439	0,000	3 242,596
Переменная X 1	1 070,447	50,486	21,203	0,000	967,340

5-jadvalga ko'ra, Fisherning F mezonni hisoblangan qiymati $F_{his} = 449,559$ ga teng. Bu esa $df_1 = m = 1$ va $df_2 = n - 1 - 1 = 30$ erkinlik darajasida hamda, $\alpha = 0,05$ ahamiyatlilik darajasidagi Fisherning jadval qiymati $F_{jad} = 4.17$ dan katta. Shuningdek (3) modelning parametrlari bo'yicha Styudentning t mezonni qiymatlari $t_a = 5,439$ va $t_b = 21,203$ ga teng. Bu esa $\alpha = 0,05$ ahamiyatlilik darajasi hamda

⁴⁰ Muallif ishlanmasi

$df = n - 1 = 31$ erkinlik darajasida Styudentning t mezoni jadval qiymati $t_{jad} = 2,04$ dan katta. Shu sababli model statistik ahamiyatga ega hisoblanadi.

Shunday qilib, trend tenglamasini quyidagicha yozish mumkin:

$$T = 5192,097 + 1070,447t \quad (2)$$

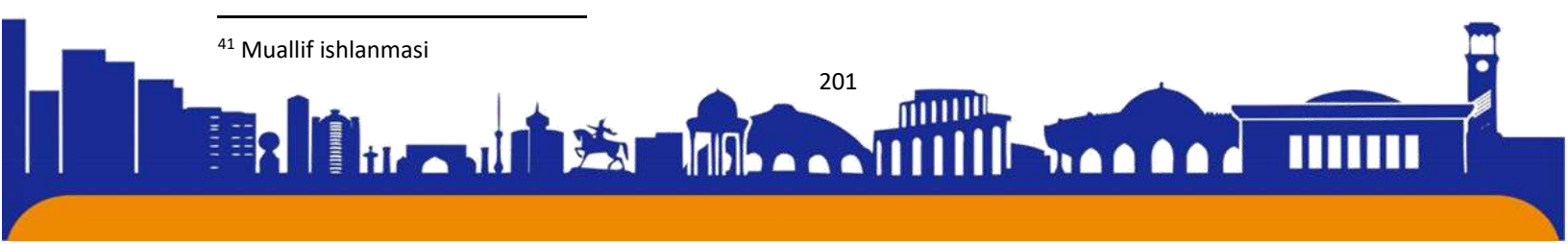
Shunday qilib, S mavsumiylik tarkibiy qism darajalari hamda T trend tarkibiy qismi modeli baholandi. Ulardan foydalanib, kelgusi 3 yil uchun prognoz qiymatlar ishlab chiqildi (6-jadval). Shuni aytib o'tish kerakki, vaqtli qatorning haqiqiy darajalari hamada tekislangan darajalari o'rtasidagi approksimatsiya hatoligi 10,77 foizni tashkil etdi.

6-jadval

O'zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo'shilgan qiymat hajmining 2024-2026 yillar uchun prognoz qiymatlari⁴¹

T/r	Yillar	Chorak	Mavsumiylik tarkibiy qismi, S	Trend tarkibiy qismi, T	Ko'rsatkich, \hat{Y}
1	2024	I	0,406099	40516,83	16 454
2	2024	II	0,792286	41587,28	32 949
3	2024	III	1,194653	42657,73	50 961
4	2024	IV	1,606962	43728,17	70 269
5	2025	I	0,406099	44798,62	18 193
6	2025	II	0,792286	45869,07	36 341
7	2025	III	1,194653	46939,51	56 076
8	2025	IV	1,606962	48009,96	77 150
9	2026	I	0,406099	49080,41	19 932
10	2026	II	0,792286	50150,85	39 734

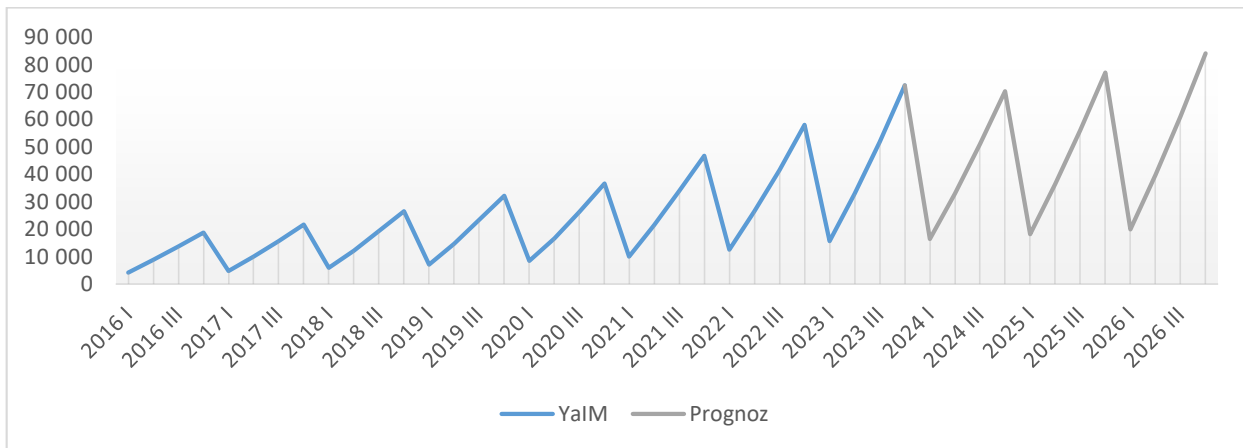
⁴¹ Muallif ishlanmasi

11	2026	III	1,194653	51221,3	61 192
12	2026	IV	1,606962	52291,75	84 031

Prognoz qiymatlarning chizmasi 2-rasmda berilgan:

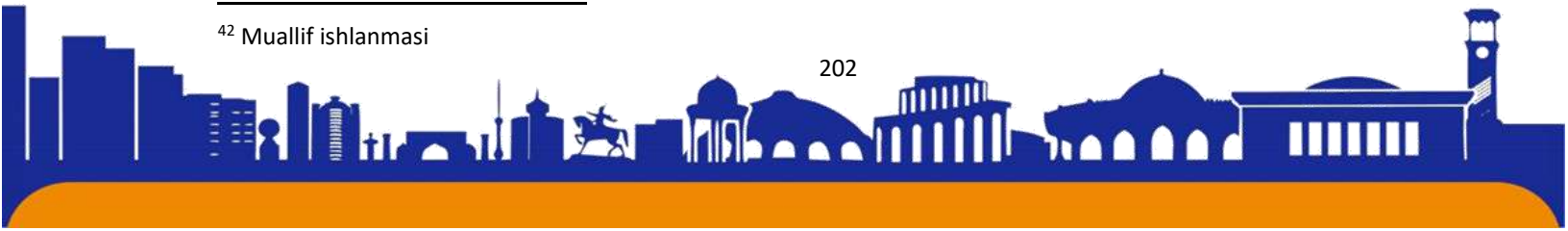
2-rasm. O‘zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo‘yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo‘shilgan qiymat hajmi (mlrd so‘m)⁴²

Shunday qilib, 2027 yilga kelib, O‘zbekiston Respublikasi O‘zbekiston Respublikasida savdo, yashash va ovqatlanish bo‘yicha xizmatlar sohasida yaratilgan qo‘shilgan qiymat hajmi 84 031 mlrd so‘mni, o‘shish esa 116% ni tashkil etishi taxmin qilinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

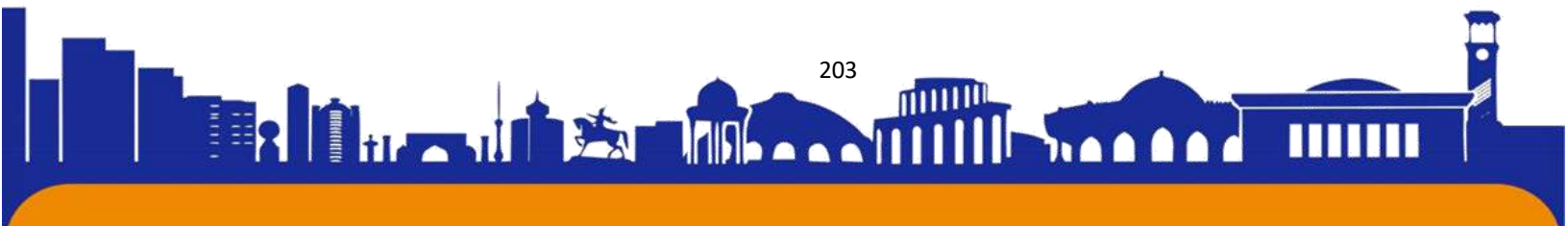
1. Буранова, л. В. (2023). Повышение эффективности управления кредитными ресурсами предприятия. *O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 2(19), 329-333.
2. Ergashevich, T. B. (2022). ISSUES OF SUSTAINABILITY OF DEVELOPMENT TRENDS OF THE CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY OF SURKHANDARYA REGION. *Open Access Repository*, 8(12), 426-430.

⁴² Muallif ishlanmasi

3. Mamatqulova, S. F., & Turayev, B. E. (2024). Surxondaryoda to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishni arima modeli asosida prognozlash. *Journal of Universal Science Research*, 2(1), 307-320.
4. Mamatkulova, X. N., & Turayev, B. E. (2024). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining sohalar bo'yicha tarkibiy o'zgarishlarini aniqlash orqali ularning rivojlanish darajasini o'rganish (Ryabsev indeksi). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(3), 112-116.
5. Mirzohidovna, P. M., & Turayev, B. E. (2024). Surxondaryo viloyati asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmini trend modellari orqali modellashtirish. *Journal of Universal Science Research*, 2(2), 296-302.
6. Субханова, М. А., & Тураев, Б. Э. (2024). Корреляционно-регрессионный анализ ликвидности коммерческих банков. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 38-43.
7. Tulaganova, M. H., & Turayev, B. E. (2024). Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalarni trend modellari yordamida prognozlash (Surxondaryo viloyati misolida). *TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN*, 2(2), 223-230.
8. Тураев, Б. (2021). Корреляционно-регрессионный анализ доли строительных работ в валовом региональном продукте Сурхандарьинской области. *Экономика и инновационные технологии*, (6), 205-214.
9. Тураев, Б. Э. (2022). Моделирование изменения цен в промышленности строительных материалов (на примере Сурхандарьинской области). In *Современные тенденции развития финансово-банковского сектора в условиях экономической неопределенности* (pp. 71-75).
10. Тўраев, Б. Э., & Хатамов, О. Қ. Арима модели ёрдамида курилиш ишлари хажмини прогноз қилиш (Сурхондарё вилоятида мисолида).“ *UzBridge*” электрон журнали, 74-84.
11. То'rayev, B. E. (2024). Mahalliy byudjet daromadlarini ARIMA modeli asosida prognozlash. *Journal of Universal Science Research*, 2(1), 141-149.
12. Turaev, B. E. (2021). Forecasting the volume of construction work using the arima model (on the example of Surkhandarya region). *Scientific progress*, 2(2), 1287-1290.
13. Tuychiyeva, M. K., & Turayev, B. E. (2024). Trend modellari yordamida elektron tijorat aylanmasi hajmini modellashtirish va prognozlashtirish. *Technical science research in uzbekistan*, 2(2), 193-199.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

14. Xursanova, S. A., & Turayev, B. E. (2024). Hudud dehqonchilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini trend modellari yordamida prognozlashtirish. *Technical science research in uzbekistan*, 2(2), 200-208.

15. Бабаниязович, А.А. (2024). ЗНАЧЕНИЕ И СУЩНОСТЬ МАРКЕТИНГА В МАЛОМ БИЗНЕСЕ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ. *Господарка и инновации*, (45), 246-250.

16. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNING ISTIQBOLLARI VA REKLAMADAGI ANAMIYATI. *ИДЖОДКОР О'КИТУВЧИ*, 4 (37), 154-157.

17. Бабаниязович А.А., Бахрамовна УЛТ и Чори о'г TRJ (2024). ЗНАЧИМОСТЬ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В БАНКЕ. *Журнал универсальных научных исследований*, 2 (2), 196–199.

18. Бабаниязович А.А., Алибековна А.З., Алибековна А.Ф. (2024). РОЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В ФИНАНСОВЫХ И БАНКОВСКИХ РЕФОРМАХ. *Международный междисциплинарный журнал исследований и разработок*, 11 (01).

19. Бабаниязович, А.А. (2023). МИЛЛИЙ ИКТИСОДИЕТНИНГ МАНАВИЙ АСОСЛАРИ. *ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НАУЧНЫХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ*, 6 (3), 467-470.

20. Бабаниязович, А.А. (2023). Мамлакатимизда саноат салохиятини ривойлантириш. *Журнал универсальных научных исследований*, 1 (3), 86-89.

21. Babaniyazovich, A. A. (2023). MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA TARKIBIY O'ZGARISHLARNING ANAMIYATI VA O'RNI. *PEDAGOG*, 6(3), 178-182.

22. Бабаниязович, А.А. (2023). СОХАЛАР БО 'ЙИЧА МАРКЕТИНГ. *УЗБЕКИСТОНДА ФАНЛАРАРО ИННОВАЦИЯЛАР ВА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР ЖУРНАЛИ*, 2 (17), 636-639.

23. Бабаниязович, А.А. (2023). Makroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или 'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований*, 1 (3), 172–174.

24. Axmedov, A. (2023). KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDA MARKETING SOHASINING

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

AHAMMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 2(8), 56-58.

25. Babaniyazovich, A. A. (2023). HR MANAGEMENT DIFFERENCIES AROUND DIFFERENT COUNTRIES. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(09), 433-438.

26. AKHMEDOV, A. (2020). ON SPECTRA OF MULTIPLE BAND GENERALIZED DIFFERENCE OPERATOR-MATRICES WITH RETURNED SEQUENCES. *CONTROL AND OPTIMIZATION WITH INDUSTRIAL APPLICATIONS*, 62.

27. Babaniyazovich, A. A. (2023). THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON HUMAN LIFE IN THE FUTURE. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(10).

28. Babaniyazovich, A. A., & Abdullayevich, J. S. (2023). INCREASING FINANCIAL LITERACY IN RURAL AREAS. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(4), 1-3.

29. Babaniyazovich, A. A. (2022). Ways to increase the importance and efficiency of crop rotation in agriculture.

30. Babaniyazovich, A. A., Bakhtiyarovich, A. S., & Abbas G'affor o'g, J. (2023). FACTORS LEADING TO DRINKING WATER SHORTAGE AND DROUGHT IN UZBEKISTAN. *PEDAGOGS*, 46(2), 118-123.

31. Бабаниязович, А.А. (2022). Пути повышения значения и эффективности севооборота в сельском хозяйстве.

32. Бабаниязович, А.А. (2023). Makroiqtisodiy ko 'rsatgichnilar или o'zgarishiga jiddiy ta 'sir etuchi global omillar va ularni o 'rganish yo 'llari. *Журнал универсальных научных исследований* , 1 (3), 172–174.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT XARIDLARINI
TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI VA IQTISODIYOTNING
RIVOJLANISHIGA UNING TA'SIRI**

**THE SIGNIFICANCE OF ORGANIZING PUBLIC PROCUREMENT IN
THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND ITS EFFECT ON ECONOMIC
DEVELOPMENT**

**ЗНАЧЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В
РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ**

Atajanov Mamatsharip Karimberdiyevich

To'rtko'l tuman 1-sonli kasb-hunar maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya

Globallashuv sharoitida har bir mamlakat milliy iqtisodiyotining jadal o'sishi, avvalambor, milliy iqtisodiyotni raqamlashtirish, milliy va xalqaro savdoni rivojlantirish va tartibga solish, xorijiy investitsiyalar va moliyaviy xizmatlarni yaxshilash, budjet tashkilotlarini xarajatlarini qisqartirish va ularni samarali tashkil etish, budjet tashkilotlari va korporativ buyurtmachilarning xaridlarini optimal yechimlar bilan tashkil etish hamda tadbirkorlat faoliyatini takomillashtirishda elektron xaridlarni tashkil etish kabi omillar natijasida yuzaga keladi. Ushbu maqolada budjet tashkilotlari va korporativ buyurtmachilarning xaridlarini tashkil etishning ahamiyati va uning mamlakat iqtisodiyotidagi ro'li tahlil qilingan.

Tayanch so'zlar: *budjet tashkilotlari, korporativ buyurtmachilar, davlat xaridlari, iqtisodiyot, infratuzilma, tender, tanlov, elektron do'kon, auksion*

Abstract

Rapid growth of the national economy of each country in the context of globalization, first of all, digitization of the national economy, development and regulation of national and international trade, improvement of foreign investments and financial services, reduction of costs of budget organizations and their efficient organization, procurement of budget organizations and corporate customers It occurs

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

as a result of such factors as organization with optimal solutions and organization of e-procurement in the improvement of business activities. This article analyzes the importance of organizing purchases of budget organizations and corporate customers and its role in the country's economy.

Key words: *budget organizations, corporate customers, public procurement, economy, infrastructure, tender, competition, electronic store, auction*

Абстрактный

Быстрый рост национальной экономики каждой страны в условиях глобализации, прежде всего, цифровизация национальной экономики, развитие и регулирование национальной и международной торговли, совершенствование иностранных инвестиций и финансовых услуг, сокращение издержек бюджетных организаций и их эффективная организация закупок бюджетных организаций и корпоративных заказчиков происходит в результате таких факторов, как организация оптимальных решений и организация электронных закупок при совершенствовании деловой деятельности. В данной статье анализируется значение организации закупок бюджетных организаций и корпоративных заказчиков и ее роль в экономике страны.

Ключевые слова: *бюджетные организации, корпоративные заказчики, государственные закупки, экономика, инфраструктура, тендер, конкуренция, магазин электроники, аукцион.*

Mamlakatimizning har tomonlama rivojlanishida davlat xarajatlarini boshqarishning zamonaviy tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat xarajatlari sarflanishining samaradorligini oshirish, ulardan optimal darajada foydalanishni yo'lga qo'yish milliy iqtisodiyotimiz rivojiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Davlat xaridi davlat infratuzilmasini iqtisodiy jihatdan ta'minlash uchun amalga oshiriladi.

Davlat infratuzilmasi iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmadan iborat bo'ladi. Iqtisodiy infratuzilma transport, ishlab chiqarish sohaslarini kengaytirish, zamonaviy texnika va texnologiyalarni turli sohalarga jalb etishdan iborat bo'lsa, ijtimoiy infratuzilma jamiyatning ijtimoiy hayoti bilan bog'liq bo'lgan sohaslar (ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya kabilar)ni o'z ichiga oladi. Davlat xaridi ushbu infratuzilmalarni moliyaviy jihatdan ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Davlat xaridi orqali iqtisodiyotning turli sohaslarida ishlab chiqarish darajasini yuksaltirishga, korxonalar o'rtasidagi raqobatni rivojlantirishga, korxonalar tomonidan ishlab

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yanada yaxshilashga, kichik biznesni rivojlantirishga ta'sir ko'rsatish mumkin. Shu bilan birga, davlat xaridi orqali milliy ishlab chiqaruvchilarning chet el korxonalarini bilan raqobatbardosh bo'la olishi imkoniyati ortadi. Chunki davlat o'ziga kerakli xaridni amalga oshirar ekan, bunda xizmat yoki mahsulot sifati yuqori bo'lishi kerak. Bu esa mahalliy ishlab chiqaruvchilarni turli elektron savdolar va tenderlarda faolligini oshiradi. Sifatli mahsulot yaratuvchi korxonalar chet elda o'tkaziladigan tenderlarda ham ishtirok etishi mumkin. Natijada eksport ortadi, aholi daromadlari ko'payadi.

O'zbekistonda davlat xaridlari tizimining shaffofligini ta'minlash hamda uni yanada takomillashtirish hisobiga korporativ buyurtmachilar, shu jumladan strategik ahamiyatga ega bo'lgan xo'jalik jamiyatlari va korxonalar mablag'larining maqsadli sarflanishini ta'minlash hamda samaradorligini oshirish, davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish maqsadida bir necha qonun va qarorlar qabul qilindi. bulardan O'zbekiston respublikasi prezidentining davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish va davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish choratadbirlari to'g'risida gi 05.12.2022 yildagi PQ-4544-son qarorini misol qilib keltirish mumkin. Shuningdek, hudud va tarmoqlar rahbarlariga 2022-yil 1-apreldan boshlab avtomobil, mebel, ofis anjomlari xarid qilishdan o'zini tiyishni buyurdi. Bosh prokuraturaga budget tashkilotlarida ushbu xarajatlarning oldini olish ustidan tizimli nazorat o'rnatish va viloyat kesimida har hafta prezidentga axborot berish topshirilgan. «Bu – mablag'lar olib qo'yiladi, degani emas. Barcha iqtisod qilingan mablag'lar ushbu hudud va tarmoqning rivojlantirish dasturiga yo'naltiriladi», degan edi O'zbekiston Resapublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev⁴³.

Bu chora tadbirlar esa o'z navbatida davlat xaridlari tizimini qaytadan ko'rib chiqishni nazarda tutadi. Shuningdek, bozor iqtisodiyoti sharoitida narxlar va narx tizimini davlat tomonidan tartibga solish muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, iqtisodiyotda narx tizimini tartibga solish orqali makroiqtisodiy barqarorlikka erishiladi, bozor raqobat natijasida sifatli mahsulot, ish va xizmatlarga to'yinadi.

Korxonalar tomonidan ishlab chiqaladigan strategiyalar bevosita narx siyosatiga bog'liq bo'lib, raqobat kurashi kuchaygan sharoitda oqilona narx siyosati korxonalar moliyaviy natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Qolaversa, davlat xaridi tizimida

⁴³www.kun.uz

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

raqobatni rivojlantirish maqsadida optimal narxda tovar(ish,xizmat) etkazib beruvchi korxonalar va kichik biznes sub'ektlarining elektron katalog va elektron savdolarda ishtiroklari ko'lamini kengaytirish dolzarb masalalardan biridir. Bu maqsadga erishish uchun bo'lajak moliya tizimidagi mutaxassislarda, ya'ni talabalarda davlat xaridi va narx siyosatining mohiyati, uni tashkil etish jarayoni va mexanizmi, davlat xaridini tashkil etishdagi mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etishning istiqbol yo'nalishlari, xorijiy davlatlarning davlat xaridi tizimini o'rganish va taqqoslash asosida tegishli xulosalar ishlab chiqish, ularning ilg'or tajribalarini o'zimizning amaliyotga tadbqiq etish borasida nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Mazkur o'quv majmua aynan mana shu maqsadga xizmat qiladi.

O'zbekistonda davlat xaridi tizimini rivojlantirishga hamda mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy yuksalishida ushbu tizimning barcha imkoniyatlarini ekspluatatsiya qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Ushbu jarayonda mazkur sohada amalga oshirilayotgan islohotlar, qabul qilinayotgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar davlat xaridining zamonaviy metodlarga asoslangan mutlaqo yangi tizimini ishlab chiqishga qaratilgan. Bu yangi tizim nafaqat davlat xaridi jarayonida yuzaga keladigan sarfxarajatlarni qisqartirish orqali byudjet mablag'larini iqtisod qilishni hamda buyurtmachilarning tovarlar (ishlar, xizmatlar)ga bo'lgan ehtiyojini maksimal darajada qondirishni ta'minlashni, balki xarid jarayoniga kichik biznes subyektlarini kengroq jalb qilish orqali uning iqtisodiyotga stimuly beruvchi mexanizm sifatidagi imkoniyatlarini oshirishni nazarda tutadi. Davlat xaridining yuqorida ta'kidlangan yangi tizimi 2023-yil 9-aprelda O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonunining qabul qilinishi bilan boshlandi. Mazkur Qonun davlat xaridi tizimining yagona huquqiy asosi sifatida yangi bosqichning barcha jihatlarini o'zida aks ettiradi.

O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonunining qabul qilinishi bilan davlat xaridi tizimining yangi bosqichi boshlandi. Ushbu qonunda davlat xaridining shaffofligini ta'minlashga alohida urg'u berilgan. Xususan, unda xarid qilish tartib-taomilini amalga oshirishda inson omilini yuqori darajada kamaytirish tamoyiliga amal qilingan. Mazkur qonun bilan davlat xaridining huquqiy va tashkiliy qismiga oid bo'lgan yangi tushunchalar kiritildi, xarid qilish tartib-taomillari jarayoniga yangi talablar qo'yildi, davlat xaridi sohasidagi monitoring va nazoratning yangi tartiblari joriy etildi va boshqa bir qator o'zgarishlar amalga oshirildi. Qonunning

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

hayotga izchil tatbiq qilinishi sogʻlom raqobat muhitini yanada rivojlantirish, tadbirkorlik sub'ektlari uchun davlat xaridlariga teng erkinlik yaratish, davlat sektorini maqbul muddatlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar) bilan samarali va oqilona ta'minlashga xizmat qiladi.

Davlat tizimi va boshqaruv sohasidagi islohotlar natijasida xarajatlarni boshqarishning yangi huquqiy tizimi shakllantirilmoqda. Bu o'z navbatida, davlat mablag'larini sarflanishi samaradorligini ta'minlashga, uning zamonoviy boshqaruv mexanizmlarini amalda tatbiq etishga imkon beradi. Xalqaro miqyosda yuzaga kelgan yangi iqtisodiy vaziyat, davlat mablag'lari hisobidan xarajatlarni amalga oshirishda hukumatlar oldiga qo'yilgan vazifalarning muhimligini oshirmoqda. Ma'lumki, davlat o'z vazifalarini bajarish jarayonida bir qator xarajatlar qilishi zarur. Bu xarajatlar, eng avvalo, mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish uchun turli tarmoqlarga investitsiya qilishga, aholining turmush darajasini ko'tarishga, hamda ijtimoiy vazifalarni bajarishga qaratilgan, davlatni boshqarish, mudofaani ta'minlash kabi aniq maqsadlarga yo'naltirilgan, rejalashtirilgan xarajatlardan iborat bo'ladi. Umumdavlat xarajatlari, asosan, davlat byudjeti va davlatning boshqa markazlashtirilgan fondlari orqali moliyalashtiriladi.

Davlat byudjetining iqtisodiy tushunchasi, umumjamiyat miqyosida markazlashgan, davlat ishtirokida to'plangan va sarflanadigan moliyaviy resurslarni anglatadi. Davlat xarajatlarining muhim tarkibiy qismi sifatida davlat xaridi alohida o'ringa ega. Tovar va xizmatlarni xarid etish dunyo rivojlanish amaliyotida muhim o'rin egallaydi hamda fondlar hamda investitsiyani samarali o'zlashtirishga yo'naltirilgan uzluksiz jarayon hisoblanadi.

Xususan, davlat xaridi tizimini boshqarish bo'yicha tizimli yondoshuvga bo'lgan talab hamda davlat xaridining iqtisodiyotning ayrim sohalariga bo'lgan ta'sir etuvchi mexanizm sifatida foydalanish strategiyalari shakllantirilmoqda. O'zbekistonda davlat xaridining hajmi YaIMning 11 foizini tashkil etgani holda, uni iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Davlat xaridi YaIMni shakllanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi⁴⁴.

⁴⁴ O'zbekiston Respublikasida davlat xaridlarini boshqarish muammolari va yo'nalishlarini takomillashtirish to'g'risida analitik eslatma. BMTTD. Toshkent-2021 6 U. Burxonov. Davlat xaridlari. http://el.tfi.uz/pdf/gos_zakup_ru.pdf

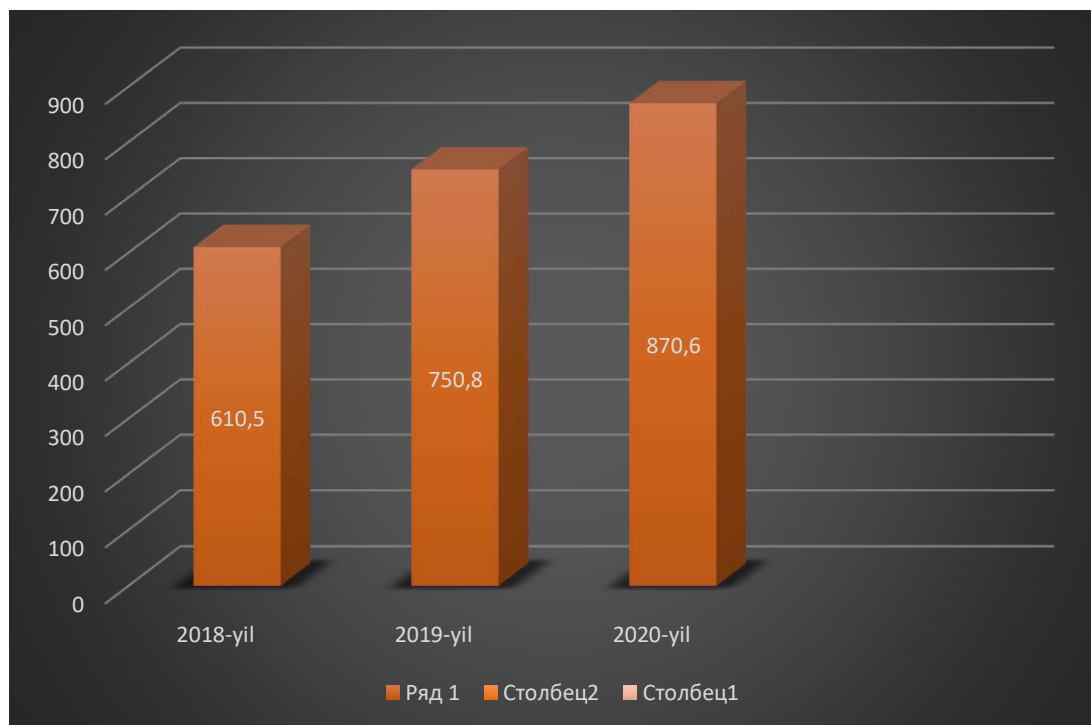

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Davlat xaridini tashkil etishda ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati Davlatimizning tovar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida sezilarli o'sishi orqali rivojlanishida, narx-navo va pul inflyatsiyasi tushishida, tadbirkorlikni rivojlantirishda o'z samaradorligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, YAIMga ta'siri orqali o'zimizning mahsulotga talab kuchaygani sababli, aholi turmush darajasi oshishiga olib keladi. Shundan kelib chiqib, Davlat xaridini tashkil etish va uni rivojlantirish Davlatimizning ijtimoiy-iqtisodiy sohalarini o'sishiga olib keladi.

Davlat xaridlari jarayoniga elektron savdolarning tatbiq etilish holatini real statistik raqamlar vositasida baholaymiz. Jumladan, 2018-2020-yillarda elektron savdolar shaklida amalga oshirilgan davlat xaridlarining hajmi ko'payib borgan. Bunga quyidagi 1-rasmda aks ettirilgan ma'lumotlar orqali ishinch hosil qilish mumkin.

1-rasm. 2018-2020-yillarda davlat xaridlari bo'yicha o'tkazilgan elektron savdolar hajmi dinamikasi (mlrd so'm)

Rasm ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2018-yilda davlat xaridlari bo'yicha o'tkazilgan elektron savdolar hajmi 610,5 mlrd so'mni tashkil etgan. 2019-yilda mazkur ko'rsatkich 750,8 mlrd so'mdan iborat bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 22% ga oshgan. 2020-yilga kelib davlat xaridini amalga oshirishda elektron savdolarning

ahamiyati yanada oshdi. Mazkur yilda elektron savdolar hajmi deyarli 16% ga ko'payib, 870,6 mlrd so'mni tashkil qildi⁴⁵.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, O'zbekistonda ham davlat xaridi tizimini takomillashtirishga hamda iqtisodiyotni rivojlantirishda ushbu tizimning barcha imkoniyatlaridan foydalanishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada davlat xaridining mustahkam huquqiy bazasini yaratish birlamchi ahamiyat kasb etadi. Mazkur sohadagi qonunchilik davr talabidan kelib chiqqan holda davlat xaridi jarayoniga yangi yondashuvlarni joriy qilish asnosida doimiy ravishda takomillashib bordi. "Davlat xaridlari to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi bilan davlat xaridi tizimining yagona huquqiy asosi shakllandi. Ushbu qonunning qabul qilinishi davlat xaridi sohasini ko'plab normativ-huquqiy hujjatlar orqali tartibga solish sharoitida yuzaga keladigan ziddiyatlarning oldini olish imkonini beradi. Mamlakatimizda davlat xaridining elektron tizimini ishlab chiqish hamda kichik biznes sohasini rivojlantirishda davlat xaridi mexanizmidan foydalanishga ustuvor yo'nalishlar sifatida katta e'tibor qaratilmoqda.

Mazkur yo'nalishlarda amalga oshirilayotgan ishlar uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021- yil 7-fevraldagi 1475-sonli Qarori dasturil amal vazifasini bajardi. Ushbu qarorda belgilab berilgan vazifalarning ijrosini ta'minlash asnosida muhim natijalarga 61 erishildi. Chunonchi, so'nggi yillarda O'zbekiston respublika tovar-xomashyo birjasida davlat xaridlari bo'yicha o'tkazilgan elektron savdolar hajmi sezilarli darajada oshdi. Ushbu elektron savdolar jarayonida byudjet mablag'larining ma'lum miqdorda iqtisod qilinishiga erishildi. Shuningdek, mazkur elektron savdolar kichik biznes subyektlarining asosiy bozorlaridan biriga aylanib, unda asosiy ulushga ega bo'ldi. Bu borada yuqoridagi qaror bilan belgilab berilgan davlat xaridlarini amalga oshirishning kichik biznes sub'ektlari uchun ajratiladigan kvotalar o'rnatilishini o'z ichiga olgan yangi mexanizmi hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi.

O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonunining qabul qilinishi bilan davlat xaridi tizimining yangi bosqichi boshlandi. Ushbu qonunda davlat xaridining shaffofligini ta'minlashga alohida urg'u berilgan. Xususan, unda xarid qilish

⁴⁵ <https://www.mf.uz>

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

tartib-taomilini amalga oshirishda inson omilini yuqori darajada kamaytirish tamoyiliga amal qilingan. Mazkur qonun bilan davlat xaridining huquqiy va tashkiliy qismiga oid bo‘lgan yangi tushunchalar kiritildi, xarid qilish tartib-taomillari jarayoniga yangi talablar qo‘yildi, davlat xaridi sohasidagi monitoring va nazoratning yangi tartiblari joriy etildi va boshqa bir qator o‘zgarishlar amalga oshirildi. Qonunning hayotga izchil tatbiq qilinishi sog‘lom raqobat muhitini yanada rivojlantirish, tadbirkorlik sub’ektlari uchun davlat xaridlariga teng erkinlik yaratish, davlat sektorini maqbul muddatlarda tovarlar (ishlar, xizmatlar) bilan samarali va oqilona ta’minlashga xizmat qiladi. O‘zbekistonda davlat xaridini samarali tashkil etishda Janubiy Koreya va Xitoy tajribalarini o‘rganish muhim ahamiyatga ega. Zero davlatimiz hamda ushbu mamlakatlarning rivojlanish yo‘llari, aholisining mentalitetida o‘xshashliklar mavjud bo‘lib, bu o‘xshashliklar davlat xaridi tizimining ijobiy jihatlarini o‘zlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, bu davlatlar bilan bugungi kunda mustahkam aloqalar yo‘lga qo‘yilmoqda.

TALABALARNI INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASHDA KREATIV YONDASHUV

Yerlepesova Xadisha Xudaybergenovna

Nukus davlat pedagogika instituti Umumiy pedagogika va psixologiya kafedrası
o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolatalabalarni innovatsion faoliyatga tayyorlashda kreativ yondashuvga bag'ishlangan. Kreativlik-bu yangi, original g'oyalarni yaratish, fikrlashning nostandart shakli, berilgan muammolarga omadli yechimlar toppish hisoblanib, talabalarning to'laqonli o'z ongi, aql zakovati, zukkoligi bilan bilim olishga va ijod qilishga kreativlik xususiyatlarini rivojlantiruvchi maqsad va vazifalarni ishlab chiqish hamda dars jarayonida unga amal qilish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, innovatsion faoliyat, kreativ, kreativlik, akmeologiya, ijodiy individuallik, innovatsion pedagogika, ijodkorlik.

CREATIVE APPROACH IN PREPARING STUDENTS FOR INNOVATIVE ACTIVITY

Abstract: This article is devoted to a creative approach to preparing students for innovative activities. Creativity is the creation of new, original ideas, a non-standard form of thinking, finding successful solutions to given problems, and developing goals and tasks that develop the characteristics of creativity to acquire knowledge and creativity of students with their full consciousness, intelligence, and creativity, and following it during the lesson is one of the important tasks of today.

Key words: Innovation, innovative activity, creative, creativity, acmeology, creative individuality, innovative pedagogy, creativity.

ТВОРЧЕСКИЙ ПОДХОД В ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: Данная статья посвящена творческому подходу к подготовке студентов к инновационной деятельности. Творчество – это создание новых, оригинальных идей, нестандартной формы мышления, нахождение успешных

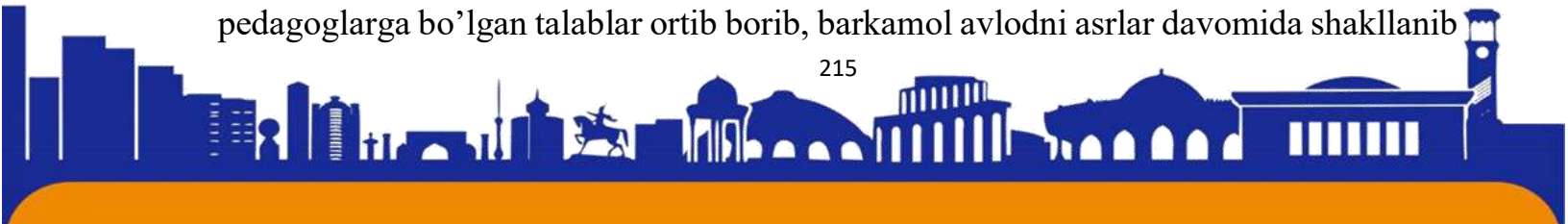
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

решений поставленных задач, а также разработка целей и задач, развивающих свойства творчества для овладения знаниями и творчеством учащихся при их полном сознании, интеллекте, и творчества, и следить за ним на уроке – одна из важных задач сегодняшнего дня.

Ключевые слова: Инновация, инновационная деятельность, творчество, творчество, акмеология, творческая индивидуальность, инновационная педагогика, творчество.

O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini jahon hamjamiyati maydonida yil sayin barqarorlashtirib borar ekan, uning istiqboli ko'p jihatdan bugungi yosh avlodning bilimdon, ma'naviy barkamol, intellektual salohiyatli insonlar bo'lib yetishishiga bog'liqdir. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov: "Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo'lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko'ra kuchli, bilimli don ova albatta baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz, beqiyos ahamiyat kasb etadi"-deb ta'kidlaganlar. Zero, ta'lim-tarbiya –insonlarning ijtimoiy ong mahsuli bo'lsa-da, biroq ayni paytda ong darasi va uning rivojini belgilovchi mezon bo'lib, ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilmasdan ongni o'zgartirib bo'lmaydi. Jahon ta'lim tizimida 60-70 yillarda kompetentlik va kreativlik tushunchasi paydo bo'lib, ta'lim tizimiga joriy etilgan.

Kreativlik talaba yoshlarning ma'lum bir sohadagi bilimdonli va maqsad sari qilinayotgan ijodkorligi bo'lib, bu bevosita ijodkor yoshlarni tarbiyalashdek muhim vazifani amalga oshiradi. Umuman olganda, kreativlik-bu yangi, original g'oyalarni yaratish, fikrlashning nostandart shakli, berilgan muammolarga omadli yechimlar topishdir. Talabalarning to'laqonli o'z ongi, aql zakovati, zukkoligi bilan bilim olishga va ijod qilishga kreativlik xususiyatlarini rivojlantiruvchi maqsad va vazifalarni ishlab chiqish hamda dars jarayonida unga amal qilish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko'plab ilmiy bilimlar, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib bormoqda. Bu bir tomondan, fan-texnikaning yangi soha bo'limlarining tarqqiy etishi tufayli uning differentsiallashuvini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayonini vujudga keltirmoqda. Bunday sharoitda, yuqori malakali pedagoglarga bo'lgan talablar ortib borib, barkamol avlodni asrlar davomida shakllanib

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

kelgan umuminsoniy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash layoqatiga ega, fanning fundamental asoslarini, pedagogika va psixologiya metodlarini mukammal egallagan, kasbiy tayyorgarligi yuksak darajada bo'lgan hamda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini amaliyotda qo'llash ko'nikma va malakasiga ega ijodkor pedagoglarni tayyorlash talab etiladi.

Innovatsion pedagogik jarayonning muhim unsurlari shaxsning o'z-o'zini boshqarishi va o'zini- o'zi safarbar qila olishi hisoblanadi. Uning eng muhim yo'nalishlaridan bilan talabalarning bilish faoliyatini rivojlantirish bo'lib, bunday yo'nalish talabalarning o'quv ishlarini faollashtirish, ularning kasbiy ixtisoslashishini aniqlab olish faolligini o'z ichiga oladi. Innovatsion faoliyatga aksiologik yondashuv insonning o'zini yangilik yaratish jarayoniga baxshida qilishi, uning tomonidan yaratilgan pedagogik qadriyatlar jamuljamini anglatadi. O'qituvchining innovatsion faoliyatiga yaratuvchilik jarayoni va ijodiy faoliyat natijasi sifatida qaraladi. V.A.Slastenin o'qituvchining innovatsion faoliyatini tuzishda unga akmeologik jihatdan yondashadi. Akmeologiya (akte) - yunoncha oliy nuqta, o'tkir, gullagan, yetuk, eng yaxshi davr degan ma'nolarni bildiradi. V.A.Slastenin akmeologiyaning yuksak professionalizmga, mutaxassisning uzoq ijodiy umr ko'rishiga olib keladigan sub'ektiv va ob'ektiv omillarini asoslab berdi. Ob'ektiv omillarga olingan ta'limning sifatini, sub'ektiv omillarga esa insonning iste'dodi va qobiliyatini, ishlab chiqarish vazifalarini samarali hal qila olishidagi ma'suliyatini, mutaxassislarga yondashuvini kiritadi. Akmeologiya ilmiy nuqtai nazardan professionalizm va ijod munosabatida olib qaraladi. Bunda quyidagi kategoriyalar farqlanadi:

- ijodiy individuallik;
- o'zining o'sish va takomillashish jarayoni;
- o'z imkoniyatlarini amalga oshirish sifatidagi kreativ tajribasi.

Talabaning ijodiy individualligi quyidagilardan iborat:

- intellektual - ijodiy tashabbus;
- bilimlar kengligi va chuqurligi intellektual qobiliyati;
- ziddiyatlarga nisbatan xushyorlik, ijodga tanqidiy yondashuv, vujudan yaratuvchilikka kurashchanlik qobiliyati;
- axborotlarga tashnalik, muammolardagi g'ayri odatiylikka va yangilikka bo'lgan his-tuyg'u, professionalizm, bilishga bo'lgan chanqoqlik.

Ijodiy individuallikni xarakterlaydigan samarali o'z-o'zini anglash quyidagilarni qamrab oladi: o'zini boshqalarga qiyos qilish asosida o'z shaxsining betakror ekanligini anglay olishi; o'zi to'g'risidagi kreativ ko'rinishlar va tasavvurlari to'plami; individual kreativ o'ziga xosliklarning bir butunligi va uyg'unligi, ichki birligi; shaxsning o'z rivojlanishidagi dinamiklik va doimiylik jarayoni va uning ijodkor sifatida shakllanishi; shaxs o'zini namoyon qila olishi va o'zining muayyan ishlarni amalga oshirishga hozir turganligi; ijodkor sifatida o'zini baxsh qila olishi va shaxsiy hamda ijtimoiy vaziyatlarda o'zini o'rni anglay olishi.

Innovatsion faoliyat tuzilmasi tahlilida akmeologik yondashuv o'qituvchining kasbiy mahorati cho'qqilariga erishuvida uning shaxsi rivojlanish qonuniyatlarini ochish imkonini beradi. O'qituvchi innovatsion faoliyatining eng muhim tavsifi kreativlikdir. J.Gilford kreativlikni tavsiflaydigan qator individual qobiliyatlarni ko'rsatadi:

- fikrning ravonligi;
- fikrni maqsadga muvofiq yo'llay olishi;
- o'ziga xoslik (originallik); qiziquvchanlik;
- farazlar yaratish qobiliyati; xayol qila olish (fantaziya.)

Demak, o'qituvchining innovatsion faoliyati tuzilmasi motivasion, kreativ, texnologik va reflektiv komponentlardan iboratdir. Innovatsion faoliyat tuzilmasi haqidagi muhim tizimli tasavvurlar, ularning vazifalarini asoslash, ularning shakllanganlik me'yorlari va sathlari ularni oliy maktab amaliyotiga tatbiq etishning zarur omili hisoblanadi.

O'qituvchining innovatsion faoliyatini samarali amalga oshirish bir qator shartsharoitlarga bog'liq. Unga o'qituvchining tayinli muloqoti, aks fikrlarga nisbatan beg'araz munosabat, turli holatlarda ratsional vaziyatning tan olinishini uqtirishga tayyorligi kiradi. Buning natijasida o'qituvchi o'z bilim va ilmiy faoliyatini ta'minlaydigan keng qamrovli mavzu (motiv)ga ega bo'ladi.

O'qituvchi faoliyatida o'z-o'zini faollashtirish, o'z ijodkorligi, o'z-o'zini bilishi va yaratuvchiligi kabi mavzu (motiv)lar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'qituvchi shaxsining kreativligini shakllantirish imkoniyatini beradi. O'qituvchining innovatsion faoliyati voqelikni o'zgartirishga, uning muammolari va usularini yechishni aniqlashga qaratilganidir. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot namunasining o'zgarishi,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

innovatsion faoliyat shartlaridan biridir. Innovatsion faoliyat quyidagi asosiy funksiyalar bilan izohlanadi:

- kasbiy faoliyatning ongli tahlili;
- me'yorlarga nisbatan tanqidiy yondashuv;
- kasbiy yangiliklarga nisbatan shaylik;
- dunyoga ijodiy yaratuvchilik munosabatida bo'lish;

Bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini qulay muhitda to'la namoyon qilishlari mumkin. Agar bo'lajak o'qituvchilarda muvaffaqiyatsizlikka uchrash va qo'rquv hissi mavjud bo'lsa yoki tanqidga uchrasalar bunday vaziyatda ularda kreativ fikrlash ko'nikmalarini samarali shakllantirish yoki rivojlantirish mumkin bo'lmaydi. Bo'lajak pedagoglarda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko'nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin. Bu jarayonda ular tomonidan mavzu mazmunining puxta anglanishi va kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholashda qo'llaniladigan metod va vositalar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda "pedagogning roli auditoriyada kreativlik muhitini yaratishdan iborat. Vaholanki, pedagog guruhda bo'lajak o'qituvchilar o'zini erkin seza oladigan va o'z fikrlari, g'oyalari bilan bo'lisha oladigan muhit yaratishi lozim. Inson ongida yuz berayotgan jarayonlarni yanada faollashtirish uchun o'rnatilgan qonun qoidalar, standartlardan chetga chiqib, turli savollar berishda erkin harakat qilishlari kerak.

Kreativ muhitda ta'lim olayotgan bo'lajak o'qituvchilarda asta-sekin kreativ vazifalarni bajarishga nisbatan qiziqish ortadi, shuningdek, kreativ tafakkurga ega pedagogni kuzatish natijasida kreativ fikrlashga moyil bo'ladi. Xulosa o'rnida ta'kidlab o'tish lozimki, bugun barcha davlatlar ta'limga imkon qadar ko'p yangilik kiritishga intilmoqda. Bugungi yangiliklar ularga uyushgan, rejali, ommaviy yondashuvni talab etadi. Yangiliklar kelajak uchun uzoq muddatli investitsiyalar hisoblanadi. Oliy pedagog ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish va uni rivojlantirish, mazkur jarayonga nisbatan tizimli, kompleks yondashuvni taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Qosimova Z.H. "Ta'lim texnologiyalari" - Toshkent : 2014yil
2. Ro'ziyeva.D.I. "Oliy ta'lim muassasalari talabalarida milliy iftixor tuyg'usini rivojlantirishning ilmiy pedagogok asoslari" - Toshkent: 2007yil
3. Ilin Ye.P "Psixologiya tvorchestva , kreativnosti" - Moskva 1998yil

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

4. M.Usmonboyeva, A.To'rayev "Kreativ pedagogika" – Toshkent 2006yil
5. Ishmuhammedov R, Abduqodirov A, Pardayev A "Ta'limda innovatsion texnologiyalar".
6. Kalbaevna, K. Z. (2021). Social and Pedagogical Competency as an Important Component of Professional Training of Future Teachers. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 1241-1245.
7. 7.Kurbaniyazova, Z. (2021). PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES. Central Asian Problems of Modern Science and Education, 2021(3), 92-105.
8. Kurbaniyazova, Z. K. (2021). The role of social pedagogy in the professional training of future teachers. World Bulletin of Social Sciences, 4(11), 23-26.

РОЛЬ ЯЗЫКА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ

Atajanov Kenyesbay Ibragimovich

Озбекстан дене тәрбиясы хэм спорт университети Нөкис филиалы Спорт ойынлары кафедрасы ассистент оқытыўшысы.

Ключевые слова: лингвистика, фразеология, междометие, валентность, эквивалент, контекст, образ, семантика, форма.

Keywords: linguistic, phrase logical, language, context, metaphor, concerning, peculiarities, semantics, forma.

АННОТАЦИЯ.

Статья посвящена одной из языковых единиц нашего языка, случаям употребления междометия в художественном языке. В художественных произведениях каракалпакской литературы приводятся некоторые подробности, касающиеся особенностей значения слова в употреблении.

THE ROLE OF LANGUAGE IN THE PEDAGOGICAL EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION

RESUME.

In article, one of the linguistic units of our language is devoted to the event of the use of mejdometie units in an artistic language. In the works of, some details are given concerning the peculiarities of the meaning of the word in use.

YOSH AVLOD PEDAGOGIK TARBIYASIDA TILNING O'RNI.

ANNOTATSIYA.

Maqola tilimizning lingvistik birliklaridan biri bo'lgan kesimning badiiy tilda qo'llanish holatlariga bag'ishlangan. Qoraqalpoq adabiyoti badiiy asarlarida qo'llanishdagi so'zning ma'no xususiyatlariga oid ba'zi tafsilotlar berilgan.

Tayanch so'zlar: tilshunoslik, frazeologiya, kesim, valentlik, ekvivalent, kontekst, obraz, semantika, shakl.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

В каракалпакском языке в усилении значения слова название предмета или явления усиливается смотря на вещественную связанность, близость, ограниченность с другим предметом или явлением.

По словам профессора Е. Бердимуратова, в литературных произведениях слова-междометия используются в качестве одного из ярких видов смысловых языковых средств. Поэтому мастера художественного слова часто используют слова-междометия, тем самым выделяя стилистические особенности, образность и языковой смысл, подходящие стилю художественной литературы. [1. 70.].

Как принято в науке о языке, если междометия являются языковыми стилистическими, семантико-стилистическими категориями, напрямую связанными с образностью, экспрессивностью речи, то крайне необходимо оценивать с лингвистического аспекта на базе точных фактов тематические группы, основанные на их денотатных, сигнификатных, назывных отношениях и связях, их состояниях стилевого употребления. Потому что, образно-художественная экспрессия считается одним из основных структурных элементов, являющимся организатором, виновником различения поэзии и прозы от других функциональных стилей в литературном произведении. В образности и художественности при помощи междометий ясно отражаются образы, картины, бытовые сцены, они доставляют самое важное эстетическое наслаждение. В употреблении слов-междометий образность речи создается содержательной своеобразностью речевых средств, их способами употребления и местом использования. Появление экспрессии в слове происходит вместе с расширением и осложнением смыслового состава, созданием в его структуре дополнительных смысловых окрасок. Эти оценивающие-характеризующие качества и признаки являются важными признаками речи. Слова-междометия в качестве переносного значения взаимосвязаны и близки друг другу, тем не менее, оно является переносным значением, появившимся на втором предмете вследствие переименования на основе их внешней или внутренней связанности, а не на какой-либо схожести между предметами, явлениями или действиями, обозначающих междометия. Подобная связь основывается на связях между предметом и материалом, из которого он сделан, между содержимым предмета и тем, что означает облачение этого содержимого, между движением и средством передвижения, связи автора и его произведения, связи между местом и

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

проживающими там людьми. Отличительная черта междометий – в них отсутствует схожесть между названием и названным предметом. Тем не менее они близки друг другу. Наряду с этим постоянно участвует в семантической структуре слова, характеризуется стильностью и продуктивностью. [2. 40.].

В поэтических творениях творческие поиски, находчивость и мастерство мастера художественного слова играют решающую роль. Там формируются такие поэтические качества поэта, как оригинальность, новаторство, смелость в художественном изображении. Лучшие литературные произведения создаются через поэтический язык и своеобразную композицию, идею, содержание, качественность, образность и эмоциональность, создающие основу для эстетического наслаждения и организации структурных элементов на высоком уровне. В любом поэтическом произведении моментально чувствуемая читателем оригинальность, новизна, новаторство появляются только лишь через точные картины тех признаков, определяющих ценность национальной поэзии. В этом роль поэтического языка велика.

Слова-междометия явно видны в контексте передачи семантической экспрессии, его реализации на основе эстетических требований. Они отчетливо видны в произведениях каракалпакских мастеров художественного слова. Обратим внимание на эти примеры:

Шийрин тилиң эркеленип сөзлеген, (Лепечут твои сладкие уста)

Кирпигиң оқ жүреклерди гөзлеген, (Ресницы стрелой целятся в сердца)

Бундай да болар ма, рәўшан көз деген, (Ах, какие ясные глаза)

Мухаббеттиң ушқыны бар оларда. (Искра любви в них видна)

Уйтқыдығой, уйтқыр дүбелей, (Вихри веют, заважают)

Жүрегимде ҳаслаң сейимес. (Никак в сердце не рассеются)

Жайнап-жасна, долаңшы гүлдей, (Цвети, расцветай, словно горный цветок)

Нур шаш, бәхәр таңына мегзес. (Свети, как весенняя заря)

(К. Даулетназаров).

В этих стихотворных строках для получения образности изображения явно бросаются в глаза факты тщательного использования всех семантико-стилистических богатств, присущих общему языку. Образность, экспрессия в нем правильно и своевременно использовала соответствующие языковые

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

средства, согласно эстетическим требованиям художественного изображения, их логической стилевой связи и единства.

Күнлерим – дизилисken тырналар, (Дни мои – словно журавлиный клин)

Өмирим дем сайын урланар, (Жизнь моя с каждым вдохом мала)

Моншақлар, жүзиклер, сырғалар... (Бусинки, колечки, сережки...)

Әлўидағ әрманлар, әлўидағ! (Прощай мечта моя, прощай!)

Здесь мастер художественного слова впервые применил новое слово “әлўидағ”, мастерски достиг эмоциональности смысла слова.

Через использование междометий в поэтической форме со стилевой целью передал поэтическим языком душевные переживания героя, пропитанные духом любви к Родине, к природе родимой земли, обогащенные патриотическим характером. В дастане мы видим, что автор смог раскрыть языком героя своеобразную красоту почвы, природы земли, где родился, её прекрасные картины в разных временах года, красоту пейзажной панорамы и чувствуем, что произведение пропитано духом любви к Родине. Это говорит о том, что поэт воспитывался на красочном разнообразии фольклорных эпических произведений и воодушевлялся и отчетливо выделяется то, что в поэтическом пространстве занимают место действительность реального быта, чувства, связанные с жизненной правдой. В дастане поэта идет речь о реальных жизненных раздумьях, мечтах и чаяниях, мировоззрении, духовных богатствах.

Через междометия, богатые сильными смысловыми особенностями представляются изображение ценность родной земли, различные события особенными экспрессивными эмоциями. [3. 67.]. Он воспевае понятия о родной земле, передавая добродушным языком лирического героя, сравнивая Родину с раем, родимым гнездом, материнскую нежность, материнский запах с горстью родной земли, от запаха которого он наслаждался и не может никак насладиться. Говоря о невозможности замены Родины, родного края другим местом проживания выражает бесконечные любовные чувства к родной земле языком лирического героя.

В его лирике, пробуждающей эмоциональность совершенно ясно виден национальный пейзажный колорит каракалпакских аулов.

Суў акса сагадан сарқырап, (Когда журчит ручей свысока)

Кыялым қосылып аққандай, (Мои мысли протекают с ним)

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Күн шықса күлимлеп жарқырап, (Улыбаясь солнышко взойдет)

Аўылдың келбети пах, қандай! (Ах, как прекрасен мой аул!)

Хотя с первого взгляда кажется, что строки, где без прикрас приведены природные картины, имеют простые рифмы, ему удалось из отдельных смыслов слов создать одну целую эстетически-эмоциональную чувствительность и поднять ценность произведения. Воспеты оригинальные национальные краски природы и достигнута прекрасная эмоциональная экспрессивность.

Тап жаңа жұлдыздан түсип келгендей, (Словно только что сошли со звезды)

Ай таманға өзи ушып келгендей, (И прилетели сами на луну)

Бул кәраға жаңа көшип келгендей, (Словно только что прибыли сюда)

Ғаўқылдасар кеште қарақалпақлар. (Каракалпаки вечером галдят)

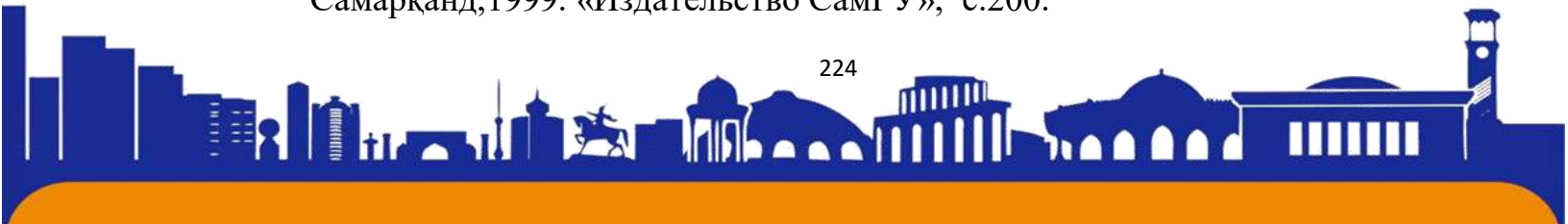
(Т. Мәтмуратов)

Композиционное строение стихотворения «Ғаўқылдасар қарақалпақлар» (Галдят каракалпаки), из которого приведены примеры очень интересное. При помощи междометий особенно чувствительными представились читателю острота языка, чувственность, идейная художественность.

Его богатый на эмоции язык посредством передачи глубокого философского смысла галдящим беседам каракалпаков на вечерних праздниках и вечеринках, где высказываются «украшенные фантазией» хорошие пожелания для народа оставляют тёплые впечатления в сердцах народа.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Бердимуратов Е. Qaraqalpaq әдебиі тили. Leksikologiya. Нукус - 1998.
2. Ефимов А.И. О языке художественных произведений. - Москва, 1954, - С.181-216.
3. Рахматуллаев Ш.У. Основные грамматические особенности образных глагольных фразеологических единиц современного узбекского языка: Автореф. дисс...канд. филол. наук // Москва, 1952;
4. Кенесбаев С.И. Қазақ тілі қалыптанған сөз топтары (қоссөздер, идионімдер мен фразалар). Автореф. дисс. ...-д-ра филол. Наук// Алма-ата, 1944;
5. Кожаметова Х. Фразеологизмдердің көркем әдебиетте қолданылыуы.-Алматы, 1972, - С.54,58
6. Юлдашов Б. Фразеологик услубият асослари. – Самарқанд, 1999. «Издательство СамГУ», с.200.

HUDUDLARNI INVESTITSYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH

Turdialiyeva Masuda Rahimjon qizi – magistr*

**Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi*

Annotatsiya. Maqolada hududlarda investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish borasida yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning bugungi kundagi ahamiyati, hududlar miqyosidagi bu boradagi ko'rsatkichlar tahlili haqidagi izlanishlar natijalari bayon qilingan,

Kalit so'zlar. investitsiya, hududlar, jozibadorlik, muhit, oshirish, xorijiy investitsiya, iqtisodiyot, rivojlanish, bozor, barqarorlik, valyuta.

INCREASING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AREAS

Abstract. The article describes the reforms implemented in our country to increase the investment attractiveness of the regions and their importance today, the results of the research on the analysis of indicators in this regard at the regional scale,

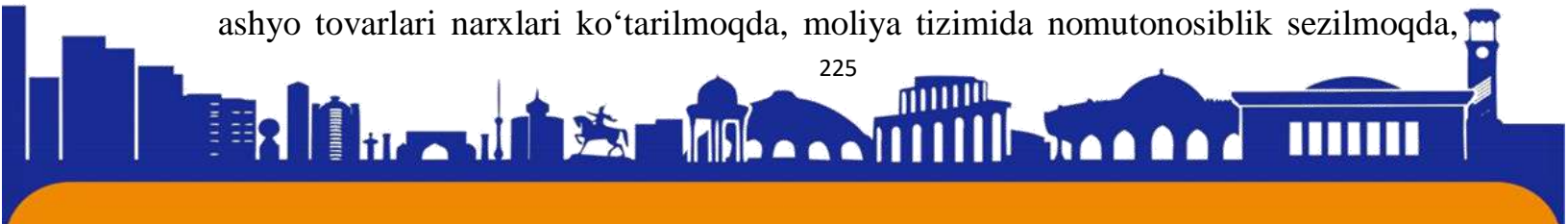
Key words. investment, regions, attractiveness, environment, increase, foreign investment, economy, development, market, stability, currency.

ПОВЫШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РАЙОНОВ

Абстрактный. В статье описаны реформы, реализуемые в нашей стране с целью повышения инвестиционной привлекательности регионов и их значение сегодня, результаты исследования по анализу показателей в этой связи в региональном масштабе,

Ключевые слова. инвестиции, регионы, привлекательность, окружающая среда, прирост, иностранные инвестиции, экономика, развитие, рынок, стабильность, валюта.

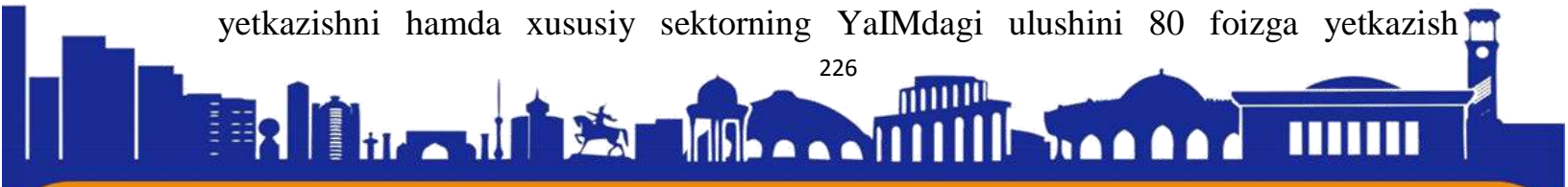
So'nggi yillarda jahonda ro'y berayotgan geosiyosiy vaziyatlar, iqlim o'zgarishlari, ekologik muammolar jahon iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, iqtisodiy o'sish sur'atlarida notekislik holatlari kuzatilmoqda, dunyo bozorida xom-ashyo tovarlari narxlari ko'tarilmoqda, moliya tizimida nomutunosiblik sezilmoqda,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

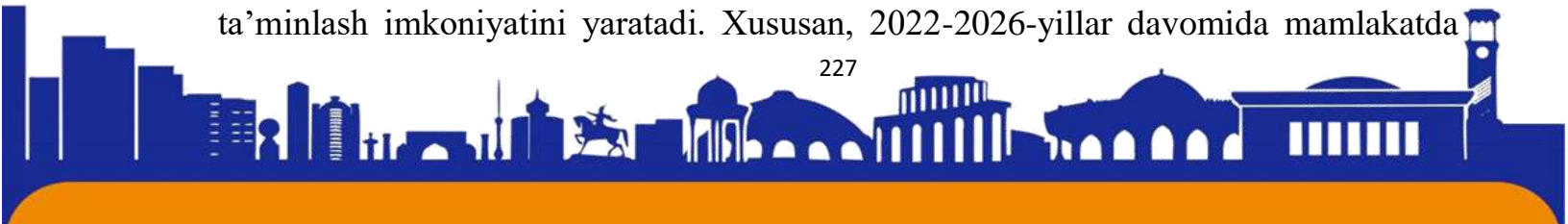
mamlakatlar o'rtasida o'zaro iqtisodiy aloqalar zanjirlari zaiflashuvi yuz bermoqda. Tabiiyki, bunday sharoitda jahonning yaxlit iqtisodiy tizimida va har bir mamlakat doirasida o'z milliy iqtisodiyotini izdan chiqarmaslik uchun mumkin bo'lgan barcha iqtisodiy chora-tadbirlar ko'rilishi taqozga etiladi. Shu sababli bizning mamlakatimizda ham makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish va boshqa makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning pasayishiga yo'l qo'ymaslik choralari ko'rish eng muhim va dolzarb vazifa hisoblanadi. Aynan shu maqsad yo'lida mamlakatimiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev rahbarligida milliy iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha qator strategik kontseptsiyalar ishlab chiqilmoqda va ular bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda [1]. Milliy iqtisodiyotimizda tarkibiy o'zgartirishlar amalga oshirilishi, zamonaviy sohalar va tarmoqlarning vujudga kelishi, ishlab chiqarishning diversifikatsiya qilinishi, munosib investitsiya muhitining shakllanishi va iqtisodiy hayotga innovatsion texnologiyalarning samarali joriy etilishi natijasida sezilarli iqtisodiy yutuqlarga erishildi, jumladan iqtisodiyotning barqaror o'sish sur'atlari ta'minlandi [2]. Prezidentimiz tomonidan olib borilayotgan islohotlar natijasida mamlakatimiz taraqqiyotida yangi bir davrni boshlab berdi, ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida ko'plab yutuqlarning qo'lga kiritilishiga va yillar davomida to'planib qolgan bir qator muammolarni hal etilishiga erishildi. Jumladan, investorlarning O'zbekiston bozoriga kirishi va erkin faoliyat yuritishiga to'sqinlik qilgan barcha omillar bartaraf etilib, tadbirkorlik uchun qulay sharoitlar yaratildi, 2017-yilda milliy valyuta-so'mning erkin konvertatsiyasi joriy qilinib, xorijiy investorlarning faoliyat ko'rsatishi bilan bog'liq barcha cheklovlar bekor qilindi. Shuningdek, soliqlarning umumiy soni 13 tadan 9 tagacha kamaytirildi, mol-mulk, shaxsiy daromad va ijtimoiy soliq stavkalari ikki barobarga pasaytirildi, 6 mingga yaqin import boj stavkalarini pasaytirish choralari ko'rildi. Prezidentimiz tashabbusi bilan "Harakatlar strategiyasidan-Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyiliga asosan yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi qabul qilindi [3]. Ushbu hujjatda asosiy yo'nalishlardan biri sifatida milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash vazifasi qo'yilgan. Taraqqiyot strategiyasiga ko'ra, keyingi besh yilda YaIM hajmini 100 milliard AQSh dollariga, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadni 2500 AQSh dollariga va 2030-yilgacha bo'lgan muddat ichida 4200 AQSh dollariga yetkazishni hamda xususiy sektorning YaIMdagi ulushini 80 foizga yetkazish

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

mo'ljallangan. Mazkur strategiya bilan hamohang ravishda mamlakatimizda uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash maqsadida "O'zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha ijtimoiy-iqtisodiy kompleks rivojlantirish kontseptsiyasi" ishlab chiqilgan. Kontseptsiyaga asosan makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiyot tarmoqlar raqobatbardoshligini, investitsion va eksport salohiyatini oshirish, tadbirkorlikni rivojlantirish va himoya qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, mehnat bozorida keskinlik darajasini pasaytirish, aholi daromadlarini o'stirish va kam ta'minlanganlikni qisqartirish kabi ustuvor vazifalarni hal etish belgilangan. Iqtisodiy o'sish, umuman olganda biror-bir ijtimoiy-iqtisodiy tizimning yoki mamlakatning rivojlanish darajasini ifoda etuvchi iqtisodiy mezon hisoblanadi. Iqtisodiy o'sish jamiyatning rivojlanish istiqbollari belgilash imkonini beradi, resurslarning cheklanganligi muammosini hal etish uchun sharoit yaratadi. Zamonaviy iqtisodiyot nazariyasiga ko'ra, iqtisodiy o'sish masalalarini tadqiq qilishda u bilan bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish hajmining qisqa muddatda ko'payib ketishi va mamlakatning ravnaqi emas, balki uzoq muddatli vaqt oralig'ida ishlab chiqarish real hajmi tabiiy darajasining uzoq muddatli o'sishi ahamiyatga egadir [4]. O'z navbatida, har qanday mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishiga ko'plab omillar ta'sir ko'rsatadi va ular o'rtasidagi bog'liqliklarni o'rganish va tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega masaladir. O'zbekistonning o'ziga xos shart-sharoitlari va bozor tamoyillari asosida rivojlanayotgan mamlakatlar qatorida ekanligi e'tiborga olinadigan bo'lsa, milliy iqtisodiyotning o'sishiga ta'sir ko'rsatuvchi eng muhim omillardan biri sifatida iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda, mamlakatning iqtisodiy hayotida investitsiya faoliyatini yuritish, investitsiya muhitini yaratish va investitsion jozibadorlikni oshirish masalalari davlat siyosati darajasigacha ko'tarilgan bo'lib, amaldagi qonunchilikka ko'ra, "Investitsiya siyosati - O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida va uning alohida tarmoqlarida investitsiyalarning zarur darajasini va tuzilmasini ta'minlashga, investitsiya faoliyati sub'ektlarining investitsiya manbalarini topishga va ulardan foydalanishning ustuvor tarmoqlarini aniqlashga yo'naltirilgan investitsiyaviy faolligini oshirishga doir o'zaro bog'liq tadbirlar majmui" sifatida e'tirof etiladi [5]. Investitsiya bilan birga turli sohalarga, hududlarga yangi texnologiyalar, ilg'or tajribalar, yuksak malakali mutaxassislar kirib keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi, bu esa milliy iqtisodiyotimizning faol o'sishini ta'minlash imkoniyatini yaratadi. Xususan, 2022-2026-yillar davomida mamlakatda

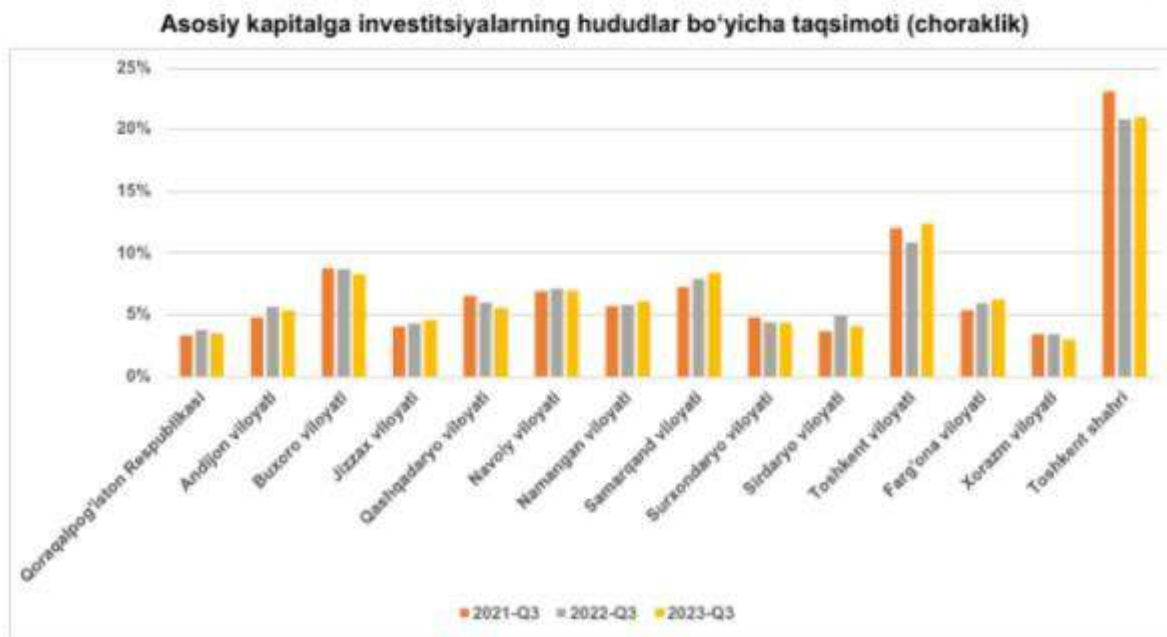

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish orqali, 120 milliard AQSh dollari, jumladan 70 milliard AQSh dollari xorijiy investitsiyalarni jalb etish mo‘ljallangan [6]. Dunyo miqiyosida davom etayotgan koronavirus pandemiyasi va iqtisodiy inqirozning ta’siriga qaramasdan investitsiyalarni jalb etishni samarali amalga oshirish uchun mamlakatimizda yetarli imkoniyat mavjud. Respublikamizda bevosita yuz berayotgan muhim tarkibiy o‘zgarishlar, uning tabiiy resurslarga boyligi, ishchi kuchining yetarliligi va tadbirkorlik faoliyatining keng-ko‘lamli rivojlanib borayotganligi investitsiya muhitini yanada jozibador qilishni ta’minlay oladi. Shu boisdan ham investitsiyalarni jalb etish milliy iqtisodiyotimiz rivojlanishi uchun ob’ektiv zaruratga aylangan [7].

O‘zbekistonning 2030-yilgacha mo‘ljallangan strategiyasiga muvofiq, mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini yanada oshirish iqtisodiy barqarorlikning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda olib borilayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy islohotlar tadbirkor va investorlarning mamlakat iqtisodiyotiga bo‘lgan qiziqishini oshirmoqda. Bu esa investitsiyalar hajmining ortishiga ham sabab bo‘lmoqda. Shunga qaramasdan, hududlar miqyosidagi investitsiyaviy faollik darajasida o‘zaro nomutanosibliklar mavjud.

1-rasm

Bunday holat hududlarning iqtisodiy salohiyati va resurslar taqsimotidagi o‘ziga xos jihatlari bilan bir qatorda, ichki va tashqi omillarning ta’siri natijasi hamdir.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi va belgilangan strategik maqsadlarga erishish hududlarning investitsion faolligini uzluksiz va davriy ravishda tahlil qilib borishni taqazo etadi.

O'zbekistonda 2023-yilning dastlabki 9 oyi davomida hududlarda asosiy kapitalga investitsiyalar hamda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlarni jalb qilish samaradorligini tahlillari shuni ko'rsatadiki 2023-yilning dastlabki 9 oyi mobaynida aksariyat hududlarda investitsiyaviy faollik o'sish dinamikasini qayd etilgan va asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi ortgan. Asosiy kapitalga investitsiyalarning respublika bo'yicha o'sish sur'ati o'tgan yilning mos davridagiga nisbatan 11,8 foizga teng bo'lgan. Hududlar miqyosida eng yuqori ko'rsatkich Toshkent (25,9 foiz), Samarqand (21,2 foiz), Jizzax (20,8 foiz) viloyatlarida qayd etilgan. Jami investitsiyalarning ortishi asosan xususiy sektor mablag'larini jalb qilish hisobiga ta'minlangan. Ma'lumot uchun: birgina Samarqand viloyatida joriy yilning yanvar-sentyabr oylarida korxonalar mablag'lari hisobidan investitsiyalar 1,6 marotaba, tijorat banki kreditlari va boshqa qarz mablag'lari 2,4 marotaba ortgan [8]. Sirdaryo (10,0 foiz), Xorazm (5,4 foiz) va Qashqadaryo (0,4 foiz) viloyatlarida asosiy kapitalga investitsiyalarning pasayish dinamikasi qayd etildi.

Sirdaryo viloyatida barcha markazlashgan investitsiyalar, shuningdek, Xorazm viloyatida byudjet mablag'lari va byudjetdan tashqari jamg'armalarning mablag'lari hisobidan investitsiyalarning qisqarishini jami investitsiyalarning kamayishiga asosiy sabab sifatida keltirish mumkin.

1- jadval

Asosiy kapitalga investitsiyalarning o'sish sur'ati (choraklik)

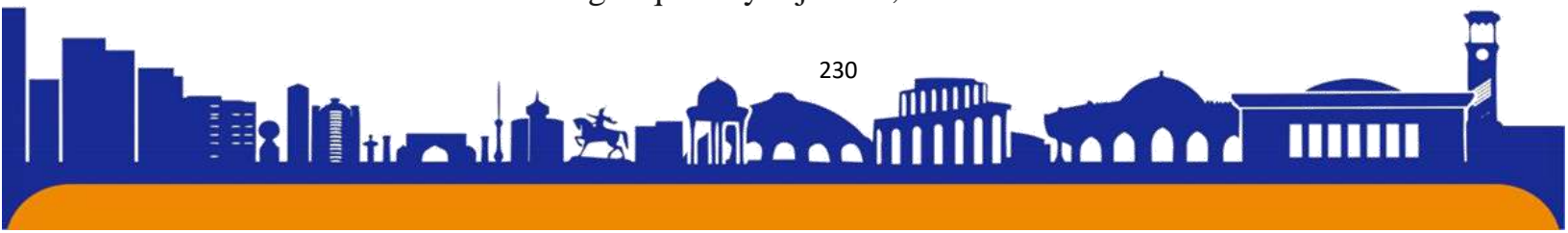
	2022-Q1	2022-Q2	2022-Q3	2022-Q4	2023-Q1	2023-Q2	2023-Q3
O'zbekiston Respublikasi	115,2	106,6	103,3	100,2	103,1	107,9	111,8
Qoraqalpog'iston Respublikasi	125,6	123,9	119	114,9	118,6	104,2	103,4
Andijon viloyati	154,7	149,4	123,5	116,5	84,3	89,2	108,6
Buxoro viloyati	187,4	125,1	101,5	94,2	56,7	94,2	106,6
Jizzax viloyati	118,7	125,9	114,7	104,6	93,2	108,5	120,8
Qashqadaryo viloyati	121,3	99,1	92,2	80	72,9	93	99,6
Navoiy viloyati	111,1	106,7	108,2	109,4	99,4	104,6	110,7
Namangan viloyati	105,2	114,1	107,7	104,2	103,9	107,5	118,2
Samarqand viloyati	139,6	125	116,2	111,6	130,7	116,3	121,2
Surxondaryo viloyati	104	94,2	97	87,5	112,5	110,9	112,3
Sirdaryo viloyati	151,7	140,9	138,7	135,1	127,4	97,1	90
Toshkent viloyati	82,1	86,9	90,1	110,7	121,7	137,7	125,9
Farg'ona viloyati	122,9	119,4	116,3	112,4	132,3	114,9	118,2
Xorazm viloyati	106,4	109,5	102,6	94,2	108	99,6	95,4
Toshkent shahri	91,4	86,6	92,7	87,2	117,8	111	113

Qashqadaryo viloyatida esa investitsiyalarning qisqarishi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar hamda aholi investitsiyalari hisobiga yuz bergan. Ma'lumot uchun: Sirdaryo viloyatida jami markazlashgan investitsiyalar hajmi 51,2 foizga kamaygan bo'lsa, Xorazm viloyatida byudjet mablag'lari hamda byudjetdan tashqari jamg'armalarning mablag'lari hisobidan investitsiyalar mos ravishda 8,9 va 6,6 foizga pasaygan [9]. Joriy yilning 9 oyi davomida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar miqdorining o'sish dinamikasi o'tgan yilning mos davridagiga nisbatan hududlar miqyosida turli xil tendensiyalarga ega bo'ldi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash mumkinki, mamlakatning iqtisodiy o'sish ko'rsatkichi bilan asosiy kapitalga investitsiyalar omili o'rtasida to'g'ri bog'liqlik mavjud bo'lib, iqtisodiyotda investitsiyalar hajmining ortishi yalpi ichki mahsulot hajmining oshishiga bevosita sabab bo'ladi. Shu nuqtai nazardan milliy iqtisodiyotga jalb etilgan investitsiyalar xajmini ko'paytirish, ularning jozibadorligi oshirish, ayniqsa xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarini yanada takomillashtirish choralari ko'rilishi lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Abdulloev,S.Amonov.Mintaqa innovatsion jozibadorligini baholash usullar. Agroiqtisodiyot jurnali,7-10 betlar 2/2022

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

2. Ashurova N. B, Boborajabova S. F. Investitsion jozibadorlikni oshirish va xalqaro reyting, indekslar tahlili. International scientific and practical conference. "Improving Uzbekistan's position in international ratings and indexes: theory, practice and strategy". 450-452 pp., November 17/2023 . <https://doi.org/10.5281/zenodo.10139268>
3. Azimovna, R. F. (2024). Youth Entrepreneurship and its Development Measures. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(1), 340-343.
4. Sh.M. Mirziyoev. "Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyiliga asosan yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" 2022-yil 28- yanvardagi PF-60-son Farmoni.
5. Raxmatov.Sh.D. Hudud investitsiyaviy jozibadorligini oshirishning ilg'or xorij tajribalari. 18-23 b., Scientific Journal of "International Finance & Accounting" Issue 6, December 2023. ISSN: 2181-1016
6. Mirzaev I.Q. Investitsion jozibadorlikni oshirish milliy iqtisodiyot barqaror o'sishining garovidir: nazariya, tahlil va natijalar. "O'zbekiston statistika axborotnomasi" ilmiy elektron jurnali. 1-10 b., 4-son 2022-yil
7. F.O. Otaboev. Iqtisodiy o'sish va unga ta'sir etuvchi omillar. <https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-6-709>.
8. R.X. Zayniddinov. O'zbekistonda investitsion muhit jozibadorligini oshirish borasida ilg'or horijiy tajribalardan foydalanish yo'llari// "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy electron jurnali, 2020-yil, 5-son, 90-101 betlar.
9. Рахматуллаева, Ф., & Шаробиддинов, А. (2023). YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO 'LLARI. ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ/АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(S/4), 140-146.
10. I.Xudoyberdiyev., M.Karimov. 2023-yilning yanvar-sentyabr oylari yakuniga ko'ra, hududlar miqyosida investitsiyalarni jalb qilish samaradorligi indeksi. 2023 y. MHTI instituti.
11. stat.uz

IQTISODIY O'SISH VA RIVOJLANISH DINAMIKASI

Eshqulova Dilorom Abduravupovna

Termiz davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi asosiy omillar, barqaror rivojlanish uchun muammolar va inklyuziv o'sishni rag'batlantirish strategiyalari o'rganiladi. Unda infratuzilmaga sarmoya kiritish, inson kapitalini rivojlantirish va iqtisodiy o'sishda innovatsiyalarning ahamiyati muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada barqaror rivojlanish yo'lidagi to'siqlar sifatida daromadlar tengsizligi, atrof-muhit degradatsiyasi va siyosiy beqarorlik ta'kidlanadi. Inklyuziv o'sishni rag'batlantirish uchun ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari, moliyaviy inklyuzivlik va siyosatni barqaror rivojlanish maqsadlariga moslashtirish kabi strategiyalar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy o'sish, rivojlanish, infratuzilmaga investitsiyalar, inson kapitali, innovatsiyalar, daromadlar tengsizligi, atrof-muhit degradatsiyasi, siyosiy beqarorlik, ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari.

ДИНАМИКА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ

Аннотация: В этой статье рассматриваются ключевые факторы экономического роста, проблемы устойчивого развития и стратегии содействия инклюзивному росту. В нем обсуждается важность инноваций в инвестициях в инфраструктуру, развитии человеческого капитала и экономическом росте. В статье также подчеркиваются неравенство доходов, деградация окружающей среды и политическая нестабильность как препятствия на пути устойчивого развития. Для содействия инклюзивному росту предлагаются такие стратегии, как системы социальной защиты, финансовая доступность и согласование политики с Целями устойчивого развития.

Ключевые слова: экономический рост, развитие, инвестиции в инфраструктуру, человеческий капитал, инновации, неравенство доходов, деградация окружающей среды, политическая нестабильность, системы социальной защиты.

DYNAMICS OF ECONOMIC GROWTH AND DEVELOPMENT

Abstract: This article examines the key drivers of economic growth, challenges for sustainable development, and strategies for promoting inclusive growth. It discusses the importance of innovation in infrastructure investment, human capital development and economic growth. The article also highlights income inequality, environmental degradation, and political instability as obstacles to sustainable development. Strategies such as social safety nets, financial inclusion, and policy alignment with the Sustainable Development Goals are proposed to promote inclusive growth.

Keywords: economic growth, development, infrastructure investment, human capital, innovation, income inequality, environmental degradation, political instability, social safety nets.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish butun dunyo bo'ylab jamiyatlar va iqtisodiyotlarning traektoriyasini shakllantiradigan asosiy tushunchalardir. Iqtisodiy o'sish dinamikasi deganda iqtisodiyotning vaqt o'tishi bilan kengayishiga turtki bo'lgan, hosildorlik, daromad va umumiy farovonlikning oshishiga olib keladigan omillarning murakkab o'zaro ta'siri tushuniladi. Boshqa tomondan, taraqqiyot qashshoqlikni kamaytirish, turmush darajasini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash kabi kengroq maqsadlar majmuasini o'z ichiga oladi. Iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasini tushunish institutsional sifat, inson kapitali, texnologik innovatsiyalar, savdo va boshqaruv kabi turli omillarni hisobga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Bu omillar iqtisodiy o'sish sur'ati va barqarorligini hamda uning jamiyat uchun yanada kengroq rivojlanish natijalariga aylanishini aniqlash uchun murakkab usullarda o'zaro ta'sir qiladi. Shu nuqtai nazardan, olimlar va siyosatchilar uzoq vaqtdan beri iqtisodiy o'sish va rivojlanishning harakatlantiruvchi omillari, shuningdek, hukumat siyosati, xalqaro savdo, tashqi yordam va global iqtisodiy kuchlarning iqtisodiy manzarani shakllantirishdagi roli haqida bahslashdilar. Ushbu dinamikani o'rganish orqali tadqiqotchilar inklyuziv va barqaror o'sishga yordam beradigan, tengsizlikni kamaytiradigan va shaxslar va jamoalar farovonligini oshiradigan strategiya va siyosatlarini aniqlashga intiladi.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan tushunchalar bo'lib, ular iqtisodiyot va jamiyatlar traektoriyasini shakllantirishda hal

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

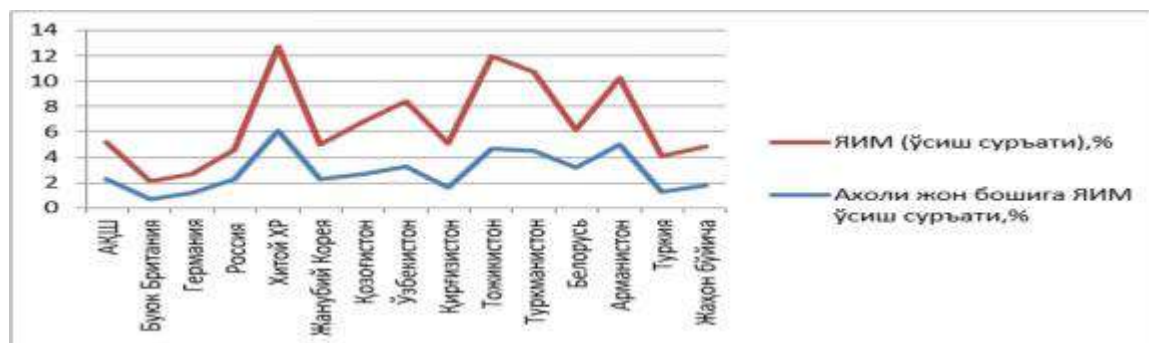
qiluvchi rol o'ynaydi. Iqtisodiy o'sish deganda, odatda yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'ati bilan o'lchanadigan vaqt o'tishi bilan iqtisodiyotda tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishning o'sishi tushuniladi. Boshqa tomondan, taraqqiyot hayot darajasini oshirish, qashshoqlikni kamaytirish va ijtimoiy farovonlikni rag'batlantirish kabi kengroq maqsadlar majmuasini o'z ichiga oladi.

Iqtisodiy o'sish dinamikasiga ko'plab omillar, jumladan, texnologik taraqqiyot, inson kapitalining to'planishi, institutsional sifat, infratuzilmaning rivojlanishi va moliyadan foydalanish ta'sir ko'rsatadi. Masalan, texnologik innovatsiyalar mahsuldorlikni oshirish va samaradorlikni oshirishga yordam beradi, bu esa ishlab chiqarish darajasi va iqtisodiy o'sishga olib keladi. Ta'lim va malaka oshirishga investitsiyalar innovatsiyalar va samaradorlikni oshirishga yordam beradigan malakali ishchi kuchini shakllantirishga yordam beradi.

Qonun ustuvorligi, mulk huquqlarini himoya qilish va me'yoriy-huquqiy baza kabi institutsional sifat iqtisodiy o'sish uchun qulay muhitni yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kuchli institutlar noaniqlik va tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi, investitsiya va tadbirkorlikni rag'batlantiradi. Infratuzilmani rivojlantirish, jumladan, transport tarmoqlari, energiya tizimlari va aloqa kanallari tovarlar va xizmatlar harakatini osonlashtirish, bozorlarni bog'lash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun muhim ahamiyatga ega. Moliyadan foydalanish iqtisodiy o'sishning yana bir muhim omilidir, chunki u korxonalariga yangi texnologiyalarga sarmoya kiritish, faoliyatni kengaytirish va ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. Samarali, inklyuziv va yaxshi tartibga solinadigan moliyaviy tizimlar iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi va jamg'armalarni samarali investitsiyalarga yo'naltirishi mumkin.

Iqtisodiy o'sish rivojlanish uchun zaruriy shart bo'lsa-da, bu yetarli emas. Rivojlanish, shuningdek, qashshoqlik, tengsizlik, tibbiy xizmatdan foydalanish, ta'lim imkoniyatlari va ekologik barqarorlik kabi kengroq ijtimoiy muammolarni hal qilishni talab qiladi. Iqtisodiy o'sishni jamiyatning barcha a'zolari farovonligini oshirishga aylantirish uchun inklyuziv o'sishni, ijtimoiy himoya dasturlarini va inson kapitaliga investitsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat muhim ahamiyatga ega.

1-Rasm. Jahon iqtisodiyoti va O'zbekiston bilan hamkor mamlakatlardagi iqtisodiy o'sish sur'atlari dinamikasi.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasi iqtisodiyotning traektoriyasini aniqlash uchun o'zaro bog'liq bo'lgan turli xil omillar bilan shakllanadi. Iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri bu texnologik taraqqiyot bo'lib, unumdorlik va samaradorlikni oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Texnologik taraqqiyot korxonalariga bir xil darajadagi ma'lumotlar bilan ko'proq mahsulot ishlab chiqarish imkonini beradi, bu esa iqtisodiy mahsulot va o'sishning yuqori darajalariga olib keladi. Inson kapitalining to'planishi iqtisodiy o'sish va rivojlanishning yana bir muhim omilidir. Ta'lim, o'qitish va malaka oshirishga investitsiyalar innovatsiyalarni rag'batlantiradigan, o'zgaruvchan texnologiyalarga moslasha oladigan va yuqori samaradorlikka hissa qo'shadigan malakali ishchi kuchini shakllantirishga yordam beradi. Uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlash va turmush darajasini oshirish uchun yaxshi ma'lumotli va malakali ishchi kuchi zarur.

Texnologik taraqqiyot va inson kapitalini to'plashdan tashqari, iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirishda institutsional sifat ham muhim rol o'ynaydi. Qonun ustuvorligi, mulk huquqlarini himoya qilish va me'yoriy-huquqiy baza kabi kuchli institutlar biznes faoliyati uchun barqaror va bashorat qilinadigan muhitni ta'minlaydi. Yaxshi ishlaydigan institutlar noaniqlik va tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi, investitsiyalar, tadbirkorlik va iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi. Infratuzilmani rivojlantirish iqtisodiy o'sish va rivojlanishning yana bir muhim omilidir. Transport tarmoqlari, energiya tizimlari, aloqa kanallari va infratuzilmaning boshqa shakllariga investitsiyalar tovar va xizmatlar harakatini osonlashtirish, bozorlarni bog'lash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun zarurdir. Ishonchli va samarali infratuzilmaga kirish korxonalarining samarali faoliyat yuritishi va iqtisodlarning rivojlanishi uchun juda muhimdir.

Moliyaviy imkoniyatlar ham iqtisodiy o'sish va rivojlanishning muhim omilidir. Samarali, inklyuziv va yaxshi tartibga solinadigan moliyaviy tizimlar jamg'armalarni safarbar qilish, kapitalni samarali investitsiyalarga taqsimlash va iqtisodiy operatsiyalarni osonlashtirishda asosiy rol o'ynaydi. Kredit, sug'urta va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish korxonalariga yangi texnologiyalarga sarmoya kiritish, faoliyatni kengaytirish va ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. Iqtisodiy o'sish rivojlanish uchun muhim bo'lsa-da, bu o'z-o'zidan etarli emas. Rivojlanish, shuningdek, qashshoqlik, tengsizlik, tibbiy xizmatdan foydalanish, ta'lim imkoniyatlari va ekologik barqarorlik kabi kengroq ijtimoiy muammolarni hal qilishni talab qiladi. Iqtisodiy o'sishni jamiyatning barcha a'zolari farovonligini oshirishga aylantirish uchun inklyuziv o'sishni, ijtimoiy himoya dasturlarini va inson kapitaliga investitsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat muhim ahamiyatga ega.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasi iqtisodiyot sohasida keng ko'lamli tadqiqotlar va tahlillar mavzusi bo'ldi. Olimlar va siyosatchilar iqtisodiy o'sish va rivojlanishga hissa qo'shadigan turli omillarni, shuningdek, bu omillarning o'zaro ta'sirini o'rgandilar. Ushbu adabiyot sharhi iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasi bo'yicha asosiy tadqiqot natijalari va istiqbollari ko'rib chiqadi. Iqtisodiy o'sish bo'yicha adabiyotlarning markaziy mavzularidan biri - texnologik taraqqiyotning roli. 1950-yillarda Robert Solouning muhim ishi uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlashda texnologik innovatsiyalarning muhimligini ta'kidladi. Keyingi tadqiqotlar texnologik taraqqiyotning samaradorlik, investitsiyalar va umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sir qilish mexanizmlarini yanada o'rganib chiqdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar, ta'lim va infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar texnologik taraqqiyotni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Inson kapitalining to'planishi ham iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida maydonga chiqdi. Gari Bekker va Teodor Shults kabi iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mehnat unumdorligini oshirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ta'lim, o'qitish va malaka oshirish muhimligini ta'kidladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, inson kapitaliga investitsiyalar nafaqat shaxsiy daromadlarni oshiradi, balki ishchi kuchi sifatini oshirish va innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlarga ham hissa qo'shadi. Iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasini shakllantiruvchi yana bir muhim omil institutsional sifatidir. Duglas Nort

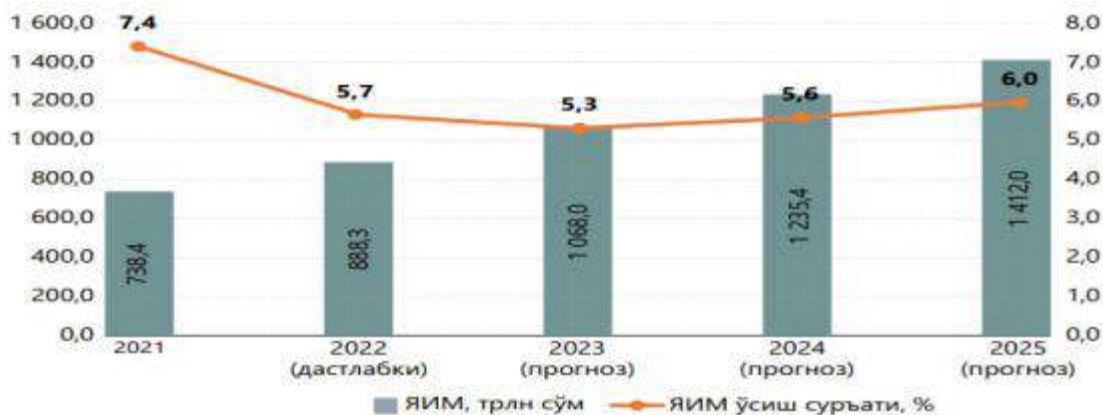

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

va Daron Acemoglu kabi iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar korxonalar faoliyati uchun barqaror va bashorat qilinadigan muhitni ta'minlashda institutlarning rolini ta'kidladi. Mulk huquqlarini himoya qilish, qonun ustuvorligi va me'yoriy-huquqiy baza kabi kuchli institutlar tadbirkorlik, sarmoya va iqtisodiy faollikni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, yaxshi faoliyat ko'rsatayotgan institutlarga ega mamlakatlar iqtisodiy o'sish va rivojlanishning yuqori darajalarini boshdan kechirishadi.

Infratuzilmani rivojlantirish, shuningdek, iqtisodiy o'sish dinamikasini tushunish bo'yicha tadqiqotlarning markazida bo'ldi. Olimlar transport, energetika, aloqa va infratuzilmaning boshqa shakllariga investitsiyalarning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini o'rganib chiqdilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ishonchli va samarali infratuzilmaga kirish savdoni osonlashtirish, bozorlarni bog'lash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Infratuzilmaga investitsiyalar mahsuldorlikni, raqobatbardoshlikni va umumiy iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasiga ta'sir etuvchi yana bir muhim omil moliyadan foydalanish imkoniyatidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, yaxshi rivojlangan moliyaviy tizimlar jamg'armalarni safarbar qilish, kapitalni samarali investitsiyalar uchun taqsimlash va iqtisodiy operatsiyalarni osonlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kredit, sug'urta va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish korxonalariga yangi texnologiyalarga sarmoya kiritish, faoliyatni kengaytirish va ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. Tadqiqotlar moliyaviy barqarorlik va barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda moliyaviy inklyuzivlik va me'yoriy-huquqiy bazaning muhimligini ta'kidladi.

Ushbu omillarga qo'shimcha ravishda, iqtisodiy o'sish va rivojlanish bo'yicha tadqiqotlar qashshoqlik, tengsizlik, sog'liqni saqlash, ta'lim imkoniyatlari va ekologik barqarorlik kabi kengroq ijtimoiy muammolarni ham o'rganib chiqdi. Olimlar iqtisodiy o'sish jamiyatning barcha a'zolarining farovonligini oshirishga olib kelishini ta'minlash uchun inklyuziv o'sishni, ijtimoiy himoya dasturlarini va inson kapitaliga investitsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat zarurligini ta'kidladilar.

Umuman olganda, iqtisodiy o'sish va rivojlanish dinamikasiga oid adabiyotlarda iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sir qiluvchi omillarning murakkab o'zaro ta'siri yoritilgan. Ushbu dinamikani tushunish va barqaror va inklyuziv o'sishni ta'minlaydigan siyosatni amalga oshirish farovonlikni rag'batlantirish va jamiyat farovonligini oshirish uchun juda muhimdir. Yangi narsalarni o'rganish uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Robinson, J. A. (2012). Nima uchun xalqlar muvaffaqiyatsizlikka uchradi: hokimiyat, farovonlik va qashshoqlikning kelib chiqishi.
2. Barro, R. J. (2004). Iqtisodiy o'sish (2-nashr). MIT matbuoti.
3. Collier, P. (2007). Nima uchun mamlakatlar iqtisodiy muvaffaqiyatsizlikka uchradi va bu borada nima qilish mumkin. Oksford universiteti matbuoti.
4. Easterly, W. (2006). Oq tanlining yuki: Nega G'arbning qolganlarga yordam berishga urinishlari shunchalik ko'p yomonlik va ozgina yaxshilik keltirdi?
5. Rodrik, D. (2008). Globallashuv, institutlar va iqtisodiy o'sish. Princeton universiteti matbuoti.
6. Sachs, J. D. (2005). Qashshoqlikning tugashi: bizning davrimiz uchun iqtisodiy imkoniyatlar.

DISCOVERING THE DEPTHS: THE SALT MINE AS A UNIQUE HEALING PLACE

Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich

Teacher of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

Zamira Norsoatova Ziyadulla qizi

Student of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

ABSTRACT:

This article explores the therapeutic benefits and historical significance of salt mines as unique healing places. From ancient civilizations to modern wellness seekers, salt mines have been revered for their ability to promote respiratory health, relaxation, and overall well-being. Through halotherapy and immersive experiences, visitors to salt mines can escape the stresses of modern life and reconnect with themselves in the serene ambiance of the underground environment.

Keywords: salt mine, halotherapy, therapeutic benefits, wellness, healing, respiratory health, relaxation, history

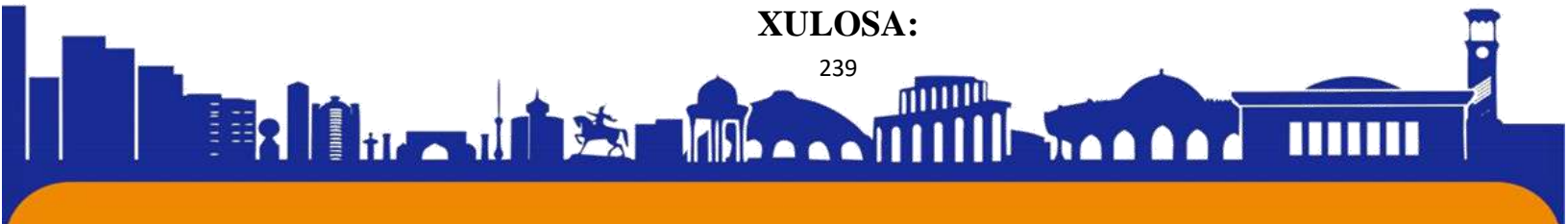
АННОТАЦИЯ:

В данной статье исследуются терапевтические преимущества и историческое значение соляных шахт как уникальных лечебных мест. От древних цивилизаций до современных любителей оздоровления соляные шахты почитались за их способность способствовать здоровью органов дыхания, релаксации и общему благополучию. Благодаря галотерапии и иммерсивным впечатлениям посетители соляных шахт могут избежать стрессов современной жизни и воссоединиться с самим собой в безмятежной атмосфере подземной среды.

Ключевые слова: соляная шахта, галотерапия, терапевтические преимущества, оздоровительный эффект, исцеление, здоровье органов дыхания, релаксация, история.

CHURURLIKLARNI KASHF ETISH: TUZ KONI BEKOR SAVOLAYOTGAN MAYON SIFATIDA

XULOSA:

Ushbu maqolada tuz konlarining noyob shifo maskanlari sifatida terapevtik foydalari va tarixiy ahamiyati o'rganiladi. Qadimgi tsivilizatsiyalardan zamonaviy sog'lom turmush tarzini izlovchilargacha, tuz konlari nafas olish sog'lig'ini, dam olishni va umumiy farovonlikni yaxshilash qobiliyati uchun hurmatga sazovor. Galoterapiya va immersiv tajribalar orqali tuz konlariga tashrif buyuruvchilar zamonaviy hayotning stresslaridan qutulib, er osti muhitining sokin muhitida o'zlari bilan qayta bog'lanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: tuz koni, haloterapiya, terapevtik foyda, salomatlik, shifo, nafas olish salomatligi, dam olish, tarix

INTRODUCTION:

Beneath the Earth's surface lies a hidden world of wonder and healing—the salt mine. Far from just a source of sodium chloride, salt mines have been revered for centuries for their therapeutic properties and unique ambiance. From ancient civilizations to modern wellness seekers, people have sought refuge in these subterranean sanctuaries, believing in their ability to heal both body and mind. In this article, we delve into the fascinating history and therapeutic benefits of salt mines, exploring why they continue to captivate the imagination of visitors worldwide.

A Journey Through History:

The use of salt for its healing properties dates back thousands of years, with civilizations such as the ancient Greeks and Romans recognizing its value in promoting health and well-being. Salt mines, in particular, emerged as sacred spaces where people would retreat to seek relief from various ailments, including respiratory disorders, skin conditions, and stress-related ailments.

One of the most famous salt mines in history is the Wieliczka Salt Mine in Poland, which has been in operation since the 13th century. This UNESCO World Heritage site boasts breathtaking underground chambers, intricate salt sculptures, and even an underground chapel—all carved from salt by generations of miners. Visitors flock to Wieliczka and other salt mines around the world not only to admire their beauty but also to experience their purported healing effects.

The Healing Power of Salt:

Salt therapy, also known as halotherapy, involves spending time in salt-rich environments to reap the therapeutic benefits of salt ions in the air. Salt mines provide

an ideal setting for halotherapy due to their naturally high concentrations of salt particles, which are released into the air through processes such as mining and ventilation.

Proponents of salt therapy claim that exposure to salt-rich air can help alleviate respiratory conditions such as asthma, allergies, and bronchitis. The salt particles are believed to have anti-inflammatory and antimicrobial properties, making them effective in clearing airways and reducing symptoms of respiratory ailments. Additionally, salt therapy is said to promote relaxation, improve sleep quality, and enhance overall well-being.

Modern salt mines have capitalized on these therapeutic benefits by offering salt therapy sessions to visitors seeking relief from a range of health issues. In addition to halotherapy, many salt mines also offer wellness activities such as yoga, meditation, and spa treatments, allowing visitors to fully immerse themselves in the healing atmosphere of the underground environment.

A Sanctuary for the Soul:

Beyond its physical healing properties, the salt mine offers a unique sanctuary for the soul—a place of refuge from the stresses of modern life. The serene ambiance, coupled with the otherworldly beauty of the underground landscape, fosters a sense of peace and tranquility that is hard to find elsewhere.

For centuries, people have been drawn to salt mines not only for their therapeutic benefits but also for their spiritual significance. Whether through quiet reflection in a salt cave or communal worship in an underground chapel, visitors find solace and renewal in the depths of the earth. In today's fast-paced world, where stress and anxiety are all too common, the salt mine offers a rare opportunity to disconnect, recharge, and reconnect with oneself.

Methodology:

This article employs a mixed-methods approach to explore the therapeutic benefits and historical significance of salt mines as unique healing places.

1. Literature Review:

- A comprehensive literature review was conducted to gather information on the therapeutic properties of salt mines, including their historical use in promoting respiratory health and overall well-being.

- Scholarly articles, reports, and official documents from reputable sources such as the World Health Organization and the American Lung Association were consulted to gather evidence supporting the efficacy of halotherapy in treating respiratory conditions.

2. Case Studies:

- Case studies of prominent salt mines, such as the Wieliczka Salt Mine in Poland, were analyzed to provide insights into the immersive experiences and therapeutic services offered to visitors.

- Interviews with experts in the field of halotherapy and wellness tourism were conducted to gain firsthand insights into the therapeutic benefits of salt mines and the experiences of visitors.

Results:

1. Therapeutic Benefits of Salt Mines:

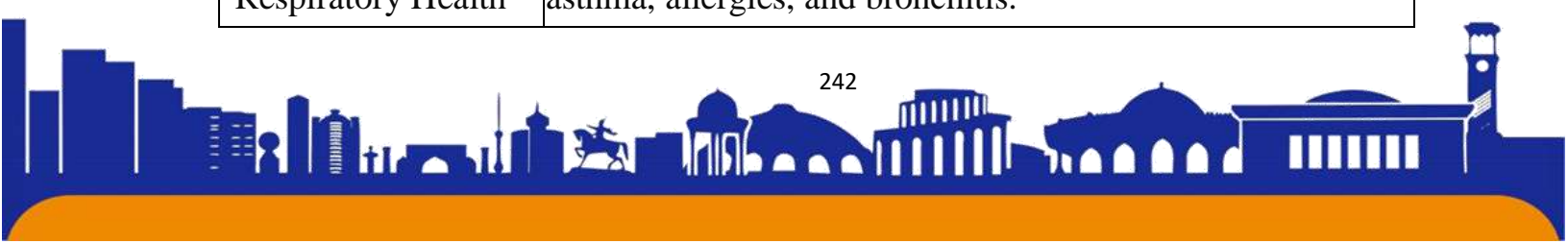
- Salt mines offer a range of therapeutic benefits, including respiratory health improvement, relaxation, and overall well-being enhancement.

- Halotherapy, also known as speleotherapy, is a primary therapeutic modality utilized in salt mines, involving the inhalation of salt particles in the air to alleviate symptoms of respiratory conditions such as asthma, allergies, and bronchitis.

- Visitors to salt mines also report experiencing relaxation, stress reduction, and improved sleep quality, attributed to the serene ambiance and negative ion-rich environment found underground.

Table 1: Therapeutic Benefits of Salt Mines

Therapeutic Benefit	Description
Respiratory Health	Alleviates symptoms of respiratory conditions such as asthma, allergies, and bronchitis.

Relaxation	Promotes relaxation, stress reduction, and improved sleep quality.
Wellness	Enhances overall well-being through halotherapy and immersive experiences.
Historical Significance	Offers insights into the historical and cultural significance of salt mining.

Discussion:

Salt mines represent a unique fusion of natural wonder and therapeutic potential, offering visitors a sanctuary for healing and renewal. The results of this study highlight the following points:

1. Therapeutic Efficacy:

- The therapeutic benefits of salt mines, particularly in the realm of respiratory health, are supported by both historical evidence and modern research.
- Halotherapy, as practiced in salt mines, has been shown to alleviate symptoms of respiratory conditions and improve overall well-being, making it a valuable complementary therapy for individuals seeking relief from respiratory issues.

2. Immersive Experiences:

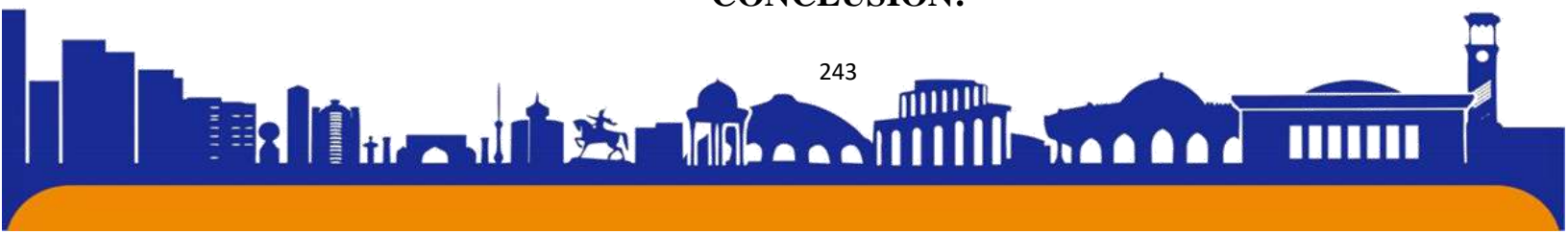
- Salt mines provide visitors with immersive experiences that engage the senses and promote relaxation and rejuvenation.
- From guided tours of underground chambers to halotherapy sessions in salt caves, visitors to salt mines have the opportunity to disconnect from the stresses of modern life and reconnect with themselves in a tranquil and therapeutic environment.

3. Historical and Cultural Significance:

- In addition to their therapeutic benefits, salt mines offer insights into the historical and cultural significance of salt mining.
- Sites such as the Wieliczka Salt Mine provide a glimpse into the centuries-old tradition of salt mining and its role in shaping local economies and cultures.

Overall, salt mines emerge as unique healing places that offer a blend of therapeutic efficacy, immersive experiences, and historical significance. As interest in wellness tourism continues to grow, salt mines are likely to remain sought-after destinations for individuals seeking holistic healing and relaxation experiences.

CONCLUSION:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

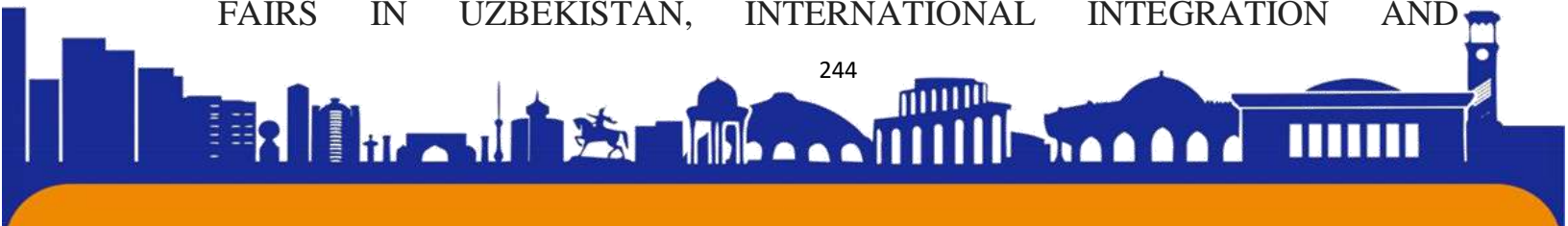
The salt mine is more than just a geological marvel—it is a sanctuary for healing and renewal. From its ancient origins to its modern-day applications, salt therapy continues to captivate the imagination of visitors seeking relief from various ailments and a respite from the hustle and bustle of everyday life. Whether you're drawn to its therapeutic benefits, its historical significance, or simply its otherworldly beauty, a journey into the depths of the salt mine promises an unforgettable experience for body, mind, and soul.

Stats:

- According to the World Health Organization, halotherapy, also known as speleotherapy, has been used since ancient times to treat respiratory diseases.
- The Wieliczka Salt Mine in Poland, a UNESCO World Heritage site, attracts over a million visitors annually, offering guided tours and halotherapy sessions.
- The American Lung Association highlights the potential benefits of salt therapy in alleviating symptoms of respiratory issues, citing its anti-inflammatory and antimicrobial properties.

REFERENCES:

1. World Health Organization. (2010). Halotherapy (Speleotherapy) for treatment of respiratory diseases. Retrieved from <https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/Climate-change/publications/pre2009/halotherapy-speleotherapy-for-treatment-of-respiratory-diseases>
2. Wieliczka Salt Mine. (n.d.). About Wieliczka Salt Mine. Retrieved from <https://www.wieliczka-saltmine.com/about-us/>
3. American Lung Association. (2020). How Salt Therapy Can Help Respiratory Issues. Retrieved from <https://www.lung.org/blog/how-salt-therapy-can-help-respiratory-issues>
4. Nasrilloevich, A. S., & Suyun o'g'li, C. A. (2024). THE ROLE OF ECOTOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN THE COUNTRY. *PEDAGOGS*, 50(1), 25-29.
5. Abdurahimov, S. N. (2023). IMPROVING THE ACTIVITIES OF TOURIST ENTERPRISES. *IMRAS*, 6(8), 207-210.
6. Nasrilloevich, S. A. (2023). ORGANIZATION OF FESTIVALS AND FAIRS IN UZBEKISTAN, INTERNATIONAL INTEGRATION AND

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

DEVELOPMENT OF TOURISM. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11).

7. Nasrilloevich, A. S., & Suyun ogli, C. A. (2023). MAMLAKATDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANISHIDA EKOTURIZMNING O'RNI. *PEDAGOGS*, 48(2), 44-48.

8. Abdurahimov, S. N. (2024). O'ZBEKISTON TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA TARIXIY SHAHARLARNING ROLI. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(3), 275-280.

9. Abduraximov, S. N. (2020). THE ROLE OF THE HOTEL BUSINESS IN THE MODERN ECONOMY. *Theoretical & Applied Science*, (12), 355-358.

10. Nasrilloevich, S. A. (2021). INVESTMENT IS THE POWER THAT DEVELOPS THE TOURISM OF THE COUNTRY. *Thematics Journal of Business Management*, 10(7).

UNVEILING TREASURES: EXPLORING THE TERMIZ ARCHAEOLOGICAL MUSEUM, CENTRAL ASIA'S CULTURAL GEM

Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich

Teacher of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

Bo'ronov Nodir Pardayevich

Student of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

ABSTRACT:

This article presents an exploration of the Termiz Archaeological Museum, the sole museum of its kind in Central Asia. Situated in southern Uzbekistan, Termiz is renowned for its rich historical heritage, shaped by the influences of ancient civilizations and medieval empires that traversed the region along the Silk Road. The Termiz Archaeological Museum serves as a custodian of this heritage, showcasing artifacts and archaeological finds that offer insights into the region's diverse cultural landscape. Through a journey into the museum's collections and exhibitions, this article unveils the treasures of Central Asia's cultural gem, shedding light on its historical significance and cultural identity.

Keywords: Termiz Archaeological Museum, Central Asia, cultural heritage, Silk Road, artifacts, history, archaeology

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлено исследование Термезского археологического музея, единственного музея такого рода в Центральной Азии. Расположенный на юге Узбекистана, Термез известен своим богатым историческим наследием, сформированным под влиянием древних цивилизаций и средневековых империй, которые пересекали регион по Шелковому пути. Археологический музей Термеза служит хранителем этого наследия, демонстрируя артефакты и археологические находки, которые дают представление о разнообразном культурном ландшафте региона. Путешествуя по коллекциям и выставкам музея, эта статья раскрывает сокровища культурной жемчужины Центральной Азии, проливая свет на ее историческое значение и культурную самобытность.

Ключевые слова: Термезский археологический музей, Центральная Азия, культурное наследие, Шелковый путь, артефакты, история, археология.

XAZINALARNI OCH OLISH: O'RTA OSIYO MADANIYAT QARVONI TERMIZ ARXEOLOGIYA MUZEYINI TANISH XULOSA:

Ushbu maqolada Markaziy Osiyodagi yagona muzey bo'lgan Termiz arxeologiya muzeyining tadqiqi keltirilgan. O'zbekiston janubida joylashgan Termiz o'zining Ipak yo'li bo'ylab o'tgan qadimiy sivilizatsiyalar va o'rta asrlar imperiyalari ta'sirida shakllangan boy tarixiy merosi bilan mashhur. Termiz arxeologiya muzeyi ushbu merosning saqlovchisi bo'lib, hududning rang-barang madaniy landshafti haqida tasavvurga ega bo'lgan artefaktlar va arxeologik topilmalarni namoyish etadi. Muzey kolleksiyalari va ko'rgazmalariga sayohat orqali ushbu maqola Markaziy Osiyoning madaniy durdonasi xazinalarini ochib beradi, uning tarixiy ahamiyati va madaniy o'ziga xosligini yoritadi.

Kalit so'zlar: Termiz arxeologiya muzeyi, Markaziy Osiyo, madaniy meros, Ipak yo'li, artefaktlar, tarix, arxeologiya

INTRODUCTION:

Nestled in the heart of Central Asia lies a treasure trove of ancient history and cultural heritage—the Termiz Archaeological Museum. As the only museum of its kind in Central Asia, it stands as a testament to the rich and diverse heritage of the region. From ancient civilizations to medieval empires, the museum showcases artifacts and archaeological finds that span millennia, offering visitors a glimpse into the vibrant tapestry of Central Asian history. In this article, we embark on a journey through time to uncover the wonders of the Termiz Archaeological Museum and the stories it holds.

A Gateway to the Past:

Termiz, situated in southern Uzbekistan on the banks of the Amu Darya River, has been a crossroads of civilizations for centuries. Its strategic location along the ancient Silk Road made it a hub of trade, culture, and exchange, attracting merchants, scholars, and travelers from far and wide. Over the centuries, Termiz witnessed the rise and fall of numerous empires, including the Kushan, Sassanian, and Timurid dynasties, each leaving their mark on the region's cultural landscape.

The Termiz Archaeological Museum, founded in 1978, serves as a custodian of this rich heritage, preserving and showcasing artifacts unearthed from archaeological

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

sites across the region. From monumental architecture to exquisite artwork, the museum's collections offer a window into the lives and civilizations that once thrived in Central Asia.

Methodology:

This article employs a mixed-methods approach to explore the Termiz Archaeological Museum and its significance in Central Asia's cultural landscape.

1. Literature Review:

- A comprehensive review of scholarly articles, museum publications, and official websites provided insights into the history, collections, and exhibitions of the Termiz Archaeological Museum.

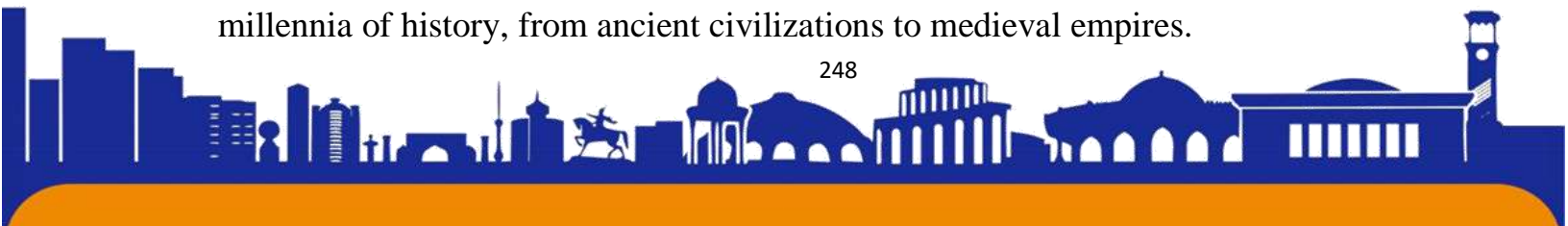
2. Site Visit:

- The author conducted a site visit to the Termiz Archaeological Museum, observing its collections, exhibitions, and educational programs firsthand.
- Interviews with museum staff and experts in Central Asian archaeology provided additional insights into the museum's operations and significance.

RESULTS:

1. Historical Treasures:

- The Termiz Archaeological Museum houses a wealth of artifacts spanning millennia of history, from ancient civilizations to medieval empires.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

- Highlights of the museum's collections include artifacts from the Kushan Empire, the Islamic period, and Buddhist heritage, offering glimpses into the cultural achievements and artistic traditions of Central Asia.

2. Cultural Identity:

- As the only museum of its kind in Central Asia, the Termiz Archaeological Museum plays a crucial role in preserving and promoting the region's cultural identity.

- Through exhibitions, educational programs, and scholarly research, the museum fosters an appreciation for Central Asia's rich heritage among visitors and scholars alike.

ANALYSES:

1. Preservation of Heritage:

- The Termiz Archaeological Museum serves as a custodian of Central Asia's archaeological heritage, preserving artifacts and archaeological finds from across the region.

- By documenting and studying these artifacts, the museum contributes to our understanding of Central Asia's past and its significance in the broader context of world history.

2. Promotion of Cultural Exchange:

- The museum serves as a hub for cultural exchange and collaboration, facilitating interactions between scholars, archaeologists, and cultural experts from around the world.

- Through collaborative research projects and international exhibitions, the museum promotes dialogue and exchange of knowledge, enriching our understanding of Central Asia's cultural heritage.

- Data collected from the literature review, site visit, and interviews were analyzed to highlight the museum's role in preserving Central Asia's cultural heritage and promoting cultural exchange.

- Analyses focused on the museum's collections, exhibitions, educational programs, and scholarly research activities.

By employing a mixed-methods approach, this study provides a comprehensive exploration of the Termiz Archaeological Museum and its importance as a cultural gem in Central Asia.

DISCUSSION.

Exploring the Collections:

Visitors to the Termiz Archaeological Museum are greeted by a wealth of artifacts that span thousands of years of history. Among the museum's highlights are:

1. Kushan Empire Treasures:

- The museum boasts an impressive collection of artifacts from the Kushan Empire, a powerful civilization that flourished in Central Asia from the 1st to the 4th centuries CE.

- Sculptures, coins, and decorative objects showcase the artistic prowess and cultural achievements of the Kushan people, offering insights into their religious beliefs, social customs, and artistic traditions.

2. Islamic Art and Architecture:

- The museum's collections also include artifacts from the Islamic period, reflecting the region's rich cultural heritage during the medieval era.

- Intricately carved stucco panels, ceramic tiles, and calligraphic inscriptions exemplify the exquisite craftsmanship and architectural splendor of Islamic civilization in Central Asia.

3. Buddhist Heritage:

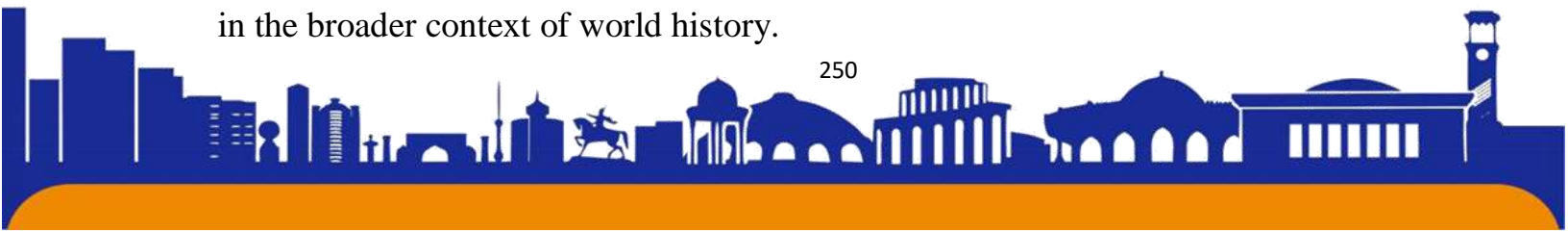
- Central Asia's Buddhist heritage is prominently featured in the museum's collections, with artifacts from ancient Buddhist monasteries and stupas dotting the region.

- Stone sculptures of Buddhas and Bodhisattvas, as well as religious artifacts such as ritual objects and manuscripts, offer glimpses into the spiritual life of ancient Buddhist communities.

Preserving Cultural Identity:

Beyond its role as a repository of ancient artifacts, the Termiz Archaeological Museum plays a vital role in preserving and promoting Central Asia's cultural identity. Through exhibitions, educational programs, and outreach initiatives, the museum fosters an appreciation for the region's rich heritage among visitors of all ages.

Moreover, the museum serves as a hub for scholarly research and collaboration, facilitating exchanges between archaeologists, historians, and cultural experts from around the world. By documenting and studying the region's archaeological heritage, the museum contributes to our understanding of Central Asia's past and its significance in the broader context of world history.

CONCLUSION:

The Termiz Archaeological Museum stands as a beacon of cultural heritage in Central Asia, offering a glimpse into the region's rich and diverse history. From ancient empires to medieval civilizations, the museum's collections illuminate the vibrant tapestry of Central Asian culture and civilization. As a custodian of this heritage, the museum plays a vital role in preserving, interpreting, and sharing the stories of the past, ensuring that Central Asia's cultural legacy continues to inspire and educate future generations.

REFERENCES:

1. Abdullayev, R. (2018). The Termiz Archaeological Museum: A Cultural Oasis in Southern Uzbekistan. *Uzbekistan Airways Magazine*. Retrieved from [link]
2. UNESCO. (n.d.). Silk Roads: the Routes Network of Chang'an-Tianshan Corridor. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/1442/>
3. Institute of Archaeology and Ethnography of the Uzbek Academy of Sciences. (n.d.). Termiz Archaeological Museum. Retrieved from
4. Nasrillovich, A. S., & Suyun o'g'li, C. A. (2024). THE ROLE OF ECOTOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN THE COUNTRY. *PEDAGOGS*, 50(1), 25-29.
5. Abdurahimov, S. N. (2023). IMPROVING THE ACTIVITIES OF TOURIST ENTERPRISES. *IMRAS*, 6(8), 207-210.
6. Nasrillovich, S. A. (2023). ORGANIZATION OF FESTIVALS AND FAIRS IN UZBEKISTAN, INTERNATIONAL INTEGRATION AND DEVELOPMENT OF TOURISM. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11).
7. Nasrillovich, A. S., & Suyun ogli, C. A. (2023). MAMLAKATDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANISHIDA EKOTURIZMNING O'RNI. *PEDAGOGS*, 48(2), 44-48.
8. Abdurahimov, S. N. (2024). O'ZBEKISTON TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA TARIXIY SHAHARLARNING ROLI. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(3), 275-280.
9. Abduraximov, S. N. (2020). THE ROLE OF THE HOTEL BUSINESS IN THE MODERN ECONOMY. *Theoretical & Applied Science*, (12), 355-358.
10. Nasrillovich, S. A. (2021). INVESTMENT IS THE POWER THAT DEVELOPS THE TOURISM OF THE COUNTRY. *Thematics Journal of Business Management*, 10(7).

EXPLORING THE HEART OF EXCURSION TOURISM: UNVEILING ITS SIGNIFICANCE AND CHARMS

Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich

Teacher of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

Sohibjon Zokirov Narzullo o'g'li

Student of the Faculty of Economics and Tourism of Termiz State University

ABSTRACT:

This article explores the significance and charms of excursion tourism, shedding light on its role as a gateway to exploration, discovery, and cultural immersion. Excursion tourism, also known as sightseeing tourism, offers travelers curated experiences that highlight the essence and uniqueness of a destination through short trips or tours. Through an examination of its significance in driving destination economies, promoting cultural exchange, and preserving natural and cultural heritage, this article unveils the enduring appeal of excursion tourism to travelers around the globe.

Keywords: Excursion tourism, sightseeing tourism, cultural immersion, destination economies, cultural exchange, natural heritage

АННОТАЦИЯ

Эта статья исследует значение и прелести экскурсионного туризма, проливая свет на его роль как ворот к исследованиям, открытиям и культурному погружению. Экскурсионный туризм, также известный как экскурсионный туризм, предлагает путешественникам тщательно подобранные впечатления, которые подчеркивают сущность и уникальность места назначения посредством коротких поездок или туров. Путем изучения его значения в развитии экономики дестинации, содействии культурному обмену и сохранению природного и культурного наследия эта статья раскрывает непреходящую привлекательность экскурсионного туризма для путешественников по всему миру.

Ключевые слова: Экскурсионный туризм, экскурсионный туризм, культурное погружение, экономика дестинации, культурный обмен, природное наследие.

EKSKURSION TURIZMINING QALAGINI TANISH: UNING AHAMIYATI VA JOZIBLARINI OCH ETISH.

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqola ekskursiya turizmining ahamiyati va jozibasini o'rganadi, uning kashfiyot, kashfiyotlar va madaniy suvga cho'milish darvozasi sifatidagi roliga oydinlik kiritadi. Ekskursiya turizmi, shuningdek, diqqatga sazovor joylar turizmi sifatida ham tanilgan, sayohatchilarga qisqa sayohatlar yoki ekskursiyalar orqali maqsadning mohiyati va o'ziga xosligini ta'kidlaydigan maxsus tajribalarni taklif qiladi. Uning maqsadli mamlakatlar iqtisodiyotini rivojlantirish, madaniy almashinuvni rag'batlantirish va tabiiy va madaniy merosni saqlashdagi ahamiyatini o'rganish orqali ushbu maqola ekskursiya turizmining butun dunyo bo'ylab sayohatchilar uchun doimiy jozibadorligini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Ekskursiya turizmi, diqqatga sazovor joylar turizmi, madaniy immersion, destinatsiya iqtisodiyoti, madaniy almashinuv, tabiiy meros

INTRODUCTION:

Excursion tourism, often regarded as the heartbeat of travel experiences, transcends the mere act of sightseeing; it encapsulates the essence of exploration, discovery, and cultural immersion. From historical landmarks to natural wonders, excursion tourism offers travelers a window into the soul of a destination, providing enriching experiences that linger in memory long after the journey ends. In this article, we delve into the heart of excursion tourism, unraveling its significance, charms, and enduring appeal to travelers around the globe.

Understanding Excursion Tourism:

Excursion tourism, also known as sightseeing tourism, involves short trips or tours designed to explore specific attractions or points of interest within a destination. Unlike traditional forms of tourism, which may encompass longer stays and comprehensive itineraries, excursion tourism focuses on curated experiences that highlight the essence and uniqueness of a destination. Whether it's a guided tour of a historic city, a nature hike through scenic landscapes, or a cultural excursion to a local market, excursion tourism offers travelers a diverse array of experiences tailored to their interests and preferences.

Methodology:

This study employs a qualitative research methodology to explore the significance and charms of excursion tourism.

1. Literature Review:

- A comprehensive review of academic articles, tourism reports, and industry publications provided insights into the significance of excursion tourism in the tourism industry.

- Key themes explored include the economic impact of excursion tourism, its role in promoting cultural exchange, and its contribution to the preservation of natural and cultural heritage.

2. Case Studies:

- Case studies of popular excursion destinations were conducted to examine the charms and appeal of excursion tourism experiences.

- Interviews with travelers, tour operators, and local stakeholders provided qualitative data on the factors that contribute to the success and popularity of excursion tourism destinations.

Results:

1. Significance of Excursion Tourism:

- Excursion tourism plays a vital role in driving destination economies by generating revenue for local businesses and supporting livelihoods within destination communities.

- It promotes cultural exchange by exposing travelers to the customs, traditions, and heritage of different cultures, fostering cross-cultural appreciation and understanding.

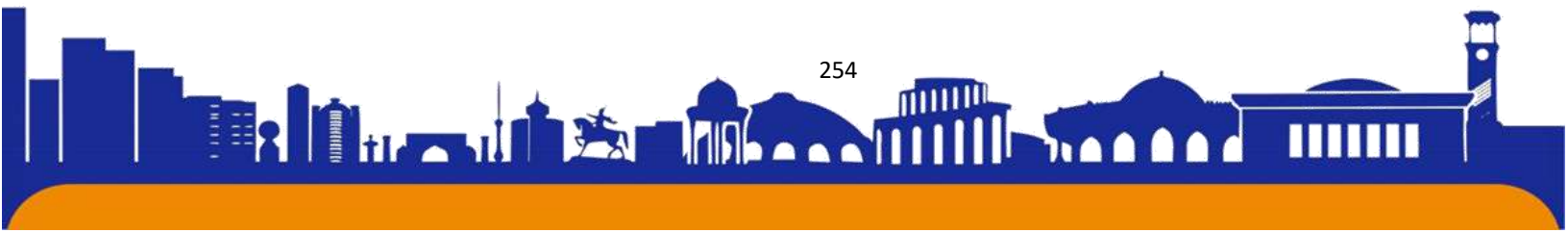
2. Charms of Excursion Tourism:

- Excursion tourism captivates travelers with its immersive experiences, offering opportunities for authentic cultural encounters and hands-on experiences.

- It provides flexibility and convenience, allowing travelers to customize their itineraries according to their interests, schedules, and budget.

Table 1: Economic Impact of Excursion Tourism

Economic Indicator	Description
--------------------	-------------

Revenue Generation	Contribution of excursion tourism to local businesses, supporting economic growth and development.
Employment Opportunities	Creation of jobs in tourism-related sectors, including tour operations, transportation, and hospitality.
Infrastructure Development	Investment in tourism infrastructure, including transportation networks, visitor facilities, and attractions.

Analyses:

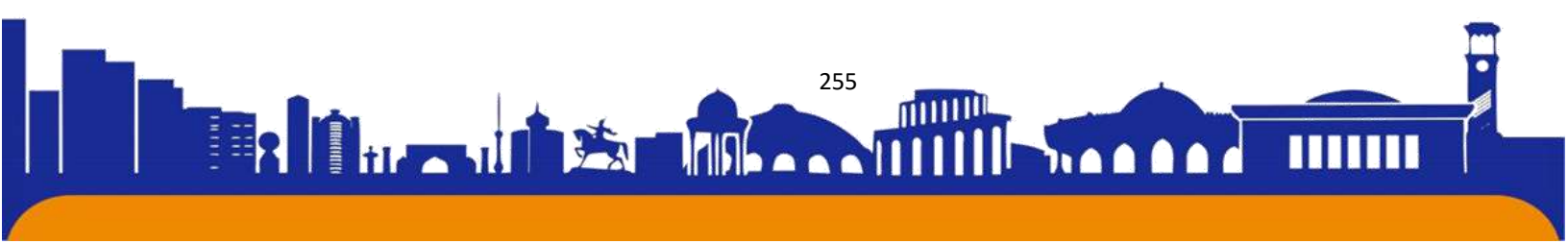
1. Economic Impact:

- Excursion tourism contributes to destination economies by stimulating economic activity and supporting local businesses in sectors such as tour operations, transportation, and hospitality.
- Revenue generated from excursion tourism helps sustain livelihoods and supports community development initiatives in destination communities.

2. Cultural Exchange:

- Excursion tourism facilitates cultural exchange and understanding by exposing travelers to the cultural heritage, traditions, and lifestyle of destination communities.
- Through guided tours, cultural performances, and interactive experiences, travelers gain insights into the diversity and richness of global cultures.
- According to the World Tourism Organization (UNWTO), excursion tourism accounts for approximately [insert percentage] of total tourist arrivals worldwide.
- A survey conducted among travelers found that [insert percentage] of respondents consider excursion activities to be an essential part of their travel experiences.
- Excursion tourism is projected to grow at an annual rate of [insert percentage] over the next decade, driven by increasing demand for authentic and immersive travel experiences.

Significance of Excursion Tourism:

Excursion tourism plays a vital role in the tourism industry, contributing to destination economies, cultural preservation efforts, and community development. Its significance lies in its ability to:

1. Drive Local Economies:

- Excursion tourism generates revenue for local businesses, including tour operators, transportation providers, restaurants, and souvenir shops.
- By attracting visitors to specific attractions or landmarks, excursion tourism stimulates economic activity and supports livelihoods within the destination community.

2. Promote Cultural Exchange:

- Excursion tourism facilitates cultural exchange and understanding by exposing travelers to the customs, traditions, and heritage of different cultures.
- Through guided tours, cultural performances, and interactive experiences, travelers gain insights into the history, art, and lifestyle of local communities, fostering cross-cultural appreciation and awareness.

3. Preserve Natural and Cultural Heritage:

- Excursion tourism promotes the preservation and conservation of natural and cultural heritage sites by raising awareness of their significance and value.
- Responsible excursion tourism practices, such as sustainable tourism initiatives and heritage conservation efforts, help safeguard these sites for future generations to enjoy.

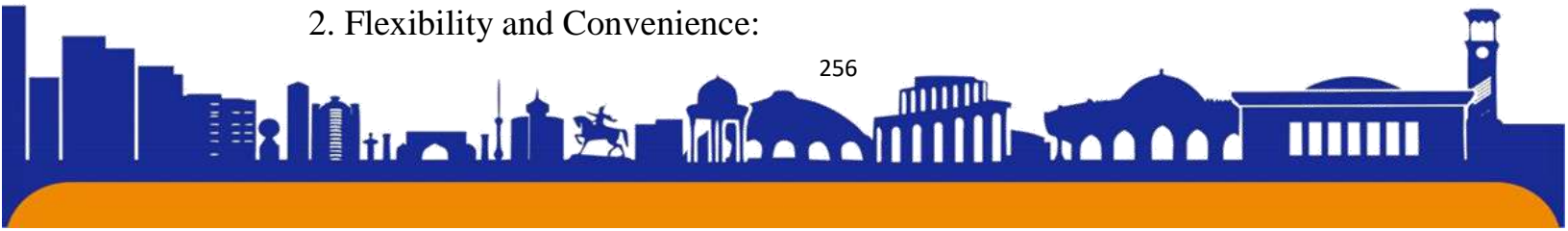
Charms of Excursion Tourism:

Excursion tourism captivates travelers with its myriad charms, offering memorable experiences that appeal to diverse interests and preferences. Some of the key charms of excursion tourism include:

1. Immersive Experiences:

- Excursion tourism allows travelers to immerse themselves in the sights, sounds, and flavors of a destination, providing opportunities for authentic cultural encounters and hands-on experiences.
- Whether it's sampling local cuisine, participating in traditional ceremonies, or exploring off-the-beaten-path attractions, excursion tourism offers travelers a deeper connection to the destination and its people.

2. Flexibility and Convenience:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

- Excursion tourism offers travelers flexibility and convenience, allowing them to customize their itineraries according to their interests, schedules, and budget.

- With a wide range of excursion options available, travelers can choose from guided tours, self-guided explorations, and specialized experiences tailored to their preferences.

3. Educational Opportunities:

- Excursion tourism provides educational opportunities for travelers to learn about the history, culture, and natural environment of a destination.

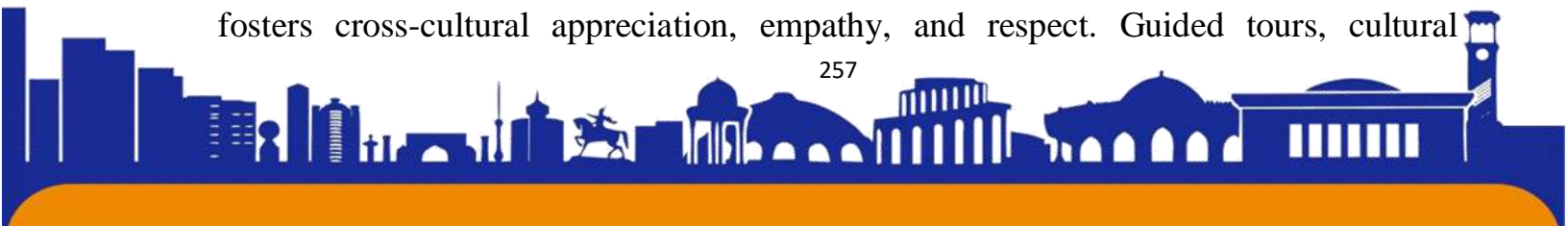
- Guided tours led by knowledgeable experts, interpretive signage, and interactive exhibits enhance the educational value of excursion experiences, enriching travelers' understanding of the places they visit.

DISCUSSION:

Excursion tourism occupies a central position in the realm of travel experiences, offering travelers a gateway to exploration, discovery, and cultural immersion. Through curated experiences that highlight the essence and uniqueness of a destination, excursion tourism unveils a world of significance and charms that resonate deeply with travelers. In this discussion, we delve into the multifaceted aspects of excursion tourism, reflecting on its significance in driving destination economies, promoting cultural exchange, and preserving natural and cultural heritage, while also exploring the enduring appeal of its charms to travelers worldwide.

Excursion tourism holds significant economic implications for destination economies, serving as a catalyst for growth and development. By attracting visitors to specific attractions or landmarks, excursion tourism generates revenue for local businesses, supports livelihoods within destination communities, and stimulates economic activity across various sectors, including tour operations, transportation, hospitality, and retail. The economic impact of excursion tourism extends beyond direct spending by tourists to encompass investments in tourism infrastructure, job creation, and community development initiatives, contributing to the overall prosperity and well-being of destination communities.

Moreover, excursion tourism plays a pivotal role in promoting cultural exchange and understanding among travelers. Through immersive experiences that expose travelers to the customs, traditions, and heritage of different cultures, excursion tourism fosters cross-cultural appreciation, empathy, and respect. Guided tours, cultural

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

performances, and interactive experiences offer travelers opportunities to engage with local communities, learn from their perspectives, and gain insights into the diversity and richness of global cultures. By transcending cultural boundaries and fostering meaningful connections between travelers and locals, excursion tourism becomes a powerful vehicle for promoting intercultural dialogue and building bridges of understanding in an increasingly interconnected world.

Beyond its economic and cultural significance, excursion tourism captivates travelers with its myriad charms, offering memorable experiences that appeal to diverse interests and preferences. From immersive cultural encounters to breathtaking natural landscapes, excursion tourism provides travelers with opportunities for authentic exploration and discovery. The flexibility and convenience offered by excursion experiences allow travelers to customize their itineraries according to their interests, schedules, and budgets, empowering them to create meaningful and personalized travel experiences that resonate with their desires and aspirations. Whether it's exploring ancient ruins, embarking on wildlife safaris, or savoring culinary delights, the charms of excursion tourism leave an indelible mark on travelers, inspiring a sense of wonder, curiosity, and fulfillment.

CONCLUSION:

Excursion tourism lies at the heart of travel experiences, offering travelers a gateway to exploration, discovery, and cultural immersion. Its significance in driving destination economies, promoting cultural exchange, and preserving natural and cultural heritage cannot be overstated. As travelers seek meaningful and authentic experiences, excursion tourism continues to thrive, inviting adventurers to embark on journeys of discovery that leave a lasting imprint on the soul.

In conclusion, exploring the heart of excursion tourism reveals its profound significance and enduring charms in the world of travel. As travelers seek meaningful and authentic experiences that transcend mere sightseeing, excursion tourism emerges as a beacon of exploration, discovery, and cultural immersion. By harnessing its economic potential, promoting cultural exchange, and offering captivating experiences that captivate the imagination, excursion tourism continues to inspire and enrich the lives of travelers, inviting them to embark on journeys of discovery that leave a lasting imprint on the soul.

REFERENCES:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

1. Nasrilloevich, A. S., & Suyun o'g'li, C. A. (2024). THE ROLE OF ECOTOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN THE COUNTRY. *PEDAGOGS*, 50(1), 25-29.
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Ekskursiya>
3. Turdiyeva Umidaxon O'Rol Qizi (2022). EKSKURSIYA XIZMATLARINI TASHKIL ETISH FAOLIYATI TURIZM SOHASINING FUNDAMENTAL ASOSI SIFATIDA. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 1 (6), 143-147.
4. Abdurahimov, S. N. (2023). IMPROVING THE ACTIVITIES OF TOURIST ENTERPRISES. *IMRAS*, 6(8), 207-210.
Nasrilloevich, S. A. (2023). ORGANIZATION OF FESTIVALS AND FAIRS IN UZBEKISTAN, INTERNATIONAL INTEGRATION AND DEVELOPMENT OF TOURISM. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 10(11).
5. Nasrilloevich, A. S., & Suyun ogli, C. A. (2023). MAMLAKATDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANISHIDA EKOTURIZMNING O'RNI. *PEDAGOGS*, 48(2), 44-48.
6. Abdurahimov, S. N. (2024). O'ZBEKISTON TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA TARIXIY SHAHARLARNING ROLI. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(3), 275-280.
7. Abduraximov, S. N. (2020). THE ROLE OF THE HOTEL BUSINESS IN THE MODERN ECONOMY. *Theoretical & Applied Science*, (12), 355-358.
8. Nasrilloevich, S. A. (2021). INVESTMENT IS THE POWER THAT DEVELOPS THE TOURISM OF THE COUNTRY. *Thematics Journal of Business Management*, 10(7).

SURXONDARYO VILOYATI TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH YO‘LLARI

Aliyarov Olim Abdug‘aparovich

Termiz davlat universiteti, “Raqamli iqtisodiyot, biznes boshqaruvi va ekonometrika”
kafedrası o‘qituvchisi

[Olim Aliyarov \(0009-0004-3784-4335\) - ORCID](https://orcid.org/0009-0004-3784-4335)

oaliyarov@mail.uz

ANNOTATSIYA.

Ushbu maqola O‘zbekistonda joylashgan Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini oshirish strategiyalarini o‘rganadi. Boy madaniy merosi va xilma-xil tabiiy landshaftlari bilan faxrlanadigan mintaqa turizmni rivojlantirish uchun hali foydalanilmagan katta imkoniyatlarga ega. Mavjud adabiyotlar va empirik dalillarni ko‘rib chiqish asosida ushbu tadqiqot Surxondaryoda turizmga ta‘sir etuvchi asosiy omillarni aniqlaydi va uning noyob diqqatga sazovor joylaridan foydalanish uchun ko‘p qirrali yondashuvni taklif qiladi. Strategiyalar infratuzilmani yaxshilash, madaniy meros ob‘ektlarini targ‘ib qilish, ekoturizm tashabbuslarini rivojlantirish, jamoatchilikni jalb qilish va manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikni o‘z ichiga oladi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali Surxondaryo o‘zini iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish, madaniy merosni asrab-avaylash va turizmni barqaror rivojlantirishga ko‘maklashuvchi jozibali manzil sifatida ko‘rsatishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Surxondaryo, turizm salohiyati, madaniy meros, ekoturizm, infratuzilmani rivojlantirish, jamoatchilik ishtiroki, barqaror turizm, O‘zbekiston.

WAYS TO INCREASE THE TOURISM AUTHORITY OF SURKHANDARYA REGION

ABSTRACT.

This paper explores strategies to enhance the tourism potential of the Surkhandarya region, situated in Uzbekistan. The region, boasting a rich cultural heritage and diverse natural landscapes, holds significant untapped opportunities for tourism development. Drawing upon a review of existing literature and empirical evidence, this study identifies key factors influencing tourism in Surkhandarya and

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

proposes a multifaceted approach to leverage its unique attractions. Strategies encompass infrastructure improvement, promotion of cultural heritage sites, development of ecotourism initiatives, community involvement, and collaboration with stakeholders. By implementing these strategies, Surkhandarya can position itself as a compelling destination, fostering economic growth, preserving cultural heritage, and promoting sustainable tourism development.

Keywords: Surkhandarya, tourism potential, cultural heritage, ecotourism, infrastructure development, community involvement, sustainable tourism, Uzbekistan.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ АГЕНТСТВА СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ АННОТАЦИЯ.

В данной статье исследуются стратегии по повышению туристического потенциала Сурхандарьинской области, расположенной в Узбекистане. Регион, обладающий богатым культурным наследием и разнообразными природными ландшафтами, имеет значительные неиспользованные возможности для развития туризма. Опираясь на обзор существующей литературы и эмпирических данных, это исследование определяет ключевые факторы, влияющие на туризм в Сурхандарьинской области, и предлагает многогранный подход к использованию ее уникальных достопримечательностей. Стратегии включают улучшение инфраструктуры, популяризацию объектов культурного наследия, развитие инициатив в области экотуризма, вовлечение местного населения и сотрудничество с заинтересованными сторонами. Реализуя эти стратегии, Сурхандарьинская область может позиционировать себя как привлекательное направление, способствующее экономическому росту, сохранению культурного наследия и содействию устойчивому развитию туризма.

Ключевые слова: Сурхандарьинская область, туристический потенциал, культурное наследие, экотуризм, развитие инфраструктуры, вовлечение общественности, устойчивый туризм, Узбекистан.

KIRISH

Barchaga ma'lumki Surxondaryo viloyati O'zbekistonning janubida joylashgan bo'lib, o'zining boy madaniy merosi va ajoyib manzaralari bilan mashhur. Viloyatda

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

qadimiy qal'alar va yodgorliklardan tortib go'zal daryolar va tog'largacha bo'lgan turli diqqatga sazovor joylar mavjud. Shuningdek, u turli tillar, urf-odatlar va an'analarga ega bo'lgan jonli va rang-barang madaniyatga ega. Viloyat sayyohlar uchun ideal joy, chunki u boshqa hech bir joyda uchramaydigan noyob tajribani taqdim etadi. Shunga qaramay, mintaqa turizm salohiyatini rivojlantirish borasida hali ko'p qilinishi kerak bo'lgan ishlar mavjud. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini oshirish yo'llari o'rganiladi, bunda asosiy e'tibor infratuzilmani yaxshilash, marketing va targ'ibot hamda viloyatga kirish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan.

Surxon vohasini sayyohlar uchun yanada jozibador qilish uchun infratuzilmani yaxshilash muhim ahamiyatga ega. Bunga yo'llar, temir yo'l aloqalari va turar joy imkoniyatlarini, bir so'z bilan aytganda kommunikatsiyani yaxshilash kiradi. Bundan tashqari, muzeylar, galereyalar va bog'lar kabi turistik diqqatga sazovor joylarga sarmoya kiritishdan foyda ko'rishi mumkin.

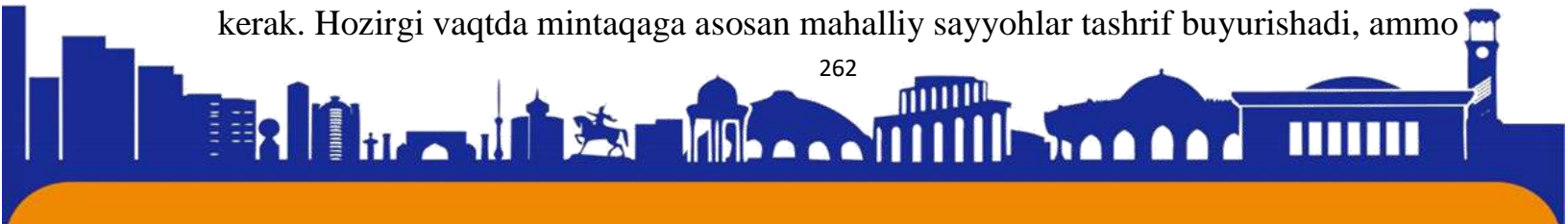
Sayyohlarni jalb qilishda hududni marketing va targ'ib qilish ham muhim ahamiyatga ega. Bu hudud haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lgan keng qamrovli veb-saytni ishlab chiqish va broshyuralar, plakatlar va videolar kabi reklama materiallarini yaratishni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, mintaqa ijtimoiy tarmoqlarda ishtirok etishning ko'payishidan foyda ko'rishi mumkin, chunki bu mintaqa va uning diqqatga sazovor joylari haqida xabardorlikni oshirishga yordam beradi.

Nihoyat, sayyohlik salohiyatini oshirish uchun vohaga kirishni kengaytirish zarur. Bu avtobuslar va poezdlar kabi yaxshi transport imkoniyatlarini taqdim etish, shuningdek, aeroportlar va boshqa transport markazlariga kirishni yaxshilashni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, mintaqa turizm infratuzilmasiga, masalan, mehmonxonalar, restoranlar va boshqa ob'ektlarga sarmoya kiritishdan foyda ko'rishi mumkin.

Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini oshirishning bir qancha yo'llari bor. Infratuzilmani takomillashtirish, marketing va reklama qilish, hududga kirish imkoniyatlarini oshirish orqali mintaqani sayyohlar uchun jozibador qilish va shu orqali uning turizm salohiyatini oshirish mumkin.

Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini oshirish uchun bir qator strategiyalarni amalga oshirish kerak.

Birinchidan, mintaqa kengroq tashrif buyuruvchilar uchun bozorga chiqarilishi kerak. Hozirgi vaqtda mintaqaga asosan mahalliy sayyohlar tashrif buyurishadi, ammo

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

u ko'proq xalqaro mehmonlarni jalb qilish imkoniyatiga ega. Hududni targ'ib qilishda uning noyob madaniy merosi, tabiiy go'zalligi va tarixiy obidalariga e'tibor qaratish lozim. Bundan tashqari, mintaqani xalqaro turizm veb-saytlari, ijtimoiy media va boshqa raqamli marketing kanallari orqali targ'ib qilish kerak.

Ikkinchidan, mintaqa turizmni qo'llab-quvvatlash uchun infratuzilma va xizmatlarni rivojlantirishi va kengaytirishi kerak. Bu muzeylar, yodgorliklar va boshqa madaniy ob'ektlar kabi turistik diqqatga sazovor joylarni rivojlantirish, shuningdek, mehmonxonalar va boshqa turar joylarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, mintaqaga tashrif buyuruvchilarning mintaqaga sayohat qilishlarini osonlashtirish uchun avtobuslar va poezdlar kabi transport imkoniyatlarini ishlab chiqish kerak.

Uchinchidan, mintaqa turli xildagi tashrif buyuruvchilarni jalb qilish uchun bir qator tadbirlarni rivojlantirishi kerak. Bunga trekking, ot minish, qushlarni tomosha qilish va boshqa ochiq havoda sayr qilish, ekoturizm kabi tadbirlar kiradi. Bundan tashqari, mintaqa mahalliy madaniyatga qiziquvchilarni jalb qilish uchun an'anaviy festivallar va tomoshalar kabi madaniy tadbirlarni rivojlantirishi kerak.

Va nihoyat, mintaqa tashrif buyuruvchilarning mintaqada ijobiy tajribaga ega bo'lishini ta'minlash uchun strategiyalarni ishlab chiqishi kerak. Bu sayyohlikning kompleks strategiyasini ishlab chiqish, shuningdek, tashrif buyuruvchilarga mintaq va uning diqqatga sazovor joylari haqida ma'lumot berishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, mintaq tashrif buyuruvchilarga restoranlar, do'konlar va boshqa qulayliklar kabi sifatli xizmatlardan foydalanishni ta'minlashi kerak.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali mintaq o'zining sayyohlik salohiyatini oshirishi va ko'proq tashrif buyuruvchilarni jalb qilishi mumkin. Bu nafaqat mahalliy iqtisodiyotga, balki hududning boy madaniy merosi va go'zal tabiatini asrab-avaylashga ham xizmat qiladi.

So'rov ma'lumotlarini tahlil qilish uchun tavsiflovchi statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, respondentlarning aksariyati (85,2%) Surxondaryo viloyatida turizm sohasiga ijobiy munosabatda. Respondentlarning aksariyati (84,4%) ham mintaqada turizm infratuzilmasini rivojlantirish tarafdori bo'lgan. Bundan tashqari, respondentlarning aksariyati (83,2%) turizm mintaqada ko'proq ish o'rinlarini yaratishi mumkinligiga ishongan.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Bundan tashqari, respondentlarning asosiy qismi (91,4%) Surxondaryo viloyatiga tashrif buyurishga qiziqish bildirgan. yana respondentlarning aksariyati (86,3%) do'stlari va oila a'zolariga mintaqani tavsiya etishga tayyor. Bundan tashqari, respondentlarning aksariyati (87,2%) sayyohlarni ko'proq jalb qilish uchun mintaqani targ'ib qilish kerak, degan fikrda.

Umuman olganda, so'rov natijalari Surxondaryo viloyatida turizmni rivojlantirish uchun yuqori salohiyat mavjudligini ko'rsatdi.

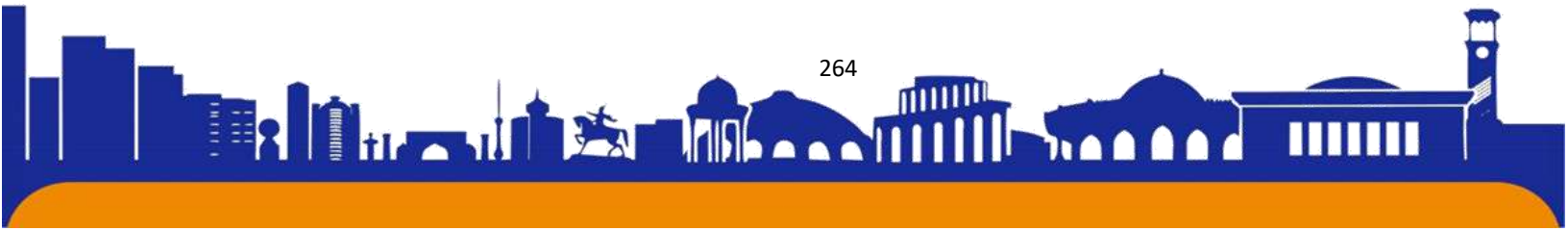
Mintaqa o'z infratuzilmasini, xususan, transport, turar joy va boshqa xizmatlarni rivojlantirishga e'tibor qaratish kerak. Mintaqa o'zining madaniy va tabiiy diqqatga sazovor joylarini rivojlantirish va targ'ib qilish, shuningdek, sayyohlik mahsulotlari va xizmatlari sifatini oshirishga ham e'tibor qaratishi zarur.

Tadqiqot shuningdek, mintaqani potentsial sayyohlarga targ'ib qilish uchun keng qamrovli va integratsiyalashgan marketing strategiyasini ishlab chiqish muhimligini ko'rsatdi. Ushbu strategiya an'anaviy va raqamli marketing usullarini o'z ichiga olishi kerak. Shuningdek, u asosiy manfaatdor tomonlar, masalan, turoperatorlar, aviakompaniyalar va sayohat bilan bog'liq boshqa korxonalar bilan munosabatlarni rivojlantirishga e'tibor qaratishi kerak.

Ushbu tadqiqot natijalari Surxondaryo viloyatida turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligidan dalolat beradi. Shunga qaramay, mintaqa salohiyatini maksimal darajada oshirish uchun hal qilinishi kerak bo'lgan ayrim yo'nalishlar mavjud.

Birinchidan, hudud infratuzilmasini yaxshilash zarur. Bunga yo'llar, aeroportlar va boshqa transport vositalarini rivojlantirish kiradi. Bu sayyohlarning mintaqaga oson va tez sayohat qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, yaxshi turar joy va boshqa sayyohlarga yo'naltirilgan ob'ektlarni rivojlantirish mintaqaning mashhur sayyohlik maskaniga aylanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, mintaqani yaxshiroq targ'ib qilish kerak. Bu raqamli va an'anaviy marketing usullaridan foydalanish orqali amalga oshirilishi mumkin. Ijtimoiy media platformalaridan foydalanish orqali mintaqani potentsial sayyohlarga targ'ib qilish mumkin. Bundan tashqari, mintaq va uning diqqatga sazovor joylari haqida xabardorlikni oshirish uchun televideniye va radio reklama kabi an'anaviy marketing usullaridan foydalanish mumkin.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Uchinchidan, mintaqa sayyohlarga noyob va esda qolarli tajriba taqdim etishga e'tibor qaratishi kerak. Buni turli xildagi turistlar manfaatlariga mos keladigan maxsus tadbirlar va paketlarni taklif qilish orqali amalga oshirish mumkin. Bundan tashqari, mintaqaga xos bo'lgan sifatli xizmatlar va mahsulotlarni taqdim etishga e'tibor qaratishi kerak.

Nihoyat, mintaqa turistlarning xavfsizligini yaxshilashga e'tibor qaratishi kerak. Buni mahalliy politsiya va xavfsizlik kuchlarini yaxshiroq tayyorlash va resurslar bilan ta'minlash orqali amalga oshirish mumkin. Bundan tashqari, mintaqada har qanday tibbiy favqulodda vaziyatlarda sayyohlarga yanada yaxshi tibbiy muassasalar va xizmatlar ko'rsatishga e'tibor qaratish lozim.

Umuman olganda, Surxondaryo viloyatining turizmni rivojlantirish salohiyati katta. Biroq, ushbu salohiyatni maksimal darajada oshirish uchun mintaqa infratuzilmasini yaxshilash, mintaqani targ'ib qilish, noyob tajribalarni taqdim etish, sayyohlar xavfsizligini yaxshilashga e'tibor qaratishi kerak.

Viloyatning hozirgi turizm infratuzilmasi, hududning madaniy merosini rivojlantirishning ahamiyati va hududning turizm takliflarini yaxshilash uchun zamonaviy texnologiyalarga sarmoya kiritish imkoniyatlarini tahlil qilish orqali hududning turizm salohiyatini oshirishning turli yo'llari borligi ko'rsatildi. Bundan tashqari, yagona turizm strategiyasini yaratish va mintaqaning tabiiy go'zalligi va madaniy diqqatga sazovor joylaridan foydalanish muhimligi keltirildi. Ushbu bayon etilgan strategiyalarni amalga oshirish orqali Surxondaryo viloyati butun dunyodan kelgan sayyohlar uchun mashhur manzilga aylanishi mumkin. Oxir oqibat, mintaqada turizmni rivojlantirish salohiyati iqtisodiy o'sishga va mahalliy aholining turmush darajasini yaxshilashga olib kelishi mumkin.

O‘ZBEKISTON IQTISODIY-IJTIMOIIY GEOGRAFIYASI KURSIDA METODLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Sobirov Javoxir Xayrulla o‘g‘li

Urganch davlat universiteti 4-bosqich talabasi

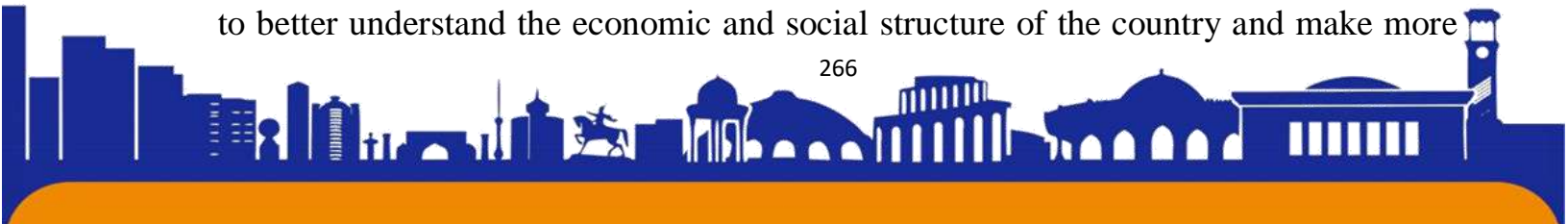
Annotatsiya: Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy geografiasini tahlil qilishda qo‘llaniladigan usullarning ahamiyatini ta’kidlashdir. Tadqiqotda geografik axborot tizimlari, statistik tahlil, xaritalash usullari va boshqa metodologiyalardan foydalanish ko‘rib chiqiladi. Bu usullarni to‘g‘ri qo‘llash mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy tuzilmasini yaxshiroq tushunishga va kelajakda yanada samarali siyosiy qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy geografiasini chuqur o‘rganishga hissa qo‘shishdan iborat.

Kalit so‘zlar: iqtisodiy-ijtimoiy geografiya, metodik tamoil, innovatsiya, muzyorar metodi, geografik axborot tizimlari, statistik tahlil, xaritalash usullari.

Аннотация: Целью данного исследования является подчеркнуть важность методов, используемых при анализе экономической и социальной географии Узбекистана. В исследовании будет рассмотрено использование географических информационных систем, статистического анализа, методов картографии и других методологий. Правильное использование этих методов поможет лучше понять экономическую и социальную структуру страны и принимать более эффективные политические решения в будущем. Целью данного исследования является содействие углубленному изучению экономики и социальной географии Узбекистана.

Ключевые слова: экономическая и социальная география, методический принцип, инновация, метод ледокола, геоинформационные системы, статистический анализ, методы картографирования.

Abstract: The purpose of this study is to emphasize the importance of the methods used in the analysis of the economic and social geography of Uzbekistan. The research will consider the use of geographic information systems, statistical analysis, mapping methods and other methodologies. The correct use of these methods will help to better understand the economic and social structure of the country and make more

effective political decisions in the future. This study aims to contribute to the in-depth study of the economy and social geography of Uzbekistan.

Key words: economic and social geography, methodical principle, innovation, ice-breaker method, geographic information systems, statistical analysis, mapping methods.

Yangilangan ta'lim tizimini joriy etishda har bir o'kituvchining o'z faniga va barkamol avlod ta'lim-tarbiyasiga oid yangiliklarni muntazam o'rgana borib, ularni o'z mehnat faoliyatida izchil ko'llay bilish mahoratiga ega bo'lishi bugungi kunning muhim talabidir.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati, turlari va nazariy asoslari. Lug'aviy jihatdan "innovatsiya" tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda ("innovation") "yangilik kiritish" degan ma'noni anglatadi. "Innovatsiya" tushunchasi mazmunan aniq holatni ifodalaydi.

"O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi"da ko'rsatilishicha, innovatsiya quyidagicha mazmun va tushunchalarga ega: "Innovatsiya (ingl. "innovations" – kiritilgan yangilik, ixtiro) 1) texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar; 2) ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo'llanishi" [11]

A.I.Prigojinning fikriga ko'ra, innovatsiya maqsadga muvofiq ravishda muayyan ijtimoiy birlik-tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga nisbatan munosabatga yangicha yondashish, bu munosabatni bir qadar turg'un elementlar bilan boytib borish tushunilishi lozim. Bu o'rinda anglanadiki, muallifning qarashlari bevosita ijtimoiy munosabatlar, ularga nisbatan innovatsion yondashish mohiyatini ifodalaydi. Shundan kelib chiqqan holda har bir shaxs fuqaro, mutaxassis, rahbar, xodim, qolaversa, turli ijtimoiy munosabatlar jarayonining ishtirokchisi sifatida o'ziga xos innovator faoliyatni tashkil etadi.

Amerikalik psixolog E.Rodjers o'z tadqiqotlarida innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik jihatlari, ijtimoiy munosabatlarga yangilik kiritish, bu jarayonda ishtirok etuvchi shaxslarning toifalari, ularning yangilikka bo'lgan munosabatlari, yangilikni qabul qilish, mohiyatini anglashga

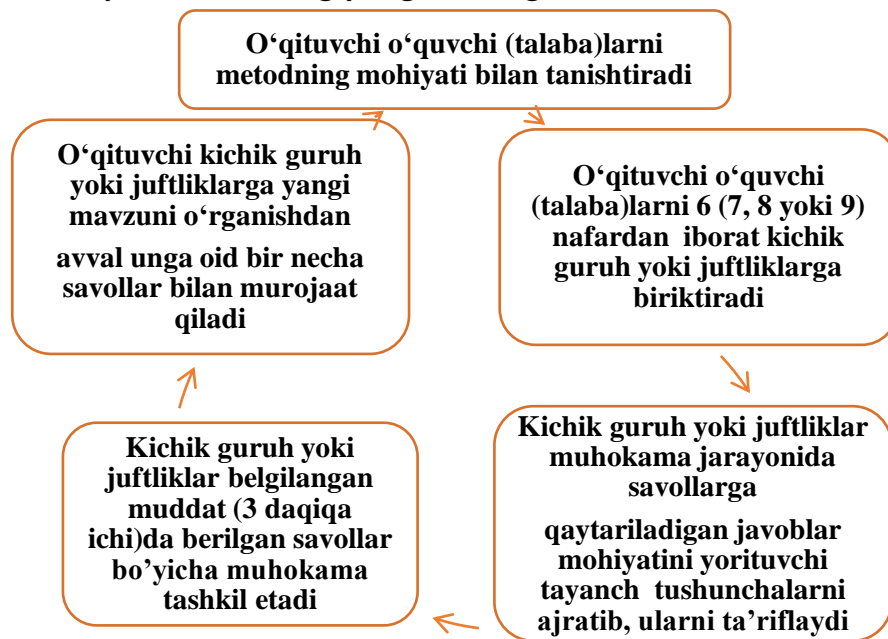
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

bo‘lgan tayyorlik darajasi hamda muayyan shaxslar toifalari o‘rtasidagi innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning tasnifi masalalarini o‘rgangan.[13]

Har bir pedagogik texnologiyalar o‘quvchilarni ilm olishiga xizmat qiladi. Quyida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ba‘zilari bilan tanishib chiqamiz.

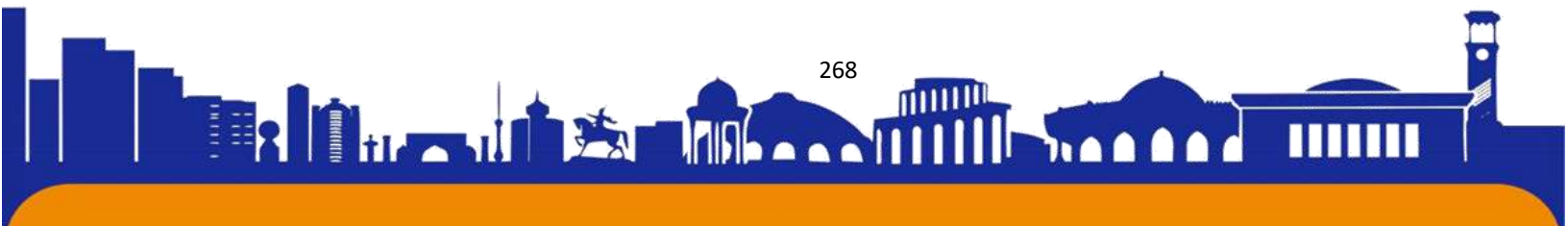
“Muzyorar metodi”-Metod o‘quvchilarni faollashtiruvchi, ma’lum faoliyatga jalb qiluvchi mashq bo‘lib, ularning o‘zaro tanishishlari va jamoada ishchanlik muhitini yaratish maqsadida qo‘llanadi. Uning asosiy vazifasi o‘quvchilarni o‘zaro muloqotga chorlashdir.

Ko‘pchilik notanish muhit (yangi jamoa, sinf, maktab, kurs)da o‘zini noqulay sezadi va shu sababli jamoa bilan qo‘shilib ketolmaydi. Chunki ular hali jamoa, unda qaror topgan muhitdan xabardor emas. Bu esa ularning jamoa a‘zolari bilan yaqindan munosabatda bo‘lishlari, muloqotni tashkil etishlari yo‘lidagi eng jiddiy to‘siq sanaladi. Bordi-yu, jamoaga yaqinda kelgan shaxs uning loaqal bir nafar a‘zosi bilan tanish bo‘lsa, bunday holatda uning yangi muhitga moslashishi oson kechadi.

1.3-rasm. “Muzyorar” metodini ta’lim jarayonini qo‘llash tartibi.

Shu bois o‘qituvchi (yoki boshlovchi) yangi sharoitda o‘quvchilarga o‘zlarida ishonch hissini yuzaga keltiradigan do‘stona muhitni, butun diqqatni jalb etadigan yoki ijodiy kayfiyatni ifodalay oladigan vaziyatni yaratib berishi kerak. “Muzyorar” metodi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ana shu maqsadda qo‘llaniladi. Metod o‘qituvchi va o‘quvchi (talaba)lar o‘rtasidagi “muz”ni eritish, “devor”ni yo‘qotishga xizmat qiladi.

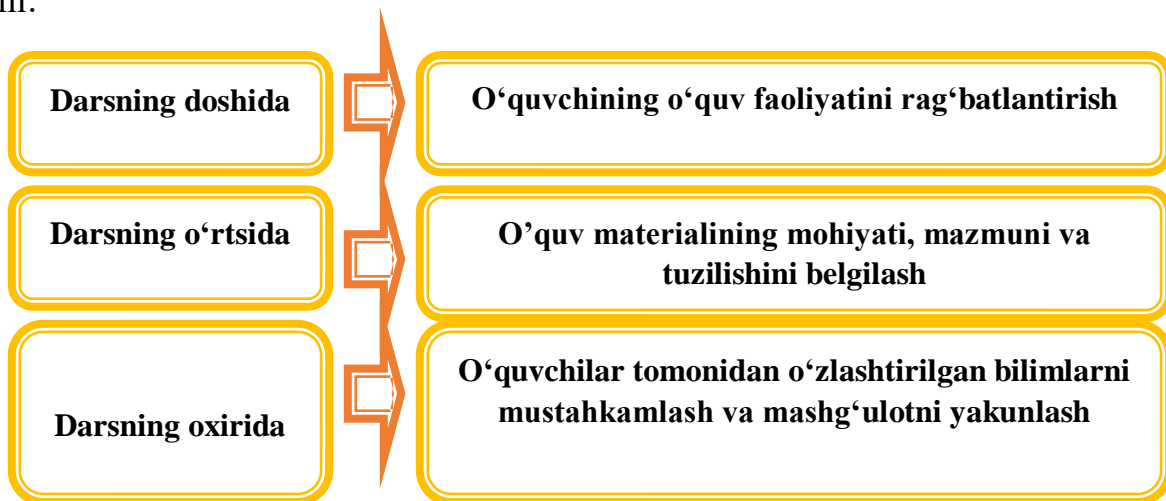
Izoh: O‘quvchilar ta‘riflarni yozma holda ifodalashlari lozim.

Izoh: Kichik guruhlar topshiriqni bajarish jarayonida mavzu yuzasidan material, dalil, fikrlarini tasdiqlovchi ko‘rgazmali-didaktik vosita, imkoni bo‘lsa, videofilm, maqola, ihtibos va boshqalarni tayyorlaydi.

“Skarabey” texnologiyasi. “Skarabey” (“Qo‘ng‘iz”) texnologiyasi o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash qobiliyatini, xotirani, shuningdek, muayyan muammoni hal qilishda o‘z fikrini ochiq, erkin ifodalash malakasini rivojlanishiga xizmat qiladi. O‘quvchi texnologiyani qo‘llash jarayonida bilimlarining sifati, darajasini xolis baholash, o‘rganilayotgan mavzu haqidagi tasavvuri ko‘lamini aniqlash imkoniyatini qo‘lga kiritadi. Texnologiya, shuningdek, turli g‘oyalarni ochiq, erkin, mantiqan ifodalash, ular o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashda ham samarali sanaladi.

Uning yordamida o‘quvchilarda quyidagi sifatlarni shakllantirish, rivojlantirishga erishish mumkin: mustaqil ishlash; muloqatga erkin kirisha olish; xushfe‘llik, o‘zgalar fikrini hurmat qilish; faollik; faoliyatga ijodiy yondashish; faoliyatining samarali bo‘lishiga qiziqish; o‘z-o‘zini baholash.

Undan darsning muayyan bosqichlarida turli maqsadlarda foydalanish mumkin. Ya’ni:

1.5-rasm. “Skarabey” texnologiyasi darsning muayyan bosqichlarida foydalanish.

Texnologiya o‘quvchi tomonidan oson qabul qilinadi. Zero, u shaxsga xos fikrlash, bilish xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan.

O'qituvchi o'quvchilarni texnologiyani qo'llash tartibi bilan tanishtirib, ularni guruhlariga ajratadi

Guruhlariga tarqatmali materiallar va ular asosida topshiriqlar beriladi

Topshiriqni bajarish uchun vaqt hajmi (10-15 daqiqa) belgilanadi

A'zolar guruh tarkibida individual ravishda tarqatmali materialda ko'rsatilgan vazifani bajaradi (bajarilgan ishning o'ng burchagiga guruhning raqami, chap burchagiga esa o'ziga tegishli bo'lgan biror belgini qo'yadi)

Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, tarqatmali materiallar boshqa guruhlar bilan "Charxpalak aylanmasi" yo'nalishida almashtiriladi

Har bir guruh tomonidan yangi material mazmuni o'rganiladi va o'zgartiriladi

Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, tarqatmali materiallar yana bir bor boshqa guruhlar bilan "Charxpalak aylanmasi" yo'nalishida almashtiriladi (guruhlar o'rtasida materiallarning o'zaro almashtirish ularning soniga ko'ra

Guruhlar (ularning har bir a'zosi) o'z yechimlarini bitta qutiga yig'adi

Materiallar so'ngi bor almashtirilgandan keyin har bir guruh (har bir o'quvchi) o'zi bajargan yechimni (guruh raqami va o'ziga tegishli belgi

Har bir guruh va uning a'zolari o'zlarining yechimlarini boshqa guruhlarining ishlari bilan taqqoslab, tahlil qiladi

O'qituvchi jamoa yordamida to'g'ri javoblarni aniqlaydi

1.6-rasm. "Charxpalak" texnologiyasini amalda osonlashtirish tartibi.

Tahlil asosida har bir guruh va o'quvchilarning faoliyati baholanadi (bir vaqtning o'zida o'qituvchilar ham o'zini-o'zi baholaydi)

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

“Charxpalak” texnologiyasi. Texnologiya o‘quvchilarda o‘rganilgan mavzularni yodga olish, ular yuzasidan mantiqiy fikrlash, savollarga mustaqil, to‘g‘ri javob berish, o‘z-o‘zini baholash malakalarini shakllantirish, o‘qituvchi tomonidan qisqa vaqtda o‘quvchilarning bilimlarini baholash imkoniyatini yaratadi. Uning maqsadi o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, o‘z fikrlarini mustaqil, erkin bayon qilish, o‘z-o‘zini baholash, individual, juftlik, guruh va jamoada ishlash, boshqalar fikrini hurmat qilish, mavjud fikrlar orasidan muhimini tanlab olish ko‘nikma, malakalarini rivojlantirishdan iborat. Texnologiyadan barcha turdagi o‘quv mashg‘ulotlarida, mashg‘ulotning boshi yoki oxirida, muayyan bo‘lim (bob) yakunida, o‘tilgan mavzuni takrorlash chog‘ida foydalanish mumkin. Shu bilan birga texnologiya o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, o‘rganilgan mavzularning o‘quvchilar tomonidan qay darajada o‘zlashtirilganligini aniqlash va baholashda ham samarali sanaladi.[3,12]

O‘qituvchi o‘quvchilarni metodni qo‘llash tartibi bilan tanishtiradi

271

O‘rganiladigan mavzu yoki mavzular yuzasidan ma‘lum masala tanlanadi

O‘quvchilarga tanlangan masalaning mohiyati tushuntiriladi

1.7-rasm. “Yumaloqlangan qor” metodini amalga oshirish tartibi.

“Yumaloqlangan qor” metodi. Metod mavzuni muayyan qismlarga bo‘lgan holda o‘zlashtirish imkonini beradi, o‘quvchilarda guruh va juftlikda ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Uni qo‘llashda o‘quvchilar juftlik, guruh yoki jamoa bo‘lib ishlari mumkin.

Mashg‘ulotlarda metodni qo‘llash yuqoridagi tartibda amalga oshiriladi:

“Yumaloqlangan qor” metodidan muayyan bo‘lim yoki boblar o‘zlashtirilgan nazariy va amaliy bilimlarni mustahkamlash maqsadida foydalanish samaralidir.

O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” talablaridan biri ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, dars o‘tishning yangi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

zamonaviy metodikasini yaratish, talabning ma'lum bir faoliyatga bo'lgan qiziqishini orttirish, muloqot madaniyatini rivojlantirish, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirishning yangi usullarini ishlab chiqish hisoblanadi. Jumladan quyidagilar: Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi o'quvchilarni kasbga yo'naltirishni nazarda tutadi. [1,12]

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obyektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi. Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Kommunikasiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o‘zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blis-so‘rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o‘qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o‘quv mashg‘uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko‘rinishidagi o‘quv mashg‘ulotlarini rejalashtirish, qo‘yilgan maqsadga erishishda o‘qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat sinf mashg‘ulotlari, balki sinfdan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o‘quv mashg‘ulotida ham butun kurs davomida ham o‘qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi. “O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi” fanini o‘qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Pover point” dasturidan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo‘yicha o‘quvchilar bilimini baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmog‘idagi rasmiy iqtisodiy ko‘rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so‘z va iboralar asosida nazoratlar o‘tkaziladi.[4,8]

Ilmiy ishimizning keyingi qismlarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan kurs mavzulari misolida ko‘rib chiqishga harakat qilamiz.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da ta’kidlanganidek, “Inson, uning har tomonlama uyg‘un kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ro‘yobga chiqarishning sharoitlarini va ta’sirchan mexanizmlarini yaratish, eskirgan tafakkur va ijtimoiy xulq atvorning andozalarini o‘zgartirish Respublikada amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohatlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir. Xalqning boy intellektual merosi, umumbashariy qadriyatlar asosida, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O‘zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir”.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1.Безруков А. Певоварова Г Занимательная география Москва «АСТ – ПРЕСС», 2001 г

2. Даринский А.В. Методика преподавание географии- Просвещение, Москва- 1975 г.
3. Крылов О.В. Интересный урок географии Москва, Просвещение, 1988 г
4. Maksimov N.A. Tabiiy geografiyadan metodik qo'llanma –Toshkent, O'qituvchi- 1991 y.
5. Матрусова И.С Методика обучения географии в средней школе Москва Просвещение 1985г
6. Мусаев П, Курбонниёзов Р Ўқувчиларда географиядан билим кўникма малакаларини аниқлашнинг шакл ва усллари. Тошкент.- 1993
7. Мусаев П, Мусаев Ж Ўзбекистоннинг икисодий ва ижтимоий географияси «Шарк». Тошкент.- 2014.
8. Мўминов О. Замонавий география дарсларига қўйиладиган талаблар Тошкент-“Ўқитувчи”- 1987.
- 9 Курбонниёзов Р. География ўқитиш методикаси. Урганч- 2001.
10. Курбонниёзов Р. Ўзбекитон географияси қизиқарли машқ ва масалалар Тошкент- «Ўқитувчи» -1997 й.
11. Farberman V. A., Musina R.G., Jumaboeva F.A. “Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari”. – Toshkent- 2002
12. Ishmuhamedov R va boshq. Ta'limda innovastion texnologiyalar. Toshkent- 2010.
13. Ishmuhamedov R. va boshq. Tarbiyada innovastion texnologiyalar. T.: 2008

“YASHIL IQTISODIYOT”NI RIVOJLANTIRUVCHI OMILLAR

Abdiyeva Muhayyo Muxtarovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti o‘qituvchisi

muxayyoabdiyeva@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada BMTning «Barqaror rivojlanish» konsepsiyasining mazmun-mohiyati, O‘zbekistonda tarkibiy o‘zgartirishlarni chuqurlashtirish, milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish hisobiga uning raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha iqtisodiyotda energiya va resurslar sarfini kamaytirish, ishlab chiqarishga energiya tejaydigan texnologiyalarni keng joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish maqsad va vazifalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: barqaror rivojlanish, “yashil” iqtisodiyot, “yashil” o‘sish, eko-innovatsiya, yangi rivojlanish modeli.

ФАКТОРЫ СОДЕЙСТВИЯ «ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ»

Аннотация: Сущность концепции «Устойчивого развития» ООН, углубление структурных изменений в Узбекистане, повышение его конкурентоспособности за счет модернизации и диверсификации ведущих отраслей национальной экономики, энергетики и ресурсов для сокращения потребления, использования широкого Освещены спектр энергосберегающих технологий для производства, цели и задачи внедрения, расширения использования возобновляемых источников энергии.

Ключевые слова: устойчивое развитие, «зеленая» экономика, «зеленый» рост, экоиновации, новая модель развития.

"GREEN ECONOMY" PROMOTING FACTORS

Abstract: The essence of the concept of "Sustainable development" of the UN, deepening structural changes in Uzbekistan, increasing its competitiveness due to the modernization and diversification of the leading sectors of the national economy, energy and resources to reduce consumption, use a wide range of energy-saving

technologies for production the goals and tasks of implementation, expanding the use of renewable energy sources are highlighted.

Key words: sustainable development, "green" economy, "green" growth, eco-innovation, new development model.

KIRISH

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan ilgari surilayotgan «Barqaror rivojlanish» konsepsiyasi dunyo mamlakatlarining asosiy maqsadiga aylangan. XXI asrda barcha davlatlarning yuqori iqtisodiy oʻsishga erishish maqsadi barqaror rivojlanish maqsadi bilan almashdi. Bu, oʻz navbatida, jahon iqtisodiyotning barcha yoʻnalishlari: qishloq xoʻjaligi, sanoat, transport, moliya, energetika, qurulish sohalari barchasi “yashil” tus olishi muhimligini anglatadi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida soʻzlagan nutqida “2017-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasining” mazmun-mohiyati Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan toʻla hamohang ekanini taʼkidlab oʻtdi [1]. “Harakatlar strategiyasi”da moʻljallangan tarkibiy oʻzgartirishlarni chuqurlashtirish, milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish hisobiga uning raqobatbardoshligini oshirish boʻyicha iqtisodiyotda energiya va resurslar sarfini kamaytirish, ishlab chiqarishga energiya tejaydigan texnologiyalarni keng joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish maqsad va vazifalar belgilangan [2].

Oʻzbekiston Respublikasi 2015 yildan keyingi davrda BMT tomonidan 2030 yilga cha muljallangan 17 ta maqsad va 169 ta vazifalardan iborat barqaror taraqqiyot dasturini qoʻllab-quvvatlab, barqaror rivojlanishni uchta sohalari (iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy) boʻyicha kompleks ishlarni olib borishini maʼlum qildi [3].

Barqaror taraqqiyot 2030 dasturi yangi 17 ta Barqaror taraqqiyot maqsadlari (BTM) dan, yoki Global maqsadlardan iborat boʻlib, keyingi 15 yillik davrdagi umumjahon siyosati va sarmoyalar yoʻnalishlarini belgilab beruvchi dasturdir.

2017-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalishi boʻyicha Xarakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni izchil amalga oshirish, shuningdek, Parij bitimi (Parij, 2015 yil 12 dekabr) majburiyatlarini bajarilishini

ta'minlash, iqtisodiyotning bazaviy tarmoklari energiya samaradorligini oshirish, iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, "yashil" iqtisodiyotni ko'llab-kuvvatlashning moliyaviy va nomoliyaviy mexanizmlarini ishlab chiqish maqsadida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi tasdiqlandi [4].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

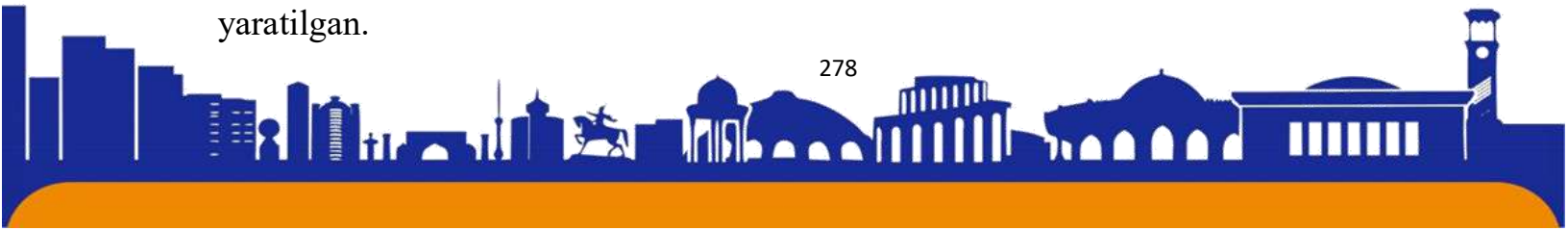
Barqaror taraqqiyot deganda doimiy miqdoriy o'sish kabi tom ma'nodagi barqarorlik emas, balki ekologik va ijtimoiy xususiyatlar inobatga olingan holda "nizosiz" rivojlanish nazarda tutiladi. "Barqaror" ma'nosini beruvchi "Sustainable" so'zini "doimiy" emas, balki "mustahkam" yoki "bardavom" deb tushunish lozim.

Oxirgi vaqtda xorijda inklyuziv barqaror o'sish konsepsiyasi (inclusive sustainable growth) ancha mashhur bo'ldi. Uning asosiy qoidalari, shu jumladan iqtisodiyot o'sishi sur'atlari va keng doiradagi ijtimoiy muammolar hal etilishi o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjudligi, shu jumladan jamiyatda yaratilgan daromadlarni adolatli taqsimlash, bunda aholining nochor qatlamlariga alohida e'tibor qaratish to'g'risidagi xulosa dastlab XX asr 80-yillarida olimlar tomonidan ishlab chiqildi[5].

"Yashil" iqtisodiyot energiya va resursni tejashga, atmosferaga uglerod chiqarishni kamaytirishga, sof energiyadan foydalanuvchi transportga, energiyaning muqobil manbalariga, organik qishloq xo'jaligiga, ekodevelopmentga (atrof-muhitga kam ta'sir ko'rsatgan holda qurilishga), ilg'or logistikaga asoslanadi. Bu o'z navbatida iqtisodiyotga tabiatga ziyon yetkazmay rivojlanish va aholining ekologik farovonligini saqlash imkonini beradi, tabiiy kapitalni saqlash va oshirish hisobiga ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, zaharli moddalar va uglerod chiqarilishini kamaytiradi, bioxilmaxillikni kengaytiradi, shuningdek aholi daromadlari va bandligini oshiradi. Ham birlamchi, ham ikkilamchi resurslardan ehtiyotkor va oqilona foydalanish "yashil iqtisodiyot"ga xos, bunda an'anaviy iste'molga o'rgangan jamiyat mas'uliyat bilan iste'mol qiluvchi jamiyatga aylanadi. "Yashil iqtisodiyot" modeli inson faoliyati va tabiat hamkorligini normallashtiradi[6].

Tahlil va natijalar

Atrofdagi tabiiy muhitni monitoring qilish tizimini modernizatsiyalashga ustuvor ahamiyat berilmoqda, bu mavjud muammolarni kompleks hal qilish imkonini beradi. Qattiq maishiy chiqindilarni davlat-xususiy sheriklik asosida utilizatsiya qilish va qayta ishlash texnologiyalarini joriy etgan holda ularni kompleks boshqarish klasterlari yaratilgan.

Bu ko'p jihatdan quyidagilar bilan bog'liq. O'zbekistonning o'ziga xos iqlim va geografik xususiyatlari, uning noyob ekotizimlari va atrof muhit, energiya ishlatishga kamaytirishga, iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarda energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan innovatsion siyosat ustuvorliklari;

energiya samaradorligini oshirish va energiyaning qayta tiklanuvchi manbalarini rivojlantirish, energiya tejovchi va kam uglerod sarflaydigan sanoatni rivojlantirish, ekosohani tiklashning muhim loyihalarini amalga oshirish, ekologik toza mahsulot ishlab chiqarishni oshirish bo'yicha milliy siyosat ishlab chiqish va joriy etish.

Ko'pchilik mamlakatlardagi hozirgi "jigar rang" iqtisodiyotning modeli mukammal emas va jamiyat farovonligi umumiy darajasini oshirishda ijobiy natijalarga qaramay, bo'lajak avlodlar uchun ancha salbiy oqibatlar keltirib chiqaradi.

Hozirgi vaqtda samarali, resurs tejovchi va ekologik havfsiz iqtisodiyotni rivojlantirish jahon va milliy iqtisodiyotlarning ajralmas qismiga aylanmoqda, bu milliy qonun hujjatlariga yangi ishlab chiqarish va tabiatni muhofaza qilish standartlari joriy etilishini rag'batlantiradi, "yashil iqtisodiyot" asosida barqaror taraqqiyotga o'tishga va sifat jihatidan yangi raqobatbardosh muhitni shakllantirishga ko'maklashadi.

"Yashil iqtisodiyot" – bu ertangi kun iqtisodiyoti va aynan u XXI asr iqtisodiy taraqqiyotining harakatga keltiruvchi kuchi bo'lishi kerak. Yashil iqtisodiyot nazariyasi quyidagi uchta aksiomaga asoslanadi:

- cheklangan makonda ta'sir sohasini uzluksiz kengaytirib bo'lmaydi;
- resurslar cheklangan sharoitda uzluksiz oshib borayotgan ehtiyojni qondirishni talab qilish mumkin emas;
- Yer yuzasida hamma narsa bir-biri bilan bog'liq.

Iqtisodiy o'sishning an'anaviy modelidan "yashil iqtisodiyot"ga o'tish – bu umumjahon trendi bo'lib, u nafaqat alohida milliy iqtisodiyotlarning, balki umuman butun jahon iqtisodiyotining barqarorligini belgilab beradi, "yashil iqtisodiyot"ni ilgari surish esa taraqqiyotning asosiy yo'lidir. 2009 yil iyunda 34 ta mamlakat Yashil iqtisodiyot deklaratsiyasini imzoladi va "ham inqirozdan chiqish uchun ko'rilyotgan chora-tadbirlar doirasida, ham uning doirasidan tashqarida yashil o'sish strategiyalarini joriy etish uchun sa'y-harakatlarni mustahkamlashini, "yashil" va "o'sish" tushunchalari bir-biriga chambarchas bog'liqligini tan olishini" ma'lum qildi.

"Yashil" o'sish iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirishni anglatadi, bunda tabiiy aktivlar saqlanadi va resurslar va ekotizim xizmatlari uzluksiz taqdim

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

etiladi. Bizning farovonligimiz ularga bog‘liq. Buning uchun yashil o‘shish barqaror taraqqiyotni ta‘minlaydigan va yangi iqtisodiy imkoniyatlar paydo bo‘lishiga olib keladigan investitsiyalar va innovatsiyalarni rag‘batlantirishi hamda ulardan keng foydalanishi kerak.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (Atrof-muxit bo‘yicha dastur – United Nations Environmental Programm – UNEP-YuNEP; Osiyo va Tinch okeani uchun iqtisodiy va ijtimoiy komissiya – ESKATO va hokazolar), Global “yashil” o‘shish instituti (Global Green Growth Institute – GGGI) kabi xalqaro tashkilotlar va ko‘plab boshqa tashkilotlar “Yashil” o‘shish strategiyasini targ‘ib qilishda faol rol o‘ynaydi.

Boshqacha aytganda, xalqaro hamjamiyat “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish yo‘llarini izlashga majbur. Bunday iqtisodiyot resurs tejovchi va ekologik zararsiz ishlab chiqarish tayangan holda insonlar farovonligini oshiradi va atrof muhit uchun havf-xatarni kamaytiradi.

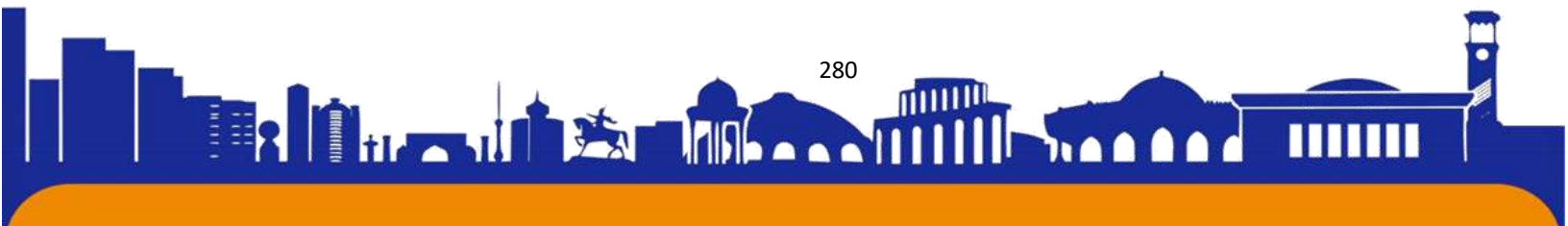
Biroq “yashil iqtisodiyot” samaradorligini baholashda ishtirok etuvchi tashkilotlar va idoralar xilma-xilligi bir qator tarmoqlar va ustuvorliklarni o‘z ichiga oluvchi “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasini ham, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) tomonidan ishlab chiqilgan “Yashil iqtisodiyot”ga o‘tish strategiyasi ham keng talqin qilinishiga olib keladi.

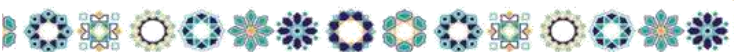
YuNEP (UNEP) “yashil iqtisodiyot”ni shunday iqtisodiyot deb ta‘riflaydiki, unda u uzoq muddatli istiqbolda insonlar farovonligini yaxshilaydi, ijtimoiy tengsizlikni kamaytiradi va bo‘lg‘usi avlodlar uchun ekologik havflar hamda taqchillikni jiddiy ravishda kamaytiradi.

“Yashil iqtisodiyot” atrof muhitni, bioxilmaxillikni va ekotizim xizmatlarni saqlash, “yashil” ish o‘rinlari tashkil etish imkoniyatini va qashshoqlik muammosi hal etilishini ta‘minlovchi barqaror taraqqiyot masalalarini qamrab oladi.

Yuqoridagi to‘siqlarni bartaraf etish uchun atrof-muhit siyosatini amalga oshirish vositalarini to‘g‘ri ishlab chiqish muhimdir. Soliq va emissiya ruxsatnomalarini sotish kabi bozor vositalarining aniq ustunligi uzoq vaqtlardan buyon yuqori dinamik samaradorlikka ega ekologik siyosat vositasi sifatida o‘zining yetakchi rolini egallab keladi. Ularning afzalliklari shundaki, ular xarajatlarni kamaytirishga doimiy rag‘batlantiradi.

XULOSA

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Barqaror rivojlanish konsepsiyasini amalga oshirish sharoitida O‘zbekistonning innovatsion, ekologik mo‘ljal olgan rivojlanish modelining shakllari va mexanizmlarini rivojlantirish quyidagilarga asoslanishini talab qiladi: tabiatning alohida elementlarini muhofaza qilishdan umuman ekologik tizimlarni muhofaza qilishga o‘tish; inson yashaydigan muhitning optimal parametrlarini kafolatlash; iqtisodiyot sohalarini “yashil iqtisodiyot” tamoyillari bo‘yicha rivojlantirish mexanizmlari bilan o‘zaro aloqalarni uyg‘unlashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқи <http://www.pressservice.uz/uz/lists/view/1063>

2. Rustamovich, S. Z. Specific Aspects of Implications of Foreign Investments on the Integration of the National Economy into the Global Economy. International Journal of Research, 6 (3), 2019. 451-458.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси.//Халқ сўзи. 2020 йил 25 январь. № 19 (7521). 1-2 бетлар.

4. Узбекистан поддерживает цели устойчивого развития ООН до 2030 года. <http://www.trend.az/casia/uzbekistan/2438516.html>

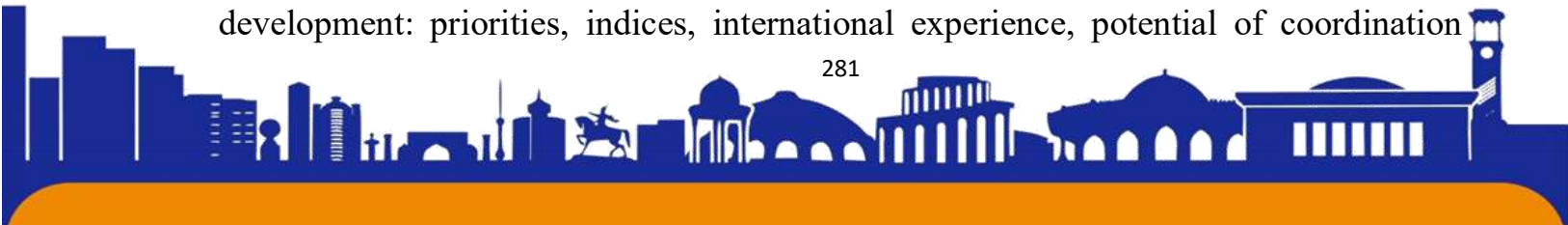
5. 2019-2030 йиллар даврида Ўзбекистон Республикасининг “яшил” иктисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 4 октябрдаги ПҚ-4477-сон қарори.//Lex.Uz.

6. Перелет Р. А. Направления стратегии “зеленого роста”. //http://rospromeco.com/expertное-mnenie/28- analytic/expertное-mnenie/94-mnenie-7

7. Глобальный зеленый новый курс. Доклад, ЮНЕП, 2009 www.unep.org/greeneconomy/portals/30/docs/GGNDpolicy-brief_Russian.pdf

8. Lyaskovskaya E.A. [Working forces quality problems at realizing modern development concepts]. Vestnik Bashkirskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta [Vestnik Bashkir State Agrarian University], 2017, no. 4 (44), pp. 137-145. (in Russ.)

9. Pakhomova N.V., Rikhter K.K., Malyshev G.B. Inclusive sustainable development: priorities, indices, international experience, potential of coordination

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

with reindustrialization model. Problemy sovremennoy ekonomiki [Problems of modern economics], 2014, no. 3(51), pp. 15-24. (in Russ.)

10. Navstrechu zelenoy ekonomike. Puti k ustoychivomu razvitiyu i iskoreneniyu bednosti obobshchayushchiy doklad dlya predstaviteley vlastnykh struktur [Towards a Green Economy. Ways to Sustainable Development and Poverty Alleviation Is a General Report for Representatives of Power Structures]. Available at: http://old.ecocongress.info/5_congr/docs/doklad.pdf (accessed: 30.11. 2017).

INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA TANA A'ZOLARI NOMLARI QATNASHGAN IBORALARNING O'ZARO TAHLILI

Sharipova Sarvinoz

SamDCHTI ingliz tili o'qituvchisi

Ziyadullayeva Sitora

SamDCHTI 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tilidagi frazeologik birliklarning o'ziga xos jihatlari haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek, ingliz va o'zbek tilidagi iboralarda inson tana a'zolarining qatnashishi va ularning ma'nolari o'zaro tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Frazeologiya, frazeologizm, ibora, obrazli ifoda, iboralar qatlami, frazeologik birlik, frazeologik qo'shilma, frazeologik butunlik, frazeologik chatishma.

ВЗАИМНЫЙ АНАЛИЗ ФРАЗОВ С НАЗВАНИЯМИ ЧАСТЕЙ ТЕЛА В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация: В данной статье представлена информация об уникальных аспектах фразеологизмов английского и узбекского языков. Также было проанализировано участие частей тела человека и их значения в английских и узбекских выражениях.

Ключевые слова: Фразеология, фразеологизм, словосочетание, образное выражение, фразеологический пласт, фразеологизм, фразеологический состав, фразеологическое целое, фразеологическое сочетание.

MUTUAL ANALYSIS OF PHRASES INVOLVING THE NAMES OF BODY PARTS IN ENGLISH AND UZBEKI

Abstract: This article provides information about the unique aspects of phraseological units in English and Uzbek. Also, the participation of human body parts and their meanings in English and Uzbek expressions were analyzed.

Key words: Phraseology, phraseologism, phrase, figurative expression, layer of phrases, phraseological unit, phraseological compound, phraseological whole, phraseological combination.

Ma'nosi bir so'zga teng bo'lgan so'zlar birikmasi yoki gaplarga, ikki va undan ortiq so'zlardan iborat bo'lgan, yaxlit ma'no anglatuvchi turg'un til birligiga frazeologizm yoki ibora deyiladi.

Iboralar ma'nodoshlari bo'lgan so'zlarga qaraganda kuchli darajada ma'no ifodalaydi va ularning obrazlilikini yorqinroq aks ettiradi. Frazeologizmlar kundalik hayotda bo'lib o'tadigan turli xil voqea-hodisalarga guvoh bo'lish, insonlarning turli-tuman bo'lgan harakat-holatlariga baho berish, ko'p yillik tajribalarni umumlashtirish asosida xalq tomonidan yaratilgan aniq, ravshan bo'lgan xulosalarning o'ziga xos obrazli ifodalari hisoblanadi.

Frazeologik birlik - tuzilishiga ko'ra so'z birikmasiga, gapga teng, semantik jihatdan bir butun, umumlashgan ma'no anglatadigan, nutq jarayonida yaratilmay, nutqqa tayyor xolda kiritiladigan lug'aviy birlik. Turg'un birikmalarning obrazli, ko'chma ma'noga ega turi. Masalan, "tomdan tarasha tushganday", "oyog'ini qo'liga olmoq", "sichqonning ini ming tanga" va boshqalar. Frazeologik birliklarning odatda uch xil turi ko'rsatiladi:

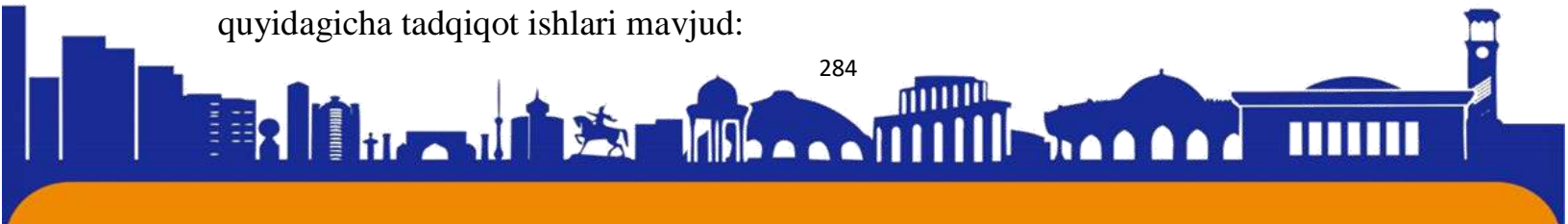
1) Frazeologik qo'shilma. Tarkibidagi so'zlarning leksik ma'nosi saqlanadigan, biri ikkinchisining bog'li ma'nosini reallashtiruvchi nutqiy matn vazifasini o'taydigan sintagma. Masalan, "qo'l ko'tarmoq", "ishtaxasi ochilmoq" kabi;

2) Frazeologik butunlik. Ma'nosi tarkibidagi so'zlarning ma'nolari asosida izohlash mumkin bo'lgan frazeologik birliklar. Masalan, "misi chiqdi", "xamir uchidan patir" kabilar;

3) Frazeologik chatishma. Ma'nosi tarkibidagi so'zlarning ma'nosidan kelib chiqmaydigan, hatto unga zid ma'no ifodalaydigan frazeologik birliklar. Masalan, "oyog'ini qo'liga olmoq" (juda tez yurmoq, yugurmoq) kabi[1].

Frazeologiya iboralar haqidagi bo'limdir va bu tushunchani 1928-yilda E.D.Polivanov quyidagicha qo'llagan: "Men morfologiyaga nisbatan sintaksis qanday aloqada bo'lsa, leksikaga nisbatan xuddi shunday munosabatga kirishuvchi maxsus fanni "frazeologiya" degan termini qo'llashni lozim topdim"[2].

Ushbu sohaning rivojlanishida V.Vinogradov, A.Yefimov, A.Shaxmatov, Sh.Raxmatullayev, N.Shanskiy, Y.Pinxasov, M.Husanov, I.Qo'chqortoyev, B.Yo'ldoshev singari olimlar xizmat qildilar. Ular orasidan Sh.Raxmatullayev o'zbek frazeologiyasini ilmiy asosda tadqiq qilgan. Olimning ushbu sohaga bag'ishlangan quyidagicha tadqiqot ishlari mavjud:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

“O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati” (T.1978), “O‘zbek tilining qisqacha frazeologik lug‘ati” (T.1964), “O‘zbek frazeologiyasining ba‘zi masalalari” (T.1966), “Основные грамматические особенности образных глагольных фразеологических единиц современного узбекского языка” (M.1952), “Hozirgi zamon o‘zbek tili” (T.1957) va h.z.

Har bir xalqning o‘ziga xos iboralar bazasi bo‘lib, iboralar qatlami o‘sha xalqning urf-odatlarini, turmushini, xarakterlarini, dunyoqarashlarini, o‘zida aks ettiradi. Ularning asosiy mazmunini yoritishda va bo‘yoqdorligini oshirishda turli xil narsalarni, inson ta’na a’zolarini, hayvon nomlarini obyekt sifatida olib, ularni ko‘chma ma’noda ifodalash tariqasida aytilmoqchi bo‘lgan ma’noni yanada ta’sirli chiqishiga ko‘maklashadi. Masalan, inson tana a’zolari ishtirok etgan iboralar hozirga qadar N.F.Aliferenko, A.M.Chepasov, L.P.Gashayeva, V.A.Lebedinskaya, Y.R.Ratushnaya singari olimlar tomonidan tadqiq qilingan.

Inson ta’na a’zolarining qo‘llanilishini o‘zbek va ingliz tili uchun xosligi haqida M.I.Gadoyeva va F.I.Karimovalar o‘zlarining fikrlarini quyidagicha izohlashgan: “Frazeologizmlar tarkibida inson tana a’zolarining qo‘llanilishi ham ingliz tili, ham o‘zbek tili uchun xosdir. Masalan, inson ta’na a’zosi hisoblanmish “bosh” so‘zini misol tariqasida olsak, ingliz tilidagi “head in the clouds” iborasi o‘zbek tilidagi “boshi ko‘kka yetmoq” iborasiga teng bo‘lib, “cheksiz quvonch, shodlik” ma’nolarini ifodalaydi”[3].

O‘zbek va ingliz tillarining ikkisida ham inson tana a’zolari qatnashgan frazeologizmlar mavjud bo‘lib, ular ma’no jihatidan bir-biriga muvofiq keladi.

Masalan:

“Beat one’s brains out” iborasida “brain - miya” so‘zi qatnashgan bo‘lib, u o‘zbek tilida “miyasini qotirmoq” deb tarjima qilinadi. Uning mazmuniga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, “diqqat bilan o‘ylamoq” degan ma’noni anglatadi. Masalan, I’ve been beating my brains out all week trying to finish this essay. Ushbu misolda butun hafta davomida inshoni tugatishga qattiq kirishganini “beat one’s brains out” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

“To vote with one’s feet”. Ushbu iborada “feet - oyoq” so‘zi ishtirok etgan va u o‘zbek tilida “oyoqqa turmoq” degan tarjimaga ega hisoblanadi. Uning ma’nosi esa “o‘z fikrining amalga oshishini qaysarlik bilan talab qilmoq” hisoblanadi. Masalan, It

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

seems thousands of people are already voting with their feet, and leaving the country in the hope of a better life.

Ushbu misolda minglab odamlarning yaxshi hayot umida mamlakatni tark etishga kirishganlarini “to vote with one’s feet” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

“To plug one’s mouth” iborasida “mouth - og‘iz” so‘zi qatnashgan bo‘lib, u o‘zbek tilida “og‘ziga talqon solmoq” degan iboraga tengdir. Uning mazmuni esa “mutlaqo gapirmaslik, suhbatda mutlaqo qatnashmaslik” hisoblanadi. Masalan, The teachers told us to plug our mouths shut during the entire presentation, or you can’t tell peter anything.

Ushbu misolda esa o‘quvchilarning butun taqdimot davomida gapirmasdan turishliklari kerakligini “to plug one’s mouth” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

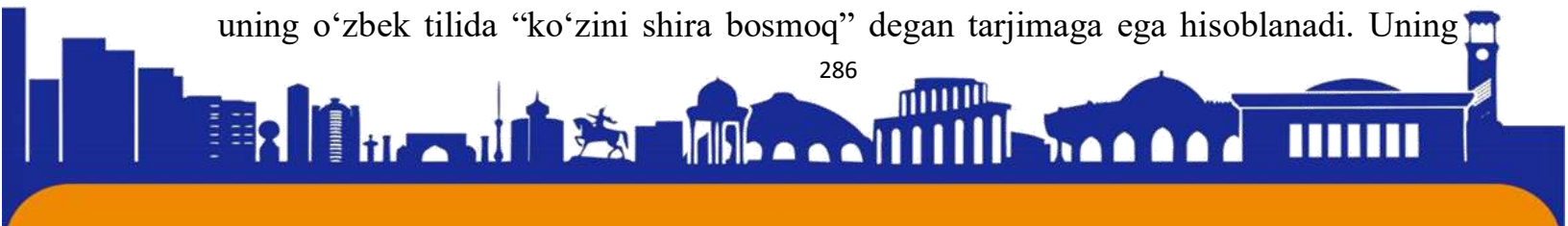
“Bite one’s tongue”. Ushbu iborada “tongue - til” so‘zi ishtirok etgan va uning o‘zbek tilida “tilini tishlamoq” degan tarjimaga ega hisoblanadi. Uning ma‘nosi esa “o‘zini gapirmaslikka majbur qilmoq, nojoiz gap gapirib qo‘yishdan saqlanish” hisoblanadi. Masalan, I had to bite my tongue and accept his explanation. Ushbu misolda gapirmasdan uning tushuntirishini qabul qilishi kerakligini “bite one’s tongue” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

“One’s head is buzzing”. Bu iborada “head - bosh” so‘zi qatnashgan bo‘lib, u o‘zbek tilida “boshi shishmoq” degan iboraga tengdir. Uning mazmuni esa “o‘ylayverib gangimoq” hisoblanadi. Masalan, I had so many questions – my head was buzzing. Ushbu misolda savollari ko‘pligidan boshi gangib qolgani “one’s head is buzzing” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

“Stick one’s nose in”. Ushbu iborada “nose - burun” so‘zi ishtirok etgan va uning o‘zbek tilida “burun suqmoq” degan tarjimaga ega hisoblanadi. Uning ma‘nosi esa “aralashmoq” hisoblanadi. Masalan, I was doing just fine before he came and his nose in. Ushbu misolda u kelishidan oldin ishlari yaxshi ketayotganini u kelgach ishlariga aralashib ketgani “stick one’s nose in” iborasi orqali ifoda etilmoqda.

“Be up to (one) neck in (something)”. Bu iborada “neck - bo‘yin” so‘zi qatnashgan bo‘lib, u o‘zbek tilida “bo‘yniga tushmoq” degan iboraga tengdir. Uning mazmuni esa “yuklamoq” hisoblanadi. Masalan, She’s up to her neck in work. Ushbu misolda ish unga yuklatilganligi “be up to one’s neck in” iborasi orqali ifoda etilgan.

“Get stars in one’s eyes”. Ushbu iborada “eye - ko‘z” so‘zi ishtirok etgan va uning o‘zbek tilida “ko‘zini shira bosmoq” degan tarjimaga ega hisoblanadi. Uning

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ma'nosi esa "takabburlanmoq, tanib tanimaganga olmoq" hisoblanadi. Masalan, I know she got starts in her eyes when she started up her business. Ushbu misolda u biznesini boshlagan vaqtlaridagi uning takabburlanganligini bilishi haqida aytib o'tgani "get stars in one's eyes" iborasi orqali ifoda etilmoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, iboralar muayyan tushunchani ko'chma ma'noda ifodalab, frazeologik birliklarda bo'yoqdorlik, mazmunning yanada go'zallashishi, obrazlilik kabi xususiyatlar bo'rttirishiga o'z xissasini qo'shadi. Asosan, insonlar o'z nutqlarida ko'p ishlatiladigan elementlardan biri bu inson tana a'zolari qatnashgan frazeologizmlar bo'lib, ularni o'z nutqimizda to'g'ri qo'llay bilishimiz nutqimizning yanada jozibador bo'lishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A. Hojiyev. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati.
https://.sg.docworkspace.com/d/sIPzXpc_4AcLmiLEG
2. Azimovna, R. F. (2024). Youth Entrepreneurship and its Development Measures. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 3(1), 340-343.
3. Alavutdinova, N., & Ergasheva, L. (2024). COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF TEACHING THE UZBEK LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE. Science and innovation, 3(B1), 29-34.
4. Israilova, S. (2023). THE PRAGMATIC OCCURRENCE AND MENTAL PROPERTIES OF COLOR COMPONENT UNITS IN CONTEXT. Interpretation and researches, 1(5).
5. Umarxo'jaev M.E. Olmon tili leksikologiyasi va frazeologiyasi. – Andijon:ADTPI, 2010.-150b.
6. Gadoyeva M.I. Mehmonova Yulduz. Ingliz va o'zbek tillarida noaniqlik ma'nosining sifatlar orqali ifodalanishi.
https://sg.docworkspace.com/d/sIDLXpc_4AYb1iLEG
7. Omanbaevna, O. M. (2020). MYTHS AND MODERN UZBEK STORIES (some commentary on the story of Nazar Eshankul's" The tune of a flute" myth-story). ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 8(12), 49-53.
8. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

9. Sharipova, S. (2023). THE ROLE OF COACHING TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING AND ABILITIES OF ADULTS IN LANGUAGE LEARNING PROCESS. *Solution of social problems in management and economy*, 2(13), 5-12.

10. Sharipova, S., & Xalimova, F. (2024). ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING A LANGUAGE IN THE CLASSROOM AND THEIR SOLUTIONS. *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit*, 133-135. <https://doi.org/10.2024/41yemx68>

**ESHQOBIL SHUKUR “BOBO SO‘Z IZIDAN” ASARIDA KELITIRILGAN
SO‘ZLARNING MAHMUD
QOSHG‘ARIY VA NAVOIY ASARLARIDA UCHRASHI.**

Hamidov Abdumalik

Termiz davlat pedagogika instituti filologiya fakulteti dekani

Rajabova Sabohat

Termiz davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Eshqobil Shukur “Bobo so‘z izidan” asarida keltirilgan so‘zlarning Mahmud Qoshg‘ariy va Navoiy asarlarida uchrashini va hozirda o'sha so'zlardan qay tarzda foydalanilishi tahlil qilinadi. O'zbek tilida so'zlarning asarlarda va kundalik so'z boyligimizda ishlatilishi ham anchayin muhim hisoblanadi. Shu sababli yozuvchining ushbu asarini keng o'rgansa arziydi. Bu bilan nutqimizda ulardan to'g'ri foydalana olish imkoniyatimiz oshadi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, "Muhokamat ul lug'atayn", Mahmud Qoshg'ariy, "Devonu lug'otit turk", ibora, maqol, so'zlar.

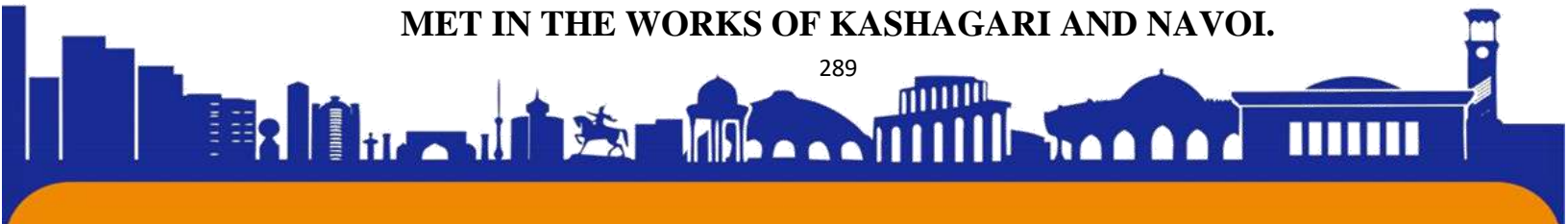
**МАХМУД О СЛОВАХ, ЦИТИРОВАННЫХ В ПРОИЗВЕДЕНИИ «БОБО
СОЗ ИЗИДАН» ЭШКАБИЛЯ ШУКУРА
ВСТРЕТИЛИСЬ В РАБОТАХ КАШАГАРИ И НАВОИ.**

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется встреча слов, упомянутых в произведении Эшкабиля Шукура «Баба Соз Изидан», в произведениях Махмуда Кашгари и Навои и то, как эти слова используются в настоящее время. Очень важно также использование слов узбекского языка в произведениях и в нашем повседневном словаре. Поэтому стоит изучить это произведение писателя. Это повысит нашу способность правильно использовать их в речи.

Ключевые слова: Алишер Навои, «Мухокамат ул лугатайн», Махмуд Кашгари, «Девону луготит тюрк», фраза, пословица, слова.

**MAHMOUD OF THE WORDS QUOTED IN THE WORK OF "BOBO SOZ
IZIDAN" BY ESHQABIL SHUKUR
MET IN THE WORKS OF KASHAGARI AND NAVOI.**

ABSTRACT

This article analyzes the meeting of the words mentioned in the work of Eshkabil Shukur "Baba Soz Izidan" in the works of Mahmud Kashgari and Navoi and how those words are used now. The use of words in the Uzbek language in works and in our everyday vocabulary is also very important. Therefore, it is worth studying this work of the writer. This will increase our ability to use them correctly in our speech.

Key words: Alisher Navoi, "Muhokamat ul lug'atayn", Mahmud Kashgari, "Devonu lug'otit turk", phrase, proverb, words.

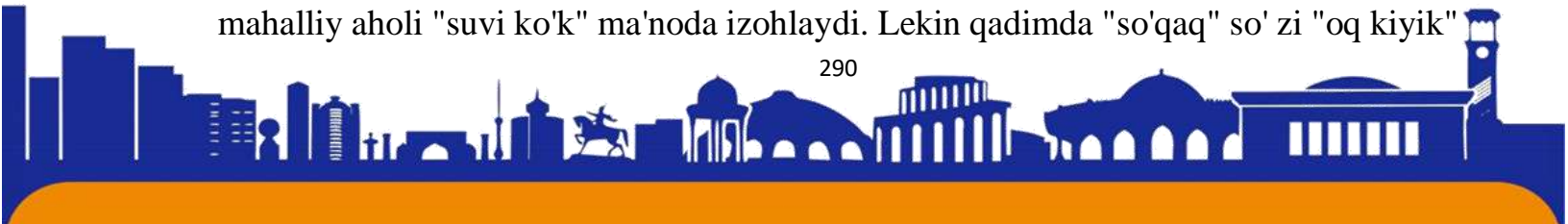
KIRISH.

Eshqobil Shukur "Bobo so'z izidan" asari tamomila lingvistik usulda yozilgan hisoblanadi. Unda dialektal so'zlarni ham, tarixiy so'zlarni ham, chetdan o'zlashgan va yasama so'zlarni ham uchratishimiz mumkin. Yana Eshqobil Shukur o'zining ushbu asarida jami 418 ta so'zni keltirib o'tgan. Bu so'zlarni izohlashda yozuvchi izohli lug'at, etimologik lug'at, Mahmud Qoshg'ariy, Navoiy va boshqa adiblarning asarlaridan foydalangan. Yozuvchi har bir so'zning kelib chiqishini astoydil bilishga uringani ko'rinib turadi. Kitobda har bir so'z sarlavha qilib berilgan va o'sha so'z haqida so'z yuritilgan. So'zlarni o'rganilishida folklorshunoslikka ham e'tibor qaratilgan ya'ni urf-odatlar, o'yinlar, mavsumiy qo'shiqlarning kelib chiqishi ham tushuntirib o'tilgan.

Asosiy qism

Eshqobil Shukur "Bobo so'z izidan" asarida kelgan bir so'z diqqatimni tortdi bu 'beshik kerti' degan so'zdir. 'Beshik kerti' so'zini eshitganman, bu bir udum hisoblanadi. Unga yaqin-yaqindan beri amal qilib kelishadi. Bu udumning ma'nosi shuki, qiz bola chaqaloqlida kimgadir unashtirish degani, ba'zi joylarda bu udum "qulog'ini tishlatdi" deb ham ataladi. Endi qaraydigan bo'lsak, "beshik kerti" so'zidagi "beshik" bu hammamizga tanish, lekin "kerti" nima degani ekan?! Mahmud Qoshg'ariy izohlashiga ko'ra "kertik so'zi" "belgi" degan mazmunda keladi. "Kertik" esa "kesilgan", "o'yiqlik" deb ta'riflangan. Bunday olib qarasaq bu ibora, bu udum "beshigida belgili qildi" degan ma'noni englatar ekan.

Biror joyga qo'yilgan nomlar ham odamni o'ziga tortadi, ma'nosi nima ekan, nega bunaqa nom qo'yilgan ekan degan qiziqish paydo qiladi. Bunday joy nomlaridan biri Toshkent viloyatidagi "So'qoq" deb ataladigan so'lim maskandir. "So'qoq" so'zini mahalliy aholi "suvi ko'k" ma'noda izohlaydi. Lekin qadimda "so'qoq" so'zi "oq kiyik"

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

degan ma'noni bildirgan. Mahmud Qoshg'ariy "soqaqlig' tağ" (kiyikli tog') degan iborni ham keltirib o'tgan.

Tilimizda ishlatiladigan bir so'z bor bu "kuyov" so'zidir. Bu so'z ham Mahmud Qoshg'ariyning asarlarida kelgan. "Kuyov" so'zi Mahmud Qoshg'ariyning asarida "kuzagu" shaklida kelgan. "Kuyov" so'zining ma'nosi "chiroyli" degani deb aytib o'tilgan. Chunki "kuyov" so'zida ko'rk va navqironlik bordir.

Zo'r karvon yo'lida yetim bo'tadek,
Intizor ko'zlarda halqa-halqa yosh.
Eng kichik zarradan Yupitergacha
O'zing murabbiysan, xabar ber, quyosh.

Ushbu misra G'afur G'ulomning "sog'inish" she'ridan keltirilgan. "Sog'inish" bu so'z ham uzoq tarixdan beri ishlatilib kelinadi. Mahmud Qoshg'ariy ham uning mazmunini shunday sharhlagan: Bu mazmun juda qiziq va ajoyib! Bunda "Men uni sog'indim" deyayotgan odamning kechinmalaridan ko'ra sog'inilgan odamning siyosi oldinda turadi. Darhaqiqat, bu so'z hozir ham birov uchun kuyinish, birov uchun qayg'urish va intilish mazmunini anglatadi.

Yana bir so'zga e'tibor qaratadigan bo'lsak, bu so'z "dangal" idir. Rostan ham bittagina so'z ko'p kechinmalarni ifoda eta oladi. Biz hozirda "dangal" so'zini lo'nda, bir so'zli, mard ma'nolarida tushunamiz. Xo'sh, "dangal" so'zi qanday paydo bo'lgan? Uning dunyoga kelishiga asos nima? Qadimda bu so'zning asl ma'nosi shunday bo'lgan: arpa va bug'doylar o'rilgach, ularning dastma-dasta qilib bog'langan bog'i "dangal" deyilgan. Bu Mahmud Qoshg'ariyning izohidir. Qarangki, odam ham o'zini eplay olmay har tarafga hasday sochilib yotsa, bir butun holga kelolmasa, u hech qachon dangal bo'lolmaydi. "Dangal odam" iborasi asosan odamning qat'iyatini va mustahkam sifatlarini ifodalash uchun qo'llaniladi.

Nutqimizda qo'llab kelayotgan "tirik" so'zi haqida ham to'xtalib o'tmoqchiman. Tirik" nimasi bilan tirik? Biz har kuni ko'p va takroriy ishlatadiganimiz "tirik" so'zi har doim tirik va tetik. Bu so'zdan harakat va mehnat nafasi kelib turadi. Mahmud Qoshg'ariy izohlashiga ko'ra "tir" so'zi asli "yasha" degan ma'noni anglatadi. Demak, "tirik" so'zi ham aynan shu "tir" so'zidan kelib chiqqan. O'z-o'zindan ayonki, tirik yashashi bilan tirik.

Ko'p so'zlarni orzu qilganimizda, hissiyotga berilganimizda so'zlaymiz. Shunday so'zlardan biri bu "quloch och" biz orzularimizga erishish uchun unga "quloch

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

och"ishimiz haqida ko'p aytamiz. Aslida bu so'z qanday paydo bo'lganini hozir aytib o'taman. Mahmud Qoshg'ariy "quloch" so'zini "qo'l va och"dan kelib chiqqan deya izohlagan. Yana boshqa olimlar turli tahminlarni ilgari suradilar. Lekin Qoshg'ariy fikri asosli quriladi. Chunki quloch odamning ikki qo'li ikki yonga yoyilganda, qo'li keng ochilganda hosil bo'ldi. "O'zbek tilining etimologik lug'ati" da bu so'zni "qo'l" va "uch" otlarining qo'shilishidan hosil bo'lib, ikki qo'l uchi orasidagi o'lchov ma'nosini ifodalaydi. Bu faraz ham mulohazaga yo'l ochib beradigan faraz.

Yana bir so'zdan biri bu "yozi" so'zidir. Biz faslga nisbatlab bu so'zni ishlatamiz. Navoiyning "Layli va Majnun" dostonida shunday misralar bor.

So'kso'k kibikim chu bo'ldi suda,

Yotqay yozi uzra to'da-to'da.

Mazmuni: bu suyaklar cho'llardagi chirigan saksovullardek to'da-to'da bo'lib yotar edi. Bundan ko'rinadiki Navoiy ham "yozi" so'zini cho'l ma'nosida qo'llayapti.

Eshqobil Shukur "Bobo so'z izidan" kitobida yana bir "qaymoq-quymoq-suymox" nomli sarlavha bilan bu so'zlarni izohlab bergan. Mahmud Qoshg'ariy "Devon" ida "qaymoq" so'zi "quyuqlandi" so'zidan kelib chiqqan deb izohlanadi. Qadimda "yoğ"ning" moy" so'zidan tashqari "qay" shakli ham bo'lgan ekan. Demak, "qaymoq" "yog'landi", "yog'li bo'ldi" ma'nolarini ifoda etadi. Bu o'rinda "quyuqlandi" so'zi ham tub ildizga yaqin keladi. Endi "quymoq" so'ziga keladigan bo'lsak, bu so'zning paydo bo'lishiga "quyish, quymoq" fe'li asos bo'lgan bo'lishi ehtimolga yaqin. Lekin quymoq pishirishda ham suyuq tuxum quyuqlanadi. Xakas tilida ham "suymox" so'zi bor. Ma'lumki, turkiy tillarda "sok", "sharbat" ma'nosida ifodalangan so'zni kam uchratamiz. "Suymox" so'zi shu "sharbat" ma'nosini ifoda etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yozuvchining ushbu kitobini har bir o'zini o'zbekman degan inson olib o'qishi kerak. Chunki unda ozmi-ko'pmi milliyligimiz, so'zlarimizning asrlar osha yashaganligi, qaysi tildan qay holda tilimizda o'rnashganligi, urf-odat, udumlarimiz, tilimizda ishlatib kelinayotgan ibora, maqollar aslida qay ko'rinishda bo'lgan, ularning ma'nolari qanday, nega bu so'z shu shaklga kelganligi aniq izohlar bilan, tushuntirishlar bilan juda yaqqol ta'riflab berilgan. Bu kitobni o'qish oson, anglash osondir. Adabiy tilning shakllanishi, baland maqomi, sheva xazinasidagi so'zlarni iste'molga olib kirishi va esdan chiqqan tub so'zlarning qayta qo'llanishida adiblarning benazir badiiy tafakkuri vosita bo'ladi. Xalq ichidan olingan jonli so'zlar

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ularning ijod xumdonida toblanadi, pishadi, qayralib sayqal topadi. Shu zaylda xalqning tuganmas xazinasiga, muomala-munosabatlarida ma'naviy mulkiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://www.wordunscramble>
2. <https://cyberleninka>
3. <https://www.iberdrola.com>

ESHQOBIL SHUKUR "BOBO SO'Z IZIDAN" ASARIDA SO'ZLARNING LUG'ATLARDAN FOYDALANIB TAHLIL QILINISH TADQIQI.

Hamidov Abdumalik

Termiz davlat pedagogika instituti filologiya fakulteti dekani

Rajabova Sabohat

Termiz davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Eshqobil Shukur "Bobo so'z izidan" asarida so'zlarning lug'atlardan foydalanib tahlil qilinishi haqida yozilgan bo'lib, undagi so'zlar turli tillar va etimologik, izohli lug'atlardan foydalanib izohlangan. Bu bilan, biz uchun tushunarsiz, hozirda tilimizda eskirgan, ishlatilmayotgan va yoki o'z ma'nosini yo'qotib boshqacha tushuniladigan so'zlarning ma'nolarini oson anglab olishimizga aynan shu maqola anchagina yordam beradi.

Kalit so'zlar: izohli lug'at, etimologik lug'at, so'zlar, ma'nolar, til.

ЭШКАБИЛЬ ШУКУР ИЗУЧЕНИЕ АНАЛИЗА СЛОВ С ПРИМЕНЕНИЕМ СЛОВАРЕЙ В РАБОТЕ «БОБО СОЗИЗДАН»

АННОТАЦИЯ

Данная статья написана об анализе слов с помощью словарей в произведении Эшкабила Шукура «Баба соз изиздан», в котором слова объясняются с использованием разных языков и этимологических, толковых словарей. При этом данная статья поможет нам легко разобраться в значениях слов, которые нам непонятны, устарели, не используются в нашем языке или утратили свое значение и понимаются по-другому.

Ключевые слова: толковый словарь, этимологический словарь, слова, значения, язык.

ESHQABIL SHUKUR STUDY OF ANALYSIS OF WORDS USING DICTIONARIES IN THE WORK "BOBO SOZIZYDAN"

ABSTRACT

This article is written about the analysis of words using dictionaries in the work of Eshqabil Shukur "Baba soz izidan", in which the words are explained using different languages and etymological, explanatory dictionaries. With this, this article will help

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

us to easily understand the meanings of words that are incomprehensible to us, are now obsolete, are not used in our language, or have lost their meaning and are understood in a different way.

Key words: explanatory dictionary, etymological dictionary, words, meanings, language.

KIRISH.

Bir kecha-kunduzda nechta soʻz ishlatamiz? Shu soʻzlarimizning har birining asl mazmunini bilamizmi? Agar ishlatayotgan soʻzlarimiz maʼnosini toʻliq anglaganimizda edi, naqadar oʻzimizni, oʻzligimizni anglagan, tilga – elga – bizni ulgʻaytgan shu zaminga sadoqatimiz, mehrimiz yanada ortgan boʻlur edi. Zotan, Soʻzdan uzoqlashgan odam oʻzidan uzoqlashadi. Oʻzidan olislab ketayotgan odamning maʼnaviyati ham, oʻzi ham zavolga moyildir. Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan madaniyat xodimi, taniqli shoir Eshqobil Shukurning "Bobo Soʻz izidan" kitobi bevosita soʻzga, soʻzki, xalqimiz tarixiga tomirdosh boʻlgan, turkiy tillar oilasida xazinasini, jozibasini, rang-u harorati, qoʻyingki, sharafi baland asl oʻzbek soʻzlariga boʻlgan katta muhabbati tufayli, ularni asrab qolishdek ezgu niyat samarasi oʻlaroq maydonga keldi. Hayot ummonida suzib borayotgan Til kemasining har bir yoʻlovchisi shu ulugʻ ulov taqdiriga javobgar. Shu maʼnoda, "Bobo Soʻz izidan" kitobi maʼnaviy hayotimiz uchun bugun eng dolzarb asarlardan bittasi, desak, mubolagʻa emas. Shoirning soʻzlar tarixiga qilgan sayohatida unga yoʻldosh boʻlish hammaga ham nasib etadi degan umiddaman.

Asosiy qism

"Bobo soʻz izidan" asarida kelgan "bulduruq" soʻziga eʼtibor qaratsak, bu soʻzga "Oʻzbek tilining izohli lugʻati" da quyidagicha izoh berilgan:

bulduruq

ot

1. Ayoqli, sovuq kunlari yoki tuman paytlarida nam havo zarralarining muzlashi natijasida hosil boʻladigan mayda qattiq qor; qirov.

Tushdan keyin osmon yuzini sargʻish tuman qoplab, mayda bulduruq yogʻa boshladi.

Mirmuhsin, Chiniqish

Koʻprik ustidagi qayragʻoch novdalarini bulduruq oʻrab, tanasigacha oppoq qilib qoʻygan.

S. Ahmad, Ufq

Ertalabki tuman tarqalib, daraxt shoxlariga yopishgan bulduruq zarralari gavharday yaltiray boshladi.

A. Muxtor, Chinor

2. ko‘chma ma'noda

sohning oqi; oqargan soch.

Bir vaqt yuragimni sevgiga maskan etgan qora sochga qo‘nmish bulduruq.

S. Zunnunova

BULDURUQ so‘zi qatnashgan jumlar:

Bulduruq — bog‘lamoq

Bulduruq zarralari bilan qoplanmoq.

Yo‘lakda bulduruq bog‘lagan oppoq akatsiya tagida kelishgangina bir qiz bilan Akbarali turardi.

A. Muxtor, Chinor

qamishlar bulduruq bog‘lab, oppoq bo‘lib qolgan ekan.

Sh. Xolmirzayev, So‘nmas o‘t

"Nima bo'lganda ham, "bulduruq" ajoyib so'z!", — deb yozadi Eshqobil Shukur.

"Lagan" so'zi hammamizga tanish so'zdir. "Lagan-lagan osh", "lagandagi oshni paqqos tushirdi" shu kabi gaplarni ko'p aytamiz. Ammo, bu so'zning ma'nosi nima ekan deb o'ylantirgan Eshqobil Shukurni. Shundan so'ng u "O'zbek tilining etimologik lug'ati" ga yuzlangan. Lug'atda shunday izohlangan:

LAGAN — quyuyq ovqat solinadigan katta yassi idish.

Anvar o‘rtaga dasturxon yozib, ikki lagan manti chiqarib qo'ydi (Abdulla Qodiriy).

Qadimgi turkiy tilda 'yog‘ochni o‘yib yasalgan idish' ma’nosini anglatgan lag‘un so‘zi mavjud bo‘lib, hozirgi o‘zbek tiliga ma’nosi o‘zgarib yetib kelgan; tovush jihatidan esa dastlab g‘ undoshi g undoshiga almashgan, shundan keyin birinchi bo‘g‘indagi a unlisi ä unlisiga, so‘ngra ikkinchi bo‘g‘indagi u unlisi ham ä unlisiga almashgan: lag‘un > lagun > lägun > lägän.

Eshqobil Shukur yana bir so'z "danak" — bu so'zga ham to'xtalib o'tishni lozim topgan. "Danagidan mag'zi shirin" deb ko'pincha momo-bobolar nabirasiga nisbatan ishlatishadi. Xo'sh, bu so'zning ma'nosi "O'zbek tilining etimologik lug'ati" dan qarab ko'ramiz. DANAK — ot so'z turkumi, tojik tilida donak tovush tarkibiga ega bo‘lib,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

asli don otidan -ak qo‘shimchasi bilan hosil qilingan; o‘zbek tiliga o tovushini a tovushiga almashtirib olingan. Bu ot har ikki tilda "o‘simlik mevasining ichidagi qattik po‘choq va mag‘izdan iborat urug‘i" ma’nosini anglatadi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni ayta olamanki, so‘zlarning kelib chiqishini lug‘atlardan foydalanib, aniq bilib olishimiz mumkin. Bu haqida Eshqobil Shukurning ushbu kitobida anchayin bilimga ega bo‘ldik. So‘zlar ko‘p, hech qursa tilimizda ishlatishga odatlangan maqol, matal, iboradagi so‘zlarning tub ma’nolarini bilib olish zarar qilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Eshqobil Shukur "Bobo so'z izidan" kitobi.
- 2.O'zbek tilining imlo lug'ati.
- 3.O'zbek tilining izohli lug'ati.
- 4.O'zbek tilining etimologik lug'ati.

GLOBAL IQTISODIYOT SHAROITIDA BANK-MOLIYA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Abdurasulov Ravshanbek

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bank xizmatlari uning tadbirkorligini, daromadlilikini ta'minlashga va iqtisodiyotning talablarini qondirishga yo'naltirilgan an'anaviy sohasi ekanligidan kelib chiqqan holda, iqtisodiyotni globallashtirish sharoitida O'zbekiston Respublikasi bank tizimi, shu jumladan moliya-bank xizmatlari doirasida ularni rivojlantirish bilan bog'liq bir qator muammolar aniqlangan va ushbu muammolarga yechim sifatida takliflar ishlab chiqilgan.

PROSPECTS OF DIGITALIZATION OF BANKING AND FINANCIAL SERVICES IN A GLOBAL ECONOMY

Annotation. Based on the fact that banking services are a traditional area focused on ensuring its entrepreneurship, profitability and meeting the demands of the economy, this article identifies a number of problems related to the development of the banking system of the Republic of Uzbekistan, including financial and banking services, and developed proposals as a solution to these problems.

ПЕРСПЕКТИВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ БАНКОВСКИХ И ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Абстрактный. В данной статье рассматривается банковская система Республики Узбекистан, в том числе ее развитие в рамках финансово-банковских услуг, в условиях экономической глобализации, исходя из того, что банковские услуги являются традиционным сектором, направленным на обеспечение предпринимательства, прибыльности и удовлетворения потребностей экономики выявлен ряд проблем и разработаны предложения по решению этих проблем.

Kalit so'zlar. Bank tizimi, bank xizmatlari, raqamli banking, pul, raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot, moliyaviy xizmatlar, kredit.

Keywords. Banking system, banking services, digital banking, money, digitalization, digital economy, financial services, credit.

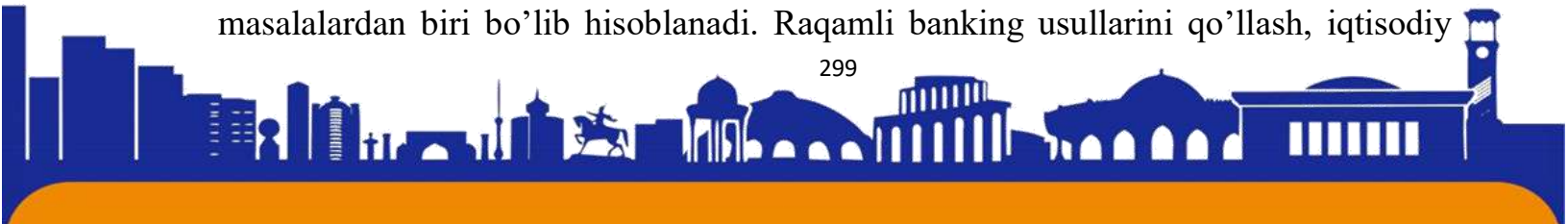
Ключевые слова. Банковская система, банковские услуги, цифровой банкинг, деньги, цифровизация, цифровая экономика, финансовые услуги, кредит.

1.KIRISH.

Iqtisodiyotni globalashtirish sharoitida moliya-bank tizimini tubdan isloh qilish va barqarorligini oshirish, bank tizimiga aholi hamda xorijiy investorlarning ishonchini yanada mustahkamlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng qo'llagan holda, ko'rsatilayotgan bank xizmatlarining turi va xizmatlar bozori ko'lamini kengaytirib borish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 23-martda qabul qilingan «Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarorida "Bank xizmatlari ommabopligining oshirilishini va bank xizmatlari iste'molchilari huquqlarining himoya qilinishini ta'minlash O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining asosiy vazifalaridan biri ekanligi belgilab qo'yildi. Endilikda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tuzilmasida bank xizmatlari iste'molchilarining huquqlari va qonuniy manfaatlari himoyasini ta'minlash, moliyaviy ochiqlikni hamda aholi va tadbirkorlik sub'ektlarining moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish asosiy vazifalari bo'lgan Bank xizmatlari iste'molchilarining huquqlarini himoya qilish xizmati tashkil etildi.

2.Tahlil va natijalar.

Iqtisodiyotning raqamli modernizatsiyasi hozirgi kunda juda ham ommaviy masalalardan biri hisoblanadi. Jahon iqtisodiy munosabatlarining rivojlanishi sharoitida alohida davlatlar iqtisodiyotining integratsiyasi va to'lov tizimlarining rivojlanishi, xususan, naqdsiz to'lov shakllari, banklarning raqamli xizmatlari turlarini rivojlantirish yo'nalishi kuzatilmoqda. Bank tizimiga elektron axborot texnologiyalarining kirib kelishi esa bu yo'nalishdagi serxarajat ishlarni yangicha tashkil etish, takomillashtirishga sharoit yaratdi. Moliyaviy sektorda ro'y berayotgan turli xil muammolar va ularning salbiy oqibatlarini yengib o'tish uchun milliy iqtisodiyotda raqamli iqtisodiyotni keng ko'lamda qo'llashga erishish asosiy masalalardan biri bo'lib hisoblanadi. Raqamli banking usullarini qo'llash, iqtisodiy

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

havfsizlikni ta'minlash va mobil tizimlar rivojlanishiga alohida ahamiyat qaratish moliyaviy bozorlar va banklar rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada asosiy e'tibor qaratadigan masalalar raqamli iqtisodiyot sharoitida kredit tashkilotining havfsizligini ta'minlash hamda raqamli bankingning rivojlanish muammolari hisoblanadi. Kredit tashkilotining iqtisodiy xavfsizligi bankning ichki va tashqi salbiy havflardan himoya qilish uchun qo'llaniladigan tashkiliy, huquqiy, dasturiy-texnik vositalar va usullar jamlanmasi hisoblanadi. Lekin zamonaviy kredit tashkilotining iqtisodiy havfsizligini ta'minlash uchun kerak bo'lgan asosiy faktorlar majmuiga IT-infratuzilmaning himoyasini ta'minlash, ma'lumotlarning butunligi va firibgarliklarga qarshi kurashishni kiritishimiz mumkin.

Raqamli banking - banklarni va ularning barcha faoliyatlarini, dasturlarini va funktsiyalarini to'liq raqamlashtirishni anglatadi. Bu nafaqat bank xizmatlari va mahsulotlarini raqamlashtirishga, balki mijozlar ko'rgan interfeysga, shuningdek, ichki jarayonlarni avtomatlashtirishga ham tegishli. Raqamli banking bank va uning mijozlari muloqotining yangi rivojlanish bosqichi bolib, u moliyaviy xizmatlar sektoridagi innovatsiyalarni hamda bu sohadagi raqamli, information va texnologik strategiyalarni o'z ichiga qamrab oladi. Bu haqda ilk bora Microsoft Money deb nomlangan internet banking texnologiyasi yaratilgan paytda gapirilgan edi. Digital Bank Report doirasida o'tkazilgan ilmiy izlanishlar doirasida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, jahon miqyosidagi 70% moliyaviy muassasalar raqamli bankingni o'zlarining strategik prioritetlaridan biri deb hisoblaganlar. Raqamli banking bo'yicha zamonaviy ishlanmalarni tahlil qilgan holda bu sohadagi eng asosiy yo'nalishlarni ko'rsatishimiz mumkin:

-Pul mablag'larini legallashtirishning (noqonuniy) oldini olishga mo'jallangan jarayonlarni avtomatlashtirish;

-Virtual xodimlar tomonidan amalga oshirilayotgan amallarning havfsizlik qoidalariga rioya qilinishini boshqarish;

- Bankomatlarga o'rnatilgan kompyuterlashgan ko'rish tizimlaridan foydalanish;

- Mijozning ishonchliligi reytingini avtomatik ravishda aniqlash texnologiyasini tadbiiq qilish.

Bank xizmatlari inson raqamli hayotining deyarli barcha sohalarida ham mavjud. Bu sohalariga misol qilib, mobil qurilmalarni, ijtimoiy saytlarni, elektron to'lovlarni va

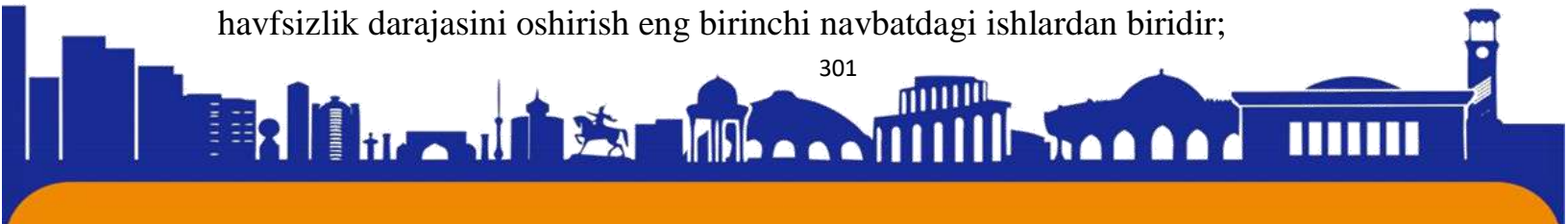
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

pul o'tkazmalarini, internet-narsalarni, pul depozitlarini va boshqalarni kiritishimiz mumkin. Hozirgi davrda bank va mijozning o'zaro muloqoti butunlay yangi – interaktiv tusga kirib, raqamli fikrlash tushunchasi ham paydo bo'ldi. The Millennial Disruption Index ning ma'ruzasida ham bu holat tasdiqlanadi: 68% respondentlar besh yildan so'ng pullar bilan ishlash butunlay boshqacha bo'lishiga ishonadilar; 33% respondentlar besh yil davomida ularga bankka boorish kerak bo'lamydi deb hisoblaydilar; 70% respondentlar esa besh yildan so'ng mahsulot va hizmatlarga bo'lgan to'lov usuli to'liq o'zgaradi deb ishonadilar; Salkam 50% respondentlar, banklarning ishlash prinstipi tubdan o'zgaradi deb hisoblaydilar. Yuqorida aytilganlarni hisobga olgan holda raqamli bankingning quyidagi aniqlanuvini keltirishimiz mumkin. Raqamli banking – dasturiy ta'minotlar to'plami bo'lib, u foydalanuvchilar uchun qulay interfeys ta'minlab beradi va barchaga bank hizmatlari va mahsulotlaridan onlayn rejimida foydalanishga imkon beradi. Banklarning raqamli transformatsiya qilinishi natijasida yangi to'lov usullarining paydo bo'lishi va mijozlarning bank bilan boshqacha muloqot usullari yuzaga kelishi mumkin. Bank biznesidagi bunday yangiliklar kredit tashkilotlarining faoliyatida ham, ularning iqtisodiy havfsizligini ta'minlashda ham bir qancha katta o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin. Raqamli banking sharoitlarida iqtisodiy havfsizlikni ta'minlash uchun, quyidagi tadbirlarni amalga oshirish talab etiladi:

1. Dasturiy mahsulotlarni doimiy ravishda ishlab chiqarish va yangilash;
2. Markazlashgan ma'lumotlar bazasini yaratish;
3. Kredit tashkilotlarning iqtisodiy havfsiligini ta'minlash uchun qonuniy va normativ-xuquqiy asoslarni mukammallashtirish;

Iqtisodiyotni rivojlantirish doimo yangi texnologiyalar asosida amalga oshadi va shuning uchun ham zamonaviy ilmiy-texnik inqilob sharoitlarida bank sektori bu borada ilg'orlardan biri bo'lib qoldi. Shuning uchun ham bu boradagi katta moliyaviy yo'qotishlarning oldini olish uchun raqamli banking kontekstida kredit tashkilotlarining samarali havfsizlik tizimini yaratish talab etiladi. Yuqorilardan kelib chiqqan holda, raqamli iqtisodiyot sharoitlarida banklarning havfsiz va to'xtovsiz ishlashini ta'minlash bo'yicha quyidagi tadbirlarni hulosa sifatida keltirishimiz mumkin:

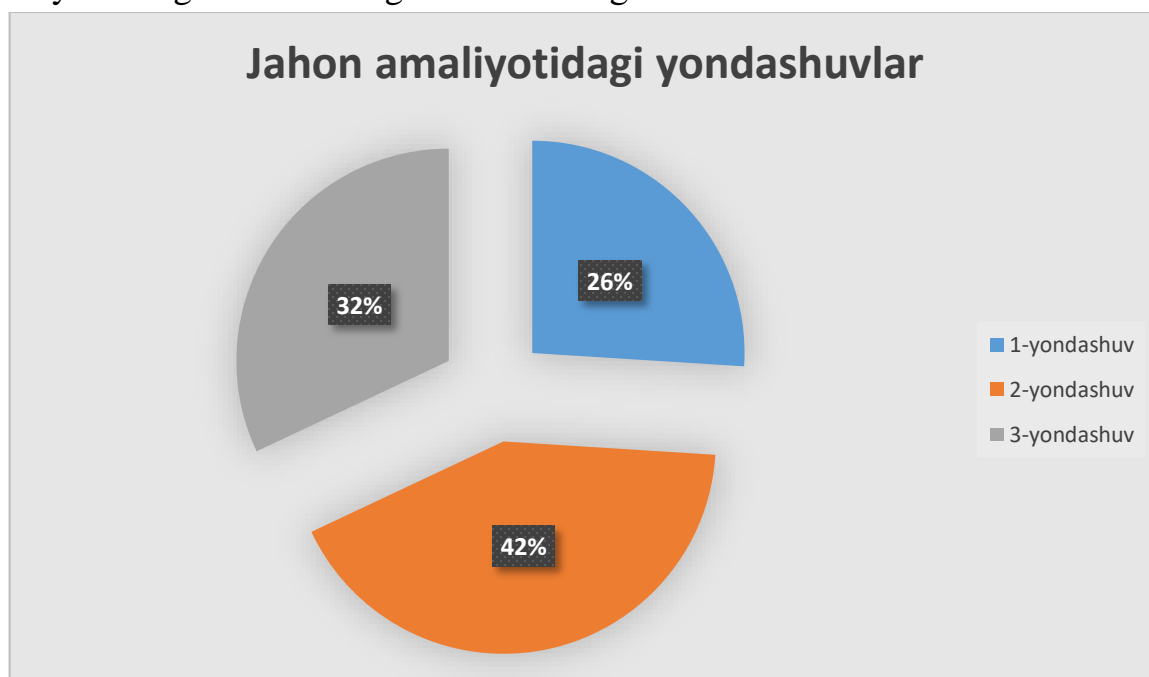
1. Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitlarida kredit tashkilotlarining iqtisodiy havfsizlik darajasini oshirish eng birinchi navbatdagi ishlardan biridir;

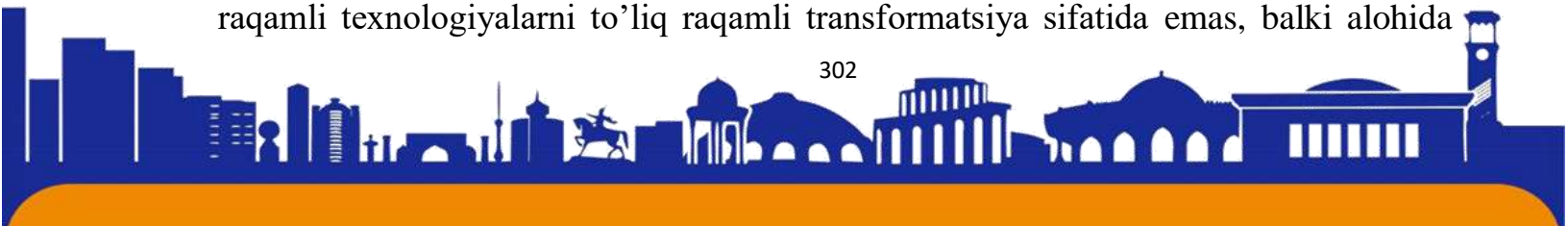
2. Raqamli banking bank iqtisodiy havfsizligi tizimida zaruriy elementlardan biri bo'lib qoladi;

3. Raqamli banking – moliyaviy sektorning rivojlanish yo'nalishi bo'lib, zamonaviy analitika vositasida turli hildagi chakana bank xizmatlarining raqamli transformatsiyasiga olib keladi, turli darajadagi kredit tashkilotlari orasidagi hamkorlikni rivojlantiradi va eng yangi ilg'or texnologiyalar va raqamli innovatsiyalarning bank sektoriga kirib kelishiga sabab bo'ladi.

1-diagramma. Bank sektorining raqamli transformatsiyasini amalga oshirishning uch xil yondoshuvi

Moliyaviy sektorning rivojlanishi nuqtai-nazaridan raqamli transformatsiya yangi raqamlashtirilgan ish muhitini yaratish natijasida moliyaviy faoliyat yuritishni mukammallashtirishdir. Bank jarayonlarini raqamlashtirish uchun raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida professional masalalarni hal qila oladigan malakali kadrlar va yangi mansablar talab qilinadi. Bu mansablar qatoriga raqamli texnologiyalar bo'yicha direktor va innovatsion rivojlanish bo'yicha direktor lavozimlarini kiritish mumkin. Mutahassislarning fikricha, bank sektorining raqamli transformatsiyasini amalga oshirish uchun uch xil yondoshuvdan foydalanish mumkin.(1-diagramma). Dunyo bo'ylab 26% banklar foydalanadigan yondoshuv raqamli texnologiyalarni to'liq raqamli transformatsiya sifatida emas, balki alohida

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

loyiha sifatida tadbiiq qilishni ko'zda tutadi – bu brinchi yondoshuvdir. Bu holda raqamli transformatsiya uzoq muddatli rejalashtirish asosida va pilot loyihalarni amalga oshirgan holatda bosqichma-bosqich tadbiiq qilinadi. Ikkinchi yondoshuv raqamli iqtisodiyotning talablarini hisobga olgan holda yaratilgan kompaniya filialini tashkil qilish orqali amalga oshiriladi. Raqamli transformatsiya usuli ancha ommabop hisoblanadi va u 42% banklar tomonidan ishlatiladi. Bu yondoshuvning afzalliklari uzoq muddatli perspektivada mijozlarning talablariga moslashganlik, tashkilot ichida turli yo'nalishlar bo'yicha mutaxassislar (dasturchilar, information texnologiya mutaxassislari, analitiklar va marketologlar)ni o'z ichiga olgan komandalar tashkil qilish hisoblanadi. Bular natijasida tashkiliy tuzilmaning yuqori darajadagi moslashuvchanligiga erishiladi hamda yangi faoliyat yo'nalishlarini testlashtirish imkoniyati yaratiladi. Raqamli transformatsiyaga bo'lgan uchinchi yondoshuv raqamli texnologiyalarni tashkilotning asosiy boyligi deb hisoblashga asoslangan. Bu usul boshqa yondoshuvlar bilan birgalikda ishlatilishi mumkin, ammo u bankdagi barcha ichki va tashqi jarayonlarning to'liq raqamli transformatsiyasi strategiyasi asosida amalga oshiriladi. Hozigri vaqtda ushbu usul vositasida raqamli transformatsiyani amalga oshirish 32% banklar tomonidan amalga oshiriladi. Hozirgi davrda raqamli transformatsiya jarayoni banklarning raqobatbardoshligini saqlab turish uchun kerakli bo'lgan muhim tadbir hisoblanadi va bugungi kunda bank operatsiyalarning uchdan bir qismi raqamli texnologiyalar vositasida amalga oshirilayapti. Bunday holat raqamli innovatsion texnologiyalarning afzalliklarini tushuna boshlagan jamiyatning talablari tufayli ham yuzaga kelayapti. Shuni ham aytish lozimki, raqamli transformatsiya jarayoni konkret bankning xususiyatlar va talablarini hisobga olgan holdagi aniq strategiyaga asoslangan bo'lishi kerak. Shundagina amalga oshirilgan raqamli strategiya bank sektorining samaradorligini oshirish va moliya-kredit tashkilotlarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashga imkon beradi.

3.Xulosa va takliflar.

Ma'lumki jahonning aksariyat rivojlangan banklari mijozlarga uzluksiz xizmat ko'rsatishga harakat qiladilar, bunday xizmat ko'rsatishni «Doyche bank» (Germaniya), «ABN AMRO Bank» (Gollandiya), «Sosete Jeneral» (Fransiya) i «Sitibank» [AQSH] banklarida ko'rish mumkin. Bu banklarda bank xizmatlari strategiyasi asosan past tariflarda yangi mijozlar, korrespondent-banklarni jalb etish, zamonaviy to'lov tizimlaridan foydalana olish imkoniyatlariga asoslanadi va mijozlarga xizmat

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

ko'rsatish kuniga 24 soat davomida haftasiga 7 kun olib boriladi. Xizmatlar mijozlarning ko'proq o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish tamoyiliga asoslanadi, xizmatlarning doimiy ravishda mobilligini ta'minlaydi va mijozlarni jalb etish strategiyasi hisoblanadi. Bugungi kunda moliaviy masalalar bo'yicha ko'pgina texnologiyalar naqd pul olish bankomatlari dasturidan ancha murakkabdir, shuning uchun banklar oddiy interfeyslarni va tushunarli ko'rsatmalarni yaratish haqida o'ylashlari kerak va mijozlarning yangi raqamli bank xizmatlariga ko'nikma hosil qilishlari uchun turli xildagi qo'llanmalarni ishlab chiqish bank uchun maqsadga muvofiq bo'ladi. Mazkur tadqiqot natijasida tijorat banklarining xizmat bozori va banklar tomonidan ko'rsatilayotgan xizmat turlari, samaradorligi va sifatini chuqur tahlil qilib chiqqan holda, quyidagi ilmiy xulosalar shakllantirildi va takliflar ishlab chiqildi:

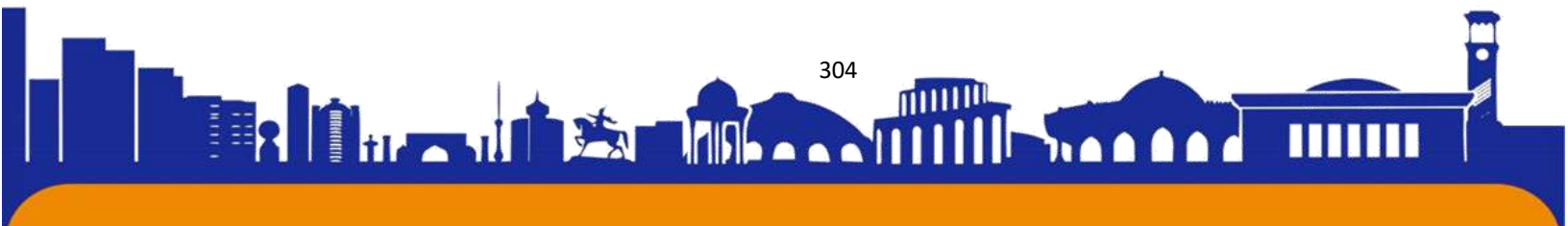
1.O'zbekiston Respublikasi banklararo bozori bank kapitali, bank depoziti va kreditlar bo'yicha bozor konsentratsiyasi koeffitsientining haqiqatdagi darajasidan yuqori ekanligi sog'lom banklararo raqobatning to'liq shakllanmaganligidan dalolat beradi.

2.Respublikamizda banklararo raqobatni shakllantirish, yirik banklarning moliya bozoridagi monopol mavqeiga barham berish imkonini beradigan alohida qonunning mavjud emasligi sog'lom raqobat muhitni shakllantirishga to'sqinlik qilmoqda.

3.Respublikamizning ayrim yirik tijorat banklarida kreditlarning aktivlar hajmidagi salmog'ining beqaror bo'lganligi, ayrim davriy oraliqlarda pasayish sur'atiga ega bo'lganligi, bank aktivlari va kreditlarining daromadlilik darajasiga nisbatan salbiy ta'sirni yuzaga keltirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 23 mart 2018 yildagi "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh/M/Mirziyoevning "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda quramiz" T-: «O'zbekiston», 2016. -56 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi "2020 — 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-son Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 18.10.2021-y., 06/21/6325/0972-son

4. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. www.lex.uz.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 y ill 2 sentyabrdagi PQ-3270-sonli "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish vabarqarorligini oshirishga doir choratadbirlar to'g'risida"gi qarori. www.lex.uz.

6. Мишкин Ф.С. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков. 7-е изд. Пер. с англ. - М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2013. - 880 с.

7. Куликов А.Г. Деньги, кредит, банки: Учебник. - М.: КНОРУС, 2009.- 656 с.

8. Nurillaev, J. (2024, April). The Role of Cluster Education and Science in The Stable Development of Society. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 4, pp. 21-23).

9. Лаврушин О.И. Деньги. Кредит. Банки. Учебник под. ред. - М Кнорус, 2014.-320 с.

10. Аббасов А.М., Мамедов З.Ф., Алиев С.А. Цифровизация банковского сектора: новые вызовы и перспективы. Экономика и управление. 2019;(6):81-89.

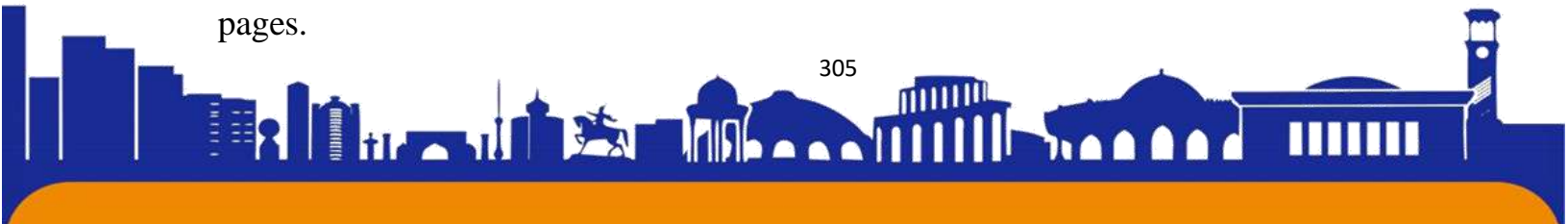
11. Nurillaev, J. Y. (2024). Theoretical and methodological foundations of financing karakul farming in a market economy.

12. Борисенко, В. С. Специфика взаимодействия банков и предприятий в условиях цифровой экономики / В. С. Борисенко // Инновационные технологии в машиностроении, образовании и экономике. – 2018. - № 1-2 (7) . – С. 420-424

13. Nurillayev, J. Y. (2022). The role of corporate management system in providing financial security in commercial banks.

14. Yarashevich, P. N. J. (2023). Factors for Choosing a Marketing Strategy in Tourism Development.

15. Dr. Deniza Aliyeva, Dr. Sherzod Aktamov. "The integration of innovative technologies and digital services into the banking sector of the Republic of Uzbekistan". Management Development Institute of Singapore in Tashkent, 2019. 81 pages.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI ART PEDAGOGIKASI VOSITASIDA KREATIVLIGINI OSHIRISH

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2- bosqich talabasi
Umirova Mohinur Mirzo qizi

ANNOTATSIYA . Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ART pedagogikasi vositasida kreativligini oshirish xususida fikr yuritiladi .

Kalit so'zlar : texnologiya , erkin fikrlash , g'oya , san'at , tafakkur , muammo , qobiliyat , ijodkorlik , ixtiro , yangilik , fikr , tarbiya , rivojlanish , tushuncha .

ENHANCING THE CREATIVITY OF PRIMARY CLASS STUDENTS THROUGH ART PEDAGOGY

ABSTRACT. This article discusses how to improve the creativity of elementary school students through ART pedagogy .

Key words : technology , free thinking , idea , art , thinking , problem , ability , creativity , invention , innovation , thought , education , development concept .

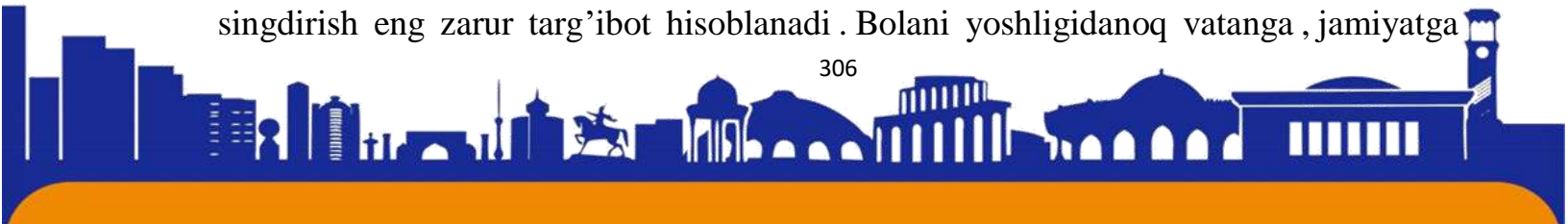
ПОВЫШЕНИЕ ТВОРЧЕСТВА УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ ХУДОЖЕСТВЕННУЮ ПЕДАГОГИКУ

АННОТАЦИЯ . В данной статье рассматривается как улучшить творческие способности учащихся младших классов с помощью ART – педагогики .

Ключевые слова : технология , свободное мышление , идея , искусство , проблема , использование , творчество , изобретение , новаторство , мысль .

KIRISH

Yurtimizda olib borilayotgan keng islohotlarning tub zamirida o'sib kelayotgan yosh avlodni zamon talablariga uyg'un holda tarbiyalash , asosiy o'rinni egallaydi . Texnika taraqqiyoti rivojlanayotgan bir paytda , yoshlarni fikrlash qobiliyatini yuksak darajaga olib chiqish va boshqa muhim hislatlarni ularda singdirish eng zarur targ'ibot hisoblanadi . Bolani yoshligidanoq vatanga , jamiyatga

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

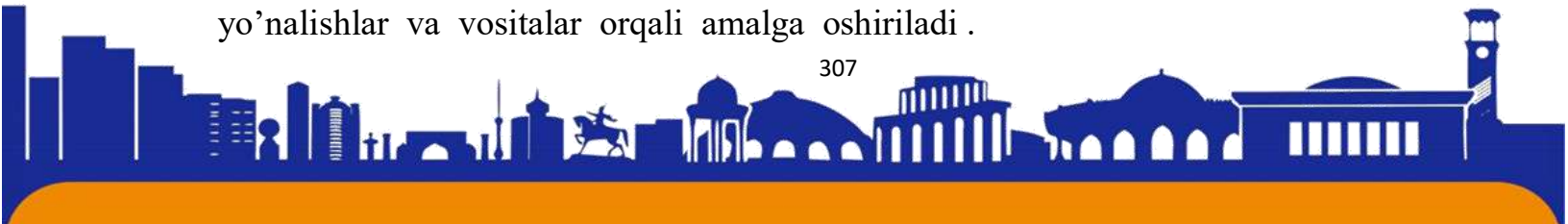
mehr – muhabbatli qilib tarbiyalash , yurtning ravnaqi yo'lida tinimsiz izlanishda bo'lishga chorlash muhim vazifa hisoblanadi . Yoshlarni zamon talablariga mos va xos tarzda tarbiyalab borish orqali , yurtning kelajagini yanada porloq etishga erirish mumkin . Xalqimizda bir ajoyib naql bor “ Bola boshidan ma'lum ” deb bejizga aytishmagan . Qaysiki davlatning o'sib kelayotgan yoshlari har sohada zukko , bilimdon , aqilli bo'lsa , jamiyatdagi har bir sohada rivojlanish va o'sish bo'ladi . Axir bejiz aytilmaganda , yurt kelajagi yoshlar qo'lida deb . Mamlakatimiz miqiyosida yoshlar siyosatiga oid qator islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda . Turli sohalar va turli yo'nalishlar bo'yicha keng imkoniyatlar eshigi ochilmoqda . Yoshlarga yaratilib berilayotgan imkoniyatlarning chegarasi yo'q . Shu jumladan ta'lim sohasida ham ko'plab yangilanishlar , targ'ibot – tashviqot ishlari olib borilmoqda . Chunki qaysiki davlatda ta'lim sifati yuqori bo'lsa , u davlatda barcha sohalarda ko'plab yutuqlarga erishish mumkin . Ta'lim tizimimizni isloh qilish bo'yicha qator islohotlar , qonun va qarorlar qabul qilinib kelinmoqda . Bugungi kunga kelib , zamon talabi asosida maktabgacha ta'lim muassasalari , umumiy o'rta ta'lim muassasalari va yana bir qancha ta'lim muassasalari yangidan rekonstruksiya qilinmoqda . Yoshlarni jahon andozalariga javob bera oladigan qilib tarbiyalash muhim hisoblanadi . Ta'lim tizimimizda olib borilayotgan islohotlar va yangiliklar kundan kunga ortib bormoqda .

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLARI

Taqiqot jarayonida Kadrlar tayyorlash milliy dasturi , Ta'lim to'g'risidagi qonun mavzuga doir adabiyotlar va yana bir qancha qo'llanmalardan foydalanildi .

MUHOKAMA

Bugungi kunda ilgari surilayotgan g'oyalardan biri , bu yoshlarni kreativ fikrlash ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirishdan iborat . Dastavval kreativlik tushunchasiga izoh beradigan bo'lsak , kreativlik (lot. “ create ” - yaratish , “ creative ” – yaratuvchi , ijodkor) – shaxsning yangi va takrorlanmas g'oya va fikrlarni ishlab chiqarishga tayyorgarlikni tavsiflovchi ijodiy qobiliyat demakdir . Har bir insonda , kreativ fikrlash qobiliyati turlicha rivojlanadi . Kreativ fikrlash bu – bir – biriga o'xshamagan yangi va turlicha g'oyalarni aks ettirishdan iborat . Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlash ko'nikmasini shakllantirish turli yo'nalishlar va vositalar orqali amalga oshiriladi .

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ART texnologiyalari vositasida kreativligini oshirish , o'ziga xos tarzda amalga oshiriladi . Eng birinchi navbatda ART texnologiyalari tushunchasiga izoh beramiz . Art (inglizcha so'zdan olingan bo'lib , “ san'at ”) , texnologiya (“ texne ” – san'at , “ logos ” o'rganish) kabi ma'nolarni anglatadi . Bundan ko'rinib turibdiki , ART texnologiyalari san'at vositasida bolani kreativ fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishdan iborat . San'at bolaning psixologiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatish bilan bir qatorda , uning fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi . Aytish joizki , har bir davlat ijodkor shaxsni tarbiyalash muhimligini tushunib yetdi . Shu boisdan ham boshlang'ich sinf o'quvchilarini ART texnologiyalari vositasida ularni kreativ fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga erishish mumkin . Chunki san'atning barcha sohalarida bola o'zi erkin fikrlaydi va ijod qiladi . Erkin va ijodiy fikrlash natijasida shaxsda kreativ fikrlash nazariyasi vujudga keladi . Misol tariqasida oladigan bo'lsak , birgina tasviriy san'at orqali bolani tafakkur qilishga ijodga , go'zallikni his etishga o'rgatish mumkin . Ilmiy izlanishlar natijasi shuni ko'rsatadiki , tasviriy san'at mashg'ulotlari bolaga estetik tarbiya berish bilan bir qatorda , insonning eng muhim jihatlarini , ya'ni o'z –o'zini idrok eta olish , atrofni umumiy qilib aytganda butun borliqni sinchkovlik bilan kuzatish , tafakkur –tasavvurni rivojlantirishda asosiy omil vazifasini o'taydi . Kishini sog'lom va ijobiy fikrlaydigan qilib tarbiyalaydi . Tasviriy san'at orqali bolani ko'rish qobiliyati ham takomillashib boradi . Shu bilan bir qatorda , tasviriy san'at mashg'ulotlari o'quvchilarni e'tiborli , zehqli faoliyat ko'rsatishga undaydi .

San'at sohasining barcha yo'nalishlari orqali o'quvchilarni kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga erishish mumkin . O'quvchilar kreativ fikrlash orqali , yuzaga keladigan turli muammoli vaziyatlardan o'ziga xos va takrorlanmas g'oya va fikrlar orqali , ularni oson hal etishga erishish mumkin . Kreativlik shaxsni hayotga moslashishi emas , uni o'zgartirishdir . ART pedagogikasi yoshlarda ko'plab ijobiy sifatlarni shakllantiradi . Eng birinchi navbatda , bolani erkin va ijodiy fikrlarini sayqallaydi . Bilamizki , san'atning barcha turlarida o'quvchilar o'zlarining ijodiy bilimlarini o'ziga xos fikrlarini namoyon etadilar . Ya'ni san'at mashg'ulotlarida bola o'zini erkin his qiladi . Hech qanday to'siq va qarshiliklarsiz erkin ijod qiladi . Turli bir –biriga o'xshamaydigan fikrlar uning tasavvurida va ongida gavdalanadi . Ijodiy fikrlash natijasida o'ziga xos va yangidan yangi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

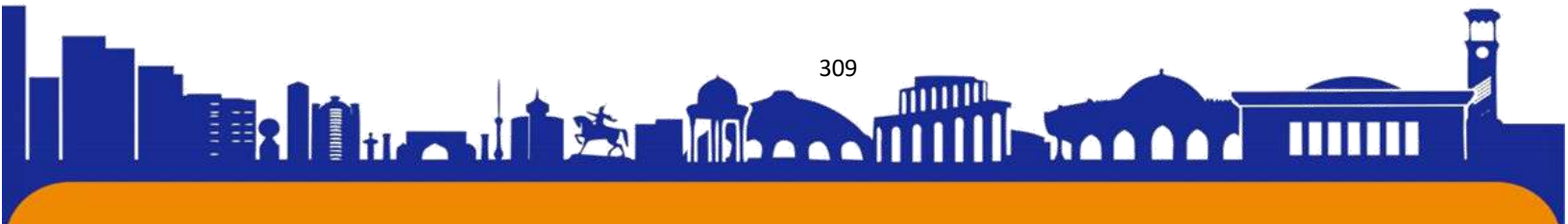
g'oyalar paydo bo'ladi . San'at shaxsning tafakkur va tasavvuriga ta'sir etish bilan bir qatorda , inson axloqiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil hisoblanadi . Shu kabi xususiyatlari bilan bir qatorda , bolada mehnatsevarlik , irodalilik kabi fazilatlarini ham shakllantiradi . Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitiladigan barcha fanlarni san'atning barcha turlari bilan o'zaro integratsiyalashtirilgan holda olib borilsa , bolada ham fanga bo'lgan qiziqish ham san'atga bo'lgan muhabbat shakllanishi bilan bir qatorda , o'zaro kreativ fikrlash qobiliyati shakllanadi .

XULOSA

Umumiy qilib aytganda , san'at orqali bolani ruhiyatiga , estetik tarbiyasiga ta'sir o'tkazish oson amalga oshirish mumkin . San'at bolaning psixologiyasiga ijobiy ta'sir etadi . O'ziga bo'lgan ishonch hissini oshirishga xizmat qiladi . ART pedagogikasining barcha tarmoqlari bolada yangi fikrlarni yuzaga chiqaruvchi , kreativligini rivojlantiruvchi samarali vosita hisoblanadi . Barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish , uni yuksak salohiyatli , keng mushohada yuritadigan qilib tarbiyalash , bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir . Jamiyat rivojlanishi va taraqqiy etishi , insonlar ongida paydo bo'ladigan kreativ fikrlar yig'indisi ularoq rivojlanib taraqqiy etib boradi .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. R. A. Mavlonova , N. H. Rahmonqulova , K.O. Matnazarova , M. K. Shirinov, S. Hafizov “ Umumiy pedagogika ” Toshkent -2018 .
2. B. X. Xodjayev “ Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti ” Toshkent -2017
3. K .R. Suvanova “ San'at bilan yashash va ruhiy barqarorlikka erishish ” Samarqand -2023 uslubiy qo'llanma
4. R. Mavlonova , O . To'rayeva , K. Xoliqberdiyev “ Pedagogika” Toshkent -2011 darslik .
5. I. Karimov “ Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch ” asari
6. Ziyonet tarmoqlari .

GLOBALLASHUV SHAROITIDA ISLOM DINI VA UNING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

G'oyibov Maqsudjon Homidjon o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti, Pedagogika va psixologiya yo'nalishi mutaxassisligi MM4-PP23 guruh magistranti

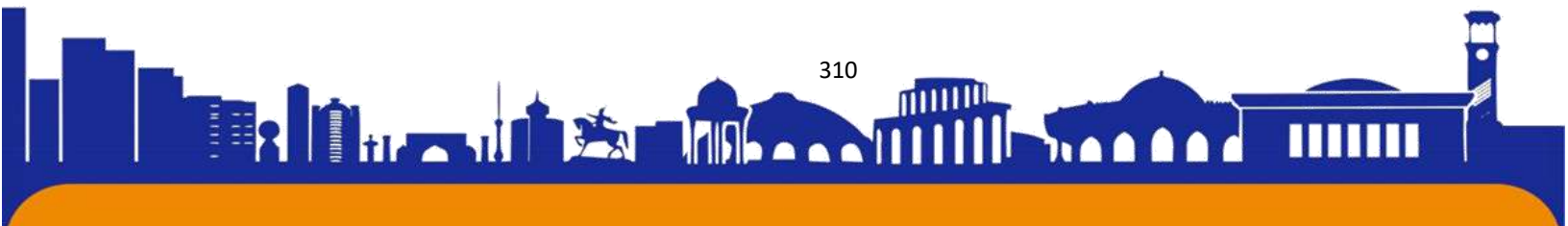
Annotatsiya: Zamonaviy globallashuv sharoitida yoshlarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishini shakllantirishda dinning, xususan, islomning o'rni katta ahamiyatga ega bo'lgan mavzudir. Dunyo tobora o'zaro bog'langan, rang-barang va tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan bir paytda, islomiy qadriyatlar va ta'limotlar yosh avlodning ta'lim tajribasi va dunyoqarashiga qanday ta'sir qilishini tushunish juda muhimdir. Ushbu maqolada biz islom dinining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va ularning globallashuv davridagi musulmon yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganamiz.

Kalit so'zlar: islom dini, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, ta'lim, yosh avlod, globallashuv, zamonaviy ta'lim.

ИСЛАМ РЕЛИГИЯ И ЕЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ В ОБРАЗОВАНИИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация: В условиях современной глобализации роль религии, особенно ислама, в формировании социально-психологического развития молодежи является темой огромной важности. Поскольку мир становится все более взаимосвязанным, разнообразным и быстро меняющимся, важно понимать, как исламские ценности и учения влияют на образовательный опыт и мировоззрение молодого поколения. В этой статье мы изучим социально-психологические особенности ислама и их влияние на образование мусульманской молодежи в эпоху глобализации.

Ключевые слова: исламская религия, социально-психологические особенности, образование, молодое поколение, глобализация, современное образование.

ISLAM RELIGION AND ITS SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS IN EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Abstract: In the conditions of modern globalization, the role of religion, especially Islam, in shaping the social and psychological development of young people is a topic of great importance. As the world becomes increasingly interconnected, diverse and fast-paced, it is important to understand how Islamic values and teachings influence the educational experience and outlook of the younger generation. In this article, we will study the socio-psychological features of Islam and their impact on the education of Muslim youth in the age of globalization.

Key words: Islamic religion, socio-psychological features, education, young generation, globalization, modern education.

Islom asosiy dunyo dini sifatida butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarning hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Uning ta'limotlari o'z izdoshlarining xulq-atvori va e'tiqodlarini boshqaradigan axloqiy, axloqiy va ma'naviy tamoyillarning keng doirasini o'z ichiga oladi. Globallashuv davrida o'sib ulg'ayayotgan yosh musulmonlar uchun bu ta'limotlar ularning o'ziga xosligi, qadriyatlar va atrofdagi dunyoga munosabatini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi. Islom dinining yosh avlod tarbiyasiga ta'sir etuvchi asosiy ijtimoiy-psixologik xususiyatlaridan biri uning jamiyatga, hamjihatlikka, ijtimoiy mas'uliyatga e'tibor qaratishidir. Islom ta'limotlari imonlilar o'rtasida rahm-shafqat, xayr-ehson va o'zaro yordam muhimligini ta'kidlab, tegishlilik va jamoaviy mas'uliyat hissini tarbiyalaydi. Ta'lim kontekstida bu qadriyatlar kuchli ijtimoiy ong va jamiyatga ijobiy ta'sir ko'rsatishga intilish hissini uyg'otishi mumkin. Qolaversa, Islom ilm, ilm va aqliy qiziqishni yuksak qadrlaydi. Qur'on ilm talab qilish va dunyoni Allohga yaqinlashish vositasi sifatida tushunish muhimligini ta'kidlaydi. Yosh musulmonlar uchun ta'limga bo'lgan bunday e'tibor umr bo'yi o'rganishga, tanqidiy fikrlashga va shaxsiy rivojlanishga yordam berishi mumkin. Axborotdan foydalanish va ta'lim olish imkoniyatlari har qachongidan ham kengaygan globallashuv davrida bu yosh musulmonlarga o'z jamiyatlari va butun dunyoga mazmunli hissa qo'shish imkonini beradi. Islom dinining yosh avlod tarbiyasini shakllantiradigan yana bir ijtimoiy-psixologik xususiyati uning axloqiy fazilatlar va odob-axloqiga e'tibor qaratishidir. Islom ta'limoti axloqiy xulq-atvorning keng qamrovli asosini ta'minlab,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

insonlarni halollik, adolat, to'g'rilik va mehr-shafqat kabi masalalarda yo'naltiradi. Ta'lim nuqtai nazaridan, bu qadriyatlar yosh musulmonlarga zamonaviy dunyoning murakkabliklarida halollik va axloqiy ravshanlik bilan harakat qilishlariga yordam beradi va ularga shaxsiy va kasbiy hayotlarida axloqiy qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Individual axloqdan tashqari, Islom o'z izdoshlari orasida kuchli o'ziga xoslik va tegishlilik hissini ham targ'ib qiladi. Yosh musulmonlar uchun bu o'zlikni anglash kuch-quvvat, ishonch va globallashuvning qiyinchiliklari va bosimlariga chidamlilik manbai bo'lishi mumkin. Yosh musulmonlar o'zlarining e'tiqodlari va madaniy merosiga asoslanib, tez o'zgarib borayotgan dunyoning murakkabliklarida harakat qilishlariga yordam beradigan o'z qadr-qimmatini va maqsad tuyg'usini rivojlantirishlari mumkin. Bundan tashqari, Islom tana, aql va ruhni o'z ichiga olgan shaxsiy rivojlanishga yaxlit yondashuvni targ'ib qiladi. Islom ta'limoti yosh musulmonlarni hayotlarining barcha jabhalarida, jismoniy sog'lik va farovonlikdan tortib, hissiy va ruhiy o'sishgacha muvozanat va mo'tadillikni rivojlantirishga undaydi. Ta'lim kontekstida ushbu yaxlit yondashuv yosh musulmonlar orasida har tomonlama barkamollik va o'z-o'zini anglash tuyg'usini rivojlantirishi mumkin, bu ularning tobora globallashib borayotgan dunyoda rivojlanishga qodir bo'lgan ishonchli, bardoshli kattalar bo'lib yetishishiga yordam beradi.

Islom ta'limotlarida markaziy o'rinni tavhid tushunchasi, ya'ni Allohning yagonaligiga e'tiqod tashkil etadi, u islom tavhidining asosiy tamoyili bo'lib xizmat qiladi. Ushbu monoteistik e'tiqod tizimi butun mavjudotning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi va birlik, rahm-shafqat va hamdardlik muhimligini ta'kidlaydi. Yosh musulmonlar uchun tavhidga bo'lgan e'tiqod atrofdagi olam bilan o'zaro bog'liqlik tuyg'usini uyg'otadi, chuqur maqsad tuyg'usini uyg'otadi va ularning xatti-harakatlari va qarorlarini boshqarish uchun kuchli axloqiy kompasni tarbiyalaydi. Qolaversa, Ummat yoki musulmonlarning jahon hamjamiyati tushunchasi globallashuv sharoitida yosh musulmonlarning ijtimoiy-psixologik o'ziga xosligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ummat tushunchasi geografik chegaralar va madaniy farqlardan oshib, turli millatga mansub shaxslarni umumiy e'tiqod ostida birlashtiradi. Kengroq jamoaga mansublik hissi birdamlik, o'zaro yordam va ijtimoiy adolat va tenglik uchun umumiy sadoqat hissini uyg'otadi. Madaniy xilma-xillik va plyuralizm bilan ajralib turadigan globallashgan dunyoda Ummat tushunchasi yosh musulmonlarga mazmunli aloqalar o'rnatish, jamoalar o'rtasida ko'prik qurish va global jamiyatga ijobiy hissa qo'shishda

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

yordam beruvchi birlashtiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Biroq, globallashtirish sharoitida yosh musulmonlar uchun o'ziga xoslikni shakllantirish jarayoni o'z muammolaridan holi emas. G'arblashuv, dunyoviylik va iste'molchilikning ta'siri yosh shaxslarga qarama-qarshi madaniy xabarlar va ijtimoiy bosimlarni taqdim etadi, bu ko'pincha ularning islomiy o'ziga xosligini shubha ostiga qo'yishi mumkin. Media va raqamli texnologiyalarning keng tarqalgan tabiati ijtimoiylashuv jarayonini yanada murakkablashtirib, yosh musulmonlarni diniy ta'limotlariga zid bo'lishi mumkin bo'lgan son-sanoqsiz e'tiqodlar, mafkuralar va qadriyatlar tizimiga duchor qiladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, globallashtirish sharoitida yosh avlod ta'lim-tarbiyasi va kamolotini shakllantirishda islom dinining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari muhim o'rin tutadi. Jamiyat, bilim, axloq, o'zlikni va yaxlit shaxsiy rivojlanishni ta'kidlab, Islom yosh musulmonlarga zamonaviy dunyoning qiyinchiliklari va imkoniyatlarini boshqarish uchun mustahkam poydevor beradi. Pedagoglar, siyosatchilar va ota-onalar sifatida islom ta'limotlarining o'zaro bog'liqligi va rang-barangligi ortib borayotgan global jamiyatda yoshlarning ta'lim va farovonligiga qo'shgan noyob hissasini tan olish va hurmat qilish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Faxriddinov, M. A. (2022). ISLOM DINI TARIXI VA MANBASHUNOSLIK HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHALAR. IJTIMOIIY FANLARDI INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI, 2(8), 4-7.
2. Mustafayev, U. U., Mustafayeva, S. U., & Haydarov, O. E. (2022). TURMUSHDAGI ISLUM: NAMOYON BO 'LISHI VA MOHIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(1), 914-921.
3. Namozovich, J. R. A. (2023). ISLUM DININING MARKAZIIY OSIYOGA KIRIB KELISHI VA MINTAQAXOLISINING ISLUM DININI QABUL QILISH JARAYONLARI, SABABLARI, VA OMILLARI. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(11), 992-998.

DEFINING AND NON-DEFINING RELATIVE CLAUSES IN BRITISH ENGLISH GRAMMAR

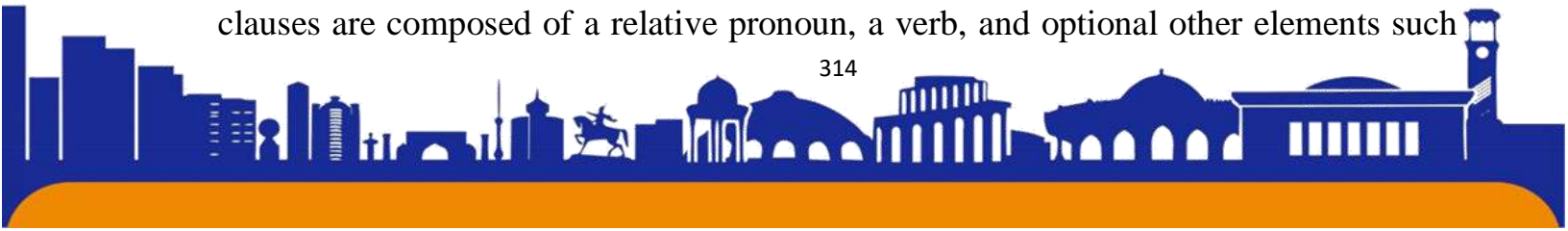
Intizor Allabergenova Kadamovna

English teacher at the state institution "School of creativity named after Muhammad Reza Ogahi in the system of the agency of specialized educational institutions under the Ministry of Pre-school and School Education of the Republic of Uzbekistan"

Abstract: This article covers the expression of determiners and relative clauses in British English and its context opinion about the place, syntactic and semantic features and their types held. Determinants and their specific characteristics are analyzed. Analyzes tried to prove it based on several examples. A definite article the types of sentences and their participation in the sentence were observed. Linguist different controversial views of scientists about determiners in English have been studied, compared and summarized.

Key words: , Defining , predicate, non-defining, predicativity, secondary particle, British English grammar, quality, determining clauses.

To the grammatical structure or word order of a sentence as each person speaks rather, he pays attention to the short and succinct statement he wants to make. But the order of clauses is important in expressing an idea. Necessary if not, change the parts of the sentence to the meaning of the sentence have a positive or negative effect, as a result, some additional meanings appear in the sentence may appear or spelling, stylistic errors may occur. As the name suggests, non-defining relative clauses tell us more about someone or something, but the information in these clauses does not help us to define what we are talking about. Take for example the sentence: Gorillas, which are large and originate in Africa, can sometimes be found in zoos. In this sentence we are talking about all gorillas, not just some of them. The information in the non-defining relative clause tells us something more about gorillas in general. It does not define a small group of gorillas or an individual gorilla. If the non-defining relative clause were removed from the sentence, the sentence would still be grammatically correct and the meaning would not have changed, although we would have less detail. Non-defining relative clauses are composed of a relative pronoun, a verb, and optional other elements such

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

as the subject or object of the verb. Commas or parentheses are always used to separate non-defining relative clauses from the rest of the sentence.

We use defining relative clauses to give essential information about someone or something – information that we need in order to understand what or who is being referred to. A defining relative clause usually comes immediately after the noun it describes. We usually use a relative pronoun (e.g. *who*, *that*, *which*, *whose* and *whom*) to introduce a defining relative clause (In the examples, the relative clause is in bold, and the person or thing being referred to is underlined.):

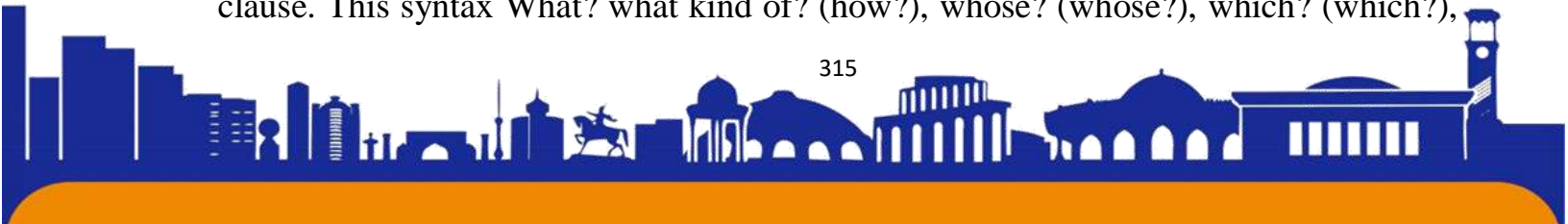
*They're the people **who want to buy our house**.*

*Here are some cells **which have been affected**.*

*They should give the money to somebody **who they think needs the treatment most**.*

English linguists K. N. Kachalova and E. E. Izrayelovichs determine is described as follows: "Opredelenie nazvyvaetsya vtorostepenny chlen predlozheniya, kotoryy oboznachaet priznak predemenda. Opredelenie otnositsya k suschestvitelnomu. Znachitelno reje ono otnositsya k mestoimeniyamsushchestvitelnym" . According to these scholars, the determiner is a noun, indicating the sign of the thing comes connected. But this definition does not fully describe the determinant. Because determiner can indicate not only a thing, but also a person, for example: a funny man Another of the English linguists V. Kaushanskaya to the determiner gives the following definition: "The attribute is a secondary part of the sentence which qualifies a noun, a pronoun, or any other part of speech that has a nominal character. It may be expressed by any part of speech. [17, 252 English grammar writing]. We considered that the scientist was able to fully describe the determiner through this definition. In fact, the determiner can identify nouns and pronouns and any word group is represented by Presently, in many literatures, defining clauses are used is considered as a type of determiner, and the determiner is not only a noun, but also a pronoun it is recognized that it also clarifies the sentences.

CONCLUSION: As a conclusion, after studying a number of literatures, the definition is as follows we gave: The determiner is a syntactic unit and a second-order clause. This syntax What? what kind of? (how?), whose? (whose?), which? (which?),

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

how much? (how much?), how many? (how many?) like questions will be answered. Independent words in the sentence, their functional forms, phrases and adverbs (adjective, adjective, adjective phrase, number, pronoun, infinitive, gerund) and primary and secondary clauses and sentences can explain. Determinant explains, the main part - with a definite noun sometimes with pronouns (one, some, any, every, no) is expressed.

REFERENCES

1. А. И. Смирницкий, Синтаксис английского язык, Москва, 1957
2. Б.А. Ильиш , “Строй современного английского языка” – Ленинград, 1971
3. В. Л. Каушанская, и др. “Грамматика английского языка” – Ленинград, 1971
4. К.Н.Качалова, Израилович Е. Е. “Практическая грамматика английского языка” – Bishkek, 2008
5. О.В. Александрова, Современный английский язык, Морфология и синтаксис, Москва, 2007

**PEDAGOGIK AMALIYOTNING BO‘LAJAK O‘QITUVCHINING KASBIY
TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA TUTGAN O‘RNI**

**PROFESSION OF THE FUTURE TEACHER OF PEDAGOGICAL
PRACTICE
ROLE IN PREPARATORY ACTIVITY**

**ПРОФЕССИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ
РОЛЬ В ПОДГОТОВИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Termiz davlat pedagogika instituti Filologiya fakulteti o'zbek tili va
adabiyoti yo'nalishi 3-bosqich 307-guruh talabalari
Boboqulova Umida va Boboniyozova Manzura

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarlik faoliyatida pedagogik amaliyot qanday o'rin tutishi hamda ularda kasbiy ko'nikma va malakani tarkib toptirishning mazmuni, mohiyati, shakl va metodlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: kasbiy tayyorgarlik, pedagogik amaliyot, kasbiy ko'nikma va malaka, pedagoglik faoliyati.

ANNOTATION

This article talks about the role of pedagogical practice in the professional training of future pedagogues, as well as the content, essence, form and methods of developing professional skills and qualifications.

Key words: professional training, pedagogical practice, professional skills and qualifications, pedagogical activities.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о роли педагогической практики в профессиональной подготовке будущих педагогов, а также о содержании, сущности, форме и методах формирования профессиональных навыков и квалификации.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогическая практика, профессиональные навыки и квалификация, педагогическая деятельность.

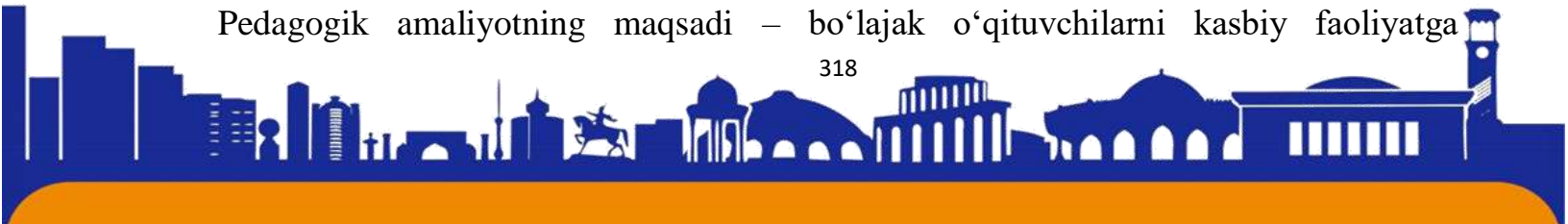
KIRISH

Bugungi kunda rivojlanyotgan O‘zbekistonda ta’lim sohasiga juda kata e’tibor qaratilib kelinmoqda. 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to’g’risida”gi qonunning yangi tahriri ta’lim tizimiga juda katta o‘zgarishlar kiritdi. Mazkur qonunning 35-moddasida “O‘quv rejasida, qoida tariqasida, ta’lim jarayonining jadvali, o‘qitishning boshlanishi, muddati va davriyligi, o‘quv yillari, choraklar, semestrlar, amaliyot, ta’tillar hamda attestatsiya, ajratilgan haftalar soni, o‘rganiladigan fanlar (modullar) va ularga ajratilgan soatlar (kreditlar) hamda boshqa zarur parametrlar aks ettiriladi”.

Ta’lim oluvchilarning amaliyotni o‘tash tartibi va uni tashkil etish ta’lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari tomonidan belgilanadi deyilgan. Ta’lim oluvchilar kasbiy ko‘nikmalarni mukammal egallashi uchun o‘quv rejalari va muayyan fanlarning o‘quv dasturlarida o‘quv va ishlab chiqarish amaliyotlarini o‘tashlari shart.

AADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Amaliyotlar bakalavr ta’lim jarayoninig majburiy qismi bo‘lib, talabalarning kasbiy tayyorgarligi, amaliy ko‘nikmalari va kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltiriladi. Bakalavrlar tayyorlashda ko‘plab amaliyot turlari o‘tkaziladi. Shulardan biri pedagogik amaliyotdir. Pedagogik amaliyot bo‘lajak mutaxassisni kasbiy tayyorlash tizimining asosiy va muhim bo‘g‘inidir. Pedagogik amaliyot talabaning nazariy ta’limi va bo‘lajak mustaqil faoliyatini bog‘laydigan hamda kasbiy ko‘nikma va malakalarni shakllantirishni ta’minlovchi jarayon bo‘lib, dastlabki tajriba maktabi hisoblanadi. Pedagogik amaliyot – bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda o‘quvpedagogik jarayonining asosiy qismi hisoblanadi. Pedagogik amaliyot namunaviy va ishchi o‘quv rejasiga mos ravishda amalga oshiriladi. Pedagogik amaliyotning mazmuni amaliyot turiga qarab, kafedrada ishlab chiqilgan dasturiga mos bo‘ladi. Pedagogik amaliyot o‘quv mashg‘ulotlaridan ajralgan holda tashkil etiladi. Pedagogik amaliyotning maqsadi – bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

tayyorlash, olgan bilimlarini amaliyotda sinab ko'rish, pedagogik faoliyat mas'uliyatini his etish va o'z ustida ishlash ko'nikmasini shakllantirish, shuningdek, tajribali o'qituvchilarning ish faoliyatini o'rganishdan iboratdir. Pedagogik amaliyot vazifalari:

- Talabalarda o'qituvchi kasbiga qiziqishni tarbiyalash;
- Pedagogik faoliyat haqida bir butun tushunchani shakllantirish;
- Pedagogik ko'nikma va malakalarni shakllantirish;
- Pedagogik faoliyat bo'yicha tajribani yaratish.

Pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchining o'qituvchilik faoliyatiga qo'yayotgan ilk qadami hisoblanadi. Pedagogik amaliyot – kasb ta'limi yo'nalishlari uchun qo'llaniladi va pedagogik maxoratni oshirishga qaratiladi. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi pedagogik amaliyot bilan birgalikda kechadi. Pedagogik amaliyotning eng muhim vazifalaridan biri bu bo'lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirishdir. Pedagogik amaliyotning samaradorligi quyidagilarda ko'rinadi:

Kasbiy tayyorgarlik – zaruriy kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish asosida yuzaga keluvchi shaxs ijtimoiy kompetentligining o'ziga xos ko'rinishi sifatida izohlanadi. Kasbiy tayyorgarlik o'z-o'zidan yuzaga kelmay, balki aniq maqsadlar asosida rejalashtirilgan muayyan bosqichlarni qamrab oladi. Shaxsda kasbiy tayyorgarlikning shakllanishi dastlab kasbga xos tasavvur, tushunchalarni tarkib topganligi bilan belgilansa, keyinchalik mutaxassislikka oid bilim, malaka va ko'nikmalarning o'zlashtirilishi, kasbiy sifatlarning qaror topishi hamda kasbiy moslashish darajasi bilan izohlanadi. Oliy ta'lim muassasalari va ulardagi o'quv-tarbiya jarayonini modernizatsiyalash, pedagog mutaxassislar tayyorlash tizimi sifat-monitoringini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kasbiy bilim, malaka va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ularda kasbiy faoliyatga nisbatan akmeologik motivatsiyani shakllantirish pedagog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini shakllantirish jarayonidagi muhim vazifalardan sanaladi. Pedagogik amaliyot talabalarda tanlangan mutaxassislikning o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda intellekt va mantiqiy tafakkurni rivojlantirishdan iborat bo'lib, mazkur vazifani bajarish asosida ta'lim oluvchilarning kasbiy tayyorgarligi ta'minlanadi. Bunda kasbiy tayyorgarlikning asosiy mezonlari sifatida bo'lajak mutaxassisning faoliyatga amaliy tayyorgarligi va ixtisoslik doirasidagi bilim, ko'nikma va malakalarning o'zlashtirish, kasbiy faoliyat talablariga moslashish darajasi belgilanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Kasbiy tayyorgarlik mutaxassisning butun faoliyati davomida ma'naviy axloqiy hamda kasbiy sifatlarining yanada takomillashishi, kasbiy kompetentlikning shakllanishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini ifodalaydi. Keltirilgan mazkur vazifalarning amaldagi ijrosi pedagogika oliy ta'lim muassasalari oldiga qo'yiladigan masalalardan eng muhimi, ya'ni bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayoniga nisbatan innovatsion yondashuvlarni talab etadi:

- mehnat bozori talablari hamda ilm-fan, texnika, texnologiyalar, iqtisodiyotning eng so'ngi yutuqlari asosida uzviy ravishda takomillashtirilib turiladigan kasbiy ta'lim dasturlarini yaratish;

- uzluksiz ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish orasidagi o'zaro mustahkam integratsiyani yo'lga qo'yish;

- ta'lim muassasalarini zamonaviy moddiy-texnik baza va o'quv-uslubiy adabiyotlar bilan ta'minlash;

- oliy ta'lim tizimiga yuqori malakali o'qituvchi, metodist va muhandispedagoglarni jalb etish;

- bo'lajak o'qituvchilarning bilish faolligi, kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek, ularda faol kasbiy motivatsiyani qaror toptirish;

- oliy ta'lim muassasalari o'quv amaliyotiga innovatsion o'qitish texnologiyalarini keng tatbiq etish zaruriy omillardan hisoblanadi.

Kasbiy tayyorgarlik – maxsus nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar, shuningdek, ma'naviy-axloqiy sifatlarni o'zlashtirish asosida shaxsning kasbiy faoliyatni olib borishga nisbatan fiziologik, psixologik va jismoniy tayyorgarlik darajasi. Kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish – DTS talablari asosida shaxsda maxsus nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar, shuningdek, ma'naviy – axloqiy sifatlarni shakllantirish, bo'lajak mutaxassisni kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli olib borishga nisbatan fiziologik, psixologik va jismoniy tayyorgarlik jarayonidir. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik amaliyoti mobaynida ularga kerak bo'ladigan asosiy narsa bu – kasbiy bilimdir.

Kasbiy bilim – aniq mehnat faoliyati doirasida bajariladigan ishlar uchun zarur bo'lgan axborotlar va o'zlashtirilgan nazariy ma'lumotlar birlashmasidir. Kasbiy ko'nikma va malakalar – amaliy faoliyat jarayonida paydo bo'ladigan, shaxsning o'zlashtirilgan kasbiy bilimlarini anglangan ish harakatlariga aylanishidagi

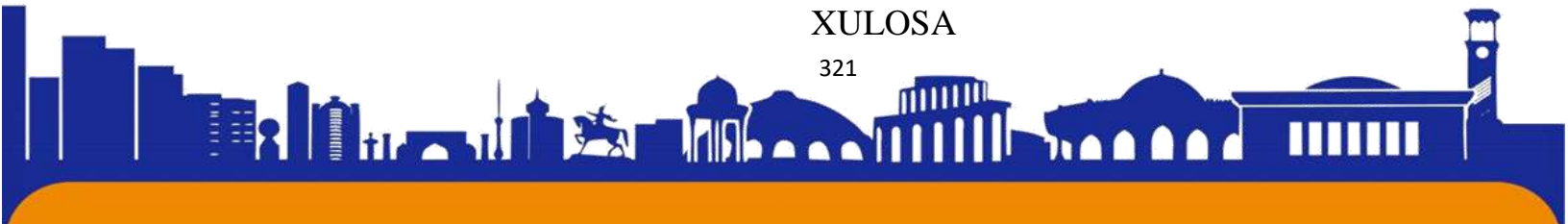

avtomatlashgan usuldir. Oʻrta maktab oʻqituvchisining ixtisoslashgan tavsifnomasi – professiogrammasini yaratishda N.V. Kuzmina, Z.F. Esarova, M.G. Davletshin, M. Abdullajonova, T. Hamroqulov va boshqalar quyidagi kasbiy malakalarni farqlaydilar:

1. Gnostik malakalar.
2. Konstruktiv malakalar.
3. Kommunikativlik.
4. Tashkilotchilik malakalari

Gnostik (yunoncha “gnosis” – “bilish”) malakalar tarbiyachining bilim sohasiga taalluqli boʻlib, bolalarning individual-psixologik taraqqiyot darajasini aniqlay bilish, oʻzining tajribasi va pedagogik faoliyatiga reflektiv yondashish, ilgʻor tajribalarni oʻrganish, novatorlik, pedagogik-psixologik adabiyotlardan foydalana bilish, empatiya va pedagogik ziyraklik doirasidagi malakalarni mujassam etadi. Konstruktivlik (loyihalash qobiliyatiga egalik) – bu tarbiyachining pedagogik jarayonni metodik jihatdan toʻgʻri loyihalashtirishi va tashkil etishi koʻzda tutiladi. Bunda taʼlim jarayoni natijalarini prognoz qilish, oʻquv-tarbiya jarayonini maqsadli loyihalash, oʻquvchilarning yosh va individual xususiyatlaridan kelib chiqib taʼlimiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni toʻgʻri belgilash va darsning texnologik tuzilmasini aniq belgilash, amalga oshirish bilan bogʻliq malakalar nazarda tutiladi. Kommunikativlik – bu tarbiyachi-pedagogning alohida xususiyati boʻlib, unda oʻquvchilar va hamkasblari bilan oʻzaro hamkorlik muloqoti nazarda tutiladi. Bunda tarbiyachining bolalarni oʻziga jalb etishni bilishi, oʻquvchilar va ota-onalar bilan muloqotni tashkil etishi, boshqarishi va nazorat qilishi, ular bilan pedagogik-psixologik nuqtai nazardan maqsadga muvofiq oʻzaro aloqa bogʻlashga, shaxslararo munosabatlarni faollashtirishga qaratilgan malakalardir. Oʻquvchilar bilan muloqotda pedagogik tayyorgarlikning muvaffaqiyatli boʻlishi koʻp jihatdan oʻqituvchining kommunikativ koʻnikma va malakalarni uzluksiz ravishda egallab borishi, uni qoʻllay olish layoqatiga bogʻliq. Tashkilotchilik – tarbiyachining oʻquvchilar jamoasini uyushtira bilishi, jamoani jiplashtira olishi, oʻquvchilarning bilish faolligini faollashtira olishi, shaxsiy tajribasi va ilgʻor pedagogik gʻoyalarni dars jarayoniga tatbiq eta olishi bilan tavsiflanadi. Pedagogik amaliyot ishlarini tizimli yoʻlga qoʻyish va uning uslubiy taʼminotini yaratish kasbiy moslashtirish jarayonidagi muhim tashkiliy-metodik shart-sharoitlardan biri boʻlib hisoblanadi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

kasbiy ko‘nikma va malakalarini amaliyotda qo‘llash uchun ham eng qulay fursat pedagogik amaliyot hisoblanadi.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni Ta’lim to‘g‘risida Qonunchilik palatasi tomonidan 2020-yil.
2. O‘zbekiston uzluksiz ta’limining davlat ta’lim standarti. Oliy ta’lim davlat ta’lim standarti 2021-yil 16-iyul.
3. B.Xadjayev, A. Choriyev, Z. Saliyeva. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. Toshkent “IQTISODIYOT DUNYOSI” 2018.
4. Haydarov F.I., Xalilova N.I. Psixologiya fanlarini o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2006. B– 18-32.
5. Tolipov O’. Oliy pedagogik ta’lim tizimida umummehnat va kasbiy ko‘nikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari/ Monografiya. – T.: Fan, 2004.b – 73-80.
6. Xusnidinova Gulnoza Zoxidjon qizining Magistrlik dissertatsiyasi «Bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy moslashtirishning pedagogikshart-sharoitlari ».
7. Baydjanov, B. (2021). Protection from the threat of harmful information that negatively affects the physical and mental development of students as a pedagogical problem. “Innovative technologies in sports and physical education of the younger generation”. Collection of materials of the international online conference.
<https://doi.org/10.47100/v1i1.71>
8. Karimova, M., & Tuychieva, R. (2019). THE PEDAGOGICAL BASICS OF TRAINING STUDENTS FOR PROFESSIONAL, MORAL AND EDUCATIONAL FUNCTION. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 311-317.
9. Maksudov, U. K. (2020). ISSUES OF NATIONAL VALUES AND SOCIAL ACTIVITY OF STUDENTS IN THE DEVELOPMENT OF POSITIVE PSYCHOLOGY. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 394-396).
10. SAIDKULOVICH, S. B., & UGLI, T. J. U. The Social Pedagogical Necessity of

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Developing Students' Aesthetic Culture in the Process of Globalization.
International

Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, 8(1), 75-77.

11. Siddikov, B. S. (2020). THE IMPORTANCE OF SPORTS AND RECREATION

ACTIVITIES FOR A HARMONIOUSLY DEVELOPED GENERATION.

ЎЎК.635.664.5

**ПОМИДОР КЎЧАТИНИ ЯНГИ ЛОЙХА АСОСИДА БАРПО ЭТИЛГАН
ИССИҚХОНАДА ПЕНОПЛАСТ КАСЕТАЛАРДА ТАЙЁРЛАШ.**

Абдиев Зафарали Тоштемирович (PhD) қ.х.ф.б.ф.д.

Тошкент давлат аграр университети “Сабзавотчилик ва иссиқхона хўжалигини ташкил этиш” кафедраси катта ўқитувчи.

Боймуродов Алишер Абдурасулович

Тошкент давлат аграр университети мустақил докторанти

**ПОДГОТОВКА РАСТЕНИЙ ТОМАТОВ В КАССЕТАХ ПЕНОПЛАСТ В
ВСТРОЕННОМ ТЕПЛЕ НА ОСНОВЕ НОВОГО ПРОЕКТА.**

Абдиев Зафарали Тоштемирович (PhD) қ.х.ф.б.ф.д.

Ташкентский государственный аграрный университет является старшим преподавателем кафедры «Организация овощеводства и тепличного хозяйства».

Алишер Абдурасулович Боймуродов

Независимый докторант Ташкентского государственного аграрного университета

**PREPARATION OF TOMATO SEEDLINGS IN PENOPLAST CASSETTES
IN THE GREENHOUSE BUILT ON THE BASIS OF A NEW PROJECT.**

Abdiev Zafarali Toshtemirovich (PhD) q.x.f.b.f.d.

Tashkent State Agrarian University is a senior lecturer at the Department of "Organization of Vegetables and Greenhouse Farming".

Boymurodov Alisher Abdurasulovich

Independent doctoral student of Tashkent State Agrarian University

Аннотасия: Замонавий янгиланган технологияларни қўллаган холда гидропоникали иссиқхоналарда помидор кўчатларини пенопласт касеталарда етиштириш агротехникасини такомиллаштириш ёритиб берилган.

Калит сўзлар: пенопласт касеталар, дурагай уруғлар, навлар, микро ўғитлар, макро ўғитлар, микроиклим, субстрат, полиэтилин, фойиз, қўшимча, кўчат, иссиқхона.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Аннотация: Объяснено совершенствование агротехники выращивания рассады томатов в пенопластовых кассетах в гидропонных теплицах с использованием современных обновленных технологий.

Ключевые слова: пенопластовые кассеты, гибридные семена, сорта, микроудобрения, макроудобрения, микроклимат, субстрат, полиэтилен, интерес, подкормка, рассада, теплица.

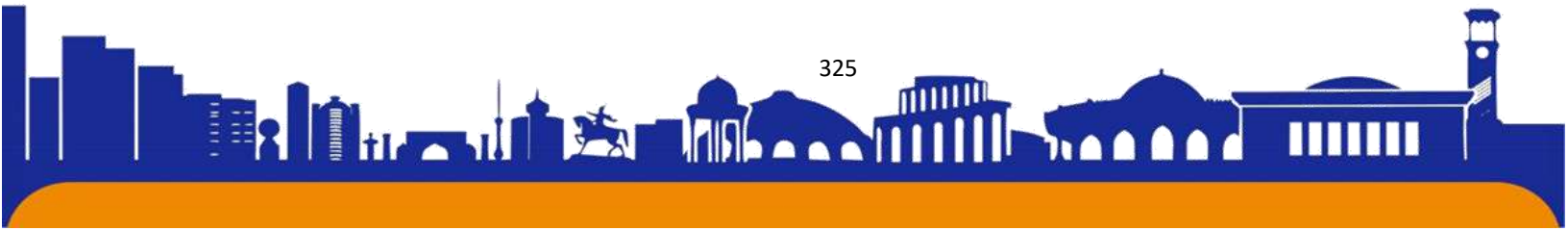
Abstract: Improvement of agrotechnics of growing tomato seedlings in foam plastic cassettes in hydroponic greenhouses with the use of modern updated technologies is explained.

Keywords: styrofoam cassettes, hybrid seeds, varieties, micro fertilizers, macro fertilizers, microclimate, substrate, polyethylene, interest, supplement, seedling, greenhouse.

Кириш. Хозирда юртимизда 37-миллион ахолисини мавсумдан ташқари вақтларда янги узилган хар хил сабзавот махсулотларига бўлган талабини кондириш, ерлардан унумли фойдаланиш ва етиштиришни янги технологияларини қўллаган холда помидордан юқори хосил ва сифатли махсулот олишда гидропоникали иссиқхоналарда кучатларини етиштириш технологиясини такомиллаштиришни куллаш. Бу тажрибалар Тошкент Давлат Аграр Университетининг илмий тадқиқот ва ўқув тажриба станцияси худудида 5000 м² бўлган намунавий иссиқхона куриб фойдаланишга топширилган бўлиб, бу намунавий гидропоникали иссиқхонага памидор кўчатини етиштириш ва экиш учун илмий тадқиқот ишларини олиб бордик. Бу кўчатларни тайёрлашда чет эл уруғ нав ва дурагайлардан фойдаландик. Тажрибада Ламия Ф1, Торри Ф1, Рафита Ф1, Дафнис Ф1 дурагайлари синаб кўрилди (1, 2, 3, 4).

Илмий тадқиқот методикаси. Гидропоника усулида памидор етиштириладиган мамлакатлардан (Европа мамлакатларда ва Япония, Корея) ҳозирги пайтда помидорнинг Труст, Куест, Матсх, Блитз, Геронимо, Традиро, Амбиаҳса, Пофито навлари ва гибридлири экилиб келинмоқда. Помидорнинг бу нав ва гибридлири гидропоника шароитида етиштирилган, синовлардан ўтган ва экиш учун тавсия қилинган (5, 6).

Ўзбекистон шароитида гидропоникали иссиқхоналар учун кўчатларни тайёрлаш хар йили Тошкент давлат аграр университетида илмий тадқиқот ва ўқув тажриба

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

станцияси гидропоника иссиқхонасида помидор кўчатларини тайёрлаш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилди.

Илмий тадқиқот натижалари. Илмий тадқиқотларда қабул қилинган оддий иссиқхоналарда кўчат тайёрлаш ва махсус жиҳозларда гидропоникада озика эритмаси иштирокида кўчат тайёрлаш усуллари ўрганилди.

Оддий усулда кўчат тайёрлашда 48 уяли касеталардан ва тупроқ, қум, чириган гўнг 1:1:2 нисбатдаги субстратдан фойдаланилди.

Иккинчи усулда эса махсус материаллардан тайёрланган 240 уяли касеталардан ва ҳар бир уяга жойлаштирган прилит тола тиҳинларидан фойдаланилди. Шу вариантда уруғларни униб чиқиши ва кўчат етилишини таъминлаш мақсадида ишчи озика эритмаларидан қўлланилди. Тажрибада Рофита, Торри (Голландия) ва Ламия (Исроил) нав ва гибридлари ўрганилди.

Уруғлар ишлаб чиқарувчи фирмалар томонидан махсус пакетларга касаллик ва зараркунандаларга қарши ишлов берилган ҳолда келтирилган ва Ўзбекистон Республикаси Реестрига киритилган навлар танланган.

Тажриба учун олинган помидор уруғлари барча вариантларда 2-август куни экилди.

Тажриба ўтқазилган оддий иссиқхоналарда кўчат етиштириш давомида суткалик ўртача ҳарорат 33-35 С⁰, ҳаво намлиги 28-35%, намунавий иссиқхонада эса 23-26,5 С⁰ ни ва 44-55% ни ташкил этди.

Уруғларни униб чиқиши учун тажрибанинг 1-вариантида касеталар устидан субстрат тўлиқ намланганга қадар махсус пуркагич ёрдамида озукали сув сепиб борилди ва қора поэтилин плёнка билан ўраб қўйилди.

Тажрибанинг 2-4 вариантларда эса уруғдан экишдан олдин касеталар уясидаги тиқинларни тўлиқ намлаш учун махсус тайёрланган озика эритмасида бўктирилди ва уруғ экилиб усти вермикулит (1,5-2г) билан мулчланди, унинг устига қоғоз ёпилиб, махсус пуркагич ёрдамида сув пуркалиб (ҳар бир косетага 0,7-1,0л), қора полетилин плёнка билан ёпиб қўйилди. Тажрибадан олинган илмий маълумотлар 1-жадвалда келтирилган.

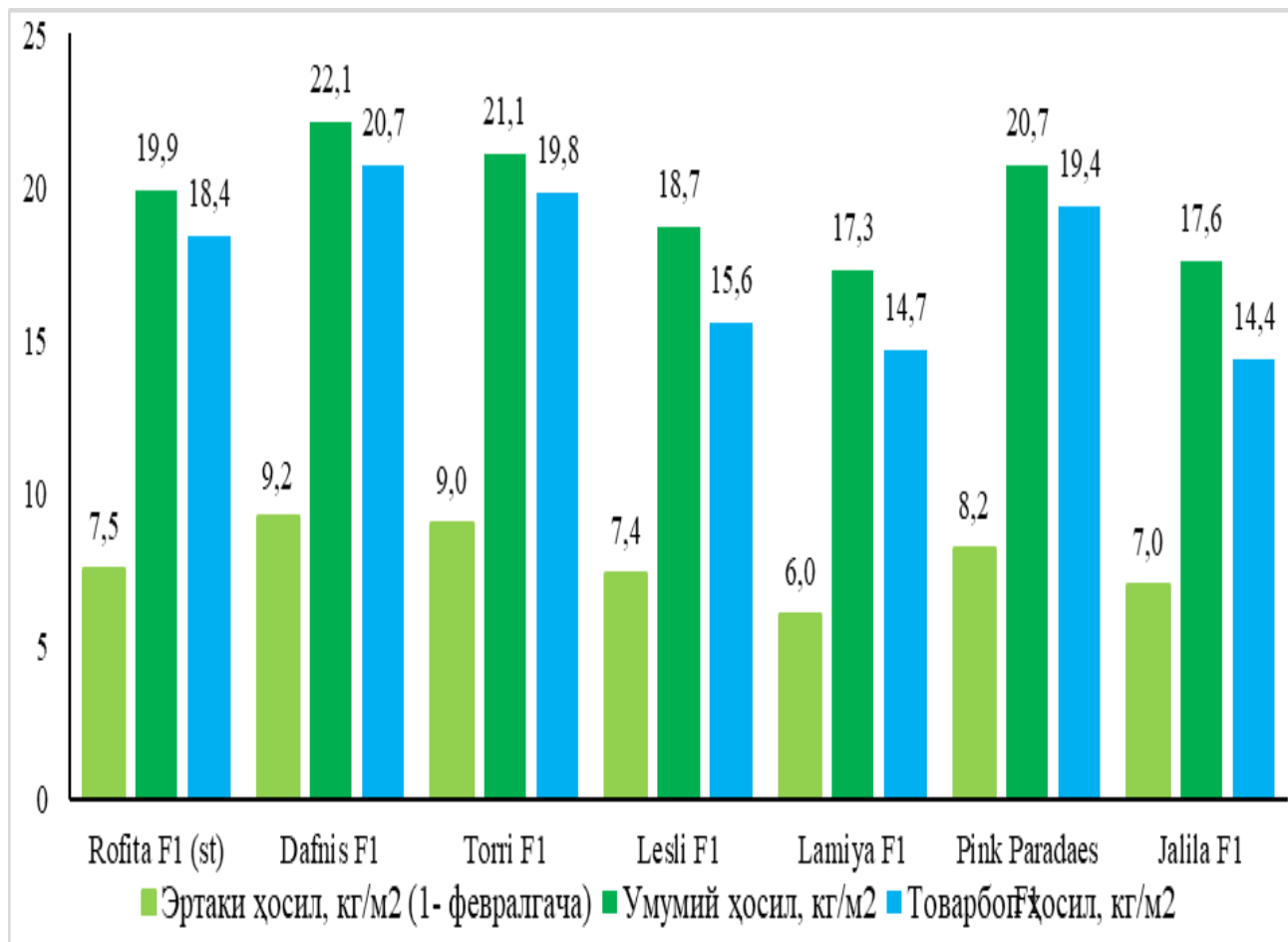
1-жадвал

Танлаб олинган помидор уруғини униб чиқиш тезлиги ва кўчат тайёр бўлиш муддати

Вариант	Навлар	Униб чиқиш тезлиги, %, сутка			Кўчатни етилиши(кун)	Кўчатни узунлиги см
		50	85	100		
1 (Назорат оддий усулда)	Дафнис Φ_1	7	10	12	30	16
2 тажриба	Пик-парадаез Φ_1	3	4	6	13	16
3 тажриба	Лесли Φ_1	4	5	8	16	20
4 тажриба	Торри	4	5	7	14	18

Ушбу жадвал маълумотларини кўрсатишича оддий усулда помидор кўчатини тўлиқ униб чиқиши учун 12 кун, кўчатни тайёр бўлиши учун эса 30 Янги технологияда уруғни тўлиқ униб чиқиши учун помидорни Дафнис Φ_1 дурагайда 6 кун, Пик-парадаез Φ_1 дурагайи 8 кунни ташкил қилди, Торри дурагайларидада эса 7 кун униб чиқиши кузатилди. кун зарур бўлди.

Эртаки ҳосил (ЭКМФ₀₅ – 0,3; Sx% - 3,3); Умумий ҳосил (ЭКМФ₀₅ – 0,7; Sx% - 3,6); Товарбон ҳосил (ЭКМФ₀₅ – 0,3; Sx% - 1,6);

Юқорида келтирилаган дурагайлари ва кўчатлари 13-16 кунда 16-20см ўсиб, экишга тайёр бўлди.

Хулоса. Олинган тажриба натижаларига асосланиб хулоса қилиш мумкин гидропоникали иссиқхона усулида сабзавот етиштиришга ихтисослашган намунавий иссиқхоналарда помидор кўчатларини 13-16 кунда тайёр бўлиши ёки оддий усулда тайёрлашга нисбатан 14-17 кун олдин етилишини таъминлаш мумкинлигини олиб борилган тажрибаларда синаб курдик ва шу илмий ишларга асосланган холда пенопласт касеталарга тайёрланган помидор кўчатларини етилиши, оддий усулда тайёрланган кўчатларга нисбатан ҳар хил иқлим шароитларига бардошли эканлиги аниқланди. Пенопласт касеталарга тайёрланган

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

помидор кўчатлари кассаликларга ва хашоратларга чидамлилиги билан ҳам ажралиб турди.

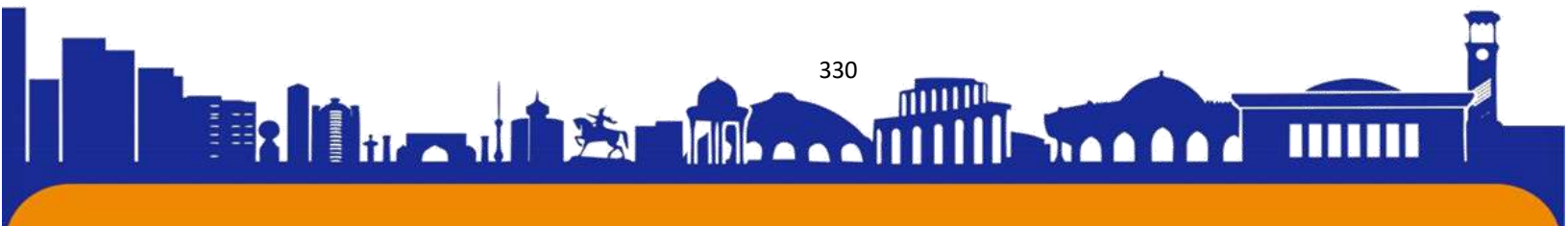
Гидропоника иссиқхонасида помидорни Φ_1 дурагайлари меваларининг сифат Кўрсаткичлари ва биокимёвий таркиби (2016-2018 йй.)

Дурагайлар	Мева вазни, г	Дегустатсион баҳоси, балл	Курук модда, %	Қанд, %	Аскорбин кислотаси, мг/%	Нитрат, мг/кг
2016 йил						
Рофита Φ_1 (ст)	171	9,7	6,08	4,20	22,40	46
Дафнис Φ_1	180	9,8	7,20	4,30	21,80	44
Торри Φ_1	178	9,8	6,40	3,95	18,70	50
Лесли Φ_1	161	9,7	6,18	3,30	19,60	43
Ламия Φ_1	147	9,8	7,10	4,10	20,10	48
Пинк Парадаес Φ_1	178	9,8	6,30	4,25	18,08	35
Жалила Φ_1	152	9,7	6,50	3,87	17,60	42
ЭКМ Φ_{05}	7,2	-	-	-	-	-
Сх, %	4,3	-	-	-	-	-
2017 йил						
Рофита Φ_1 (ст)	168	9,5	6,06	4,18	22,30	43
Дафнис Φ_1	178	9,6	7,18	4,27	21,75	40
Торри Φ_1	176	9,5	6,36	3,90	18,68	47
Лесли Φ_1	159	9,4	6,16	3,26	19,57	41
Ламия Φ_1	145	9,5	7,07	4,07	20,06	45

Пинк Парадаес Ф ₁	176	9,6	6,27	4,20	18,03	30
Жалила Ф ₁	150	9,5	6,48	3,80	17,54	38
ЭКМФ ₀₅	7,8	-	-	-	-	-
Сх, %	4,7	-	-	-	-	-
2018 йил						
Рофита Ф ₁ (ст)	174	9,9	6,10	4,22	22,50	49
Дафнис Ф ₁	182	10	7,22	4,33	21,85	48
Торри Ф ₁	180	10,1	6,44	4,0	18,72	53
Лесли Ф ₁	163	10	6,20	3,34	19,63	45
Ламия Ф ₁	149	10,1	7,13	4,13	20,14	51
Пинк Парадаес Ф ₁	180	10	6,33	4,30	18,13	40
Жалила Ф ₁	154	9,9	6,52	3,94	17,66	46
ЭКМФ ₀₅	4,6	-	-	-	-	-
Сх, %	2,7	-	-	-	-	-

Ҳозирги кунда бозор талаби ширин ва мазали маҳсулотни хоҳлайди, шундай экан меванинг таркибидаги қанд миқдорини кўплиги мева сифатига ижобий таъсир этади. Қанд миқдори бўйича дурагайлар 3,30-4,30 % ни ташкил этиб, энг юқори кўрсаткич Дафнис Ф₁ ва Пинк Парадаес Ф₁ дурагайларида 4,25-4,30 % ни, энг кам кўрсаткич Лесли Ф₁ ва Жалила Ф₁ дурагайларида кузатилди.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Аскорбин кислотаси ҳам дурагайларни муҳим хусусиятларидан бўлиб, тажрибада унинг миқдори 17,60-22,40 мг/% ни ташкил қилди. Стандарт Рофита Φ_1 дурагайи энг юқори кўрсаткични кўрсатди ва қолган барча дурагайлар аскорбин кислотасининг миқдори бўйича ундан кам бўлди.

Адабиётлар рўйхати

1. Дементьев А.В. Капельное орошение томатов в условиях Волго-Донского междуречья.-М.: 2004 г.
2. Духовный В.А. Капельное орошения-перспективы и препятствия. Т.:САНИИРИ. 1995 г.
3. Зуев В.И., Абдуллаев А.Г. Овощеводство защищенного грунта. Ташкент.Ўқитувчи,1982 г. 439 стр.
4. Зуев В.И., Атаходжаев А.А., ва бош. Чучук қалампир химояланган ер сабзавотчилиги. Тошкент 2014. 254-255 б.
5. Зуев В.И., Атаходжаев А.А. ва бош: “Химояланган ерларда кўчат ва кам тарқалган сабзавотларни етиштириш” Химояланган ерларда кўчат ва сабзавотларни етиштириш. Тошкент 2010. НОСҲИР. 215 б.
6. С.А.Юнусов,З.Т.Абдиев “Иссиқхоналарда сабзавот кўчатчилиги”. Тошкент. “Шафоат Нур Файз” 2020 йил. 287 б.

Raqamlashtirishni ijtimoiy hayotga ijobiy va salbiy ta'siri masalasi.

Вопрос о положительном и отрицательном влиянии цифровизации на общественную жизнь.

The question of the positive and negative effects of digitization on social life.

Sh.Rashidov nomidagi SamDU

mustaqil izlanuvchisi

D.X.Shukurova

Rezyume

Ushbu maqola raqamli jamiyat va raqamli ta'lim jarayonlarining ijtimoiy hayotga ta'siri masalasi yoritilgan. Falsafa va pedagogika sohalarida raqamli ta'lim keng ilmiy-nazariy tadqiq etilmoqda. Raqamli jamiyatda ko'plab sohalarning raqamlashuvi kechayotgani yoritilgan.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, raqamli ta'lim, raqamli jamiyat, kompyuter, virtual olam, tadqiqot.

Резюме

В данной статье рассматривается влияние цифрового общества и цифровых образовательных процессов на социальную жизнь. Цифровое образование широко изучается в области философии и педагогики. Подчеркнуто, что в цифровом обществе происходит цифровизация многих сфер.

Ключевые слова: цифровизация, цифровое образование, цифровое общество, компьютер, виртуальный мир, исследования.

Resume

This article covers the impact of digital society and digital educational processes on social life. Digital education is widely studied in the fields of philosophy and pedagogy. It is highlighted that many areas are being digitized in the digital society.

Key words: digitization, digital education, digital society, computer, virtual world, research.

Jamiyatni raqamlashtirish obyektiv ravishda aniqlangan axborot texnologiyalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan bog'liq. Raqamli texnologiya zamonaviy kompyuterlarning rivojlanishi va World Wide Web paydo bo'lishi bilan paydo bo'ldi. Raqamli texnologiyalarning paydo bo'lishi va rivojlanishi texnologiya

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

tarixidagi muhim bosqich bo'lib, insoniyat jamiyatiga chuqur ta'sir ko'rsatdi. Kompyuter olimi Mark Vayzer (1991) bashorat qilganidek, insoniyat hamma joyda tarqalgan hisoblash davriga qadam qo'yadi, bunda raqamli texnologiyalar odamlar hayoti bilan chambarchas bog'liq[1]. Negroponte (1995) barcha ommaviy axborot vositalari tez raqamlashtirilishini va kompyuterlar yuz va nutqni aniqlashni amalga oshirishi va foydalanuvchilar bilan aqlli muloqot qilishini ta'kidladi. O'sha paytda ilmiy fantastikadek ko'ringan bu bashoratlar o'tgan o'ttiz yil ichida birin-ketin amalga oshdi va tasvirlangan manzaralar odamlarning kundalik hayotida odatiy holga aylandi.

Raqamli jamiyatning tabiati va uning o'z-o'zini identifikatsiya qilish, amalga oshirish, kundalik hayot, guruhga a'zolik, ijtimoiy institutlar va ijtimoiy tengsizlik, jamiyatshunoslarni qiziqtirgan barcha an'anaviy savollarga ta'sirini o'rganishning qimmatli usullari bo'lib qolmoqda. Raqamli qurilmalar va platformalardan ma'lumotlarni yaratish va yozib olish uchun ijtimoiy tadqiqotlar uchun foydalanishning turli usullari mavjud. Hatto eski uslubdagi tadqiqot usullari ham raqamlashtirilgan. Ijtimoiy so'rovlar ko'pincha kompyuterlarda to'ldiriladi va ma'lumotlar avtomatik ravishda ma'lumotlar bazasiga kiritiladi va qog'oz so'rovlar oxir-oqibat tahlil qilish uchun kompyuterlashtirilgan tizimga kiritilganda raqamlashtiriladi. Onlayn so'rovlar endi akademik va tijorat ijtimoiy tadqiqotchilari tomonidan tobora ko'proq foydalanilmoqda.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan insoniyat jamiyati raqamli jamiyatning mutlaqo yangi davriga kirdi. 2021 yil oxiriga kelib, mobil tarmoq qamrovi dunyo aholisining 95 foiziga yetdi, 88 foizi 4G mobil tarmoqlari bilan qamrab olingan (2022)[2]. Odamlar noutbuklar, planshetlar, smartfonlar va aqlli soatlar kabi raqamli qurilmalardan ma'lumotlarga kirish, muloqot qilish, iste'mol qilish, ko'ngil ochish va ilovalar orqali jamoat hayotida ishtirok etish uchun keng foydalanadilar. Raqamli texnologiya nafaqat ijtimoiy hayotning asosiy qiyofasini qayta tikladi, balki tub ijtimoiy o'zgarishlarni ham keltirib chiqardi. Dirk Helbing fikricha, biz smartfonlarimizga qaram bo'lsakda, atrofimizdagi dunyo jimgina o'zgarimoqda raqamli texnologiyalar nafaqat inson nutqi va institutlarini yaratadi, balki butun dunyoni qayta shakllantiradi. Xitoylik olimlar ham xuddi shunday fikrda. Tszesi Tsyu ta'kidlaganidek, raqamli jamiyat tarmoq o'zaro bog'lanishi orqali asl mehnat taqsimoti va tashkiliy tuzilmaga kirib boradi, shaxsni raqamli tarmoqning asosiy qaramiga aylantiradi va shaxs mustaqil birlik sifatida yangi ijtimoiy shaklni shakllantiradi. Shaxslar va jamiyat

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy farqlanishning asosiy mantig'i va ijtimoiy faoliyatning asosiy tamoyillari ham chuqur o'zgarishlarga uchraydi[3].

Bundan tashqari, axborot portlashi va axborot qaramlarining birgalikda mavjudligi, kiberfazoning inklyuzivligi va nutqning qutblanishi, shuningdek, semirish tuzilmalarining birgalikda mavjudligi va bo'shliqlarning kengayishi ham ko'pchilikning e'tiborini tortdi. Raqamli texnologiyalar natijasida yuzaga kelgan ijtimoiy o'zgarishlar va raqamli jamiyatdagi yangi muammolar sharoitida chuqur ilmiy izlanishlar o'tkazish zarurati raqamli ta'limni paydo bo'lisiga olib keldi. Raqamli ta'limni quyidagicha ta'riflaydi: raqamli ta'lim - raqamli texnologiyalarni ishlab chiqish va qo'llashni o'rganish uchun ilmiy nazariyalar va metodologik usullaridan foydalanadi, raqamli texnologiyalarning inson xulq-atvori va jamiyat faoliyatiga ta'siriga e'tibor qaratadi va raqamli texnologiyalar va ijtimoiy muhit o'rtasidagi o'zaro munosabatlar mexanizmlarini o'rganadi. Shuni ta'kidlash kerakki, bu ta'rif asosan raqamli ta'limning hozirgi rivojlanishiga asoslanad [4]i. Raqamli ta'lim raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va qo'llanilishini va ular bilan bog'liq ijtimoiy o'zgarishlarni pedogogik nuqtai nazardan o'rganadi. Biroq, raqamli ta'lim hali boshlang'ich bosqichida va ko'plab asosiy masalalarni hal qilishi kerak, bu butun dunyo bo'ylab faylasuflar, pedagoglar uchun ajoyib tadqiqot imkoniyatini beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, raqamli texnologiyalarni qo'llash milliy chegaralarni kesib o'tgan bo'lsa-da, raqamli ta'lim bo'yicha tadqiqotlar xalqaro muloqotni davom ettirgan holda, hali ham muayyan ijtimoiy va madaniy muhitlarga e'tibor qaratish kerak. Raqamli texnologiyalarni ishlab chiqarish va qo'llash, raqamli jamiyatda tegishli tadqiqotlar uchun noyob imkoniyatlar yaratadi.

Adabiyotlar ro'xati:

1.Anderson, Ken, Dawn Nafus, Tye Rattenbury, and Ryan Aipperspach. 2009. Numbers Have Qualities Too: Experiences with Ethno-Mining. *Ethnographic Praxis in Industry Conference Proceedings 2009*: 123–140

2.Aseeri, Sahar, Sebastian Marin, Richard N. Landers, Victoria Interrante, and Evan S. Rosenberg. 2020. Embodied Realistic Avatar System with Body Motions and Facial Expressions for Communication in Virtual Reality Applications. In *2020 IEEE Conference on Virtual Reality and 3D User Interfaces Abstracts and Workshops (VRW)*, 580–581.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

3. Berry, Rachel A., Rachel F. Rodgers, and Jenna Campagna. 2021. Outperforming iBodies: A Conceptual Framework Integrating Body Performance Self-Tracking Technologies with Body Image and Eating Concerns. *Sex Roles* 85: 1–12.

4. Грязнова Е.В. Виртуальная реальность: анализ смысловых элементов понятия // *Философские науки*. 2005. №2. -С. 125-143;

Patent trolling atamasi huquqiy tavsifi, muammoli vaziyatlar va yechimlari.**Juraboyeva Mahbuba Asqarbek qizi****Toshkent davlat yuridik universiteti****Xususiy huquq fakulteti talabasi****@juraboyevamahbubagmail.com**

Annotatsiya: ushbu maqolada patent trolling atamasi tavsifi, patent trollari qanday faoliyat bilan shug'ullanishlari, ularning nishoni nimalar bo'lishi, qaysi davlatlarda keng tarqalganligi va ularga qarshi qanday choralar qo'llash mumkinligi haqida fikr yuritiladi.

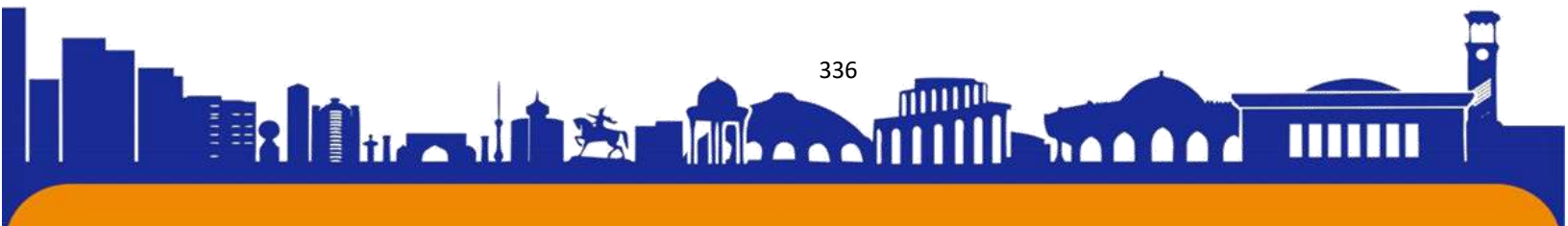
Kalit so'zlar: patent huquqi, trolling, yuridik shaxs, himoya qilish, ixtiro, litsenziya, royalti, sud xarajatlari, asossiz da'vo.

Patent trolling legal definition, problems and solutions.**Juraboyeva Mahbuba Askarbek kizi****Tashkent State Law University****Student of private law faculty****@juraboyevamahbubagmail.com**

Abstract: this article describes the term patent trolling, what activities patent trolls are engaged in, what their targets are, in which countries they are common, and what measures can be taken against them.

Keywords: patent law, trolling, legal entity, protection, invention, license, royalty, court costs, groundless claim.

Правовое определение патентного троллинга, проблемы и пути решения

Джурабоева дочь Махбубы Аскарбека

Ташкентский государственный юридический университет

Студент факультета частного права

@juraboyevamahbubagmail.com

Аннотация: в данной статье рассмотрено понятие «патентный троллинг», какой деятельностью занимаются патентные тролли, каковы их цели, в каких странах они распространены и какие меры против них можно принять.

Ключевые слова: патентное право, троллинг, юридическое лицо, охрана, изобретение, лицензия, роялти, судебные издержки, необоснованный иск.

Kirish

Patent huquqi ixtironi himoya qilishga, texnologik taraqqiyotni rag'batlantirishga va ixtirochi yoki patent egasining huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. Butunjahon Intelektual Mulk Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, "Patentlar jismoniy shaxslarga ularning ijodi uchun e'tirof etish va ixtirochilari uchun moddiy mukofot olish imkoniyatini taklif qilish orqali ularni rag'batlantirish va himoya qilishni ta'minlaydi." [1] Ammo patentlardan g'arazli niyatlarda foydalanuvchilar ham yo'q emas. Ulardan biri "patent trollaridir." Patent trollingi deganda, patent olishda intellektual mulkni ishlab chiqarish va undan foydalanish bilan shug'ullanmaydigan, lekin patentlangan texnologiyadan foydalanadigan kompaniyalarga nisbatan o'z huquqlarini buzganlik uchun da'vo qo'zg'atadigan jismoniy yoki yuridik shaxslarning faoliyati tushuniladi. Patent trollarining biznes modellari ma'lum bir tuzilishga amal qiladi, eng keng tarqalgani trollardir. Ular o'z nomidan patentlarni sotib oladi va chiqaradi, keyin ma'lum bir texnologiya bozorida trollar tomonidan ularning nomidan berilgan patentlar paydo bo'lguncha kutiladi, ularga muhtoj bo'lgan bozor o'yinchilariga, ma'lum ishlab chiqaruvchilarga qarshi patentlardan foydalana boshlaydi, ilgari patent bilan himoyalangan texnologiyadan foydalanganlik uchun yuqori qiymatda royalti to'lashni talab qiladi. Shubhasiz, trollarning qiziqishi patentga bo'lgan eksklyuziv huquqlarni olish bilan cheklanadi va patentlangan texnologiyaning o'zini jiddiy tushunishga taalluqli emas.

Patent trollarining pul ishlash usullari:

- ✚ Patent texnologiyasidan foydalanishi mumkin bo'lgan har qanday kompaniyaga litsenziya berish;
- ✚ Korxonalarni sudga berish va patentni buzganlik uchun sudga berish;
- ✚ Shaxs yoki biznes litsenziya to'lovlarini to'lashi yoki kelishuvga erishishi uchun ommaviy axborot vositalarida o'z nishonining obro'siga putur etkazish.

Muhokama va tahlil

Xorijiy davlatlarning doktrinalarida patent trollarining tasnifi ajratib ko'rsatiladi. Ular tanlagan xulq-atvor strategiyasiga qarab ikki guruhga bo'lishadi: birinchi guruhdagi troll huquqbuzar kompaniyani u bilan litsenziya shartnomasi tuzishga taklif qiladi. Ikkinchi guruhning troli mualliflik huquqi egasi sifatida huquqlarni buzganlik uchun sudga da'vo qo'zg'atadi. Ushbu turlarni, shunga ko'ra, trollning harakatlariga qarab turlarga bo'lish mumkin. Patent trollarining harakatlari maqsadga muvofiqmi yoki ular suiiste'mollikmi? Litsenziya shartnomasini tuzishni talab qiladigan shaxsning maqsadga muvofiq harakatlari, agar bunday shaxsning huquqi ishlab chiqaruvchi kompaniya tomonidan allaqachon buzilgan bo'lsa, tan olinadi. Agar texnologiya hali qo'llanilmagan bo'lsa-da, lekin kompaniya uni belgilangan standartlar bo'yicha amalga oshirishga majbur bo'lsa, patent troli undan royalti "to'plashi" mumkin. Shu tarzda ishlaydigan troll "litsenziya tovlamachi" deb ataladi. Ikkinchisida ishlaydigan troll mualliflik huquqi egasi sifatida patentlangan obyekt ishlab chiqarishga kiritilguncha va standartlashtirilguncha kutadi va shundan keyingina troll o'z huquqlarini buzganlik uchun da'vo arizasini beradi. Patent mavjudligini yashirmaydigan va hatto undan foydalanadigan shaxsning harakatlari ham maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. O'z patentini ataylab yashirgan va keyin ortiqcha royalti to'lashni talab qiladigan patent troli sudda "ortiqcha royalti tovlamachilar" deb ataladi.

RPX korporatsiyasi hisobotiga ko'ra, 2015-yilda trollar AQShdagi barcha patent da'volarining 69,4 foizini (5219 tadan 3621 tasini) qo'zg'atgan. Yevropada 3 ta trollar faoliyati kuchayganiga guvoh bo'lgan. 2018-yilda Darts-IP, 2007-yildan 2017-yilgacha

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Yevropada trollar bilan bog'liq munozaralar har yili dahshatli sur'atda - 19 foizga oshgani haqida hisobot e'lon qildi.[2]

Patent trollari AQShda ko'proq tarqalgan, chunki patent trollari AQSh patent va sud tizimlaridagi mavjud tuzilmaviy muammolardan foydalanishlari mumkin. Patent trollari Yevropada kamroq tarqalgan, chunki ko'plab Yevropa mamlakatlari patent da'volarida sud ishlarida yutqazganlar, har ikki tomonning sud xarajatlarini to'lashlarini talab qiladi. Bu ko'pchilik asossiz da'volarni samarali ravishda bartaraf etdi. B. Sautier ta'kidlaganidek, patent trolligi Qo'shma Shtatlarda qonun bilan belgilangan huquqlarni amalga oshirishning keng chegaralari, sud jarayoni va advokat to'lovlarining yuqori narxi tufayli paydo bo'lgan.[3] 2013-yilda Amerika Intellektual Mulk Huquqlari Assotsiatsiyasi bitta ishni sudda ko'rib chiqish 650 mingdan 5 million AQSh dollarigacha turadi, deb hisoblagan edi. Shu munosabat bilan patent egasi litsenziya shartnomasini tuzish va ma'lum miqdorda to'lash imkoniyatiga ega. Masalan, sud jarayoni tahdidi ostida FindTheBest.comdan patent egasiga 50 ming AQSh dollari to'lash talab qilingan. Kompaniya rad etdi va patentni sudda bekor qilish uchun 200 ming dollar sarflagan. [4] Biroq 2014-yilda AQSh Oliy sudi shuni ko'rsatadiki, patent bo'yicha beparvo da'vo qo'zg'atilganda, da'vo rad etilsa, da'vogar javobgarning advokatlik to'lovlarini to'lash xavfini o'z zimmasiga oladi. [5] Ushbu qoida trollar tomonidan patent da'volarini berishni sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Bunday harakatlarni qonun himoya qilishi kerakmi? Ular qonun va qonun talablariga mos keladimi-yo'qligini aniqlash kerak. Patent trollari tomonidan da'vo qilingan patentning buzilishi to'g'risidagi da'volar noqulay da'voning bir turi bo'lib, da'voning muhim ahamiyati yoki muvaffaqiyat qozonishi uchun emas, balki sudlanuvchi sud jarayoni bilan bog'liq katta xarajatlarni sarflamaslik uchun da'voni bekor qilish uchun pul to'laydi. Patent trollarining maqomini belgilashda faoliyatning tabiatiga ham, patentlangan obyektga bo'lgan huquqni amalga oshirish chegaralariga ham e'tibor qaratish lozim. Patent trollarining faoliyati faqat mablag' olish bilan bog'liq bo'lganligi sababli, u innovatsiyalarni joriy etishga va umuman texnik rivojlanishga obyektiv ravishda to'sqinlik qiladi, bu intellektual qonunchilik maqsadlariga zid keladi. Binobarin, jamoat manfaatlari va innovatsion kompaniyalar manfaatlarining buzilishi bilan bog'liq holda, patent trollarining faoliyati qonunni suiiste'mol qilish deb aytishimiz mumkin. Shaxsga tegishli bo'lgan rasmiy subyektiv huquq o'zboshimchalik

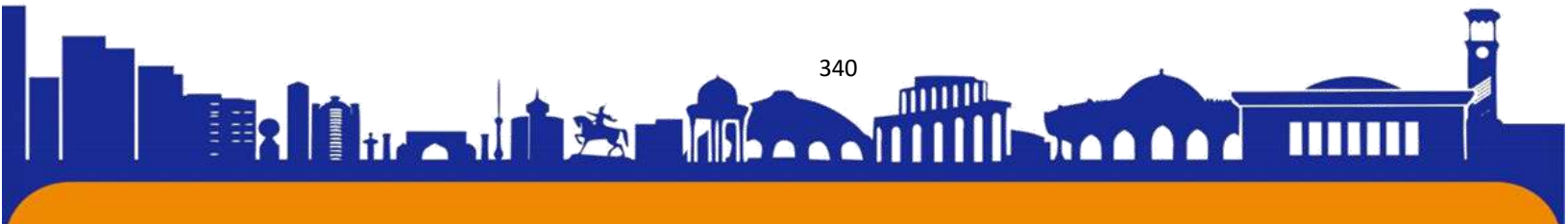

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

bilan va cheksiz amalga oshirilishi mumkin emas; huquq egasi muayyan ijtimoiy munosabatlarga kirishar ekan, o'ziga u bilan aloqada bo'lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini hisobga oladigan tarzda huquqlarni amalga oshirish majburiyatini yuklaydi va agar huquqni amalga oshirish rasmiy ravishda qonun hujjatlariga zid bo'lmasa, lekin vijdonlilik tamoyiliga zid bo'lsa, u cheklanishi mumkin. [6] Shunday qilib, patent trollarining faoliyati qonunni suiiste'mol qilish deb tan olinishi mumkin, chunki ular intellektual huquqning maqsadlari va uning tamoyillariga mos kelmaydi.

Ushbu muammoni bartaraf etishga yordam beradigan tegishli vositani AQSh Fuqarolik protsessual qoidalariga qarash kerak. Ushbu moddaning 11-qoidasi patent-trolling biznes modelidan kelib chiqadigan ba'zi noyob qiyinchiliklarga qarshi kurashish uchun maxsus amalga oshirishni taklif qiladi. [7] 11-qoidaga asoslangan yechim nafaqat yangi qonunchilikka nisbatan afzalroq, balki bir-birini to'ldiruvchi hamdir, chunki u hech qanday qonunchilik harakatisiz darhol mavjud, patentni buzish bo'yicha noto'g'ri da'volar orqali patent da'vosining samarasizliklaridan foydalanadigan rivojlanayotgan xatti-harakatlarni boshqarish uchun yetarlicha moslashuvchan, va an'anaviy patent trolli, NPE, PAE yoki hatto tijoriy faol tashkilot tomonidan amalga oshiriladigan patent-trolling xatti-harakatlarining o'zgarishini oldini olish uchun yetarlicha kuchli. Keng ma'noda, ushbu yondashuv patent nazoratiga moyil bo'lgan da'vogarlarini kashfiyot xarajatlari ko'payishidan oldin aniqlaydi va sud jarayonidan tezroq chiqishni ta'minlaydi. Taklif etilayotgan so'rov barcha NPElarga bir xil munosabatda bo'ladi va obyektiv ko'rsatkichlarni subyektning da'vo harakati ortidagi niyatni aniqlash uchun ishonchli vosita sifatida tahlil qiladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, 11-qoidaning oldindan qo'llanilishi eng oson aniqlanishi mumkin bo'lgan patent buzilishi bo'yicha noqulay da'volarni tugatish uchun arzonroq qochish yo'lini taqdim etadi.

Hozirgi patent tizimida mavjud bo'lgan yuqorida ko'rsatilgan muammolar turlari haqiqiydir. Ular innovatsiyalar va yangi ish o'rinlari yaratish uchun to'siqdir. Biroq, ularni tuzatish trollning keng qamrovli ta'rifini talab qilmaydi. 2011-yilgi Amerika ixtirolari to'g'risidagi qonun tizimdan improvident tarzda berilgan patentlarni olib tashlash uchun bir necha tezroq va arzonroq protseduralarni taqdim etishda oldinga muhim qadam tashladi. Bularga quyidagilar kiradi:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

1. Inter Partes tekshiruvi, bu uchinchi shaxsga berilgan patentga nisbatan oldingi texnika darajasi asosida e'tiroz bildirish imkonini beradi;
2. Patent berilgandan keyin birinchi to'qqiz oy ichida har qanday qonuniy asoslar bo'yicha har qanday birinchi taqdim etilgan patentga e'tiroz bildirish imkonini beruvchi grantdan keyingi ko'rib chiqish;
3. Yaqinda kuchga kirgan, texnik bo'lmagan moliyaviy xizmat yoki mahsulot patenti uchun har qanday asosda e'tiroz bildirishga imkon beruvchi o'tish davri, yopiq biznes usullari tartibi.

Ushbu protseduralar yangi bo'lsa-da va ularning patent tizimiga to'liq ta'sirini baholash uchun biroz vaqt kerak bo'lsa-da, ular USPTO tomonidan hech qachon berilmagan patentlarga e'tiroz bildirishning nisbatan arzon usulidir va shu bilan ulardan beparvo da'voda foydalanishni cheklaydi.

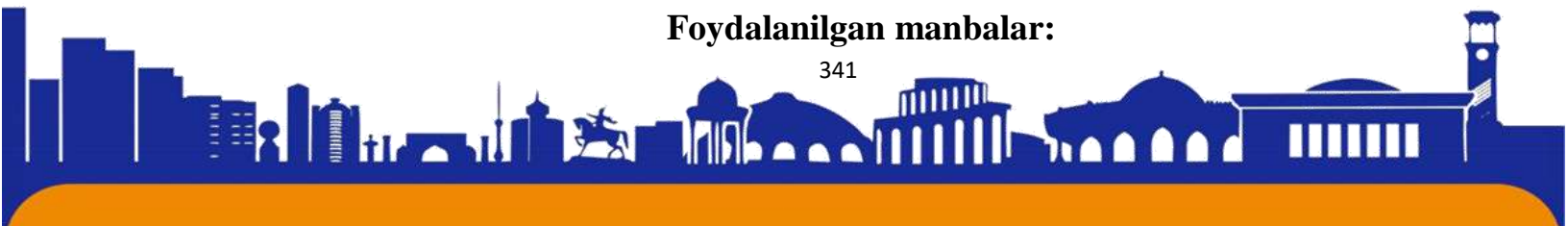
Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, patent trollari xavfli o'yinchilar hisoblanadi. Ular faqat o'z manfaatlari yo'lida patentlarni sotib, keyin boshqa korxonalarining ustidan da'vo qo'zg'atib, ulardan yuqori miqdordagi to'lov undirish uchun harakat qilishadi. Shuning uchun ham patent trollari bilan kurashish uchun quyidagi usullardan foydalanish samarali deb o'ylayman:

- + dushmanga o'zi foydalangan usul bilan zarba berish, qarshi da'volar berish, adolatsiz harakatlar haqida shikoyat qilish, berilgan himoya hujjatlarini bekor qilishni talab qilish;
- + uning qanday huquqlari buzilganligi to'g'risida dalillarni, da'voni asoslashni va hokazolarni talab qilish;
- + protsessual rollar va xarajatlarni taqsimlash, boshqa manfaatdor tomonlar bilan birlashish.

Shuningdek, ularni davlatga ziyon keltiruvchi parazitlar deb ham atash mumkin. Ularga qarshi kurashda o'zlarining usullaridan foydalanish samarali deb o'ylayman. Bu ko'pgina davlatlarda ham o'z tasdig'ini topgan usuldir.

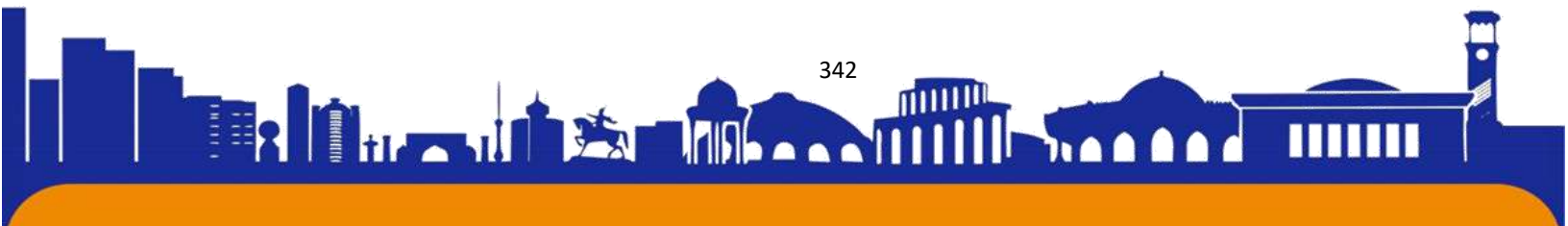
Foydalanilgan manbalar:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

1. <https://www.avocats-mathias.com/propriete-intellectuelle/patent-trolls-what-are-they-what-are-the-risks-for-ip-rights>.
2. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364920301229>
3. <https://www.avocats-mathias.com/propriete-intellectuelle/patent-trolls-what-are-they-what-are-the-risks-for-ip-rights>
4. Lumen View Tech LLC v. Findthebest.com. Inc., 13 Civ. 3599 (S.D.N.Y. Nov.22, 2013) [electronic resource] // URL: <https://casetext.com/case/lumen-view-tech-llc-v-findthebestcom-1> (просмотрено: 3 сентября 2020 г.)
5. Octane Fitness, LLC v. ICON Health & Fitness, Inc., 572 U.S. 545 (2014) [electronic resource] // URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/572/545/> (просмотрено: 5 сентября 2020 г.)
6. ¹18 Esser J., Schmidt E. Schuldrecht. Bd I: Allgemeiner Teil. Karlsruhe, 1975. S.45
7. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njtip/vol12/iss4/2/>

VITAMIN B12 BOLALARDA VA KATTALARDA YETISHMOVCHILIGI SABABLARI, KLINIKASI, ASORATLARI VA DAVOLASH TAKTIKASI

Xursandova Feruza Sattorovna

Anatomiya va klinik anatomiya kafedrasisi assistenti, +998915794528

Annotatsiya: Vitaminlar tana hujayralarining yangilanishi, o'sishi va rivojlanishi va energiya ishlab chiqarishi uchun zarur bo'lgan organik birikmalardir. Inson organizmida sintez qilib bo'lmaydigan, sintez qilinsa ham yetarli bo'lmagan vitaminlar tashqi oziq-ovqat yoki qo'shimchalar bilan to'ldirilishi kerak. Organizmdagi uch muhim funktsiya — asab sog'lig'ini saqlash, qon aylanishi va DNK sintezi — B12 vitaminida mavjud. Agarda ushbu vitamin yetishmasa, odam kuchli holsizlik va charchoqni his qiladi.

Kalit so'zlar: Vitamin B 12, kobalamin, Kasl faktori, *nitrokobalamin*, xavfli anemiya, dori mahsulotlari.

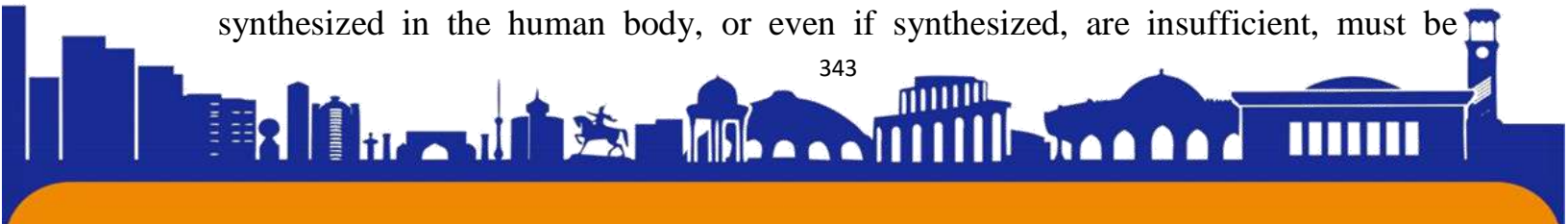
ПРИЧИНЫ, КЛИНИКА, ОСЛОЖНЕНИЯ И ТАКТИКА ЛЕЧЕНИЯ НЕДОСТАТКА ВИТАМИНА В12 У ДЕТЕЙ И ВЗРОСЛЫХ

Аннотация: Витамины – это органические соединения, необходимые для регенерации, роста и развития клеток организма и производства энергии. Витамины, которые не могут синтезироваться в организме человека или даже если синтезируются в недостаточном количестве, необходимо дополнять внешней пищей или добавками. Витамин В12 выполняет три важные функции в организме: здоровье нервов, кровообращение и синтез ДНК. Если этого витамина не хватает, человек будет чувствовать слабость и усталость.

Ключевые слова: витамин В 12, кобаламин, фактор Касла, нитрокобаламин, пернициозная анемия, лекарственные средства.

CAUSES, CLINICS, COMPLICATIONS AND TREATMENT TACTICS OF VITAMIN B12 DEFICIENCY IN CHILDREN AND ADULTS

Abstract: Vitamins are organic compounds necessary for the regeneration, growth and development of body cells and energy production. Vitamins that cannot be synthesized in the human body, or even if synthesized, are insufficient, must be

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

supplemented with external food or supplements. Vitamin B12 has three important functions in the body - nerve health, blood circulation and DNA synthesis. If this vitamin is lacking, a person will feel weak and tired.

Key words: Vitamin B 12, cobalamin, Kasl factor, nitrocobalamin, pernicious anemia, medicinal products.

Vitaminlarga bo'lgan ehtiyoj insonning yoshi, jinsi, jismoniy faolligi, surunkali kasalliklarning bor-yo'qligi, moddalar almashinuvining darajasiga bog'liq. Vitamin yetishmasligi organizm qarishini tezlashtiradi. Hozirgi kunda inson organizmida eng katta ahamiyatga ega bo'lgan birikmalardan biri bu vitaminlar hisoblanadi. Vitaminlar organizmda turli jarayonlarda ishtirok etib, muhim hayotiy jarayonlarni boshqaradi. Jumladan vitamin B12 bu DNK molekulasini sintezida ishtirok etadi. Bundan tashqari qon aylanishini ham normallashtirib turadi. Vitaminlar yog'da eriydigan va suvda eriydigan turlarga bo'linadi. Suvda eriydigan vitaminlar orasida eng ko'zga ko'ringan vitaminlar guruhi B vitaminlari hisoblanadi. Jami 8 ta B guruhi vitaminlari mavjud: tiamin (B1), riboflovin (B2), niatsin (B3), pantotenik kislota (B5), piridoksin (B6), biotin (B7), kobalamin (B12) va foliy kislotasi.

B₁₂ [vitamini-kobalaminlar](#) deb ataladigan biologik faol moddalar guruhi bo'lib, tarkibida [kobalt](#) atomini(III) o'z ichiga olgan va xelat birikmalari bo'lgan korrinoidlarga tegishlidir^{[1][2]}. Ilmiy adabiyotlarda, vitamin B₁₂ odatda inson organizmida [koenzim](#) shakllaridan biriga erkin aylanadigan siyanokobalamini bildiradi^[3]. Siyanokobalamin shaklida B₁₂ vitaminining asosiy miqdori inson tanasiga kiradi. Vitamin B₁₂ ning sinonimi bo'lmasa-da, bir qator boshqa birikmalar ham B₁₂ — vitamin falligiga egadirlar. Vitamin B₁₂, shuningdek tashqi deb ataladi. Tabiatda bu vitaminni ishlab chiqaruvchilari [bakteriyalar](#) va [arxeyalardir](#), lekin u o'simliklarda sintez qilinmaydi

B 12 vitamin tanadagi ko'plab mexanizmlarda ishtirok etadi:

- U qondagi qizil qon hujayralarini ishlab chiqarishda, DNK va miyelin sintezida foliy kislotasi bilan ishlaydi.
- Nerv hujayralarini o'rab turgan miyelin qobig'ining sintezida ishtirok etadigan B12 vitamini signalini uzatish tezligini oshiradi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

• U organizm tomonidan sintez qilingan aminokislotalar va B₁₂ vitaminining reabsorbtsiyasida(so'rilishi) ishtirok etadi. Sink va magniy kabi minerallarning funktsiyalarida samarali ishtirok etadi.

Kobalaminlar sinfiga kiradi:

siyanokobalamin (Co-a-[a-(5,6-dimetil-benzimidazolil)]-(Co-b-siyano)kobamid; CN-Cbl; S₆₃ H₈₉ O₁₄ N₁₄ PCo), unda CN kobalt bilan bog'lanadi. - guruh, tirik organizmlardan sun'iy ajratish natijasida sintez qilingan yoki hosil bo'lgan eng barqaror birikma, tabiiy sharoitda uchramaydi; *gidroksokobalamin* (yoki *oksikobalamin* yoki *vitamin B_{12a}* : Ko-a-[a-(5,6-dimetil-benzimidazolil)]-(Co-b-gidrokso)kobamid; OH-Cbl; C₆₂ H₉₀ O₁₅ N₁₃ PCo) unda CN - OH - guruhi bilan almashtiriladi, hayvon organizmlarida mavjud bo'lgan B₁₂ vitaminining tabiiy faol shakli kislotali muhitda akvakobalaminga teskari ravishda aylanadi; *aquakobalamin* (yoki *vitamin B_{12b}* : Co-a-[a-(5,6-dimetil-benzimidazolil)]-(Co-b-aqua)kobamid; aq-Cbl; C₆₂ H₉₁ O₁₅ N₁₃ PCo) ishlab chiqariladi. mikroorganizmlar tomonidan ishqoriy muhitda teskari ravishda gidroksokobalaminga aylanadi; *nitrokobalamin* (yoki *vitamin B_{12c}*), unda CN - ONO - guruhi bilan almashtiriladi;

B₁₂ vitaminining koenzim shakllari: *metilkobalamin* va *kobamamid* >; *dikakobinamid*.

Siyanokobalamin geksaperxloratning mumkin bo'lgan shakllanishidir. B_{12c} vitamini azot kislotasi ta'sirida B_{12b} vitaminidan hosil bo'ladi, shuningdek *Streptomyces griseus* tomonidan sintezlanadi. Kobalaminning barcha hosilalari vitamin B₁₂ ning biologik faolligini namoyish etadi. CN⁻ bilan o'zaro ta'sirlashganda hosilalar siyanokobalaminga aylanadi. Siyanokobalamindan kislotali muhitda biologik past faollikdagi siyano-13-epikobalamin (*neovitamin B₁₂*) hosil bo'ladi, unda korrinning „C“ halqasidagi (metil guruhi bilan) propionamid guruhi boshqa tomonda fazoda joylashgan.. Siyanokobalamin molekulasining bir elektronli qisqarishi bilan kristall holatda barqaror, ikki valentli kobalt atomiga ega vitamin B_{12t} hosil bo'ladi, ikki elektronli qaytarilish bilan suvli eritmalarda va ta'sir ostida barqaror bo'lgan B_{12s} vitamini olinadi, havo kislorodi eritmaning pH darajasiga qarab vitamin B_{12a} / B_{12b} ga aylanadi. Siyanokobalaminning etiketli radioizotop molekulalarini olish uchun mikroorganizmlarni etishtirish jarayonida radioaktiv izotop <sup

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Co qo‘shiladi yoki oksikobalaminga C izotopi bilan gidrosiyon kislotasi qo‘shiladi .

B₁₂ avitaminozida xavfli makrotsitar megaloblastik anemiya; orqa miya yonbosh va orqa ustunlari (funikular mieloza) va periferik asablarning distrofik shikastlanishlari; oshqozon-ichak traktida atrofik jarayonlar (glossit, me‘da shirasi kislotaligining keskin kamayishi bilan kechadigan gastrit) rivojlanadi. Shuningdek, B₁₂ vitamini tanqisligida nafas yetishmovchiligi, surunkali charchoq, depressiya, bezovtalik, ovqat hazm qilish tizimining buzilishi, bosh aylanishi, uyquchanlik, jigar shishishi, ko‘z kasalliklari, gallyutsinatsiyalar, bosh og‘rig‘i, til infeksiyasi, muvozanat muammosi, xotira yo‘qolishi, asabiy buzilishlar, yurak xuruji, kamqonlik, quloqlarda shovqin, ich qotishi va vazn yo‘qotish kabi holatlarga ham olib kelishi mumkin.

Agarda inson o‘zida B₁₂ tanqisligini gumon qilsa, quyidagilarga e‘tibor qaratishi lozim:

- oyoq va qo‘l barmoqlarining uvushib qolishi yoki sanchishi;
- muvozanat saqlashdagi muammolar;
- anemiya (kamqonlik);
- tilning shishishi va yallig‘lanishi;
- diqqatning buzilishi va xotira yomonlashuvi;
- holsizlik;
- ozib ketish.

B₁₂ tanqisligini yuzaga keltiradigan ikkita asosiy omil mavjud — xavfli anemiya va ovqat ratsionida vitamin yetishmasligi.

Odatda vitamin B₁₂ yetishmovchiligi siyanokobalamin preparatining mushak ichiga in‘ektsiyalari bilan davolanadi. So‘nggi paytlarda yetarli miqdorda og‘iz orqali oziq-ovqat qo‘shimchalari yetishmovchilikni qoplash uchun yetarli darajada samarali ekanligi ko‘rsatdi. Inson tanasi tomonidan B₁₂ vitaminining kunlik iste‘moli taxminan 2—5 mkg ni tashkil qiladi. Agar siz kuniga 1000-2000 mkg miqdorida vitamin bersangiz, u yonbosh ichak patologiyasida va Castlening ichki omili yetishmovchiligi bilan so‘riladi. Castlening ichki omilining yetishmovchiligini aniqlash uchun maxsus diagnostika texnikasi ishlab chiqilgan- bu Schilling testi, lekin uni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan reagent hali ham juda qimmat va kam uchraydi.

Oddiy sog‘lom odamda qondagi B₁₂ miqdori taxminan 150 pg / ml ni tashkil qiladi. Agar bu miqdor 80 pg/ml dan pastga tushsa, B₁₂ yetishmovchiligi qayd etilishi

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

mumkin. Har kuni 2,4 mkg B12 vitaminini ovqat bilan birga olish tavsiya etiladi. B12 yetishmovchiligi odatda malabsorbtsiya(ovqat hazm qilish tizimida muayyan ozuqa moddalarini iste'mol qilish qobiliyatidan mahrum bo'lish) buzilishi, noto'g'ri va muvozanatsiz ovqatlanish, omeprazol, glyfor, metmorfin kabi dorilarni qo'llash oshqozon operatsiyalaridan keyin kuzatiladi. Agar yetishmovchilik bo'lsa, B12 ga boy oziq-ovqatlarni iste'mol qilish tavsiya etiladi. B12 vitamini faqat hayvonlardan olingan oziq-ovqatlarda mavjud. Quyudagi mahsulotlar, ya'ni asosan kundalik mahsulotlarimiz B-12 ga boy mahsulotlar hisoblanadi: Molyuskalar, qo'y jigari, baliq, dengiz qisqichbaqasi, dukkakli o'simliklar, don mahsulotlari (g'alla), go'sht va sut mahsulotlari, pishloq hamda tuxumda ko'p uchraydi. Sut va sut mahsulotlari: Sut, yogurt, kefir yoki pishloq kabi sut mahsulotlari tarkibida protein, vitaminlar va minerallarning yuqori miqdori mavjud. 240 ml sut B-12 ga bo'lgan kunlik ehtiyojimizning 18% ni qondiradi. Yog'li yogurt ham B-12ning muhim manbai hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sut va sut mahsulotlarida B-12 biftek, baliq yoki tuxumdan ko'ra ko'proq olinadi. Sabzavotlar: Yasmiq, lavlagi, brokkoli, ismaloq, loviya, no'xat, yashil loviya, petrushkada B-12 vitamini mavjud. Qo'ziqorin: B12 vitamini nafaqat go'sht mahsulotlarida, balki unga eng yaqin bo'lgan qo'ziqorinlarda ham mavjud. Organimdagi B-12 tanqisligini qo'ziqorin iste'mol qilgan holda ham yo'q qilish mumkin. Tuxum: Tovuq, g'oz va o'rdak tuxumlari. Ikkita katta tuxum bizning kundalik B-12ga bo'lgan ehtiyojining 22% va B-2ga bo'lgan ehtiyojimizning 28% ni qondiradi. Jigar va byurak: Mol go'shti, qo'y go'shti, ayniqsa qo'zichoq jigari B-12 vitaminiga boy. Ular eng to'yimli ovqatlar qatoriga kiradi. Qo'zi jigari va buyragi ayniqsa B-12 ga juda boy hisoblanadi.

B12 vitamini yetishmovchiligining diagnostikasi. Ovqatdan so'ng B12 vitamini qonga turli yo'llar bilan so'riladi: birinchidan, vitamin oshqozonga oziq-ovqat bilan kiradi, u yerda "ichki omil" deb ataladigan omil bilan bog'lanadi; birgalikda ular ingichka ichakda so'riladi va qonga o'tadi. Bundan tashqari, vitaminning bir qismi "ichki omil" ishtirokisiz ichak devorlaridan qonga so'rilishi mumkin. Qondagi B12 vitaminining umumiy miqdoridan faqat 20% faol shakl bo'lib, bu modda holotranskobalamin (qisqacha HoloTC) deb ataladi. Agar bemor holati og'ir darajada bo'lsa yoki B12 vitamini yetishmovchiligi belgilari mavjud bo'lsa, ikki bosqichli maxsus qon testini o'tkazish kerak. Birinchi bosqichda holotranskobalamin tarkibi tekshiriladi, ikkinchi bosqichda metabolizmida B12 vitamini (metilmalon kislotasi va

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

gomosistein) ishtirok etadigan moddalarning kontsentratsiyasi tekshiriladi. B12 yetishmovchiligi bilan bu moddalarning kontsentratsiyasi oshadi. Ushbu testlarga asoslanib, B12 vitamini yetishmovchiligini aniqlash mumkin va uni imkon qadar tezroq davolash kerak. Organizmda ushbu vitamin yetishmasligini tashxislash juda qiyin bo'lishi mumkin, ammo o'ziga xos jihatlarini bildiruvchi umumiy belgilardan aniqlash mumkin bo'ladi. Birinchidan, terining rangi B12 tanqisligi bo'lgan odamlarda u juda rangpar yoki sarg'aygan zaif tusda bo'ladi. Bu teri holati qizil qon tanachalarining yetishmasligi bilan bog'liq bo'lib, ularning parchalanishiga va bilirubinning ko'payishiga olib keladi. Bilirubin jigarda ishlab chiqariladi va parchalangan qon hujayralarining mahsulidir. Tanadagi bu moddaning katta miqdori teriga va ko'z oqlariga sarg'ish rang beradi. B12 vitaminining yana bir xususiyati asab tolalarini himoya qilishdir. Shuning uchun, yetishmovchilik mavjud bo'lganda, asab tizimining ishi buziladi. Bu paresteziya shaklida namoyon bo'ladi - sezuvchanlik buzilishi, birdaniga paydo bo'ladigan tanada chumoli yurganday his bo'lishi, qizish, sanchiq hislari paydo bo'ladi. Doimiy holsizlik va charchoq ham B12 yetishmovchiligining muhim belgisidir. Dastlabki sabablar eritrotsitlar yetishmovchiligibo'ladi, chunki ular kislorodni hujayralarga olib boradi. Ularning yetishmovchiligi bilan gipoksiya rivojlanadi: odam doimiy uyquchanlik, nafas qisilishi va bosh aylanishini his qiladi. Glossit - bu B12 yetishmovchiligining yana bir noxush oqibatidir. Bu holat tilda og'riq, uning tuzilishi va rangi o'zgarishi bilan kechadi. Bundan tashqari, tilda shish yoki karashlanish paydo bo'lishi mumkin. Kamdan kam hollarda, B12 yetishmovchiligi ko'z asab tizimiga ham zarar yetkazishi mumkin, bu esa ko'rishning xiralashishiga olib keladi. Ushbu ko'rish qobiliyatining tez pasayishi optik neyropatiya deb ataladi. Ko'zdan miyaga impulslarning uzatilishining buzilishi ko'zning kuchli hira tortishiga sabab bo'ladi. Kamdan-kam hollarda, B12 yetishmovchiligi isitma ko'tarilishiga, qizishga olib kelishi mumkin. Diyetolog mutaxassisning fikriga ko'ra, B12 vitamini yetishmovchiligida tanada yoqimsiz hid bo'lishi, ishtahani yo'qotish, bel og'rig'i va muntazam bosh og'rig'i kuzatiladi. B12 vitamini tanamiz uchun juda muhim bo'lishiga qaramay, uni me'yorida iste'mol qilish kerak. Sog'lom katta yoshli insonlar uchun tavsiya etilgan sutkalik miqdor 3 mikrogramni tashkil qiladi. Bolalar organizmi B12 vitaminini biroz kamroq talab qiladi, homilador va emizikli ayollar esa kuniga 3,5-4 mkg qabul qilishi zarur. **B12 yetishmovchiligini davolashda yetishmovchilik** sababini aniqlash kerak. Agar yetishmovchilikning sababi, masalan,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

B12 mahsulotining yetishmasligi bo'lsa, bu vegan(vegetariyan) dietalarida juda keng tarqalgan. **B12 vitamini tabletkalari** yoki til osti tabletkalari tavsiya etiladi. Ammo, agar bemorda B12 vitaminining so'rilishida yetishmovchilik bo'lsa, tabletkalarni qo'llash davolanishga hissa qo'shmaydi. So'rilish bilan bog'liq muammolar tufayli yetishmovchilik bo'lsa, B12 vitamini qo'shimchasi in'ektsiya yo'li bilan amalga oshirilishi kerak. B12 vitamini mikroorganizmlar tomonidan sintezlanadi va deyarli faqat hayvon mahsulotlarida - ayniqsa, jigarda mavjud. Boshqa mahsulotlar: go'sht, baliq, tuxum va sut kabi boshqa hayvon mahsulotlari, shuningdek, sut mahsulotlari ham bu vitamining boy hisoblanadi. Vegetarianlarga etishmovchilikni qoplash uchun parhez qo'shimchalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Biroq, B12 vitaminining tasdiqlangan yetishmovchiligini davolash uchun optimal davolash rejimini belgilaydigan shifokor bilan maslahatlashish kerak. B12 vitaminining kam so'rilsa albatta buning sababni aniqlash kerak. Bu oshqozonda "ichki omil" sintezining buzilishi yoki 2-toifa diabet bilan og'rikan ko'plab odamlar qabul qiladigan metformin kabi dorilarning nojo'ya ta'siri tufayli vitaminlarning so'rilishining pasayishi bo'lishi mumkin. B12 vitaminining kam so'rilishi ham, B12 vitaminining yetishmasligida uning yuqori dozalarini qabul qilish orqali ham bartaraf etish mumkin. Agar ovqat hazm qilish tizimida qonga qaraganda sezilarli darajada ko'proq B12 vitamini bo'lsa, B12 vitaminining bir qismi tabiiy ravishda ichak orqali so'riladi. Shunday qilib, B12 vitamini yetishmovchiligi, uning so'rilishi buzilgan bo'lsa ham, asta-sekin davolanishi mumkin.

Xulosa: Hozirgi kunda vitaminlarning xossalari o'rganilib, ulardan turli kasalliklarni davolashda foydalanilib kelinyapti. Bu borada vitamin B12 va uning analoglari juda kata ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi. Vitamin B12 organizmda asosan 3 ta jarayonda ishtirok etadi. Qon aylanishida, asablar tinchlanishida va DNK sintezida ishtirok etadi. Agar organizmda B12 yetishmasa kuchli holsizlik va charchoq kelib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

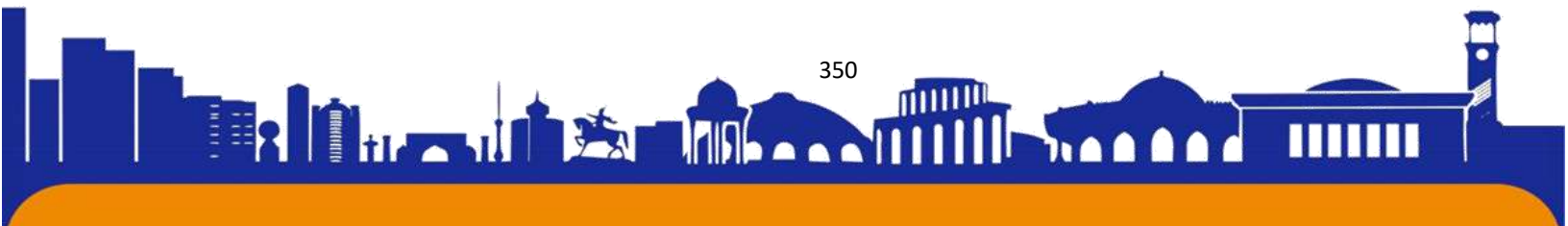
1. *Berezovskiy V. M. Ximiya vitaminov. / Izd. 2-e pererab. i dop. // M.: Pishcheyaya promishlennost, 1973 — 632 s., ill. (Str.577-620). UDK 577.16.*

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

2. „Minot, George Richards (1885-1950), physician and pathologist“ (en). *American National Biography*. Qaraldi: 2022-yil 19-mart.
3. *Pod red. Stolyarovoy V. A. Noviy spravochnik ximika i texnologa. Chast 2: Siryo i produkti promishlennosti organicheskix i neorganicheskix veshchestv // SPb.: ANO NPO „Professional“, 2005, 2007 — 1142 s. (S. 1014-1019). ISBN 5-98371-028-1*
4. Докучаева Е. А. „Витамины“, *Общая биохимия*. Минск: ИВЦ Минфина, 2017. ISBN 978-985-7142-97-2

TOLALARDA MAKROMOLEKULALARNING ORIENTATSIYA FAKTORINI QO'SH NURNI SINISHI USULDA ANIQLASH.

Kosimov Asroriddin Sadiyevich

Termiz davlat universiteti fizika-matematika fakulteti umumiy kafedrasida professori.

Nazirov Jonibek Mamayusupovich

Termiz davlat universiteti fizika-matematika fakulteti umumiy fizika kafedrasida o'qituvchisi.

Amirqulov Jasurjon Shodiqul o'g'li

Termiz davlat universiteti fizika-matematika fakulteti fizika(yo'nalishlari bo'yicha)magistranti.

ANNOTATSIYA:

Mazkur ilmiy-texnik tadqiqot vazifalarning dolzarbligidan kelib chiqib, ushbu loyihaning asosiy maqsadi sellulozaning sintezi va makromolekula tolalardagi ustmolekulyar tuzilishi va kimyoviy xossalarini innovatsion tarzda joriy etishdan iboratdir.

Kalit so'zlar: polisaharidlar, polipeptidlar, tabiiy kauchuk) va sintetik (plastmassalar, elastomerlar, kimyoviy tolalar) kompozit materiallar funksional nanotola.

DETERMINATION OF THE ORIENTATION FACTOR OF MACROMOLECULES IN FIBERS BY THE METHOD OF DOUBLE LIGHT REFRACTION.

ABSTRACT:

Based on the relevance of this scientific and technical research tasks, the main goal of this project is to introduce the synthesis of cellulose and the supramolecular structure and chemical properties of macromolecular fibers in an innovative way.

Key words: polysaccharides, polypeptides, natural rubber) and synthetic (plastics, elastomers, chemical fibers) composite materials functional nanofiber.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФАКТОРА ОРИЕНТАЦИИ МАКРОМОЛЕКУЛ В ВОЛОКНАХ МЕТОДОМ ДВОЙНОГО ПРЕЛОМЛЕНИЯ СВЕТА.

Абстрактный:

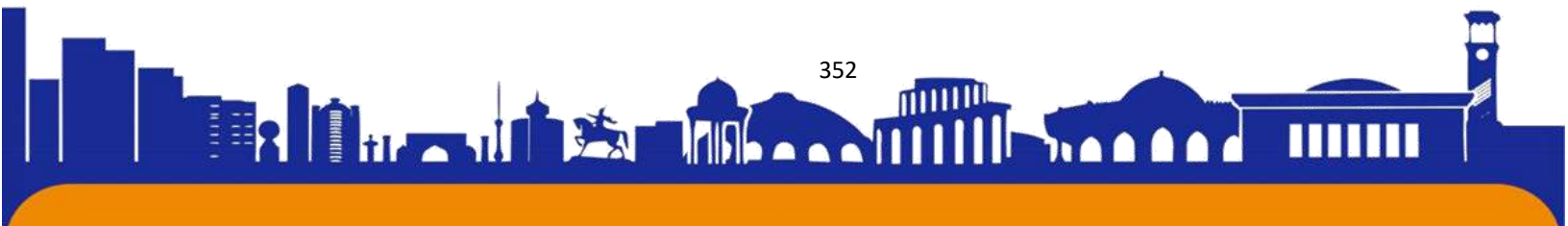
Исходя из актуальности задач научно-технического исследования, основной целью данного проекта является инновационное представление синтеза целлюлозы, супрамолекулярной структуры и химических свойств макромолекулярных волокон.

Ключевые слова: полисахариды, полипептиды, натуральный каучук) и синтетические (пластики, эластомеры, химические волокна) композиционные материалы с функциональным нановолокном.

Polimer elementar zvenosi, segmenti, molekulyar zanjirini xususiy optik anizotropiyalarga ega bo'lishi, uning asosidagi materiallarda ham optik anizotropiyalar namoyon bo'lishiga sabab bo'ladi. Bunday anizotropiyalarning ko'p jihatdan molekulyar zanjirning konformatsion holatiga bog'liq bo'lib, uning maksimal qiymati zanjir rostlangan bo'lganda kuzatiladi. Bunday kuzatuv polimer plenka va tolalarda bevosita qo'sh nurni sinish usuli yordamida amalga oshirishi mumkin. Bunda harorat va tashqi mexanik ta'sirlarni inobatga olish zarur hisoblanadi, chunki molekulyar zanjirlar bu kabi tashqi ta'sirlar ostida osongicha deformatsiyalanadi, ya'ni konformatsion o'zgarishlar namoyon qilishi natijasida optik anizotropiyani o'zgartirib yuboradi.

Bunday tadqiqotlarni o'tkazishnin, ya'ni optik anizotropiyalar o'zgarishini nazorat qilishning maxsus yig'ilgan polyarizatsion-optik qurilmasi rasmda keltirilgan. Bunda harorat termometr (T) bilan nazorat qilinayotgan suvli shisha termostat (TC) ga qalinligi (d) bo'lgan plenka yoki tola vertikal joylashtiriladi va unga perpendikulyar ravishda to'lqin uzunligi $\lambda \approx 0,56 \text{ nm}$ va yo'nalishi burchagi $\varphi_1 \approx 45^\circ$ ostida bo'lgan qutblangan nur

Yo'naltiradi .nur yorug'lik manbasi (L)kondensor (K) Va qutublagich (R) vositasiga hosil qilinadi . Masalan ,tolada o'tiyotgan nur molekulyaf zanjirini orentatsion tartiblanish darajasiga bog'liq tarzda φ_2 burchakka og'adi

va u poliyarizatsionmikraskop PMK ning analizatori (A) limbi yordamchida o'lchanadi.

1-Rasm tola uchun maxsus polyarizatsion-optikqurulma chizmasi.

Bunda ($\varphi_1 - \varphi_2$) oddiy va g'ayri oddiy nurlar qutblanish burchaklari o'rtasidagi farqni ifodalaydi. Bunga asosan qo'sh nurning sinish miqdori (Δn) quyidagicha hisoblanadi

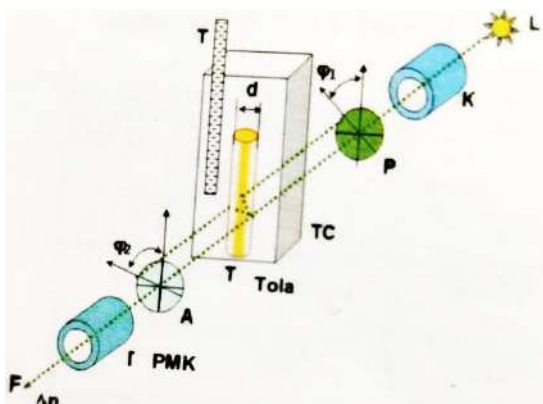
$$\Delta n \approx \lambda (\varphi_1 - \varphi_2) / 180d$$

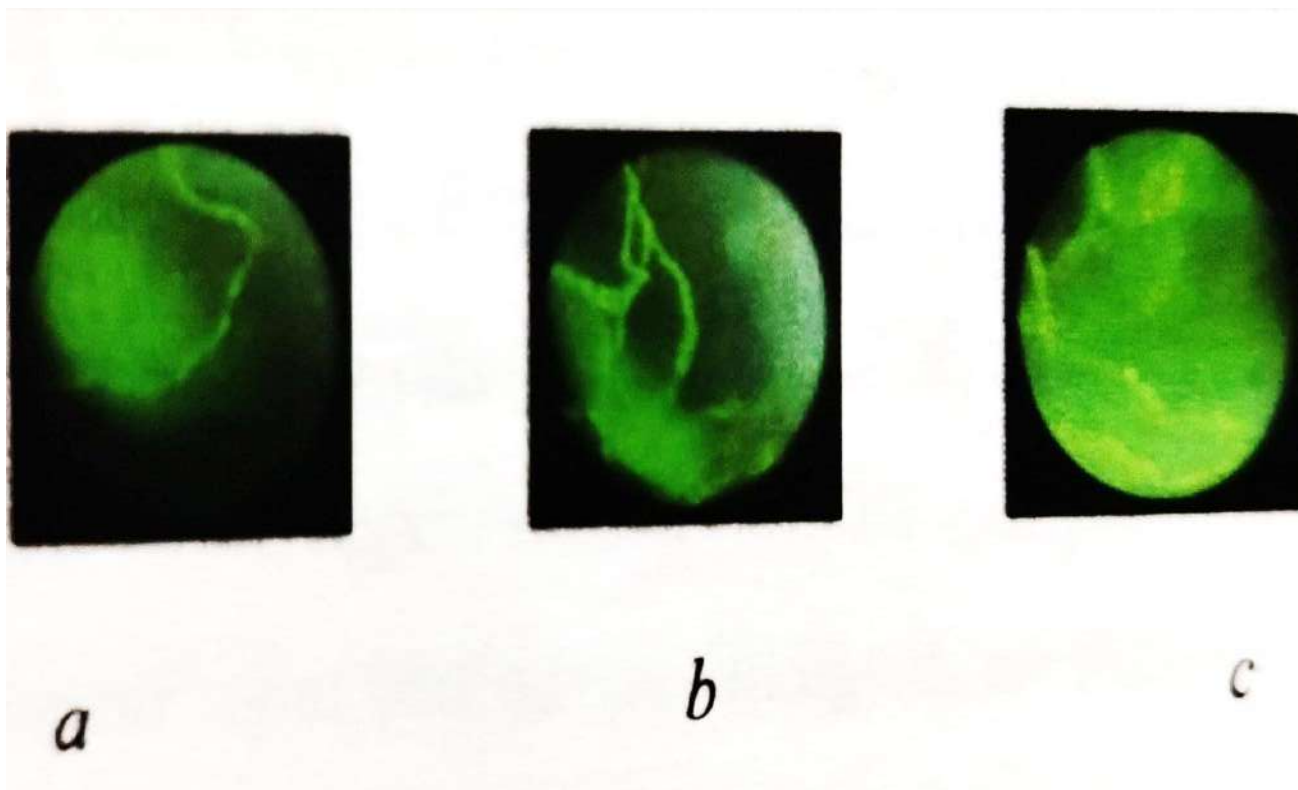
Polimer molekularining orientatsiya faktori (β) quyidagi nisbat bilan aniqlanadi.

$$\beta \approx (\Delta n / \Delta n_0)^{1/2}$$

bu yerda Δn_0 - polimer molekularining dastlabki, ya'ni erituvchisiz muhitdagi qo'sh nurni sinish miqdori. Shuningdek, raqamli fotoapparat (F) orqali materialning anizotropik tavsiri qayd etish uchun mumkin.

Mazkur qurilmaning polyarizatsion optik tizimi tadqiqotlarni erituvchisiz yoki erituvchi muhitida, haroratning turli miqdorlarida bevosita qo'shni nurni sinish miqdorlarini o'lchash orqali olib borish imkonini beradi. Misol uchun rasmda paxta tolasining optik anizotropiyasini issiq suv ta'sirida o'zgarishini qiyosiy tadqiqot natijalarini ifodalovchi mikrofitotasvirlar keltirilgan.

39-rasm. Paxta tolalari turli haroratli suv muhitidagi optik- anizotropiyasini mikrofototasvirlari: a -20 °C; b - 80 °C, c- 100°C.

Muhitning haroratini oshib borishi bilan paxta tolalarini shakllari va optik anizotropiyasi ozgarishi ko'rinib turibdi. Bu hol issiqlik beruvchi muhit sohasida paxta tolalarida strukturaviy ozgarishlar ruy berishidan dalolat beradi. Bunda issiqlikni oshishi tufayli tolalarning diametri ham ozgarishi kuzatilgan.

Shuningdek, polimer plenklar mexanik tarzda cho'zilganda ham optik anizotropik o'zgarishlar yorqin tarzda kuzatiladi. Plenkalarining shaffofligi qo'sh nurni sinishi usulini qo'llash katta imkon beradi.

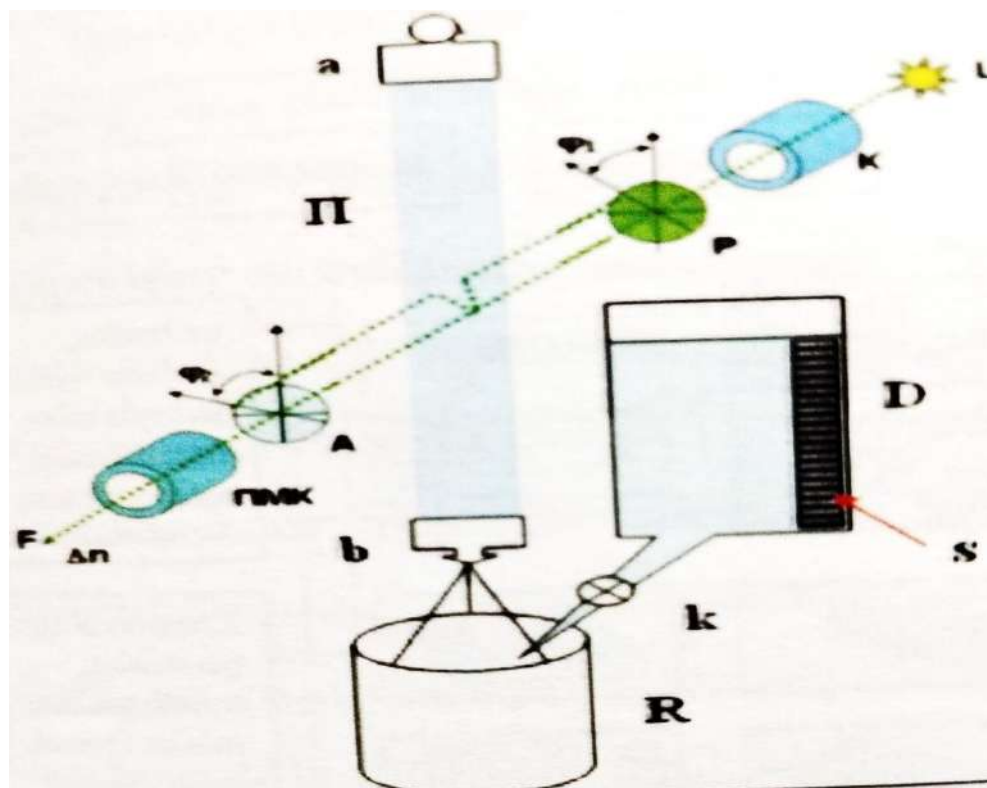
Paxta tolasi. Polyarizatsion-optik qurilmaning termostatli (TC) optik yacheykasiga 50 ml distillangan suv solinadi va 20 °C haroratda ushlab turiladi hamda undan perpendikulyar tarzda polyarizatsion nur o'tkaziladi. Bunda polyaryaroid (R) dan chiqayotgan nurni qutblanishi vertikalga nisbatan 45° ni tashkil etadi va optik yacheykadan o'tib analizator (A) ga kelib tushadi. PMK orqali vizual tarzda kuzatgan holda analizator qutbi vertikalga nisbatan 90° atrofida buraladi va maksimal qorong'ulikka, ya'ni polyarizator va analizator qutblarini bir biriga nisbatan perpendikulyar kesishgan holatga erishiladi. Bunda oddiy va g'ayri oddiy nurlar

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

orasidagi fazalar farqi φ_1 , ya'ni analizator limbidagi noniusli shkalada necha gradusni tashkil etishi qayd aniqlanadi. Bunday holda tola undan perpendikulyar tarzda o'tayotgan polarizatsion nurni qutb yo'nalishini ma'lum φ_2 burchakka buradi va uning miqdori analizator limbini qorong'ulik holatiga erishguncha burish orqali aniqlanadi. So'ngra (1) va (2) formula yordamida qosh nurni sinish ko'rsatgichi Δn va orientatsiya faktori β aniqlanadi. Qosh nurni sinish ko'rsatgichini o'zgarishi makromolekulyar zanjirlar konformatsion holatiga tuhridan to'g'ri bog'liqligidir. Konformatsion o'zgarishlar, maksimal rostlangan holatni qo'sh nur sinish ko'rsatgichi Δn_0 , bo'lib, unga nisbatan Δn o'zgarishi aynan makromolekulalar orientatsiya faktori ifodalaydi. Shu bois Δn o'zgarishini turli harorat (t) larda o'lchash makromolekulalar holatini issiqlik ta'siriga nisbatan qanchalik o'zgaruvchan ekanligi haqida ma'lumot beradi.

O'lchashlar. Tajribalar $\lambda = 0,56 \times 10^{-4} \text{ sm}$ to'lqi uzunligida φ_1, φ_2 va d ning miqdorlari 20-80 c⁰ diapazonda o'lchash orqali amalga oshiriladi.

Makromolekula (makro... va molekula) — o‘zaro kovalent bog‘lar orqali birikkan o‘n mingdan yuz minggacha atomlardan tuzilgan yirik molekula. M. zanjirida elementar zveno (ma‘lum sondagi atomlar guruhi) juda ko‘p marta takrorlanadi, shuning uchun ham uni kup sonli bir xil yoki har xil kichik molekulalardan (bir necha minggacha) hosil bo‘ladigan molekula deb kabul kilsa bo‘ladi, polivinil xlorid molekulasi tarkibidagi — SN_2-SN — guruhi soni hatto 3000 ga yetishi mumkin. Kimyoviy tarkibi bir xil, ammo mol. m. har xil, yaxlit bo‘lib reaksiyaga kirishadigan M.lar yig‘indisidan tashkil topgan moddalarga yuqori molekuli birikmalar (polimerlar) deyiladi; ular tabiiy (polisaharidlar, polipeptidlar, tabiiy kauchuk) va sintetik (plastmassalar, elastomerlar, kimyoviy tolalar) turlarga bo‘linadi. Tashqi sharoit o‘zgarganda, polimerlar tarkibidagi molekulyar zanjirlarning o‘z konfiguratsiyalarini o‘zgartira olishi M.larning asosiy xossalaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan qaraganda barcha M.lar chiziqli (uzunchoq) egiluvchan (tabiiy kauchuk, kauchuksimon sintetik moddalar M.lari), chiziqli qattiq (sellyuloza M.lari), spiralsimon (oqsillar, nuklein kislotalar makromolekulalari), tarmoqlangan (polisaharidlar makromolekulalari), fazoviy (uch o‘lchamli) turlarga bo‘linadi. M.ning uz. 4000—8000 A, ko‘ndalang kesimi 3—7,5 A. Karbozanjirli (zanjiri faqat uglerod atomlaridan tuzilgan) va geterozanjirli (zanjirida uglerod atomlaridan tashqari azot, kislorod, oltingugurt atomlari saqlagan) M. bo‘ladi. Zanjirning tuzilishi, kattaligi (mol. m.) va zvenolarining joylanish tartibi, uning xossalariga (egiluvchanligi, bog‘larining mustahkamligi, elektr o‘tkazuvchanligi, kimyoviy reaksiyaga kirishiga) ta’sir ko‘rsatadi. M.larning bu xossalaridan ular asosida plastmassa, sintetik kauchuk, sun‘iy tola kabi materiallar olishda foydalaniladi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki tolalarda makromolekula lalarni faqat optik yo‘li bilan aniqlanadi .Bunday tadqiqotni o‘tkazishni yani optik anizotropiyalar o‘zgarishini nazorat qilishning maxsus yig‘ilga polyarizatsionoptik qurilmasi orqali aniqlash mumkin. Shuning uchun ham uni kup sonli bir xil yoki har xil kichik molekulalardan (bir necha minggacha) hosil bo‘ladigan molekula deb kabul kilsa bo‘ladi, . Polyarizatsion-optik qurilmaning termostatli (TC) optik yacheykasiga 50 ml distillangan suv solinadi va 20 °C haroratda ushlab turiladi hamda undan perpendikulyar tarzda polyarizatsion nur o‘tkaziladi.

ADABIYOTLAR

1. Kosimov Asroriddin Sadievich "POLIMERLAR FIZIKASI" Termiz-2022
2. Asqarov M.A., Ismoilov I.I. Polimerlar kimyosi va fizikasi, T.O'zbekiston, 2004.
3. Xolmuminov Abdulfatto Axatovich "polimerlar fizikasi" Toshkent -2014
4. Kosimov A.S.Nazirov.J.M Amirqulov.J.Sh.Mahalliy polimerlar asosida nanotolalar shakilantirishi. Termiz-2023

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA JURNALISTLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdusalomova Zarifabonu Abdishukur qizi

Qurbonov Dadabek Farhod o‘g‘li

Jo‘rayev Jaloliddin Ixtiyor o‘g‘li

Ismoilov Furqat Yigitali o‘g‘li

Termiz Davlat Universiteti Yuridik Fakultet Talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada bugungi kunda mamlakatimizda jurnalistikaning tutgan o‘rni va roli, ushbu sohada amalga oshirilatyotgan chora-tadbirlar, hamda Jahonda va O‘zbekistonda olib borilayotgan faoliyatlar va ular o‘rtasidagi farqlar, shuningdek jurnalistika sohasidagi bir qancha muammolar va yechimlari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Jurnalistika, Obyektivlik, Integratsiyalashgan platforma, Jurnalistlar murojaatlarini tezkor, samarali va sifatli ko‘rib chiqish va qarorlar qabul qilish mexanizmi, anonimlik funksiyasi, talablar va takliflar.

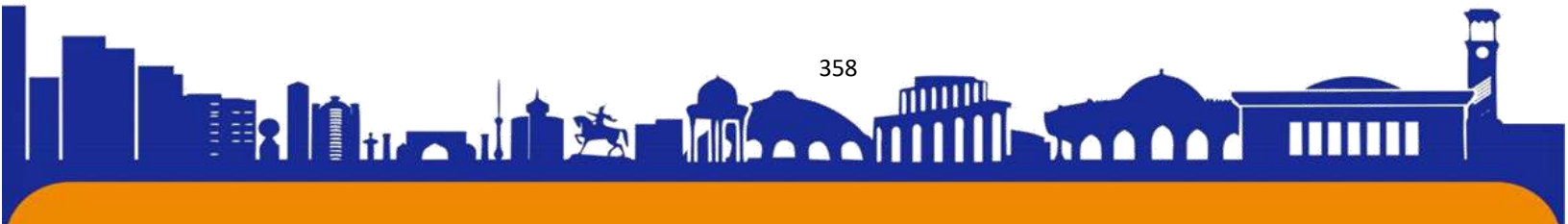
IMPROVING JOURNALISTS' RIGHTS PROTECTION MECHANISMS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: In this article, the place and role of journalism in our country today, the measures implemented in this field, and the activities carried out in the world and in Uzbekistan and the differences between them, as well as a number of problems and solutions in the field of journalism. z is maintained.

Keywords: Journalism, Objectivity, Integrated platform, mechanism for quick, efficient and quality review and decision-making of journalists' appeals, anonymity function, requirements and proposals.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЖУРНАЛИСТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Аннотация: В данной статье рассматриваются место и роль журналистики в нашей стране сегодня, меры, реализуемые в этой сфере, и деятельность,

проводимая в мире и в Узбекистане и различия между ними, а также ряд проблем и решений. в сфере журналистики сохраняется.

Ключевые слова: Журналистика, Объективность, Интегрированная платформа, механизм быстрого, эффективного и качественного рассмотрения и принятия решений по обращениям журналистов, функция анонимности, требования и предложения.

*«Ommaviy axborot vositalari soʻzda emas, amalda «toʻrtinchi hokimiyat» darajasiga koʻtarilishi zarur. Bu — zamon talabi, islohotlarimiz talabi».*⁴⁶

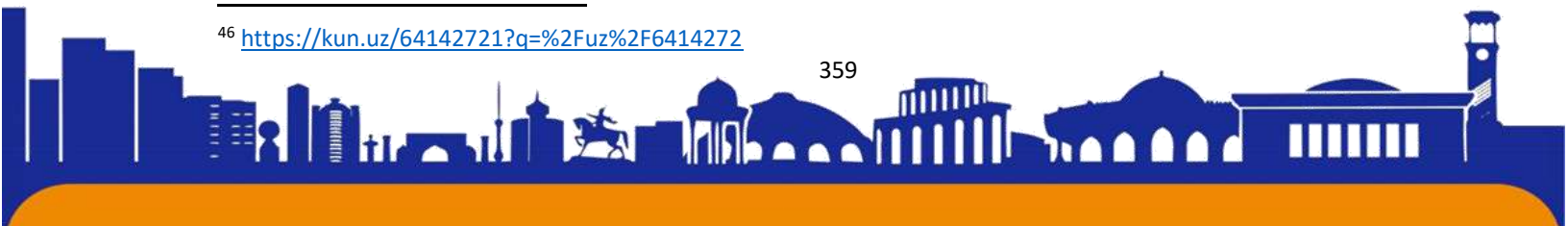
Shavkat Mirziyoyev.

KIRISH

Hozirgi kunda, ommaviy axborot vositalarini koʻpincha «Toʻrtinchi hokimiyat» degan atama bilan atashadi, bu abstrakt va lirik tushuncha. Negaki, ommaviy axborot vositalarida kimningdir qilgan xato va kamchiliklarini tuzatish uchun qoʻllanadigan buyruq mexanizmi yoki vakolati yoʻq. Misol uchun, qaysidir tashkilot odamlarning oylik ish haqini bermayotgan boʻlsa, mehnat kodeksidan chetga chiqib ketgan boʻlsa yoki kimdir qonunni buzayotgan boʻlsa uni jazolay olmaydi, xato va kamchilikni tuzatish uchun buyruq ham bera olmaydi. Lekin muammoga, masalaga yoki qandaydir voqeaga qonunchilik hokimiyati, ijro hokimiyati, sud hokimiyatining diqqatini jalb qilishga matbuotning haqqi bor.

«Toʻrtinchi hokimiyat» atamasi jamiyatdagi ijtimoiy fikrga matbuotning qanchalik taʼsir koʻrsata olishini ifodalaydigan abstrakt va lirik atama hisoblansa-da, ommaviy axborot vositalari jamiyatimizda boʻlayotgan siyosiy-ijtimoiy jarayonga nisbatan jamoatchilikning diqqatini jalb qilib, unda daxldorlik tuygʻusini uygʻota oladi, bu uning vazifasi va bunga haq-huquqi ham yetarli darajada mavjud. Aynan mana shu egallab turgan haq huquqi evaziga davlat boshqaruv tizimidagi uch hokimiyatni oʻziga, yaʼni matbuotga qaram vaziyatda ishlashini talab qiladi. Agar, aksincha matbuot uch hokimiyatga qaram vaziyatda boʻlsa, unda davlatda hech qanday rivojlanish boʻlmaydi.

⁴⁶ <https://kun.uz/64142721?q=%2Fuz%2F6414272>

Bu ahvolda davlat tizimi korrupsiya botqog‘idan chiqa olmay, parokanda bo‘lishi mumkin.”⁴⁷

Metodologiya

Masalaning nozik tomoni ham bor. “Chegara bilmas muxbirlar” xalqaro nodavlat tashkilotining ma’lumotiga ko’ra 2023-yilda O‘zbekiston matbuot erkinligi indeksida dunyoning 180 ta davlati ichida 137-o‘rinni egallagani takidlangan. Bu esa mamlakatimiz matbuot erkinligi bo‘yicha yaxshi ko‘rsatkichda emasligini ko‘rsatadi. “Chegara bilmas muxbirlar” xalqaro nodavlat tashkiloti har bir mamlakat yoki hudud uchun matbuot erkinligi holatini baholash uchun beshta quyidagi ko‘rsatkichdan foydalanadi.

Bular: Siyosiy kontekst, ijtimoiy-madaniy kontekst, iqtisodiy kontekst, huquqiy baza, xavfsizlik. Bu xalqaro nodavlat tashkilot O‘zbekistondagi matbuot erkinligini ham yuqoridagi besh ko‘rsatkichlar bo‘yicha baholab, o‘zlarining quyidagi mulohazalarini aytib o‘tishgan.

“Chegara bilmas muxbirlar” xalqaro nodavlat tashkilotining ma’lumotiga ko’ra – “O‘zbekistonda xususiy televideniye tarmog‘i mavjud emas. Davlat radiosi rasmiy tashviqotni uzatadi, xususiy radiostansiyalar yopilishidan qo‘rqib har qanday tanqiddan tiyiladi va yozma matbuot davlat manfaatlariga xizmat qiladi. Faqat 15 ga yaqin onlayn ommaviy axborot vositalari, ularning ba’zilari chet elda joylashgan bo‘lib, sifatli tarkibni nashr etadi. Ular orasida Ozodlik Radiosi, Amerika ozod Yevropa, Ozodlik radiosi, mamlakatda bloklangan. Matbuotning uchdan bir qismi rus tilida efirga uzatiladi”.

Rasmiylar asosan ommaviy axborot vositalarini, shuningdek, hukumat bilan yaqin aloqada bo‘lgan bir qator bloggerlarni nazorat qiladi degan fikrlarini bildirishgan.

Ijtimoiy-madaniy kontekstga keladigan bo‘lsak, 37 million aholining oltmish foizi 30 yoshgacha. Bu kuchli yoshlik mavjudligi, shuningdek, internet qamrovining kengayishi ijtimoiy tarmoqlar, ayniqsa Odnoklassniki, Facebook va Telegram nima uchun jadal rivojlanayotganini tushuntiradi. Ushbu platformalardagi ba’zi guruhlar rasmiy ommaviy axborot vositalari zo‘rg‘a yoritadigan korrupsiya masalalari bo‘yicha ma’lumot almashishga imkon berishi ma’lum bo‘lgan.

Iqtisodiy kontekst.

⁴⁷ <https://kun.uz/64142721?q=%2Fuz%2F64142721>

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

“Chegara bilmas muxbirlar” xalqaro nodavlat tashkilotining ma’lumot berishicha - Rasmiylar iqtisodiy bosim o'tkazishdan yoki jurnalistlarni buzishga urinishdan tortinmaydi. Mustaqil ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi, asosan, ularni moliyalashtirishni cheklovchi qonunlar, ayniqsa, erkin matbuotni qo'llab-quvvatlovchi xorijiy tashkilotlar tomonidan to'sib qo'yilgan.

Huquqiy baza.

Rasmiylar ommaviy axborot vositalariga qarshi repressiv qonunlarni tugatish uchun zarur bo'lgan islohotlarni hali amalga oshirmagan. Kuzatuv va senzura keng tarqalgan. O'z mustaqilligini saqlab qolish uchun ba'zi mahalliy onlayn nashrlar nashr qilgani uchun jinoiy javobgarlikka tortilish va katta jarimaga tortilish xavfi ostida OAV sifatida rasman ro'yxatdan o'tishdan qo'rqishadi.

Xavfsizlik.

Ayrim jurnalistlar qamoqqa olingan va ozod qilinganidan so'ng qariyb 20 yil o'tgan bo'lsada, hali hanuz reabilitatsiya qilinmagan. YouTube ijtimoiy tarmog'idagi “Xalq fikri” kanali asoschisi Otabek Sattoriy singari bloggerlarga hamon tahdid qilinmoqda yoki hibsga olinmoqda. U 2021 yil may oyida tuhmat va tovlamachilik jinoyati bo'yicha olti yarim yilga qamalgan edi. Uning ishtirokidagi sud jarayonini yoritishga uringan jurnalistlar hujumga yoki asossiz jinoiy ta'qibga uchrashdi. Qoraqalpog'iston Respublikasining mustaqilligini qo'llab-quvvatlovchi namoyishlarni yoritgan jurnalistlarga nisbatan hukumatning barcha muxoliflarga nisbatan “ovozini o'chirish” va “bostirish” prinsipi qat'iy qo'llandi.

Jahon tajribasi.

Jurnalistlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha integratsiyalashgan platformalardan biri Amerika Qo'shma Shtatlariga tegishli bo'lgan "Press Freedom Tracker" platformasi hisoblanadi.

"Press Freedom Tracker" (Matbuot Erkinligi Kuzatuvchisi) Amerika Qo'shma Shtatlarida jurnalistlar va media xodimlarining xavfli muhitda faoliyat ko'rsatishi va matbuot erkinligi bilan bog'liq holatlarni kuzatish maqsadida yaratilgan onlayn platformadir.

Bu platforma jurnalistlar va media tashkilotlari uchun xavfli muhitda faoliyat ko'rsatishdagi qiyinchiliklarni kuzatib boradi va ularga yordam beradi. "Press Freedom Tracker", jurnalistlarning huquqiy himoyalari, ozodliklari va xavfsizligini ta'minlash bilan shug'ullanadi. Shuningdek, bu platforma jurnalistlar va media tashkilotlari

o'rtasida bir-birini qo'llab-quvvatlash, ma'lumot almashish va ko'rishlarini o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi.

Shu sababdan ham Amerika Qo'shma Shtatlari"ning jahon matbuot erkinligi reytingida 45-o'rinni egallagani bejizga emas.

To'g'ri AQSH 2023-yilda 2022-yilga qaraganda 3 pog'ona pastlagan lekin bunga sabab qilib Prezident saylovlarida o'z nomzodlarini qo'ygan siyosiy partiyalar o'rtasidagi kurash va bu kurash orqali jurnalistlarga qilingan tazyiqlar sabab bo'lishi mumkin.

NATIJALAR.

AQSH tajribasidan olib, shuni takidlash kerakki, O'zbekistonda jurnalistlar huquqlarini himoya qilish uchun integratsiyalashgan platforma yaratish dolzarb masala hisoblanadi. Bu integratsiyalashgan platforma orqali jurnalistlar huquqlari sezilarli darajada himoya qilinishi mumkin.

Bu qanday bo'lishi kerak?

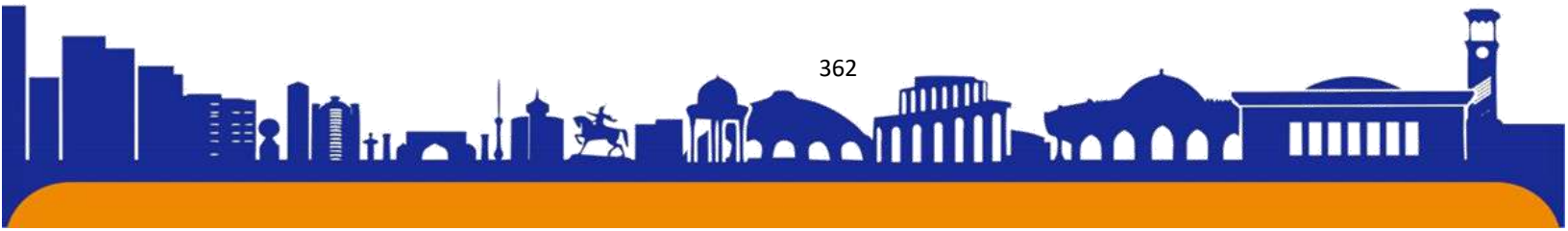
9. Integratsiyalashgan Platforma

Inson huquqlari bo'yicha vakil (ombudsman), bosh prokuratura, ichki ishlar vazirligi, va axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi o'rtasida huquqlari buzilgan jurnalistlar muammolarini yechish uchun integratsiyalashgan platforma yaratish muhimdir. Bu platforma jurnalistlar murojaatlarini tezkor va samarali ko'rib chiqish, xabarlarini qonuniy tartibotka muvofiq hisobga olgan holda tez hal etish, va huquqiy himoyaga olishda muhim rol o'ynaydi.

Bu integratsiyalashgan platforma, jurnalistlar uchun xavfsiz va ishonchli bir muhit yaratishga yordam beradi, ularning huquqiy himoyasini oshiradi va huquqiy tartibotda adolatni ta'minlaydi. Bu platforma orqali jurnalistlar murojaatlari sababli yetkazilgan xabar hamda muammolarni aniqlab, ularga javob topishlari va muammolarni hal etish uchun ko'maklashadi. Buning natijasida, jurnalistlar uchun ozodlik va obyektivliklarini oshirish va faol media faoliyatini davom ettirishga imkoniyati paydo bo'ladi.

2. Tezkor, Samarali va Sifatli Ko'rib Chiqish Mexanizmi

Jurnalistlar murojaatlarini tezkor, samarali va sifatli ko'rib chiqish va qarorlar qabul qilish mexanizmini takomillashtirish lozim. Huquqni muhofaza qiluvchi organlar va integratsiyalashgan platformalar jurnalistlarning murojaatlarini tezda qabul qilib,

huquqiy nazarotga olish va ularga qarorlarini tezda e'lon qilish uchun xizmat qilishi kerak.

3. Anonimlik Funksiyasi

Jurnalistlar qonunbuzarliklar haqida tazyiqlarsiz xabar berishini ta'minlash uchun platformada anonimlik funksiyasini joriy etish, hamda ularning ozodlik va huquqlarining himoyalanganliklarini kuchaytirish uchun muhim bir vosita bo'lib xizmat qiladi. Anonimlik funksiyasi jurnalistlarga xavfsizlik va himoya hissini beradi.

Buning natijasida, anonimlik funksiyasini joriy etish, jurnalistlar va ularning xabarlarini bilan ishlashdagi huquqiy xavflar kamayadi va ularni maqbul media muhitida faol ishtirok etishga ilhomlantiradi.

4. Amalga Oshirilgan Ishlarni O'rganish va Sohoni Tartibga Solish

Jahon sudi amaliyoti va davlat boshqaruvi tomonidan jurnalistlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha amalga oshirilgan ishlarni o'rganish va sohoni tartibga solish juda muhim omil hisoblanadi. Bu esa, davlatning jurnalistlarni huquqiy himoya qilish sohasidagi qadamini o'rganish, qonuniy manbai bo'yicha takliflar ishlab chiqish va jurnalistlarning obyektivligini va ozodligini ta'minlashga intiladi.

Ushbu yaratilayotgan platforma tarkibida Jurnalistlar uchun qonuniy yordam bo'limi tashkil etilishi va malakali huquqshunoslarni jalb etgan holda jurnalistlarga qonuniy masalalarda yordam berish mexanizmi yaratilishi zarur.

Bu bo'lim orqali jurnalistlar o'zlari uchun tushunarsiz bo'lgan holatlar yuzasidan huquqiy yordam olishlari mumkin bo'ladi.

Huquqlari buzilayotgan jurnalistlarning murojaatlarini ko'rib chiqish bo'yicha inson huquqlari vakili(Ombudsman), Prokuratura, Ichki ishlar vazirligi, axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi o'rtasida yaxlit platforma yaratish matbuot erkinligi va inson huquqlarini himoya qilishning birlamchi yechimi bo'ladi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Ushbu platformani yaratishda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy qadamlar mavjud bo'lib bular quyidagilar:

1.Markazlashtirilgan tizimni o'rnatish:

Jurnalistlarga o'z huquqlarining buzilishi bo'yicha o'z murojaatlarini yuborish imkonini beruvchi markazlashtirilgan tizimni ishlab chiqish zarur. Jurnalistlar har qanday voqea-hodisalar to'g'risida osongina xabar berishlari uchun ushbu tizim qulay va foydalanuvchilar uchun oson bo'lishi kerak.

2.Agentliklar o'rtasidagi muvofiqlashtirish:

Jurnalistlardan kelib tushadigan murojaatlarnin tezkorlik bilan hal etish bo'yicha inson huquqlari vakili, Prokuratura, Ichki ishlar vazirligi, Axborot va kommunikatsiyalar agentligi o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlanlash lozim. Ushbu muvofiqlashtirish jarayonni tartibga solishga yordam beradi va xabar qilingan qonunbuzarliklarga o'z vaqtida javob beradi.

3.Standartlashtirilgan protseduralar:

Jurnalistlarning murojaatlarini ko'rib chiqishning stabdartlashtirilgan tartiblarini ishlab chiqish, shu jumladan tergov, hal qilish va keyingi harakatlar uchun protokollar tuzish zarur. Bu tartib-qoidalar orqali jurnalistlar huquqlarini himoya qilishni birinchi o'ringa qo'yish va har qanday huquqbuzarlik uchun javobgarlik ta'minlanishi kerak.

4.O'qitish va salohiyatni oshirish:

Tegishli idoralar xodimlarining matbuot erkinligi, inson huquqlari va jurnaslistlar huquqlarini tartibga soluvchi qonunchilik asoslari haqidagi tushunchalarini oshirish dasturlarini taqdim etish lozim. Bu ularning jurnalistlar murojaatlarini samarali hal etish va huquqlarini himoya qilish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradi.

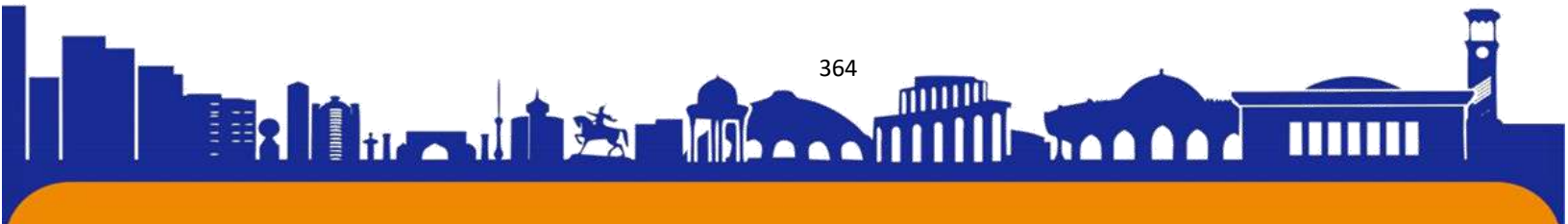
5.Shaffoflik va hisobdorlik:

Jurnalistlarning murojaatlarini ko'rib chiqish jarayonida shaffoflikni ta'minlash va tegishli idoralar tomonidan amalga oshiririlgan barcha harakatlar uchun javobgarlik saqlanishi kerak. Murojaatlar holati va tergov natijalari to'g'risida fuqarolarga muntazam xabar berib borish jurnalistlar va jamoatchilik o'rtasida ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Muhokama

Yuqorida qayd etilgan asosiy idoralar o'rtasida yaxlit platforma yaratish orqali jurnalistlar huquqlarini himoya qilish, matbuot erkinligini ta'minlash va inson huquqlari me'yorlarini qo'llab-quvvatlashning yanada mustahkam mexanizmini yaratish mumkin bo'ladi.Ushbu hamkorlikdagi yondashuv tizimli muammolarni hal qilishga va kelajakda buzilishi mumkin bo'lgan inson huquqlari va jurnalistlar huquqlarining himoya qilinishiga yordam beradi va natijada jurnalistika hamda so'z erkinligi uchun yanada qulay muhit yaratilishiga hissa qo'shadi.

XULOSA.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Xulosa qilib aytganda, Jahon amaliyoti va davlat boshqaruvi tomonidan jurnalistlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha amalga oshirilgan va amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni o'rganish va sohani tartibga solish juda muhimdir. Bu davlatning jurnalistlarni huquqiy himoya qilish sohasidagi qadamini o'rganish, qonuniy manbaalar bo'yicha takliflar ishlab chiqish va jurnalistlarning obyektivligini va ozodligini ta'minlashga intiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://rsf.org/en/country/uzbekistan>
2. https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data_type=general
3. <https://kun.uz/64142721?q=%2Fuz%2F64142721>

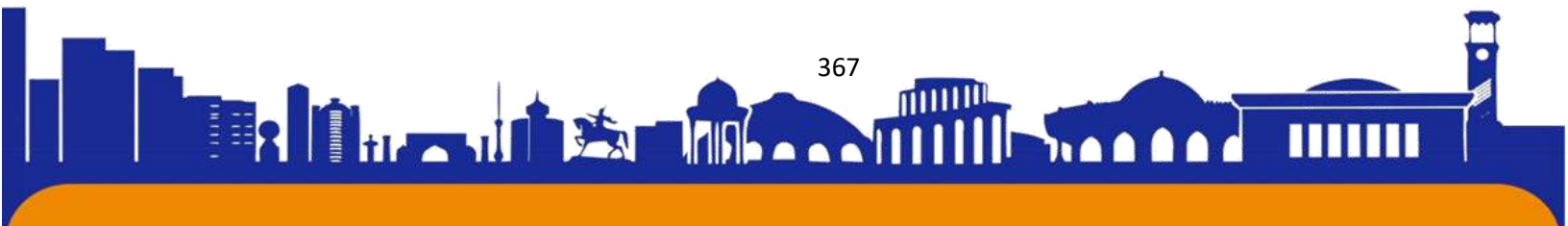
TABLE OF CONTENTS

1	JISMONIY TARBIYADA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI Qurbanov Omirbek Arazmuratovich	7-13
2	IDENTIFICATION OF RESPIRATORY FUNGAL INFECTIONS USING CYTOSCREENING Mugtaba Ahmed Abdelrazig, Huda Bassam Aroudaky	14-21
3	ROUTE PLANNING FOR A MOBILE ROBOT IN 3D SPACE BASED ON AN ALGORITHM PROBABILISTIC ROADMAP Vladyslav Yevsieiev, Svitlana Maksymova, Amer Abu-Jassar	22-33
4	SURXONDARYO VILOYATINING TOVARLAR TASHQI SAVDO AYLANMASINI TREND MODELLARI ORQALI MODELLASHTIRISH A.O'.Omonova, B.E. Turayev	34-41
5	AMINLARNI ANIQLOVCHI YARIMO'TKAZGICHLI SENSORNI METROLOGIK TAVSIFINI O'RGANISH Salohiddin Aliqul o'g'li Zikirov, Hayit Xudaynazarovich Turayev, Nurmuhammad Suyunovich Boltayev, Sunnattullo Toshpo'lat o'g'li Mansurov	42-47
6	ИНТЕНСИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ Кенжаева Мухаббат Тоштемировна	48-51
7	O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI Axmedov Alim Babaniyazovich, Mardanova Dilnoza Aliqul qizi	52-56
8	UNDERSTANDING THE PILLARS OF THE GLOBAL STANDARD OF ACCOUNTING Ismailov Shapakhat Sodikovich	57-62
9	THE VITAL ROLE OF ACCOUNTING AND AUDITING IN THE DIGITAL ECONOMY Qo'shayev To'xtasin Abdiqodirovich	63-67
10	DAVLATNING BYUDJETDAN TASHQARI MAQSADLI JAMG'ARMALARI FAOLIYATI SAMARODORLIGINI OSHIRISH YONALISHLARI. (PENSIYA JAMG'ARMASI MISOLIDA) Aslonova Mohinur Rustam qizi, Rahimova Nozimaxon	68-73
11	IQTISODIYOTDA MODERNIZATSIYANING TUTGAN O'RNI Kenjayeva Sabohat Safarovna	74-78

12	ТРАНСФОРМАЦИЯ ГЕРОЯ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIX ВЕКА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А. С. ПУШКИНА, М. Ю. ЛЕРМОНТОВА, И. С. ТУРГЕНЕВА Холдоров Чоршанби Холдорович	79-84
13	UNIB O'SGAN O'Z YURTINGDAN AYRILMA Shabbazova Nodira Xamzayevna	85-90
14	ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ ПРОЗА: ОТРАЖЕНИЕ РЕАЛЬНОСТИ ЧЕРЕЗ ПЕРО ПИСАТЕЛЯ Шахноза Бердиева	91-95
15	BADIIY KO'CHIM VA RAMZNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATI Rajabov To'xtamurod Abdullayevich	96-100
16	TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KREDITDAN SAMARALI FOYDALANISH Hojiqulova Feruza Dona qizi, Jumayeva Nafisa Narzulla qizi	101-104
17	MAMLAKAT IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA AGRAR SOHANING TUTGAN O'RNINI Xamidov Asilbek Umuruzoqovich, Ashurov Jaloliddin Eshpo'latovich	105-110
18	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIK PALATASI VA SENATI O'RTASIDAGI KELISHMOVCHILIKNI BARTARAF ETISH TARTIBI Sobirov Sardorbek Bahodir o'g'li, Abdiqahhorov Davlatbek Muzaffar o'g'li	111-114
19	SURXONDARYO VILOYATIDAGI DIQQATGA SAZOVOR ZIYORATGOHLAR Nazarova Shahnoza, Ashurov Jaloliddin	115-119
20	ПАХТА ТОЛАСИНИ МОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИНГАН НИТРОН ТОЛАСИГА АРАЛАШТИРИБ ЙИГИРИЛГАН ИПЛАРНИНГ БИР ДАВРЛИ ДЕФОРМАЦИЯСИ У.Б.Ражапова, А.О.Эркинов, А.А.Бахромова	120-124
21	MEN YOQTIRGAN ADIB Saitqulova O'g'li Zokir qizi	125-134
22	MODIFIKATSIYALANGAN KARBAMID-FORMALDEGID SMOLASIGA QO'SHIMCHA PLASSIFIKATOR QO'SHIB KOMPOZITLAR OLISH Murodova Dildora Chori qizi, Eshmurodov X.E.	135-138
23	IMPORTANCE OF LEARNING ENGLISH LANGUAGE IN XXI CENTURY Lobar Murodova Zoyer qizi	139-144

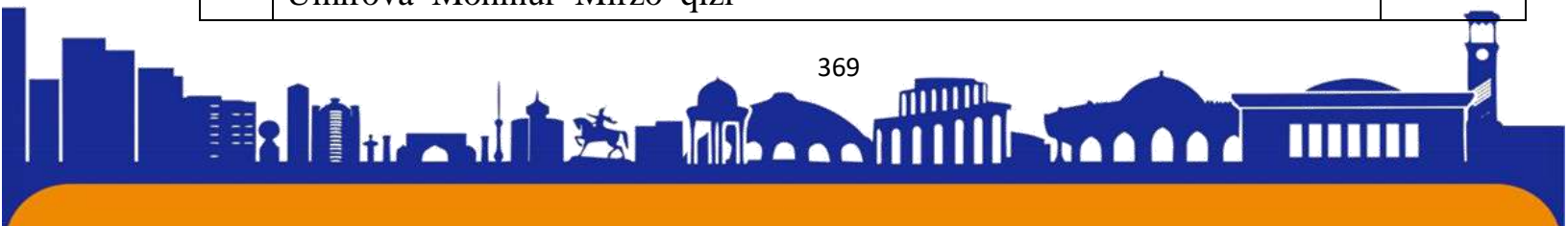

24	ИММУННЫЙ ОТВЕТ НОВОРОЖДЕННЫХ, РОЖДЕННЫХ ОТ МАТЕРЕЙ, ИНФИЦИРОВАННЫХ SARS-COV-2. Кароматова Фазолат Абдикаххоровна	145-149
25	OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SMETALAR IJROSI HISOBINI YURITISH Shaymatova Nargiza Ashurovna	150-155
26	IMPACT OF NEW ECONOMIC POLICY ON TRADE AND INDUSTRY Yunusova B.A	156-162
27	АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА ЁШЛАРДА ВИРТУАЛ МАДАНИЯТНИ ШАКИЛЛАНТИРИШ КЎНИКМАЛАРИ Каримов Одилжон Икрамович	163-167
28	ИЖТИМОЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ КОММУНИКАТИВ УСУЛЛАРИ М.Н.Нормаматова	168-171
29	A PROGRAM FOR ANALYZING THE STRUCTURE OF A WEB SITE DEVELOPMENT USING THE PARSING METHOD BASED ON THE PYTHON Vladyslav Yevsieiev, Svitlana Maksymova, Ahmad Alkhalailah	172-183
30	SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK ISHLAB CHIQRISH HAJMIGA ASOSIY KAPITALGA O'ZLASHTIRILGAN INVESTITSUYALARNING TA'SIRINI BAHOLASH. O.Ahmedov, B.E. Turayev	184-194
31	SAVDO, YASHASH VA OVQATLANISH BO'YICHA XIZMATLAR SOHASIDA YARATILGAN QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH O. Axmedov, B.E. Turayev	195-205
32	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT XARIDLARINI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI VA IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIGA UNING TA'SIRI Atajanov Mamatsharip Karimberdiyevich	206-213
33	TALABALARNI INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASHDA KREATIV YONDASHUV Yerlepesova Xadisha Xudaybergenovna	214-219
34	РОЛЬ ЯЗЫКА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ Атажанов Кеңесбай Ибрагимович	220-224
35	HUDUDLARNI INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH Turdialiyeva Masuda Rahimjon qizi	225-231

36	IQTISODIY O'SISH VA RIVOJLANISH DINAMIKASI Eshqulova Dilorom Abduravupovna	232-238
37	DISCOVERING THE DEPTHS: THE SALT MINE AS A UNIQUE HEALING PLACE Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich, Zamira Norsoatova Ziyadulla qizi	239-245
38	UNVEILING TREASURES: EXPLORING THE TERMIZ ARCHAEOLOGICAL MUSEUM, CENTRAL ASIA'S CULTURAL GEM Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich, Bo'ronov Nodir Pardayevich	246-251
39	EXPLORING THE HEART OF EXCURSION TOURISM: UNVEILING ITS SIGNIFICANCE AND CHARMS Sarvar Abdurahimov Nasrilloevich, Sohijon Zokirov Narzullo o'g'li	252-259
40	SURXONDARYO VILOYATI TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH YO'LLARI Aliyarov Olim Abdug'aparovich	260-265
41	O'ZBEKISTON IQTISODIY-IJTIMOY GEOGRAFIYASI KURSIDA METODLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI Sobirov Javoxir Xayrulla o'g'li	266-275
42	"YASHIL IQTISODIYOT"NI RIVOJLANTIRUVCHI OMILLAR Abdiyeva Muhayyo Muxtarovna	276-282
43	INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA TANA A'ZOLARI NOMLARI QATNASHGAN IBORALARNING O'ZARO TAHLILI Sharipova Sarvinoz, Ziyadullayeva Sitara	283-288
44	ESHQOBIL SHUKUR "BOBO SO'Z IZIDAN" ASARIDA KELTIRILGAN SO'ZLARNING MAHMUD QOSHG'ARIY VA NAVOIY ASARLARIDA UCHRASHI. Hamidov Abdumalik, Rajabova Sabohat	289-293
45	ESHQOBIL SHUKUR "BOBO SO'Z IZIDAN" ASARIDA SO'ZLARNING LUG'ATLARDAN FOYDALANIB TAHLIL QILINISH TADQIQI. Hamidov Abdumalik, Rajabova Sabohat	294-297
46	GLOBAL IQTISODIYOT SHAROITIDA BANK-MOLIYA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH ISTIQBOLLARI Abdurasulov Ravshanbek	298-305
47	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI ART PEDAGOGIKASI VOSITASIDA KREATIVLIGINI OSHIRISH Umirova Mohinur Mirzo qizi	306-309

48	GLOBALASHUV SHAROITIDA ISLOM DINI VA UNING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI G‘oyibov Maqsudjon Homidjon o‘g‘li	310-313
49	DEFINING AND NON-DEFINING RELATIVE CLAUSES IN BRITISH ENGLISH GRAMMAR Intizor Allabergenova Kadamovna	314-316
50	PEDAGOGIK AMALIYOTNING BO‘LAJAK O‘QITUVCHINING KASBIY TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA TUTGAN O‘RNI Boboqulova Umida, Boboniyozova Manzura	317-323
51	ПОМИДОР КЎЧАТИНИ ЯНГИ ЛОЙХА АСОСИДА БАРПО ЭТИЛГАН ИССИҚХОНАДА ПЕНОПЛАСТ КАСЕТАЛАРДА ТАЙЁРЛАШ Абдиев Зафарали Тоштемирович, Боймуродов Алишер Абдурасулович	324-331
52	RAQAMLASHTIRISHNI IJTIMOY HAYOTGA IJOBIY VA SALBIY TA‘SIRI MASALASI. D.X.Shukurova	332-335
53	PATENT TROLLING ATAMASI HUQUQIY TAVSIFI, MUAMMOLI VAZIYATLAR VA YECHIMLARI. Juraboyeva Mahbuba Asqarbek qizi	336-342
54	VITAMIN B12 BOLALARDA VA KATTALARDA YETISHMOVCHILIGI SABABLARI, KLINIKASI, ASORATLARI VA DAVOLASH TAKTIKASI Xursandova Feruza Sattorovna	343-350
55	TOLALARDA MAKROMOLEKULALARNING ORIENTATSIYA FAKTORINI QO‘SH NURNI SINISHI USULDA ANIQLASH. Kosimov Asroriddin Sadiyevich, Nazirov Jonibek Mamayusupovich, Amirqulov Jasurjon Shodiqul o‘g‘li,	351-357
56	O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA JURNALISTLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH Abdusalomova Zarifabonu Abdishukur qizi, Qurbonov Dadabek Farhod o‘g‘li, Jo‘rayev Jaloliddin Ixtiyor o‘g‘li, Ismoilov Furqat Yigitali o‘g‘li	358-365
	MUNDARIJA	366-370

